SCI-CONF.COM.UA

ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

PROCEEDINGS OF IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE APRIL 11-13, 2021

MUNICH 2021

ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH

Proceedings of IX International Scientific and Practical Conference

Munich, Germany

11-13 April 2021

Munich, Germany

2021

UDC 001.1

The 9th International scientific and practical conference "Actual trends of modern scientific research" (April 11-13, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021. 623 p.

ISBN 978-3-954753-02-4

The recommended citation for this publication is:
Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Actual trends of modern scientific research. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Munich, Germany. 2021. Pp. 21-27. URL: https://sci-conf.com.ua/ix-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-actual-trends-of-modern-scientific-research-11-13-aprelya-2021-goda-myunhen-germaniya-arhiv/.

Editor
Komarytskyy M.L.
Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring coutries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: munich@sci-conf.com.ua

homepage: *https://sci-conf.com.ua*

©2021 Scientific Publishing Center "Sci-conf.com.ua" ®
©2021 MDPC Publishing ®
©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. ***Karchava O., Kutelia G., Tsukoshvili S.*** 13
COMPARATIVE ENERGETICALLY AND ECONOMIC ANALYSIS OF INTENSIVE FARMING AND MINIMUM TILLAGE PRACTICES OF SOYBEAN PRODUCTION.
2. ***Марченко К. Ю.*** 18
АКТИВНІСТЬ ОКРЕМИХ ФЕРМЕНТІВ КЛАСУ ОКСИДОРЕДУКТАЗ У РОСЛИНАХ ВІВСА ГОЛОЗЕРНОГО ЗА ВИКОРИСТАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ.
3. ***Усик С. В.*** 22
ВПЛИВ ПОПЕРЕДНИКІВ НА КІЛЬКІСТЬ ДОСТУПНОЇ ВОЛОГИ ПІД ПОСІВАМИ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО.

VETERINARY SCIENCES

4. ***Марчук М. М., Гудзовата С. В., Корейба Л. В., Дуда Ю. В., Роман Л. Г.*** 26
РОЗПОВСЮДЖЕННЯ АБОРТІВ У СОБАК В УМОВАХ ПЛЕМІННОГО ПІДПРИЄМСТВА «ЗВЕЗДНОЕ СЧАСТЬЕ» КІНОЛОГІЧНОЇ СПІЛКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

BIOLOGICAL SCIENCES

5. ***Myziuk I.*** 31
DEVELOPMENT OF A FLUORESCENCE-BASED ASSAY FOR THE ASSESSMENT OF SARS-COV-2 MAIN PROTEASE ACTIVITY.
6. ***Власенко І. К., Козяр В. В.*** 34
КОНТЕЙНЕР ДЛЯ ТРАНСПОРТУВАННЯ ОРГАНІВ.
7. ***Литвиненко О. М.*** 41
ЙОДОДЕФІЦИТ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ПРОФІЛАКТИКИ.
8. ***Ярема Ю. М., Тюх Ю. Ю., Дербак М. І., Беца В. Л., Субота Г. М.*** 50
ПРАЛІСИ НПП «СИНЕВИР» - ПРИРОДНА СПАДЩИНА ЮНЕСКО.

MEDICAL SCIENCES

9. ***Babkina O., Volobuiev O., Lohvinov F., Lohvinova I.*** 57
DEFECTS IN THE PROVISION OF DENTAL CARE BY DENTAL THERAPISTS.
10. ***Kvizhinadze N., Kiknavelidze N.*** 62
MOTIVATION FACTOR IN THE MANAGEMENT OF PHARMACEUTICALS IN GEORGIA.
11. ***Kvizhinadze N., Kiknavelidze N.*** 67
DEONTOLOGY AND ITS ASPECTS IN PHARMACEUTICAL ACTIVITY IN GEORGIA.

12. ***Kvizhinadze N.*** 71
ETHICAL ISSUES AND SIGNIFICANCE IN GEORGIAN PHARMACY.
13. ***Kvizhinadze N., Intskirveli N., Shashiashvili N.*** 73
PHARMACIST'S IMPORTANCE, ACTIVITY AND ROLE IN HEALTHCARE SYSTEM IN GEORGIA.
14. ***Koliada O., Vdovichenko N., Kolyada T., Makiienko N.*** 76
EVALUATION OF HERV-W ANTIGEN STIMULATION OF CYTOKINE PRODUCTION BY MONONUCLEAR PHAGOCYTES IN DIFFERENT TYPES OF MULTIPLE SCLEROSIS.
15. ***Kostjuk A. L., Kostjuk I. Y.*** 80
THE EFFECT OF DEPRESSIVE DISORDERS ON MENSTRUAL FUNCTION IN REPRODUCTIVE AGE WOMEN.
16. ***Shashiashvili N., Kvizhinadze N.*** 84
GENERAL ASPECTS OF DRUG SIDE EFFECTS MONITORING.
17. ***Skoruk A. G., Pliushko R. I.*** 87
THE PROBLEM OF THYMOMA.
18. ***Yevstihnieiev I. V.*** 89
SOME ASPECTS OF PATHOGENESIS AND CLINICAL COURSE OF TUBERCULOUS SPONDYLITIS.
19. ***Аскарьянц В. П., Хаитова З. К., Тураева Ж. Т., Саидолимова М. С.*** 92
ФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕГЕНЕРАЦИИ ТКАНЕЙ.
20. ***Голуб Г. О.*** 99
ЗАХОДИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ІМПІНДЖМЕНТ-СИНДРОМІ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА.
21. ***Дехканов Т. Д., Дехканова Н. Т., Рахманова Х. Н.*** 105
ТИНКТОРИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ НЕЙРОНОВ ГРУДНЫХ СПИННОМОЗГОВЫХ УЗЛОВ ПОСЛЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ХОЛЕЦИСТЭКТМИИ.
22. ***Жулавский И. А.*** 109
ОСОБЕННОСТИ РЕАБИЛИТАЦИИ ПАЦИЕНТОВ С САРКОПЕНИЕЙ ПРИ РАЗЛИЧНЫХ РЕФЕРЕНСНЫХ ЗНАЧЕНИЯХ ТЕСТОСТЕРОНА.
23. ***Мірошниченко Я. М., Чертенко Т. М., Чеверда В. М.*** 112
ЕКСПРЕСІЯ VEGF ТА ММР-9 В ПЕРВИННИХ ТА МЕТАСТАТИЧНИХ ГАСТРОІНТЕСТИНАЛЬНИХ ПУХЛИНАХ, ЯК ФАКТОРИ БІЛЬШ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЦИХ ПУХЛИН.
24. ***Поплавская И. А.*** 118
ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФЕМТОСЕКУНДНОЙ КОРРЕКЦИИ RELEX SMILE ПРИ МИОПИИ И МИОПИЧЕСКОМ АКСТИГМАТИЗМЕ.
25. ***Ражапов Н. А., Кадиров Р. С., Курбонов Ш. Р., Соипов Р. Р.*** 121
ОСОБЕННОСТИ ОСТЕОСИНТЕЗ ПРИ ДИАФИЗАРНЫЙ ПЕРЕЛОМ ПЛЕЧА КОСТЕЙ У БОЛЬНЫХ С СОЧЕТЕННОЙ ТРАВМЫ.

26. ***Рахимова Д. А., Собиржанова З. Т., Коракулова З. Т.*** 127
СОСТОЯНИЕ ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОГО СТАТУСА И КАЧЕСТВА ЖИЗНИ ПРИ КОМОРБИДНОСТИ ГИПЕРТОНИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНИ И ХРОНИЧЕСКОЙ ОБСТРУКТИВНОЙ БОЛЕЗНИ ЛЕГКИХ.

27. ***Роздильская О. Н.*** 136
ЭФФЕКТИВНОСТЬ СТАЦИОНАРНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ БОЛЬНЫХ С МУЛЬТИФОКАЛЬНЫМ АТЕРОСКЛЕРОЗОМ, УЧАСТНИКОВ ЛИКВИДАЦИИ АВАРИИ НА ЧЕРНОБЫЛЬСКОЙ АТОМНОЙ ЭЛЕКТРОСТАНЦИИ.

28. ***Соколов В. Н., Анищенко Л. В., Слюсаренко О. Д., Крупник И. А.*** 143
МЕТОДЫ ЛУЧЕВОЙ ДИАГНОСТИКИ ОСТРЫХ И ХРОНИЧЕСКИХ ПАНКРЕАТИТОВ.

29. ***Фазилбекова З. Н.*** 149
К ВОПРОСУ ДИНАМИКИ ВАРИАБЕЛЬНОСТИ СЕРДЕЧНОГО РИТМА У БОЛЬНЫХ С ИНФАРКТОМ МИОКАРДА ПЕРЕНЕСШИХ COVID-19.

30. ***Фазилбекова З. Н., Абдукадирова Н. М., Тулябаева Г. М.*** 155
АНАЛИЗ ВАРИАБЕЛЬНОСТИ СЕРДЕЧНОГО РИТМА У БОЛЬНЫХ С ИНФАРКТОМ МИОКАРДА ПЕРЕНЕСШИХ COVID-19.

31. ***Швець О. В.*** 158
СУЧАСНІ ЗДОРОВ’ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.

32. ***Юнусова Х. Р., Мингбаева С. Т., Холикулова А. Д., Аскарьянц В. П.*** 163
ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ.

33. ***Якименко О. О., Закатова Л. В., Антіпова Н. М., Тбілєлі В. В., Тіхончук Н. С., Серебрякова А. А.*** 169
СЕРЦЕВО-СУДИННА ТА ЕНДОКРИННА ПАТОЛОГІЯ ЯК КОМОРБІДНІ ПРОЯВИ У ХВОРИХ НА АНКІЛОЗУЮЧИЙ СПОНДИЛОАРТРИТ.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

34. ***Гетало О. В., Маковчук Т. В.*** 171
АНАЛІЗ СПОСОБІВ ТА МЕТОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ 2 ТИПУ.

35. ***Девяткіна А. О., Сич І. А., Перехода Л. О.*** 175
ВЕБ-КВЕСТ «СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО НАПРЯМКУ.

36. ***Шостак Л. Г., Марчук І. І.*** 181
ФАРМАЦЕВТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З МЕДИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ.

TECHNICAL SCIENCES

37. ***Абдуазизов Н. А., Жураев А. Ш., Турсунов Фаризбек Арслон угли*** 185
СПЕКТРАЛЬНО-КОРРЕЛЯЦИОННЫЙ АНАЛИЗ МАССИВА ТЕМПЕРАТУРЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ПРИ ЭКСПЛУАТАЦИИ ГИДРОФИЦИРОВАННЫХ ГОРНЫХ МАШИН.

38. ***Атаманский Д. В., Семеняка А. В., Шипицын С. И., Романенко И. А.*** 192
РАСПОЗНАВАНИЕ МЕТЕООБРАЗОВАНИЙ ПО КОЭФФИЦИЕНТАМ РЕШЕТЧАТОГО ФИЛЬТРА.

39. ***Жабський С. М., Коношенко О. С.*** 198
ГТС І МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ЇЇ «ОЗДОРОВЛЕННЯ».

40. ***Згурський О. М., Кунах Н. І., Манько О. О., Нікіфоренко К. Б., Скубак О. М., Харлай Л. О.*** 202
МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ МЕРЕЖ ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПОКОЛІННЯ 5G.

41. ***Зезюков Д. М., Любушкіна Н. Є.*** 208
ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИМАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЗВАРНИХ СТИКІВ С21-РИ З КУТОВИМ РОЗМІЩЕННЯМ НАКЛАДОК.

42. ***Лісовець С. М.*** 212
ВИКОРИСТАННЯ COMSOL MULTIPHYSICS ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ РОБОТИ АКУСТИЧНОГО ТРАКТУ.

43. ***Савенко В. И., Нестеренко И. С., Клюева В. В., Полосенко А. В.*** 215
О ПРОБЛЕМАХ ПРИЗНАНИЯ И ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ФУНДАМЕНТАЛЬНОЙ ТЕОРИИ ШКОЛЫ ПЛУГИНА А. Н.

44. ***Яворський О. Л., Різниченко В. О.*** 226
ФОТО - ТА ВІДЕОДИЗАЙН ЯК ОСНОВНИЙ СПОСІБ РОЗВИТКУ БРЕНДУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

45. ***Aliyeva Dunya Rasul*** 230
MULTIDIMENSIONAL HAUSDORFF OPERATOR IN WEIGHTED LEBESGUE SPACES WITH MIXED NORM.

46. ***Іваненко Т. В.*** 232
МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ЗМІННОГО НЕПЕРЕРВНОГО ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЗІ ЗМІННОЮ НЕПЕРЕРВНОЮ ПРОЦЕНТНОЮ СТАВКОЮ.

47. ***Михайлов А. И.*** 236
РЕНТГЕНОВСКИЙ АНАЛИЗ ПРИМЕСЕЙ ПО СООТНОШЕНИЮ ИНТЕНСИВНОСТИ НЕКОГЕРЕНТНОГО И КОГЕРЕНТНОГО РАССЕЯНИЯ.

48. ***Нагиева Нигяр Миряшар кызы*** 243
ВТОРИЧНЫЕ ПЛАСТИЧЕСКИЕ ДЕФОРМАЦИИ КОЛЬЦЕВОЙ ПЛАСТИНЫ, НАГРУЖЕННОЙ ПО ВНУТРЕННЕМУ КОНТУРУ РАСПРЕДЕЛЕННЫМ МОМЕНТОМ.

49. ***Чернышов Н. Н., Никифоров А. С.*** 248
РАСЧЕТ ДИНАМИЧЕСКИХ ПОТЕРЬ МОЩНОСТИ В ПОЛУПРОВОДНИКОВЫХ ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЯХ С ВЕКТОРНЫМ УПРАВЛЕНИЕМ.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

50. ***Zablotska L., Bartko S., Furda N.*** 255
THE INFLUENCE OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS ON THE CURRENT STATE OF AGRICULTURAL CROP PRODUCTION (ON THE EXAMPLE OF PIDHAITSI AMALGAMATED COMMUNITY TERNOPIL REGION).
51. ***Андрійчук Т. В., Гайдаржи К. Г.*** 260
ТЕРИТОРІЇ АМАЗОНІЇ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ОХОРОНОЮ.

PEDAGOGICAL SCIENCES

52. ***Bezruchenkov Yu.*** 265
HACCP SYSTEMS AS A SPECIAL DISCIPLINE FOR FUTURE RESTAURANT BUSINESS PROFESSIONALS.
53. ***Ivanchenko O., Lurie K., Melnikova O.*** 270
THE ROLE OF THE DEAN'S OFFICE IN THE PROCESS OF TRAINING AND EDUCATION OF FUTURE DOCTORS.
54. ***Prylipko T., Koval T.*** 274
METHODICAL METHODS OF ORGANIZATION AND CONDUCT OF LABORATORY WORKS FOR STUDENTS OF NATURAL SPECIALTIES.
55. ***Бінецький Д. О., Остапенко О. І., Касіч Н. П.*** 279
ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.
56. ***Бондар В. О.*** 285
ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.
57. ***Верещака А. О.*** 291
УДОСКОНАЛЕННЯ СПІВОЧОГО ГОЛОСУ.
58. ***Гужва В., Олійник Є., Тягай О., Чаус В.*** 293
ШКІЛЬНА ЕКОНОМІКА - ЦИФРОВИЙ ФОРМАТ.
59. ***Дем'янко Н. Ю.*** 297
ХОРОЗНАВСТВО – ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.
60. ***Завітренко Д. Ж., Рацул А. Б., Нагорна О. В.*** 302
ПРИЧИНИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ.

61. ***Завітренко Д. Ж., Рацул А. Б., Нагорна О. В.*** 312
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.
62. ***Іванченко Є. А., Пірко Ю. О.*** 319
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.
63. ***Лазарева А. О.*** 325
СПЕЦИФІКА МЕДІАОСВІТНЬОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.
64. ***Манаева Г. С., Новікова І. Г.*** 331
КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ТЕКСТІВ З НАУКОВОГО СТИЛЮ МОВЛЕННЯ (ДОВУЗІВСЬКИЙ ЕТАП МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ).
65. ***Муренець Л. С.*** 338
ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ВМІННЯ ВЧИТИСЯ – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ.
66. ***Пакулин С. Л., Перебейнос В. Б.*** 342
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ И ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ЮНЫХ ДЗЮДОИСТОВ.
67. ***Тимчик С. Г., Козак І.*** 350
АТЛЕТИЧНА ГІМНАСТИКА. РОЗВИТОК ГНУЧКОСТІ ЗАСОБАМИ СТРЕТЧИНГУ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ.
68. ***Трубіцина О. М.*** 355
РОЛЬ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.
69. ***Федотова С. О.*** 362
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗОК-ТРАГЕДІЙ.
70. ***Щербань Л. М.*** 369
ПРОЕКТНАЯ МЕТОДИКА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

71. ***Білецька О. Д.*** 371
ЗРАДА ЯК НЕНОРМАТИВНА КРИЗА РАННЬОЇ ЮНОСТІ.
72. ***Верютіна О. О., Калініна Т. С., Роменкова Л. М.*** 377
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ.
73. ***Даниленко Н. В., Сулім В. О.*** 384
АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ФАХІВЦЯМИ ПРОБЛЕМ СТРЕСУ ТА СТРЕСОСТІЙКОСТІ.
74. ***Єльчанінова Т. М., Пенцова І. В.*** 390
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДРУЖБИ В РЕАЛЬНОМУ І ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ.

75. ***Крива Н. Л.*** 395
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВУ ДОВІРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА.
76. ***Котюжан В. В.*** 403
ПРИЧИНИ ТА ПРОЯВИ АСЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ.
77. ***Підлісна С. В.*** 407
ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА.
78. ***Приснякова Л., Сердюк Н.*** 412
ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ЭМПАТИИ.
79. ***Федосова Л. О., Келін Д. В.*** 418
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.
80. ***Шопша О. Л., Миколаєнко І. О.*** 426
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.
81. ***Шопша О. Л., Нагорна Д. І. О.*** 433
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕНЬ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ.
82. ***Юркевич Г. Й.*** 440
НЕТВОРКІНГ: ОСНОВНІ ПРАВИЛА ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.

JOURNALISM

83. ***Антонова В. Ю., Андрусенко Я. С., Овсієнко А. І.*** 444
МОРАЛЬНО-ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ.
84. ***Клапоушко В. І.*** 450
РЕДАКЦІЙНА ПІДГОТОВКА ЗАГАЛЬНОПОЛІТИЧНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ГАЗЕТИ.
85. ***Рибун Н. В.*** 458
ТИПОЛОГІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ.
86. ***Семёнова О. А., Приходько В. А.*** 467
РОЛЬ СОВРЕМЕННОЙ ЗАРУБЕЖНОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ.

ART

87. ***Miroshnik A. S.*** 473
OBOE IN P. I. TCHAIKOVSKY`S SYMPHONY ORCHESTRA (ON THE EXAMPLE OF THE SYMPHONY POEM «MANFRED»).
88. ***Балабанова Д. С.*** 477
ЖАНР БУРЛЕСКУ ЯК ФЕНОМЕН ЕМАНСИПАЦІЇ ЖІНОК НА СЦЕНІ.

LITERATURE

89. ***Демченко Л. О.*** 485
МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ У ЗВ'ЯЗКАХ ІЗ ПОЛТАВЩИНОЮ.

90. ***Мацько В. П.*** 491
МЕТАФОРИ І СИМВОЛИ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ВОРОНОГО.

PHILOLOGICAL SCIENCES

91. ***Галаздра С. І., Борейко Ю. В.*** 497
ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.

92. ***Очилова М. И.*** 502
СТОРОНЫ ПОЭТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬ ТОЛКОВАТЕЛЯ МАХМУДА ЗАМАХШАРИ.

ECONOMIC SCIENCES

93. ***Bondar Iu., Fabryka I.*** 514
CORPORATE GOVERNANCE AS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM.

94. ***Soltanova Günel Gündüz, Mammadli Zeynab Tahir, Mammadova Xadija Yusif, Hasanova Sabina Namig, Allahverdiyev Tural Gasim*** 520
APPLICATION OF INNOVATIONS IN THE PRODUCTION OF COMPETITIVE PRODUCTS.

95. ***Vasif Orucov*** 527
ISSUES OF ORGANIZATION OF ELECTRONIC ACCOUNTING IN BUDGET ORGANIZATIONS.

96. ***Адашкевич С. П.*** 532
СТРУКТУРА ЭКОНОМИКИ БЕЛАРУСИ: ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ, АНАЛИЗА И УПРАВЛЕНИЯ.

97. ***Гринько П. Л., Грінько А. П.*** 540
ВПЛИВ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙ.

98. ***Мітяєва Т. Л.*** 545
ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.

99. ***Рудич А. І., Біленко К. В.*** 552
ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА: ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.

100. ***Смірна В. В., Кончаковський Є. О.*** 558
ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

101. ***Шиліна В. Ю., Назаренко Т. Г., Шиліна Н. В.*** 563
ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ В ПОРІВНЯННІ З ТРАДИЦІЙНОЮ.

102. ***Шкуренко С. В., Боляк І. М., Пархоменко С. Г.*** 570
ПАНДЕМІЯ ЯК ЧИННИК ЗАРОДЖЕННЯ НОВИХ БАНКІВСЬКИХ ТРЕНДІВ.

LEGAL SCIENCES

103. ***Ваганова І. М.*** 573
РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.
104. ***Коваленко Т. В., Коваленко В. К.*** 580
БОРОТЬБА З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.
105. ***Людвік В. Д., Чичик Ю. О.*** 584
ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.
106. ***Мельник Т. М.*** 589
ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІШОХОДІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ.
107. ***Сич В. І.*** 596
НАРИСИ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПРАВА І СВОБОДИ ПАЦІЄНТА.
108. ***Ушаков Р. М.*** 603
НАСЛЕДОВАНИЕ КРИПТОВАЛЮТЫ: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ И ФИНАНСОВО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТЫ.
109. ***Хохлова І. В., Логойда К. В.*** 610
МИРОВА УГОДА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ.
110. ***Шульгін В. В.*** 616
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЗАКОННОГО» МЕХАНІЗМУ ПЕРЕРАХУНКУ ВІЙСЬКОВИХ ПЕНСІЙ В УКРАЇНІ.

AGRICULTURAL SCIENCES

COMPARATIVE ENERGETICALLY AND ECONOMIC ANALYSIS OF INTENSIVE FARMING AND MINIMUM TILLAGE PRACTICES OF SOYBEAN PRODUCTION

Karchava Otar
Doctor of Technical Sciences, Professor
Chief Specialist of the Agricultural Research center
Kutelia Giorgi
Doctor of Engineering
Senior Specialist of the Agricultural Engineering Division
Tsukoshvili Shota
Magistrant of Georgian Agricultural University

Abstract The present paper shows the key advantages of the minimum tillage practices in soybean production compared to the intensive farming practices based on their comparative economic and energetic analysis. The paper uses the chronometric observation data obtained in Samegrelo region Senaki municipality Both cultivation practices were used for soybean production on demonstration plots financed by USAID/REAP project. The technology adapters were elaborated, the power consumption and production costs were estimated for both cultivation practices and their comparative economic and energetic analysis was conducted.

The results of the analysis show that there is Productivity increases. However, the minimum tillage practice has considerably lower unit costs and specific power consumption. It also reduces the vegetation period, compaction of soil by tractors and soil erosion.

Keyword: tractor, technology, intensive farming, minimum tillage, soil.

Introduction The advanced agricultural practices currently used in developed

countries reduce wind and water erosion, as well as ensure efficient use of agricultural land, restoration and improvement of land productivity, mitigation of soil pollution and restoration of the disturbed environmental balance. One of such techniques is minimum tillage**,** i.e. low till instead of deep cultivation, application of chemicals for weeds control, which reduces the activities between rows prior to planting, combining several operations through the use of combined devices, chemical treatment of fallow instead of mechanical, cultivating only the part of the field where crops are planted /1/. Such agricultural techniques have gained international recognition precisely because of their environmental safety and high efficiency.

They significantly reduce soil erosion, improve microbiological processes in soil as the top layer of soil (0-10sm) is the one, where microorganisms, bacteria and fungi live and reproduce. They reduce the mineralization of organic substances and minerals and facilitate production of nitride, phosphate, sulfur, and potassium ions. In addition, Nitrogen fixing bacteria in soil transform atmospheric nitrogen into fixed nitrogen and enrich the soil, which results in improved soil fertility and higher yields, reduced production costs and consequently increased cost efficiency. Methods of money flow account on the workshop Exposited in the /2, 3/ references.

The total energetic expenses of Tractor unit of agricultural works on the 1 ha are calculated from the following formula (Mj/ha).

$$E_{tot} = \frac{E_{hour}}{W_{hour}} = \frac{E_{am} + E_{fuel} + E_{lab}}{W_{hour}} =$$

$$= \frac{1}{W_{hour}} \left(\frac{M_{tr}\, e_{tr}}{T_{tr}} + \frac{M_{fm}\, e_{fm}}{T_{fm}} + \frac{N_{eng}\, k_{eng}\, g_{ind}\, e_{fuel}}{\gamma} + e_{op} \right)$$

Where E_{hour} Is energetically expenses on the 1 hour of Tractor unit in the megajoules (MJ / hour);

E_{am}, E_{fuel} and E_{lab} accordingly are the energetic expenses on amortization of the Tractor unit, on the fuel and on the labour of service personal (MJ / hour);

W_h – productivity (output) of Tractor unit, Ha/hour, where is defined from the following formula

$W_{hour} = 0{,}1\ B_w\ V_w\ \tau$

Where B_w is working width of Agricultural machinery, M;

V_w – working speed of Tractor unit, km/hour;

τ- coefficient of usage of working time, which is defended on the longest to field;

N_{eng}- engine power of tractor, kwt;

k_{eng} - Coefficient usage power of tractor;

g_{ind} – indicator fuel expense of tractor lit/kwt;

γ - Specific gravity of fuel kg/lit;

M_{tr} and M_{fm} are accordingly mass of tractor and Agricultural machinery, Kg;

e_{tr}, e_{fm} and e_{fuel} accordingly is energetically equivalent I kg mass of tractor, Agricultural machinery and fuel, Mj /kg;

e_{op} – energetic equivalent 1 hour labour of operators Mj/ man-hour

Soybean production using minimum tillage practices was piloted Samegrelo Region, Senaki Municipality, the land plots of "Gvaza" Ltd – 2 ha of his land was allocated for minimum tillage and another 2 ha – for intensive farming of soybean.

An agrochemical analysis of the demonstration plots was carried out. The soil on the land plots allocated for minimum tillage was chiseled (deep cultivation without inverting or turning soil).

The soil on land plots allocated for intensive farming was plowed deeply and left fallow. Then the appropriate operations required for each of the agricultural practices were carried out on demonstration plots. The data received from the demonstration plots was processed /2, 3/ according to the techniques described in the references.

Table 1 shows the comparative economic and energetically indicators of intensive farming and minimum tillage for soybean production.

Table 1

Comparative economic and energetically indicators of intensive farming and minimum tillage for soybean production.

Indicators	Means		Distinction
	Intensive farming practices	**Minimum tillage**	
Costs of soybean production using per 1 ha, GEL/ha	877	744	- 133
Power consumption for maize production per 1 ha M j /ha	1788	1490	- 298
Yields per 1 ha	1,1	1,2	+ 1,2
Income per 1 ha GEL/ha (1 kg-1,3 GEL)	1430	1560	+130
Profit per 1 ha, GEL/ha	553	816	263
Acceleration of the vegetation period			18
Number of tractor passes in intensive culivation practices	15	10	**5**
Economic effect of minimum tillage compared to intensive farming practices per 1 T, GEL/T			168
Annual economic effect from the use of one minimum tiller on average, in GEL, when the annual machine hours of a mini tiller is 200. Output 1,5 Ha/hour			29800
payback period on the investment in a European mini tiller (with the standard average annual machine hours of 200) years			1,88

The research shows that soybean production with minimum tillage has the following advantages compared to the intensive farming:

-production costs are reduced with 16 %;

- specific power consumption is reduced with 17%;

- The yield increased by 5%;

- the average increase of the economic effect per 1 ha is approximately GEL 263/ha compared to intensive farming;

-the acceleration of the vegetation period in case of minimum tillage is 18 days on average. It is especially important in the highlands, where the vegetation period is

quite short;

- the number of tractor passes in case of minimum tillage is reduced by 5 compared to intensive farming practices. It means less soil compaction with tractors;

- as minimum tillage involves tilling and sowing simultaneously, the loss of topsoil due to water and wind erosion is reduced significantly;

- payback period on the investment in a European mini tiller (with the standard average annual machine hours of 200) is 1,88 years.

REFERENCES

1. R. Makharoblidze et al. “Grain crops production techniques and machinery”, Tbilisi, 2001;

2. O. Karchava et al. “Priorities of minimum and zero tillage in global warming”. International Scientific Conference “Global Warming and Biodiversity”, Tbilisi, Georgia, November 4-6, 2015.

3. O. Karchava. “Economic and power consumption evaluation of anti-erosion machinery for production of plant products”. Publishing house “Tobalisi”. Financed by the World Bank Project CGS-04-11. 2005.

АКТИВНІСТЬ ОКРЕМИХ ФЕРМЕНТІВ КЛАСУ ОКСИДОРЕДУКТАЗ У РОСЛИНАХ ВІВСА ГОЛОЗЕРНОГО ЗА ВИКОРИСТАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ

Марченко Катерина Юріївна
аспірант
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Вступ. Упродовж вегетаційного періоду рослини піддаються дії низки несприятливих чинників – низька чи висока температури, застосування пестицидів, синтетичних добрив й ін., які значно впливають на їх ростові процеси, урожайність та якість одержаної продукції (Карпенко В. П. та ін., 2016). Як засвідчують дослідження науковців (Theocharis A. et al., 2012, Gusta, L. V., 2013, Тітов, А. Ф., 2014) культурні рослини мають комплекс захисних механізмів, що забезпечують їм пристосування до стресових умов. При цьому рівень і характер захисних механізмів значною мірою визначається видом рослин, їх фізіологічним станом, умовами росту й розвитку, а також – інтенсивністю і тривалістю дії стресора.

Однією із реакцій рослини на стрес є генерація активних форм кисню, що інактивуються, як правило, антиоксидантною системою, представленою ферментами, в тому числі класу оксидоредуктаз (Foyer, C. H. et al., 2005, Карпенко В. П. та ін., 2012, Креславский В. Д. та ін., 2012)

Дані ферменти беруть участь у регулюванні процесів вільнорадикального окиснення, створюючи умови для оптимального метаболізму (Рогожин В. В., 2004).

Мета роботи. Реакцію окремих ферментів класу оусидоредуктаз на застосування біологічно активних речовин досліджували на ячмені ярому (Карпенко В. П., 2010), горосі (Макаринський О. Ю., 2003), тритикале озимому (Притуляк Р. М., 2009), соризі (Шутко С. С., 2018) та інших культурах. Однак, даних щодо впливу біологічних препаратів на активність ферментів у рослинах

вівса голозерного у літературі відносно не багато. У зв'язку з цим, метою роботи було дослідити, як змінюється активність основних антиоксидантних ферментів у даних рослинах під впливом мікробного препарату і регулятора росту рослин.

Матеріали і методи. Вивчення дії мікробного препарату (МБП) Меланоріз (*Glomus* sp., *Aspergillus terreus, Trichoderma lignorum, Trichoderma viride, Bacillus macerans, Arthrobacter* sp., *Bacillus subtilis, Paenibacillus polymyxa*, загальне число життєздатних клітин $2,5\times10^7$ КУО/мл) і регулятора росту рослин (РРР) Агролайт (поліетіленгліколь-400 + поліетіленгліколь-1500, загальний вміст 770 г/л, солі гумінових кислот, 30 г/л) виконували в 2019 р. з використанням рослин вівса голозерного *(Avena sativa subsp. nudisativa (*Husnot*) Rod. et Sold.,* виду *Avena sativa* L.) сорту Мирсем, що вирощувалися в пластикових посудинах з чорноземом опідзоленим важкосуглинковим з дотриманням вимог вегетаційного методу (Журбицкий З. І., 1986) Схема досліду включала варіанти з обробкою насіння перед сівбою МБП Меланоріз у нормах 1,0, 1,25 і 1,5 л/т окремо та сумісно з регулятором росту рослин Агролайт у нормі 0,26 л/т. На фоні обробки перед сівбою насіння вівса рослини у фазі трьох листків обприскували РРР Агролайт у нормі 1,0 л/га. Норми РРР розраховували на відповідну площу з врахуванням норми витрати води 300 л/га. Повторність досліду – чотиразова.

Активність ферментів класу оксидоредуктаз – каталази (КФ 1.11.1.6), пероксидази (КФ 1.11.1.7) і поліфенолоксидази (КФ 1.14.18.1) у листках вівса голозерного визначали в зразках листків, відібраних на п'яту добу після обприскування рослин Агролайтом за методиками, описаними Х. М. Починком, 1986. Статистичну обробку результатів досліджень виконували за Б. А. Доспєховим, 1985.

Результати і обговорення. У результаті проведення досліду встановлено, що за передпосівної обробки насіння вівса МБП Меланоріз як окремо, так і в сумішах з Агролайтом, ферментативна активність у рослинах на п'яту добу після застосування препаратів підвищувалась. Зокрема, за передпосівної

обробки насіння вівса МБП Меланоріз у нормах 1,0; 1,25; 1,5 л/т активність каталази зі збільшенням норми препарату на п'яту добу зростала проти контролю на 0,9; 2,0 і 3,6 мкМоль розкладеного H_2O_2, активність пероксидази – на 2,7; 5,8; 10,3 мкМоль окисненого гваяколу, а поліфенолоксидази – на 0,8; 1,5; 2,6 мкМоль окисненої аскорбінової кислоти відповідно.

За сумісної дії МБП Меланоріз у нормах 1,0; 1,25 і 1,5 л/т з регулятором росту рослин Агролайт – 0,26 л/т, застосованих для обробки насіння вівса перед сівбою, активність каталази в порівнянні з контролем зростала на 4,6; 5,2 і 6,0 мкМоль розкладеного H_2O_2, пероксидази – на 12,5; 14,3 і 16,3 мкМоль окисненого гваяколу, поліфенолоксидази – на 3,4; 4,0; 4,8 мкМоль окисненої аскорбінової кислоти відповідно.

Використання Меланорізу в нормах 1,0–1,5 л/т для обробки насіння перед сівбою та внесення на фоні даного препарату по сходах культури регулятора росту рослин Агролайт 1,0 л/га забезпечило зростання активності антиоксидантних ферментів проти варіантів із самостійним внесенням Меланорізу на 2,1; 1,9; 2,1 мкМоль розкладеного H_2O_2 для каталази; 5,2; 5,0; 4,6 мкМоль окисненого гваяколу для пероксидази; 1,5; 1,4; 1,6 мкМоль окисненої аскорбінової кислоти для поліфенолксидази відповідно.

За комбінованого застосування Агролайту (обробка насіння перед сівбою у нормі 0,26 л/т і внесення по вегетуючих рослинах – 1,0 л/га) простежувалось зростання активності каталази на 2,4 мкМоль розкладеного H_2O_2, пероксидази – на 7,5 мкМоль окисненого гваяколу, поліфенолоксидази – на 1,9 мкМоль окисненої аскорбінової кислоти відповідно. Разом з тим найвища активність досліджуваних ферментів у листках вівса голозерного була відмічена за використання для передпосівної обробки насіння суміші Меланорізу (1,0, 1,25, 1,5 л/т) з Агролайтом (0,26 л/т) та обприскування посівів Агролайтом (1,0 л/т), де в порівнянні з варіантами Меланоріз + Агролайт (обробка насіння перед сівбою) було відмічено зростання активності каталази на 1,6; 1,5; 1,8 мкМоль розкладеного H_2O_2, пероксидази – 5,0; 5,4 і 8,8 мкМоль окисненого гваяколу, поліфенолоксидази на – 1,7; 1,7 і 2,8 мкМоль окисненої аскорбінової кислоти

відповідно. Ці ж варіанти досліду у порівнянні до контролю забезпечили зростання активності каталази на 6,2–7,8 мкМоль розкладеного H_2O_2, пероксидази – 17,5–25,1 мкМоль окисненого гваяколу, поліфенолоксидази на – 5,1–7,6 мкМоль окисненої аскорбінової кислоти. Очевидно, зростання активності каталази, пероксидази й поліфенолоксидази за комплексного застосування біологічних препаратів (обробка насіння перед сівбою МБП і регулятором росту рослин + внесення регулятора росту рослин по сходах) є наслідком покращення умов росту й розвитку вівса голозерного, за яких підвищується активність обмінних процесів у рослинах, невід'ємною складовою яких є ферменти. У той же час, зростання активності ферментів може свідчити про прямий вплив регулятора росту рослин на стан антиоксидантної системи вівса, яка активізується у відповідь на дію екзогенних рістстимулювальних складових МБП та РРР.

Висновки. Мікробний препарат Меланоріз та регулятор росту рослин Агролайт позитивно впливають на стан окремих антиоксидантних ферментів класу оксидоредуктаз (каталази, пероксидази, поліфенолоксидази), що є наслідком інтенсифікації проходження в рослинах обмінних процесів, активними та безпосередніми учасниками яких у рослинному організмі є ферменти.

ВПЛИВ ПОПЕРЕДНИКІВ НА КІЛЬКІСТЬ ДОСТУПНОЇ ВОЛОГИ ПІД ПОСІВАМИ ЯЧМЕНЮ ЯРОГО

Усик Сергій Васильович
к. с.-г. н., доцент
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Вступ. Повноцінне забезпечення населення продуктами харчування можливе лише при наявності виробництва продукції тваринництва. Яке в свою чергу потребує повноцінного зернофуражного корму в раціоні тварин. І серед усіх зернофуражних культур ячмінь ярий займає майже перше місце, оскільки його посіви мають значну частку в структурах посівних площ різноманітних господарств починаючи від великотоварних до селян-одноосібників.

Мета роботи. Враховуючи той факт, що в умовах богарного землеробства продуктивність сільськогосподарських культур в значній мірі залежить від умов забезпечення ґрунту вологою, метою досліджень було встановити вплив попередників ячменю ярого на запаси доступної вологи, що в свою чергу може мати певний вплив на урожайність в роки із недостатньою кількістю опадів.

Матеріали та методи. Дослідження проводились на базі стаціонарного досліду кафедри загального землеробства який включає в себе 17 варіантів 5-пільних сівозмін але для наших досліджень до уваги брались лише чотири варіанти (№ 6 ячмінь ярий – кукурудза – соя – ячмінь ярий – буряки цукрові; № 14 кукурудза – ячмінь ярий – соя – ячмінь ярий – буряки цукрові; № 11 кукурудза – соя – кукурудза – ячмінь ярий – буряки цукрові; № 14 кукурудза – ячмінь – соя – ячмінь ярий – буряки цукрові.), в яких ячмінь ярий вирощувався після наступних попередників: 1. Буряки цукрові (контроль); 2. Соя; 3. Кукурудза; 4. Ячмінь ярий.

Повторність досліду триразова, розміщення варіантів – послідовне. Посівна площа ділянок 168 м^2, облікова – 80 м^2. Агротехніка вирощування

загальноприйнята для регіону. Визначення вологості ґрунту проводили на глибину 160 см на початку та наприкінці вегетації ячменю ярого термостатно-ваговим методом з наступним перерахунком на доступні запаси вологи.

Результати та обговорення. Як показали результати наших досліджень, запаси води в 160-сантиметровій товщі ґрунту були не однакові як по попередниках, так і по роках досліджень і окремих шарах ґрунту. Так, наприклад, на початку вегетації ячменю ярого у 2011 році в шарі ґрунту 0–100 см запаси доступної вологи були практично однаковими після буряків цукрових та кукурудзи 140,7 і 143,1 мм відповідно, а також після сої та в повторному посіві – 147,7 і 149,2 мм. Подібна тенденція відмічена також і в нижчих шарах ґрунту 100–160 см. Тут хоч і були більшими запаси в повторному посіві ячменю (89,5 мм), але після інших попередників різниця була не більше як 6,9 мм. Тому і в цілому у шарі 0–160см повторюється та ж сама залежність.

Більш контрастною різницею в запасах доступної вологи після різних попередників виділяється 2012 рік. Так, наприклад, на початку вегетації в шарі 0–100 см найменше води було після буряків цукрових – 132,7 мм. Після сої її було вже більше на 21 мм. І найбільше накопиченню вологи сприяли кукурудза та ячмінь ярий, після яких весняні запаси ґрунтової вологи зростали до 168,3 і 161,8 мм відповідно. У більш глибших шарах 100–160 см запаси вологи після сої та кукурудзи були практично однаковими і займали проміжне положення між найменшим (53,0 мм) після буряків цукрових і найбільшим (95,1 мм) в повторному посіві ячменю значеннями.

За сумарними показниками запасів доступної вологи в шарі 0–160 см всі попередники можна розмістити в зростаючому порядку від меншого до більшого так: буряки цукрові (185,6 мм), соя (238,6 мм), кукурудза (253,9 мм) та ячмінь (256,9 мм). Як бачимо порівняно до контролю на дослідних варіантах збільшення вологи становило 28,6–38,4 %.

На відміну від попереднього, у наступному 2013 році запаси доступної вологи після різних за біологією та технологією вирощування культур

формувалися дещо по-іншому. Так, наприклад, у шарі ґрунту 0–100 см найменше води відмічено знову ж таки після цукроносної культури – 132,0 мм. Соя та кукурудза забезпечили накопичення вологи на 22,6–24,6 мм більше, ніж буряки. А лідером за здатністю сприяти вологонакопиченню в ґрунті вже виступив у цьому році повторний посів ячменю ярого. Тут запаси доступної вологи сягали 162,1 мм, що порівняно до контролю було більше на 30,1 мм або ж на 22,8 %.

Певні відмінності у цьому році були також відмічені і в у більш глибшому шарі ґрунту 100–160 см. Зокрема це практично рівнозначні величини вологості ґрунту, через що і різниця запасів вологи між всіма попередниками була не більшою за 7,3 мм. Але, не дивлячись на це, знову та останнє місце серед попередників займали буряки цукрові (93,4 мм), а перше – ячмінь ярий (100,7 мм). Соя та кукурудза знову займали проміжне місце та були рівнозначними між собою.

В середньому за три роки в шарі 0–100 см також чітко виділяються найнижчі запаси доступної вологи після буряків цукрових – 135,1 мм. Після інших попередників вони були більшими на 16,9–22,6 мм. Проте між собою соя, кукурудза та ячмінь ярий за впливом на весняні запаси грунтової вологи у верхньому метровому шарі виявились при різниці не більше як 5,7 мм практично рівнозначними. Хоч і з деякими відхиленнями, але все-таки подібна тенденція відмічена також і в шарі 100–160 см, де в середньому за 2011–2013 рр. найменшими весняними запасами доступної вологи виділялись посіви ячменю після буряків цукрових, дещо більшими вони були після кукурудзи і сої, а найбільші – в повторних посівах.

Стосовно ж сумарних запасів вологи в шарі 0–160 см, то вони залежно від попередників значно відрізнялись по роках з тією лише особливістю, що щорічно відносно вищими вони були в повторних посівах, а найнижчими – після буряків цукрових. Щодо інших попередників, які в усі роки за запасами ґрунтової вологи в 160-сантиметровому шарі займали проміжне місце, дещо кращу позицію в 2011 р. займала соя, а в 2012 р. кукурудза. А в 2013 р. і в

середньому за три роки ці попередники за забезпеченістю рослин ячменю ярого ґрунтовою вологою були рівноцінними з різницею 1,3 і 3,2 мм відповідно.

Висновки. Отже кращі умови вологозабезпеченості рослин ячменю ярого на початку його вегетації складаються при його розміщенні в повторних посівах, дещо гірше після кукурудзи і ячменю, а найменшими запасами вологи в шарі 0–160 см виділялись посіви буряків цукрових.

VETERINARY SCIENCES

РОЗПОВСЮДЖЕННЯ АБОРТІВ У СОБАК В УМОВАХ ПЛЕМІННОГО ПІДПРИЄМСТВА «ЗВЕЗДНОЕ СЧАСТЬЕ» КІНОЛОГІЧНОЇ СПІЛКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Марчук Микола Миколайович,
магістр
Гудзовата Сабіна Вікторівна,
магістр
Корейба Людмила Володимирівна,
к.вет.н., доцент
Дуда Юлія Вікторівна,
к.вет.н., доцент
Дніпровський державний аграрний університет
Роман Лілія Григорівна,
к.вет.н., доцент
Одеський державний аграрний університет

Вступ. Аборт – це переривання вагітності на будь якій стадії з наступним розсмоктуванням зародка, зігнанням з матки мертвого плода або недоноска, або ж затриманням у матці мертвого плода з наступною його муміфікацією, мацерацією чи путрифікацією.

Розрізняють аборти повні (при загибелі усіх плодів) у багатоплідних тварин і неповні (коли один чи декілька плодів гинуть, а інші розвиваються і народжуються).

За клінічними ознаками аборти можуть бути ідіопатичні (коли дія чинника спрямована на плід), симптоматичний (коли чинник діє на організм самки), аліментарний, токсикозний, кліматичний, травматичний, медикаментозний, інфекційні та інвазійні. Заразні аборти досить небезпечні,

оскільки швидко поширюються серед тварин.

Аборти заразного походження у собак реєструються дуже рідко. Їх етіологія, патогенез та розповсюдження вивчені не достатньо.

Тому, мета наших досліджень полягала у вивченні причин виникнення, поширення абортів серед собак в умовах племінного підприємства.

Матеріали і методи. Дослідження проводили в умовах племінного підприємства «Звездное счастье» кінологічної спілки України Криворізького району Дніпропетровської області. Матеріалом для дослідження були собаки різних вікових груп і порід: йоркширський тер'єр, чіхуахуа, померанський шпіц та безпорідні. Статистичну обробку даних здійснювали шляхом вивчення ветеринарної звітності та журналів обліку клініки ветеринарної медицини «Панда» та Криворізької міської державної ветеринарної лікарні ветеринарної медицини, що обслуговують племінне підприємство «Звездное счастье».

Клінічні дослідження хворих тварин проводили з використанням загально прийнятих методів діагностики: збір анамнезу, загальний клінічний огляд з проведенням пальпації, перкусії, аускультації та термометрії. При необхідності виясняли епізоотичну ситуацію, умови утримання та годівлі, контакти із іншими тваринами до прояву і в період перебігу хвороби; наявність інфекційних, інвазійних й незаразних захворювань; тривалість та динаміку розвитку хвороби.

Результати і обговорення. Впродовж останніх чотирьох років в умовах розплідника були зареєстровані одиночні випадки клінічно виражених абортів за хламідіозу з вигнанням мертвих плодів (фото 1).

Фото 1 і 2 Абортовані плоди собак

Для підтвердження діагнозу використовували тест «ХЛАМИ-ДС-R-IgG». Матеріал для дослідження –сироватка крові хворих собак. Результат був сильно позитивним (5.88К при нормі 0,7К). За лабораторних досліджень були виявлені такі види збудника хламідіозу як Chlamydia abortus та Chlamydia pecorum. Після підтвердження діагнозу призначали засоби етіотропної терапії.

Для лікування собак, хворих на хламідіоз, застосовували три курса етіотропної терапії по 7–10 діб з перервами у 7–10 діб. При цьому застосовували такі фармакологічні препарати як «Азимед» та «Ровамицин», «Офлоксацинвет 10%» та «Байтрил 5%», «Дорин-Р» та «Юнидокс Солютаб», імуностимулятор «Циклоферон», антигістамінний засіб «Диазолин-Дарница», гепатопротектори «Ессенціале форте», «Ковертал», вітаміни згідно настанов і рекомендацій. Для нормалізації біоценозу «Біфидумбактерин», «Лінекс».

За тваринами, які абортували доглядали, враховуючи загальний стан та характер виділень із статевої щілини. При затримці у матці мертвих плодів та послідів призначали міотоніки (окситоцин). Часто виникала необхідність у профілактичному застосуванні антибіотиків. За неефективності медикаментозного методу плоди вилучали з матки оперативним шляхом проводячи оваріогістероектомію.

Мумуфікація – це наслідок асептичної трансформації з наступним висихання плода (плодів) у матці. Ознак, які вказують на наявність муміфікованих плодів у матці не реєструювали, так як загальний стан собак при цьому не змінюється. Муміфіковані плоди у собак (фото 3) виводились під час родів разом із нормально розвиненими цуценятами і надавати при цьому допомогу не доводилось.

Фото 3. Муміфікований плід собаки

Путрифікація (емфізематозний плід) – це гнилісний розпад плода, що супроводжується утворенням сірководню, аміаку, вуглекислоти та інших продуктів розпаду тканин.

Фото 4 і 5 Путрифікація плодів у собаки

При гнильному розпаді у матці собак декількох (усіх) плодів (фото 4 і 5) утворюється велика кількість токсинів, які всмоктуються в кров'яне русло, викликають загальну інтоксикацію, напруження стінок матки чи параліч міометрію і ведуть до загибелі тварин. Єдиним радикальним методом лікування путрифікації є виконання овариогістероектомії.

Висновки.

1. В умовах племінного підприємства «Звездное счастье», клініки ветеринарної медицини «Панда» та Криворізької міської державної ветеринарної лікарні ветеринарної медицини, за останні чотири роки кількість випадків геніальної форми хламідіозу у собак (56%) віком 1–6 років збільшилась майже 2,7 рази, що частіше (80% випадків) викликається Chlamydia abortus та Ch. Pecorum і реєструється в весняно-осінній період.

2. Для підтвердження діагнозу на хламідіоз використано ІФА, результат якого на виявлення антитіл IgG до хламідій був сильно позитивний 5,88.

3. Найбільш розповсюдженою формою хламідіозу серед собак розплідника була генітальна, що характеризувалась неплідністю, прихованими

й клінічно вираженими абортами, народженням мертвих та нежиттєздатних цуценят.

4. Найкращий лікувальний ефект хламідійної інфекції виявлено у першій дослідній групі, де застосовували: «Офлоксацинвет 10%», «Ровамицин» та «Дорин – Р». При цьому 90% тварин одужали, 10% залишились сумнівно хворими.

5. У собак розплідника (10% випадків) реєстрували такі закінчення абортів як муміфікація та путрифікація. Муміфіковані плоди виводились під час родів разом із нормально розвиненими і доношеними цуценятами. За путрифікації плодів оперативну допомогу (оваріогістероектомію) проводили в однієї тварини.

BIOLOGICAL SCIENCES

DEVELOPMENT OF A FLUORESCENCE-BASED ASSAY FOR THE ASSESSMENT OF SARS-COV-2 MAIN PROTEASE ACTIVITY

Myziuk Iryna
Student
Taras Shevchenko National University
Kyiv, Ukraine

Introductions. Coronavirus disease 2019 - COVID-19 - an infectious disease that was first detected in humans in December 2019 in Central China. After a few months, the disease caused a pandemic in many countries around the world. The disease was found to be caused by the coronavirus SARS-CoV-2. The SARS-CoV-2 pandemic posed a great threat to humanity in many ways.

In this regard, there is an urgent need to find effective therapeutic and prophylactic approaches, like new antiviral drugs, that will be effective in combatting COVID-19. The viral life cycle, mechanisms of interaction with a host cell, main mechanisms of viral replication, structural and functional proteins fundamentally important in the fight against the pandemic. The complex life cycle of SARS-CoV-2 increases the number of potential targets for drug action. However, drugs should not be designed to protect only against a single stain of the coronavirus, but also to affect other coronavirus strains to prevent the occurrence and spread of the infection.

Thus, the aim of our work is to optimize the method for studying the enzymatic activity of the Mpro SARS-CoV-2 protease for testing synthesized compounds, which inhibit the enzymatic activity of Mpro.

To achieve this aim we set ourselves the following tasks:

1) Analyze the current literature on the enzymatic properties of protease and the specifics of working with it;

2) Determine the optimal concentration of Mpro for further

experiments;

3) Select the substrate for Mpro and determining Michaelis–Menten constant for reaction;

Material and methods. The full SARS-CoV-2 Mpro (33.5 kDa) was expressed in E.coli. To measure the enzymatic activity of Mpro, we used a fluorescenogenic substrate. The peptide substrate, Dabcyl-KTSAVLQSGFRKME-Edans TFA, had Dabcyl and Edans attached to its N- and C-terminals, respectively. After adding the substrate, we measured relative fluorescence units (RFU), e.g. fluorescence intensity, at several time points on the 2104 EnVision Multilabel Plate Reader with Ex=340 nm/em=460nm. To draw the curves of fluorescence intensity versus time we used GraphPad Prism 8 software (GraphPad Software, Inc., La Jolla, California, USA).

Results and discussion. To select the optimal concentration and incubation time of the reaction, we measured the enzymatic activity of the protein at its various concentrations for two hours. The enzymatic activity of the protein was measured as the amount of product formed by cleavage of the fluorescenogenic substrate, reflected by the RFU.

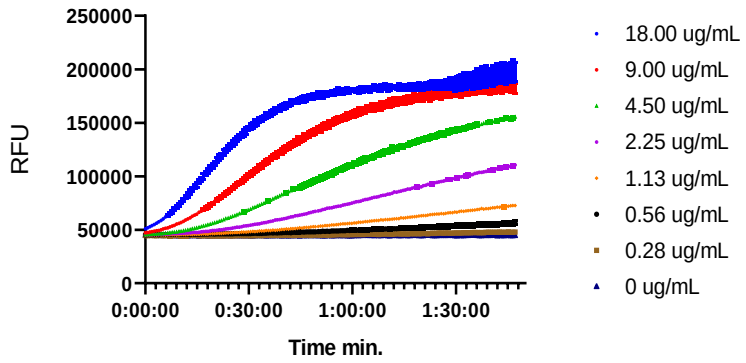

Figure 1. Dependence of substrate proteolysis on the time of enzymatic reaction

For further experiments, we propose to use the following conditions: enzyme concentration of 4.5 ug/mL (figure 1. green curve) and the incubation time of the protease reaction for one hour. These conditions were chosen based on a linear dependence of the amount of product formed on time.

To select the optimal substrate concentration we calculated the Michaelis-

Menten constant for this reaction. we calculated the Michaelis-Menten constant for this reaction. To determine the Michaelis-Menten constant, we drew the curve using GraphPad Prism (figure 2).

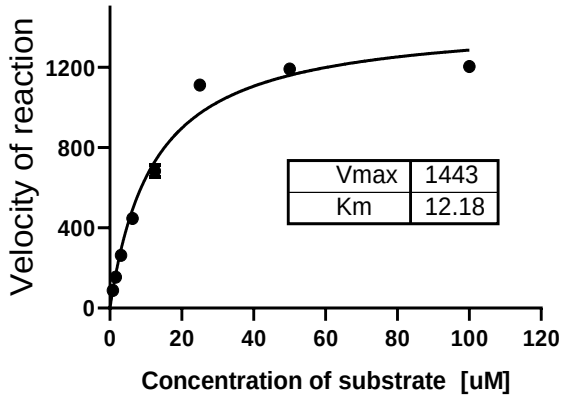

Figure 2. Graph for determining the Michaelis-Menten constant

The amount of product formed was calculated as the difference between the RFU in the reaction enzyme with substrate and substrate without enzyme, then the difference in RFU was divided by the time of the protease reaction - 60 minutes. To construct the curve, we used a nonlinear regression graph with the Michaelis-Menten model.

The graph shows that the Mpro enzyme follows the Michaelis-Menten kinetics, because it is characterized by a hyperbolic dependence of the initial rate of the catalyzed reaction (V0) on the substrate concentration [S], which is described by the Michaelis-Menten equation. Therefore, the value of Km corresponds to the substrate concentration to be used in further experiments and is 12. 8 μM.

Conclusion. The search for new therapeutic drugs and their screening requires the study of the catalytic properties of Mpro, the mechanisms of cooperation with substrates and interaction with reference compounds.

In our study, we determined the optimal concentration of the Mpro, selected the substrate (Dabcyl-KTSAVLQSGFRKME-Edans), and determined the Km for the reaction. Our further research involves testing reference compounds and optimizing conditions for high-throughput screening.

КОНТЕЙНЕР ДЛЯ ТРАНСПОРТУВАННЯ ОРГАНІВ

Власенко Інна Костянтинівна
студентка
Національний технічний університет «КПІ»
м. Київ, Україна
Козяр Василь Васильович
к.м.н, доцент кафедри БМІ

Вступ. Трансплантологія займає чільне місце серед молодих медичних технологій. Вона має великий потенціал, тому що за допомогою трансплантації органів існує можливість покращити якість життя хворих з невиліковною недостатністю органів. Пересадка людських органів – складний високотехнологічний процес, результат якого залежить від багатьох факторів. Крім згуртованої роботи бригад медиків, важливою є участь представників служби надзвичайних ситуацій (МНС), працівників транспортної інспекції (ДАІ) в швидкому, безперешкодному транспортуванні донорськх органів в лікарню, де вони будуть пересажені новому власнику. В усіх випадках час від вилучення органів з організму донорів до пересадки реціпієнту грає ключову роль і цей час вимірюється кількома годинами. Життєздатність донорських органів під час транспортування зберігається за рахунок їх охолодження, при якому рівень метаболічних процесів, потреба тканин в поживних речовинах різко зменшуються. Для цього слід використовувати спеціальні контейнери-холодильники, які забезпечують потрібні умови зберігання органів на протязі визначеного часу [1].

Ціль роботи. Зважаючи на стан трансплантології в Україні (рис. 1) і потреби медичної практики, існуючі в Україні центри органної трансплантації активізують свою роботу, і це вимагає відповідного технічного забезпечення.

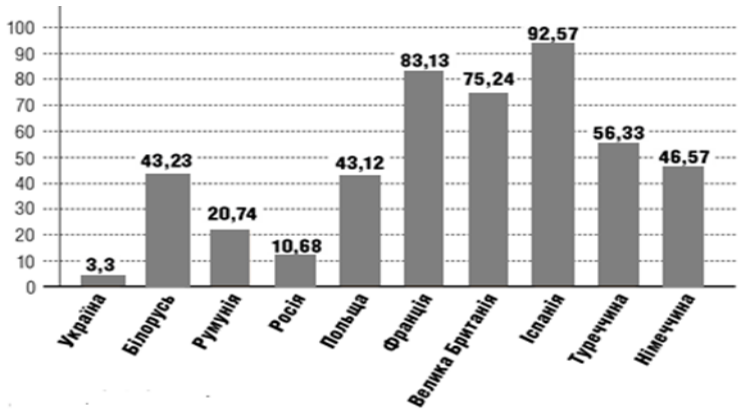

Рис.1. Статистика трансплантації органів у різних країнах, на один мільйон населення за рік. [2]

Одна з причин такого стану речей в Україні в тому, що система збору, збереження, перевезення та пересадки органів не відлагоджена. Внаслідок цього лише 15 % трансплантацій, або 20 операцій на рік, проводяться за рахунок органів, отриманих від померлих людей, – решта отримується від живих донорів. Тому серед інших є потреба в контейнерах, призначених для транспортування і збереження життєздатності донорських органів для подальшої трансплантації. Використання з цією метою побутових контейнерів-холодильників з попередньо охолодженими холодильними елементами не є прийнятним з багатьох причин. Такі контейнери не забезпечують достатньо низьку і стабільну температуру органу, що перевозиться, в них відсутні температурний контроль і можливість регулювати рівень гіпотермії. При використанні контейнерів із звичайним льодом, тепловід'ємні властивості якого обмеженні, скорочується гарантований термін консервації органів і підтримка потрібного постійного рівня температури не гарантована. Крім того, вода, яка утворилася внаслідок плавлення льоду створює незручності в експлуатації, сприяє порушенню стерильності. Тому метою роботи стало створення термоізольованого контейнера із температурним контролем для перевезення донорських органів, який забезпечує за допомогою твердого двоокису вуглецю (сухого льоду) швидке охолодження органу і підтримку визначеного рівня його гіпотермії на протязі потрібного часу.

Матеріали та методи. В США компанією Transmedics була розроблена

нова система збереження органів у автономному контейнері Organ Care System, який підтримує функцію вилученого органу шляхом насичення його киснем та споживними речовинами. З його участю забезпечено ряд операцій з пересадки серця. Виробниками зазначено, що максимальний час автономного збереження донорського серця становить 12 годин, проте на практиці досліди підтвердили безпечний термін тільки 8 годин. Основним недоліком даного апарату, що заважає розповсюдити його по всьому світу - вартість, яка становить майже 200 тис. доларів, що є значною для бюджету багатьох лікарень [3].

Об’єктом розробки є бюджетний термоізольований контейнер із пластиковим корпусом. Охолоджуючим агентом в ньому слугує «сухий лід» - твердий двоокис вуглецю, який при поглинанні тепла переходить в газову фазу, без утворення рідини. Важливими складовими контейнеру є двошарова теплоізоляція, датчики та індикатори температури, клапан викиду двоокису вуглецю.

Для попередньої візуалізації контейнера була застосована програма SolidWorks. На рис. 2 продемонстрована 3Д модель із загальними розмірами 380х265х295 мм.

Рис. 2. Загальна візуалізація контейнера у програмному середовищі SolidWorks

На рис. 3. зображений внутрішній вигляд контейнера. На кришці розташовані 2 індикатори температури, датчики яких призначені для визначення температури у відсіку із органом та в самому органі, що перевозиться. Індикатори температури цифрові, модель Kelilong Electron TM-

902С, датчиком в них слугує термопара, що забезпечує стабільність і точність вимірювання; діапазон вимірювання становить від -50°С до 1300°С. Стабільність встановленої температури забезпечує термоізоляційний шар товщиною 20 мм всередині контейнеру. Для створення теплоізоляції був використаний матеріал екстрагований пінополістирол. Теплопровідність даного матеріалу 0,033-0,040 Вт/м×°С.

Рис. 3. Візуалізація контейнера у розрізі

Розміри відсіку для сухого льоду становлять 70х120х230 мм, об’єм 1932 см^3. Ємність для сухого льоду нефіксована (щоб забезпечити доступ вниз, до органу), має ручку пластикову для зручності і безпечності маніпуляцій. Дно ємності для сухого льоду виготовлене з алюмінієвої пластини товщиною 2 мм, що забезпечує ефективний теплообмін між відсіками. Сухий лід немає безпосереднього контакту з органом, уникаючи його пошкодження, верхня термоізоляційна кришка і зовнішня кришка контейнера мають отвори для сполучення клапану скиду із ємністю для сухого льоду, клапан регульований, тиск відкриття від 0 до 20 см вод. ст.

Відсік для донорського органу має розміри 120х130х230 мм, цього об’єму 3588 см^3 достатньо аби помістити навіть печінку людини.

Відомо, що температура сухого льоду в середньому становить $t_л$ = -75 °С, а теплота сублімації становить $Q_{\text{сублім.}} = 590$ кДж/кг [4].

Для прикладу наводимо розрахунки теплообмінних процесів при охолоджені нирки до 3°С, масою 200 г із початковою температурою, близькою

до температури оточуючого середовища 23°С. Об'єми контейнера були наведені вище, а коефіцієнти теплоємності та коефіцієнт плавлення (сублімації) сухого льоду були взяті з табличних значень [4].

Склавши рівняння теплообміну у контейнері отримаємо:

$Q_{\text{сублім}} = Q_{\text{метал}} + Q_{\text{нирки}} + Q_{\text{пов1}} + Q_{\text{пов2}}$;

$Q_{\text{нирки}} = C_{\text{нирки}} \cdot m_{\text{нирки}} \cdot \Delta t$ = *13,4* кДж – *тепло, яке віддає нирка,*

де $C_{\text{нирки}}$, питома теплоємність нирки = *3350* Дж/кг· град, $m_{\text{нирки}}$ = 0,2 кг, Δt = 20°С.

$Q_{\text{пов1}} = C_{\text{в}} \cdot \rho_{\text{в}} \cdot V_{\text{контейн1.}} \cdot \Delta t = 1005 \cdot 1{,}205 \cdot 0{,}0019 \cdot 20 =$ 0,0460 кДж – *тепло, яке віддає повітря відсіку для льоду,* де $C_{\text{в}}$, питома теплоємність повітря $= 1005$ Дж/кг · град, $\rho_{\text{в}}$, питома щільність повітря = 1,205 кг/м^3, Δt = 20°С, $V_{\text{контейн1.}} = 0{,}07 \cdot 0{,}12 \cdot 0{,}23 = 0{,}0019$ м^3- об'єм повітря у відсіку із сухим льодом.

$Q_{\text{пов2}} = C_{\text{в}} \cdot \rho_{\text{в}} \cdot V_{\text{контейн2.}} \cdot \Delta t = 1005 \cdot 1{,}205 \cdot 0{,}0034 \cdot 20 =$ 0,082 кДж - *тепло, яке віддає повітря відсіку для органу,* де $C_{\text{в}}$, питома теплоємність повітря $= 1005$ Дж/кг · град, $\rho_{\text{в}}$, питома щільність повітря = 1,205 кг/м^3, Δt = 20°С, $V_{\text{контейн2}} = 0{,}12 \cdot 0{,}13 \cdot 0{,}23 = 0{,}00359 - 0{,}0002 = 0{,}00339$ м^3 - об'єм повітря у відсіку із органом з врахуванням об'єму органу у відсіку.

$Q_{\text{метал}} = C_{\text{метал}} \cdot m_{\text{метал}} \cdot \Delta t = 920 \cdot 2700 \cdot 0{,}0000945 \cdot 20 =$ 4,69 кДж - *тепло, яке віддає металева пластина,* де $C_{\text{метал}}$, питома теплоємність алюмінію $= 920$ Дж/кг · град, $m_{\text{метал}} = \rho_{\text{метал}} \cdot V_{\text{метал пласт,}}$ $\rho_{\text{метал,}}$ питома щільність алюмінію $= 2700$ кг/м^3, $V_{\text{метал пласт}} = 0{,}002 \cdot 0{,}27 \cdot 0{,}175 = 0{,}0000945$ м^3 – об'єм алюмінієвої пластини.

Сумарні втрати тепла становлять (без врахування тепловтрат термоізоляції та тепловтрат через стінку контейнера, якими можна в цьому випадку нехтувати) становлять 18,22 кДж. Звідки визначаємо потрібну масу сухого льоду.

$\lambda_{\text{льоду}} \cdot m_{\text{льоду}} = 18{,}22$ кДж

$m_{\text{льоду}} = 0{,}0309$ кг, тобто близько 31 г

Таким чином встановлено, щоб знизити температуру органу масою 200 г від температури оточуючого середовища до +3°С достатньо лише 31 г сухого льоду.

Результати та обговорення. Застосування у конструкції тонкої алюмінієвої пластини, забезпечує ефективний теплообмін і одночасно дозволяє відмежувати сухий лід від органу, що запобігає їх безпосередньому контакту. Тобто це виключає можливість холодової травми донорського органу і сприяє збереженню його функцій. В той же час охолоджені, призначені для пересадки такі органи як серце, легені, нирки, печінка, селезінка дуже чутливі до коливань температури, тому вони потребують додаткових заходів стабілізації рівня гіпертермії, навіть при охолодженні до + 4-5 ºС. Для цього в контейнері передбачена ефективна теплоізоляція та подвійний температурний контроль.

Експерементально було доведено, що з пониженням температури ізольованих органів можна підвищити їх стійкість до кисневого голодування. Сутність сприятливої дії гіпотермії полягає в гальмуванні метаболічних процесів і утворення йонів H^+, в зв'язку з чим суттєво зменшується потреба в кисні. Саме цим, можна пояснити той факт, що гіпотермія пролонгує терміни припустимої ішемії органів. Існують 2 методи гіпотермії, це зовнішнє та внутрішнє охолодження. Конструкція розробленого контейнера передбачає використання зовнішнього охолодження. На користь такого вибору свідчать результати роботи А.Д Дрогайцева і О.І Горбатова, які надали перевагу зовнішній гіпотермії нирок, тому що в нирках, охолоджених перфузією, особливо при використанні розчину декстрину, виявлялися значні судинні зміни [цит. за 6].

Також більшість трансплантаційних центрів воліють не використовувати нирки зі строком консервації більше 48 год. У той же час, при постійній перфузії протягом 48 год. частота відновлення функції органів становить лише 25%. Крім того, такий спосіб коштовний і складний, тому багато центрів використовують зовнішнє охолодження, прагнучи до того, щоб час зберігання не перевищував 30 год. [7]

Висновки.

1. Трансплантологія на Україні потребує відповідного технічного забезпечення, ефективного функціонально та економічно.

2. Термоізольований контейнер запропонованої конструкції із відсіком об'ємом 3588 $см^3$ може використовуватися для транспортування різних донорських органів в умовах контрольованої гіпотермії.

3. Використання в якості холодагента сухого льоду забезпечує швидке і ефективне досягнення потрібного рівня гіпотермії, а подвійний контроль температури гарантує збереження життєздатності органів, що транспортуються,

4. Розроблений контейнер оптимальних розмірів може бути без перешкод застосований для транспортування донорських органів в будь-який медичний заклад України наземним або повітряним транспортом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Денісов В. К. Трансплантологія / В. К. Денісов. – К. : Наукова. Думка, 1998. —248 с.

2. TransMedics [Internet]. transplant-observatory.org. 2021 [cited 2021 march 29]. Available from: transplant-observatory.org

3. Organ Care System [Internet]. http://www. transmedics.com. 2021 [cited 2021 march 29]. Available from: https://www.transmedics.com/ocs-hcp/

4. «Сухой лед»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://4ipho.ru/data/documents/exp10-2.pdf.

5. Бар'яхтар В. Г., Божинова Ф. Я., Довгий С. О. Підручник фізика 8 клас / за ред. Харків.: Ранок, 2011. —312 с

6. Шумаков В.И., Штенгольд Е.Ш., Онищенко Н.А. Консервация органов. М.: Медицина, 1975. — 252 с. (Исследование А.Д Дрогайцева і О.І Горбатова).

7. Готье С.В., Хомяков С.М., Арзуманов С.В., Астраков С.В. Трансплантация почки/ Национальные клинические рекомендации 2013. —17 с.

УДК: 542.272.454-022.252:574(477)

ЙОДОДЕФІЦИТ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ПРОФІЛАКТИКИ

Литвиненко Олена Михайлівна
старший вчитель біології вищої категорії
Роменська загальноосвітня школа
І-ІІІ ступенів №4
Роменської міської ради Сумської області

Анотація Екологічна ситуація в Україні на даний час є складною, а антропогенне забруднення навколишнього середовища певною мірою впливає на формування здоров'я населення на популяційному рівні. Особливу увагу науковців та медиків привертає проблема порушень діяльності ендокринної системи. Серед ендокринної патології захворювання щитоподібної залози посідають 2 місце з сталою тенденцією до зростання. Негативний вплив забрудненого довкілля на щитоподібну залозу ускладнюється тим, що відбувається на фоні ендемічної нестачі йоду в багатьох регіонах України.

Ключові слова: йод, йододефіцит, хвороби, профілактика

Мета роботи: оцінити рівень йододефіцитних захворювань населення України, розробити та поширити інформацію про способи їхньої профілактики.

Завдання: ознайомитися зі шляхами потрапляння йоду в організм людини та його значенням для гармонійного психофізіологічного розвитку, розглянути клінічні прояви йододефіцитних захворювань, методи профілактики йододефіцитних захворювань, провести опитування на онлайн-сервісі Google Forms.

Об'єкт дослідження: йододефіцит.

Предмет дослідження: стан проблеми йододефіциту та шляхи її вирішення.

Наукова новизна. Зроблено спробу визначити комплексний вплив ендокринних дизрапторів довкілля та дефіцит йоду на функціонально-метаболічний стан щитоподібної залози. Шляхом опитування мешканців з різних куточків України була зібрана інформація про ступінь обізнаності.

Екологічна ситуація в Україні на даний час є складною, а антропогенне забруднення навколишнього середовища в значній мірі впливає на формування здоров'я населення на популяційному рівні. Одним з найбільш чутливих індикаторів екологічних негараздів є така соціально-демографічна категорія, як діти. Саме ростучий організм через свої анатомо-фізіологічні особливості більшою мірою, ніж дорослі, зазнає впливу негативних дій екологічних факторів, а збільшення кількості екологічно зумовлених захворювань серед дітей свідчить, що вони є особливою групою ризику.

Особливу увагу науковців та медиків привертає проблема порушень діяльності ендокринної системи. Серед ендокринної патології захворювання щитоподібної залози посідають 2 місце зі сталою тенденцією до зростання, серед яких більш ніж 95% випадків припадає на дифузний нетоксичний зоб. Інтерес дослідників до тиреоїдної патології пояснюється не тільки її високою розповсюдженістю, а й тим, що щитоподібна залоза, маючи високу чутливість до токсичних екзогенних впливів та активно реагуючи на геохімічний стан довкілля, сприяє виникненню патології у різних органах і системах внаслідок різноманітних регуляторних дій тиреоїдних гормонів.

Негативний вплив забрудненого довкілля на щитоподібну залозу ускладнюється тим, що відбувається на фоні ендемічної нестачі йоду в багатьох регіонах України. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, патологічні стани, що викликані дефіцитом йоду, посідають третє місце у списку 38 найбільш поширених неінфекційних хвороб. У світі 1,5 млрд. людей відчувають дефіцит йоду, 300 млн. людей страждають збільшенням щитоподібної залози в результаті йодного дефіциту (зобом) та 30 млн. – кретинізмом. В Україні більше 35% населення страждають від йододефіциту. Українці споживають в день 40-80 мкг йоду, що в 2-3 рази менше його добової

потреби. Дефіцит йоду є причиною вираженої розумової відсталості в 43 мільйонів людей у світі. Щороку від браку йоду з'являються на світ 100 тис. дітей з природженим кретинізмом. Важливим показником цивілізованого суспільства, його економічного та соціального розвитку є здоров'я населення, що залежить від сукупності таких чинників, як соціально-економічний, медичний, поведінковий та екологічний. Найгострішим в сучасній Україні є саме екологічний фактор, який відіграє визначальну роль.

Питання екологічного стану зовнішнього середовища та стану здоров'я населення є загальнодержавними й знаходять своє відображення в національних здоров'язбережувальних програмах. Серед причин, що визначають рівень захворюваності, стан навколишнього середовища займає приблизно 20%, а якщо говорити в цілому про теперішню екологічну ситуацію, маючи на увазі весь комплекс екологічних та професійно-виробничих факторів у поєднанні зі стресами та нервово- психічними перевантаженнями, то, за даними ВООЗ, похідною від усього цього є більша частина хвороб - до 70–80%.

В Україні не розроблено загальнодержавної програми аналізу ризику для здоров'я людини впливу забрудненого навколишнього середовища. Розбудова незалежної держави відбувається без урахування оцінки такого ризику. Очевидно, що врахування фактору ризику дає можливість попередити й уникнути виникнення багатьох хвороб, значних соціальних, екологічних і техногенних катастроф, підвищити соціальну безпеку людини.

Йод відносять до розсіяних, слідових хімічних елементів, концентрація яких дуже мала (4,0 х 10^{-5} %). Розподіл йоду в природі відбувається у відповідності до його фізико-хімічних властивостей, серед яких найбільш важливими є кислотно-лужні характеристики, окисно-відновний потенціал і розчинність сполук йоду у воді.

Як типовий металоїд йод накопичується в лужних породах і розсіюється в кислих. Вміст мікроелемента змінюється залежно від механічного складу ґрунтоутворювальної породи і наявності домішок органічної речовини: з

полегшенням механічного складу і зменшенням кількості органічних речовин (гумус, гумінові кислоти, торф) зменшується і кількість йоду [1, 3, 9].

Йод належить до мікроелементів, які надходять на поверхню з вулканічними газами. Геологічні процеси призвели до того, що більша частина йоду сконцентрувалася в морській воді. Однак повернення йоду в ґрунти і прісні води у вигляді опадів відбувається повільно в порівнянні з втратою, і більша частина суходолу та прісних вод мають знижену концентрацію мікроелемента. Чотири епохи зледеніння також зробили значний вклад у формування йодного дефіциту: при розтаванні льодовиків йод з ґрунту висолювався в недоступні рослинності шари ґрунту.

Вміст йоду в ґрунтах варіабельний – від 50 до 9000 мкг/кг і пов’язаний з рівнем промерзання під час останнього льодовикового періоду [2,7]. За особливостями кліматичних, гідрологічних та геохімічних характеристик територія Сумської області може бути поділена на три зони відповідного ризику розвитку ЙДЗ.

Зона високого ризику характеризується наявністю найвищих в області показників поширеності тиреоїдної патології та потребує здійснення заходів щодо масової або групової профілактики йододефіциту. В зону з високим ступенем ризику виникнення ЙДЗ була включена територія Шосткинського, Ямпільського, частини С.-Будського та Кролевецького районів. Велика кількість опадів, високий рівень ґрунтових вод, сильнокислі дерново-підзолисті ґрунти, а також льодовикові відкладення є несприятливими умовами для накопичення йоду в ґрунтах і водах.

Відомо, що виникнення будь-якого патологічного процесу є наслідком нездатності організму протидіяти негативним факторам та неспроможності адекватно компенсувати порушення в організмі, які виникають. Загальний фон адаптивного резерву організму в основному пов'язаний з адекватним до фізіологічних умов функціонуванням регуляторних систем, важливе значення серед яких відіграє щитоподібна залоза.

Щитоподібна залоза є єдиною біологічною системою, гормональний вплив якої виявляється на всі види обміну речовин в організмі, сприяючи його адаптації до змінних факторів навколишнього середовища. Це гормонально активна тканина, для нормального функціонування якої необхідна значна кількість ферментів та мікроелементів, які потрапляють із зовнішнього середовища.

Під впливом факторів зовнішнього середовища складна система тиреоїдного гормонопоезу стає більш чутливою до дії фізіологічних стимулів, біологічно активних речовин, а також адаптаційних змін, які виникають в організмі. В останні десятиріччя у наукових публікаціях досить активно дискутується питання про роль ендокринних дизрапторів або зобогенів у формуванні тиреоїдної патології. Термін «зобогени» використовують для позначення речовин, які можуть негативно впливати на тиреоїдну функцію та призводити до збільшення щитоподібної залози (зобоутворення).

Більшість дослідників у галузі ендокринології дотримуються думки, що на ендокринну систему людини щодня впливає значна кількість ендокринно-активних речовин (дизрапторів), ефекти більшості з яких залежать від дози потрапляггя того чи іншого зобогена. Сьогодні відстежена здатність щитоподібної залози до морфофункціональної перебудови під впливом ендогенних та екзогенних факторів. Під дією гормонів проходять зміни не лише фізіологічних процесів, а і морфологічних змін у клітинах і тканинах організму людини (табл.1.1).

Згідно рекомендацій ВООЗ, у світі застосовують чотири методи профілактики йододефіцитних захворювань: йодування солі, хліба, масла і застосування збагачених йодом біологічно активних добавок до їжі.

Брак йоду в організмі можна виявити самостійно, використовуючи методику природодослідника Б.А.Старожука. Для цього достатньо провести наступний тест. За допомогою ватної палички, змоченої 5% спиртовим розчином йоду, необхідно намалювати на передпліччі три лінії довжиною 5 см: тонку напівпрозору; виразну; товсту насичену.

Таблиця 1.1

Спектр йододефіцитних захворювань

Періоди життя	Прояви
Ембріональний розвиток	Мертвонародження Природжені аномалії Підвищення перинатальної смертності Підвищення дитячої смертності Неврологічний кретинізм (розумова відсталість, глухонімота, косоокість) Мікседематозний кретинізм (розумова відсталість, гіпотиреоз, карликовість) Психомоторні порушення
Новонароджені	Неонатальний гіпотиреоз
Діти та підлітки	Порушення розумового та фізичного розвитку
Дорослі	Зоб та його ускладнення
Будь-який вік	Зоб Гіпотиреоз Порушення когнітивної функції Підвищення чутливості щитоподібної залози до поглинання йоду

Дане дослідження необхідно провести перед сном, оцінивши результат вранці. Якщо зникла перша, ледве помітна смужка, а дві інші лише трохи зблідли, то можна перестати турбуватися – йододефіциту немає. У разі якщо на шкірі залишилася тільки товста лінія, то неодмінно треба зайнятися його профілактикою. Відсутність же всіх трьох ліній свідчить про виражений йододефіцит. Це може сигналізувати про серйозні порушення і повинно стати приводом для обов'язкового візиту до лікаря-ендокринолога.

З метою оцінки рівня обізнаності населення України з питань йододефіциту, було розроблено форму опитування з 13 питань (за допомогою онлайн-сервісу Google Forms). Зібрано 478 відповідей. Серед респондентів 45% становили підлітки 12-16 років, 37,9% - молодь 16-23 років, 17,2% - громадяни віком від 23 років. 277 опитаних – учні загальноосвітніх навчальних закладів України, 122 – студенти вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, 89 – працюючих. Серед опитаних найбільша кількість респондентів (300 осіб) припала на Сумську, Київську (67 осіб), Тернопільську (19 осіб), Вінницьку (13 осіб) та Рівненську (11 осіб) області.

Під час опитування, було виявлено, що 252 (52,7%) українця відчувають втому та сонливість, у той час як 226 (47,3%) дало негативну відповідь. Зважаючи на те, що ці симптоми є одними з показників йододефіциту, ця цифра насторожує.

Цікавими стали відповіді українців щодо йодовмісних продуктів харчування. Звичайно, найбільша концентрація йоду в морепродуктах та волоських горіхах. З цим погоджується переважна кількість опитаних (382 та 190 відповідно). 15,3% респондентів визначили, що йод міститься в м'ясних виробах, 9,2% - за лимони та апельсини, 11,9% обрали кисломолочні продукти, 35,4% - шпинат та 21,1% - печінку. Прикро, що знань українців недостатньо, щоб позначити всі варіанти відповідей. Тим більш, інші продукти харчування є доступнішими на сучасному продовольчому ринку.

Виявлено, що йодована сіль як найелементарніший спосіб усунення висвітленої нами проблеми у 43,1% опитаних ніколи не входить до щоденного раціону. У свою чергу, 48,5% респондентів уживають її час від часу, і лише 8,4% українців роблять це постійно.

Йод – обов'язкова складова гормонів щитоподібної залози. Але це відомо лише 68,6% опитаним. 11,7% опитаних вважають, що йод входить до складу кісток та м'язів, 12,3%, що він забезпечує перетравлювання та всмоктування поживних речовин, 7,3% переконані, що ця речовина регулює рівень глюкози в крові. Цей факт підкреслює актуальність питання йододефіциту та необхідність проведення широкої роз'яснювальної роботи серед населення.

56,3% опитаних знають, що велика частина населення України страждає від нестачі йоду в організмі. Не освідомлені стосовно даного питання 28,2 % респондентів, а 15,5% обрали варіант «важко відповісти».

71,1% респондентів знають, що вживання йоду в недостатній кількості призводить до важких наслідків для здоров'я та життя людини. 19,9% не знають про цю проблему, а 9% опитаних було важко дати відповідь.

60,5% громадянам відомо про можливість попередження йододефіцитних захворювань. 24,7% не знають, як це зробити, 14,9% обирають варіант «важко відповісти».

47,3% опитаних насправді не замислюються про профілактичні заходи. При цьому 30,8% респондентів вживають продукти багаті на йод; 9,8% купують йодовану сіль і знають як її використовувати; 9,4% приймають спеціальні лікарські препарати. Слід відзначити, що 20,5% громадян знаходять час на проходження медичних оглядів. У середньому 13% опитних взагалі не компетентні в питаннях значення йоду для гармонійного психофізіологічного розвитку організму.

Психологи стверджують, що люди, схильні до йододефіциту, за можливості вибору, надають перевагу фіолетовому кольору. Серед наших респондентів таких налічилася 101 особа, що склало 21%. Чорний колір обрали 100 респондентів, білий – 131, а червоний – 142 людини.

Таким чином, результати опитування підтвердили наше припущення про низький рівень обізнаності населення України про причини, клінічні прояви, симптоми та методи попередження йододефіцитних захворювань.

Опрацювавши значну кількість довідкової інформації, ми дійшли висновку, що для України йододефіцитні захворювання є об’єктом зацікавленості, оскільки через недостатній вміст йоду в ґрунтах регіонів, віддалених від моря, гірських місцевостях з частими повенями, у низці берегових регіонів, великі території виявилися ендемічними щодо ризику розвитку йододефіцитних станів. Результати опитування підтвердили низький рівень обізнаності з даної проблемою.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Йод в організмі людини. URL: http://jodis-lviv.blogspot.com/2014/04/blog-post.html

2. Йододефіцит — актуальна проблема для України. URL: http://www.panaceya.com.ua/jododeficit-aktualna-problema-dlya-ukra%D1%97ni/

3. Йододефіцит: симптоми, профілактика, заходи усунення. URL: https://stm.net.ua/6871-jododefitsyt-symptomy-profilaktyka-zahody-usunennya.html

4. Йододефіцит: симптоми та профілактика. URL: https://khmilclinic.com.ua/posluhy/jododefitsyt-symptomy-ta-profilaktyka/

5. Йододефіцит: сучасний стан проблеми та заходиподолання. URL: https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-03/08konppo.pdf

6. Йододефіцит – як визначити брак йоду в організмі? URL: http://vidpoviday.com/jododeficit-yak-viznachiti-brak-jodu-v-organizmi

7. Клініко-географічне районування Сумської області за ступенем йододефіциту. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/527

8. Оптимізація системи лікувально-профілактичних заходів екологічно обумовленої патології щитоподібної залози у дітей. URL: http://meduniv.lviv.ua/files/pidrozd/nv/Avtoreferat_Kosmynina_N_S.pdf

9. Оцінювання йододефіцитних захворювань та моніторинг їх усунення: Посібник для керівників програм. – Третє видання. – К.: «К.І.С.», 2008. – 104 с.

10. Проблеми йододефіциту. URL:https://docs.google.com/forms/d/1_gqTZrkFfiAktMYpXvzkU4fH9y4EayUmHDznnc8xNNg/edit?usp=sharing&fbclid=IwAR3apXRnfB19vaGoEqniHPrkgb0lQcRvtqRXzZWc0LNGoR6DhmArxtprlC0

11. Що вказує на нестачу йоду в організмі? Які наслідки йододефіциту? URL: https://zdorov-info.com.ua/stati/jendokrinologija/18155-scho-vkazue-na-nestachu-jodu-v-organizmi-jaki-naslidki-jododeficitu.html

УДК:630.1:502.211:581.9:712.253(477.87)

ПРАЛІСИ НПП «СИНЕВИР» - ПРИРОДНА СПАДЩИНА ЮНЕСКО

Ярема Юрій Миколайович
заступник начальника наукового відділу
Тюх Юрій Юрійович
заступник директора
з науково-дослідної роботи, к.б.н.
Дербак Марина Іванівна
Молодший науковий співробітник
Беца Василь Леонідович
Старший наковий співробітник
Субота Ганна Миколаївна
Технік ІІ категорії
Національний природний парк «Синевир»

Вступ. Національний природний парк «Синевир» пройшов десятилітній шлях (2007 – 2017 рр.) до визнання на міжнародному рівні його пралісів, як об'єкта Всесвітньої Спадщини ЮНЕСКО – це досвід співпраці наукових співробітників установи та вищих наукових і науково-дослідних інституцій України разом із міжнародними природоохоронними організаціями Європи.

Мета роботи. Букові *(Fagus*) праліси є серійним природним об'єктом із двох кластерних компонентів загальною площею 2865.04 га. та буферною зоною 1091,0 га.,що являють собою прикладом недоторканих лісових природних комплексів та демонструють найбільш повні і довершені екологічні закономірності, а також природні процеси, що відбуваються в них, які характерні для чистих лісостанів бука лісового (*Fagus sylvatica* L.). Вони містять безцінний генофонд бука та інших видів лісових порід, які пов'язані та залежать від даних лісових оселищ у формуванні їхньої складної структури і на прилеглих до них ділянках лісових деревостанів. Букові праліси НПП «Синевир», які включені 07.07.2017 р. до розширеного Об'єкту «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» (*Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions in Europe)* є життєво важливими для

розуміння історії та еволюції роду Fagus, який завдяки своїй поширеності на його території, а також у північній півкулі в цілому, є глобально важливим. Це недоторкані природні комплексні ліси помірної зони, які демонструють його екологічні закономірності, що характерні для ряду різноманітних лісорослинних умов у межах зростання бука лісового. Вони охоплюють усі висотні пояси від морського узбережжя до верхньої межі і більше того, включають залишки лісових ділянок уздовж зовнішньої межі поширення бука лісового.

Матеріали і методика. Робота з таксаційними матеріалами в камеральних та польових умовах по визначенню площ букових пралісів та старовікових лісів. Останні зміни в моделі поширення даного виду бука лісового відбулись під дією прямого впливу діяльності людини, а до більш комплексного впливу антропогенного тиску входять і кліматичні зміни. Як минулі так і сучасні моделі поширення бука являють собою стратегію природної еволюції, адаптації та виживання за умов змін навколишнього природного середовища. Домінування бука на значних за площею ділянках Європи є живим свідченням генетичної адаптивності виду.

Площа лісів НПП «Синевир» становить: букових (*Fagus)* 12 458,1 га., а ялинових (*Picea)* 18 114,7 га., в тому числі природного походження 7 415,0 га. або 27,8% від вкритої лісом площі, із них ідентифіковано в 2014 – 2015 та 2017 – 2018 рр. в натурі у польових умовах 4 898,6 га., з яких загальна площа пралісів 2 865,04 га., а решта припадає на квазіпраліси та наближені до пралісів площею 2033,6 га.

Результати і обговорення. Відібрані ділянки в камеральних умовах букових лісів, а після дослідження та вивчення їх в польових умовах як пралісів, які не лише ілюструють повне різноманіття, а й мають достатню площу для підтримки природних процесів, що є необхідними для забезпечення довгострокової екологічної життєздатності екосистем на території парку. Головними критеріями, які брались до уваги при камеральних та польових умовах, такі, як площа лісової ділянки та наявність буферної зони, ключові

характеристики, які використовувались у процесі відбору ділянок – середній вік лісостану, наявність дуплавих, відмираючих і мертвих дерев, а також багатоярусність та період, який минув з часу проведення останніх господарських заходів або їх відсутності. Критерії оцінювання, які використовувалися в процесі відбору ділянок, не лише допомагають описати ступінь природності лісу, але також про властивий функціональний потенціал екосистем. В пралісах зустрічається багатоярусність деревостанів різного складу та вікової структури, з наявністю природного підросту, одиничних давніх дерев, вік яких набагато перевищує 300 років, а діаметр сягає 150-170 см. на висоті грудей, а в деяких екземплярів більш як 200 см., 70% із яких дерева вкриті грибами трутовиками, мохами та лишайниками. Наявність великої кількості 200 – літніх дерев, а також дерев 100 – та 40 річного віку говорить про те, що на даних ділянках проходив стихійний природний відпад стоячих дерев, а на їх місці поселялись природним шляхом материнське покоління.

Унікальною особливістю пралісів НПП «Синевир» є те, що вони зростають на різних висотах по вертикальній зональності від 650 до 1500 м.н.р.м., а також на схилах різної експозиції та крутизни від 15-20° до 35-47°, які розташовані в різних частинах його території.

Кластер Вільшансько-Квасовецький площею 1015,93 га. Ядрова зона включає ділянки пралісів розташованих близько одна від одної і об’єднаних ділянками природних букових лісів буферної зони. Це дає підстави розглядати даний кластер як суцільний природний лісовий масив, що безпосередньо прилягає до Угольського-Широколужанського лісового масиву Карпатського Біосферного Заповідника. Тут наявні букові моноедифікаторні угрупування клімаксового характеру. Для них властиві двох-триярусні, а на окремих ділянках чотириярусні високозімкнуті і високобонітетні деревостани, які складаються з трьох-чотирьох поколінь бука.

Букові праліси даного кластерного масиву представлені угрупуваннями *Fagetum (sylvaticae) rubosum (caesii), Fagetum (sylvaticae) galiosum (odorati),*

Fagetum (sylvaticae) athyriosum (filix-feminae), Fagetum (sylvaticae) rubosum (hirti), Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-caricosum (pilosae), Fagetum (sylvaticae) caricosum (pilosae), Fagetum (sylvaticae) mercurialidosum (perennis), Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae), Fagetum (sylvaticae) sparsiherbosum, Fagetum (sylvaticae) vacciniosa (myrtilli). У буферній зоні домінують природні та похідні угрупування бука, є незначна домішка *Carpinus betulus* і *Picea abies,* також наявні рідкісні угрупування *Fagetum (sylvaticae) lunariosum (rediviae).* Верхня частина буферної зони знаходиться над лісом, де переважають похідні угрупування *Nardeta strictae і Vaccinieta myrtillis.*

Колочавсько-Синевирсько-Остріцький кластер площею 1849,11га. територіально близький до попереднього. Ядрова зона включає три складові частини букових та ялинових пралісів, розташованих близько одна від одної і об'єднаних ділянками буферної зони, тому цей кластер також розглядається як суцільний природний масив, що розташований на схилах гір Стримба, Даравайка, Негровець, Кам'янка. Букові праліси представлені угрупуваннями *Fagetum (sylvaticae) rubosum (caesii), Fagetum (sylvaticae) rubosum (caesii)-galiosum (odorati), Fagetum (sylvaticae) athyriosum (filix-feminae), Fagetum (sylvaticae) dentariosum (glandulosae), Fagetum (sylvaticae) sparsiherbosum, Fagetum (sylvaticae) vacciniosa (myrtilli).*

В пралісах НПП «Синевир» описані дві нові асоціації відсутні у «Продромусе растительности Украины» (1991): *Fagetum (sylvaticae) rubosum (caesii) galiosum (odorati) і Fagetum (sylvaticae) ruboso (hirti)-caricosum (pilosae).* Так, в Колочавському масиві на південно-східному схилі верхньої межі лісу відмічені пралісові угрупування асоціацій *Fagetum (sylvaticae) rubosum (caesii) і Fagetum (sylvaticae) vacciniosa (myrtilli),* які мають II-III класи бонітету. Вони межують зі смугою букового криволісся та угрупувань приналежних до формацій *Duschekieta viridis і Vaccinieta myrtilli.*

Букові праліси представляють повне серійне різноманіття, яке притаманне для Європи та мають достатній розмір, щоб підтримувати природні процеси розвитку, необхідні для забезпечення довгострокової екологічної

життєздатності лісових екосистем в цілому. Вони довершують спектр букових лісів та додають останні суттєві за площею залишки букових пралісів. Букові (*Fagus*) та ялинових (*Picea*) праліси разом із явором та кленом (*Acer*), ясеном (*Fraxinus*), в'язом (*Ulmus*), ялицею (*Abies)*, модриною (*Larix*), сосною (*Pinus*), що збереглися у верхніх лісових поясах, а особливо в приполонинній частині території НПП «Синевир», являються за своїм складом, структурою і віком як такі, що відповідають критеріям та статусу пралісів.

Праліси парку мають надзвичайно важливе значення для самої природи, для науки, а також для людини. Вони є особливо цінним природним комплексом не лише для парку, а й для Карпатського регіону – вони є природним скарбом цілої Європи. У зв'язку з тим, що в пралісах відбуваються природні процеси відтворення, перетворення, а особливо старіння і розпаду, в яких проходять природні стихійні явища, протягом багатьох десятиліть формується різноманітна їх структура, а також умови існування, які мають особливе значення для окремих видів рослинного і тваринного світу. В пралісових екосистемах у їх складі та структурі, в яких беруть участь багато видів деревних різних вікових груп, кущових, чагарникових, а також трав'яних, мохових і лишайникових видів рослин (майже 1 060) сьогодні є останнім найменш вивченим регіоном у питанні їх особливої цінності загального біологічного різноманіття, в тому числі і тваринного світу (майже 1 200 видів), тобто безхребетних – комах та червів, хребетних – птахів та ссавців.

Праліси для природи, а також для людини мають неоціниме значення у зв'язку з тим, що в пралісах відбуваються різні природні процеси, що зумовлюють відмирання одних видів і відновлення інших у процесі їх розвитку протягом усього біологічного циклу пралісових деревостанів – цей процес постійний і незмінний. У пралісах в незайманих ділянках дикої природи зберігається надзвичайно цінна інформація про історично-географічний розвиток лісової рослинності (ендеміків 23:8; реліктів 2) та життєві процеси тварин після льодовикового періоду. Поновлення лісових видів дерев внаслідок відмирання (вікової межі), вітровали, вітроломи, сніголами і сніговали

відбувається виключно природним шляхом без участі людини, такі праліси можна розглядати як генетичні резервати для господарських лісів.

Динаміка пралісів проявляється через вікову структуру деревостанів і ріст дерев, а також внаслідок природних факторів. Між окремими видами старовікових дерев у складі деревостану існує постійна конкуренція більш молодого покоління за місце в просторі де вони зростають, тобто за світло, воду і поживні речовини. Природне поновлення пралісових деревостанах відіграє важливу роль у формуванні наступних поколінь, хоча вона з'являється на досить обмежених площах як в чистих так і в мішаних лісах. Природне поновлення має різний вік, густоту і розміщене у різних частинах пралісу. Там де величезні стовбури дерев відмирають внаслідок вікової межі та інших природних факторів, а на поверхню грунту проникає багато світла, з'являються самосіви різних видів порід в усіх пралісових деревостанах. Унікальною особливістю букових пралісів, що зростають на території парку є їх часте поширення у верхньому лісовому поясі, тобто у приполонниній частині та заходять в субальпійський пояс за межі загальноприйнятого оптимуму поширення чистих бучин для Українських Карпат на крутих гірських схилах, що переходять у букове криволісся вище 1350 м.в.н.р.м.

В букових пралісах до складу конспекту квіткових і вищих спорових рослин на території НПП «Синевир» входять 187 видів. Найбільш важливі частину цього списку складає перелік наявних у дослідженні флори 34 рідкісних видів судинних трав'янистих рослин. У пралісах парку наявні 9 видів папоротей [*Athyrium distentifolium* Tausch ex Opiz, *Cystopteris sudetica* A. Braun et Milde, *Matteucia struthioteris* (L.) Tod., *Oreopteris limbosperma* (All.) Holub, *Phegopteris connectilis* (Michx.) Watt, *Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm., *Polypodium interjectum* Shivas, *Polystichum aculeatum* (L.) Roth, *P. Lonchitis* (L.) Roth.]. Крім того, певну участь у травостої букових лісів, переважно на галявинах, приймають рідкісні орхідні [*Cephalanthera danasonium* (Mill.) Druce, *C. longifolium* (L.) Fritsch., C. Rubra (L.) Rich., *Epipactis atrorubens* (Hoffm. ex Bernh.) Besser, E. *Helleborine* (L.) Crantz, *Neottina nidus avis* (L.) Rich]. Решта

рідкісних видів у трав'яному ярусі букових лісів Синевиру – це *Atragene alpine* L., *Atropa belladonna* L., *Campanula abietina* L., *Centaurea carpatica* Jacq., *Centaurea marmarosiensis* (Jav.) Czerep., *Carex brizoides* L., *Colchicum autumnae* L., *Corydalis intermedia* Merat, *Festuca drymeja* Mert. Et W.D.J.Koch, *Lathyrus laevigatus* (Waldst. et Kit.) Fritsch., *L. vernus* (L.) Bernh., *Leucanthemum rotundifolium* (Waldst. et Kit.) DC., *Polygonatum multiflorum* (L.) All., *Ranunculus carpaticus* Herbich, *R. cassubicus* L., *R. platanifolius* L., *Scabiosa opaca* Klok., *Scopolia carniolica* Jacg., *Silene dubia* Herbich. Ендеміків у трав'яному ярусі, які зростають у букових лісах НПП «Синевир» лише деякі з них види *Campanula abietina, Centaurea carpatica, C. Marmarosiensis, Leucanthemum rotundifolium, Ranunculus carpaticus, Silene dubia* й більшість з них є рідкісними панкарпатськими ендеміками, які входять переважно до останнього видання «Червоної книги України» (2009).

Висновки. Вивчення сучасного стану пралісів НПП «Синевир» є необхідною передумовою ведення в них постійного моніторингу за їх змінами та факторами, що впливають на розвиток, які супроводжують формування пралісових формацій та асоціацій, оскільки тільки вони можуть служити еталоном для формування біологічно стійких і високопродуктивних природних лісових угрупувань. Цінність пралісів надзвичайно велика для науковців, але важливим є і те, що система заповідності таких об'єктів і комплексів на території парку гарантує їх збереження для теперішнього і майбутнього поколінь як стійкого біологічного фонду.

MEDICAL SCIENCES

UDC 616-01:616.31

DEFECTS IN THE PROVISION OF DENTAL CARE BY DENTAL THERAPISTS

Babkina Olena,
Doctor of Medicine, professor
Volobuiev Oleksandr
Bogomolets National Medical University, Ukraine
Lohvinov Fedir,
Lohvinova Iryna
Dentist of highest category, Ukraine

Abstract. The article analyzes the situation with the improper provision of dental services by dental therapists, the determination of the causal link between defects in the provision of dental services and the occurrence of serious health consequences.

Key words: defects of dental care, abandonment of instruments, serious consequences for health, examination of dental services.

Rationale. As it stands today, Ukraine has a strong system of dental care facilities, a significant number of which are private clinics. However, despite the constant professional development of dentists, it is now very important to increase the number of cases where patients file a lawsuit seeking compensation for material and moral damage due to the serious consequences caused to them by the provision of dental services, namely: the provision of services of inadequate quality and improper performance of own professional duties by medical staff of dental clinics, negligent and dishonest attitude to their professional duties. At the same time, the plaintiffs apply for the appointment of forensic medical examinations to determine the

circumstances that are essential to establish the presence/absence of defects in the provision of dental services and determine the causal link between the improper performance of their professional duties by dental staff during the examination and treatment of patients, and the ensuing of serious consequences (if any occurred) for their health. To address these issues, the analysis of medical documentation is of great importance, namely: medical records of a dental patient, orthopantomograms, the results of computed tomography, etc. [1-9].

The aim of the article was to analyze the situation with the provision of proper dental services by dental therapists of dental clinics and to analyze the identified defects in the provision of services.

Discussion. As a result of our analysis of 40 cases of provision of dental services (analysis of medical records of dental patients and the results of instrumental research methods) it was found out that dental services of therapeutic profile in most cases are provided in accordance with generally accepted recommendations. Medical documentation in most cases is executed properly, which is of great importance in its analysis and analysis during forensic medical examinations. However, in 12% the medical records of the dental patient were improperly executed: the dates of appointment were not specified, the scope of performed manipulations was not described, the control examination was not scheduled, the necessary instrumental examination methods were not prescribed, cavity care recommendations were not provided, etc. In 19% of them, prior to the provision of services between dental clinics and the patient was not executed “Informed voluntary consent of the patient for diagnosis, treatment and surgery, and pain relief”, in which are clearly defined the scope of services, responsibilities and rights of the parties, followed by consent signed by the patient.

However, there are cases of services’ provision of inadequate quality and improper performance of own professional duties by medical staff of dental clinics. For example, among the analyzed dental services of therapeutic profile in 6 cases was recorded the leaving of a medical instrument in the root canal of the tooth, which subsequently led to the development of chronic granulating periodontitis by patients.

It should be noted that in most cases, in the future, dental clinics' staff denies the possibility of leaving a medical instrument in the root canal of the patient's tooth, refuse to eliminate defects in their dental services, etc. Therefore, once again we emphasize the proper execution of medical documentation with a full indication of all manipulations performed by dental clinics' stuff.

Case № 1. The patient firstly applied to the dental clinic "A" in December 2018 for acute pulpitis of the 5th tooth on the upper right jaw (15th tooth), where she was treated and filled the root canals of the 15th tooth. Subsequently, the patient in the above-mentioned dental clinic in the period 2018-2020, was treated and examined, except of the treatment of the 15th tooth. Until February 2021, after the treatment of the 15th tooth in 2018, the patient did not seek medical help for the treatment of the 15th tooth (at least, data on any dental procedures are not in the provided medical documentation). However, in the period of 2018-2020 during the treatment of other teeth, the patient was examined several times, as evidenced by the provided orthopanthograms (panoramic image of the dental-maxillary system). The orthopanthograms of 2019-2020 showed the expansion of the periodontal fissures of the medial roots of the 15th tooth; the crown part of the 15th tooth with filling material, one canal in the distal part is homogeneously obturated, in the middle part - fragmentarily; the second canal in the distal part is clearly obturated with the presence of scalloped edges, which may indicate the presence of a foreign body in the distal root. In February 2021, the patient went to the dental clinic with complaints of constant food stuck in the 6th tooth on the left upper jaw and unpleasant pain during chewing. X-ray examination revealed: uneven expansion of the periodontal gap around the palatine root of the 15th tooth (signs of chronic fibrous periodontitis of the 15th tooth – the 5th tooth on the upper jaw on the right), the presence of uneven X-ray contrast material in the root canals of the 15th tooth. Examination of the patient revealed: the presence of a photopolymer filling (which occupies more than half of the coronal part of the 15th tooth), after removal of which a fragment of the canal filler was removed from the root canal of the palatine root. During retreatment a week later was made a diagnosis of chronic granulating periodontitis of the 15th tooth and,

respectively, the root canals and fillings, including canals were medically and instrumentally treated. During the performance of computed tomography in March 2021, the patient of the year was determined complete obstruction of the canals of the 15th tooth, the periodontal gap is not expanded; in the maxillary sinus there are no inflammatory changes, there is a slight thickening of the mucous membrane of the maxillary cavity.

Thus, it can be affirmed that in this case: in 2021 the patient needed the retreatment of the 15th tooth (the 5th tooth on the upper jaw on the right) after treatment of this tooth in 2018. It means that, in this case, we can claim the presence of defects (in the form of action, which is shown, but performed incorrectly) in provision of medical care to the patient - leaving a fragment of canal filler in the root canal of the palatine root of the 15th tooth and uneven filling of its root canals in the treatment of this tooth in 2018, which is causally related to the need for its retreatment in 2021.

Conclusions. Thus, the problem of services' provision of inadequate quality and improper performance of own professional duties by dental clinics' staff, negligent and dishonest attitude to its professional duties remains relevant. Unfortunately, we can observe cases of defects (in the form of performing an action that is shown, but performed incorrectly) in the provision of dental care of therapeutic profile. Data from medical records from dental clinics allow experts to analyze the nature, scope, stages and completeness of provision of dental services, identify/dispose defects in the provision of improper services by dental clinics' staff, identify/dispose the causal link between the actions of dental clinics' staff and severity consequences by patients.

LIST OF SOURCES:

1. Borisova E.G. Consequences of improper provision of dental care / E.G. Borisova, H.O. Yagmurov, E.S. Griga // Herald of scientific conferences. - 2017. - № 9-1 (25). – pp. 27–29.

2. Gusarov A.A. Clinical and expert assessment of adverse consequences of

dental implant care / A.A. Gusarov, T.G. Popova, V.A. Fetisov, E.Yu. Kuraieva, E.A. Shonia // Court. - med. examination. - 2017. - Vol. 60. - № 3. – pp. 34–38.

3. Yordanishvili, A.K. Clinical and organizational aspects of dental orthopedic treatment and its complications / A.K. Yordanishvili, D.N. Bobunov. – St. Petersburg: Chelovek, 2015. – p. 136.

4. Kovalev A.V. The procedure for conducting forensic medical examination and establishing causal links on the fact of failure to assist or improper provision of medical care / A.V. Kovalev // Method. recommendations. - M.: –2017. – p. 29.

5. Kameneva K.Yu. Categorical and probabilistic conclusions of the forensic medical report on “medical” disputes / K.Yu. Kameneva, E.H. Barinov // Med. law: theory and practice. - 2016. –Vol. 2. - № 2 (4). - pp. 113–116.

6. Kulakov A.A. Examination of the quality of dental care (Clinical aspects) / A.A. Kulakov, V.T. Shestakov. - M.: - 2012. – p. 365.

7. Tsimbalistov, A.V. Dental rehabilitation: errors and complications / A.V. Tsimbalistov, I.V. Zhdaniuk, A.K. Yordanishvili. - St. Petersburg: Nordmedizdat, 2011. – p. 146.

8. Kawamura, K. Experimental study of vascularized tissueengineered bone grafts / K. Kawamura [et al.] // Plastic and Reconstructive Surgery. – 2006. – № 5. – pp. 1471–1479.

9. Sharma1, U. Unusual facial pain secondary to inferior alveolar nerve compression caused by impacted mandibular second molar / U. Sharma1, S. Narain // J. Indian Soc. Pedod. Prev. Dent. – 2014. – № 32. – pp. 164–167.

MOTIVATION FACTOR IN THE MANAGEMENT OF PHARMACEUTICALS IN GEORGIA

Kvizhinadze Natia
Associate Professor
Kiknavelidze Nikoloz
PhD
Tbilisi State Medical University,
Tbilisi, Georgia
Ministry of Agriculture,
Tbilisi, Georgia

Introduction: One of the essential factors for the functioning and development of organizations in a market economy is governance. Pharmaceutical establishments are a complex organization whose work is based on proper management. Management is a function through which we can lead groups of people in various organizations, including pharmacies and pharmaceutical companies.

The activities of pharmaceutical establishments require a style of work based on the constant search for opportunities now and the knowledge of attracting and using resources from different sources to solve the set tasks, thus increasing the efficiency of production. In such conditions, the demands on the management of the organization are increasing.

It is difficult to say whether the "Google effect" will work in the Georgian reality, but it is easy to say that very few Georgian companies can create such a working environment, especially in today's crisis environment when all companies have reduced salaries and some cannot pay at all.

Therefore, the management of the company should think about the ways and methods that will make it possible to increase the motivation of employees. for example:

1. The simplest thing that can be done to motivate employees is verbal praise;

2. Posting a thank-you note on the company's social network for the successful cooperation;

3. Post information about the best employees in the company's annual report;

4Allocation of space for car cooperation in the company's parking lot;

5. Just a one-day gift

6. Giving additional leave;

7. Giving business literature according to the specialty;

8. Giving the right to attend and participate in the meetings of the directorate.

One of the important criteria of management is administrative activity, which aims to manage the current activity and its constant improvement. Making rational and timely decisions by management plays a crucial role in increasing production efficiency. It enables organizations to achieve their goals, develop and establish flexible systems of operations and control.

Sometimes, especially in an organization in crisis, it is more important to make quick and many decisions than what exactly you will make. Instead of thinking and reasoning a lot, it is better to decide, to act, and as soon as you see that you made a mistake, change the decision and continue to act. Many, quick decisions based on sound principles and values create momentum in employees, dynamics that will give you wrestling and direction later on. It is impossible to get the body out of a dead, point of despair with long deliberations on each decision. At such times you just have to act and try to slowly adjust the strategy and approaches in action.

Aim: The aim of the study was to study the characteristics of motivation in pharmaceutical establishments (pharmacy, enterprise) that assist the manager in the proper implementation of management. To find out all this, we set the following tasks:

-Clarify the attitude of staff in pharmaceutical companies towards their company;

-Detect methods used by company managers to increase labor productivity and motivation;

- Compiling a questionnaire and conducting a survey;

-Analyze and process the received data.

Methods: A qualitative research method used in the research process, which is

characterized by a detailed and complete description of social reality, which in turn is the subject of research. Qualitative research allows us to take a deeper look at a pharmacist's self-awareness in the workplace, his or her work tasks, and also to connect with healthcare professionals and consumers. Thus the qualitative survey method helps us to deeply understand and understand the attitudes in practice that are the basis for the further development of the theory of self-awareness. To conduct the research, we compiled a questionnaire, which distributed to pharmacists of Aversi, PSP, Pharmadepo, 60 employees. The answers were anonymous.

Discussion: Top-staff are always heartbroken when they see that their motivation is very different from the motivation of other employees. Because of this, they often feel lonely and sometimes think that they do not want to do much for the organization other than themselves. At such times it is enough to think about what is the source of our motivation to see, the more responsibility that creates this more motivation. On the other hand, a large difference in the level of responsibility of other employees creates such a difference between the levels of motivation.

It is enough to select among the employees and structurally bring people who will have a higher level of responsibility than others and approach us and we will see how people will appear next to us who will be no less inflamed than us with this increased motivation and do no less than us, if not more in their directions.

61% of the respondents worked in the mentioned companies for about 5 years, only 52% of them mentioned that they received praise or thank-you phrases from their boss and 38% - rarely. However, most pharmaceutical companies provide employee bonuses (80%).

Despite normal working conditions, 35% of respondents are willing to change jobs and 25% are reluctant to respond, ie they actually seem to still think about moving to another company.

In the priority choice, pharmacists name first the company name (65%) and then the payroll (26%).

43% of pharmacists surveyed believe that they are unfortunately less given the chance to appear motivated and only 55% feel comfortable in the workplace. Only

45% of respondents report dissatisfaction with the company, which can be considered a very unfortunate fact.

Conclusion: As a result of the research we can make the following conclusions:

- 90% of consumers want the pharmacist to be plain and tidy, polite and tactful to all customers regardless of financial status and appearance;

--80-90% of consumers want the pharmacy to be better equipped. There should be several chairs and tables in the pharmacy and in case of queuing with the pharmacist you can rest them;

- The older generation of consumers prefer to be offered the cheapest medicines, the middle generation prefers to choose between cheap and expensive drugs. Most users wish to have a doctor consultant in their pharmacy;

-The most important features of a pharmacist are the ability to interact with the customer, protection from customer aggression and stress.

48% of the pharmacists surveyed state that the flow rate in their company is low, while 35% report a more frequent rate. In addition to workplace bonuses, there are certificates, trips and other forms of incentives (24%). Unfortunately, the pharmacist's incentive depends only on the result of the internal testing set by the company, with less experience or even age being taken into account.

20% of the respondents think that they want to improve the management style of the company and at the same time 55% of the respondents name encouragement as a motivating factor.

Human resources are an invaluable asset for any business, as well as for pharmaceutical establishments. Human resource is the potential that, if properly managed, will turn into an invaluable intangible asset for the firm. It is impossible for a firm to succeed without personnel management managers, in which great importance is attached to the approach to employees and their motivation.

Therefore, the duty of the manager towards the employees is to diligently observe them, to find out in time what active needs each of them has. In our opinion, the manager should make the decision to sell them accordingly, which will help

increase the efficiency of the work.

Based on the critical analysis of the classical theories of motivation and the results of research, we believe that in a market economy, it is necessary for pharmaceutical organizations to study new approaches to motivation and use new progressive motivation methods.

Conclusion: Based on the results we can conclude the following:

- The organization should plan corporate evenings with more intensity;

- In order to eliminate demotivating factors, the company's management should take care of frequent certification and rewards of employees;

- In order to improve the qualifications of employees, it is necessary to change their work environment and go through trainings abroad;

- Also, management focuses more on their employees.

Taking care of employees, giving them more freedom, motivating them more is the main foundation on which decisions based will almost never leave you disappointed. You will increase the pace of the organization more and more and you will be able to transfer more and more decisions to their level. And if you add all this to their learning, the organization will be able to make much more and more of the right decisions every day and implement them well. This means that it will start moving much faster than other organizations that do not, so the pace and speed will be higher than theirs, and no matter who starts where, only one question remains - how long will it take to succeed?

DEONTOLOGY AND ITS ASPECTS IN PHARMACEUTICAL ACTIVITY IN GEORGIA

Kvizhinadze Natia
Associate Professor
Kiknavelidze Nikoloz
PhD
Tbilisi State Medical University,
Tbilisi, Georgia
Ministry of Agriculture,
Tbilisi, Georgia

Introduction: Pharmaceutical deontology is an independent section of pharmaceutical ethics and is a science about the attitude of the pharmaceutical worker to his professional duties and his behavior with health care workers, patients and other people. Deontology is a field of ethics that deals with debt and liability problems. In a broad sense, this is the doctrine of the medical worker's moral, professional, legal duties and rules of conduct towards the patient and colleagues. Adherence to the rules of conduct largely depends on the upbringing of the medical worker, his level of culture, education, delicacy towards the human person and respectful attitude. These qualities should be developed and perfected by any medical worker throughout his life.

Because deontological theories are best understood in contrast to consequentialist ones, a brief look at consequentialism and a survey of the problems with it that motivate its deontological opponents, provides a helpful prelude to taking up deontological theories themselves. Consequentialists hold that choices—acts and/or intentions—are to be morally assessed solely by the states of affairs they bring about. Consequentialists thus must specify initially the states of affairs that are intrinsically valuable—often called, collectively, “the Good.” They then are in a position to assert that whatever choices increase the Good, that is, bring about more of it, are the choices that it is morally right to make and to execute. Pharmaceutical deontology with separate written and unwritten laws, norms, principles and values

that define the professional behavior of pharmacists, was formed from the period when the natural processes of medical science and practice development in the Middle Ages laid the foundation for the separation of doctor and pharmacist professions. This is why the ethics of the doctor and medical ethics became the beginning of a new professional ethic. These two types of "relative" professional ethics have a common ground. The authority of pharmaceutical specialties is growing in Georgia. This is due to many factors, first of all - the development of pharmaceutical infrastructure in Georgia and the creation of jobs. At the same time, the role of the pharmacist as one of the most important links in the health system is being understood by the public. Pharmaceutical Deontology It is a combination of pharmacist principles and norms of behavior that provides timely assistance to the population with affordable, highly effective, harmless and quality medicines, promotes pharmacist relationships and targeted actions with colleagues, physicians and the general public.

Deontology is committed to studying the actions of a pharmacist in the field of professional activity and the moral attitude towards the team. During labor, a certain moral attitude is established between people. Among pharmacists it is the moral attitude towards the labor process, the moral attitude between different labor collectives and the attitude towards society in general.

Aim: The aim of the study was to study the ethical aspects of pharmacists in some public pharmacies in Tbilisi, their role and function in the workplace. To achieve this goal, the following tasks needed to be solved: what ethical norms are observed between the pharmacist and the patient, how to share information about medicines, care and collect information about the health status of the population, including the use of medicines.

Methods: A qualitative research method used in the research process, which is characterized by a detailed and complete description of social reality, which in turn is the subject of research. Qualitative research allows us to take a deeper look at a pharmacist's self-awareness in the workplace, his or her work tasks, and also to connect with healthcare professionals and consumers. Thus the qualitative survey

method helps us to deeply understand and understand the attitudes in practice that are the basis for the further development of the theory of self-awareness. The research materials are based on a survey of 35 pharmacists working in two pharmacies. The selected pharmacy is selected taking into account the following criteria: Pharmacies are willing to participate in the development of new tasks; Both pharmacies are in good condition and have no problems with staff. One of the pharmacy organizational structure is hierarchical - male - senior, competent, the rest female, part working part-time and are less competent, ie less competent in decision making. In the second pharmacy, the organizational structure has changed to a more collective one.

The survey was conducted at the pharmacy for 1-2 hours. All interviews were recorded on a tape recorder, followed by analysis of each record based on the following issues:

-Pharmaceutical liaison role between the consumer and other professional groups of primary care;

- Pharmacist's views on the consumer, his / her professional activities, drug treatment and healthcare system;

-Pharmacist need or need for work and education.

Discussion: Based on the criteria given in the research materials, we selected public pharmacies in different districts of the city. Analyzing the available data, it was found that in 34% of Mrom pharmacies, the organizational structure is collective, although different results were revealed. It should be noted that a collective form of management based on equal rights between the owner and the staff of the pharmacy is more acceptable to pharmacists. Drug treatment and its correct selection should be done taking into account the physiological and biochemical data of the organism. In addition, it is necessary to inform the consumer about the therapeutic group of the drug, its form, use and price. Recent global changes in economics, healthcare, pharmacy, information technology, as well as psychology have fundamentally changed the system of doctor-patient-pharmacist relationships. On the one hand, the doctor finds it difficult to master the colossal information about all the new drugs. He is therefore forced to show conservatism in pharmacotherapy. One of the most

important parts of pharmaceutical deontology is discussing the relationship between pharmacy staff and customers. Pharmacists had to meet several deontological requirements when dealing with patients and their relatives. International Code of Medical Ethics, synthesizes all general principles and rules, grouping them in general obligations of physicians, obligations in relation with patients and obligations in relation with colleagues. The Code of Medical Deontology has several weaknesses: reporting the cases of unethical carrying out of the profession or the cases of fraud in the medical field, that the physician becomes aware of, as well as properly and responsibly managing the resources from the health field to which the physician has access through the nature of his/her professional activity so as the patients and the community can benefit in the best possible way. Although the Code of Medical Deontology condemns breaches of the professional independence of the physician of economic profitability or administrative ones, or as a result of relations of association or collaboration with natural or legal persons that operate in the production or distribution of medicinal products or other health products, it does not condemn explicitly the act of letting one's professional judgment be influenced by the personal profit, no matter whether if it is pecuniary, material or of any other type.

Conclusion: As a result of the research we can make the following conclusions:

- 90% of consumers want the pharmacist to be plain and tidy, polite and tactful to all customers regardless of financial status and appearance;

--80-90% of consumers want the pharmacy to be better equipped. There should be several chairs and tables in the pharmacy and in case of queuing with the pharmacist you can rest them;

- The older generation of consumers prefer to be offered the cheapest medicines, the middle generation prefers to choose between cheap and expensive drugs. Most users wish to have a doctor consultant in their pharmacy;

-The most important features of a pharmacist are the ability to interact with the customer, protection from customer aggression and stress.

ETHICAL ISSUES AND SIGNIFICANCE IN GEORGIAN PHARMACY

Kvizhinadze Natia
Associate Professor
Tbilisi State Medical University,
Tbilisi, Georgia

Introduction: Pharmaceutical ethics with separate written and unwritten laws, norms, principles and values that define the professional behavior of pharmacists, was formed from the period when the natural processes of medical science and practice development in the Middle Ages laid the foundation for the separation of doctor and pharmacist professions. This is why the ethics of the doctor and medical ethics became the beginning of a new professional ethic. These two types of "relative" professional ethics have a common ground. The authority of pharmaceutical specialties is growing in Georgia. This is due to many factors, first of all - the development of pharmaceutical infrastructure in Georgia and the creation of jobs. At the same time, the role of the pharmacist as one of the most important links in the health system is being understood by the public.

Primary health care is a priority issue in the World Health Organization's "Universal Health for 2000" program. The new health care program for pharmacists means that they, as a primary care (healthcare) professional team, will develop new tasks for the program in addition to the traditional distribution. These tasks cannot be achieved without radical changes in the field of medical services.

Aim: The aim of the study was to study the ethical aspects of pharmacists in some public pharmacies in Tbilisi, their role and function in the workplace. To achieve this goal, the following tasks needed to be solved: what ethical norms are observed between the pharmacist and the patient, how to share information about medicines, care and collect information about the health status of the population, including the use of medicines.

Methods: A qualitative research method used in the research process, which is characterized by a detailed and complete description of social reality, which in turn is

the subject of research. Qualitative research allows us to take a deeper look at a pharmacist's self-awareness in the workplace, his or her work tasks, and also to connect with healthcare professionals and consumers. Thus the qualitative survey method helps us to deeply understand and understand the attitudes in practice that are the basis for the further development of the theory of self-awareness.

Discussion: The role of the pharmacist in public health is changing and increasing under the influence of changes in the social, political and cultural environment, leading to changes in the field of pharmaceutical education. For effective communication with colleagues and patients, for the implementation of patient-centered pharmaceutical activities, pharmaceutical ethics has become an essential element, which is one of the important problems of social pharmacy, which allows us to re-understand the role of the pharmacist.

When asked how ethical norms are observed and observed in the workplace, 40% of respondents believe that they are less or less aware of the ethical issue in the workplace, while 16% believe that the role of pharmacist is most important in the field of primary health care.

Based on the criteria given in the research materials, we selected pharmacists employed in public pharmacies in different districts of the city, who noted that the functioning of the ethics committee is unknown to them and therefore they are not aware of this issue. Accordingly, 65% of the surveyed pharmacists believe that consumers should be perceived individually, although their rights must be protected by the employer company.

Conclusion: As a result of the research we can make the following conclusions: the ethical issue in Georgia, its development is mainly due to less public awareness, integration and globalization processes; The effective functioning of the ethics committee is directly related to the motivation and development of the pharmacist in the workplace.

PHARMACIST'S IMPORTANCE, ACTIVITY AND ROLE IN HEALTHCARE SYSTEM IN GEORGIA

Kvizhinadze Natia
Associate Professor
Intskirveli Nino
Associate Professor
Shashiashvili Nana
Associate Professor
Tbilisi State Medical University,
Tbilisi, Georgia
Tbilisi Technical University,
Tbilisi, Georgia

Introduction: Health is a state of complete physical, spiritual and social well-being. Health care is a broader concept than medical care, medicine encompasses a wide range of activities that are relevant to all segments of society.

Pharmaceutical practice is practiced in a health care setting and aims to improve health. Health is arguably the most important human resource in nature. In the field of healthcare, the pharmacy has gradually developed, the role of the pharmacist has expanded, as well as the essence of his activity, the purpose. Today, pharmacy is perceived as a patient-oriented science, and pharmacists are one of the most important subjects in the healthcare system, whose professional role is not only to provide medicine, but also to provide qualified advice to the patient.

Pharmacist who has the ability and ability to provide patient-centered services can enhance their image as healthcare professionals. The patient-centered approach changes the role of the pharmacist, increases his / her responsibility as a recommender, which in turn enhances his / her professionalism.

Aim: The aim of the study was to study newly conceived models of the increased role and responsibilities of pharmacists in some public pharmacies in Tbilisi and Guria. To achieve the above goal, it was necessary to solve the following tasks:

1. Do you consider pharmacy as part of the healthcare sector?

2. Is there any exchange of information between the pharmacist and the patient about the use of this or that drug?

3. Are pharmacists professionals in the field of healthcare ?; Does the pharmacist share his / her knowledge with other professionals about the action of medicines, their proper use, their effectiveness and side effects?

Methods: We used two main forms of interviewing - questionnaire (the interviewer perceives the questionnaire and answers it himself / herself) and interviewing (the intermediary interviewer asks questions, listens and fixes the answer). A special questionnaire was developed to conduct the survey. Statistical processing of the data obtained in the research process was carried out using the STH program and a randomized method.

Results: When asked: "What is your view on health care?" A survey of pharmacists found that 40% of respondents believe that health care is determined by the workplace, 23% think that it is necessary to employ specialists and integrate in their field, but only 16% He noted that pharmacists have an important role to play in healthcare. It is clear that the provision of medicine to the patient should not be limited by geographical, economic, social, cultural, organizational, linguistic and other barriers. An important basis for understanding a pharmacist's tasks and role is the pharmacist's vision of his or her own role in the health care system. The role of the pharmacist in healthcare is very diverse and in all cases is customer / patient oriented.

Based on the criteria given in the research materials, we selected public pharmacies in different districts of the city. Analysis of the available data revealed that in 34% of pharmacies the organizational structure is collective, although different results were revealed. It should be noted that a collective form of management based on equal rights between the owner and the staff of the pharmacy is more acceptable to pharmacists. At the same time, 46% of respondents are satisfied with the pharmaceutical activities in the country.

Our survey found that pharmacists working in different pharmacies have their

own views on the consumer: 65% believe that the consumer should be perceived individually based on their requirements, 14% believe that he is an active object and 10% believe that he is a passive object.

It is noteworthy that 45% of respondents ask the pharmacy to buy medicine, while 40% are only interested in information about the medicine when they arrive at the pharmacy. 29% of the respondents stated that they accept low prices on medicines and the remaining 15% prefer pharmacy design, cleanliness and more when visiting a pharmacy. It is also noteworthy that 95% of respondents are dissatisfied with the introduction of the institute of prescription and are satisfied with the initiative of a number of pharmacies, which also includes the services of a doctor.

Results:

1. For the implementation of patient-oriented pharmaceutical activities, the art of professional self-awareness and communication of the pharmacist has become an essential element, which is one of the important problems of social pharmacy, which allows us to re-understand the role of the pharmacist in the healthcare system.

2. Pharmacists should place themselves in the right position of the health care system as they have the potential to improve the results of drug therapy and the patient's quality of life by using available resources. Pharmaceutical education systems have a corresponding responsibility to be able to create a stream of competent graduates in pharmaceutical health care. Eventually it will be necessary to create standards that will help us evaluate practical performance and ensure system quality.

3. Pharmaceutical healthcare should be provided in agreement with patients, physicians, nurses and other healthcare professionals. But only the pharmacist is responsible for the cost, quality and consequences of pharmaceutical health care in front of the patient.

EVALUATION OF HERV-W ANTIGEN STIMULATION OF CYTOKINE PRODUCTION BY MONONUCLEAR PHAGOCYTES IN DIFFERENT TYPES OF MULTIPLE SCLEROSIS

Koliada Oleh
PhD, Associate Professor of Alpern's D.E.
Pathological physiology department, Kharkiv
national medical university, Ukraine
Vdovichenko Nataliia
Researcher at the Laboratory of Clinical Immunology
and Allergology, Mechnikov Institute of Microbiology and
Immunology of the National Academy of Medical
Sciences of Ukraine
Kolyada Tatiana
Doctor of Medicine, Professor,
Head of the Laboratory of Clinical Immunology
and Allergology, Mechnikov Institute of Microbiology and
Immunology of the National Academy of Medical
Sciences of Ukraine
Makiienko Nataliia
PhD, Senior Researcher at the Laboratory
of Clinical Immunology and Allergology,
Mechnikov Institute of Microbiology and
Immunology of the National Academy
of Medical Sciences of Ukraine

Abstract. Viral infections can be a trigger that can initiate a pathological process that leads to the development of multiple sclerosis (MS), and endogenous human retroviruses (HERV) act as active cofactors in the neuropathogenesis of the disease. HERV-W antigen stimulation revealed significant differences in the reserve capacity of mononuclear cells to produce in vitro basic proinflammatory and regulatory cytokines in patients with different types of disease.

Key words: mononuclear phagocytes, cytokines, multiple sclerosis, HERV-W glycoprotein.

Background. It is known that mononuclear phagocytes are involved in various pathological processes at almost all stages of multiple sclerosis. Peripheral monocytes are also involved in the formation of the proinflammatory context on both sides of the blood-brain barrier, antigen presentation processes, and have a wide range of regulatory functions [1,2].

An important factor that can affect the functional state of mononuclear phagocytes is an infectious factor, such as a viral infection. Modeling of this influence in vitro can be performed by stimulating mononuclear phagocytes with glycoprotein HERV-W.

Characterization of the production of proinflammatory and regulatory cytokines, as well as their receptor antagonists under the influence of HERV-W antigen in vitro, was considered as one of the key indicators of the functional state of monocytes of peripheral blood mononuclear cells [3].

Objectives. The aim of our work was to provide a comparative characterization of the state of cytokinogenesis of intact and stimulated monocytes in patients with relapsing-remitting and progressive MS based on analysis of TNF-α, IL-1β, IL-1RA, IL-10 and IL-12 .

Materials and methods. Peripheral blood samples were obtained from patients with MS and healthy people. Depending on the type of disease, a group of patients with relapsing-remitting type of MS (RRMS) was formed, n = 24; group of patients with progressive types of MS (PMS), n = 11.

Separation of cells of the monocyte fraction of peripheral blood mononuclear cells was performed using a double gradient of percoll. Monocyte-enriched cell suspension was resuspended in complete RPMI medium with the addition of an appropriate inducer to obtain a final cell concentration of $1x10^5$ cells/ml was incubated for 24 hours at t = 37ºC in an atmosphere of 5% CO_2. After incubation, the supernatant was collected by centrifugation at 350g for 7 minutes at + 20°C, aspirated and used to determine the production of cytokines.

Determination of cytokine content was carried out by the method of solid-phase enzyme-linked immunosorbent assay using certified in Ukraine test systems

manufactured by CJSC "Vector-Best", eBioscience.

Results and discussion. Induction of cells of the monocyte fraction by HERV-W antigen was considered not only as a method of assessing the reserve capacity of cytokine-producing cells, but also as a model of in vitro reactivation of the virus against the background of disease progression. Analysis of cytokine levels produced under the influence of HERV-W antigen by daily cells of the monocyte fraction in vitro experiment showed that the progressive type is accompanied by a decrease in TNF-α production, increased spontaneous and induced IL-10 production, increased IL-1β production above 180 pg/ml, reducing the values of the ratio of IL-1β/IL-1RA below 0.1 and IL-12p70/IL-12p40 below 0.05.

The modulating effect of HERV-W antigen on the production of TNF-α, IL-1β and IL-10 by peripheral blood mononuclear cells in patients with different disease course indicated not only the persistence of the detected Th1/Th2 imbalance, but also the tendency to polarize towards Th2 under influence of HERV-W antigen in patients with progressive type - due to increased stimulation of production of anti-inflammatory cytokines against the background of reduced reserve capacity for the synthesis of IFN-α and IFN-γ.

In patients with PMS there are signs of dysregulation of major immunoregulatory Th1/Th2 cytokines, which can modulate the mechanisms of antiviral immunity, disrupt the effective elimination of the pathogen, promote the progression of MS.

Conclusions. Enhancement of Th1/Th2 imbalance under the influence of HERV-W antigen, which is manifested in an increased production of both pro-inflammatory (TNF-α, IL-1β, IL-12) and regulatory cytokines with anti-inflammatory action - IL-4 and IL-10 in combination with a violation of the ratio of IL-1β/IL-1RA, and IL-12p70/IL-12p40, as well as the insignificant ability of HERV-W antigen to induce interferon production, which can lead to activation of the humoral immune system and the formation of autoimmune disorders, and eventually disease progression.

REFERENCES.

1. Mammana S., Fagone P., Cavalli E. et al. The Role of Macrophages in Neuroinflammatory and Neurodegenerative Pathways of Alzheimer's Disease, Amyotrophic Lateral Sclerosis, and Multiple Sclerosis: Pathogenetic Cellular Effectors and Potential Therapeutic Targets. *International journal of molecular sciences.* 2018. Vol. 19(3). P. 831. https://doi.org/10.3390/ijms19030831

2. Baufeld C., O'Loughlin E., Calcagno N. et al. Differential contribution of microglia and monocytes in neurodegenerative diseases. *J. Neural. Transm.* 2018. Vol.125(5). P.809-826. https://doi.org/10.1007/s00702-017-1795-7

3. Morandi E, Tanasescu R, Tarlinton RE, Constantinescu CS, Zhang W, Tench C, et al. The association between human endogenous retroviruses and multiple sclerosis: A systematic review and meta-analysis. PLoS ONE. 2017. 12(2): e0172415. doi: 10.1371/journal. pone.0172415

UDC:616.895.1-616:895.6:618.17-009

THE EFFECT OF DEPRESSIVE DISORDERS ON MENSTRUAL FUNCTION IN REPRODUCTIVE AGE WOMEN

Kostjuk A. L.
proffesor, mD
Kostjuk I. Y.
assistent, phD
National Pirogov Memorial Medical University,
Vinnytsya
Department of Obstetrics and Gynecology №1

Anotation. The scientific and technological revolution, computer globalization, and the democratization of society have dramatically changed women's lives in recent years. Depressive disorders are one of the most pressing medical and social problems. Depressive disorders are accompanied by severe somatovegetative disorders, an important place among which is occupied by disorders of menstrual and generative function. Women are particularly vulnerable to depression: the lifetime prevalence of depression is twice as high as that of men, ranging from 17% to 30%, according to various studies, due to hormonal factors, pregnancy and childbirth, and various psychosocial stressors in women.

Keywords: depressive disorders, women of reproductive age, menstrual function.

Introductions. Women are particularly vulnerable to depression: the lifetime prevalence of depression is twice as high as that of men, ranging from 17% to 30%, according to various studies, due to hormonal factors, pregnancy and childbirth, and various psychosocial stressors in women [2, 5, 7]. All these data characterize the negative impact of stress factors on the hormonal background of women, while the level of gonad hormones may play a role in the development of menstrual disorders in woman body [1, 3, 4].

The purpose of the study: to study the features of menstrual disorders in

women with depressive disorders of women of reproductive age.

Materials and methods: In accordance with the principles of biomedical ethics on the basis of informed consent, in accordance with the requirements of the Declaration of Helsinki in 2013, according to the purpose of the study, 97 women of reproductive age were interviewed with the help of a questionnaire for any signs of depressive disorders, 46 of which were selected for further study. These ladies were interviewed on a specially designed questionnaire, which included a detailed collection of anamnestic data - diseases, social and living conditions, sexual, menstrual and reproductive function [1, 6].

The average age of the examined patients was 27.9 ± 6.9 years (median 30.0 years, interquartile range 21.0-34.0 years, minimum value 19 years, maximum value 41 years), the average duration of the disease at the time of examination 3, 2 ± 4.2 years (1.0 years; 0.0-6.0 years; 0 years, 18 years). Among the examined 34.6% were diagnosed with mild depression, 35.6% - moderate and 29.8% - severe.

Research results and their discussion. Among patients with major depression at the time of the survey, only 19% were married, among patients with moderate depression, the proportion of married people increases to 27%, and among patients with mild depression - up to 39%. Analysis of marital status shows the majority of women are married (72%), unmarried girls - 28%.

To assess the social aspects of the behavior of the examined patients, an analysis of the peculiarities of sexual life was conducted. It was found that the predominant age of onset of sexual life for women in both groups was 14-17 years (70.7%), before 14 years of age began sexual life 27.7% of women. Discomfort during sexual intercourse (24%) ($p < 0.001$). A contraceptive analysis found that all women used barrier methods. In all women, reproductive function is not realized.

In general, about a third of all depressed women noted the absence of menstruation; the absence of menstruation occurred in the majority (68%) of patients with major depression and only 8% of patients with mild depression.

Irregular menstruation was present in all women with severe depression who had menstruation, in most patients with moderate depression (63%) and in 42% of

patients with mild depression.

Unpleasant pain before menstruation occurred in 34% of patients; among patients with severe depression, this symptom was found in almost all subjects (90%), among patients with moderate depression - in 44%, and in patients with mild depression - in 9%. Pain after menstruation was found in 11% of subjects, their prevalence is also the highest among patients with major depression.

Amenorrhea is one of the most common menstrual disorders in patients with major depression, it is present in about a third of patients with moderate depression, and less than a tenth of those surveyed with mild depression.

The presence of menorrhagia in general was not typical for patients with depression: in women with severe depressive disorders they are not detected, in patients with moderate depression such 11%, and mild - 9%. Metrorrhagia was more common in patients with moderate to severe depression, with one in five women experiencing this symptom. Polymenorrhea is more typical for patients with major depression, although this group is dominated by manifestations of amenorrhea; half the proportion of patients with polymenorrhea is less moderately depressed, and the lowest - in patients with mild depression.

In contrast, hypermenorrhea was more common in patients with mild depression and is not characteristic of patients with moderate and severe depression.

Conclusions. During the study, it was found that women with depressive disorders are characterized by a significant incidence of menstrual disorders.

In our opinion, this can be explained by a significant proportion in the study group of women with mild depression, in which the prevalence of PMS was 48%, while in women with severe depression it reaches 90%. At the same time, it should be noted the lack of research on the features of menstrual disorders in women suffering from depressive disorders of endogenous nature.When assessing the effect of stress factors on women of reproductive age, in women of childbearing age under the influence of stress which can cause many dyshormonal changes and pathological obstetric and gynecological states in the future.

REFERENCES

1. Nappi RE, Palacios S, Panay N, Particco M, Krychman ML. Vulvar and vaginal atrophy in four European countries: evidence from the European REVIVE Survey. [Climacteric: the journal of the International Menopause Society Research Support, Non-U.S. Gov't]. 2016;19(2):188–97.

2. Moral E, Delgado JL, Carmona F, et al. Genitourinary syndrome of menopause. Prevalence and quality of life in Spanish postmenopausal women. The GENISSE study the journal of the International Menopause Society. 2018;21(2):167–73.

3. Portman DJ, Gass ML. Genitourinary syndrome of menopause: new terminology for vulvovaginal atrophy from the International Society for the Study of Women's Sexual Health and the North American Menopause Society. [Consensus Development Conference Research Support, Non-U.S. Gov't]. 2014;79(3):349–54.

4. DiBonaventura M, Luo X, Moffatt M, Bushmakin AG, Kumar M, Bobula J. The Association Between Vulvovaginal Atrophy Symptoms and Quality of Life Among Postmenopausal Women in the United States and Western Europe. J Womens Health. [Comparative Study]. 2015;24(9):713–22.

5. The 2017 hormone therapy position statement of The North American Menopause Society. Menopause. 2017;24(7):728–53.

6. Mitchell CM, Reed SD, Diem S, et al. Efficacy of Vaginal Estradiol or Vaginal Moisturizer vs Placebo for Treating Postmenopausal Vulvovaginal Symptoms: A Randomized Clinical Trial. JAMA internal

7. Carrasquilla GD, Frumento P, Berglund A, et al. Postmenopausal hormone therapy and risk of stroke: A pooled analysis of data from population-based cohort studies. PLoS medicine. [Observational Study]. 2017;14(11): e1002445.

GENERAL ASPECTS OF DRUG SIDE EFFECTS MONITORING

Shashiashvili Nana
Associate Professor
Kvizhinadze Natia
Associate Professor
Ministry of Labor,
Health and Social Defence of Georgia
Tbilisi State Medical University,
Tbilisi, Georgia

Introduction: The Georgian nation has an ancient, rich and diverse ancient medical culture and traditions, which rightly demands from the next generation the worthy protection of the centuries-old medical heritage based on solid national soil and its further effective development in the name of scientific progress.

The collection, recording and analysis of cases of deterioration of health status or unexpected effects as a result of the actions of well-studied as well as newly developed drugs in the modern medical field is a preventive measure in the field of health care. As it serves to reduce drug-induced morbidity and mortality as well as to increase the cost-effectiveness of the system.

Risk factors for the development of side effects in many countries around the world are: Ignoring internationally recognized standards such as:

• Quality of medicines consumed - GMP standards

• Distribution gaps - GDP standards

• Disadvantages of pharmacovigilance system - GPVP standards

• Prescription system deficiencies, irrational uses -

• (polypragmatism), self-medication - guidelines and recommendations

It should be noted that each of them is relevant for Georgia as well.

The development of pharmacovigilance as a discipline has been driven by the Thalidomide tragedy since the 1960s. The drug, which was allowed for only 4 years (1957-1961), caused more than 10,000 registered side effects in 46 countries. It was after this in Europe that the development and introduction of standards for drug safety

data requirements began in 1962. In many countries around the world - the United States, Australia, New Zealand, Germany, England, Italy, the Netherlands and Sweden - a system has been set up to monitor drug side effects. The so-called ADRms - Adverse Drug Reaction Monitoring System provides the ability to collect all the information provided about drug side effects.

Aim: Today, such a system exists in many both developed and developing countries, although overseeing the safety of medicines remains a challenge in some countries. Unfortunately, Georgia is still among these countries.

Thus, in our country it is necessary to introduce the concept of the World Health Organization drug safety program. Sharing commonly accepted principles such as the World Health Organization's Drug Safety Program, introduction of pharmacovigilance system components, continuous post-marketing oversight.

Discussions: The principles of international practice are based on the guidelines of the World Health Organization (WHO) and Uppsala Monitoring Center (Guidelines for setting up and running a Pharmacovigilance Center Uppsala Monitoring Center, Copyright © 2000) - which provide effective recommendations for ensuring the safety of pharmaceutical products.

Of course, local peculiarities should be taken into account, as each country has its own peculiarities of the frequency and forms of treatment side effects, cultural diversity of information provided by medical staff or citizens, and so on. However, a well-assembled and time-tested system that has been in operation and refined in many countries for decades ensures that the following components work:

- Formation of a stream of spontaneous reports on drug side effects - both from medical, pharmacy establishments as well as through citizens.

- Analyze the received information and re-evaluate the safety profile of the pharmaceutical product.

- Processing and submitting information on drug side effects to the WHO International Center for Drug Monitoring.

- Sharing international experience on drug side effects and its safety profile on an ongoing basis.

Results: The drug policy and regulatory system need to effectively ensure not only access to quality medicines in the country, but also efficiency and safety. For continuous monitoring of adverse drug side effects and risk-benefit balance in the country, it is necessary to plan the following measures:

• Establishment of a pharmacovigilance system - changes at the legislative level.

• Define the scheme of formation and dissemination of information flow

• Simplify the transfer of information through modern technologies.

• It is necessary to work to raise awareness of the problem, both in medical institutions and pharmacies.

• It is necessary to increase social awareness - a campaign to inform and prepare the public.

Based on international experience, the implementation of the principles of pharmacovigilance in practice helps to reduce the risks of health problems and improve the quality of treatment of patients.

The development of a system for monitoring the side effects of drugs has a positive impact on the state and the population in terms of cost-effectiveness of drug use;

It is possible to reduce the costs of medication-induced side effects, complications, and irrational treatment.

THE PROBLEM OF THYMOMA

Skoruk Andrii Grygorovych
assistant of the department of pathomorphology
Pliushko Ruslan Igorovych
student of the third year
Vinnytsia National Pirogov
Memorial Medical University
Vinnytsia, Ukraine

Introduction. For the first time tumor of the thymus was described by Lantensau and Kay (1867). The term «thymoma» was proposed by scientists Grandhomme and Scminke (1990). Thymoma is a benign or malignant tumor that develops from thymus tissue elements. Among the tumors of the mediastinum in adults thymoma is found in 14-15% of cases. Due to the fact that in children thymoma is often charactarised by infiltrative growth and metastasis, in 8% of cases it should be considered potentially malignant. Most thymus belong to lymphoepithelioma-like carcinoma. There are lymphoid, epithelial and spindle-cell types of thymoma. Tumors grow from the middle part of the lobes and from the lower horns of the thymus gland. They can be soldered to the pericardium, pleura, vena cava superior. It is believed that metastatic thymus cells could be killed by antithymic bodies. Malignant thymoma consists of poorly differentiated elements that are difficult to distinguish from reticulosarcoma and lymphosarcoma cells. It metastasizes to regional lymph nodes and distant organs.

Aim. The purpose of our review work is a comprehensive study of the problem of tumors of the thymus.

Materials and methods. We analyzed a selection of medical scientific articles wich are devoted to the study of the problem of tumors of the thymus, which includes works of authors of both the last century and the present, from 1982 to 2021.

Results and discussion. In the course of work it was established that the course of the disease is asymptomatic, detected by chance during X-ray examination. When there is a compression of the organs of mediastinum in the patient it will be

followed by pain, unpleasant sensations behind the chest, asthma, swelling of the face, cyanosis. Often combined with myasthenia gravis. Children with tracheal compression have especially severe course of the disease. Diagnosis is performed using thymography combined with mediastinography, punch or open biopsy of tumor. Differential diagnosis is performed by retrosternal goiter, teratoma, tumors of the mediastinal lymph nodes. In most of cases in both benign and malignant tumors the treatment is mainly surgical. For the treatment of malignant thymoma with high level of radiosensitivity a combination of radiation therapy and surgical treatment is used. During the analysis of scientific work on the problem of thymoma we found that although histological classifications of thymoma are established most authors indicate difficulties in research due to the high level of difficulty in establishing the histological type of thymoma.

Conclusions. Tumors of the thymus are heterogeneous group of tumors that include both benign tumors and malignant carcinomas. There is a significant morphological complexity and variability of the thymoma which complicates the process of their classification. In addition, this disease is difficult to detect by clinical manifestations. It is very important to continue studying of the histology and clinical manifestations to improve the methods of diagnosis and treatment of thymus tumor.

SOME ASPECTS OF PATHOGENESIS AND CLINICAL COURSE OF TUBERCULOUS SPONDYLITIS

Yevstihnieiev Ihor Volodymyrovych
c.m.s., assistant
Dnipro state medical university

Introductions. In modern conditions, the epidemiological situation of tuberculosis (TB) is largely associated with an increase in the number of cases of the combination of HIV infection and TB. In HIV / TB patients, more than 1/2 of the diagnosed extrapulmonary TB (EPTB) cases are due to tuberculous spondylitis (TS). Difficulties in the diagnosis of TS are primarily due to the clinical symptoms of the disease with nonspecific infectious spondylitis.

Aim. Study of the features of the clinical symptoms of TS.

Materials and methods. The articles with the analysis of statistical data of anti-tuberculosis institutions on the incidence of TB and, in particular, TS have been studied. When the diagnosis of TS was established, the following radiation research methods were performed: plain radiography of the spine and chest organs, spine computed tomography (SCT). Laboratory methods included: examination of biological materials by microscopy with Ziehl-Nielsen staining for acid-fast mycobacteria, inoculation on culture media with the inclusion of the Bactec system for identification of mycobacterium tuberculosis (MBT). Molecular genetic methods were also used to determine the DNA MBT.

The diagnosis of TB was confirmed by morphological and microbiological studies of clinical biopsy specimens, surgical material, detection of MVT in the discharge of fistulas and sputum when TS is combined with destructive forms of TB in the lungs.

Results and discussion. In a number of developing countries, in modern conditions, there is a tendency to an increase in the number of cases of TS in the structure of EPTB in patients with HIV, chronic hepatitis C and B, drug use and alcohol abuse. TS was combined with infiltrative TB of the lungs in the phase of

disintegration and seeding, fibrous-cavernous TB in the phase of disintegration and seeding, focal TB of the lungs in the phase of infiltration, and generalized TB.

In more than half of patients, TS is not combined with exacerbation of pulmonary TB. In this case, there is an activation of endogenous foci in the vertebral bodies. These foci of latent infection remained from the period of primary tuberculosis infection. Activation of primary foci of TB in the vertebrae also occurs with generalized TB, by the hematogenous route with destructive forms of TB of the lungs, by the lymphohematogenous route with caseous lesion of the intrathoracic lymph nodes.

More often, the spread of tuberculosis infection to the vertebrae from destruction foci in the lungs and mediastinal lymph nodes occurred in patients with HIV infection, chronic hepatitis C and B, drug addicts, alcohol abusers. TS develops mainly in patients over 40 years of age. In the pathogenesis of TS, the leading one is the reactivation of foci of primary tuberculosis infection in the vertebral bodies (about of cases). Hematogenous dissemination in the vertebral bodies from the destruction foci in the lungs was found in 1/5 of patients, and lymphohematogenous dissemination from caseous lymph nodes of the mediastinum in 3% of patients.

The peculiarities of the clinical course of TS were manifested by pain syndrome more often in the thoracic and lumbar spine with intensification during physical exertion. Often, pain radiated from the affected vertebrae to the extremities, chest, and abdomen. Limitation of mobility in the affected spine and impaired posture were noted. There was also an intoxication syndrome with severe weakness, decreased performance, low-grade fever, and ESR acceleration.

Conclusions

1. Activation of latent endogenous foci of tuberculosis infection in the vertebral bodies is the main pathogenetic mechanism in the development of TS.

2. In patients with HIV infection, chronic hepatitis C and B, drug addiction, alcohol abuse, in addition to this mechanism, one of the leading mechanisms is hematogenous and lymphohematogenous spread of infection into the vertebral bodies from the destruction foci in the lungs and in the lymph nodes of the mediastinum.

3. TS is characterized by a gradual onset with a predominant localization in the thoracic and cervical spine. With the localization of the infectious process in one vertebra without destruction and deformation of the structure, the pain is usually insignificant, and patients rarely seek medical help.

4. With the involvement of the second vertebra, the severity of pain syndrome increases significantly, especially with the appearance of instability of the affected spine and the presence of muscle-fascial syndrome with muscle spasm.

5. In the event of destruction of the vertebrae, the spread of granulomatous congestion, with the formation of abscesses and fistulas, pain syndrome increases and neurological symptoms progress.

ФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕГЕНЕРАЦИИ ТКАНЕЙ

Аскарьянц В. П.
доцент
кафедры фармакологии, физиологии.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент,
Хаитова З. К.
студентка
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент,
Тураева Ж. Т.
студентка
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент,
Саидолимова М. С.
студентка
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент.

Проблема регенерации тканей является одним из ключевых вопросов медицины. Особую роль в адаптационных перестройках организма с точки зрения межорганной кооперации играет печень. В ней синтезируются белки крови, фосфолипиды, холестерин, обезвреживаются продукты обмена, осуществляется катаболизм липопротеинов и гормонов, происходит биотрансформация ксенобиотиков. Для энергетического обмена большое значение имеет новообразование глюкозы через глюконеогенез и формирование транспортной формы липидов - липопротеинов очень низкой плотности, т.е. важнейших энергетических субстратов, используемых различными органами и тканями.

Как отмечено в литературных источниках, что печень, подобно другим органам, неоднородна по своему клеточному составу и состоит из паренхимы и стромы. Паренхима представлена эпителиальными клетками энтодермального происхождения. Строма имеет мезодермальное происхождение и состоит из

клеток соединительной ткани - эндотелиоцитов, макрофагов, лимфоцитов и жиро запасающих клеток.

Специалистами утвержден один интересный факт, что функциональное состояние печени зависит от многих факторов. В литературе широко обсуждаются механизмы нейрогуморальной регуляции метаболических процессов в паренхимных клетках печени - гепатоцитах . Получены факты, свидетельствующие о важной роли плазменных липопротеинов в регуляции внутриклеточного метаболизма. В то же время механизмы паракринной регуляции, связанные с регуляторным влиянием стромальных элементов, остаются недостаточно изученными .

В свою очередь зарубежными авторами отмечено, что в рамках стромально-паренхиматозных взаимодействий особого внимания заслуживают органоспецифические (резидентные) макрофаги. Они представляют собой гетерогенную популяцию клеток, имеющих общее костномозговое происхождение и в силу этого объединенных в систему мононуклеарных фагоцитов (СМФ). Повышенный интерес к этим клеткам связан с появлением фактов, свидетельствующих о важной роли их в иммунном ответе, в реакциях воспаления, при регенерации тканей , в инициации и развитии атеросклероза , в противоопухолевой защите .

В настоящее время не вызывает сомнения, что система мононуклеарных фагоцитов играет важную роль в поддержании структурного гомеостаза и что от ее функционального состояния зависит общий уровень резистентности к стрессорам различной природы. Однако биохимические механизмы этого явления остаются до сих пор малоизученными. Практически не исследованы метаболические изменения в органах и тканях, связанные с изменением функционального состояния макрофагов. Недостаточно освещен в литературе вопрос о роли этих клеток в регуляции восстановительных процессов в условиях функционального напряжения организма. Вместе с тем такие знания необходимы для разработки оптимальных способов повышения устойчивости

организма к действию различных стресс-факторов и для стимуляции восстановительных процессов в органах и тканях в норме и при повреждении.

Регуляторные функции макрофагов связывают с секрецией интерлейкинов, простагландинов, лизосомальных ферментов, различных факторов. Рецепторы к этим медиаторам обнаружены у разных типов клеток, в том числе и у паренхимы клеток печени . Однако многие регуляторные эффекты макрофагов, в частности, связанные со стимуляцией восстановительных процессов, невозможно объяснить с помощью известных механизмов. В связи с этим особый интерес представляют исследования, направленные на выяснение роли макрофагов в метаболизме плазменных липопротеинов. Последние, как известно, помимо выполнения своих основных функций, связанных с транспортом липидов, могут оказывать выраженное регуляторное влияние на различные типы клеток организма.

А также в литературе отмечено, что макрофаги печени (клетки Купфера) относятся к систему мононуклеарных фагоцитов и составляют около 80% от общего пула резидентных макрофагов организма. В последние годы наибольшее внимание исследователей привлекает деструктивная функция клеток Купфера, а также их участие в реакциях воспаления. Изучены молекулярные механизмы секреции медиаторов воспаления и их роль в индукции синтеза белков острой фазы в гепатоцитах. Однако об участии макрофагов в регуляции метаболических процессов, связанных с выполнением печенью важных гомеостатических функций, имеются лишь единичные сообщения.

Этот процесс обеспечивает тканевой гомеостаз в физиологических условиях и восстановление утраченных структур, нарушенных функций при повреждении. Чрезвычайно важна эта проблема и для медицины, поскольку большинство заболеваний в той или иной степени связаны с повреждением органов, а эффективность проводимой терапии определяется течением репаративных процессов. Вместе с тем многие механизмы регенераторного процесса и особенно его регуляция остаются недостаточно изученными.

Исследователи уже давно обратили внимание на способность иммунной системы влиять на репаративные процессы. Однако первоначально этот эффект связывали с повреждающим действием гуморальных антител на стареющие и измененные клетки. Это послужило основой использования цитотоксических сывороток в эксперименте и клинике для целенаправленного воздействия на регенерацию органов и тканей .

Дальнейший анализ литературных источников показал ,что качественно новое развитие теория иммунологической регуляции восстановительных процессов получает в 60-е годы, когда было доказано, что наряду с цензорной функцией иммунная система обладает и морфогенетической . В последние годы это направление приобретает все большее признание и распространение. Наиболее детально изучена морфогенетическая функция лимфоцитов. Известно, что уже интактные клетки обладают морфогенетической активностью. Так, у животных с подавленной облучением физиологической регенерацией введенные извне лимфоциты интактных животных оказывают нормализующее этот процесс действие.

Однако эффект выражен больше у лимфоцитов животных с повреждением какого-либо органа. Малые лимфоциты оперированных животных в условиях адоптивного переноса побуждают нелимфоидные клетки неоперированного реципиента к делению, причем преимущественно в том органе, который поврежден у оперированного донора. Исследование этого явления, названного феноменом передачи «регенерационной информации», было начато работами А.Г. Бабаевой.

В активирующем регенерацию эффекте иммунной системы существенная роль отводится Т-супрессорам. По мнению А.Г. Бабаевой (1985) при удалении ткани органа (любой вариант оперативного вмешательства) имеет место снижение функции или числа Т-супрессоров, на фоне которого происходит стимуляция других популяций лимфоцитов, размножение лимфоидных клеток в селезенке и лимфатических узлах, которое обеспечивает усиление пролиферативных процессов не только клеток лимфоидного ряда, но и других

тканевых систем. Имеющиеся данные указывают на то, что реализация морфогенетической функции лимфоцитами происходит аналогично реализации их иммунологической активности за счет клеточных контактов и продукции лимфокинов.

Авторами отечественной и зарубежной литературы установлено ,что имеются отдельные указания, что в регуляции регенераторного процесса принимают участие не только лимфоциты, но и другие элементы иммунной системы. На модели частичной гепатэктомии удалось показать, что уже в препликативном периоде регенерации печени происходит резкое повышение активности лизосомных гидролаз во фракции купферовских макрофагов. При стимуляции клеток Купфера ход регенерации гепатоцитов ускоряется, а при торможении их поглотительной способности до частичной резекции печени или в первые часы после нее замедляется. Предполагается, что вскоре после частичной гепатэктомии купферовские клетки начинают выделять в микросреду факторы, стимулирующие пролиферацию гепатоцитов.

Таким образом, в настоящее время показано, что разные элементы иммунной системы принимают участие в регуляции регенераторного процесса. Несмотря на все выше приведенные данные, доказанным является лишь существование данного феномена, а многие проблемы морфогенетической функции иммунной системы, еще далеки от своего решения. Это касается, прежде всего, роли функционального состояния иммунной системы в регуляции регенерации. Требуют своей расшифровки механизмы, регулирующие морфогенетическую функцию иммунокомпетентных клеток. Совершенно не изучена проблема участия антигенпрезентирующих клеток в морфогенетической функции.

Авторами также отмечено, что в различных органах и тканях имеются свои особенности протекания регенераторного процесса. Выделяют медленно и интенсивно обновляющиеся; ткани, в которых выражены клеточные и внутриклеточные механизмы, либо преобладает один из них. На сегодняшний день остается не исследованным вопрос о связи типа регенерации ткани с

морфогенетической функцией иммунной системы. Остается совершенно нерешенным вопрос о взаимоотношении морфогенетической и защитной функциями иммунной системы, что особенно важно для клинической медицины. Неизвестно почему и как лимфоциты приобретают свойства стимулировать регенерацию именно в поврежденном органе, когда практически отсутствуют изменения антигенных свойств, но реакция лимфоидных клеток не только не предотвращается, а наоборот, становится более выраженной .

Расшифровка механизмов морфогенетической функции иммунной системы создает теоретическую основу для разработки целенаправленного на нее воздействия. В этом направлении имеются лишь единичные исследования. В частности, Черешнева М.В. и соавторы показали, что включение в стандартную схему терапии синтетического иммуномодулятора полиоксидония приводит к более упорядоченному компактному бессосудистому строению рубцовой ткани глаза при незначительной выраженности реактивных изменений, т.е. оптимизирует регенераторный процесс. Эффективны иммунокорректоры и для стимуляции регенерации кости. Однако все известные на сегодняшний день иммунокорректоры изучены с точки зрения их влияния на показатели иммунного статуса. Таким образом подводя итог литературного обзора можно сказать, что исходя из положения о том, что репаративная регенерация печени является системным процессом, большой интерес представляет изучение роли нервной системы в регуляции репаративных процессов и определение удельного веса различных ее отделов в трофическом обеспечении ткани регенерирующей печени.

ЛИТЕРАТУРА

1.Абидов М.Т., Караулов А.В. О новых деталях патогенеза токсико-септических состояний//Тамерит в эксперименте и клинике. - М.,2002.- С.22-23.

2. Дворяковский, И. В. Современные технологии ультразвуковой диагностики цирроза при хронических болезнях печени у детей / И. В.

Дворяковский, С. А. Ивлева, Г. М. Дворяковская [и др.] // Рос. педиатрический журн. - 2016. - Т. 19, № 4. - С. 202-208.

3. Каганов, Б. С. Критерии диагностики и клиническое течение цирроза печени у детей / Б. С. Каганов, З. М. Зайнутдинов, С. В. Готье [и др.] // Инфекционные болезни. - 2008. - Т. 6, № 3. - С. 14-21.

4. Вербицкий Д.А. Применение геля карбоксиметилцеллюлозы для профилактики спайкообразования в брюшной полости: Дис. . к.м.н. Ст-Птб. 2004. - 13-15 с.

5. Кислый Н.Д., Осман Ю.С. Поражения верхних отделов желудочно-кишечного тракта у больных алкогольным циррозом печени // Вестник РУДН, серия Медицина.- 2003.- № 5 (24).-С. 117-118.

6. Поляков Л.М. и др. Роль липопротеинов плазмы крови в связывании полисахаридов бактериального и дрожжевого происхождения // Бюлл.СО РАМН.- 2007, №1 (123).- С. 6770.

7. Попов А.А. и др. Спаечная болезнь как проблема репродукции и методы ее профилактики //Рос. Вестн. акушера-гинеколога. -2005. Том 5, №4.- С.41.

8. Симбирцев А.С. Толл-белки: специфические рецепторы неспецифического иммунитета // Иммунология. 2005.- Т.266 №6. - 368-377.

9. Abraham D.J. et al. Tumor necrosis factor alpha suppresses the induction of connective tissue growth factor by transforming growth factor-beta in normal and scleroderma fibroblasts // J. Biol. Chem. 2000,- v.275. - P. 15220-15225.

10. Abreu J.G. et al. Connectivetissue growth factor (CTGF) modulates Cell Signalling by BMP and TGF-p // Nat. Cell Biol.- 2002.- v.4. P. 599-604.

11 Arumugam T.V. et al. Complement mediators in ischemia-reperfusion injury // Clin. Chim. Acta.- 2006. v.374, N1-2. - P.33-45.

ЗАХОДИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ПРИ ІМПІНДЖМЕНТ-СИНДРОМІ ПЛЕЧОВОГО СУГЛОБА

Голуб Георгій Олексійович
Студент
Національний університет
фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ. Субакроміальний імпінджмент-синдром (САІС) є найбільш поширеним пошкодженням плеча, на яке припадає до 44-65% усіх скарг на біль у плечі на прийомі у лікаря [1, с. 9].

САІС охоплює спектр патологій субакроміального простору, включаючи частковий розрив ротаторної манжети плеча, тендіноз ротаторної манжети плеча, кальцинуючий тендиніт і субакроміальний бурсит. Етіологія САІС багатофакторна і обумовлена як зовнішніми, так і внутрішніми механізмами. Основними наслідками САІС є порушення функції і втрата працездатності [2, с.454].

Аналіз науково-методичної літератури показав, що в менеджменті пацієнтів із імпінджмент-синдромом плеча пріоритет віддається засобам фізичної терапії. При цьому найбільш ефективним є своєчасне відновлення рухових функцій плеча, що базується на застосуванні сучасних заходів фізичної терапії, що включають активну участь пацієнта в цьому процесі [3, с.1208; 4. с. 8].

Проте на даний момент немає стандартизованої схеми реабілітаційної допомоги, що заснована на застосуванні заходів фізичної терапії при САІС, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета роботи. Науково обґрунтувати та розробити алгоритм застосування заходів фізичної терапії при імпінджмент-синдромі плечового суглоба.

Матеріал і методи. У дослідженні взяли участь 16 пацієнтів з імпінджмент-синдромом плечового суглоба у віці від 28 до 55 років, яких було

розподілено на основну та контрольну групи (по 8 осіб). Для пацієнтів основної групи було розроблено та впроваджено алгоритм застосування заходів фізичної терапії. У пацієнтів контрольної групи застосовували стандартну методику відновного лікування при консервативному лікуванні травм плечового суглоба.

Методи дослідження: аналіз спеціальної науково-методичної літератури; педагогічне спостереження; клініко-інструментальні методи дослідження; методи математичної статистики.

Результати та обговорення. Алгоритм застосування заходів фізичної терапії при імпінджмент-синдромі плечового суглобу було складено на основі критичного аналізу літературних джерел та первинного обстеження пацієнтів.

Основні складові пропонованого алгоритму:

- оцінка функціонального стану пацієнта,
- визначення цілей втручання,
- планування втручання,
- вибір конкретних методів і прийомів втручання,
- реалізація програми фізичної терапії,
- оцінка змін у стані пацієнта,
- оцінка ефективності втручання.

Оцінка стану пацієнта має вирішальне значення для подальшого процесу лікування. Під час оцінки хворих з імпінджмент-синдромом важливими були наступні питання:

- Загальний стан здоров'я пацієнта;
- Ступінь структурних і функціональних порушень у плечовому суглобі та їх вплив на функціональні можливості;
- Як порушення обмежують життєдіяльність пацієнта, в тому числі впливають на його емоційний та психологічний стан;
- Який вплив на функції пацієнта має оточуюче середовище.

Для об’єктивної оцінки ступеню порушень застосовували спеціальні тести. Добирали тести для оцінки порушень як на рівні структури та функції, так і на рівні активності та участі.

При постановці цілей втручання керувалися основними доменами Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та ставили цілі спільно з пацієнтом з урахуванням його потреб та побажань; формулювали ціль максимально конкретно і однозначно; обов’язково переконувались, що пацієнт розуміє суть цілі.

Наступним етапом було планування втручання та вибір конкретних методів, засобів і форм фізичної терапії, спрямованих на відновлення рухових функцій, активності та участі пацієнтів із імпінджмент-синдромом плечового суглоба.

Основними засобами та методами фізичної терапії при імпінджмент-синдромі плечового суглоба були: фізичні терапевтичні вправи; лікування положенням, або позиціювання; постізометрична релаксація та функціональне тренування (тренування рухових умінь та навичок).

Не зважаючи на індивідуалізацію процесу реабілітації, у застосуванні засобів та методів фізичної терапії при імпінджмент-синдромі плечового суглоба можна виділити умовні періоди:

- період відносного спокою, який був спрямований на купирування больового синдрому,

- період відновлення сили м’язів ротаторної манжети плеча,

- період функціональної реабілітації, що передбачав поступове повернення до повноцінної активності/участі з урахуванням індивідуального запиту пацієнта. Загальна тривалість курсу фізичної терапії складала в середньому три місяці.

Обов’язковими заходами фізичної терапії були оцінка змін у стані пацієнта протягом реабілітаційного курсу та оцінка ефективності втручання

Ефективність програми фізичної терапії визначали за даними клінічних та інструментальних методів дослідження. Дані повторного обстеження пацієнтів продемонстрували кращі результати реабілітації в основній групі пацієнтів. Так, згідно з показниками візуально-аналогової шкали (ВАШ) під впливом реабілітаційних заходів у пацієнтів основної групи інтенсивність больового

синдрому знизилась більшою мірою та швидше порівняно з контрольною групою ($p<0,05$).

За даними гоніометрії показник відведення у плечовому суглобі пацієнтів основної групи підвищився з 128 до 175°; показник внутрішньої ротації збільшився від 42 до 67°; показник зовнішньої ротації підвищився від 56 до 88° ($p<0,05$). В контрольній групі позитивна динаміка була не такою виразною

Таким чином, наприкінці курсу реабілітації в основній групі пацієнтів показник відведення у плечовому суглобі становив 97,3% від норми; показник внутрішньої ротації складав 95% від норми; показник зовнішньої ротації підвищився складав 97,4% від показника норми. У контрольній групі наприкінці курсу реабілітації показники відведення, внутрішньої та зовнішньої ротації складали відповідно 82,5, 84,7 та 84,3% від показників норми.

Дослідження сили м'язів травмованої кінцівки проводили перед початком відновного та наприкінці тренувального періоду реабілітації. Отримані результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка відновлення сили м'язів травмованої кінцівки

Показник	Значення показника, Me (25%; 75%)			
	Основна група		Контрольна група	
	6 тижнів	14 тижнів	6 тижнів	14 тижнів
Сила м'язів згиначів передпліччя, кг	8,9 (8; 10,2)	13,6 (12,1;14,3)*,**	9,2 (8,9; 9,6)	10,5 (10; 11)
Сила м'язів розгиначів передпліччя, кг	8,5 (8,2; 9)	12,6 (12,2; 13)*	8,2 (8; 8,8)	11 (10,4; 11,6)*
Сила м'язів згиначів плеча, кг	6,9 (6,3; 7,2)	12 (11; 12,6)*,**	6,8 (6; 7,6)	8 (7,5; 8,5)*

Примітки: * – відмінності статистично значущі з показниками до реабілітації при $p<0,05$; ** – відмінності статистично значущі з показниками контрольної групи при $p<0,05$.

Таким чином, впровадження розробленої автором методики здійснило позитивний вплив на функціональний стан пошкодженого суглоба, а також на самопочуття пацієнтів більшою мірою, аніж стандартна методика реабілітації. Усе викладене вище дозволяє говорити про переваги запропонованого алгоритму застосування заходів фізичної терапії порівняно з традиційними програмами та рекомендувати його до застосування у комплексному відновному лікуванні при імпінджмент синдромі плечового суглоба.

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури показав, що в менеджменті пацієнтів із САІС величезну роль відіграє цілеспрямоване застосування терапевтичних вправ, проте науковому обґрунтуванню застосуванню заходів фізичної терапії при САІС приділено недостатньо уваги, особливо у вітчизняній літературі.

На підставі вивчення спеціальної літератури та власних спостережень було розроблено алгоритм застосування заходів фізичної терапії з використанням сучасних методів оцінки та реабілітаційного втручання. Розроблений алгоритм був апробований для організації реабілітаційної допомоги 8 пацієнтам із САІС, які склали основну групу учасників дослідження.

Дані, отримані наприкінці дослідження, свідчать про те, що застосування розробленого алгоритму фізичної терапії сприяло зниженню больового синдрому, збільшенню амплітуди рухів в плечовому суглобі, відновленню сили м'язів в осіб основної групи більшою мірою порівняно з контрольною групою. Це свідчить про доцільність впровадження даного алгоритму у практику реабілітації осіб із імпінджмент-синдромом плечового суглоба.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цветкова Е.М. Ранняя реабилитация пациентов с импинджмент-синдромом с использованием роботизированных технологий // Вопросы курортологии, физиотерапии и лечебной физической культуры. – 2013. – №4. – С. 9-10.

2. Koester M.C., George M.S., Kuhn J.E. Shoulder impingement syndrome // Am. J. Med. – 2005. – 118. – P. 452-455.

3. Subacromial impingement syndrome – effectiveness of physiotherapy and manual therapy / L. Gebremariam, E.M. Hay, R. van der Sande [et al.] // Br J Sports Med. – 2014. – №48. – P. 1202–1208.

4. A systematic review of thrust manipulation for non-surgical shoulder conditions / A. L. Minkalis, R. D. Vining, C. R. Long [et al.] // Manual Therapies. – 2017. – №25. – P.1-10.

ТИНКТОРИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ НЕЙРОНОВ ГРУДНЫХ СПИННОМОЗГОВЫХ УЗЛОВ ПОСЛЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ ХОЛЕЦИСТЭКТМИИ

Дехканов Ташпулат Дехканович
доктор мед.наук , профессор
Дехканова Нилуфар Ташпулатовна
старший преподаватель
Рахманова Хабиба Нуруллаевна
ассистент
Самаркандский медицинский институт,
Республика Узбекистан,
г.Самарканд

Вопросы иннервационных связей нейронов спинномозговых узлов с внутреннымы органами в норме в эксперименте, в клинике и возрастном аспекте является предметом изучения морфологов и нынешнего столетия. Изучены участие этих нейронов в афферентной иннервации желчного пузыря и с других органов желудочно-кишечного тракта. Также установлены их связи другими системами организма.

Если иметь в виду то, что количество заболеваний желчевыделительной системы растёт в мировом масштабе и одной из ведущих симптомов их является боль и ее иррадиация, то становится ясным такой интерес исследователей изучению этого вопроса. По данным некоторых исследователей хирургические вмешательства по поводу заболеваний желчевыделительной системы занимает по количеству второе место после аппендектомии.

Однако остаётся мало изученным вопросы ретроградной реакции нейронов афферентной систем организма, в частности нейронов спинномозговых узлов, на удаление желчного пузыря. Этим положением и в некоторой степени аргументирована актуальность наших исследований.

Цель исследования. Изучение морфологии нейронов 7-8 грудных спинномозговых узлов кроликов после экспериментальной холецистэктомии.

Материал и методы исследования. Материалом для наших исследований использованы 7-8 грудные спинномозговые узлы с обеих сторон у 3 контрольных и 12 экспериментальных кроликов после разных сроков экспериментальной холецистэктомии. Холецистэктомия проведена под этаминальнатриевым наркозом. На 3 и 5 сутки после эксперимента животные эвтанизированы под этим же наркозом, строго соблюдая правила биоэтики. Спинномозговые узлы с одной стороны были фиксированы в 12% нейтральном формалине, а с другой стороны заморожены в криостате и срезы из этого материала окрашены по методу Ласки.

Узлы с другой стороны заливали в парафин по общепринятым правилам, и парафиновые срезы окрашены по методу Ниссля и гематоксилином-эозином. При изучении соотношения нейронов с различной степени окраски мы посчитали тех нейронов, у которых хорошо видно ядро. Потому что на срез не все нейроны попадают целиком. Количество гиперхромных нейронов посчитали на поперечных срезах узлов.

Результаты исследования. На препаратах контрольных кроликов хорошо видны нейроны спинномозговых узлов с четкой границей ядра и цитоплазмы. Нейроны расположены группами по периферии узла. Вокруг нейронов видны ядра шванновских клеток (сателлитов).

В перикарионе нейронов видны глыбки тигроидного (базофильного) вещества ярко синей окраски разного размера и конфигурации. Такая картина наблюдается как по окраске по Нисслю, гематоксилином-эозином (для выявления базофильного вещества) так и по окраске по Ласки. При окраске по Ласки нейроны видны четко, Во всех этих методах количество гиперхромно окрашенных нейронов единичные.

В ранние сроки после холецистэктомии наблюдается увеличение количества гиперхромно окрашенных нейронов (рис.1). Они расположены в основном по периферии узлов. Тигроидное вещество в их цитоплазме становится мелкозернистой и окрашивается в темно синий цвет. Ядра глиоцитов вокруг нейронов также становятся гиперхромными.

На 5 сутки после эксперимента обнаруживаются клетки с признаками тигролиза. В редких случаях можно обнаруживать светлый перицеллюлярный ободок вокруг отдельных нейронов. Форма гиперхромно окрашенных клеток округлая и редко овальная. Распределение тигроидного вещества в цитоплазме таких нейронов отличаются гомогенностью

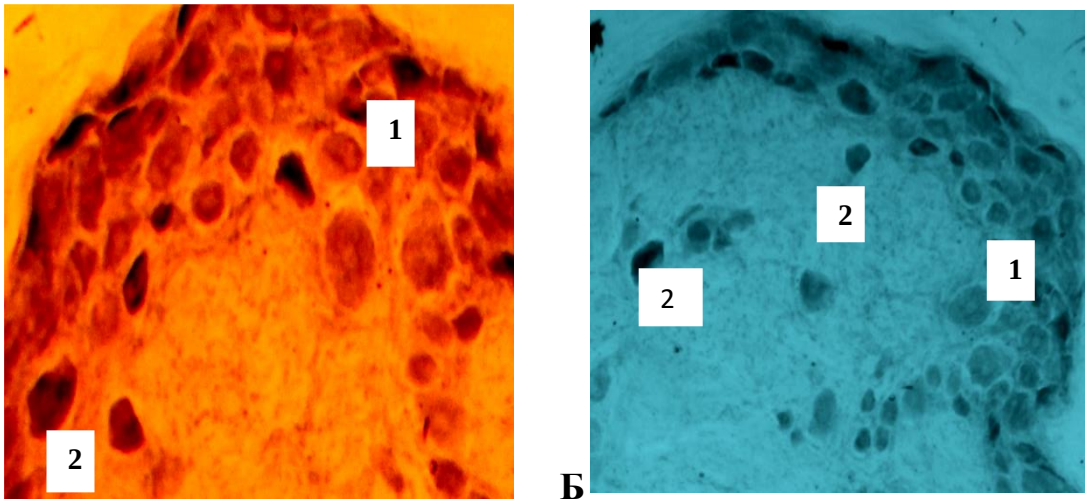

Рисунок 1. Спинномозговой узел на 3 сутки после удаления желчного пузыря кролика. 1- нервные клетки узла; 2- гиперхромные нервные клетки. А.7- грудной спинномозговой узел (окраска гематоксилин-эозин); Б. 8- грудной спинномозговой узел (окраска по Ласки). Об.20, ок.7.

Количество гиперхромных нервных клеток на препаратах из спинномозговых узлов контрольных кроликов в одном поле зрения микроскопа колеблется пределах от 3 до 5, то на 3 сутки после эксперимента количество таких клеток увеличивается до 8-10. На 5 сутки после эксперимента их количество в среднем колеблется в пределах 6 – 7 на одном поперечном срезе спинномозгового узла.

Таким образом, при экспериментальной холецистэктомии наблюдается ретроградная реакция определенного количество нейронов 7-8 грудных спинномозговых узлов, которое выражается в изменении их тинкториальных свойств, и характера распределения тигроидного вещества в их цитоплазме.

Предполагаем, при удалении желчного пузыря происходит перерезка дендритов нейронов спинномозговых узлов, участвующих в его афферентной иннервации.

Тинкториальные изменения нейронов вследствие перераспределения тигроидного (базофильного) вещества, следовательно изменение их метаболизма, является ретроградной реакцией этих нейронов спинномозговых узлов на перерезку их дендритов, участвующих в афферентной иннервации желчного пузыря.

ОСОБЕННОСТИ РЕАБИЛИТАЦИИ ПАЦИЕНТОВ С САРКОПЕНИЕЙ ПРИ РАЗЛИЧНЫХ РЕФЕРЕНСНЫХ ЗНАЧЕНИЯХ ТЕСТОСТЕРОНА

Жулавский Игорь Аделександрович
Медицинский центр спортивной реабилитации
«Артромед»,
г. Одесса, Украина

Цель работы. Изучить связь скорости восстановления мышц бедра с уровнем тестостерона (общего, свободного) находящегося на разных референсных значениях у мужчин 18-49 лет.

Материалы и методы. Под наблюдением находились 74 мужчины в возрасте от 18 до 49 лет. Выборка проводилась среди пациентов без патологии органов и систем, а так же не имеющих вредные привычки и не занимающихся профессионально какими-то видами спорта. Все пациенты перенесли артроскопическую аутопластики передней крестообразной связки через 3-5 дней после травмы. Коленный сустав был фиксирован на 14 дней тутором. Гипотрофия мышц бедра составила 5,5±1,8 см в окружности. Амплитуда движения оперированного коленного сустава после 14 дней фиксации тутором составила 60±23 градусов. Были отобраны испытуемые функциональное мышечное тестирование (ФМТ) которых по В. Янда показало исходную силу мышц 3 бала. Пациенты были разделены на 3 группы: группа №1 (n=23) показатели свободного тестостерона 0,174-0,3 нмоль/л, уровень общего тестостерона 8,5-24,17 нмоль/л, группа №2 (n=32) показатели свободного тестостерона 0,31-0,45 нмоль/л, уровень общего тестостерона 24,18-39 нмоль/л, группа №3 (n=22) показатели свободного тестостерона 0,46-0,672 нмоль/л, уровень общего тестостерона 39,1-55,5 нмоль/л. Пациенты всех групп находились под воздействием: анаэробных нагрузок 40 минут 3 раза в неделю, аэробных нагрузок 30 минут 3 раза в неделю; физиотерапевтического воздействия - электромиостимуляции, массажа в течении 3 месяцев. Для оценки эффективности восстановления мышц бедра использовались

антропометрические методы (измерение окружности бедра в нижней трети, средней трети, верхней трети, толщину подкожной складки в средней трети бедра), функциональное мышечное тестирование по В. Янда (ФМТ), контроль прогрессии рабочих весов при работе на тренажёрах.

Результаты. Оценка скорости восстановлении проводилась через 1,2 и 3 месяца. Через 1 мес: группа №1 – отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 0,6±0.2 см, толщина подкожной складки не изменилась; увеличение рабочих весов на: экстензоров 2,5±1,0 кг, флексоров 1±0,5кг, аддукторов 1,5+0,5кг, абдукторов 1,8+0,2 кг. ФМТ : экстензоров, флексоров, аддукторов, абдукторов показало 3 бала;

группа №2- отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 0,8±0,3 см, толщина подкожной складки уменьшилась на 0,3±0,1 см; увеличение рабочих весов на: экстензоров 2,8±0,8 кг, флексоров 1,2±0,7 кг, аддукторов 1,8±0,8 кг, абдукторов 2,3+0,6 кг. ФМТ : экстензоров – 4 бала, флексоров- 3 бала , аддукторов – 3 бала , абдукторов показало - 3 бала;

группа №3 отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 1,4±0,5 см, толщина подкожной складки уменьшилась на 0,6±0,2 см; увеличение рабочих весов на: экстензоров 3,2±0,4 кг, флексоров 2,0±0,7 кг, аддукторов 2,7+1,1 кг, абдукторов 3,5+0,7 кг. ФМТ : экстензоров , флексоров, аддукторов, абдукторов показало - 4 бала;

Через 2 мес: группа №1 – отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 0,8±0.3 см, толщина подкожной складки не изменилась; увеличение рабочих весов на: экстензоров 4,2±0,5 кг, флексоров 2,1±1,1кг, аддукторов 2,8±1,3 кг, абдукторов 3,3±0,5 кг. ФМТ : экстензоров -4 бала, флексоров- 3бала, аддукторов – 3 бала, абдукторов - 4 бала;

группа №2- отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 1,2±0,2 см, толщина подкожной складки уменьшилась на 0,5±0,2 см; увеличение рабочих весов на: экстензоров 4,5±1,2 кг, флексоров 2,6±1,3 кг, аддукторов 3,2±0,7 кг, абдукторов 4,1±0,9 кг. ФМТ : экстензоров – 4 бала, флексоров- 3 бала , аддукторов – 4 бала , абдукторов показало - 4 бала;

группа №3 отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 2,2±0,4 см, толщина подкожной складки уменьшилась на 1,1±0,3 см; увеличение рабочих весов на: экстензоров 5,4±0,7 кг, флексоров 4,1±1,2 кг, аддукторов 3,9±1,2 кг, абдукторов 5,3±0,8 кг. ФМТ : экстензоров -5 балов , флексоров – 4 бала, аддукторов – 4 бала , абдукторов показало - 5 балов;

Через 3 мес:

группа №1 – отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 1,1±0.5 см, толщина подкожной складки не изменилась; увеличение рабочих весов на: экстензоров 5,1±0,7 кг, флексоров 3,4±0,5кг, аддукторов 4,4±0,8кг, абдукторов 4,9±0,2 кг. ФМТ : экстензоров, флексоров, аддукторов, абдукторов показало 4 бала;

группа №2- отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 1,8±0,3 см, толщина подкожной складки уменьшилась на 0,8±0,1 см; увеличение рабочих весов на: экстензоров 5,9±1,3 кг, флексоров 3,7±1,1 кг, аддукторов 5,0±1,2 кг, абдукторов 6,9±1,3 кг. ФМТ : экстензоров – 5 бала, флексоров- 4 бала , аддукторов – 4 бала , абдукторов показало - 5 бала;

группа №3 отмечалось увеличение объёма мышц бедра на 3,1±0,7 см, толщина подкожной складки уменьшилась на 1,7±0,4 см; увеличение рабочих весов на: экстензоров 8,8±0,4 кг, флексоров 5,4±0,7 кг, аддукторов 7,4±0,4 кг, абдукторов 8,3+0,8 кг. ФМТ : экстензоров -5 балов, флексоров -4 бала, аддукторов -5 балов, абдукторов показало - 5 балов;

Выводы. Скорость восстановления мышечной ткани зависит от уровня свободного тестостерона в крови, находящего в референсных значениях, который напрямую влияет на мышечную ткань, ускоряет процессы регенерации тканей, органов и систем, уменьшает время восстановление после нагрузки. Являясь антагонистом кортизола, тестостерон замедляет катаболические процессы в организме, которые усиливаются вовремя физических нагрузок, что напрямую способствует более быстрому восстановлению мышечной ткани в состоянии гипотрофии.

ЕКСПРЕСІЯ VEGF ТА MMP-9 В ПЕРВИННИХ ТА МЕТАСТАТИЧНИХ ГАСТРОІНТЕСТИНАЛЬНИХ ПУХЛИНАХ, ЯК ФАКТОРИ БІЛЬШ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЦИХ ПУХЛИН

Мірошниченко Яна Миколаївна,
аспірант
Харківська медична академія післядипломної освіти
м. Харків, Україна
Чертенко Таїсія Миколаївна,
к.м.н., асистент
Харківська медична академія післядипломної освіти
м. Харків, Україна
Чеверда Віктор Михайлович,
к.м.н., професор
генеральний директор
КНП «Мереф'янська центральна районна лікарня»
Харківська обл., м. Мерефа, Україна

Вступ. Гастроінтестинальні стромальні пухлини (ГІСП) є одними з найрозповсюдженіших мезенхімальних пухлин шлунково-кишкового тракту. Не зважаючи на їх відносно сприятливий перебіг для пацієнтів, в останній гістологічній класифікації пухлин шлунково-кишкового тракту ВООЗ (2019 року), всі вони кодуються як 8936/3 (тобто злоякісні). Це пов’язано з тим, що досі не винайдені чіткі критерії, які б дозволили зпрогнозувати їх поведінку. Наразі є тільки 3 критерії, що дозволяють розподілити їх на пухлини з високим та низьким ризиком прогресії. Цими критеріями є локалізація пухлини (шлунок або інша локалізація), розмір та мітотична активність (до 5 мітозів включно на 5 мм^2 або більше 5 мітозів/5 мм^2). Єдиним гістологічним критерієм при цьому є тільки кількість мітозів, що не є достатнім для більш чіткого прогнозування перебігу пухлини та вибору більш ефективної хіміотерапії, особливо у випадках, коли є метастази. Судинний фактор росту (VEGF) є потужним стимулятором ангіогенезу, а матрикснаметалпротеїназа-9 (MMP-9) сприяє пухлинній інвазії та метастазуванню шляхом руйнування естрацелюлярного

матриксу. В низці аденокарцином та сарком висока експресія VEGF та MMP-9 є достовірним маркером більш агресивної поведінки пухлини і несприятливого прогнозу. Використання цих маркерів для прогнозу перебігу ГІСП може бути доцільним, так як по-перше посилить спектр саме гістологічних прогностичних методів перебігу ГІСП, по-друге, може бути корисно для оцінки ефективності хіміотерапії.

Ціль. Дослідити рівні експресії VEGF та MMP-9 в первинних та вторинних (метастатичних) ГІСП та їх зв'язок з мітотичною активністю цих пухлин.

Матеріали та методи. Для проведення дослідження були використані зразки первинних ГІСП від 36 пацієнтів та зразки метастазів в печінку від 10 пацієнтів. Матеріал був зібраний вигляді парафінових блоків в Національному інституті рака (м. Київ) та Інституті медичної радіології (м. Харків) за період 2016-2019 роки. Окремо з медичних карток стаціонарного хворого та протоколів операцій були отримані дані щодо статі, віку пацієнтів, локалізації та розміру пухлини. Для гістологічного дослідження використовувалося забарвлення гематоксилином та еозіном. Для імуногістохімічного – реакція з первинними антитілами VEGF (ThermoScientific, США) та MMP-9 (ThermoScientific, США). Морфометричний метод використовувався для підрахунку кількості мітозів та проценту клітин з позитивною реакцією з MMP-9. Півкількісний метод використовувався для оцінки експресії VEGF, де 0 – це відсутність експресії, 1+ - слабка експресія, 2+ - помірна експресія та 3+ - сильна експресія маркеру. Аналіз результатів виконувався за допомогою методів математичної статистики в програмах Statistica 10.0 та Microsoft Exel 2013.

Результати та обговорення. За мітотичною активністю первинні ГІСП поділилися на пухлини з кількістю мітозів 5 та менше на 5мм^2 – таких пухлин було 36,1 % (13 пухлин) та пухлини з високою мітотичною активністю, більше ніж 5мітозів/5мм^2 – 63,9% (26 пухлин). Згідно з класифікацією ВООЗ нами також була зроблена таблиця розподілу досліджених ГІСП на категорії з

урахуванням розміру пухлини та мітотичної активності, та розподіл цих пухлин на локалізації (шлунок або інша локалізація) (таблиця 1).

Таблиця 1

Розподіл первинних ГІСП на категорії ризику прогресії з урахуванням локалізації

Категорія	Кількість мітозів/5мм^2	Розмір пухлини (см)	ГІСП шлунка (n)	ГІСП інших локалізацій (n)
1	≤5	≤ 2	2	1
2		>2 до ≤5	4	6
3a		>5 до ≤10	0	0
3b		>10	0	0
4	> 5	≤ 2	0	1
5		>2 до ≤5	2	5
6a		>5 до ≤10	4	7
6b		>10	0	4

Далі ми оцінили рівень експресії VEGF в різних категоріях пухлин. В ГІСП першої категорії експресія VEGF була відсутня, так само в цій групі не було експресії MMP-9, що додатково підтверджують їх доброякісність та низьку вірогідність прогресії. В категорії 2: 60% пухлин не демонстрували експресію VEGF, 20% мали низьку експресію VEGF, 10% - помірну та 10% - високу. При цьому пухлина яка мала високу експресію VEGF мала пограничну кількість мітозів – 5/5мм^2. В категорії 4 експресія VEGF була помірною; в категорії 5 – 14,2% (1 пухлина) не експресували VEGF (мітотична активність в цій пухлині була проміжна 6 мітозів/5мм^2), 42,9% (3 пухлини) мали помірну та 42,9% високу експресію VEGF. В категорії 6a розподіл був наступний 18,2% не експресували VEGF, 18,2% мали слабку експресію, 36,4% помірну експресію та 27,2% високу експресію. В категорії 6b 25% пухлин мали помірну та 75% високу експресію VEGF. Також для визначення більш достовірного зв’язку між мітотичною активністю та експресією VEGF був розрахований коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (r-Spearman’s) що дорівнював 0,796, при критичному значенні 0,33, тобто $P_{спост} > P_{критичного}$, що свідчить про достовірно значущу залежність ознак ($p<0,05$). Тіснота зв’язку між ознаками висока,

пряма, тобто чим більше мітотична активність, тим вищим буде VEGF, що дозволяє використовувати цей маркер як додатковий фактор прогнозу, особливо в випадках проміжних значень мітотичної активності на межі 5 мітозів/5 мм^2.

Наступним етапом була оцінка експресії ММР-9, як в категоріях ГІСП, так і окремо зв'язок експресії ММР-9 з мітотичною активністю та експресією VEGF.

По категорія спостерігалися такі середні значення експресії ММР -9: 1 категорія – відсутня експресія; 2 категорія – 12±27,2%, 4 категорія – 30%, 5 категорія – 45,9±30,5%, 6а категорія – 33,3±29,6%, 6b категорія – 64,5±19,9%. Такий розподіл не дозволив сформувати чітких гіпотез щодо цінності ММР-9 як прогностичного маркеру. Тому був проведений біль точний кореляційно-регресионий аналіз з розрахунком крітерія Пірсона для виявлення зв'язку між мітотичною активністю та еспресією ММР-9. Коефіцієнт кореляції Пірсона (r-Pearson's) дорівнював 0,816, при $t_{критичн}$=2,032, $t_{спостереж}$ =8,217 , $t_{спостереж} > t_{критичн}$, що свідчить про статистичну значимість залежності між рівнем мітотичної активності та експресією ММР-9 ($p<0,0000001$). Зв'язок між ознаками прямий, тісний, тобто чим вище мітотична активність, тим вища експресія ММР-9.

Наочно зв'язок між мітотичною активністю та експресією ММР-9 та рівняння регресії наведено на малюнку 1.

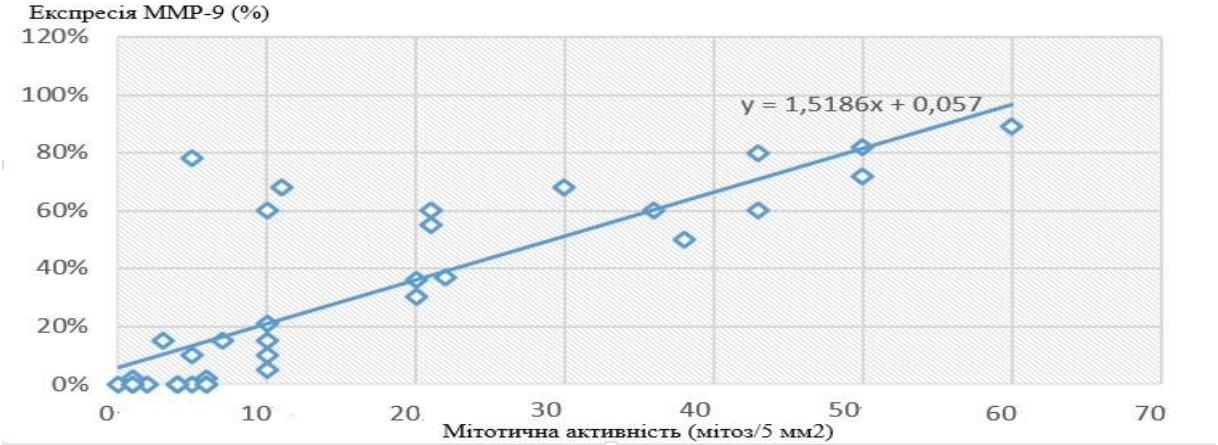

Мал. 1. Зв'язок між мітотичною активністю та експресією ММР -9 в первинних ГІСП

Також ми разрахували зв'язок між експресією MMP-9 та VEGF за допомогою критерія Спірмена, зважаючи на дані що MMP-9 стимулює ангіогенез саме експресію цього маркеру ми взяли за незмінну ознаку. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (r-Spearman's), що дорівнював 0,951, при критичному значені 0,33, тобто $P_{спост}>P_{критичного}$, що свідчить про достовірно значущу залежність ознак ($p<0,05$). Тіснота зв'язку між ознаками за шкалою Чеддока – доволі висока, пряма, тобто при зростанні експресії MMP-9 зростає експресія VEGF.

У метастатичних ГІСП 60% пухлин демонстрували високу та 40% помірну експресію VEGF, середній рівень експресії MMP-9 становив 38±30%. Такі високі рівні експресії маркерів по-перше свідчать про високу активність пухлинних клітин метастазів, по-друге – про неефективність попередньої хіміотерапії іматінібом. Den Hollader та співавтори в своїй роботі 2019 року вказували, що низка або відсутня експресія VEGF вказують на кращу відповідь на хіміотерапію у майбутньому і відповідно високі рівні експресії, навпаки свідчать про резистентність до хіміотерапії, що ми і бачимо в випадках метастазів ГІСП.

Таким чином підсумовуючи отримані дані можемо побачити, що розподіл пухлин на категорії ризику прогресії не є досить точним, бо сформований переважно на розмірі пухлини та лише одному гістологічному критерії – кількості мітозів. Ми бачимо що категоріях, де кількість мітозів більше 5/5мм^2, експресія VEGF та MMP-9 значно варіюються, а саме в категоріях високого ризика є пухлини з низькою або відсутньою експресією MMP-9 та VEGF, що свідчить про низький інвазивний потенціал цих пухлин та низький ангіогенез, а відповідно про низький ризик прогресування, однак слід зазначити, що мітотічна активність в усіх таких пухлинах не перевищувала 10 мітозів/5 мм^2. Тому більш доцільно для формування прогнозу ГІСП було оцінювати сукупність гістологічних факторів: абсолютне значеннях кількості мітозів, експресію VEGF та відсоток експесії MMP-9 в пухлинних клітинах, бо ці ознаки показали тісний прямий зв'язок між собою.

Висновки. Встановлений тісний, прямий статистично значущий кореляційний зв'язок між експресією VEGF та мітотичною активністю ГІСП (r-Spearman's=0,796, p<0,05) та тісний, прямий статистично значущий кореляційний зв'язок між експресією MMP-9 та мітотичною активністю ГІСП ((r-Pearson's=0,816, p<0,0000001). Спираючись на це можна рекомендувати імуногістохімічне дослідження з VEGF та MMP-9 як додаткові гістологічні критерії прогнозу ГІСП. В метастазах ГІСП виявлені високі рівні експресії VEGF та MMP-9, що свідчить про високу активність метастазів і нечутливість їх до терапії. Також додатково можна рекомендувати дослідження з VEGF для додаткового прогнозування чутливості до хіміотерапії. Враховуючи те, що дослідження виконано на невеликій виборці воно потребує подальших повторних досліджень на більших виборках з використанням додаткових імуногістохімічних маркерів, а також в перспективі порівняння змін в експресії VEGF та MMP-9 в групі первинних ГІСП та в групі метастатичних ГІСП від пацієнтів з групи перинних ГІСП, що б дозволило вивчити патоморфоз та більш коректно оцінити ефективність терапії.

ОПЫТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФЕМТОСЕКУНДНОЙ КОРРЕКЦИИ RELEX SMILE ПРИ МИОПИИ И МИОПИЧЕСКОМ АКСТИГМАТИЗМЕ

Поплавская Ирина Александровна
к.мед.н., доцент
Запорожский государственный
медицинский университет
г. Запорожье, Украина

Введение. На сегодняший день количество пациентов с миопической рефракцией постепенно увеличивается, при этом основную массу составляют работающие люди, ведущие активный образ жизни. Это обусловливает востребованность различных видов лазерных коррекций зрения, при этом предпочтение отдается методам, имеющим минимальные сроки восстановления остроты зрения и максимальную безопасность в послеоперационном периоде. В настоящее время все большую популярность завоевывает методика фемтосекундной коррекции ReLEx SMILE. Несмотря на то, что данная технология была предложена еще 2008 г. W. Sekunda, в нашей стране широкое распространение она получила в 2019 г. Это единственная среди лазерных операций, которая предполагает интрастромальное корнеальное вмешательство, не требующее формирования роговичного лоскута, что дает ей неоспоримые преимущества перед другими рефракционными вмешательствами. Так, более распространенные виды лазерных коррекций (PRK, LASEK, LASIK) требуют от пациентов определенных ограничений, связанных с наличием роговичного лоскута или зоны деэпителизации, а так же сопровождаются риском развития осложнений в послеоперационном периоде: замедленная эпителизация, формирование фиброплазии роговицы, смещение роговичного лоскута, синдром «сухого глаза». Это обусловливает необходимость анализа эффективности и безопасности использования технологии ReLEx SMILE у пациентов с миопической рефракцией.

Цель работы изучить результаты фемтосекундной лазерной технологии

ReLEx SMILE у пациентов миопией и миопическом астигматизмом.

Материалы и методы. Обследовано 63 пациента (125 глаз) с миопией и миопическим астигматизмом, которым проведены оперативные вмешательства по методике ReLEx SMILE. Среди них 35 мужчин (55,6 %) и 28 женщин (44,4 %) в возрасте от 18 до 43 лет (средний возраст 26,5 лет). На всех глазах диагностирована миопия различной степени и миопический астигматизм. Так, миопия слабой степени отмечена на 68 глазах (54,4 %), средней степени на 46 (36,8 %), на остальных – миопия высокой степени (11 глаз, 8,8 %). Оперативные вмешательства выполнялись под эпибульбарной анестезией на фемтосекундной лазерной установке ZEISS VisuMax по методике ReLEx SMILE. Использовался доступ длиной 4 мм в меридиане 120°. Оценивались острота зрения без коррекции, показатели авторефрактометрии через сутки и 1 месяц после проведения операции, а так же субъективная переносимость вмешательства пациентами. За ожидаемую остроту зрения была принята острота зрения с максимальной оптической коррекцией до проведения операции. Целевая рефракция – эмметропия. Все пациенты получали в качестве предоперационной подготовки и в период реабилитации инстилляции противовоспалительных препаратов и заменителей слезы.

Результаты и обсуждение. При обследовании после проведения фемтосекундной лазерной коррекции по методике ReLEx SMILE 62,4 % пациентов отмечали чувство инородного тела, дискомфорт, светобоязнь, которые продолжались около 2 часов. На 5 глазах отмечены дефекты эпителия в зоне вмешательства. Через сутки больные жалоб не предъявляли, предполагаемая острота зрения была достигнута на 118 глазах (94,4 %), на остальных глазах наблюдалась высокая острота зрения, которая, однако, была ниже ожидаемой. Полная адаптация краев роговичного доступа отмечена на всех глазах. Показатели авторефрактометрии варьировали от -0,5 до +0,5 дптр.

По истечении 1 месяца после рефракционной операции в ряде случаев пациенты предъявляли жалобы, патогномоничные для синдрома «сухого глаза» (34,4 %), что потребовало продолжения использования слезозамещающих

глазных капель. Максимальная коррегированная острота зрения была достигнута в подавляющем большинстве случаев – на 122 глазах (97,6 %), на остальных наблюдалось высокое зрение – 0,8-0,9. Показатели авторефрактометрии варьировали от + 0,25 до - 0,25 дптр.

Выводы.

1. Фемтосекундная коррекция с использованием технологии ReLEx SMILE является малотравматичным вмешательством с коротким периодом послеоперационной реабилитации у пациентов с миопической рефракцией.

2. В результате использования лазерной коррекции зрения по данной методике максимальная коррегированная острота зрения достигается в большинстве случаев (97,6 %).

3. Операция ReLEx SMILE является высокоэффективным способом коррекции миопии и миопического астигматизма, однако, отдаленные результаты ее применения требуют дальнейшего изучения.

ОСОБЕННОСТИ ОСТЕОСИНТЕЗ ПРИ ДИАФИЗАРНЫЙ ПЕРЕЛОМ ПЛЕЧА КОСТЕЙ У БОЛЬНЫХ С СОЧЕТЕННОЙ ТРАВМЫ

Ражапов Н. А.
магистр кафедры травматологии,
ортопедии и нейрохирургии с детской травматологией,
ортопедией и нейрохирургией.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент.
Кадиров Р. С.
к.м.н. кафедры травматологии
ортопедии и нейрохирургии, детской травматологии.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент.
Курбонов Ш. Р.
врач Ташкентского областного филиала РНЦЭМП
Отделение: Сочетанной травмы и нейрохирургии
Соипов Р. Р.
врач Ташкентского областного филиала РНЦЭМП
Отделение: Сочетанной травмы и нейрохирургии.

По данным статистики переломы плечевой кости составляют 1% - 3% от всех переломов и 13,5% повреждений длинных трубчатых костей. 14,4% -72% переломов плеча являются диафизарными. Они наблюдаются преимущественно у лиц в возрасте от 18 до 50 лет . Переломы плеча локализуются в верхней трети у 12,2% - 31,3% пациентов, в средней трети - у 22% - 71%, в нижней трети - у 6,5% - 34,2%. Поперечные переломы диафиза плеча составляют 13,4% - 44,8%, косые и винтообразные - 29,6% - 38,5%, оскольчатые - 25,6% - 48%, двойные - 3% -5% . Диафизарные переломы плечевой кости в средней и нижней трети в 2,5% - 17,5% сопровождаются повреждением лучевого нерва .

На сегодняшний день существует много мнений относительно выбора наиболее рационального способа лечения переломов диафиза плечевой кости. Некоторые авторы по-прежнему отдают предпочтение консервативным технологиям лечения большинства диафизарных переломов. Однако при

консервативном лечении у 5 - 38 % пациентов наблюдались контрактуры смежных суставов, а у 2% - 20,6% - несращения . При политравме, открытых, двусторонних, ипсилатеральных, патологических, осложненных и несрастающихся переломах плеча консервативное лечение не показано .

Клиницистами установлено,что остеосинтез аппаратами внешней фиксации создает значительные неудобства для пациента, требует сложной системы послеоперационного ведения. Сроки снятия аппарата и, следовательно, сроки восстановления функции оперированной конечности, не могут опережать консолидацию перелома .

Накостный остеосинтез долгое время считался приоритетным при лечении всех диафизарных переломов плечевой кости .

В литературе отмечено, что диафизарные переломы плечевой кости составляют 3 - 5% от всех переломов костей скелета по данным как российских, так и иностранных авторов. Частота возникновения таких травм варьирует от 14,5 до 20 в год на 100000 населения. В США ежегодно регистрируется около 66000 переломов диафиза плечевой кости. При этом 60% таких переломов приходится на среднюю треть диафиза, 30% - на проксимальную треть и лишь 10% - на дистальную его треть.

Известны существенные различия в механизмах рассматриваемой травмы в зависимости от пола и возраста пациентов. Так, среди молодых людей переломы диафиза плечевой кости встречаются преимущественно у мужчин, обычно являются следствием высокоэнергетической травмы, могут быть открытыми, а также часто сочетаются с другими повреждениями. В лечении пациентов с диафизарными переломами плечевой кости используются консервативные и оперативные методы. При этом показания к консервативному лечению достаточно ясны и не подвергаются сомнениям. В отношении же методов оперативного лечения в специальной научной литературе представлены различные мнения относительно преимуществ и недостатков каждого из них, а согласованный подход к рациональному выбору тактики хирургического лечения, по сути, отсутствует.

При лечении диафизарных переломов плечевой кости используют как консервативные, так и оперативные методы. Однако одномаментная ручная репозиция с последующей иммобилизацией в 14-37,4% случаев не позволяет достичь хороших анатомических и функциональных результатов. Даже хорошо выполненная одномаментная репозиция не гарантирует излечения из-за вторичного смещения отломков и нарушения консолидации при недостаточно прочной иммобилизации.

В последние десятилетия в лечение переломов плечевой кости преобладает хирургический метод.

Показаниями к оперативному лечению является сегментарные переломы с наличием костных фрагменов, лишённых точек прикрепленныя мышц.

Цель исследования: анализ остеосинтеза при диафизарном переломе плеча костей у больных с сочетанной травмы.

Материалы и методы: Работа выполнена в соответствии с планом Тош. ОФ РНЦЭМП основана на анализе результатов лечения 68 пострадавших в возрасте от 18 до75 лет с диафизарныем переломов плечевой кости, находившихся на лечении в период с 2015 по 2020 год. В работе использованы клинические, рентгенологические, МСКТ, биофизические, биометрические и статистические методы исследования.

Результаты собственных исследований: нами было исследовано 68 больных пострадавших в возрасте от 18 до75 лет с диафизарныем переломов плечевой кости, при этом у 7 больных лечении проводилось консервативной , у операции 61-оперативное лечили оперативной методам остеосинтез. У 7 больных лечении консервативные при обследовании выявлены серьёзные заболевания такие как ИБС, Инсульт, Сахарный диабет, ХПН.

По вариантами операции остеосинтеза у 61 пострадавших с диафизарным переломов плечевой кости лечились оперативно. В зависимости метода остеосинтеза оперативно больные распределение на три следующих групп.

1 группы 13 больных с открытым переломы диафизарние плечевой кости с обширной инфицирования ранее мягкий ткань.

2 группы 19 пострадавших были оперирование традиционными методом интрамедульярная остеосинтез с комбинацией "П" и "Х" образом танталовыми швами из проволоком.

3 группы больных по методике высокотехнологические блокирующей интрамедуллярный остеосинтез (БИОС) 29 больных.

Отдаленные результаты (1-3год) изучены у 64 пострадавших.

Из них 3 больных методы консервативные лечении 1 больных оперативно лечении 2 больных хорошо.1 больных удовлетворения (медленно корсалидацие) изучение.

По лечению которые были из 61 больных оперативно лечении хороших результатов лечени 38 больных. 19 пострадавших удовлетворения результатов.

Неудовлетворительное результатыв лечено 4 больных.

Которые были повторно оперированы по методу блокирующей интрамедуллярный остеосинтез (БИОС).

Таким образом, подводя итог нашего исследования можно сказать, что при диафизарных переломах плечевой кости современные и остальные основные методам остеосинтеза мы считаем блокирующей интрамедуллярный остеосинтез (БИОС).

ЛИТЕРАТУРА

1. Апагуни, А.Э. Анатомо-функциональные исходы оперативного лечения больных с переломами диафиза плечевой кости / А.Э. 2. Апагуни, С.В. Арзуманов, А.А. Воротников, М.И. Ульянченко // Медицинский вестник Северного Кавказа. - 2010. - № 4. - С. 32-35.

2. Арзуманов, С.В. Клинико-биомеханическое обоснование оперативного лечения переломов проксимального отдела и диафиза плечевой кости: автореф. дис. ... канд. мед. наук : 14.01.15 / Арзуманов Саркис Владимирович. - М., 2011. - 24 с.

3. Барабаш, Ю.А. Эффективность видов остеосинтеза при переломах плечевой кости и их последствиях / Ю.А. Барабаш, А.П. Барабаш, К.А. Гражда-

нов // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. -2014. - № 10. - С. 76-80.

4. Елдзаров, П.Е. Оперативное лечение больных с последствиями переломов плечевой кости / П.Е. Елдзаров, А.С. Зелянин, В.В. Филиппов // Хирургия. Журнал им. Н.И. Пирогова. - 2010. - № 9. - С. 47-52.

5. Купкенов Д.Э. Способ остеосинтеза сегментарного перелома плечевой кости стержневым аппаратом /Травматология и ортопедия России //2010. №4. С. 73-77.

6. Лазарев, А.Ф. Биологический внутритканевой остеосинтез на современном этапе / А.Ф.Лазарев, Э.И.Солод // Вестник травматологии и ортопедии им. Н.Н. Приорова. 2003. - № 3. - с. 20-26.

7. Линник, С.А. Лечение закрытых переломов диафиза плечевой кости и их осложнений / С.А.Линник, В.И.Жданова, К.Г.Сидоров // Человек и его здоровье: тез. докл. IX Рос. нац. конгр. СПб., 2004. - с. 62.

8. Ерохин, А.Н. Особенности консолидации перелома диафиза плечевой кости у больных при чрескостном остеосинтезе методом Илизарова / А.Н. Ерохин, В.Т. Тарчоков // Травматология и ортопедия России. - 2017. - № 1. - С. 70-80.

9. Castoldi, F. Simple and complex fractures of the humerus / F. Castoldi, D. Blonna, M. Assom. - Milan : Springer Milan, 2015. - 338 p.

10. Esmailiejah, A.A. Treatment of humeral shaft fractures: minimally invasive plate osteosynthesis versus open reduction and internal fixation / A.A. Esmailiejah, M.R. Abbasian, F. Safdari, K. Ashoori // Trauma Mon. - 2015. -Vol. 20, N 3. - P. 262-271.

12. Fernandez Dell'Oca, A.A. The principle of helical implants. Unusual ideas worth considering. Case studies / A.A. Fernandez Dell'Oca // Injury. - 2002. - Vol. 33, Suppl. 1. - P. 29-40.

13. Franck, W.M. Expandable nail system for osteoporotic humeral shaft fractures: Preliminary results / W.M. Franck, M. Olivieri, O. Jannasch, F.F. Hennig // J. Trauma. - 2003. - Vol. 54, N 6. - P. 1152-1158.

14. Garnavos, C. Diaphyseal humeral fractures and intramedullary nailing: Can we improve outcomes? / C. Garnavos // Indian J. Orthop. - 2011. - Vol. 45, N 3. - P. 208-215.

15. Gausden, E.B. The triceps-sparing posterior approach to plating humeral shaft fractures results in a high rate of union and low incidence of complications / E.B. Gausden, A.B. Christ, S.J. Warner [et al.] // Arch. Orthop. Trauma Surg. - 2016. -Vol. 136, N 12. - P. 1683-1689.

СОСТОЯНИЕ ПСИХОЭМОЦИОНАЛЬНОГО СТАТУСА И КАЧЕСТВА ЖИЗНИ ПРИ КОМОРБИДНОСТИ ГИПЕРТОНИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНИ И ХРОНИЧЕСКОЙ ОБСТРУКТИВНОЙ БОЛЕЗНИ ЛЕГКИХ

Рахимова Дилорам Алимовна
д.м.н.профессор
Республиканского специализированного
научно-практического медицинского центра
терапии и медицинской реабилитации г.Ташкент,
Собиржанова Зулфия Талгатовна
к .м .н доцент кафедры
факультетских внутренних болезней,
ВПТ, профессиональных заболеваний,
госпитальных внутренних
болезней и пропедевтики внутренних болезней
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт.
г. Ташкент,
Коракулова Зилола Тиловмуродовна
магистр кафедры
факультетских внутренних болезней,
ВПТ, профессиональных заболеваний,
госпитальных внутренних
болезней и пропедевтики внутренних болезней.
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт.
г. Ташкент.

Аннотация: В статье включены данные литературного обзора по аспектам состояния психоэмоционального статуса и качества жизни при коморбидности гипертонической болезни и хронической обструктивной болезни легких, которые имеют важное значение у медиков особенно у терапевтов.

Ключевые слова: болезнь, сердце, смертность, аспекты, легкое, поражения.

Хроническая обструктивная болезнь легких (ХОБЛ) является одним из

наиболее распространенных хронических заболеваний легких, представляющих значительную медико-социальную проблему. Статистические данные показали, что распространенность ХОБЛ весьма высока и составляет среди мужчин 9,3, а среди женщин 7,3 случая на 1 тыс. населения. К сожалению, только 25% случаев ХОБЛ выявляется на ранних стадиях.

Отечественными авторами отмечен один факт, что в России ХОБЛ занимает 1-ое место в структуре заболеваемости болезнями органов дыхания по сравнению с бронхиальной астмой и пневмонией. Однако число зарегистрированных больных из года в год остается на прежнем уровне. В 2007 году в России было зарегистрировано 2,4 млн. больных ХОБЛ. При этом количество реально больных в 11 раз выше официальных данных. Планируемый прирост заболеваемости женщин ХОБЛ за 20 лет (с 1994 по 2015год) - 142%, по сравнению с прогнозом для мужчин-43%.

А также в литературе отмечено, что сегодня в мире от ХОБЛ умирает около 39 млн человек. Хронические болезни легких пока на четвертом месте среди причин смертности, но с каждым годом процент заболевших растет. По эпидемиологическим данным, число больных ХОБЛ в стране может превышать 11 млн. человек. При этом лечебные и профилактические программы в значительной степени зависят от сопутствующих заболеваний. Доказано, что персистирующее системное воспаление, присутствующее при ХОБЛ, вносит существенный вклад в патогенез атеросклероза и развития сердечно-сосудистых заболеваний у больных ХОБЛ. Большое значение в развитии системного воспаления при ХОБЛ отводится гипоксемии . ХОБЛ является риском развития сердечно-сосудистых заболеваний, существенно увеличивая жесткость артерий .

Специалисты этой области утверждали, что пациенты с ХОБЛ в 5 раз чаще имеют 5 диагноз сердечно-сосудистых заболеваний. У пациентов с ХОБЛ от 35 до 45 лет в 7,6 раза выше шансы наличия коморбидной патологии, риск развития инфаркта миокарда возрастает в 12 раз, а снижение на 10% увеличивает сердечно-сосудистую смертность на 28%. Около половины

больных ХОБЛ умирают от сердечно-сосудистых заболеваний. Согласно статистическим данным, у 61,8% больных хронической обструктивной болезнью легких определяется патология сердечно-сосудистой системы; артериальная гипертензия (АГ) встречается у 34,3% больных с симптомами бронхиальной обструкции.

Дальнейший анализ литературных источников показал ,что клиническая важность проблемы в большей мере определяется взаимным влиянием ХОБЛ и АГ на состояние гемодинамики и легочной вентиляции. Наличие артериальной гипертонии у больных ХОБЛ приводит к более значимому поражению органов-мишеней по сравнению с пациентами, страдающими только от одной из данных патологий. Оба эти заболевания оказывают взаимно отягощающее действие, что требует особых подходов к лечению данной патологии. Сочетание АГ и ХОБЛ приводит не только к изменению клинической картины и прогноза заболевания, но и создаёт трудности в проведении лечебных мероприятий. Зачастую лечение таких пациентов приобретает «противоречивый характер». В клинической практике существуют ситуации, когда при наличии сопутствующей патологии, плохой переносимости, тахифилаксии, побочных эффектах или иных причинах применение медикаментов ограничено или желательна его минимизация. Попытка активного лекарственного воздействия на одно заболевание во многих случаях сопряжена с угрозой развития ятрогенного обострения сочетанного заболевания.

Препараты, применяемые по поводу АГ (ингибиторы АПФ, ß - бадреноблокаторы), могут ухудшать течение ХОБЛ (риск развития кашля, одышки, появление и усиление бронхообструкции), а препараты, назначаемые по поводу ХОБЛ (бронходилататоры, глюкокортикостероиды), могут отрицательно влиять на течение сердечно-сосудистой патологии (риск развития сердечной аритмии, повышения АД). У пожилых пациентов старше 60 лет уменьшается количество и чувствительность р2-рецепторов в бронхах, снижается эффективность бронхолитиков р2-агонистов, применяемых по скорой помощи для купирования бронхоспазма .

Анализируя литературные источники мы обнаружиле еще один интересный факт, что особенного внимания заслуживает применение низкоинтенсивного лазерного излучения при коморбидных состояниях как метода лечения больных хронической обструктивной болезнью легких, обладающего противовоспалительным, регенераторным эффектами, а также улучшающего микроциркуляцию в тканях, уменьшающего отек, усиливающего процессы репаративной регенерации, влияющего на повышение иммунных сил организма. Эффективность лечения лазеротерапией значительно повышается, когда инфракрасное низкоинтенсивное лазерное излучение сочетается с переменным магнитным полем: магнитоинфракрасная лазерная терапия (МИЛТ). Применение магнитолазерного излучения оказывает бронхолитический, противовоспалительный, гипотензивный лечебные эффекты.

Необходимость повышения эффективности лечения и реабилитации больных хронической обструктивной болезнью легких с сопутствующей патологией требует оптимизации инфракрасной магнитолазерной терапии на основе использования методик облучения и дозового планирования с учетом особенностей течения заболевания. Эффективность лазерной терапии (ЛТ), в первую очередь, зависит от выбора методов воздействия и (или) их сочетания, а также от того, насколько технически правильно эти методы реализованы. Исключительно важно понимать, что различные методы лазерной терапии не заменяют, а существенно дополняют друг друга, т. к. обеспечивают не только включение нескольких механизмов регулирования и поддержания гомеостаза, но и различные пути их реализации. Это принципиально важно для достижения гарантированного и максимально устойчивого эффекта. Недостаточно изучено также влияние магнитолазерной терапии на качество жизни пациентов в ближайшие и отдаленные сроки после лечения.

А также авторами литературы отмечено, что в настоящее время проблема коморбидности ХОБЛ и ССЗ приобретает исключительную актуальность. Установлено, что ведущей причиной летальности больных ХОБЛ является не

только дыхательная недостаточность, но и ССЗ. У больных ХОБЛ риск сердечнососудистой смертности повышен в 2-3 раза, а в северных регионах в 5-6 раз и составляет приблизительно 50% от общего количества смертельных случаев .

Хроническая обструктивная болезнь легких и ишемическая болезнь сердца (ИБС) рассматриваются в качестве заболеваний со взаимно отягощающим течением, в патогенезе развития которых немаловажное значение имеет состояние соединительной ткани.

Клиницистами утверждено, что с ранних стадий ХОБЛ запускается системная воспалительная реакция, способствующая прогрессированию эндотелиальной дисфункции, развитию дислипидемии и атеросклероза, что оказывает отрицательное влияние на контрактильность миокарда и предрасполагает к повышению ригидности сосудистой стенки, которая является независимым предиктором общей и сердечно-сосудистой смертности . Приводимые в современной литературе многочисленные данные об особенностях сердечного ремоделирования при ХОБЛ, сочетанной с ИБС, разноречивы и дискутабельны.

Актуальной остается ранняя диагностика ИБС у больных ХОБЛ, которая затруднена из-за схожести симптомов, малой диагностической информативности рутинной электрокардиограммы (ЭКГ), особенностей клинических проявлений, когда одно заболевание оставляет в «тени» другое .

Признается актуальным поиск наиболее информативных маркеров риска развития сердечно-сосудистых заболеваний при ХОБЛ, выявление которых на ранних стадиях до развития сердечно-сосудистых катастроф следует относить к вопросам предиктивной диагностики .

Существующие в литературе данные противоречивы в отношении ремоделирования миокарда при изолированной ХОБЛ и недостаточно четко описывают особенности формирования сердечно-сосудистой дисфункции в условиях наличия сочетанной кардиореспираторной патологии, не отражают вопросы ее взаимосвязи с процессами системного воспаления и эндотелиаль-

ной дисфункции, недостаточно полно освещают данные о клинических исходах и ранних маркерах развития сердечно-сосудистых катастроф у больных с ХОБЛ, что требует проведения дальнейших исследований.

На рубеже веков наши представления о взаимосвязи сердечнососудистой патологии и хронической обструктивной болезни легких (ХОБЛ) стали стремительно меняться, это было связано с получением данных о структуре сердечно-сосудистой заболеваемости и смертности у пациентов с коморбидными патологиями.

Зарубежными и отечественными авторами отмечено ,что большая распространенность среди взрослого населения как в развитых экономическом отношении, так и в развивающихся странах таких коморбидных состояний, как артериальная гипертония (АГ) и ХОБЛ, диктует необходимость изучения влияния ХОБЛ на течение и клинику ассоциированных сердечно-сосудистых заболеваний (ССЗ), что имеет не только медицинское, научное, но и социально-экономическое значение.

Длительный анамнез ХОБЛ, а также неэффективность проводимой терапии у лиц пожилого возраста являются прогностически неблагоприятными факторами, приводящими к инвалидизации больных вследствие формирования ХЛС, развитию которого способствуют нарушение внутрисердечной гемодинамики, а также выраженность процессов ремоделирования сердца, характеризующееся гипертрофией, дилатацией, дисфункцией правого желудочка (ПЖ) на фоне легочной гипертензии. Ремоделирование сердца, возникающее в ответ на повреждение, приводящее к изменению его геометрии, нарушению сократимости, в конечном итоге определяет прогноз жизни больных хронической обструктивной патологией легких. В результате проблема из пульмонологической переходит в кардио-пульмонологическую.

По мнению авторов литературных источников ,у больных ХОБЛ и АГ часто встречаются непсихотические психические расстройства (смешанное тревожное и депрессивное состояние), сопровождающееся высокойраспространенностью неадаптивных типов отношения к болезни,

тревожно -депрессивным реагированием на окружающее, снижением уровня качества жизни (КЖ). При этом тревожно-депрессивные расстройства (ТДР) тесно связаны с повышением смертности, ухудшением функционального состояния, большим стажем курения и более длительной госпитализацией.

Таким образом, подводя итог литературного обзора можно отметить, что поиск эффективных методов предупреждения и лечения состояний с полиморбидным фоном является одной из важнейших медико-социальных проблем в связи с увеличением продолжительности жизни населения и накоплением в популяции пациентов с сочетанными заболеваниями.

ЛИТЕРАТУРА

1.Бакшеев, В. И. Клинико-патогенетические аспекты кардиореспираторной патологии и новые подходы к диагностике и коррекции легочной гипертонии на амбулаторно-поликлиническом этапе: дис.. док.мед. наук : 14.01.05 / Бакшеев Владимир Иванович. — Москва, 2011. — 225 с.

2. Батюшин, М. М. Модернизация шкалы SCORE оценки десятилетнего риска сердечно-сосудистой смертности // Российский кардиологический журнал. — 2005. — № 6. — С. 15-19.

3. Белевский, А. С. Глобальная стратегия диагностики, лечения и профилактики хронической обструктивной болезни лёгких. Пересмотр 2011г. / А. С. Белевский. — М.: Российское респираторное общество, 2012. — 80с.

4. Бова, А. А. Хроническая обструктивная болезнь легких и ишемическая болезнь сердца: подходы к лечению сочетанной патологии / А. А. Бова // Клиническая медицина. — 2009. — №2. — С. 8—13.

5. Бойко, Е. Р. Некоторые закономерности метаболических перестроек у человека на Крайнем Севере / Е. Р. Бойко // Физиология человека. — 1996. — №4. _с. 122-129.

6. Бокерия, Л. А. Высокая легочная гипертензия: возможности эхокардиографии в оценке нарушений сердечной деятельности и прогноза клинического течения / Л. А. Бокерия, В. В. Плахова, А. В. Иваницкий // Российский

Кардиологический журнал. — 2001. — №4. — С.31-38.

7. Авдеев С.Н. Хроническая обструктивная болезнь легких как системное заболевание / С.Н. Авдеев // Хроническая обструктивная болезнь легких / под ред. А.Г.Чучалина. -Москва : Атмосфера, 2008. - С. 131-149.

8. Аверьянов А.В. Нейтрофильная эластаза и болезни органов дыхания /А.В. Аверьянов, А.Э.Поливанова // Пульмонология. -2006. -№5. - С. 74-79.

9. Аверьянов А.В. Дефицит а 1-антитрипсина и хроническая обструктивная болезнь легких / А.В.Аверьянов, А.Э. Поливанова // Пульмонология. -2007. -№3. -С.103-109.

10. Аксенова, Т.А. Артериальная ригидность при гипертонической болезни в сочетании с ХОБЛ / Т.А. Аксенова, В.В. Горбунов, С.Ю. Царенок // Saarbrücken, Deutschland: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. - 47 с.

11.Дороженок, И.Ю. Депрессии, вызванные хронической соматической патологией / И.Ю. Дороженок // Справочник поликлинического врача. - 2009. - № 10. - С. 78-82.

12. Адашева Т. В. Терапевтические стратегии у больных ХОБЛ и сердечно сосудистой патологией./Т.В. Адашева//Легочно-сердечный континиум:симпоз. № 35: 21 Национальный конгресс по болезням органов дыхания - Уфа, 2011- С. 65.

13. Айрапетова Н. С. Хроническая обструктивная болезнь легких: лечение, реабилитация, профилактика / Н. С. Айрапетова // Физиотерапия Бальнеология Реабилитация. -2009.-№ 2. - С. 49-53.

14. Клестер Е.Б. Особенности лечения хронической обструктивной болезни легких при сочетанной патологии / Е.Б.Клестер, Я.Н.Шойхет // Клиническая медицина. -2009. -№10. -С. 42-47.

15. Кожевникова С.А. Клиническая эффективность реабилитационных программ у больных хронической обструктивной болезнью легких с сопутствующей патологией:автореф.дис. ... канд. Мед.наук / С.А.Кожевникова; Воронежская мед.акад. - Воронеж, 2009. -23с.

16. Колосов В.П. Качество жизни больных хронической обструктивной

болезнью легких / В.П.Колосов, А.Ю.Трофимова, С.В.Нарышкина // Благовещенск, 2011. - 132 с.

17. Jones P.W. Development and fi rst validation of the COPD Assessment Test/ P.W. Jones // Eur. Respir. J. - 2009. - Vol. 34. - P. 648-654.

18. Joppa P. Systemic inflammation in patients with COPD and pulmonary hypertension/P. Joppa //Chest. -2006. - Vol. 130. -P. 326-333.

19. Buss, A.S. Comparative study of two quality of life questionnaires in patients with COPD / A.S. Buss, L.M. Correa da Silva // J. Bras. Pneumol. - 2009. - Vol. 35 (4).-P. 318-24

20. Deter, H.C. Cardiovascular reactivity in patients with essential or renal hypertension under standardized mental stress / H.C. Deter, B. Blum, U. Schwarz // Clin. Exp. Hypertens. - 2007. - Vol. 29. - № 5. - P. 301-310.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СТАЦИОНАРНОЙ МЕДИЦИНСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ БОЛЬНЫХ С МУЛЬТИФОКАЛЬНЫМ АТЕРОСКЛЕРОЗОМ, УЧАСТНИКОВ ЛИКВИДАЦИИ АВАРИИ НА ЧЕРНОБЫЛЬСКОЙ АТОМНОЙ ЭЛЕКТРОСТАНЦИИ

Роздильская Ольга Николаевна,
доктор медицинских наук, профессор,
Харьковская медицинская академия
последипломного образования МЗ Украины,
г. Харьков, Украина.

Введение. Совершенствование медицинской реабилитации больных с мультифокальным атеросклерозом (МФА) является бесспорно актуальной и социально значимой проблемой. Больные с МФА, а тем более с сочетанными поражениями одновременно трех и более артериальных бассейнов, являются наиболее сложной категорией пациентов, как по выбору адекватного хирургического и консервативного лечения, так и в отношении результатов лечебной тактики.

Вместе с тем, сочетанные заболевания сосудистой и сердечно - сосудистой систем определяют главным образом тяжесть состояния больных, участников ликвидации последствий аварии (УЛПА) на Чернобыльской атомной электростанции (ЧАЭС), прогноз их состояния здоровья и тактику восстановительного лечения.

В настоящее время методы медицинской реабилитации с использованием немедикаментозных физических факторов (ФФ) практически не разработаны.

Цель работы. Повышение эффективности медицинской реабилитации больных с МФА, УЛПА на ЧАЭС, путем обоснованного последовательного применения базисной медикаментозной терапии и немедикаментозных методов – ФФ: ингаляций цитиколина, синусоидальных модулированных токов и скипидарных полуванн.

Материалы и методы. Под нашим наблюдением находилось 75 больных

мужчин с диагностированными: хронической недостаточностью мозгового кровообращения, дисциркуляторной энцефалопатией (ДЭП), гипертонической болезнью (ГБ), ишемической болезнью сердца (ИБС), атеросклерозом артерий нижних конечностей (ААНК), которые наблюдались в КУЗО «Харьковский областной клинический специализированный диспансер радиационной защиты населения» МЗ Украины.

Все больные были мужского пола с продолжительностью заболеваний более 10 лет. Все пациенты принимали участие в ликвидации аварии на ЧАЭС (УЛПА) в период 1986-1990 г.г. У всех установлена связь заболеваний с участием в ликвидации аварии на ЧАЭС и инвалидность 2-й или 3-й группы.

40 больным применялся разработанный лечебный способ реабилитации и они составили основную группу. 35 пациентов разработанный способ не получали и составили контрольную группу

Использовали современные методы исследования: клинический, анамнестический, инструментальные (повторные измерения уровня артериального давления – АД, электрокардиографию – ЭКГ, Холтеровское мониторирование ЭКГ и АД, реовазографию, рентгенографию, импульсную допплерографию церебральних и периферических сосудов, эхокардиографию, по показаниям – коронарографию, периферическую ангиографию, компьютерную или магнитно-резонансную томографию, ультразвуковое исследование внутренних органов) и стандартные лабораторные методы исследования состояния сосудистой и сердечно-сосудистой систем (ССС), тест с 6-минутной ходьбой (6M WT), катамнестический (Миннесотский опросник качества жизни – Livingwith Heart Failure Questionare; краткая шкала оценки психического статуса - MMSE), осмотр узких специалистов, статистический. Диагнозы устанавливались согласно принятым в Украине Рекомендациям и протоколам с учётом МКБ X пересмотра.

Реабилитационный способ заключался в следующем: через 1,5 часа после применения медикаментозных препаратов проводили первую процедуру амплипульстерапии (синусоидальными модулированными токами в

переменном режиме, I родом работы без модуляций, действуя на шейно-воротниковую область, размещая электроды размером по 50 $см^2$ паравертебрально C VI-Th IV, на протяжении 15 минут (от аппарата «Амплипульс-4»). Затем больному проводили ингаляцию цитиколина раствором для парентерального введения в дозе 1000 мг с помощью ультразвукового небулайзера фирмы «Омрон» (Япония) на протяжении 10 минут (Патент Украины № 119918). Через 2-3 часа больной принимал скипидарную полуванну t 37-38° на протяжении 10 минут, используя 50 мл «белой скипидарной эмульсии» по методике А. Залманова.

Результаты и обсуждение. При поступлении у наблюдаемых больных с МФА, УЛПА были диагностированы: хроническая недостаточность мозгового кровообращения ДЭП II и III ст., гипретоническая болезнь (ГБ) II и III ст., стабильная ишемическая болезнь сердца (ИБС) со стенокардией II и III функциональных классов (ФК), хроническая сердечная недостаточность (ХСН) I и IIа ст., II и III ФК, атеросклероз артерий нижних конечностей (ААНК) с хронической ишемией IIа, IIб и III ст., которые сопровождались установленными нарушениями центральной, церебральной и периферической гемодинамики, преимущественно умеренными нарушениями когнитивных функций (по данным опросника MMSE), значительным снижением переносимости физических нагрузок (по данным 6M WT) и уровня качества жизни (более 90 ед. по данным MLHFQ). Все больные проходили стационарную реабилитацию регулярно на протяжении 10 лет и более.

После проведенной стационарной медицинской реабилитации у всех больных улучшилось состояние: уменьшилась слабость и интенсивность головных болей, улучшились настроение и сон, отсутствовали боли за грудиной в покое. При этом снижение интенсивности головокружений (на 30%), улучшение памяти (на 26%), снижение интенсивности болей за грудиной при физической нагрузке (на 31%), болей в ногах при прохождении расстояния более 200 метров (на 9%) и отсутствие судорог в икроножных мышцах (на 26%) и отёков на ногах (на 8%) наблюдалось у большего количества больных

основной группы.

У всех пациентов снизились цифры повышенного артериального давления (АД), уменьшилась выраженность астено-невротического синдрома, у большей части больных уменьшились признаки застойных явлений в легких. При этом на 19% у большего количества больных основной группы уменьшилась выраженность ликворно-дистензионного синдрома, на 18% - улучшилась выраженность пульсации на артерии тыла стопы.

Изменения центральной гемодинамики проявлялись в снижении повышенного среднесуточного систолического АД, урежении сердечного ритма, улучшении диастолического расслабления миокарда левого желудочка (ЛЖ). Так, снижение среднесуточного систолического АД на 17% наблюдалось у лиц основной группы, на 13% - у больных контрольной группы. Урежение сердечного ритма на 23% зарегистрировано у больных основной группы, на 6% - у больных контрольной группы ($p < 0,05$). Средние значения времени изоволюмического расслабления ЛЖ (IVRT) снизились на 11% в основной группе и на 6% - в контрольной группе. Уровень соотношения максимальной скорости раннего диастолического потока через митральное отверстие (Е) и максимальной скорости позднего диастолического потока через митральное отверстие (А) Е мк / А мк возрос равнозначно у больных основной и контрольной групп.

Улучшилось состояние церебральной гемодинамики у всех больных в виде: повышения усредненной по времени максимальной скорости церебрального кровотока ТАМХ, статистически значимого снижения резистентности сосудов и периферического сосудистого сопротивления, межполушарной ассиметрии кровотока. Так, в бассейне внутренней сонной артерии (ВСА) средние значения ТАМХ выросли на 30% в основной группе и на 27,6% - в контрольной группе. В бассейне позвоночной артерии (ПзвА) средние значения ТАМХ выросли на 14,6% в основной группе и на 9,9% - в контрольной группе. В бассейне общей сонной артерии (ОСА) средние значения ТАМХ выросли на 12% в основной группе и на 10% - в контрольной

группе. Статистически значимые различия динамики показателя наблюдались в бассейне наружной сонной артерии (НСА): у больных основной группы средние значения ТАМХ выросли на 27,9% в основной группе в сравнении с 12,5% - в контрольной группе ($p < 0,05$).

Индекс резистивности (RI) наиболее значимо снизился в бассейне внутренней сонной артерии (ВСА) : на 46,7% в основной группе и на 26,7% - в контрольной группе ($p < 0,01$). В бассейне НСА его средние значения снизились на 19% у больных основной группы по сравнению с 7% - у лиц контрольной группы ($p < 0,05$). В бассейне ПзвА средние значения RI снизились на 14,6% у больных основной группы по сравнению с 8,7% - у лиц контрольной группы ($p < 0,05$). В бассейне ОСА средние значения RI снизились менее всего значимо : на 7,5% у больных основной группы по сравнению с 2,4% - у лиц контрольной группы.

Улучшилось и состояние периферической гемодинамики. Это проявлялось улучшением скоростных показателей артериального кровотока в задней бедренной артерии (ЗБА) и тыльной артерии стопы (ТАС) наряду с отсутствием увеличения диаметра просвета сосудов, более значимые по сравнению с изменениями в общей бедренной артерии (ОБА) и в основной группе по сравнению с контрольной. Так, средние значения линейной скорости кровотока (ЛСК) выросли в ТАС на 44,4% у больных основной группы и на 30,1% - в контрольной группе ($p < 0,05$). Менее выраженно уровень ЛСК изменился в ЗБА : на 15% и 9% соответственно в осной и контрольной группах и в ОБА : на 14,3% и на 5,6% соответственно в группах больных.

Средние значения лодыжечно-плечевого индекса (ЛПИ) возросли у всех больных, но более значимо у лиц основной группы по сравнению с динамикой у больных контрольной группы. Так, в основной группе уровень ЛПИ изменился от 0,71±0,02 до 0,93 ± 0,015 (+31%) ед., в контрольной группе - от 0,75±0,025 до 0,85 ± 0,010 (+13,3%) ед.

Также улучшилась переносимость физических нагрузок у больных с МА, УЛПА. Это проявлялось в увеличении пройденной дистанции и индекса

адаптации, увеличении скорости шагов и снижении времени восстановления частоты сердечных сокращений (ЧСС). Так, средние значения времени восстановления ЧСС после проведения повторного теста 6M WT снизились на 6,9 % у больных контрольной группы и значительно более значимо у пациентов основной группы −на 16,5 %.

Отдалённые результаты восстановительного лечения, которые проанализированы на протяжении 3-х лет, показали, что достигнутое улучшение состояния больных с МА сохранялось на протяжении не более 6-ти месяцев – 1 года. Согласно данным опросника MMSE, у всех больных при поступлении в стационар имелись выраженные когнитивные нарушения. У 20% больных они составляли 21 ± 3,5 баллов, у 80% пациентов – 18,5 ± 2,5 баллов, означая нарушения когнитивных функций лёгкой или умеренной степени выраженности. Преимущественно больные отмечали снижение концентрации внимания и памяти на ближайшие события.

При этом на протяжении 6 месяцев и (или) 1 года проведенное восстановительное лечения в условиях диспансера улучшало их качество жизни, в первую очередь это касалось улучшения когнитивных функций, более значимое у больных, получавших разработанный способ физиобальнеобечения. Это проявлялось в том, что у 15% больных основной группы улучшилось состояние памяти и концентрации внимания по сравнению с 9% больных контрольной группы на протяжении 6 месяцев и (или) 1 года наблюдения.

Улучшалось также и качество жизни у больных с МА, УЛПА. По данным MLHFQ на протяжении этого периода у наблюдаемых больных улучшились такие показатели уровня качества жизни, как: необходимость лежать в больнице, выраженность отеков голеней и стоп, трудности подъема по лестнице и в выполнении домашней работы, нарушений ночного сна, чувство нехватки воздуха и слабости. В результате у больных основной группы уровень качества жизни изменился от 91,1 ± 2,5 до 78,5 ± 1,5 ед., у больных контрольной группы – от 90,9 ± 3,5 ед. до 86,3 ± 2,5 ед.

Выводы

1. Непосредственные и отдалённые результаты показали, что медицинская реабилитация больных с МА, УЛПА с использованием ФФ на фоне базисной медикаментозной терапии повышает эффективность восстановительного лечения больных: улучшает клиническое течение ДЭП, АГ, ИБС и ААНК, предупреждает прогрессирование заболеваний, снижает риск осложнений, улучшает состояние когнитивных функций, повышает переносимость физических нагрузок и уровень качества жизни.

2. Перспективным направлением является дальнейшее изучение возможности и целесообразности применения разработанного способа и других ФФ у больных с МФА на различных этапах медицинской реабилитации, после острого тромбоза сосудов различных бассейнов, у послеоперационных больных.

УДК 616.345–073.756.8

МЕТОДЫ ЛУЧЕВОЙ ДИАГНОСТИКИ ОСТРЫХ И ХРОНИЧЕСКИХ ПАНКРЕАТИТОВ

Соколов Виктор Николаевич
д. мед. наук, проф.,
зав.каф.лучевой д-ки,терапии и онкологии
Анищенко Лилия Викторовна
Слюсаренко Олеся Дмитриевна
Крупник Инна Александровна
ассистенты
кафедры лучевой диагностики, терапии и онкологии,
Одесский национальный медицинский университет

Резюме Применение методов лучевой диагностики позволяет выявить анатомо-томографические особенности поджелудочной железы, определить степень поражения поджелудочной железы и выявить осложнения панкреатита. С помощью КТ и МРТ можно получить изображения трехмерной реконструкции поджелудочнойжелезы.

Ключевые слова: методы лучевой диагностики, КТ, МРТ, острый, хронический панкреатит.

Введение Актуальность выявления патологии поджелудочной железы не вызывает сомнений. Всё чаще встречаются хронические холецистопанкреатиты, которые приводят к острому панкреатиту с переходом в хроническую фазу с серьёзнейшими осложнениями - некрозы, абсцессы и пр. Используемые диагностические методы не всегда адекватны и требуют дифференциации. Широко используемые методы УЗИ не дают полной достоверной информации у лиц с острым панкреатитом т.к. наблюдается значительное вздутие кишечника, которое препятствует визуализации патологии поджелудочной железы.

Возможности УЗИ ограничены также у лиц с выраженной жировой

прослойкой брюшной стенки. Стандартный метод РХПГ выявляет патологию лишь в пределах головки поджелудочной железы. Наиболее достоверными способами являются методы КТ и МРТ. До настоящего времени высок процент диагностических ошибок, который составляет 45-65% [1, с. 39; 2, с. 265; 3, с. 19]. Крайне затруднительна диагностика осложнений острого панкреатита, при которых летальность может составлять от 3 до 25% случаев [6;8,с. 297;7,с. 295].

Целью работы явилось ознакомление широкого круга специалистов с использованием разных методик рентгенологического исследования, как при острых, так и хронических панкреатитах, определение методических подходов для выявления патологии, обоснование преимуществ каждой из методик исследования (стандартной рентгенографии органов брюшной полости при острых и хронических панкреатитах, современных методами исследования, таких как МСКТ и МРТ), установление рентген-диагностической семиотики.

Материалы и методы Нами использовалась стандартная рентгенография брюшной полости, УЗИ, КТ, МРТ. Из большого количества обследуемых больных (более 400) детальному разбору подгверглись 172 больных. Из них: с острым панкреатитом — 138, с хроническим — 164, средним возрастом — 55±2,6 года. Исследования спиральных МСКТ «Toshiba» *Asteion Super 4* и *64*, МРТ «Philips» *Interra* 1,5Т. У ряда пациентов заключения были верифицированы. Большинство результатов наблюдений подвергнуты статистической обработке.

Результаты и обсуждения

Острый панкреатит

Наш опыт подсказывает, что при поступлении в клинику пациента с острым животом в первую очередь следует проводить УЗИ, как более щадящий метод исследования. Однако, у ряда тучных пациентов, при выраженном вздутии кишечника УЗИ диагностика является мало информативной, и пациентов следует направлять на стандартные рентгенологические методы исследования: рентгеноскопию, рентгенографию органов брюшной, затем на МСКТ или МРТ.

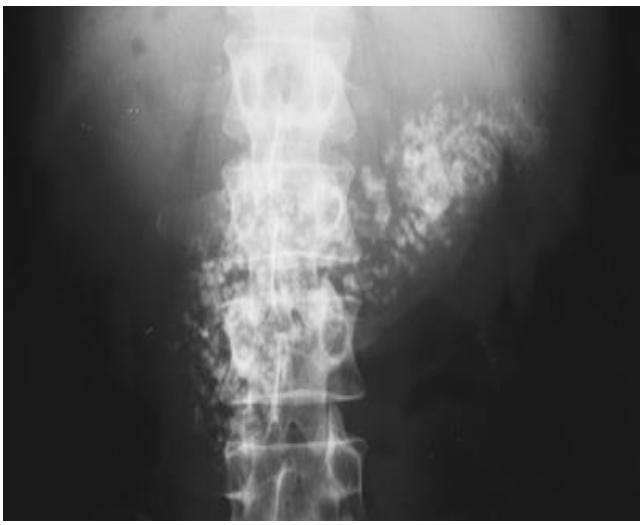

Рис. 1 Больной В., 40 лет. Обзорная рентгенограмма брюшной полости в косой и прямой проекциях. Обызвествление паренхимы поджелудочной железы.

При обзорной рентгенографии брюшной полости мы видим обызвествления в проекции поджелудочной железы, локальное или диффузное отложение кальция.

МСКТ признаки: очаговое или диффузное увеличение поджелудочной железы; негомогенное накопление контрастного вещества паренхимой поджелудочной железы (участки некроза не накапливают контрастное вещество), сливные зоны паренхиматозного некроза могут сопровождаться некрозом стенок сосудов, фокусами кровоизлияний и разрывами панкреатического протока; инфильтрация перипанкреатической клетчатки; плевральный и перикардиальный реактивные выпоты и ателектазы в базальных сегментах легких.

Эксудатичная форма острого панкреатита представлена на рис.2

Диффузное увеличение поджелудочной железы,умеренное однородное снижение плотности паренхимы железы,экстравазация панкреатического секрета за пределы поджелудочной железы со склоплением эксудата в сальниковой сумке в левом боковом канале,у корня брыжейки,правом боком канале,в подпеченочном пространстве.

Рис.2 МСКТ печени при экссудативной форме острого панкреатита.

Хронический панкреатит

Более целесообразно использовать МСКТ с болюсным введением контраста. МСКТ признаки: атрофия паренхимы поджелудочной железы; расширение Вирсунгова протока (диффузное либо локальное с наличием в нем конкрементов); участки локального или диффузного обызвествления паренхимы железы; интра- и перипанкреатические кисты; утолщение перипанкреатической фасции; тромбоз селезёночной вены, спленомегалия, расширение венозных сплетений; гиподенсивные включения в паренхиме железы (участки некроза и фиброза) чаще располагаются в головке железы и могут имитировать новообразование.

При внутривенном усилении отмечается неоднородное накопление контрастного препарата паренхимой поджелудочной железы — возможно наличие псевдообразования на фоне хронического панкреатита. Это фиброзно-воспалительный конгломерат, локализующийся чаще в головке и накапливающий контрастный в-во в зависимости от преобладания воспалительного либо фиброзного компонентов: чем больше фиброзной ткани и меньше воспалительной ткани, тем меньше накопление.

Рис.3 МСКТ печени при хроническом панкреатите. Больная Л., 60 лет Хронический известковый панкреатит с неравномерно расширенным Вирсунговым протоком и наличием интрапанкреатических псевдокист в области головки и тела.

МРТ признаки: Т1-ВИ — понижение интенсивности МР-сигнала от паренхимы поджелудочной железы; Т2-ВИ с подавлением сигнала от жировой ткани (осумкованная жидкость, псевдокисты, участки некроза дают МР-сигнал повышенной интенсивности, возможно выявить связь псевдокисты с главным панкреатическим протоком, внутрипротоковые конкременты в желчевыводящих путях выглядят гипоинтенсивными); постконтрастные Т1-ВИ: удается определить участки окклюзии сосудов.

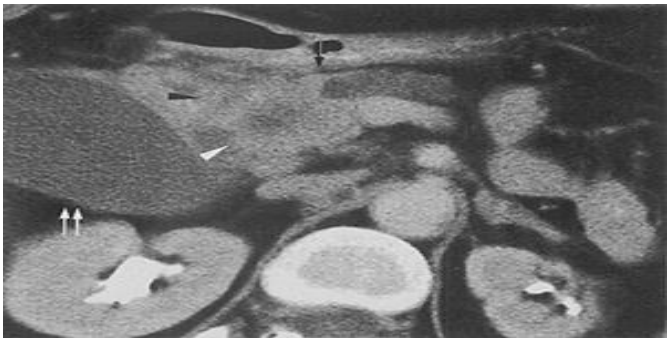

Рис.4 МРТ печени.

На МРТ печени определяется негомогенное накопление контрастного препарата паренхимой поджелудочной железы.

Осложнения панкреатитов

В зависимости от причин возникновения отмечаются следующие осложнения: псевдокисты, абсцессы, геморрагические осложнения вследствие деструктивных и нагноительных процессов; инфильтрация, изъязвление стенок

желудка, кишечника, воспалительная инфильтрация ворот селезёнки, инфаркт селезёнки, паранефриты, пневмонии, плевриты вследствие распространения воспалительного процесса на окружающие органы и структуры; аневризмы, тромбозы вследствие компрессии увеличенной поджелудочной железы и нарушение кровообращения; участки скопления жидкости (абсцессы и псевдокисты) в острый период демонстрируют кольцевидное периферическое контрастное усиление. При осложнениях острых и хронических панкреатитов целесообразно использовать МСКТ.

Флегмона поджелудочной железы (реакция со стороны жирового компонента брюшной полости и забрюшинного пространства («мутная брыжейка»).

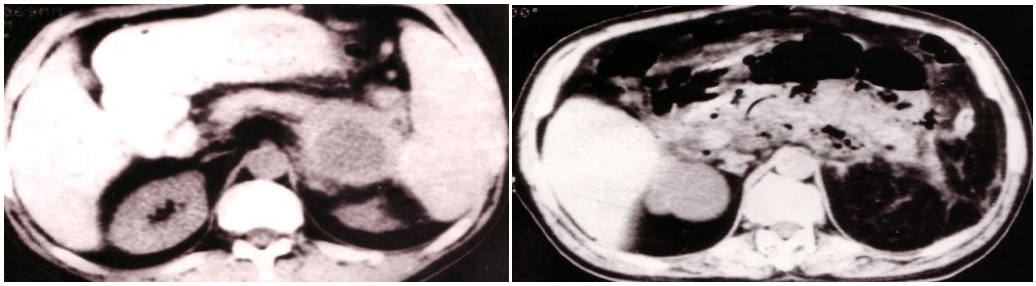

Рис. 5 Локальные осложнения в результате деструктивных и нагноительных процессов: (а) Абсцесс хвоста поджелудочной железы, (б) Флегмона поджелудочной железы, забрюшинной клетчатки

Заключение и выводы Стандартная рентгенография, УЗИ у большинства больных позволяет изучить размеры, формы, контур поджелудочной железы, выявить патологические образования: опухоль, кисты, некротические участки. При вздутии кишечника у полных пациентов УЗИ не показано. Спиральная КТ с болюсным введением контраста наиболее точно дифференцирует хронические панкреатиты. МРТ на наш взгляд менее демонстративна, чем спиральная КТ. РПХГ является методом выбора, уточняющего инфильтрацию в 12-типерстной кишке и желчевыводящих путях. Наиболее достоверным методом является прицельная биопсия поджелудочной железы под контролем УЗИ и КТ.

К ВОПРОСУ ДИНАМИКИ ВАРИАБЕЛЬНОСТИ СЕРДЕЧНОГО РИТМА У БОЛЬНЫХ С ИНФАРКТОМ МИОКАРДА ПЕРЕНЕСШИХ COVID-19

Фазилбекова Зульфия Нодировна
Свободный соискатель кафедра
кардиологии и геронтологии
Министерство здравоохранения
Республики Узбекистан
Центр Усовершенствование Врачей

Появление COVID-19 поставило перед специалистами здравоохранения задачи, связанные с быстрой диагностикой и оказанием медицинской помощи больным. В настоящее время продолжается интенсивное изучение клинических и эпидемиологических особенностей заболевания, разработка новых средств его профилактики и лечения. У части больных развивается гиперкоагуляционный синдром с тромбозами и тромбоэмболиями, поражаются также другие органы и системы (центральная нервная система, миокард, почки, печень, желудочно-кишечный тракт, эндокринная и иммунная системы), возможно развитие сепсиса и септического шока.

Статистические данные показали ,что у 50 % больных, инфицированных SARSCoV-2, выявляется мультиморбидность, частота которой увеличивается до 72 % при тяжелом течении COVID-19. У больных COVID-19 часто регистрируются сердечно-сосудистые заболевания (ССЗ) и такие кардиоваскулярные факторы риска, как ожирение и сахарный диабет (СД).

Зарубежными авторами литературных источников отмечено ,что по данным ретроспективного анализа данных (n = 1 590), полученных в 575 госпиталях Китая, у 25 % больных COVID-19 выявлены сопутствующие заболевания. Артериальная гипертензия (АГ) встречалась у 16,9 % больных, другие ССЗ – у 53,7 % и СД – у 8,2 %. В итальянской когорте больных COVID-19 (n = 22 512, из них умерли 355) сопутствующая ишемическая болезнь сердца (ИБС) была у 30 %, фибрилляция предсердий – у 24,5 %, перенесенный инсульт

– у 9,6 % и СД – у 35,5 % .

Авторами было утверждено, что развитие сердечно-сосудистых осложнений при COVID-19 также сопровождается лимфопенией, тромбоцитопенией, повышением СРБ, МВ-фракции креатинкиназы, высокочувствительного тропонина и мозгового натрий-уретического пептида (NT pro-BNP). Для выявления пациентов группы риска необходимо рассмотреть регулярный контроль тропонина (ежедневно в ОРИТ, через день – у стационарных пациентов), контроль NT-proBNP как маркера миокардиального стресса. У пациентов с нарастающей одышкой и NT-proBNP ≥2000 пг/мл отмечен наивысший риск и приоритет для очного осмотра и госпитализации в ОРИТ, при значениях 400 ≤ NT-proBNP < 2000 пг/мл пациенты относятся к группе с промежуточным риском.

Больные с сопутствующими ССЗ и / или традиционными кардиоваскулярными факторами риска (пожилой возраст, мужской пол, АГ, СД, ожирение) относятся к особо уязвимой когорте, отличающейся тяжелым течением COVID-19 и высокой госпитальной летальностью . Метаанализ 6 исследований (n = 1 558) установил независимые предикторы тяжелого течения COVID-19 (с развитием ОРДС). Это следующие сопутствующие заболевания: АГ (отношение шансов (ОШ) – 2,29, p < 0,001), другие ССЗ (ОШ – 2,93; p < 0,001), цереброваскулярная болезнь (ОШ – 3,89; p = 0,002), СД (ОШ – 2,47; p < 0,001) и хроническая обструктивная болезнь легких (ОШ – 5,97; p < 0,001) При наличии ИБС вероятность развития тяжелых форм COVID-19 увеличивалась в 2,5 раза.

Сегодня имеются доказательства негативного влияния COVID-19 на развитие сердечно-сосудистой патологии de novo. N.S.Hendren et al. предложено для обозначения кардиологических проявлений COVID-19 ввести новое понятие: острый COVID-19- ассоциированный сердечно-сосудистый синдром (acute COVID-19 cardiovascular syndrome, ACovCS), описывающий широкий спектр сердечно-сосудистых и тромботических осложнений коронавирусной инфекции. Острый COVID-19-ассоциированный сердечно-

сосудистый синдром представлен аритмиями (фибрилляцией предсердий, желудочковой тахикардией и фибрилляцией желудочков), острым миокардиальным повреждением, фульминантным миокардитом (что значимо для развития СН), выпотным перикардитом, тампонадой сердца, артериальными и венозными тромботическими нарушениями в виде острого коронарного синдрома (ОКС), инсульта, тромбоэмболии легочной артерии (ТЭЛА), тромбоза глубоких вен. У большинства больных выявляются признаки легочной гипертензии. Кардиальные проявления могут быть первичным феноменом при COVID-19 (по мнению ряда исследователей, это «сердечный фенотип» заболевания), но они также могут быть вторичными по отношению к легочному повреждению (смешанный легочно-сердечный фенотип). Важно отметить, что симптомы ССЗ встречаются в любой период госпитализации пациента, но, как правило, их риск возрастает с 15-го дня от начала лихорадки (или появления других симптомов вирусной инфекции). Развитие сердечно-сосудистых осложнений нередко развивается после стабилизации и / или улучшения респираторного статуса больного.

Итак, основываясь на данные литературы можно отметить, что COVID-19 может провоцировать острое поражение миокарда, ухудшающее прогноз жизни больного. Большое значение имеет своевременная диагностика острого миокардиального повреждения в момент госпитализации больного и в период его пребывания в стационаре. Ранее по данным аутопсии установлено, что кардиотропные вирусы, подобные SARS-CoV-1, могут сохраняться в тканях миокарда в течение нескольких недель и даже месяцев.

Вирусная инфекция может провоцировать декомпенсацию хронической СН при наличии ССЗ с последующим развитием шокового состояния. Частота СН у умерших от COVID-19 составляла 52 %, а среди выживших – 12 % ($p < 0,0001$) , частота новых случаев СН у госпитализированных с COVID-19 составила в среднем 23 % . Острая СН на фоне вирусной инфекции, очевидно, является следствием предшествующей систолической дисфункции, сердечно-сосудистой патологии de novo (острой ишемии миокарда, ИМ, тахиаритмий,

миокардитов или кардиомиопатий). В США при первом описании больных COVID-19, госпитализированных в ОРИТ, указывалось на развитие кардиомиопатии в 33 % случаев.

В исследовании E.Argulian et al. обнаружено, что дилатация правого желудочка, выявленная при выполнении эхокардиографии (ЭхоКГ), связана с высоким риском госпитальной смерти больных COVID-19 . Развивающаяся при COVID-19 легочная гипертензия из-за повреждения легких и гипоксии или вследствие тромбоэмболии легочных артерий увеличивает нагрузку на правый желудочек, приводя к повреждению кардиомиоцитов.

Специалистами был установлен тот факт, что COVID-19 может быть триггером нестабильности атероматозной бляшки с последующим развитием ИМ, при этом значимо повышается риск смерти инфицированных больных. Смертность от острого ИМ составляет 40 % общей смертности при COVID-19. У больных COVID-19-ассоциированной пневмонией может развиваться острый ИМ 1-го типа (вследствие коронарного атеротромбоза на фоне разрыва / надрыва атеромы, окклюзии эпикардиальных коронарных артерий), но чаще – острый ИМ 2-го типа (по причине дисбаланса между потребностями миокарда в кислороде и его доставкой, метаболического стресса) . Острое повреждение миокарда, которое интерпретируется как острый ИМ 2-го типа, установлен у 7–30 % больных COVID-19 . Развитие ОКС при SARS-CoV-2-инфекции патогенетически связывают с выраженным микроваскулярным воспалением, эндотелиальной дисфункцией, тромботическими нарушениями и гемодинамическими изменениями. Известно, что уровень циркулирующего интерлейкина-6, рассматривающийся в качестве биомаркера высокой летальности при COVID-19, – один из ключевых воспалительных факторов атеротромбоза . Содействовать развитию ОКС может неадекватный контроль сопутствующих кардиоваскулярных факторов риска. Для подтверждения диагноза ОКС на фоне COVID-19 требуется тщательное обследование .

У пациентов с хронической ИБС присоединение SARS-CoV-2-инфекции утяжеляет течение болезни вследствие дестабилизации имеющейся атеромы и

высокого риска ее разрыва. У больных COVID-19, ранее перенесших инвазивные или оперативные вмешательства на сосудах сердца, увеличивается риск развития тромбоза стентов и шунтов.

Таким образом, в конце литературного обзора можно отметить о ценности дальнейшего изучения этой проблемы в медицине в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1.Козлов И. А., Тюрин И. Н. Септическая кардиопатия: спорные вопросы и перспективы // Вестник анестезиологии и реаниматологии. – 2020. – Т. 17, № 2. – С. 49–58. DOI: 10.21292/2078-5658-2020-17-2-49-58.

2. Ломиворотов В. В., Ломиворотов В. Н. Периоперационное повреждение и инфаркт миокарда // Вестник анестезиологии и реаниматологии. – 2019. – Т. 16, № 2. – С. 51–56. DOI: 10.21292/2078-5658-2019-16-2-51-56.

3. Wu C., Chen X., Cai Y. et al. Risk factors associated with acute respiratory distress syndrome and death in patients with coronavirus disease 2019 pneumonia in Wuhan, China. JAMA Intern. Med. 2020; 180 (7): 934–943. DOI: 10.1001/ jamainternmed.2020.0994.

4. Zhou F., Yu T., Du R. et al. Clinical course and risk factors for mortality of adult in patients with COVID-19 in Wuhan, China: a retrospective cohort study. Lancet. 2020; 395 (10229): 1054–1062. DOI: 10.1016/S0140-6736(20)30566-3.

5. Tai S., Tang J., Yu B. et al. Association between cardiovascular burden and requirement of intensive care among patients with mild COVID-19. Cardiovasc. Ther. 2020; 2020: 9059562. DOI: 10.1155/2020/9059562.

6. Inciardi R.M., Adamo M., Lupi L. et al. Characteristics and outcomes of patients hospitalized for COVID-19 and cardiac disease in Northern Italy. Eur. Heart J. 2020; 41 (19): 1821– 1829. DOI: 10.1093/eurheartj/ehaa388.

7. Wu Z., McGoogan J.M. Characteristics of and important lessons from the coronavirus disease 2019 (COVID-19) outbreak in China: Summary of a report of 72314 cases from the Chinese Center for Disease Control and Prevention. JAMA. 2020; 323 (13): 1239–1242. DOI: 10.1001/jama.2020. 2648.

8. Chen C., Zhou Y., Wang D.W. SARS-CoV-2: a potential novel etiology of fulminant myocarditis. Herz. 2020; 45 (3): 230–232. DOI: 10.1007/s00059-020-04909-z. 5

9. Fovino L.N., Cademartiri F., Tarantini G. Subclinical coronary artery disease in COVID-19 patients. Eur. Heart J. Cardiovas. Imaging. 2020; 21 (9): 1055–1056. DOI: 10.1093/ ehjci/jeaa202.

10. Onder G., Rezza G., Brusaferro S. Case-fatality rate and characteristics of patients dying in relation to COVID-19 in Italy. JAMA. 2020; 323 (18): 1775–1776. DOI: 10.1001/ jama.2020.4683

АНАЛИЗ ВАРИАБЕЛЬНОСТИ СЕРДЕЧНОГО РИТМА У БОЛЬНЫХ С ИНФАРКТОМ МИОКАРДА ПЕРЕНЕСШИХ COVID-19

Фазилбекова З. Н.
свободный соискатель кафедры
кардиологии и геронтологии.
Министерство здравоохранения
Республики Узбекистан
Центр Усовершенствование Врачей.
Абдукадирова Н. М.
ассистент кафедры кардиологии и геронтологии.
Министерство здравоохранения Республики Узбекистан
Центр Усовершенствование Врачей.
Научный руководитель: д. м. н. проф.
Тулябаева Г. М.
кафедры кардиологии и геронтологии.
Министерство здравоохранения
Республики Узбекистан
Центр Усовершенствование Врачей.

Актуальность темы: В настоящее время продолжается интенсивное изучение клинических и эпидемиологических особенностей заболевания, разработка новых средств его профилактики и лечения COVID-19, которое поставило перед клиницистами задачи, связанные с быстрой диагностикой и оказанием медицинской помощи больным.

Цель работы: проанализировать вариабельность сердечного ритма у больных с инфарктом миокарда перенесших covid-19.

Материалы и методы исследования: Наби были проанализированы данные литературных источников по клиническим проявлений сердечного ритма у больных с инфарктом миокарда перенесших covid-19

Результаты исследования: На основании литературных источников было установлено, что у 50 % больных, инфицированных SARSCoV-2, выявляется мультиморбидность, частота которой увеличивается до 72 % при тяжелом течении COVID-19. У больных COVID-19 часто регистрируются

сердечно-сосудистые заболевания (ССЗ) и такие кардиоваскулярные факторы риска, как ожирение и сахарный диабет (СД).

Зарубежными авторами литературных источников отмечено, что развитие сердечно-сосудистых осложнений при COVID-19 также сопровождается лимфопенией, тромбоцитопенией, повышением СРБ, МВ-фракции креатинкиназы, высокочувствительного тропонина и мозгового натрий-уретического пептида (NT pro-BNP). Для выявления пациентов группы риска необходимо рассмотреть регулярный контроль тропонина (ежедневно в ОРИТ, через день – у стационарных пациентов), контроль NT-proBNP как маркера миокардиального стресса. У пациентов с нарастающей одышкой и NT-proBNP ≥2000 пг/мл отмечен наивысший риск и приоритет для очного осмотра и госпитализации в ОРИТ, при значениях 400 ≤ NT-proBNP < 2000 пг/мл пациенты относятся к группе с промежуточным риском. Смертность от острого ИМ составляет 40 % общей смертности при COVID-19. У больных COVID-19-ассоциированной пневмонией может развиваться острый ИМ 1-го типа (вследствие коронарного атеротромбоза на фоне разрыва / надрыва атеромы, окклюзии эпикардиальных коронарных артерий), но чаще – острый ИМ 2-го типа (по причине дисбаланса между потребностями миокарда в кислороде и его доставкой, метаболического стресса) . Острое повреждение миокарда, которое интерпретируется как острый ИМ 2-го типа, установлен у 7–30 % больных COVID-19

Итак, основываясь на данные литературы можно отметить, что COVID-19 может провоцировать острое поражение миокарда, ухудшающее прогноз жизни больного. Большое значение имеет своевременная диагностика острого миокардиального повреждения в момент госпитализации больного и в период его пребывания в стационаре. Ранее по данным аутопсии установлено, что кардиотропные вирусы, подобные SARS-CoV-1, могут сохраняться в тканях миокарда в течение нескольких недель и даже месяцев.

Вывод: Таким образом в конце нашего анализа можно отметить ,что актуальность этой проблеммы имеет тенденцию к дальнейшему глубокому изучению в целом в медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Wu C., Chen X., Cai Y. et al. Risk factors associated with acute respiratory distress syndrome and death in patients with coronavirus disease 2019 pneumonia in Wuhan, China. JAMA Intern. Med. 2020; 180 (7): 934–943. DOI: 10.1001/ jamainternmed.2020.0994.

2. Zhou F., Yu T., Du R. et al. Clinical course and risk factors for mortality of adult in patients with COVID-19 in Wuhan, China: a retrospective cohort study. Lancet. 2020; 395 (10229): 1054–1062. DOI: 10.1016/S0140-6736(20)30566-3.

3. Chen C., Zhou Y., Wang D.W. SARS-CoV-2: a potential novel etiology of fulminant myocarditis. Herz. 2020; 45 (3): 230–232. DOI: 10.1007/s00059-020-04909-z. 5

4. Fovino L.N., Cademartiri F., Tarantini G. Subclinical coronary artery disease in COVID-19 patients. Eur. Heart J. Cardiovas. Imaging. 2020; 21 (9): 1055–1056. DOI: 10.1093/ ehjci/jeaa202.

СУЧАСНІ ЗДОРОВ’ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Швець Олександра Володимирівна
Студентка
Криворізький державний
педагогічний університет

Анотація. У наш стрімкий і динамічний час, коли потрібно буває вирішувати багато життєвих проблем кожного дня, набуває актуальності питання фізичної форми людини, і, як наслідок – популяризація здорового способу життя. Здоровий спосіб життя є важливим фактором здоров'я (підвищує трудову активність, створює фізичний і душевний комфорт, активізує життєву позицію, захисні сили організму, зміцнює загальний стан, знижує частоту захворювань і загострень хронічних захворювань).

Розглянуто проблеми здоров’я дітей, підлітків та молоді, негативний вплив шкідливих звичок та способи формування здорового способу життя. Пріоритетним завданням нової української школи є моральне, духовне, соціальне та фізичне здоров’я. Діти мають чітко усвідомлювати, що немає нічого ціннішого за їх власне здоров’я. Педагоги повинні навчити учнів відповідально ставитися до свого здоров’я, усвідомлювати та розуміти переваги, що забезпечують здоровий спосіб життя.

Ключові слова: здоров’я, спорт, шкідливі звички, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. У наш непростий час з появою мобільних телефонів, смартфонів, айфонів, комп'ютерів, ноутбуків, коли дітей неможливо відірвати від них постало дуже важливе, актуальне питання – збереження здоров'я, тобто ведення здорового способу життя. І одним із найважливіших завдань сучасної школи стало виховання фізично, морально, духовно, соціально здорової дитини.

На сьогоднішній день стан здоров'я населення України свідчить про

існування реальної загрози вимирання нації. А щоб цього уникнути, треба попіклуватися, перш за все, про своє здоров'я. Є такі справедливі слова: «Гроші втратив – нічого не втратив, час втратив – багато втратив, здоров'я втратив - втратив усе».

Сьогодні майже 90% дітей дошкільного віку мають відхилення в здоров'ї. Тільки за останні 5 років на 41% збільшилась кількість учнів, віднесеної до спеціальних медичних груп. На 60% збільшилась кількість неповнолітніх, які вживають наркотичні речовини, алкогольні напої, палять.

Здоров'я людини є найвищою цінністю суспільства. Але про необхідність дотримання здорового способу життя багато людей поступово забувають. Нераціональне харчування, шкідливі звички, пасивний спосіб життя, байдуже ставлення до свого здоров'я – все це призводить до серйозних захворювань, які з часом перетворюються в хронічні.

Що ж таке здоровий спосіб життя? Це система звичок, поведінки людини, спрямована на забезпечення певного рівня здоров'я, це постійні заняття фізичною культурою та спортом. Звичайно, відповідь не безпідставна, але не повна. Здоровий спосіб життя включає в себе набагато більше складових.

Виділяють декілька основних компонентів здорового способу життя:

- помірне й збалансоване харчування;
- загартовування;
- відмова від шкідливих звичок;
- правильно поставлений режим праці й відпочинку;
- прогулянки на свіжому повітрі;
- достатня рухова активність;
- позитивне сприйняття навколишнього світу;
- культура статевого життя.

До того ж, здоров'я кожної людини залежить від таких факторів, як:

- біологічні (спадковість);
- навколишнє середовище;
- охорона здоров'я;

 індивідуальний спосіб життя (праця, фізичні вправи, відпочинок, сон, харчування).

Так, стан здоров'я людини залежить на 20% від спадковості, на 20% від стану навколишнього середовища, на 10% від рівня розвитку медицини і на 50% від способу життя. Тому відомий вислів «Ваше здоров'я – у ваших руках» є цілком справедливим.

Мета роботи полягає у формуванні чітких звичок , що стоять на шляху до здорового способу життя.

Раціональне харчування – це найважливіша умова здоров'я людини, її працездатності, довголіття. Харчуватись правильно – значить отримувати з їжею в достатній кількості необхідні організму поживні речовини (білки, жири, вуглеводи, мінеральні солі, вітаміни, воду). Існує багато теорій харчування, але й досі ніхто не зможе точно сказати, що треба їсти і в якій кількості. Раціон харчування залежить індивідуально, від поглядів і способу життя кожної людини.

Основними принципами харчування є:

- помірність;
- збалансованість;
- чотириразовість;
- різноманітність;
- біологічна повноцінність.

Для здорового харчування треба змінити свій раціон на користь овочів, фруктів, запеченим продуктам, хлібу грубого помелу. Намагатись зовсім не їсти бутерброди, чіпси, сухарики тощо, менше вживати жирів, солі, пити не менше 1,5 л води.

Найбільш оптимальним способом *загартовування* є розтирання холодною водою, контрастний душ, сонячні ванни на свіжому повітрі влітку, фізичні вправи, купання в прохолодній воді. Такі процедури підвищують стійкість організму до низьких температур. Найдієвіша загартовувальна процедура – моржування. Але треба пам’ятати, що вона протипоказана підліткам

(школярам).

Особиста гігієна насамперед пов'язана з чистотою шкіри. ЇЇ забруднення супроводжується закупорюванням вивідних проток потових залоз, порушенням терморегуляції. Унаслідок регулярного виділення поту й жиру в сукупності із зовнішнім забрудненням, створюється сприятливе середовище для розмноження хвороботворних мікроорганізмів і розвитку захворювань шкіри. Щоб цього уникнути, потрібно кожний день уранці та ввечері вмиватися з милом, мити руки особливо перед кожним вживанням їжі. Слідкувати за чистотою нігтів, вух, волосся на голові.

Одним із найважливіших компонентів здорового способу життя є *відмова від шкідливих звичок***.** У здорової людини їх взагалі не повинно бути, але якщо вони все ж таки мають місце, то їх обов'язково треба позбутися. До шкідливих звичок належать паління, вживання алкоголю, наркоманія. Дітям необхідно доступно пояснювати, що шкідливі звички особливо небезпечні для майбутнього покоління, оскільки викликають мутагенність ембріону. Батьки, які зловживають тютюном й алкоголем, не спроможні гарантовано відтворювати здорове покоління.

*Правильно організований режим праці й відпочинку***.** Учні мають знати, що вони повинні в певний час вставати, виконувати свої обов'язки, правильно харчуватися, відпочивати й міцно спати. Раціональний режим життєдіяльності забезпечує більш ефективну працездатність, високий рівень здоров'я. Найбільш ефективним способом відновлення працездатності є активний відпочинок, чергування видів діяльності (розумової праці з фізичним навантаженням), забезпечує ефективне відновлення сил та енергії.

Без достатньо нормального *сну* також неможливе здоров'я людини. Дивно, але сон є найважливішою частиною нашого життя. Учням потрібно спати не менше 8 годин у комфортних умовах. Інакше витрачається резервна енергія, яка накопичується для захисту від стресів. Потрібно виробляти звичку лягати й вставати в один і той же час, навчитись швидко засинати, міцно спати.

Особливе місце у зміцненні здоров'я займають *фізичні навантаження.* Не

обов'язково треба кидати всі справи й бігти до спортзалу, тренажерної зали, чи басейну, піддавати свій організм виснажливим тренуванням. Для підтримки гарної фізичної форми достатньо 20-30 хв. (2 рази на тиждень) активних фізичних вправ, щоб поліпшити надходження кисню в організм. Також корисні прогулянки парком, лісом, біля річки. Для особливо активних дітей рекомендується тренування на певній досить високій частоті пульсу. До них належать біг, спортивна ходьба, плавання, танці (3 рази на тиждень).

*Позитивне сприйняття навколишнього світу***.** Позитивне мислення – це свідоме сприйняття будь-яких змін у своєму житті. Уміння позитивно сприймати навколишній світ і різні ситуації – умова подолання емоційних перевантажень і досягнення успіху. Навчитись бачити позитивне, гарне навколо себе – навіть у програшній ситуації – дуже корисне вміння. Подібне притягує подібне. Навколо невдах збираються невдахи. А дитина світла, позитивна збирає навколо себе подібних і притягує такі ж події. Є таке правильне твердження – позитивне мислення народжує позитивну реальність.

Висновки. Встановлено, що здоровий спосіб життя – це комплекс оздоровчих заходів, що забезпечують покращення здоров’я, профілактику хвороб, підвищують продуктивність праці. Формувати здоровий спосіб життя бажано з дитинства. Якщо на початку дотримуватися певних правил, то протягом часу регулярні дії перетворюються на звичку. Результатом старань буде покращення фізичного стану, життєвого тонусу та самопочуття.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ

Юнусова Х. Р.
студентка.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент,
Мингбаева С. Т.
студентка.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент,
Холикулова А. Д.
студентка.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент.
Научный руководитель
Аскарьянц В. П.
доцент
кафедры фармакологии, физиологии.
Ташкентский Педиатрический
Медицинский Институт. г. Ташкент,

Рост и развитие здорового ребенка, формирование интеллекта, становление ЦНС, репродуктивного здоровья, иммунитета во многом определяются состоянием его эндокринной системы. При этом тиреоидные гормоны имеют исключительное значение для обеспечения нормального роста и развития плода, дифференциации его органов и тканей, регуляции метаболических процессов, формирования адаптивных реакций. Они влияют на обмен белков, липидов, электролитный баланс, участвуют в становлении процессов терморегуляции, оссификации, синтезе сурфактанта в легких плода.

Авторами литературных источников отмечают ,что патология щитовидной железы связанное с йод дефицитным состоянием, является одним из наиболее актуальных проблем здравоохранения, что отражается в показатели здоровья населения.

По данным ряда авторов, на фоне беременности весь метаболизм в организме, в том числе и функция ЩЖ, изменяется для обеспечения возрастающих потребностей развивающегося плода.

Происходящие во время физиологического течения беременности изменения в сердечно-сосудистой системе (ССС) и почках приводят к увеличению кровотока в организме в среднем на 35%, повышению сердечного выброса, снижению общего сосудистого сопротивления, росту скорости клубочковой фильтрации и увеличению почечного плазменного потока. В результате кровоснабжение ЩЖ увеличивается, происходит повышенное удаление йода из организма беременной, увеличение клиренса йода в ЩЖ .

Также, дисфункционирования ЩЖ может явиться причиной бесплодия у женщин репродуктивного возраста .

Согласно результатам многочисленных исследований, изменение функционирования ЩЖ происходит уже с первых недель беременности и проявляется увеличением ее размеров и продукции тиреоидных гормонов на 30-50%. Такое состояние расценивается как физиологический гипертиреоз. Физиологическим считается увеличение объема ЩЖ до 15% от исходного.

Зарубежными и отечественными авторами установлено, что наиболее мощным стимулятором ЩЖ в первой половине беременности является хорионический гонадотропин (ХГ), сходный по своей структуре с ТТГ за счет общей α-субъединицы и способный в высоких концентрациях оказывать ТТГ-подобное действие. Увеличение продукции тиреоидных гормонов по механизму отрицательной обратной связи обуславливает подавление продукции ТТГ, который в норме в первой половине беременности снижен у 20% женщин. При многоплодной беременности, когда уровень ХГ в крови повышен значительно, продукция ТТГ подавляется в 100% случаев. Далее, по мере увеличения срока беременности, происходит снижение концентрации ХГ, и показатель ТТГ возвращается к нормальным значениям, в то время как уровень общих фракций тиреоидных гормонов остается повышенным до конца беременности и снижается непосредственно перед родами.

Кроме того, клиницистами утверждено, что на фоне развивающейся беременности происходит также увеличение продукции эстрогенов . Они стимулируют образование в печени тироксинсвязывающего глобулина (ТСГ) , уровень которого на 16-20-й неделе беременности удваивается. Это приводит к связыванию дополнительного количества свободных тиреоидных гормонов . Помимо того, ТСГ в повышенном количестве связывается с сиаловыми кислотами, что значительно снижает его клиренс . Повышение уровня ТСГ вместе с повышением объема циркулирующей плазмы, которое происходит на протяжении всей беременности, вплоть до родов, приводит к некоторому увеличению уровня общего Т4 и снижению уровня свободного, биологически активного гормона. Снижение концентрации свободного Т4 в свою очередь сопровождается увеличением уровня ТТГ и дополнительной стимуляцией ЩЖ. При достаточном количестве основного субстрата для синтеза тиреоидных гормонов, т. е. йода, эти изменения легко компенсируются и уровень свободного Т4 остается неизменным.

Однако при дефиците йода уровень свободного Т4 остается сниженным на 10-15% от такового вне беременности. В то же время известно, что одним из компенсаторных механизмов относительной гипотироксинемии является увеличение синтеза биологически более активного трийодтиронина (Т3), вследствие этого повышается отношение Т3/Т4.

Таким образом, в норме у всех беременных женщин уровень общих тиреоидных гормонов (связанных + свободных) повышен главным образом за счет связанных, тогда как количество свободных фракций Т3 и Т4 в кровотоке сохраняется на нормальном уровне. Физиологический смысл этого феномена заключается, возможно, в том, что в организме беременной создается дополнительный резерв тиреоидных гормонов.

А также дальнейший анализ литературы показал, что еще одним фактором, усугубляющим йоддефицитное состояние во время беременности, является увеличение объема почечного кровотока и гломерулярной фильтрации, что приводит к увеличению почечного клиренса йода. Более того,

поступающий в организм матери йод используется для синтеза тиреоидных гормонов у плода, которые ему абсолютно необходимы для адекватного формирования ЦНС, скелета, а фактически – для обеспечения синтеза белка едва ли не в каждой клетке . Известно, что закладка ЩЖ у плода происходит на 4-5-й неделе внутриутробного развития, на 10-12-й неделе она приобретает способность накапливать йод и синтезировать йодтиронины, а к 16-17-й неделе ЩЖ плода полностью дифференцирована и активно функционирует.

Во второй половине беременности дополнительным фактором гиперстимуляции ЩЖ выступает изменение метаболизма тиреоидных гормонов, обусловленное формированием и функционированием плаценты. По современным представлениям, через плаценту легко проникает йод, тиреотропин-рилизинг-гормон и совсем не проникает ТТГ. Плацента проницаема для ограниченного количества Т3 и Т4.

Функционирование фетоплацентарного комплекса во время беременности приводит к отвлечению на себя части гормонов ЩЖ и йода. В плаценте функционируют дейодиназы – ферменты, которые превращают активные тиреоидные гормоны в биологически неактивные метаболиты . Наибольшей активностью обладает 5-дейодиназа 3-го типа, катализирующая дейодирование Т4 матери до реверсивного Т3 и трансформацию Т3 в дийодтирозин (Т2). Высвобождающийся в этой реакции йод может переноситься к плоду и использоваться для синтеза его тиреоидных гормонов. Следовательно, активное дейодирование тиреоидных гормонов матери, и дополнительная потеря йода служат косвенным стимулятором гормонпродуцирующей функции ЩЖ . Это свидетельствует о важной роли плаценты в метаболизме тиреоидных гормонов в период пренатального развития плода.

А также в литературе мы обнаружили, что патологические состояния ЩЖ с нарушением ее функции при беременности среди эндокринопатий по распространенности занимают ведущее место . Главенствующая позиция среди них отводится заболеваниям аутоиммунного генеза, узловым формам,

злокачественным опухолям, йоддефицитным заболеваниям. Однако значимое физиологическое изменение функции ЩЖ на протяжении I, II и III триместров беременности затрудняет интерпретацию подобных нарушений при небольших изменениях параметров гормонов крови.

Таким образом, нами был подведен итог литературного анализа который подтолкнул нас высказать свое мнение о ценности дальнейшего изучения этой проблемы как в теоретической, так и практической медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1.Фадеев В.В. По материалам клинических рекомендаций Американской Ассоциации клинических эндокринологов и американской тиреоидной ассоциации по диагностике и лечению гипотиреоза у взрослых / В. В. Фадеев // Клиническая и экспериментальная тиреоидология. – 2012. – Т. 8, № 3. – С. 9-16.

2.Перминова С.Г. Патология щитовидной железы у женщин с бесплодием / С.Г. Перминова // Клиническая и экспериментальная тиреоидология. – 2011. – Т. 7, № 4. – С. 44-50.

3.Ляхнович Н.А. Роль патологии щитовидной железы в развитии осложнений перинатального периода / Н.А. Ляхнович // Педиатрия XXI века: проблемы и перспективы: материалы Респ. науч.-практ. конф., посвящ. 50-летию кафедры детских болезней УО «ГрГМУ», Гродно, 14 декабря 2012 г. / Гродн. гос. мед. ун-т; Н. С. Парамонова (отв. ред.). – Гродно, 2012. – С. 135-138.

4. Zafeer N., Altaf J., Rafi M., Chaudhry M., Qayyum M., Naz S. Assessment of iodine deficiency in pregnant women and neonates in the capital territory of Pakistan. //Nucleus. 2019;55:193–199.

5. Zhou H, Ma ZF, Lu Y, et al. Assessment of Iodine Status among Pregnant Women and Neonates Using Neonatal Thyrotropin (TSH) in Mainland China after the Introduction of New Revised Universal Salt Iodisation (USI) in 2012: A Re-Emergence of Iodine Deficiency?. //Int J Endocrinol. 2019;36:18-169.

6. Sareen N, Kapil U, Nambiar V, Pandey RM, Khenduja P. Iodine nutritional status in Uttarakhand State, India. // Indian J Endocrinol Metab. 2016;20(2):171-176. doi:10.4103/2230-8210.176363

7. Koyuncu K, Turgay B, Söylemez F. Iodine deficiency in pregnant women at first trimester in Ankara. // J Turk Ger Gynecol Assoc. 2019;20(1):37-40. doi:10.4274/jtgga.galenos.2018.2017.0150

СЕРЦЕВО-СУДИННА ТА ЕНДОКРИННА ПАТОЛОГІЯ ЯК КОМОРБІДНІ ПРОЯВИ У ХВОРИХ НА АНКІЛОЗУЮЧИЙ СПОНДИЛОАРТРИТ

Якименко Олена Олександрівна,
д.мед.н., професор
Закатова Лідія Володимирівна,
к.мед.н., доцент
Антіпова Наталія Миколаївна,
к.мед.н., асистент
Тбілєлі Вікторія Валеріївна,
к.мед.н., доцент
Тіхончук Наталя Сергіївна,
к.мед.н., асистент
Серебрякова Алла Аркадіївна,
к.мед.н., асистент
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Анкілозуючий спондилоартрит (АС) є хронічним запальним системним захворюванням, яке належить до групи серонегативних спондилоартропатій (J. Sieper, J. Braun, 2015). Коморбідність при АС є важливим питанням, тому що суттєво впливає на перебіг хвороби та результати лікування.

Мета роботи. Вивчити найбільш поширені коморбідні прояви у хворих на АС та їх структуру за даними ревматологічного відділення Багатопрофільного медичного центру (БМЦ) ОНМедУ.

Матеріал та методи. Обстежено 124 хворих на АС, які перебували в ревматологічному відділенні БМЦ ОНМедУ.

Проводилося повне клініко-лабораторне обстеження для верифікації діагнозу АС (ACR / EULAR, 2010 року; ВНОР 2007). За даними ревматологічного відділення кількість хворих АС істотно зросла (у 2005 році - 5,7%, в 2020 р. - 17,5%).

Результати та обговорення. Серед обстежених переважали чоловіки -

96% (119 осіб), жінки - 4% (5 осіб), у віці 18-72 років (середній вік - 39,5 ± 1,0 років).

Хворих розподілили на групи в залежності від віку: I група молодого віку (18-44 років) - 64,5% (80 осіб); II група середнього віку (45-59 років) - 33,9% (42 особи); III група старшого віку (60 і більше років) -1,6% (2 людини).

У структурі коморбідних станів переважала гіпертонічна хвороба (ГХ), яка спостерігалася у 31 хворого (25,8%): у 10% хворих I групи, 50% хворих II групи та 100% пацієнтів III групи.

Ішемічна хвороба серця (ІХС) виявлена у 1 пацієнта (0,8%), що належить до III групи (старше 60 років).

Захворювання щитовидної залози (ЩЗ) посіли друге місце в структурі коморбідності при АС і були діагностовані у 9 хворих (7,2%): вузловий зоб у 3,2% хворих, аутоімунний тиреоїдит - у 4% (всі хворі належали до I та II груп).

Цукровий діабет був діагностований у 2 пацієнтів (1,6%).

Висновки. Таким чином, серед коморбідних станів у хворих на АС перше місце зайняла серцево-судинна патологія (25,8%), друге місце - ендокринна патологія (8,8%). У структурі серцево-судинної патології переважала ГХ (25%), в структурі ендокринної патології - захворювання ЩЗ (7,2%), що треба враховувати при лікуванні цієї категорії пацієнтів.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

УДК 616.379-008.64-084

АНАЛІЗ СПОСОБІВ ТА МЕТОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ 2 ТИПУ

Гетало Ольга Володимирівна
к.фарм.н., доцент
Маковчук Тетяна Валеріївна
студент
Київський Міжнародний Університет
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. Проблема захворюваності на цукровий діабет 2 типу (ЦД) посилилась в останні роки, кількість хворих з ЦД 2 типу постійно росте. При цьому захворювання частіше зустрічається у не молодих людей зі збільшеною вагою тіла, де організм не реагує на інсулін, який виробляє підшлункова. Згідно зі статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), на сьогодні кожна десята людина в світі хворіє на ЦД. Хвороба має тенденцію до поширення: у 2000 р. вона забрала життя майже 1 млн. людей, а в 2016 р. від ЦД у світі померло вже 1,6 млн. людей [1]. В Україні ж на разі неможливо дослідити тенденції захворюваності на ЦД через відсутність статистики щодо смертності внаслідок цієї хвороби.

Ціль роботи./Aim. Проаналізувати способи та методи профілактики захворювань на ЦД 2 типу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Діабет 2 типу – (інсулінозалежний) є результатом не ефективного використання вже виділеного організмом інсуліну. Цей різновид діабету уражує 90% всіх хворих на ЦД у світ і є, в значній мірі, наслідком надмірної ваги та низької фізичної активності. Симптоми нагадують ті, що притаманні діабету першого типу, але менш

виражені. Тому хвороба може протікати непомітно і проявлятися на стадії ускладнень [3].

В вересні 2019 р. Європейське товариство кардіологів (ESC) спільно з Європейською асоціацією вивченню діабету (ESDA) запропонували алгоритм ведення пацієнтів з ЦД, розділяючи їх за ступенем серцевого ризику і наявність атеросклеротичних серцево судинних захворювань (АССЗ). (Табл. 1)

Таблиця 1

Алгоритм ведення пацієнтів

Дуже високі	Пацієнти з ЦД та АССД, або ураженими органами-мішеней або з 3 і більше факторами ризику або з раннім початком ЦД і загальною тривалістю > 20 років
Високі	Пацієнти з ЦД > 10 років без ураження органів-мішеней, але з факторами ризику
Помірні	Молоді пацієнти (ЦД 1-го типу < 35 років, ЦД 2-го типу < 50 років) з загальною тривалістю ЦД

Основою управління гіперглікемєю, не залежно від групи ризику, як і раніше, залишається зміна способу життя, дотримання дієтотерапії, збільшення рухової активності, підтримка і підвищення рівня грамотності у пацієнтів, про що лікарі розповідають своїм пацієнтам на кожному прийомі [1].

Без навчання і самоконтролю досягнення цільового рівня глікемії нерідко буває проблематично. Пацієнти повинні бути добре ознайомлені зі своєю хворобою і можливими ускладненнями, вміти коригувати терапію і здійснювати щоденний контроль над перебігом свого захворювання [4].

Медикаментозне лікування. На сьогоднішній день в арсеналі лікарів числиться 8 груп різних цукрознижуючих препаратів які постійно розширяються.

До них відносяться:

1. Засоби, які впливають на інсулінорезистентність:

- бігуаніди (метформін, метформін пролонгованої дії);
- тіазолідиндіони (піоглітазон).

2. Засоби, стимулюючі утворення і секрецію інсуліну:

- препарати сульфонілсечовини (толбатумід, глібенкламід, глімепірид, гліпізид, гліклазид, гліквідон).

3. Засоби з інкретиновою активністю:

- інгібітор дипептидилпептидази-4 (сатагліптин, вільдагліптин, саксагліптин);

- глюкагоноподібного петиду 1 (ексенатид, ліраглутид).

4. Засоби, що блокують всмоктування глюкози в кишківнику:

- інгібітори а-глюкозідази (воглібоза).

5. Засоби, інгібуючі реабсорбцію глюкози в нирках:

- інгібітори НГЛТ-2 (гліфлозини).

6. Інсуліни:

- людський і його аналоги.

Пацієнти повинні знати, як уникати гіперглікемії, як знижувати або контролювати масу тіла, яким чином змінювати терапію в разі необхідності, в тому числі під контролем лікуючого лікаря, тобто навчитися самостійно управляти діабетом. Самокерування діабетом або самоконтроль, в широкому розумінні включає не тільки вимірювання рівня цукру в крові, з метою його подальшого корегування, але й облік таких показників, як рівень артеріального тиску і ліпопротеїдів низької щільності в крові [4].

Результати./Results and discussion. Щоб попередити діабет, необхідно підтримувати відповідну масу тіла, не уникати фізичної активності, займатись нею щоденно, дотримуватись здорового і збалансованого харчування, зменшити споживання цукру (в тому числі солодких газованих напоїв) та насичених жирів, їсти несолодкі фрукти та овочі, відмовитись від куріння, тобто вести здоровий спосіб життя. Важливо також за допомогою аналізів відстежувати рівень цукру в крові, щоб у разі необхідності почати лікування якнайшвидше [3].

Выводы./Conclusions. Хоч діабет і є серйозною недугою, з ним можна повноцінно жити протягом багатьох років. Варто лише не впадати у відчай,

правильно харчуватися і займатися фізкультурою, дослухаючись при цьому порад медиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Аптека»Статистика щодо цукрового діабету: чому Україні наразі необхідні об’єктивні дані» [Електронний ресурс] - 16 листопада 2020 р. №44. Режим доступу: https://www.apteka.ua/article/572594

2. Сахарный диабет 2 типа и сердечно-сосудистые заболевания [Електронний ресурс]. Режим доступу:

http://kingmed.info/articles/Obshchaya_vrachebnaya_praktika/Endokrinologiya/article_22/Saharniy_diabet_2_tipa_i_serdechno-sosudistie_zabolevaniya.

3. КНП ХОР Обласний центр громадського здоров'я. 14 листопада 2020 року Всесвітній день боротьби з діабетом [Електронний ресурс]. Рубрика: 2020 рік, Інформаційні листи; 9 листопада 2020.Режим доступу:

http://khocz.com.ua/14-listopada-2020-roku-vsesvitnij-den-borotbi-z-diabetom/

4. Е. А. Волкова, О. Ф. Малагына. Сахарный диабет и сердечно-сосудистые заболевания. Актуальный подход к модификации образа жизни и лечению пациентов с сахарным диабетом 2-го типа. / Consilium Medicum, 2019; 21 (1): С. 74–80.

ВЕБ-КВЕСТ «СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО НАПРЯМКУ

Девяткіна Анна Олександрівна
к.ф.н., асистент
Сич Ірина Анатоліївна
к.ф.н., доцент
Перехода Ліна Олексіївна
д.ф.н, професор,
завідувач кафедри медичної хімії.
Національний фармацевтичний університет,
м. Харків, Україна

Вступ. Загально відомо, що інтернет-освіта почала свій розвиток ще в 90-х роках. Як тільки інтернет став доступний великій кількості людей, дану технологію почали пробувати впроваджувати в різні сфери науки та техніки. Однак, події, що відбуваються зараз, зокрема, світова пандемія, прискорили темпи розвитку і підвищили актуальність освіти засобами інтернет-технологій.

До останнього часу технології дистанційного навчання успішно впроваджувалися в бінарному підході й показували високі результати. Застосування дистанційних технологій дозволяє контролювати та регулювати засвоєння знань при самостійному навчанні. Це все стало можливим, завдяки комбінуванню методичного забезпечення класичного підходу, його структурованності та сучасним можливостям, які надає інтернет.

З урахуванням того, що кожен рік збільшується обсяг знань у сфері фармації гостро стоїть питання підготовки фармацевтичних кадрів, а саме якості та новизни інформації, що подається, так само і способів її реалізації. Так за даними видання «Промислова власність у цифрах» показники діяльності у сфері промислової власності за 2020 рік, в Україні зафіксовано 15,6% заявок на винахід, що належить до напряму «Лікарські препарати», від загальної кількості (3180). Також заявки на торгові марки в розділі «Фармацевтика, здоров‘я, косметика» у кількості 1412. [1]

Перед викладачами стоїть постійне питання, як зробити навчання в інтернет-просторі, щаналогічним повноцінному заняттю в учбовому класі або лабораторії. Завдяки чому забезпечити практичну складову? Ще Конфуцій декілько тисяч років тому, казав: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу, я пам‘ятаю. Те, що я роблю, я розумію». Викладачі всього світу розуміють важливість практики у навчанні, в такій прикладній сфері як фармація, практика набуває майже головного значення. Практика дає змогу здобувачу зв‘язати отримані теоретичні знання із практичним застосуванням, упорядкувати їх, знайти слабкі місця та збагатити багаж умінь. Як результат, зростає компетентний у професійному плані, впевнений у своїх знаннях та вмотивований до фахової діяльності спеціаліст.

Однією з форм, що допомагає застосувати свої знання на практиці є моделювання ситуацій, прирівняних до практичних. Саме тут стають у нагоді різноманітні ігри. Однією з таких є веб-квест. Поняття «веб-квест» було започатковане Б. Доджем ще у 1995 році у США, в державному університеті Сан Дієго за участю Т. Марча та інших фахівців із освітніх технологій. Розробка структурно-змістових вимог щодо конструювання даного навчального засобу також належить цим авторам.

Ефективне використання проектних технологій у навчальному процесі підвищує ефективність усіх видів навчальної діяльності, якість підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, формування їхньої професійної компетентності, культури. Як відомо, проектне навчання орієнтує слухачів на створення освітнього продукту. Студенти за власною ініціативою індивідуально або у малих групах за певний час здійснюють пізнавальну та дослідницьку роботу на певну тему. Проектне навчання майбутніх кваліфікованих робітників виконує низку функцій, зокрема, дидактичну, пізнавальну, виховну, соціалізуючу та розвивальну[2].

Нами було розроблено веб-квест для студентів спеціальності «Фармація» в рамках дисципліни «Стандартизація лікарських засобів»

Стандартизація лікарських засобів (ЛЗ) є важливим етапом створення

ліків. Завдяки чому ми маємо змогу отримати якісні ліки з відомою концентрацією та передбаченим фармакологічним ефектом. Стандартизація ЛЗ це процес, який включає встановлення та застосування єдиної системи показників якості та методів контролю. В рамках гри буде розглянуто розділи «Ідентифікація» та «Кількісне визначення».

Розроблений веб-квест має фармацевтичну та аналітичну направленість. В процесі роботи, слухачі мають нагоду розібратись зі структурою методик контролю якості та їх розробкою. Учасники квесту в процесі виконання поглиблять знання в розділі "Ідентифікація" та "Кількісне визначення", отримають досвід у пошуку, обробці та узагальненню інформації, взаємодії у команді для вирішення задач та публічному виступі.

На початку роботи, студентам пояснюють мету завдання, хід виконання, критерії оцінювання та спосіб презентації отриманих результатів. Слухачі повинні розділитися на групи по три особи та обрати одну з наведених нижче ролей (керівник робочої групи, аналітик, хімік-технолог). Обирати можно шляхом жеребкування, чи після ознайомлення з функціями кожного з членів команди або на розсуд викладача. Кожна група отримує субстанцію для досліджень. Завдання для всих команд єдине – проаналізувати отриману субстанцію, за домомогою своїх знань та інтернет-джерел створити методику контролю якості за тестами «Ідентифікація» та «Кількісне визначення». Слухачі вивчають теоретичний матеріал за темою, використовуючи конспекти лекцій, підручники, інтернет джерела тощо. Потім кожен виконує завдання згідно своєї ролі. Після виконання відбувається обговорення та структурування отриманих результатів у команді. Результати оформлюються у вигляді презентації у форматі PowerPoint та доповідають представники від кожної команди. Вікладачь оцінює роботу за наступними крітеріями: розуміння завдання, виконання завдання, результати роботи, творчій підхід (Таб.1).

Розділи гри:

Вступ. Сучасні тенденції стримкого росту фармацевтичної галузі, в ракурсі постійних змін нормативно-правової бази та європейської інтеграції

України потребують від фармацевтичного працівника постійного підвищення знань та вдосконалення умінь!

Мета. Зв‘язати накопиченні теоретичні знання із практичним застосуванням та здобути навичку колективної роботи на результат

Завдання. В аналітичну лабораторію для створення методики контролю якості надійшла субстанція.

Необхідно скласти план роботи досліджень та запропонувати можливі способи досліджень у розділах: «Ідентифікація» та «Кількісне визначення»

Алгоритм виконання.

1. Ознайомлення з темою і проблемою веб-квесту, розподіл на групи.

2. Вибір ролі та ознайомтеся із завданнями своєї ролі.

3. Складання власного списоку ресурсів для опрацювання.

4. Складання плану пошуку інформації до своїй ролі.

5. Оформлення звіту у вигляді мультимедійної презентації (створення слайдів і презентацій в програмі PowerPoint), веб-сторінки або буклету (створення в додатку Publisher буклетів).

6. Ознайомлення з критеріями оцінки вашого звіту в залежності від обраної форми представлення (вкладка Критерії оцінки).

7. Обговорення результати роботи в команді.

8. Підготовка до захисту.

Таблиця 1

Крітерії оцінювання.

Бал	Високий	Середній	Низький
Розуміння завдання	Робота демонструє точне розуміння завдання	Застосовуються матеріали, які мають безпосереднє відношення до теми, так й інші; використовується обмежена кількість джерел	Застосовуються матеріали, які не мають відношення до теми; використовується одне джерело інформації
Виконання завдання	Всі матеріали мають	Не вся інформація взята	Випадкова добірка матеріалів, інформація

	безпосереднє відношення до теми, джерела цитуються правильно; використовується інформація із достовірних джерел	із достовірних джерел, частина інформації неточна або не має прямого відношення до теми	не має відношення до теми, не робляться спроби проаналізувати інформацію
Результат роботи	Чітке та логічне представлення інформації, вся інформація має безпосереднє відношення до теми, чітка та відредактована	Недостатньо виражена власна позиція та оцінка інформації. Робота схожа з іншими роботами студентів	Матеріали логічно не вибудовані та подані зовні не привабливо, не дається чіткої відповіді на поставлені питання
Творчий підхід	Робота відрізняється яскравою індивідуальністю, виражає точку зору студента	Демонструється одна точка зору на проблему, проводяться порівняння, але не даються висновки	Студент просто копіює інформацію із запропонованих джерел, немає критичного погляду на проблему

Ролі. Кожен з учасників команд повинен обрати собі роль, згідно якої буде виконувати поставлені задачі.

- Керівник робочої групи

Має наступні задачі: постановка питань для вирішення завдання, розробка алгоритму виконання досліджень, структурування отриманих даних, оформлення отриманих данник, презентація (доклад) результатів.

- Аналітик 1

Задачі: аналіз нормативної документації, дослідження структури та складу фармакопейної статті, пошук групових реакції.

- Аналітик 2

Задачі: аналіз структури молекули за функціональними групами, розробка методики кількісного визначення виходячи з структурних особливостей молекули.

Джерела інформації, якими можуть користуватись студенти: посилання на підручники кафедри:https://pharmel.kharkiv.edu/moodle/pluginfile.php/228114/mod_resource/content/1/Фарм_Химия_Гипертекст_2018.pdf
https://pharmel.kharkiv.edu/moodle/pluginfile.php/228115/mod_resource/content/1/Фармацевтичний%20аналіз_укр.pdf

Деякі корисні інтернет джерела:

http://sphu.org/standartizaciya-uk

https://www.apteka.ua/article/120227

https://chem21.info/info/294408/

Результати дослідження викладаються в вигляді мультимедійної презентації та презентуються в якості доповіді.

Висновки. Розроблений веб-квест із дисципліни «Стандартизація лікарських засобів», що може бути використаний для оптимізації процесу он-лайн навчання студентів вищих навчальних закладів фармацевтичного напрямку та фармацевтичних факультетів ВНЗ медичного профілю.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА.

1. «Промислова власність у цифрах» показники діяльності у сфері промислової власності за 2020 рік (https://ukrpatent.org/atachs/promvlasnist-2020.pdf)

2. Методичні рекомендації. Веб-квест у професійному навчанні. (https://lib.iitta.gov.ua/712105/1/Веб-квест.doc.pdf)

ФАРМАЦЕВТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З МЕДИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

Шостак Любов Генадіївна
к.фарм.н., доцент
Марчук Ірина Іванівна
студентка
Київський Міжнародний Університет
М.Київ, Україна

Анотація: Проблематика забезпечення спеціалістів інформацією на даний час є актуальною проблемою, з зв’язку із зростанням чисельності лікарських засобів, наявності їх особливостей, які стосуються показань, протипоказань, побічних дій, схильність до самолікування, що впливають на зміни і вимагають підходу з особливою обережністю.

Ключові слова: інформаційні ресурси в медицині, фармації; інформаційні технології; медична інформаційна система.

Мета статті: Аналіз сучасних підходів до інформаційного забезпечення спеціалістів, інформаційне забезпечення медичних і фармацевтичних працівників.

Виклад основного матеріалу. Охорона здоров’я як галузь тісно пов’язана з обробкою і постійним накопиченням інформації. Якість якої в подальшому лежить в основі надання першої допомоги та подальше лікування. Для забезпечення спеціалістів належною, достовірною інформацією існує потреба в накопичення даних протягом тривалого періоду. З одного боку споживачем фармацевтичної інформації є спеціалісти охорони здоров’я, до них відносяться представники організаційних структур, контролюючих органів, а також клінічні спеціалісти і аптечні працівники. Але є ще і фармацевтичні виробники, аналітичні агентства. Головним питанням постає на скільки схожі в них інформаційні потреби, чи є специфічні запроси у груп спеціалістів.

Під «фармацевтичною інформацією» розуміється інформація, яка характеризує фармацевтичний і медичний бік лікарських засобів. До неї відносяться відомості про фармакологічні, хімічні, фармакоекономічні та інші властивості лікарських засобів

Фармацевтична інформація поділяється на три види: фрагментна (для конкретного лікарського засобу з конкретного розділу), комплексна (декілька розділів по конкретному лікарському засобу), і порівняльна (інформація по декільком групах лікарського засобу). Інформацію можна поділити по виду з точки зору спрямування: клінічна, економічна, організаційна.

Механізм і джерела формування інформації:

– **Оригінальна –** формується з інформації на лікарський препарат, джерелом є результати доклінічних і клінічних досліджень;

– **Офіційна –** з нормативно-правових актів (правила ціноутворення, відшкодування), може формуватися в процесі дослідження лікарських засобів. Ця інформація, яку отримують в результаті оцінки технологій охорони здоров'я, формування ціни і включення препарату до різних програм лояльності;

– **Розширена -** основана на зборі і аналізі даних реальної практики, формується в результаті застосування лікарського засобу.

Інструкція з медичного застосування. Це найбільше джерело інформації. В результаті досліджень з сприйняття інформації спеціалістами охорони здоров'я і пацієнтами були отримані цікаві дані.

На питання «Для кого призначена інструкція для застосування лікарського засобу?», більш як 30% лікарів відповіли: «Інформація тільки для лікарів», більше 50% аптечних працівників погоджуються з тим, що це «інформація тільки для спеціалістів».

«Мілкий шрифт» проблемою для прочитання інструкції назвали 70% лікарів, аптечні працівники в цьому підтримали лікарів.

На запитання «Як Ви вважаєте, чи є проблеми при читанні інструкції пацієнтом» 30% лікарів відповіли, що знову ж таки «дрібний шрифт», а також з

відповідей варто вважати проблемою «багато незрозумілих формул і забагато зайвої інформації для пацієнта». З цими твердженнями погодилися і аптечні працівники.

Консультація пацієнтів. Публікації наголошують про те, що працівники першого столу хочуть отримати більше інформації про препарати. Здавалося, з одного боку цю проблему вирішено. Медичні працівники постійно «атакують» і лікарів, і працівників аптек, намагаючись розповісти про продукцію компанії. Тим не менш це не вирішує проблему. Дана інформація не формулює повної картини порівняльної оцінки препаратів в рамках груп препаратів. Тому медичний працівник – неточне джерело інформації. Потрібен офіційний канал доведення об'єктивної інформації про лікарські засоби.

Якщо взяти одну з презентацій медичного представника і прибрати назву препарату то фактично в цю презентацію можна поставити назву будь якого іншого препарату, це буде та сама презентація. В 97% випадках препарат позитивно впливає на симптоми, відновлює функції, є найбільш ефективним, володіє найменшою частотою вираження побічних ефектів. А ще відрізняється найбільш зручною формою випуску і є єдиним в своєму роді серед препаратів – конкурентів.

Основним завданням фармацевтичного бізнесу – стимулювати продажу свого препарату. Ця інформація потрібна. Але коли кожен день 5-6 медичних працівників приходять до лікаря або в аптеку, створюється «інформаційний шум», який не дозволяє якісно сприймати інформацію.

Коли триває розробка про правильність прийому тих чи інших препаратів, клінічному спеціалісту дуже важливо посилатися на офіційні джерела інформації. Багато нюансів виникає, якщо глибше замислитися про джерела офіційної інформації і механізм їх доведення. Існує багато назв лікарських засобів – міжнародні непатентовані назви (МНН), торгові назви, латинські, хімічні формули.

Для прикладу, на сьогоднішній день існує близько 84 унікальних торгових назв «Диклофенака». Потрібна офіційна інформація порівняння

побічних дій, лікарських взаємодій і ефективності препарату. За кордоном є порівняльні бази даних, але в них в основному питання стосується безпеки лікарських засобів, побічні дії і взаємодія з іншими лікарськими засобами.

Важливе питання, яке напряму стосується доступності лікарського засобу, пов'язаний з офіційною інформацією з джерела по дефектурі, цільової поставки лікарського препарату. Потрібна інформація, яка дала б змогу порівняти препарати по всьому спектру – лікарська форма, упаковка, особливості дозування.

Висновок. На сьогоднішній день фармація лишається стабільною галуззю, яка динамічно розвивається – це визначає значущість фармацевтичних засобів. Можна прогнозувати, що фармацевтичний ринок в подальшому збереже свої позиції і тільки покращить свій рівень, в тому числі в сфері забезпечення інформацією медичних працівників, в тому числі і фармацевтичних. Інтенсивне поширення лікарських засобів на фармацевтичному ринку сприяє розвитку економічних досліджень, маркетингу, менеджменту та способів надання інформації. Попит на лікарські засоби з кожним днем підвищується, що зумовлює розвиток галузі.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Теоретико-методологічне обґрунтування інформаційного моніторингу фармацевтичного ринку в системі охорони здоров’я, Л.Ю. Бабінцева, 2015 рік
2. Фармацевтична інформація, Н.З.Мусина, 2012 рік.
3. Фармацевтична інформація, В.М. Толочко, Ю.П.Медведєв, 2012 рік

TECHNICAL SCIENCES

СПЕКТРАЛЬНО-КОРРЕЛЯЦИОННЫЙ АНАЛИЗ МАССИВА ТЕМПЕРАТУРЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ПРИ ЭКСПЛУАТАЦИИ ГИДРОФИЦИРОВАННЫХ ГОРНЫХ МАШИН

Абдуазизов Набижон Азаматович
Проректор, д.т.н.
Навоийский государственный горный институт,
Узбекистан, г. Наваи
Жураев Акбар Шавкатович
ассистент,
Навоийский государственный горный институт,
Узбекистан, г. Наваи
Турсунов Фаризбек Арслон угли
магистрант,
Навоийский государственный горный институт,
Узбекистан, г. Наваи

В многих источников дана что в гидравлические системы гидрофицированных горных машин выявлена несколько источников тепла, вызывающих изменение температуры системы и входящих в нее элементов, обусловленных потерями энергии:

- на внутреннее трение РЖ и утечки в насосах и гидромоторах;
- за счет падения давления в трубопроводах, в аппаратах управления и защиты;
- потребляемой специальными устройствами для увеличения эффективности работы машины, например, генератора импульсов давления (расхода) [1].

Таким образом, основной величиной, характеризующей тепловой процесс в гидравлической системе силовой установки, является температура. Величина

максимальной температуры очень важна для эффективной эксплуатации гидросистемы и реализации номинальной нагрузки (производительности) горной машины. [2-22].

«СПЕКТРАЛЬНО-КОРРЕЛЯЦИОННЫЙ АНАЛИЗ МАССИВА»

Реализация, которой на ПК, позволила установить:

- математическое ожидание температуры - $\tilde{M}$ для массивов величин положительной и отрицательной температуры окружающей среды в летний и зимний периоды эксплуатации карьерного комбайна (рис. 2, 3, 4, соответственно участки *1, 2, 3* рис. 1)

$$\tilde{M} = \frac{\sum_{i=1}^{n} t_{0\,i}^{0}(t_k)}{n}, {}^{0}C, \qquad (1)$$

где i *=1, 2, 3,* n – число шагов квантования одной реализации температуры окружающей среды, ед;

t_k – шаг квантования, час (принят t_k =3 часа);

- математическое ожидание температуры - $\tilde{M}$ для массивов величин характеризующих реализацию перехода от положительных к отрицательным (рис. 5, участок *4*, рис. 1) и от отрицательных к положительным (рис. 2.15, участок *5*, рис. 1) температурам в зимний период эксплуатации гидрофицированных горных машин;

$$\tilde{M} = \frac{\sum_{i=1}^{n} \left[t_{0\,i}^{0}(t_k) - M(t_k) \right]}{n}, {}^{0}\text{C}. \qquad (2)$$

Для массивов величин изменения температуры окружающей среды (рис. 2, 3, 4, 6, 7) в зимний и летний периоды эксплуатации гидрофицированных горных машин

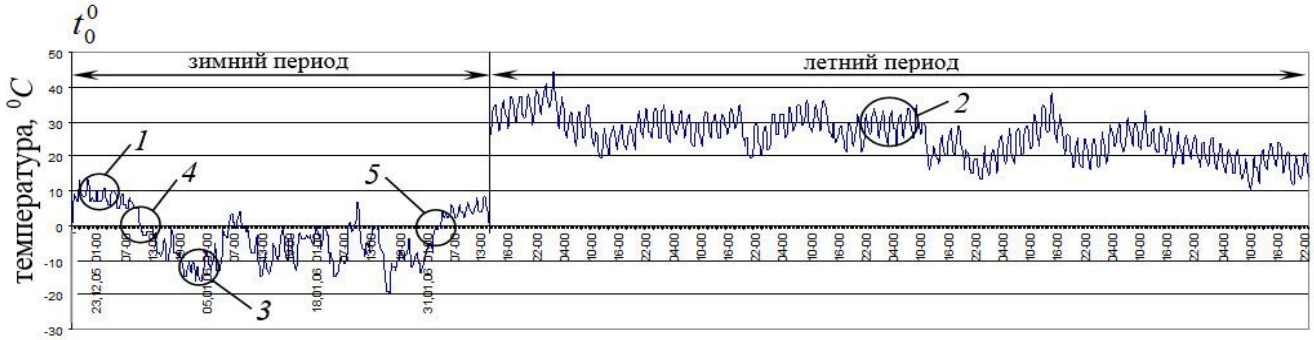

Рисунок 1 – Характерная годовая последовательность изменения величин температуры окружающей среды (данные метеостанции ПСЛ ЦРУ НГМК участок «Ташкура»)

Рисунок 2 – Характерная последовательность положительных величин температуры окружающей среды в зимний период

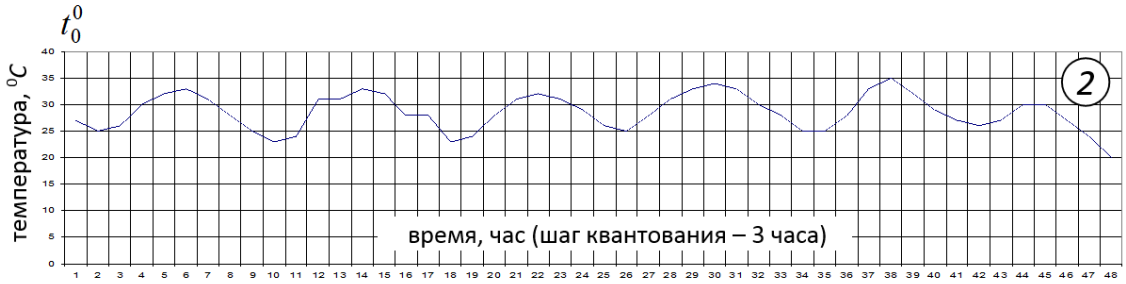

Рисунок 3 – Характерная последовательность положительных величин температуры окружающей среды в летний период

Рисунок 4 – Характерная последовательность отрицательных величин температуры окружающей среды в зимний период

Рисунок 5 – Характерная последовательность перехода от положительных к отрицательным величинам температуры окружающей среды в зимний период

Рисунок 6 – Центрированная последовательность перехода от положительных к отрицательным величинам температуры окружающей среды в зимний период

Рисунок 7 – Центрированная последовательность перехода от отрицательных к положительным величинам температуры окружающей среды в зимний период

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Кузиев Д.А. Обоснование и выбор параметров гидроимпульсного привода шнеко-фрезерного рабочего органа карьерного комбайна. Канд. дисс., М., МГГУ, 2007, 111 с. с ил.

2. Абдуазизов Н.А. Обоснование и выбор пара-метров системы «гидробак-охладитель» гидрообъ-емной силовой установки карьерного комбайна. Канд. дисс.,М., МГГУ, 2008, 40 с.

3. Abduazizov N.A., Muzaffarov A., Toshov J.B., Assessment of possibilities of x-ray fluorescent method for analysis of hydraulic fluid of mining machines // World Journal of Engineering Research and Technology. – 2020. – Vol. 6, Issue 2. – P. 292-298.

4. Абдуазизов Н.А. Повышение эффективности гидравлической системы карьерных экскаваторов. -Монография. -Навои, 2020. -132 с.

5. International conference on innovative development of zarafshanregion: Achievements, challenges and prospects //Abduazizov N, A., Tabulin A.A., Filipova L.G., Jurayev A.Sh. //Analysis of influence of working liquid temperature on the performance of hydraulic excavators. // Uzbekistan. Navoi 2019 pp. 19-24.

6. АШ Жураев, НО Полвонов, ОБ Мустафоев, СУ Барвкаев Исследование метода центрифугировании с флиртующим перегородками для очистки рабочего жидкости // EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE // 2017. Стр 291-292

7. Бойназаров Г.Г., Курбонов О.М., Жураев А.Ш. Разработка технических решений по обеспечению качество рабочей жидкости обеспечивающие снижение износов оборудования. // Материал из сборника статей «Развитие современной науки: теоретические и прикладные аспекты». Пермь. 2 июня, 2016. Выпуск 4. Стр. 21-23.

8. Абдуазизов Н.А, Муратов Г.Г., Жураев А. Ш., Исследование очистки масел карьерного комбайна // Международный электронный научно практический журнал «Современные научные исследования и разработки». Выпуск № 8 (16) (декабрь, 2017). Москва. 19-23 стр.

9. Жураев А.Ш., Джурев Р.У., Тоиров М.Ш., Усмонов М.З., Хамраев И.С., Жумакулов М.Ю. Исследования гидродинамической очистки жидкостей, предложенной профессором Финкельштейном З.Л. // XLI INTERNATIONAL CORRESPONDENCE SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «EUROPEAN RESEARCH: INNOVATION IN SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY». June 7-8, 2018. London, United Kingdom. 28-30 стр.

10. GIDRAVLIK EKSKAVATORLARNI KESKIN IQLIM SHAROITIDA ISHLATILISHINING TAHLILI Mardonova S.H., Jurayev A.Sh. CCII международной научно-практической конференции. Москва, 2021. С. 214-217.

11. Abduazizov Nabijon Azamatovich, Muzaffarov Amrillo,Toshow Jawahir Burievich, Djuraev Rustam Umarxanovich, Zhuraev Akbar Shavkatovich a complex of methods for analyzing the working fluid of a hydrostatic power plant for hydraulic mining machines International Journal of Advanced Science and Technology Vol. 9 Issue 5S pp. 852-855.

12. Абдуазизов Н.А., Алиев Т.Б., Жураев А.Ш., Кенжаев З.Ш. ИК-спектроскопический анализ загрязненности гидравлической жидкости гидрофицированных горных машин // Universum: технические науки. 8 (65), 2019. Москва. 35-39 стр.

13. Abduazizov N.A. Zhuraev A.Sh. Development of the Mathematical Model of Thermal Processes in the Controlling Loop of the Hydraulic Power Unit of the Quarry Combine. International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology. India. September 2018. Vol. 5, Issue 9, pp -124-130.

14. Абдуазизов Н.А., Исломов З.Р., Джураев Р.У. Жураев А.Ш. Рациональные конструктивные решения при разработке воздушного фильтра гидравлического экскаватора //Ўзбекистон кончилик хабарномаси №3 2020.

15. Жураев А.Ш., Хаитов Ф.З. АНАЛИЗ МЕТАЛЛИЧЕСКИХ стружек гидравлического масла tellus 68 путём проведения через него электрического тока // european science № 7(56), 2020. С. стр. 26-28.

16. Abduazizov N. A. Toshov Zh. B. Zhuraev A. Sh. The research of "hydrobank-cooler" systems of hydraulic power units of hydraulic mining machines //

ЕВРАЗИЙСКИЙ СОЮЗ УЧЕНЫХ (ЕСУ) № 2 (71) / 2020 4 часть.

17. Набижон Азаматович Абдуазизов, Сардоржон Абдумуминович Турдиев, Акбар Шавкатович Жураев РАЗРАБОТКА МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ТЕПЛОВЫХ ПРОЦЕССОВ В РЕГУЛИРУЮЩЕМ КОНТУРЕ ГИДРООБЪЕМНОЙ СИЛОВОЙ УСТАНОВКИ КАРЬЕРНОГО КОМБАЙНА. // Евразийский союз ученых № 5-1. 2019. стр. 44-47

18. Гуламжан Гафурович Муратов, Равшан Камилджанович Махамаджанов, Акбар Шавкатович Жураев. Автоматизация управления поточнотранспортными системами // Вопросы науки и образования 27(39) 2018.

19. Гуламжан Гафурович Муратов, Акбар Шавкатович Жураев, Равшан Камилджанович Махамаджанов, Шахноза Шухрат Кизи Маткасимова, Дилбар Юсуфовна Абдуназарова Усовершенствование схем автоматизации ленточных конвейеров в горных предприятиях Наука, техника и образование № 6 (47) 2018

20. Тагирова Ю.Ф., Нормаев К.Х., Шомуродов Б.Х., Жураев А.Ш. Моделирование температурного режима при бурении скважин в мерзлых породах с продувкой воздухом при использование вихревой трубы // МЕЖДУНАРОДНОЕ НАУЧНОПРАКТИЧЕСКОЕ ПЕРИОДИЧЕСКОЕ СЕТЕВОЕ ЖУРНАЛ «Форум молодых ученых». Выпуск № 12 (16) (декабрь, 2017). 1797-1800 стр.

21. Г.Г Муратов, ХЭ Юлдошов, АШ Жураев Требования к электроприводу напора карьерного экскаватора // Journal of Advanced Research in Technical Science // № 8. 2018. Стр. 80-82

22. Абдуазизов Н., Джураев Р.У., Жураев А.Ш. Исследование влияния температуры и вязкости рабочей жидкости гидравлических систем на надежность работы горного оборудования. // O'zbekiston konchilik xabarnomasi. № 3 (74), 2018.

РАСПОЗНАВАНИЕ МЕТЕООБРАЗОВАНИЙ ПО КОЭФФИЦИЕНТАМ РЕШЕТЧАТОГО ФИЛЬТРА

Атаманский Дмитрий Владимирович,
д.т.н., доцент
Семеняка Андрей Викторович,
к.т.н.
Шипицын Сергей Иванович
к.т.н., доцент
Романенко Игорь Александрович
Харьковский национальний университет
Воздушных Сил им. Ивана Кожедуба
г. Харьков, Украина

Введение. Наиболее распространенные алгоритмы распознавания опасных метеоявлений базируются на измерениях первых трех моментов энергетического спектра междупериодных флюктуаций отражений от метеообразований [1— 4]. Главными трудностями на пути измерения нулевого момента (мощности спектра) являются большой динамический диапазон отраженного метеоцелью сигнала и его большая пространственная изменчивость. Это предъявляет особо жесткие требования к приемнику радиолокатора. Поэтому часто предлагаются новые методы распознавания, основанные на известных оценках остальных моментов спектра отражений [5 —7], а также оценках поляризационных составляющих сигнала от МО. Главная сложность при этом состоит в том, что разница между значениями поляризационных характеристик для некоторых метеоявлений составляет несколько сотых процента, и для таких тонких измерений необходимо высококачественное оборудование. При этом не обсуждаются вопросы практической реализации алгоритма. Широкие возможности для их решения открывает структурно-алгоритмическая основа решетчатых фильтров [8].

Цель работы. Обосновать метод распознавания, который базируется на оценках параметров адаптивных решетчатых фильтров, отличается от

известных алгоритмов распознавания более простой реализацией и не уступает им в точности распознавания.

Материали и методы. В последнее время в научной литературе для решения задач метеолокации предлагаются к практическому использованию адаптивные решетчатые фильтры [8]. Матричная импульсная характеристика (МИХ) $\mathbf{W}$ решетчатого фильтра (РФ) строится из набора однотипных "элементарных" 2×2 блоков

$$\mathbf{E}_m(l)=\mathbf{S}_m(l)\cdot\mathbf{B}_m(l),\ m\in 2,M;\ l\in 1,M-m+1$$

$$\mathbf{S}_m(l)=\begin{bmatrix} s_m(l) & 0 \\ 0 & c_m(l)\end{bmatrix},\ \mathbf{B}_m(l)=\begin{bmatrix} \alpha_m(l) & 1 \\ 1 & \beta_m(l)\end{bmatrix}.,$$

которые имеют смысл МИХ "элементарных" решетчатых фильтров (ЭРФ), а РФ в целом – из набора однотипных ЭРФ. Набор параметров $s_1(l),(l\in 1,M)$ и $s_m(l),c_m(l),\alpha_m(l),\beta_m(l)$ $(m\in 2,M;\ l\in 1,M-m+1)$ ЭРФ полностью определяет "обобщенную факторизацию Левинсона" сомножителей " верхне – нижнего" и " нижне – верхнего" треугольных разложений матрицы $\mathbf{\Psi}=\mathbf{R}^{-1}$ и существует для любых "строго несингулярних" матриц $\mathbf{R}$, то есть матриц с ненулевыми главными минорами всех порядков.

Процедуры распознавания могут быть разными, но в их основе лежит сравнение некой статистики ξ_0 с набором ξ_i $(i\in 1,G)$ эталонов этой статистики для каждого из G метеообъектов. Перспективным можно считать сравнение квадратичных форм $\xi_i=\boldsymbol{\alpha}^*\cdot\hat{\mathbf{\Psi}}_{\alpha_i}\cdot\boldsymbol{\alpha}$ $(i\in 1,G)$ вектора параметров $\boldsymbol{\alpha}$, полученного в процессе настройки АРФ с матрицами $\hat{\mathbf{\Psi}}_{\alpha_i}=\left(\hat{\mathbf{\Phi}}_{\alpha_i}\right)^{-1}$, которые выполняют роль предварительно набранных эталонов G метеоявлений (банка "эталонных" векторов параметров, которые отвечают той или иной метеообстановке).

В предлагаемом алгоритме распознавания в качестве статистики ξ_0 используется разность двух элементов вектора $\boldsymbol{\alpha}$:

$$\xi=|\hat{\alpha}_2|-|\hat{\alpha}_3|, \qquad (1)$$

где $\hat{\alpha}_2$, $\hat{\alpha}_3$ – оценки частных коэффициентов корреляции второй и третей ступеней АРФ.

Значение ξ сравнивается набором порогов ξ_i $(i \in 1, G)$ этой статистики для всех G метеообъектов. Под порогом (эталоном) ξ_i $i-$го метеообъекта понимается интервал значений ξ, в который с вероятностью 0.9 попадает случайная величина ξ. Решение о принадлежности принятых отражений к $(i \in 1, G)$ $i-$метеообъекту принимается при нахождении величины ξ_0 в интервале допустимых значений для $i-$метеообъекта.

Ниже рассматриваются результаты использования методики для распознавания типов облачности по данным некогерентного МРЛ.

Результаты и обсуждение. Исследования эффективности алгоритмов радиолокационного распознавания метеообъектов проводились с использованием накопленных выборок последовательностей отраженных сигналов для различных метеообъектов, полученных с помощью радиолокационного измерительного комплекса на основе импульсного некогерентного метеорадара типа МРЛ-1 [5, 6]. Сначала проверялась гипотеза о применимости статистики (1) для распознавания. Для этого проанализированы функции распреедления (ф.р.) данной статистики (рис.1. б) и α_2 – параметра (4) АРФ (рис.1.а), по сути являющийся предпороговой статистикой для распознавания уровней турбулентности в когерентных МРЛ [1, 4].

Видно существенное различие в форме и параметрах ф.р. анализируемых статистик. Незначительное различие ф.р. α_2 – параметра АРФ (рис.1а) означает, что использовать упомянутый параметр в задаче распознавания нецелесообразно. И напротив, существенное смещение ф.р. статистики ξ_0 относительно друг друга позволяет, используя пороговую обработку статистики, распознавать различные виды облачности.

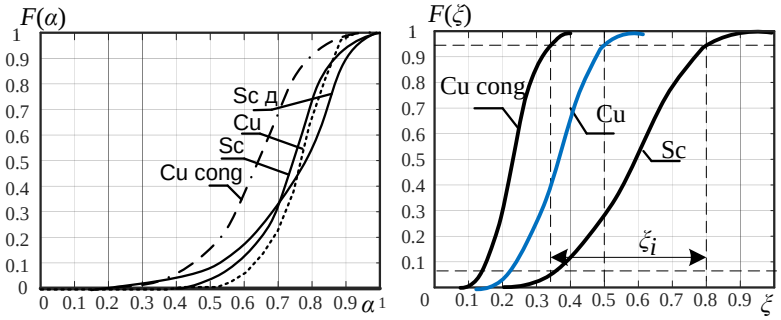

а) **б)**

Рис. 1. Функции распределения α_2 – параметра АРФ и статистики ξ следующих видов облачности: перистые (Ci), слоисто-кучевые (Sc), слоисто-кучевые с дождем (Sc д), кучевые средние (Cu), кучево-дождевые (Cb), кучевые мощные (Cu cong) облака.

Методика проверки этой гипотезы состояла в следующем.

На первом этапе определялись пороги для выбранных видов облачности. Для этого использовались отраженные импульсы ячеек дальности от слоя облачности с наибольшей мощностью отражений толщиной $\Delta h = 100$м и находящийся на высоте не менее 500 м и дальностью не ближе 800м от МРЛ. Так снижалось влияние отражений от подстилающей поверхности. Для каждой ячейки дальности по M=256 ненулевым отсчетам определялось значение ξ. Полученный набор значений подвергался статистической обработке. По полученным функциям распределения (ф.р.) $F(\xi)$ определялся интервал ξ_i, в который с вероятностью 0.9 попадает случайная величина ξ_0.

На рис.2 показаны ф.р. случайной величины ξ для двух видов облачности: перьевой (Ci), которая не дает осадков, и слоисто-кучевой (Sc), которая может порождать осадки и связанные с ними опасные явления (повышенную турбулентность, молнии и т.д.).

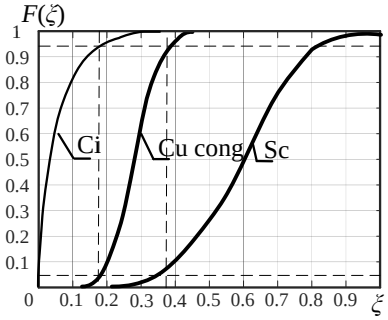

Рис. 2. Функции распределения ξ для разных видов облачности в весенний период

Явно видно существенное различие в форме ф.р., а также положении и размере интервала ξ_i. Это подтверждает целесообразность распознавания метеообъектов по параметрам АРФ. При этом в качестве статистики распознавания используется неэнергетический параметр (ξ), что выгодно отличает предложенный алгоритм от известных, основанных анализе энергетических характеристик принятых отражений.

Выводы. Известные алгоритмы распознавания атмосферных образований в метеорадиолокаторах с различной когерентностью отличаются степенью сложности, полнотой вектора распознаваемых явлений и видов метеообразований. Кроме этого не существует единой структурно-алгоритмической основы, позволяющей унифицировать задачи измерения и распознавания.

Предложена единая структурно - алгоритмическая основа практической реализации измерения параметров метеообразований и распознавания опасных метеоявлений на базе адаптивных решетчатых фильтров. Показано, что в качестве предпороговой статистики распознавания видов метеообразований может выступать разность модулей оценок частных коэффициентов корреляции второй и третей ступеней АРФ.

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ СПИСОК

1. Радиолокационная метеорологическая информация в аэронавигации. / Т.А. Базлова [и др.]. СПб:РГГМУ,2014. -364 С.

2. *Кхыонг Н. В.*. Алгоритм обнаружения метеообразований по результатам первичной обработки в посадочном аэродромном радиолокаторе. *Труды МФТИ. 2020.* Том 12, № 2. с.117-125.

3 *Денисенков Д.А., Жуков В.Ю., Кулешов Ю. В., Суворов С.С., Щукин Г. Г.*. Оптимизация условий наблюдения целей в многопараметрическом метеорологическом радиолокаторе. *Труды конференции РРВ–26, 1–6 июля 2019,Казань*. Том II, с. 250–253.

4. Порядок применения автоматизированного метеорологического радиолокационного комплекса «АСУ-МРЛ» в практике штормооповещения и противоградовой защиты. Методические указания. РД 52.37.XXX-2008. М: Росгидромет. 2008. 84 с.

5. *Науменко В.В., Тоцкий А.В., Хлопов Г.И., Войтович О.А.*. Классификация атмосферных образований с помощью оценивания бикогерентности радиолокационных сигналов обратного рассеяния. Радиотехника. 2016. Вып. 184. С.72-79.

6. *Войтович О. А., Зацеркляная А. В., Руднев Г.* и др. Исследование флуктуаций некогерентных сигналов, отраженных от облаков. Радиофизика и электроника. 2015. Т. 6(20). № 2.С.48-52.

7 *Evgenii V. Masalov and Nikolay N. Krivin.* Precision Characteristics of the Differential Radar Reflectivity Meter. Journal of Siberian Federal University. *Engineering & Technologies*, 2019, 12(1), 97-105.

8. Адаптивные решетчатые фильтры. Часть I, 2. Д .И. Леховицкий, Д. С. Рачков, А. В. Семеняка, В. П. Рябуха, Д. В. Атаманский. *Прикладная радиоэлектроника.* 2011. Т. 10, № 4. С. 380–418.

ГТС І МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ЇЇ «ОЗДОРОВЛЕННЯ»

Жабський Сергій Миколайович,
викладач спеціальних дисциплін
Коношенко Ольга Сергіївна,
Студентка
Полтавський фаховий коледж нафти і газу
Національного університету
«Полтавська політехнікаа імені юрія Кондратюка
м.Полтава, Україна

Вступ.Газотранспортна система України включає 36 тис. км магістральних газопроводів різного призначення і продуктивності, 71 компресорну станцію (122 компресорних цехи), понад 1600 газорозподільних станцій, 12 підземних сховищ газу з найбільшим в Європі після Росії активним обсягом газу – понад 32 млрд м^3, або 21,3% від загальноєвропейської активної ємності. На «вході» ГТС спроможна прийняти до 290 млрд м^3, а на «виході» передати 175 млрд м^3 природного газу, в тому числі 140 млрд м^3 до країн Західної і Центральної Європи.

Таблиця 1

Обсяги імпорту природного газу в Україну за напрямами у 2012-2020 роках, млрд куб. м

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Росія	32,8	25,8	14,4	6,1					
Словаччина								9,2	10,2
Польща								1,4	1,6
Угорщина								3,7	3,9
Інші країни	32,9	27,9	19,5	16,4	11,1	14,1	10,6		
Разом	65,7	53,7	33,9	22,5	11,1	14,1	10,6	14,3	15,7

Надійність і технологічні характеристики елементів систем газопостачання (середній час міжремонтного напрацювання, середній час аварійних і планових ремонтів, час очікування ремонтів, продуктивність елементів) багато в чому залежать від якості устаткування й рівня експлуатації систем. Значення цих параметрів обмежуються досягнутим рівнем науково-

технічного прогресу й економічною доцільністю додаткових витрат на вдосконалювання техніки й технології виробництва.

Мета роботи.Значна зношеність газотранспортної системи є причиною щорічного збільшення витрат на відновлення основних засобів, проте останнім часом спостерігається стійка тенденція до зменшення обсягу фінансування капітального, поточного та планового ремонтів, що негативно впливає на ефективність та надійність функціонування газотранспортної системи. через недостатній обсяг інвестицій погіршується технічний стан об'єктів газотранспортної системи, збільшуються питомі та непродуктивні витрати матеріальних та енергетичних ресурсів.

Результати аналізу основних показників інвентаризації технічного стану обладнання таустаткування підземних сховищ газу свідчать, що 85% зазначеного устаткування, машин, споруд основного і допоміжного виробництва, 5% газопромислового устаткування, 62% свердловин, а також 84% спеціальних машин та механізмів відпрацювали половину свого ресурсу.

Коефіцієнт корисної дії (24-26%) парку газоперекачувальних агрегатів компресорних станцій значно нижчий від коефіцієнта сучасних енергоефективних агрегатів (34-42%), що зумовлює значні виробничо-технологічні витрати газу для потреб його транспортування.

Матеріали і методи. Розв'язати роблему передбачається шляхом проведення системного аналізу технічного стану газотранспортної системи України, розроблення та здійснення комплексу технічних і організаційних заходів, а саме:

– модернізації та реконструкції компресорних станцій;

– реконструкції та капітального ремонту магістральних газопроводів;

– реконструкції і технічного переоснащення газовимірювальних та газорозподільних станцій;

– реконструкції підземних сховищ газу.

Також важливою складовою є необхідність формування Плану розвитку газотранспортної системи (рис.1).

Рис. 1. Цілі Плану розвитку газотранспортної системи

Результати і обговорення. Для розроблення зазначених заходів необхідно враховувати :

– існуючі напрямки та обсяг транспортування і транзиту природного газу територією України;

– рівень розвитку промисловості регіонів та збільшення обсягу споживання газу в них;

– проєкти диверсифікації поставок газу в Україну;

– міжнародні проєкти транспортування природного газу територією України;

– сучасні технічні, технологічні та проєктні рішення з транспортування газу;

– можливість використання технологічного обладнання газотранспортної системи, вивільненого у результаті зміни напрямків транспортування газу;

– наявність вільних електричних потужностей на трасах магістральних газопроводів;

– можливість підвищення з мінімальними затратами надійності та ефективності газотранспортного обладнання, що виробляється на вітчизняних підприємствах;

– положення міжнародних договорів у сфері охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки, згода на обов'язковість

виконання яких надана Верховною Радою України, та акти законодавства у зазначеній сфері;

– положення Спільної заяви за результатами Спільної ЄС – Україна міжнародної інвестиційної конференції щодо модернізації газотранспортної системи України.

Висновок.Потрібно проводити наукові дослідження у напрямку розроблення системи комплексної модернізації ГТС. Результати цих досліджень дадуть можливість виробити науково обґрунтоване бачення стану проблеми, сформулювати стратегію розвитку системи ГТС і на цій основі оптимізувати підходи до поетапної модернізації. До того ж проведення цих досліджень допоможе сформувати групу висококваліфікованих спеціалістів – експертів із проблеми модернізації і управління ГТС, здатних об’єктивно аналізувати різні підходи, прогнозувати наслідки їх реалізації.

МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ МЕРЕЖ ПЕРЕДАВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПОКОЛІННЯ 5G

Згурський Олександр Миколайович,
студент ОНАЗ ім. О.С. Попова,
Кунах Наталія Ігорівна,
д.т.н., професор,
Манько Олександр Олексійович,
д.т.н., професор,
Нікіфоренко Костятин Борисович,
к.т.н., старший викладач,
Київський коледж зв'язку
Скубак Олександр Миколайович,
к.т.н., доцент ОНАЗ ім. О.С. Попова,
Харлай Людмила Олексіївна,
к.т.н., викл.-метод. вищої категорії,
Київський коледж зв'язку
м. Київ, Україна

Вступ Одним з найважливіших параметрів приймально-передавальних пристроїв систем зв'язку нового покоління, що підтримують технологію 5G, є їх захищеність від потужних імпульсних завад. Причина полягає в тому, що імпульсна завада значної потужності може пошкодити вхідні кола приймальних пристроїв, зокрема, призвести до пробою або підвищити рівень шуму змішувальних діодів. Таким чином, актуальною є проблема захисту вхідних кіл приймальних НВЧ – пристроїв від потужних зовнішніх завад. Рішення цієї проблеми значно підвищує надійність апаратури.

Мета роботи Виходячи з цього, для підтримання надійної роботи приймально-передавальних систем нового покоління 5G [1] необхідно захистити вхідні кола приймачів міліметрового діапазону довжин хвиль від впливу потужних імпульсних завад, які можуть пошкодити діоди вхідних кіл змішувачів приймальних пристроїв, що призводить до відмови функціонування апаратури, або ж до підвищення рівня шумів цих діодів, і це значно погіршує параметри зв'язку [2]. З метою вирішення цієї проблеми в роботі

запропоновано застосування обмежувачів потужності, які функціонують за рахунок енергії прийнятого сигналу.

Вибір типу напрямної системи та принципів схемної побудови захисного пристрою

Визначальним параметром при виборі схеми побудови захисного пристрою (ЗП) є робочий діапазон частот, який у нашому випадку лежить в межах робочого діапазону прямокутного хвилеводу перерізом 7,2х3,4 мм і складає 25.86 - 37.5 ГГц. В теперішній час відбувається інтенсивне освоєння цього та суміжних діапазонів в зв'язку з розробкою систем зв'язку нового покоління, зокрема в рамках технології 5G [1,3]. Очевидно, що необхідна ширина робочої смуги ЗП може бути забезпечена за його реалізації на основі регулярної лінії передачі без використання узгоджувальних резонансних елементів. Можливі варіанти схем побудови ЗП на основі регулярної лінії передачі показані на рис.1 а,б,в. Усі приведені схеми використовують принцип самокерованих обмежувачів НВЧ потужності, коли енергія продетектованого НВЧ сигналу використовується для живлення керуючих p-i-n-діодів. В цьому випадку ЗП завжди знаходиться у стані робочого режиму, навіть якщо апаратура відключена від джерела живлення [4]. Для випрямляння НВЧ сигналу використовуються діоди з бар'єром Шотткі (ДБШ).

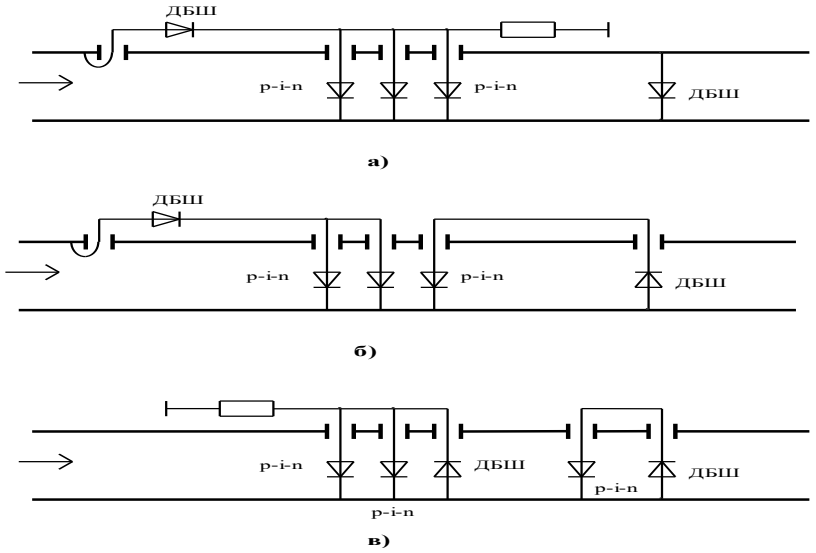

Рис.1. Варіанти побудови ЗП на основі регулярної лінії передачі

Втрати (загасання сигналу) в цих схемах у режимі слабкого сигналу

визна-чаються як втратами в активних елементах, так і відбиттям сигналу від входу ЗП за рахунок неузгодженості лінії передачі в місцях розташування діодів, що має місце навіть за відсутності втрат у діодах. Звідси випливає, що для створення ЗП з малим загасанням у режимі слабкого сигналу необхідно використовувати лінію з хвильовим опором порядка 40 - 100 Ом.

Очевидно, що звичайний прямокутний хвилевід мало підходить для цієї мети, оскільки його хвильовий опір має більш високе значення. Крім того, поле електромагнітної хвилі в ньому розподілене практично по всьому перерізу, в той час як активні елементи (АЕ), що розміщені в прямокутному хвилеводі, можна розглядати, як точкові елементи із зосередженими параметрами. Рівень взаємодії АЕ з електромагнітною хвилею в цьому випадку достатньо низький. Можливе використання хвилеводно-щілинних ліній (ХЩЛ), однак, при цьому виникають труднощі з тепловідводом від активних елементів, тому що в самій ХЩЛ тепловідвід від АЕ практично відсутній, а уведення спеціальних теплопровідних штифтів чи пластин призводить до виникнення додаткових втрат у лінії, оскільки ці елементи (штифти, пластини) є електродинамічними неоднорідностями, і спричиняють додаткове відбиття сигналу. У зв'язку з викладеним, найбільш прийнятним для реалізації ЗП, з точки зору забезпечення достатнього тепловідводу, можна вважати такий тип лінії, як Н-хвилевід, де можна монтувати АЕ на гребені хвилеводу, що забезпечить потрібний тепловідвід, не створюючи при цьому електродинамічних неоднорідностей у тракті.

На рис. 2 приведена конструкція Н-подібного хвилеводу. Хвилевід утворе-ний двома симетрично розташованими гребенями шириною $2t$, відстань між ними $2l$. Ці гребні розташовані у прямокутному хвилеводі, ширина якого 7.2 мм, висота 3.4 мм.

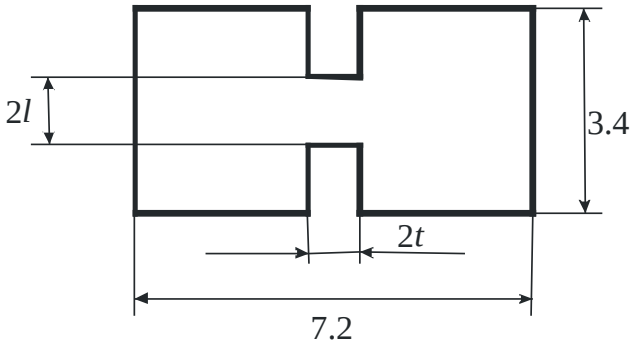

Рис. 2. Конструкція Н-хвилеводу

В роботі було проведено розрахунки залежності хвильового опору Н-хвилеводу від параметра 2*t* для різних частот діапазону та для значення 2*l* = 0.4 мм. Як показують результати розрахунків, за ширини гребеня 2*t* = 2.8 мм і відстані 2*l* = 0.4 мм хвильовий опір дорівнює 45.3 Ом на середній частоті діапазону і мало змінюється в робочому діапазоні частот (від 44.9 Ом до 46.5 Ом), тобто зміна хвильового опору в діапазоні складає ± 1.75% від середнього значення. Збільшення відстані 2*l* до величини 2*l* = 0.6 мм дає величину хвильового опору 66.3 Ом ± 2.6%, що може призвести до збільшення втрат в режимі малого сигналу.

Керуючими елементами ЗП є p-i-n-діоди. Керуючий вузол ЗП являє собою 4 p-i-n-діоди, встановлені у регулярній лінії з хвильовим опором ρ на однаковій відстані *l* один від іншого. Еквівалентна схема керуючого вузла приведена на рис.3.

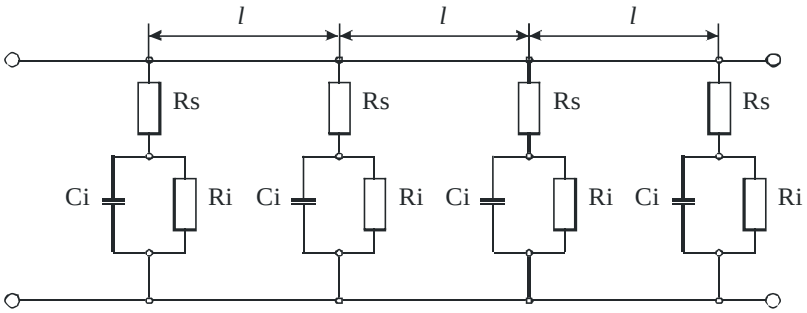

Рис. 3. Еквівалентна схема керуючого вузла

Тут Ri – опір і-шару, Ci – ємність p-i-n структури, Rs - опір низькоомного напівпровідника та металу.

З результатів розрахунку випливає, що для забезпечення рівномірних характеристик та невеликих значень початкового загасання у робочому

діапазоні частот, відстані між діодами керуючого блоку повинні бути обрані згідно з виразом:

$$l \approx \frac{\lambda_{32}}{8}.$$

Тут λ_{32} – середня довжина хвилі робочого діапазону. В нашому випадку ця величина знаходиться в межах ~ 0,8-1мм.

На рис. 4 приведена схема конструкції ЗП на Н-хвилеводі, яка використовує в якості керуючого вузла 4 p-i-n-діоди.

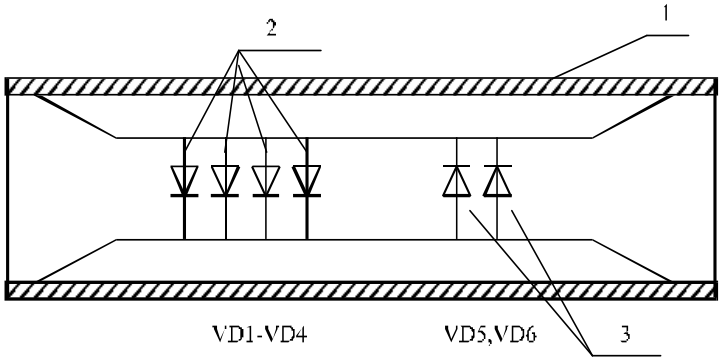

Рис. 4. ЗП на Н-хвилеводі

1 - Н- хвилевід;

2 - керуючий вузол на p-i-n-діодах;

3 - вузол детекторних діодів (ДБШ).

Таким чином, у роботі запропоновано та побудовано конструкцію захисного пристрою 8 - мм діапазону довжин хвиль на основі самокерованого обмежувача потужності з відносним робочим діапазоном частот до 40% [5].

Для розробленої конструкції при проведенні випробувань тривалість вхідного імпульсного сигналу складала 100 нс при шпаруватості 100 - 1000. Рівень імпульсної вхідної потужності міг регулюватися і досягав 10Вт. Результуючі втрати в режимі пропускання (при низькому рівні вхідного сигналу) не перевищували 1-2дБ у робочому діапазоні частот 25,87-37,5 ГГц. При подачі на вхід ЗП імпульсного сигналу потужністю до 10Вт рівень імпульсної потужності на виході ЗП знижувався приблизно на величину порядку 30 дБ.

Висновки

1. В результаті теоретичних та експериментальних досліджень розроблено конструкцію самокерованого обмежувача потужності, що, на відміну від існуючих, працює в широкому діапазоні частот (порядку 40%) та забезпечує порівняно низький рівень втрат в режимі малого сигналу за високого рівня загасання в режимі потужного вхідного сигналу . Результати цієї роботи дозволять підвищити надійність вхідних кіл НВЧ - приймачів систем зв'язку покоління 5G, що працюють в умовах за наявності впливу сильних зовнішніх імпульсних сигналів.

ЛІТЕРАТУРА

1 Theodore S., Rappaport, Shu Sun, R. Mayzus, Hang Zhao, Y. Azar, K. Wang, George N. Wong, Jocelyn K. Shulz, Mathew Samimi, F. Gutierrez. Millimeter Wave Mobile Communications for 5G Cellular: It Will Work. // IEEE Access journal. – Volume 1. – May, 2013. – pp. 335 – 349.

2. Каток В.Б., Манько А.А., Соловьев Д.А. Широкополосный самоуправляемый ограничитель мощности мм-диапазона // Труды 9-й Международной крымской конференции «СВЧ-техника и телекоммуникационные технологии» КрыМиКо 99.- Севастополь: СГТУ (Украина) .- 1999.- С.85-86.

3 A Survey of 5G Network: Architecture and Emerging Technologies. Akhil Gupta, Rakesh Kumar Jha // IEEE Access journal. – Volume 3. – July, 2015. – pp. 1206 – 1232.

4. Вайсблат А.В. Коммутационные устройства СВЧ на полупроводниковых диодах.-М.: Радио и связь, 1987.-120 с.

5. Манько О.О. Моделювання діапазонних характеристик захисного пристрою надвисоких частот // Наукові записки УНДІЗ. – 2014 . - №1(29). – С.38-43.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРИМАЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ЗВАРНИХ СТИКІВ С21-РИ З КУТОВИМ РОЗМІЩЕННЯМ НАКЛАДОК

Зезюков Д. М.
к.т.н., доц.
Любушкіна Н. Є.
магістрантка
Державний вищий навчальний заклад
«Придніпровська державна академія
будівництва та архітектури»

Постановка проблеми. закономірності зміни напружено-деформованого стану зварних стиків С21-Ри з кутовим розміщенням накладок при варіації диаметрів арматурних стрижнів

Мета дослідження. Визначення тримальної спроможності зварних стиків С21-Ри з кутовим розміщенням накладок.

Результати дослідження. Випробування проводили в лабораторії кафедри залізобетонних та кам'яних конструкцій 21 травня 2020 року.

Максимальне зусилля прикладення навантаження, що розтягує, визначали на розривній машині ГМС-100.

В процесі проведення досліджень фіксували геометричні розміри стрижней до і після розриву.

В таблиці наведені узагальнені результати проведення випробувань. Межу міцності на розрив зварних стиків арматурних стрижнів визначали в МПа шляхом відношення максимально прикладеного навантаження к площі стрижня. Для визначення відносного подовження стрижнів вимірювали лінійні розміри стрижнів до і після випробувань. Відносне подовження стрижнів в % визначали за формулою.

$$\delta = \frac{l_2 - l_1}{l_1} \times 100$$

де: l_1 – початковий розмір стрижня, мм;

l_2 – розмір стрижня після розриву.

Окрім цього, при аналізі результатів випробувань, аналізували місця і характер розриву стрижнів.

Таблиця 1

Результати випробувань зварних стиків арматурних з'єднань

Марку вання зразків	Розміри зразків до випробувань			Результати випробувань зразків				
	Діаметр мм	Довжина, мм	Площа перерізу $см^2$	Руйнівне зусилля, кН	Довжина, мм	Місце руйнування	Межа міцності на розрив, МПа	Відносне подовження,%
1_{16}	16	1010	2,011	71,0	1077	По стрижню поблизу стика	353,06	6,22
2_{16}	16	1012	2,011	71,1	1110	теж	353,56	8,83
3_{16}	16	1003	2,011	71,2	1098	теж	354,05	8,65
1_{20}	20	1010	3,142	209,0	1035	По стрижню поблизу стика	665,18	2,41
2_{20}	20	1005	3,142	197,5	1023	теж	628,58	1,76
3_{20}	20	1013	3,142	203,5	1056	Руйнуван-ня стрижня відсутнє	647,68	4,07
1_{32}	32	1012	8,042	475,0	1102	По стрижню віддалено від стика	590,65	8,16
2_{32}	32	1012	8,042	475,0	1089	теж	590,65	7,07
3_{32}	32	1014	8,042	481,9	1091	теж	599,23	7,06

Як видно з таблиці, усі три арматурні стрижні діаметром 16 мм показали практично однакові результати міцності на розрив – 353,06 - 354,05 МПа. Руйнування стрижнів відбулось поблизу зварного з'єднання (рис Д.1.2). Стики зварного з'єднання С21-Рн залишились не пошкодженими. Відносне подовження стрижнів знаходиться в межах 6,22- 8,83%, що характерне для термічно зміцнених марок сталей.Процес руйнування термічно зміцнених стрижнів відносно невеликого діаметру 16мм можна пояснити розміцненням кристалічної решітки поблизу зварного з'єднання.

Слід відзначити значні показники міцності на розрив арматурних

стрижнів діаметром 20мм – 628,58 - 665,18 МПа і значно низьке відносне подовження стрижнів, що знаходиться в межах 1,76 - 4,07%. Такі показники міцності і відносного подовження не характерні для арматурних стрижнів класу А500С, а причина цього, на-нашу думку, полягає в ефекті перезміцнення кристалічної решітки в процесі її термічної обробки. Руйнування двох стрижнів діаметром 20мм (1_{20} і 2_{20}) відбулось поблизу зварного з'єднання (рис Д.1.3). Стрижень 3_{20} після прикладання максимального навантаження 203,5кН залишився не пошкодженим (в подальшому навантаження почало падати). Стики зварного з'єднання С21-Рн залишились не пошкодженими.

Процес руйнування двох термічно зміцнених стрижнів діаметром 20мм можна пояснити розміцненням кристалічної решітки поблизу зварного з'єднання, а вихід із строю третього стрижня – внутрішніми дефектами кристалічної решітки. Два арматурні стрижні діаметром 32мм (1_{32} і 2_{32}) мають однакові показники міцності на розрив - 590,65 МПа, а міцність третього стрижня 3_{32} декілька вище - 599,23 МПа. Руйнування стрижнів відбулось віддалено від зварного з'єднання (рис Д.1.4) . Стики зварного з'єднання С21-Рн залишились не пошкодженими. Відносне подовження стрижнів знаходиться в межах 7,06- 8,16%, що характерне для термічно зміцнених марок сталей.

Процес руйнування термічно зміцнених стрижнів діаметром 32мм можна пояснити неможливістю впливу зварки на кристалічну решітку масивного стрижня. У даному випадку руйнування стрижнів відбулося із-за неможливості стрижнів протидіяти максимальним зусиллям на розрив.

Висновки. В результаті дослідження тримальної спроможності зварних стиків арматурних стрижнів діаметром 16, 20 і 32мм встановлено:

1. Зварні стики усіх арматурних стрижнів в результаті прикладення максимального розривного навантаження залишились не пошкодженими.

2. Руйнування усіх стрижнів діаметром 16мм відбулось поблизу зварного з'єднання. Процес руйнування термічно зміцнених стрижнів відносно невеликого діаметру 16мм можна пояснити розміцненням кристалічної решітки поблизу зварного з'єднання.

3. Руйнування двох стрижнів діаметром 20мм відбулось поблизу зварного з'єднання, а третій стрижень після прикладання максимального навантаження 203,5кН залишився не пошкодженим. Процес руйнування двох термічно зміцнених стрижнів діаметром 20мм можна пояснити розміцненням кристалічної решітки поблизу зварного з'єднання, а вихід із строю третього стрижня – внутрішніми дефектами кристалічної решітки.

4. Слід відзначити значні показники міцності на розрив арматурних стрижнів діаметром 20мм – 628,58 - 665,18 МПа і значно низьке відносне подовження стрижнів, що знаходиться в межах 1,76 - 4,07%.

5. Руйнування стрижнів діаметром 32 мм відбулось віддалено від зварного з'єднання. Процес руйнування термічно зміцнених стрижнів діаметром 32мм можна пояснити неможливістю впливу зварки на кристалічну решітку масивного стрижня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Manual for Detailing Reinforced Concrete Structures to EC2/ SBN 9780415663489 - CAT# Y116876. 2016. 498 p.
2. EN 1992-1-1 Eurocode 2: Design of concrete structures — Part 1-1: General rules and rules for buildings.European Committee for Standardization, 2001. - 230 pp.
3. Institution of Structural Engineers. Manual for the Design of Concrete Building Stmctures to Eurocode 2. Institution of Structural Engineers, London, 2006.
4. Schlaich, J. and Schafer, K.. Design and detailing of structural concrete using strut-and-tie models. Structural Engineer,69. 2016. 113-125 pp.
5. Schiessl, P. and Raupach, M. Laboratory studies and calculations on the influence of chloride-induced corrosion of steel in concrete. ACI Mateiials Journal, 94. 2016, 56-62 pp.

ВИКОРИСТАННЯ COMSOL MULTIPHYSICS ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ РОБОТИ АКУСТИЧНОГО ТРАКТУ

Лісовець Сергій Миколайович
К.т.н., доцент
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. Як відомо, дослідження складних технічних систем можна виконувати двома основними способами: шляхом їх експериментального дослідження і шляхом побудови їх моделей [1].

Експериментальне дослідження є досить складним процесом, який вимагає багато матеріальних, часових, людських, фінансових і інших ресурсів – а іноді таке дослідження провести взагалі неможливо.

Зазвичай швидше створити потрібну модель – але, крім цього, необхідно ще й перевірити правильність такої моделі, виконати її симуляцію, правильно відобразити результати симуляції, оцінити точність симуляції і так далі. Тому виконання таких етапів теж вимагає значних зусиль.

Як альтернативу побудові власних моделей часто використовують перевірені часом програмні пакети, які призначені для застосування в тих або інших технічних системах. Таким пакетом є COMSOL Multiphysics [1].

Однією з головних переваг COMSOL Multiphysics є те, що він має єдиний інтерфейс користувача і уніфіковане середовище моделювання для таких різних за фізичною природою явищ, як електродинаміка, гідродинаміка, теплопередача, механіка, акустика, хімія і так далі.

Зокрема, модуль Акустика дозволяє моделювати взаємодію між акустичними хвилями в рідинах, газах і твердих тілах (зокрема, в п’єзоелектричних матеріалах). Він також дозволяє моделювати такі класичні явища, як розсіювання, дифракція, випромінювання, розповсюдження і приймання акустичних хвиль.

Для розрахунків в модулі Акустика використовуються метод скінченних елементів (FEM), метод граничних елементів (BEM), метод трасування променів (Ray tracing) і розривний метод скінченних елементів Гальоркіна (dG-FEM).

Мета дослідження. Полягала в тому, щоб виконати моделювання розповсюдження акустичних хвиль через багатошарове середовище, причому кожний з шарів характеризується своїми параметрами.

Об'єкт дослідження. В якості об'єкта дослідження застосовувалися композитні матеріали – зокрема, такі, як полімерні (склопластики, текстоліти і полімери, які наповнені порошками). Так як дослідження передбачалося не експериментальне, а шляхом моделювання, то для вищеозначених матеріалів визначалися такі їх характеристики, як товщина, густина, акустичний опір, наявність неоднорідностей структури і так далі, після чого такі характеристики вносилися в модель.

Результати дослідження. В результаті проведення дослідження було успішно створено і просимульовано кілька моделей. Симуляція полягала в тому, що послідовно змінювалися деякі з характеристик моделей (наприклад, товщина і кількість шарів полімерних композиційних матеріалів) і визначався вплив зміни таких характеристик на амплітуду і фазу акустичних хвиль, які взаємодіють з такими матеріалами.

Така симуляція дозволяла виявити такі умови взаємодії полімерних композиційних матеріалів з акустичними хвилями (типи електроакустичних перетворювачів, робочі частоти тощо), які характеризуються максимальним впливом зміни характеристик полімерних композиційних матеріалів на акустичні хвилі. В свою чергу, інформація про такі умови взаємодії дозволяє створювати засоби неруйнівного акустичного контролю для достатньо різних матеріалів, які мають велику роздільну здатність, точність і високий рівень автоматизації.

Висновки. Використання COMSOL Multiphysics дозволяє дуже сильно скоротити час на створення засобів неруйнівного акустичного контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буркова Е.Н. Система автоматизированных расчётов Comsol [Электронный ресурс]: Учеб. пособие / Е.Н. Буркова, А.Н. Кондрашов, К.А. Рыбкин; Перм. гос. нац. исслед. ун-т. – Электрон. дан. – Пермь, 2019. 133 с. – ISBN 978-5-7944-3286-2.

УДК 662.61621.3-12

О ПРОБЛЕМАХ ПРИЗНАНИЯ И ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ФУНДАМЕНТАЛЬНОЙ ТЕОРИИ ШКОЛЫ ПЛУГИНА А. Н.

Савенко Владимир Иванович,
кандидат технических наук,
доктор технических наук (РФ),
доктор строительства АСУ,
професссор Киевський национальный университет
строительства и архитектуры (КНУСА), Киев,Украина
Нестеренко Ирина Сергеевна
кандидат технических наук, доцент,
Киевський национальный университет
строительства и архитектуры (КНУСА), Киев,Украина
Клюева Виктория Васильевна
асистент Киевський национальный университет
строительства и архитектуры (КНУСА), Киев,Украина
Полосенко Александр Васильевич
аспирант Киевський национальный університет
строительства и архитектуры (КНУСА), Киев,Украина

Введение История отношений науки, как отдельных ученых так и общественных научных организаций, с официальными государственными научными институтами всегда носила сложный, а порой и драматический характер. Так было, так остается в настоящее время, к сожалению.[1,с.272] Стоит только вспомнить имена великих подвижников науки и выдающихся ученых разных времен и народов Пифагор, Сократ, Платон, Авиценна, Апполоний Тианский, Николай Коперник, Филиппо (Джордано) Бруно, Галилео Галилей, Исаак Ньютон, Михайло Ломоносов, Нильс Бор, Томазо Кампанела, Макс Планк, Дмитрий Менделеев, Альберт Энштейн, Никола Тесла, Александр Богданов, Андрей Сахаров, Вернадский В.И., Козырев Н.А., Глушков В.М. Левашов Н.В. Гаряев П.П. и еще тысячи гениев, которых всех и перечислить непросто.. Стоит вспомнить ныне действующих,сегодняшних,

борющихся за признание, за право быть услышанными Леонова В.С., Сухоноса С.И., Валерия Кондратова, Гриняева А.ф. , Деревенского О.Х. и многих других. И у каждого из них на пути познания и развития стояли серьезные, а порой опасные препятствия официальных институтов, инквизиции от религии и инквизиции от науки, различного рода комитетов по борьбе со лженауками.

По вине государственных деятелей, политиков и администраторов науки, руководителей академий, преследовались и тормозились научные разработки, целые направления в науке: генетика, кибернетика, не признавались, всячески тормозились и засекречивались такие науки как тектология (А.А.Богданова, опередившего на 3-и десятилетия своих современников), развитие кибернетических сетей управления экономикой всей страны (Глушков В.М. лишенный возможности внедрить свои передовые разработки в жизнь партийным руководством и академией наук СССР). Идеи академика Сахарова А.Д, всемирноизвестного физика-ядерщика, по организации и структуре отношений между советскими республиками и в обществе не были услышаны, остались не понятыми тогдашним руководством страны и осуждались высшим руководством Академии наук СССР, как непрофессиональные. Козырев Н.А. прошел тяжелейшие и несправедливые испытания и все же защитив свои идеи в докторской диссертации и последующих научных открытиях о сущности времени, как физического явления, но так и не получил должной заслуженной оценки, соционика (учение о типах информационного метаболизма-Аушра Аугустинавичюте), саентология и дианетика (учение о деятельности человеческого разума-саентологическая церковь и международная ассоциация саентологии, основанные Р.Л. Хаббардом).

Таких примеров множество. Они свидетельствуют о том, что много основополагающих теорий и целых направлений в науке и технике, гуманитарных науках,тормозятся из-за некомпетентности или сознательного субъективного противодействия развитию научных теорий государственных научных институтов и отдельных высокопоставленных чиновников от науки. Кроме политических факторов видимо работает еще и принцип, эффект

Лоуренса Питера. Так было, время прошло, а все повторяется. Бьются безрезультатно о стену равнодушия со своей теорией гравитации и антигравитации Гриняев А.Ф. и Деревенский О.Х.. Выступает на разных симпозиумах и выставках ученый Леонов В.С, да только опубликовать его книгу «Новая Физика» взялись Англия и Индия на английском языке, а в родном Отечестве в упор не хотят замечать и по достоинству оценить. А ведь найдены решения глобальных энергетических и экологических проблем. Не замечают и нашего Ващенко В.Н, открывшего людям глаза на ошибки создателей теории глобального потепления, изменения озонового слоя Земли, и сегодня активно трудящегося без необходимой поддержки и понмания, создавая уникальный прибор для утилизации всех видов отходов и мусора на основе плазменно-химического реактора.

Несколько лет безуспешно тянется вопрос внедрения и эффективного использования уникальной технологии по защите от коррозии и повышения устойчивости и сроков службы металлических конструкций и изделий с помощью экологически чистого материала на растительной основе CONTRRUST (Автор патента Высоцкая Л.Н. и авторский коллектив разработчиков научно-технических материалов и публикаций ,а также документов для участия в различных инновационных конкурсах и программах:Каратеев А.М.,Плугин А.А.,Савенко В.И.,Кущенко И.В. Ващенко В.Н., Машков О.А., Максимов С.Ю., Журавский А.Д. и другие).[2,с.190,206] Научные и государственные институты при этом практически были безучастными, кроме похвальных грамот и сертификатов, поддержки никакой. Как говорится, надо ж дать.А сколько неизвестно.Сегодня , когда некомпетентными политиками принимаются абсурдные решения и раздувается психоз с политической выгодой и не ищутся причины, а ведутся неуклюжие попытки борьбы со следствиями , мудрый доктор из Львова Анатолий Незгода успешно борется со всеми видами пневмонии, включая коронавирусную, запантовал свой метод лечения всех видов пневмонии (включая и коронавирусную), ВИЧ и даже рака, но его не слышат и в упор не видят те кому

положено видеть такие спасительные вещи в первую очередь. Более того даже мешают внедрению в практику.Видимо преследуются другие неблаговидные цели.

Важнейший вопрос выживания человечества, в сложившейся в настоящее время экологической ситуации, выходит на первое место, но снова, даже перед лицом реальной глобальной угрозы, власть имущие, государственные и научные институты не видят и не слышат выдающихся современных-ученых, не облеченных властью над людьми, но имеющие разум и талант.

Цель работы Целью работы является популяризация инновационных научных теорий и разработок, не услышанных и не оцененных в научном мире, так как неправильное понимание физических и химических явлений Природы, в принципе как и любое невежество, тем более во властных структурах, ведет к принятию абсурдных, а в некоторых случаях пагубных последствий для людей.

Материалы и методы Проведенный анализ публикаций инновационных научных работ ученых, не имеющих поддержки властных структур и лишенных возможности представить на суд широкой научной общественности результаты своих исследований и научных теорий и открытий, а также натурные, лабораторные исследования и собственный опыт разработок и внедрения инновационных работ авторов позволяет утверждать, что рассмотрение и оценка научно-технических трудов официальными научными институтами проходит недостаточно прозрачно и объективно. Еще более сложный путь от рассмотрения до внедрения. Так работа авторов на соискание Государственной премии Украины в области науки и техники «Энергоэффективные технологии ускоренного возведения объектов жилищного и гражданского строительства» удостоена премии в 2013 году с шестого раза, а ведь терпение авторского коллектива могло иссякнуть и после третьего раза. Результаты практически были те же, разве что объемы внедрения наращивались да состав конкурентов изменялся.

Работа на соискание Государственной премии Кабинета министров по инновационным технологиям в области экологически чистой защиты от

коррозии металлических конструкций и изделий веществом на растительной основе CONTRRUST пять раз безуспешно подавалась в конкурсную комиссию. А в ответ равнодушное молчание. Дело же ведь не в медалях и премиях, а в том, чтобы компетентно оценили и применяли разработку. Применяют единицы, кто уже попробовал, в Беларуси, Казахстане, Грузии, Азербайджанеи т.д, но не на Родине. Очень интересуются китайцы, но не столько продуктом, сколько технологией изготовления и применения.А что же официальные научные институты и авторитеты? Кроме серии дорогостоящих испытаний, положительных заключений и сертификатов,- ничего. Аналогичную ситуацию наблюдаем и в исследованиях Леонова В.С. (до сих пор не может опубликовать фундаментальный учебник «Новая физика» и внедрить в полной мере поистине революционные идеи в энергетике,космонавтике,ядерной физике и т.д.), Гриняев А.Ф и Деревенский О.Х. безрезультатно бьются о стену равнодушия со своей теорией о природе гравитации и антигравитации, также как и Валерий Кондратов с его Тканью Мироздания , которая может сравниться со всемирно известной таблицей периодических элементов Менделеева. Ващенко В.Н.,известный антарктический исследователь изобличивший несостоятельность теории озоновых дыр, не имея должной, поддержки, пытается развернуть борьбу с вредными отходами и мусором с помощью своего уникального прибора на основе плазменно-химического высокотемпературного реактора. А поддержки нет, скорее наоборот. Случай с уникальной фундаментальной теорией научной школы Плугиных особый и нуждается в более подробном рассмотрении и обсуждении, поскольку это дело всей жизни Плугина А.Н.,касается жизни всего Человечества.А мыслимых и немыслимых , лабораторных ,натурных,аналитических и практических опытов и исследований было проведено более, чем достаточно не на одну жизнь.

Результаты и обсуждения В виду особой важности для Человечества фундаментальной научной теории школы Плугиных из Харькова жизненно необходимо обратить на нее внимание широкой научной общественности и компетентных руководителей самого высокого уровня всех стран. Пусть даже

это повлечет за собой самые строгие дискуссии, проверки и испытания. Это ведь нужно в интересах всех людей на Земле. И самое главное, что время не терпит, его уже нет.. Школа профессора Плугина А.Н. как раз принадлежит к числу ученых, которые осознавая опасность, созданную людьми по недопониманию, критическую для всей Земли, для всей цивилизации, ситуацию, силой своего разума и таланта постигли причины беды, предлагают выход и должны быть услышаны.

Гипотеза о влиянии электрических явлений на геологические процессы и глобальные события [3]

Глобальное потепление официально признано одним из аспектов изменения климата Земли,и основным его фактором является резкое антропогенное увеличение концентрации парниковых газов, особенно двуокиси углерода (CO2). Однако многие ученые не согласны с этой точкой зрения и не считают антропогенный фактор основной причиной.Таким образом, рассматривая меры по ограничению выбросов парниковых газов как бесполезные. Авторы новой теории (научная школа Плугиных) считают, что настоящая причина - отсутствие однозначных идей в рамках Науки о планете Земля. Целью исследования, представленного в статье [3,4], является установление истинных причин глобальных катастроф, глобального потепления, их стремительного роста в последнее время, особенно в последние десятилетия и степень их опасности, а также выявить их характер и актуальные механизмы. Авторы новой теории критически проанализировали и сопоставили имеющиеся данные по мировым процессам и катастрофам на Земле с древнейших времен до наших дней выявили их актуальные механизмы на основе субмикро- и макроколлоидной химии и физико-химической механики Земли – новой науки о Земле, созданной авторами.Авторы показали, что движущая сила всех глобальных явлений и процессов на Земле - это электрическая сила, обусловленная избыточным отрицательным электрическим зарядом Земли, а причина приближающейся глобальной катастрофы – ненормальный рост заряда за последние десятилетия. Статья посвящена

критическому анализу экспериментальные данные о динамике глобальных катастроф, в том числе изменение температуры Земли и уровня океана, большое количество углекислого газа и атмосферная пыль. (Авторы Плугин А.Н.,Плугин А.А. и другие члены школы, опубликовано EDP Sciences, 2020, Материал статьи № 02001 был представлен на Международной онлайн конференции по устойчивому будущему: экологические, технологические, социальные и экономические вопросы (ICSF 2020), 22 апреля 2020г.). А реакции надлежащей нет. Не слышит не только научное сообщество, но и те , кому положено такие серьезные сигналы слышать и предпринимать адекватные меры.

С надеждой на то, что несмотря на замалчивание и сокрытие выдающихся научных разработок и открытий, дабы не выглядеть такими какими они есть, явно не государственные чиновники не смогут воспрепятствовать прогрессу науки. А прогрессивная научная общественность поддержит и поможет выйти в свет, опубликовать у себя на родине, в Украине, уникальный научный труд доктора химических наук, профессора, лауреата Госпремии Украины в области науки и техники, Плугина А.Н.,Плугина А.А. и всех членов его школы. На основе принципиально новой научной теории об избыточном отрицательном заряде Земли (ИОЗ) рассмотрены причины,механизм и реальные пути остановки пандемии коронавируса COVID.-Установлено, что главная причина пандемии – чрезвычайно высокое количество и масса запускаемых космических ракет с конца прошлого века, что привело к накоплению огромного ИОЗ Земли, выше предельного для начала пандемии. Непосредственной причиной явились запуски в очень большом количестве ракет Китаем в ноябре-декабре 2020 года. Даны предложения: в первую очередь остановить указанные запуски всеми странами или установить мораторий на определенное время.

О научном направлении: Научной школой доктора химических наук, профессора Плугина А.Н. в последние годы впервые в истории науки доказана применимость положений фундаментальной материаловедческой дисциплины

«Физико-химическая механика дисперсных систем и материалов», научной основы школы, к глобальным и субмикроскопическим процессам во Вселенной, Галактике и на Земле.[4] Раскрыта природа возникновения этих процессов на основе реальных (а не фантастических) исходных всепроникающих элементарных частиц-реонов, и ареонов, обладающих зарядом электрона и позитрона,но массой меньшей в 10 млн.раз. Реоны испускаются (эмитируются) свободными или слабо связанными электронами. Основным источником этих электронов и создаваемого ими электрического поля на поверхности Земли является термодиффузия электронов из раскаленного (6000 С) ядра Земли к ее холодной поверхности (в среднем 140 С). Средняя напряженность такого электрополя равна – 130 В/м (равновесная величина). Движущей силой абсолютно всех процессов во Вселенной и на Земле является напряженность электрополя, умноженного на заряд. Не очень большие отклонения от равновесной напряженности обусловили возникновение и развитие жизни на Земле. Очень большие отклонения приводили к Глобальным катаклизмам, гибели цивилизаций.Глобальное потепление, многократный рост количества и частоты сильнейших землетрясений, вулканов, ураганов, наводнений, лесных пожаров, авиакатастроф и др., в последние десятилетия, смертоносные новые вирусные заболевания ВИЧ/СПИД, коронавирус и восстановление старых массовых заболеваний, в последнее время происходят из-за накопления в огромном количестве ИОЗ, источником которого являются запуски космических ракет (более 5 тыс.шт.), особенно супертяжелых «Спейс шаттл» (американский многоразовый транспортный космический корабль) в последние несколько десятилетий, никогда ранее не запускавшихся. ИОЗ порождается почти мгновенным сгоранием огромного количества ракетного топлива с разделением его на положительный заряд (остатки от згорания, остающиеся в зоне запусков) и отрицательный (раскаленная масса, содержащая электроны), который с огромной скоростью уносится в атмосферу и космос.[3.4] Реально приблизилась опасность гибели современной цивилизации при дальнейших

неумеренных запусках ракет, планируемого освоения Луны и Марса. Предложены реальные меры предотвращения этого, одной из основных является немедленная остановка неумеренных запусков тяжелых и супертяжелых космических ракет или мораторий на определенное время, а также популяризация указанного научного направления, развертывание научных исследований, обновления учебного процесса и др.[5] Новые научные основы дают возможность прекратить массовое уничтожение ископаемых энергоресурсов, создание новых альтернативных ивозобновляемых источников энергии и транспортных средств, что позволит остановить приближающуюся гибель цивилизации. Такие меры позволят сэкономить многомиллиардные затраты на запуски космических ракет, на устранение последствий катастроф и борьбу с пандемиями. Следует отметить, что новая теория, предлагаемая Плугиным А.Н. противоречит т.н. фундаменталным положениям, которые, на наш взгляд, сегодня явились тормозом развития Реальной науки о Земле.[6] Основные положения указанного направления изложены в нескольких томах бесплатного издания Ламберт пресс (в Германии) на руссом языке. Но их там никто не читает. Была попытка представить статью в журнал «Физика Земли», но отвергнута из-за несоответствия фундаментальным положениям, так называемой официальной науки. Необходима широкая публикация указанных материалов, однако достаточных средств и негласный запрет публикаций в российских изданиях не позволяют это осуществить собственными силами.Необходима поддержка.

Выводы

1.Государственные органы власти и научные государственные институты должны обращать внимание и реагировать на сигналы авторитетных, известных ученых и их сообществ , особенно в случаях, касающихся безопасности всей планеты Земля.

2.Долг каждого ученого , научных сообществ и государственных научных институтов всех стран в первую очередь служить обеспечению и развитию безопасности всего Человечества, а также поддерживать деятельность друг

друга в этом направлении. Ученые всей планеты-соединяйтесь.

3.Для оценки работ высокого теоретического уровня и практического глобального значения в каждой стране должен быть совет самых компетентных/ образованных,опытных и мудрых людей, открытый и доступный в вопросах безопасности для всех ученых,исследователей и специалистов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Шкворець Ю.Ф. Програмно-цільове управління формуванням і реалізацією державних пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку (методологія, методи та інституційні механізми) :Монографія.-К.ПП «Сердюк В.Л.» 2016.-804с.

2. Савенко В.І.,Плугін А.А. Кущенко І.В.,Висоцька Л.М., Ващенко В.М.,Максимов С.Ю.та ін. Забезпечення корозійної та функціональної стійкості металомістких комплексів критичної інфраструктури за допомогою інноваційних науково містких екоресурсозберігаючих технологій: монографія /під аг.ред. Плугіна А.А, Савенка В.І, Кущенка І.В. Машкова О.А. – Київ: Центр учбової літератури. 2019.-306с.

3.Рецензирванная статья, Scopus:Arkadiy Plugin,Andrii Plugin, Oleksii Plugin,Dmytro Plugin,Olga Borziak The hypothesis about the influence of electrical phenomena on geological processes and global disasters 2020 DOI https://doi.orq/10.1051/e3sconf/202016602001:

4..https://www.researchqate.net/publication/350038041

Arkadiy Plugin,Andrii Plugin, Oleksii Plugin,Dmytro Plugin,Olga Borziak Threat and prevention of massloss of life V1 Submicro-and macrocolloid chemistry and physicochemical mechanics of the Earth Uqroza I predotvrasenie massovoi qibeli ludej Zemli T1 Submikro I makroko Lambert Academic Publishinq монография

5.https://www.researchqate.net/publication/350022176 Arkadiy Plugin,Andrii Plugin, Oleksii Plugin,Dmytro Plugin,Olga Borziak Threat and prevention of massloss of life V2 Theory and ideas about the mechanisms of qlobal processes

mysterious phenomena and natural disasters Uqroza I predotvrasenie massovoj qibeli ludej T2 Teor Lambert Academic Publishinq монография

6.https://www.researchqate.net/publication/350022514 Arkadiy Plugin,Andrii Plugin, Oleksii Plugin,Dmytro Plugin,Olga Borziak Threat and prevention of mass loss of life V3 Threats to modern civilization and ensurinq its eternal existence Uqroza i predotvrasenie massovoj qibeli iudej T3 Uqrozy sovremennoj civilizacii i obespe Lambert Academic Publishinq монография

УДК 77.03/.08

ФОТО - ТА ВІДЕОДИЗАЙН ЯК ОСНОВНИЙ СПОСІБ РОЗВИТКУ БРЕНДУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Яворський Олександр Леонідович
к.т.н., доцент
Різниченко Валерія Олександрівна
Студент
Київський національний університет
технологій та дизайну
м.Київ, Україна

Проаналізован вплив фото- та відеодизайну на розвиток бренду в сфері соціальних мереж. Визначена значущість соціальних мереж в сучасному розвитку бізнесу та вплив візуального контенту на залучення нових клієнтів.

Ключові слова: фото-відеодизайн, візуал, контент, сітка.

Вступ./Introductions Всі великі бренди і приватні підприємці замислюються про позиціонування і підвищення уваги. Найпростіше розповісти про себе або донести важливу думку до аудиторії через соціальні мережі. Тому практично у всіх є сторінки/спільноти/акаунти в соціальних мережах і щодня генерується величезна кількість контенту від самого до супер креативного. Але якщо раніше достатньо було завести профіль у «ВКонтакте» або Facebook, публікувати стокові знімки і писати «5 причин купити наш продукт», зараз все набагато серйозніше і складніше.

Конкуренція в соціальних мережах занадто велика, контент повинен бути яскравим і несхожим на те, що вже звикли бачити користувачі, інакше бренд не зможе виділитись. Дивлячись на публікації великих брендів з соціальних мереж, можна навіть без логотипу і прямої згадки, дуже легко визначити, хто представлений на знімках. Адже найчастіше вони дотримуються певної кольорової схеми (поєднання брендованих кольорів) і обробки (використання однакових фільтрів). Моделі одягнені і відіграють ситуації, які безпосередньо

відображають цінності бренду.

Постановка завдання./Aim. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та аналіз сучасних методів оформлення фото та відео зйомок для бренду.

Для досягнення визначеної мети ми поставили перед собою ряд наступних завдань:

- визначити основні елементи візуального контенту бренду;

- визначити поняття ідентичності бренду;

- Розглянути візуальне рішення на прикладі бренду ювелірних прикрас SOVA;

Матеріали та методи./Materials and methods. В процесі написання даної роботи використано сукупність загальнонаукових методів: метод аналізу, метод порівняння, метод аналізу наукових праць.

Результати дослідження та їх обговорення./Results and discussion.:

Згідно з дослідженнями, проведеними Visual Teaching Alliance [1]:

1. Мозок обробляє 36 000 візуальних повідомлень на годину.

Те, що ми бачимо, впливає на те, що ми робимо, як ми відчуваємо і хто ми є. Завдяки досвіду і експериментів ми постійно поліпшуємо наше розуміння візуального світу і того, як він на нас впливає.

2. Візуальний контент впливає менш ніж за 1/10 секунди.

Графіка робить те, чого не може зробити тільки текст. Вона швидко впливає на нас як когнітивно, так і емоційно:

1) Пізнавально: графіка прискорює і підвищує рівень нашого спілкування. вона покращує розуміння і запам'ятовування. Візуальні підказки допомагають нам розшифрувати текст і привернути увагу до інформації, збільшуючи ймовірність того, що аудиторія запам'ятає матеріал.

2) Емоційно: зображення підсилюють або впливають на емоції і відносини. графіка залучає нашу уяву і підсилює наше творче мислення, стимуляцію інших областей нашого мозку (що, в свою чергу, призводить до більш глибокого і точного розумінню представленого матеріалу). Не секрет, що

емоції впливають на прийняття рішень. Поведінкові психологи згодні з тим, що більшість наших рішень засновані на інтуїтивному судженні і емоціях. Таким чином, візуальний контент обробляється в 60 000 разів швидше, ніж текст.

3. 90% інформації, переданої в мозок, є візуальною. Скільки разів ви чули: «Я не вірив цьому, поки не побачив». Дослідження показують, що стара приказка «побачити - значить повірити» в основному вірна. Під ідентичністю бренду розуміють систему ознак і властивостей бренду, що забезпечує його ідентифікацію і диференціацію. Це ідеальне зміст бренду, то, як повинен сприйматися і оцінюватися бренд за задумом його розробників або думка його власників. Як приклад впливу візуального оформлення через фото- та відеоконтент на формування клієнтської бази, можна розглянути бренд ювелірних прикрас SOVA.

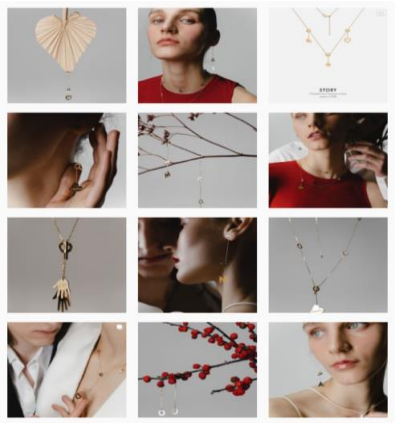

1а ***1б***

Рис.1 – Візуальне оформлення Instagram бренду SOVA: 1а – сітка публікацій, 1б - лого

Розглянувши візуальне оформлення інстаграму ювелірної компанії, можна одразу зрозуміти, що це ювелірний бренд з люкс сегментом, дорогоцінними прикрасами, який орієнтований на жінок віком 28-50 років. Але й також на фінансово забезпечену молодь.

Ці висновки вірні завдяки:

- Правильно підібраним моделям в кадрі, які не справляють вигляд 16-річних підлітків;
- Мінімалістичне та ненавантажене зображення;

- Кольорова гамма, яка ідеально підходить під стилістику бренду та лого;
- Загалом, приємне враження та додаткове збільшення дороговизни завдяки візуалу.

Також додатково бренд використовує короткі вертикальні ролики, які додають більше життя зображенню. Останнім часом використання відео стає більш розповсюдженним, ніж використання фотоконтенту.

Висновки./Conclusions. Проаналізовано вплив фото- та відеодизайну на розвиток бренду в сфері соціальних мереж. Визначена значущість соціальних мереж в сучасному розвитку бізнесу та вплив візуального контенту на залучення нових клієнтів.

Можна дійти висновку, що:

- На сьогоднішній день соціальні мережі є основною нішою для пошуку та залучення клієнтів;
- Правильне та гармонійне оформлення візуального контенту (сітки) створить навколо бренду правильне оточення з клієнтів та сформує більш точну цільову аудиторію;
- Використання відеоконтенту також стає необхідністю, через більш жваву картинку та наближення до споживача;
- Наукова новизна даного дослідження полягає в аналізі впливу та необхідності використання саме фото- та відеоконтенту на прикладі відомого бренду ювелірних прикрас.

ЛІТЕРАТУРА

1.Михайлов В. І. Непродовольчі товари: Підручник / В. І. Михайлов, Т. Г. Глушкова, О. І. Зельніченко – К.: Книга, 2005 – 556 с.

2.Романова Л.Ф. Сучасне ювелірне мистецтво. – Ж.: 1994. – 150 с.

3.Dauriz, L., Remy, N., & Tochtermann, T. (2014). A multifaceted future: The jewellery industry in 2020.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

MULTIDIMENSIONAL HAUSDORFF OPERATOR IN WEIGHTED LEBESGUE SPACES WITH MIXED NORM

Aliyeva Dunya Rasul
PhD student
Institute of Mathematics and Mechanics
of NAS of Azerbaijan, Baku

Introduction. The investigation of Hausdorff operator can be traced back to 1917 by Hurwith and Silverman in [1] with summability of number series. Therefore Hausdorff operator have become an essential part of modern harmonic analysis. In particular, the study of Hausdorff operator has attracted resurgent attentions in recent years.

Let R^2 be two-dimensional Euclidean space of points $x=(x_1,x_2)$ and let $R_+^2=\{x\in R^2:\ x=(x_1,x_2);\ x_i>0, i=1,2\}$. Suppose $f:R_+^2\to R$ is a Lebesgue measurable function. For a fixed kernel function $\phi:R_+^2\to R,\ \phi\in L_1^{lpc}\left(R_+^2\right)$ the two-dimensional Hausdorff operator is defined in the integral form by

$$H_\phi f(x)=\iint\limits_{R_+^2}\frac{\phi(y_1,y_2)}{y_1y_2}\,f\left(\frac{x_1}{y_1},\frac{x_2}{y_2}\right)dy_1dy_2.$$

Key words: Two-dimensional Hausdorff operator, weighted Lebesgue spaces with mixed norm, boundedness.

Purpose. In this work the boundedness of two-dimensional Hausdorff operator in weighted Lebesgue spaces is reduced. In particular, necessary and sufficient condition for the boundedness of two-dimensional Hausdorff operator are established

in weighted Lebesgue spaces.

Main results. Below we formulated two theorems on boundedness of two-dimensional Hausdorff operator from one weighted Lebesgue spaces with mixed norm to another weighted Lebesgue spaces with mixed norm.

Theorem 1. Let $1< p_1, p_2 <\infty$ and let v_i and w_i be weight functions defined on $(0,\infty)$, $i=1,2$. Suppose

$$B_{\sup}=\int_0^\infty\int_0^\infty \frac{|\phi(y_1,y_2)|}{y_1y_2}y_1^{\frac{1}{p_1}}y_2^{\frac{1}{p_1}}\left(\sup_{t_1>0}\frac{w_1(t_1y_1)}{v_1(t_1)}\right)^{\frac{1}{p_1}}\left(\sup_{t_2>0}\frac{w_2(t_2y_2)}{v_2(t_2)}\right)^{\frac{1}{p_2}}dy_1dy_2<\infty.$$

Then the following inequality holds

$$\left(\int_0^\infty\left(\int_0^\infty|H_\phi f(x_1,x_2)|^{p_1}w_1(x_1)dx_1\right)^{\frac{p_2}{p_1}}w_2(x_2)dx_2\right)^{\frac{1}{p_2}}\le B_{\sup}\left(\int_0^\infty\left(\int_0^\infty|f(x_1,x_2)|^{p_1}v_1(x_1)dx_1\right)^{\frac{p_2}{p_1}}v_2(x_2)dx_2\right)^{\frac{1}{p_2}}.$$

Theorem 2. Let $1< p_1, p_2 <\infty$ and let v_i and w_i be weight functions defined on $(0,\infty)$, $i=1,2$. Suppose

$$B_{\inf}=\int_0^\infty\int_0^\infty \frac{|\phi(y_1,y_2)|}{y_1y_2}y_1^{\frac{1}{p_1}}y_2^{\frac{1}{p_2}}\left(\inf_{t_1>0}\frac{w_1(t_1y_1)}{v_1(t_1)}\right)^{\frac{1}{p_1}}\left(\inf_{t_2>0}\frac{w_2(t_2y_2)}{v_2(t_2)}\right)^{\frac{1}{p_2}}dy_1dy_2>0.$$

If $H: L_{(p_1,p_2,v_1,v_2)}(R_+^2)\to L_{(p_1,p_2,w_1,w_2)}(R_+^2)$ is bounded, then

$\|H_\phi\|_{L_{(p_1,p_2,v_1,v_2)}(R_+^2)\to L_{(p_1,p_2,w_1,w_2)}(R_+^2)}\ge B_{\inf}$.

Remark 1. We observe that the particular cases of Theorem 1 and Theorem 2 are contained in [2].

ЛИТЕРАТУРА

1. W. A. Hurwitz and L. L. Silverman, The consistency and equivalence of certain definitions of summabilities, Trans. Amer. Math. Soc., 18(1917), 1-20.

2. R. A. Bandaliyev and P. Gorka, Hausdorff operator in Lebesgue spaces, Math. Inequal. Appl., 22(2019), 657-676.

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ЗМІННОГО НЕПЕРЕРВНОГО ГРОШОВОГО ПОТОКУ ЗІ ЗМІННОЮ НЕПЕРЕРВНОЮ ПРОЦЕНТНОЮ СТАВКОЮ

Іваненко Т. В.
к.т.н., доцент
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
Київ, Україна

Вступ. Математичні методи, які застосовують у фінансових розрахунках, вивчає фінансова математика. Зокрема предметом її вивчення є грошові потоки, які створюються при кредитуванні або інвестуванні, та їх оцінка, тобто визначення теперішньої та майбутньої вартості потоку платежів у визначений момент часу.

Мета роботи. Опис математичної моделі для розрахунку приведеної до поточного моменту часу вартості грошового потоку, а також визначення такої вартості у будь-який момент часу в майбутньому за умови змінного неперервного потоку платежів. Нарахування процентів у цій моделі здійснюється за процентною ставкою, що також неперервно змінюється.

Матеріали і методи. У моделі використано методи диференціального та інтегрального числення функцій однієї змінної, а також методи розв'язання диференціальних рівнянь.

Результати й обговорення. Розглянемо найбільш загальний випадок потоку платежів: змінний неперервний грошовий потік зі змінною неперервною процентною ставкою. Такий потік описуватиметься двома функціями: $f(t)$ - інтенсивністю потоку платежів, $\delta(t)$ - інтенсивністю процентної ставки. Нехай функції $\delta(t)$ та $f(t)$ неперервні або мають скінченну кількість точок розриву 1 роду на відрізку $[0;n]$. Знайдемо нарощену вартість FV_n потоку платежів $f(t)$ за ставкою $\delta(t)$ на кінець періоду часу $[0;n]$. За умови змінної неперервної ренти зі змінною неперервною ставкою майбутня вартість потоку зростає як

внаслідок зміни самого потоку, так і внаслідок процентного зростання за ставкою $\delta(t)$. Приріст FV за нескінченно малий проміжок часу Δt складе: $\Delta FV = FV(t)\delta(t)\Delta t + f(t)\Delta t$. Перший доданок визначає приріст коштів за рахунок відсоткових платежів, а другий – за рахунок надходження грошового потоку. Останню рівність розділимо на Δt і знайдемо границю при $\Delta t \to 0$. Отримаємо $FV'(t) = FV(t)\delta(t) + f(t)$ - це диференціальне рівняння динаміки банківського рахунку. Воно є лінійним диференціальним рівнянням 1-го порядку з початковою умовою: $FV(0) = PV_0$, де PV_0 - початкова сума коштів, яка була на банківському рахунку в момент $t = 0$. $PV_0 \neq PV$ приведеній вартості потоку $f(t)$, оскільки, наприклад, на початку періоду на рахунку могло й не бути коштів ($PV_0 = 0$), але приведена вартість потоку $f(t)$ $PV \neq 0$. Проінтегруємо це рівняння за допомогою підстановки

$$FV(t) = uv \qquad (1)$$

де $u = u(t), v = v(t)$ невідомі функції, одна з яких обирається довільно, а інша знаходиться з рівняння:

$$u'(t)v(t) + u(t)\big(v'(t) - v(t)\delta(t)\big) = f(t) \qquad (2)$$

Функцію $v(t)$ підберемо так, щоб $v'(t) - v(t)\delta(t) = 0$, тоді рівняння (2) рівносильне системі $\begin{cases} v'(t) - v(t)\delta(t) = 0 \\ u'(t)v(t) = f(t) \end{cases}$. Розв'яжемо перше рівняння системи: $\frac{dv(t)}{v(t)} = \delta(t)dt$. Проінтегруємо його в межах від 0 до t $\forall t \in [0;n]$: $\int_0^t \frac{dv(t)}{v(t)} = \int_0^t \delta(t)dt$ за умови, що $v(0) \neq 0$. Оскільки $\delta(t)$ - інтегрована на $[0;n]$ функція, то вона інтегрована на будь-якому відрізку $[0;t] \subset [0;n]$. Отримані інтеграли є інтегралами зі змінною верхньою межею. $\ln v(t)\Big|_0^t = \int_0^t \delta(t)dt \Rightarrow$ $\ln v(t) - \ln v(0) = \int_0^t \delta(t)dt$. Нехай функція $v(t)$ така, що $v(0) = 1$, тоді

$v(t) = e^{\int_0^t \delta(t)dt}$. Тепер проінтегруємо друге рівняння системи в межах від 0 до t:

$$u'(t)e^{\int_0^t \delta(t)dt} = f(t) \Rightarrow \int_0^t du(t) = \int_0^t f(t)e^{-\int_0^t \delta(t)dt} dt \Rightarrow u(t) = \int_0^t f(t)e^{-\int_0^t \delta(t)dt} dt + u(0)$$

Підставимо знайдені функції $u(t)$ та $v(t)$ у формулу майбутньої вартості (1): $FV(t) = e^{\int_0^t \delta(t)dt}\left(\int_0^t f(t)e^{-\int_0^t \delta(t)dt} dt + u(0)\right)$. Сталу $u(0)$ знайдемо з початкової умови: при $t = 0$ $FV(0) = u(0) = PV_0$. Нехай $t = n$, тоді $FV(n) = e^{\int_0^n \delta(t)dt}\left(\int_0^n f(t)e^{-\int_0^t \delta(t)dt} dt + PV_0\right)$. Оскільки $e^{\int_0^n \delta(t)dt} = const$, можемо її внести під інтеграл та зробити перетворення, використовуючи властивості визначеного інтеграла: $FV(n) = \underbrace{\int_0^n f(t)e^{\int_t^n \delta(t)dt} dt}_{FV_1(n)} + \underbrace{PV_0 e^{\int_0^n \delta(t)dt}}_{FV_2(n)}$. Отже, вартість потоку збільшується внаслідок двох чинників: $FV_1(n)$ - за рахунок потоку платежів (тобто неперервного поповнення суми коштів), який також неперервно нарощується, та $FV_2(n)$ - так званого автономного зростання початкової суми за умови відсутності зовнішнього потоку. Позначивши $FV_1(n) = FV_n$, отримаємо формулу для обчислення майбутньої вартості потоку:

$$FV_n = \int_0^n f(t)e^{\int_t^n \delta(t)dt} dt \qquad (3)$$

Приведену вартість потоку платежів знайдемо, продисконтувавши FV_n множником дисконтування $e^{-\int_0^n \delta(t)dt}$: $PV = FV_n e^{-\int_0^n \delta(t)dt} = e^{-\int_0^n \delta(t)dt} \int_0^n f(t)e^{\int_t^n \delta(t)dt} dt =$.

$= \int_0^n f(t)e^{-\int_0^t \delta(t)dt} dt$. Звідси отримаємо формулу для обчислення теперішньої

вартості грошового потоку:

$$PV = \int_0^n f(t) e^{-\int_0^t \delta(t)dt} dt \qquad (4)$$

Зв'язок між майбутньою та приведеної вартістю потоку визначається наступною формулою:

$$FV_n = PVe^{\int_0^n \delta(t)dt} \qquad (5)$$

Висновки. Отримані за моделлю формули (3), (4) є загальними і можуть бути застосовані для оцінки неперервного грошового потоку з неперервним нарахуванням відсотку. Також з них можна вивести формули для таких окремих випадків:

1) якщо $CF_k = f(t)$, а сила зростання $\delta = const$, то

$$FV_n = \int_0^n f(t) e^{\delta(n-t)} dt \; ; \quad PV = \int_0^n f(t) e^{-\delta t} dt$$

2) якщо $CF_k = const$, а $\delta = \delta(t)$ (автономне зростання), то

$$FV_n = CF_k e^{\int_0^n \delta(t)dt} \; ; \; PV = CF_k e^{-\int_0^n \delta(t)dt}$$

3) найпростіший випадок, коли $CF_k = const$, $\delta = const$, тоді

$$FV_n = CF_k \int_0^n e^{\delta(n-t)} dt = CF_k \frac{e^{\delta n} - 1}{\delta}; \quad PV = CF_k \int_0^n e^{-\delta t} dt = CF_k \frac{1 - e^{-\delta n}}{\delta}$$

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борисенко, О.Д., Мішура, Ю.С., Радченко, В.М., Шевченко, Г.М. (2006) *Збірник задач з фінансової математики*. Київ: Техніка.

2. Бочаров П.П., Касимов Ю.Ф. (2002) *Финансовая математика: Учебник*. Москва: Гардарики

3. Капустян, В.О., Пасенченко, Ю.А. (2013) *Фінансова математика: Навчальний посібник* (видання друге, доповнене). Київ: Прінт-Сервіс.

РЕНТГЕНОВСКИЙ АНАЛИЗ ПРИМЕСЕЙ ПО СООТНОШЕНИЮ ИНТЕНСИВНОСТИ НЕКОГЕРЕНТНОГО И КОГЕРЕНТНОГО РАССЕЯНИЯ

Михайлов Антон Игоревич
кандидат физ-мат. наук
старший научный сотрудник
Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»
61002, Харьков, ул. Кирпичова, 2,Украина

Введение Идентификация соединений на основе химических элементов с атомным номером Z≤9 актуальна для многих областей науки и техники. Соединения элементов H, C, O, N являются основой живых организмов; Элементы H, C и O составляют основу топлива, а Be и B являются частью перспективных конструкционных материалов. Решение этой проблемы существующими методами анализа обычно связано с кропотливыми экспериментами и разрушением образца [1]. Рентгеновские методы, известные своей экспрессностью и неразрушающим характером, ограничены диапазоном атомных номеров элементов, обычно Z ≥ 6 [2]. В принципе, определение содержания элементов с малым атомным номером возможно по соотношению интенсивностей когерентного (рэлеевского) и некогерентного (комптоновского) рассеяния монохроматического рентгеновского излучения I_R/I_C [3]. В [4] этот метод использовался для определения содержания водорода и углерода в бикарбонатах. В последнее время соотношение интенсивностей комптоновского и рэлеевского рассеяния использовалось при решении фундаментальных задач определения эффективного атомного номера и коэффициентов поглощения массы [5, 6] и прикладных задач подбора состава в XRF-анализе [7], а также для определение углерода в угле [8] и др.

Однако измерения при единственном значении $x = \left(\frac{\sin\theta}{\lambda}\right)$ не позволяют

определить содержание химических элементов в соединениях. Для определения содержания соединений можно использовать зависимости атомного форм-фактора f (*x,Zi*) и некогерентной функции рассеяния *S (x, Zi)* для каждого элемента с атомным номером *Zi*.

Целью работы является разработка метода идентификации соединений на основе легких элементов по зависимости отношения интенсивностей когерентного и некогерентного рассеяния от momentum transfer variable.

Материалы и методы Объектами исследования были однокомпонентные стандартные образцы бериллия, бора и углерода, а также многокомпонентные стандартные образцы стехиометрического состава на основе элементов с атомным номером $Z \leq 9$; H_2O; C_2H_6O; Li_2CO_3; $Li_2B_4O_7$; LiF; B_4C и B_2O_3. Количество примесей в образцах не превышало 0,3% масс. Образцы были подготовлены в Национальном научном центре «Харьковский физико-технический институт» и Научно-технологическом центре «Институт монокристаллов»

Рентгеновские спектры рассеяния получали на спектрометре EDXRF с SDD-детектором «Amptek» X-123 и на спектрометре SPRUT WDXRF с анализатором кристаллов LiF (002). Особенности рентгенооптической схемы спектрометров EDXRF и WDXRF описаны в [9]. В качестве первичного излучения используются флуоресцентные излучения вторичных мишеней из германия ($\lambda_{K\alpha}$=1.256Å), селена ($\lambda_{K\alpha}$ = 1.106Å), иттрия ($\lambda_{K\alpha}$ = 0.833Å), молибдена ($\lambda_{K\alpha}$=0.7107Å) и серебра ($\lambda_{K\alpha}$=0.5609Å).

Результаты и обсуждение Измеренные значения соотношении интегральных интенсивностей пиков Рэлея и Комптона для разных значений $x = \left(\frac{\sin\theta}{\lambda}\right)$ представлены в таблице 1. Эти данные удобно обрабатывать в логарифмическом масштабе, в котором результаты измерений однокомпонентных стандартов Be, B и C аппроксимируются линейными функциями (рис. 1).

Таблица 1

Экспериментальные соотношения интегральных интенсивностей когерентного и некогерентного рассеяния I_R/I_C, измеренные при различных значениях $x = \left(\frac{\sin\theta}{\lambda}\right)$ для однокомпонентных стандартов и стехиометрических соединений (λ - длина волны зондирующего излучения в Å).

образцы	EDXRF	WDXRF	EDXRF	EDXRF	EDXRF	EDXRF	WDXRF	EDXRF	EDXRF	EDXRF	EDXRF
	x=0.755	x=0.796	x=0.848	x=0.861	x=0.961	x=1.106	x=1.225	x=1.237	x=1.297	x=1.438	x=1.631
	λ=1.255	λ=1.106	λ=1.129	λ=1.106	λ=0.992	λ=0.833	λ=0.711	λ=0.741	λ=0.711	λ=0.632	λ=0.561
Be (Z=4)	0.259	0.164		0.163	0.161	0.069	0.069	0.056	0.037		0.017
B (Z=5)		0.323	0.268	0.253	0.229	0.154	0.139	0.121	0.088		0.035
C (Z=6)	0.359	0.382	0.352	0.286	0.243	0.201	0.174	0.157		0.104	0.054
B_4C	0.430	0.303	0.269	0.314	0.271	0.196	0.139		0.101	0.085	0.056
C_2H_6O	0.287	0.265	0.227	0.268	0.210	0.164	0.153	0.143	0.110	0.067	0.057
H_2O	0.302	0.310	0.259	0.302	0.270	0.197		0.174	0.146	0.098	0.075
Li_2CO_3	0.295	0.331		0.349	0.300	0.187		0.173	0.139	0.076	0.074
LiF	0.452	0.410		0.248	0.296	0.202		0.184	0.128	0.118	0.080
$Li_2B_4O_7$	0.381	0.408	0.321	0.324	0.236	0.221	0.171		0.166	0.110	0.074
B_2O_3	0.385		0.297	0.354	0.305	0.220	0.179		0.165	0.108	0.071

На рисунке показано уменьшение не только амплитуды, но и наклона кривых при увеличении атомного номера от Z = 4 (Be) до Z = 6 (C). Для любого значения *x* (рис. 1) величины $y(x) = -\ln I_R/I_C$ для *Z* = 4, 5 и 6 существенно различаются. Это позволяет нам построить калибровочную функцию для определения $Z_{eff}(x)$ из значений $y(x) = -\ln I_R/I_C$ для многокомпонентных образцов. Влияние шума единичного измерения может быть значительно уменьшено, если использовать регуляризационные решения *y (x)*, как при построении калибровочной функции по однокомпонентным стандартам, так и при определении значений $Z_{eff}(x)$ для многокомпонентных образцов.

Результаты измерения многокомпонентных стандартов также довольно хорошо описываются линейной функцией (рис. 2). Это позволило нам построить линейные уравнения регуляризации и рассчитать значения $y(x) = -\ln {}^{I_R}/_{I_C}$. Используя это значение, эффективный атомный номер $Z_{eff}(x_i)$ многокомпонентного образца был определен для каждого x_i с помощью калибровок для однокомпонентных стандартов: Be (Z = 4), B (Z = 5) и C (Z = 6).

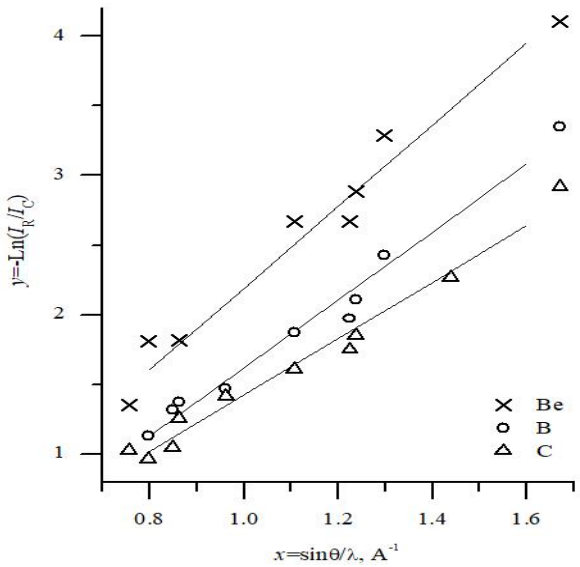

Рис. 1. Экспериментальные зависимости соотношений интенсивностей пиков рассеяния от momentum transfer variable для однокомпонентных эталонов бериллия, бора и углерода (в логарифмическом масштабе). Сплошные линии показывают расчетные решения с учетом релятивистского фактора.

Полученные зависимости $Z_{eff}(x)$ для исследованных соединений существенно отличаются друг от друга (рис.3). Значение Z_{eff} соединения тем выше, чем больше среднее $\langle Z \rangle$ атомных номеров химических элементов, составляющих это соединение (таблица 2). Действительно, увеличение $\langle Z \rangle$ с 2.67 (C_2H_6O) до 6.8 (B_2O_3) соответствует изменению Z_{eff} с 4.3-5.7 до 6.3-6.5.

Изменение $Z_{eff}(x)$ тем больше, чем больше дисперсия δZ. Наибольшее изменение $Z_{eff}(x)$ в рассматриваемом диапазоне x наблюдается для соединений H_2O и C_2H_6O с δZ = 3.1, а наименьшее - для B_4C с δZ = 0.4 (таблица 3). Исключение составляют два соединения лития LiF и $Li_2B_4O_7$.

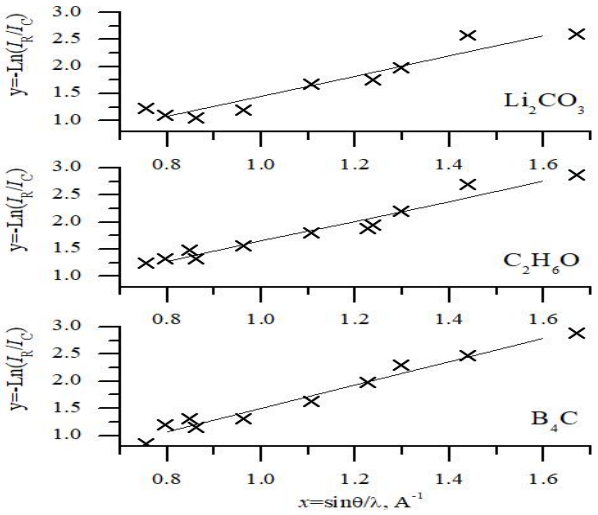

Рис. 2. Экспериментальные зависимости соотношений интенсивностей пиков рассеяния от momentum transfer variable для нескольких соединений со стехиометрическим составом (в логарифмическом масштабе). Сплошные линии показывают регуляризационные решения.

Таблица 2

Диапазон эффективных атомных номеров, $Z_{eff}(x)$ найденный из соотношения I_R/I_C для соединений с различными средними атомными номерами $\langle Z \rangle$ и его дисперсии $\delta Z = \left(\frac{\sum(Zi-\langle Z\rangle)^2}{n}\right)^{1/2}$

Соединения	$\langle Z \rangle$	δZ	Диапазон $Z_{eff}(x)$
C_2H_6O	2.67	3.10	4.3-5.7
H_2O	3.03	3.10	4.8-6.3
Li_2CO_3	5.00	2.45	5.4-6.3
B_4C	5.20	0.40	5.6-5.7
LiF	6.00	3.00	6.2-6.4
$Li_2B_4O_7$	6.31	3.41	6.1-6.35
B_2O_3	6.80	1.41	6.3-6.5

Мы предполагаем, что функция $Z_{eff}(x)$ может быть использована в качестве основы для определения соединения.

Заключение В данной работе предлагается метод идентификации многокомпонентных соединений на основе легких элементов с использованием зависимости отношения интенсивности пиков когерентного и некогерентного

рассеяния от momentum transfer variable. В качестве основы для этой идентификации используются зависимости между эффективным атомным номером Z_{eff} и $x = \left(\frac{\sin\theta}{\lambda}\right)$ для многокомпонентных стандартов. Эти зависимости очень похожи на наборы дифракционных отражений, которые характеризуют фазы, идентифицируемые в рентгенофазовом анализе. Метод основан на измерении интегральной интенсивности пиков рассеяния рентгеновского излучения и не содержит требований к структурному состоянию образца. Рассмотрены простейшие случаи идентификации соединений со стехиометрическим составом. Имея базу зависимостей Z_{eff}, можно быстро идентифицировать многокомпонентные вещества на основе химических элементов с атомным номером $Z \leq 9$ как в поликристаллических, так и в аморфных образцах. Это открывает перспективы для изучения биологических объектов, материалов топливно-энергетического комплекса, органических материалов и т. д.

REFERENCES

1. M. Jake Pushie, Ingrid J. Pickering, Malgorzata Korbas, Mark J. Hackett, Graham N. George /Elemental and Chemically Specific X-ray Fluorescence Imaging of Biological Systems// Chem. Rev., 2014; 114 (17), 8499-8541. https://doi.org/10.1021/cr4007297

2. G. V. Pavlinsky, L. I. Vladimirova, /Determination of low atomic number elements by X-ray fluorescence fundamental parameter method// J. Anal. Chem.+, 2009; 64(3), 253-258. DOI: 10.1134/S106193480 9030083

3. A.H. Compton /A Quantum Theory of the Scattering of X-rays by Light Elements// Phys. Rev., 1923; 21(5), 483-502.

4. C. W. Dwiggins /Quantitative determination of low-atomic-number elements using intensity ratio coherent to incoherent scattering of x-ray// Anal. Chem., 1961; 33 (1), 67-70

5. C.C. Conti, M.J. Anjos, C.M. Salgado /Improved Rayleigh to Compton scattering ratio curves for mass attenuation coefficients determination for X-ray

fluorescence analysis// X-Ray Spectrom., 2017; 46 (6), 522-528. https://doi.org/10.1002/xrs.2790

6. Q. Zhang, Y. Guo, H. Bai, Y. Gu, Y. Xu, J. Zhao, L. Ge, Y. Peng, J. Liu /Determination of effective atomic numbers and mass attenuation coefficients of samples using in-situ energy-dispersive X-ray fluorescence analysis// X-Ray Spectrom. 2018; 47 (1), 4-10. https://doi.org/10.1002/xrs.2799

7. V. D. Hodoroaba, V. Rackwitz / Gaining improved chemical composition by exploitation of Compton-to-Rayleigh intensity ratio in XRF analysis// Analytical chemistry. 2014; 86(14), 6858-64. doi: 10.1021/ac5000619

8. I.F. Mikhailov, A.A.Baturin, A.I.Mikhailov, S.S Borisova, L.P. Fomina /Determination of coal ash content by the combined x-ray fluorescence and scattering spectrum// Rev. Sci. Instrum. 2018; 89(2), 023103. https://doi.org/10.1063/1.4993101

9. I.F. Mikhailov A.A. Baturin A.I. Mikhailov S.S. Borisova S.V. Surovitskiy /Dependence of the Compton to Rayleigh intensity ratio on the scatterer atomic number in the range of 4(Be) to 31(Ga)// X-Ray Spectrom. 2019; https://doi.org/10.1002/xrs.3117

ВТОРИЧНЫЕ ПЛАСТИЧЕСКИЕ ДЕФОРМАЦИИ КОЛЬЦЕВОЙ ПЛАСТИНЫ, НАГРУЖЕННОЙ ПО ВНУТРЕННЕМУ КОНТУРУ РАСПРЕДЕЛЕННЫМ МОМЕНТОМ

Нагиева Нигяр Миряшар кызы
доктор философии по математике
Институт Математики и Механики
НАН Азербайджана, г.Баку

Введение. Рассматривается кольцевая пластина, которая по внутреннему контуру нагружена распределенным моментом. Предполагается, что при деформировании часть пластины переходит в пластическое состояние. Свойства материала пластины описываются уравнениями теории пластического течения; упрочнение материала пластины исключается. Используется решение соответствующей упруго пластической задачи при нагружении из естественного недеформированного состояния, полученное Нордгреном и Нахди.

Ключевые слова: кольцевая пластина, распределенный момент, упруго-идеально-пластическая деформация, упругая разгрузка.

Цель работы. Определить условия появления вторичных пластических деформаций при полной разгрузке после предварительного упруго-пластического деформирования кольцевой пластины под действием по внутреннему контуру распределенного момента.

Результаты и методы. Кольцевая пластина с внутренним радиусом a, внешним радиусом b нагружается по внутреннему контуру распределенным моментом $M(t)$, где t - время. В рамках теории пластического течения [1] приведем постановку математической задачи о деформации этой пластины из естественного состояния.

Уравнения теории пластического течения, согласно [1], примем в виде:

$$\dot{\varepsilon}_{ij}^{p} = \dot{\lambda}\frac{\partial F}{\partial \sigma_{ij}}. \qquad (1)$$

Здесь $\dot{\varepsilon}_{ij}^{p}$ - скорости пластических деформаций ε_{ij}^{p}; $\dot{\lambda}$ - параметр нагружения; σ_{ij} - текущие напряжения, ($i, j=1,2,3$); F - функция нагружения. Считаем,что материал пластины не обладает упрочнением. Поэтому, в пластической области имеем $F=0, \quad \dot{\lambda}\geq 0$ [1].

К соотношениям (1) должны быть добавлены соотношения для упругих составляющих деформаций [2]

$$\varepsilon_{ij}^{e} = \frac{1+\nu}{E}\left(\sigma_{ij} - \frac{3\nu}{1+\nu}\sigma\delta_{ij}\right), \qquad (2)$$

где ν - коэффициент Пуассона, E - модуль продольной упругости; δ_{ij} - символы Кронекера, $\sigma = \sigma_{ij}\delta_{ij}/3$ - среднее напряжение.

Будем использовать цилиндрическую систему координат (r,θ,z), начало которой совпадает с центром кольцевой пластины. При этом $a\leq r\leq b; \quad 0\leq\theta\leq 2\pi$.

Компоненты напряжения $\sigma_r, \sigma_\theta, \sigma_{r\theta}$ должны удовлетворять следующим уравнениям равновесия [2]:

$$\frac{\partial\sigma_r}{\partial r} = \frac{\sigma_\theta - \sigma_r}{r}, \frac{\partial\sigma_{r\theta}}{\partial r} = \frac{2}{r}\sigma_{r\theta} = 0 \qquad (3)$$

Между компонентами перемещения u_r, u_θ и деформаций $\varepsilon_r, \varepsilon_\theta, \varepsilon_{r\theta}$ имеет место кинематические соотношения Коши [2]:

$$\varepsilon_r = \frac{\partial u_r}{\partial r}; \quad \varepsilon_\theta = \frac{u_r}{r}, \quad \varepsilon_{r\theta} = \frac{1}{2}\left(\frac{\partial u_\theta}{\partial r} - \frac{u_\theta}{r}\right). \qquad (4)$$

Должны быть удовлетворены следующие граничные условия:

$$\sigma_r\Big|_{r=a} = 0, \quad \sigma_r\Big|_{r=b} = 0, \quad u_\vartheta\Big|_{r=b} = 0; \qquad (5)$$

$$\int_0^{2\pi}\sigma_{r\theta}r^2\,d\theta = M(t). \qquad (6)$$

Кроме того, имеет место условия сопряжения u_r и σ_r при $r = r_s$, где r_s - радиус окружности, отделяющий область упругую от пластической.

Решение Нордгрена и Нахди

Упругопластическая задача (1) – (6) решена в работе Нордгрена и Нахди [3]. Для использования в дальнейшем, приведем это решение.

Функция нагружения F выбирается в виде:

$$F = \frac{1}{4}(\sigma_r - \sigma_\theta)^2 + \sigma_{r\theta}^2 - \tau_s^2,$$

где τ_s - предел текучести при чистом сдвиге.

$$\sigma_{r\theta} = \frac{M(t)}{2\pi r^2}, \quad \text{при} \quad a \le r \le b.$$

В упругой области $r_s \le r \le b$ имеем:

$$\left.\begin{matrix}\sigma_\theta \\ \sigma_r\end{matrix}\right\} = \frac{\left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{b^2}\left(1 \pm \frac{b^2}{r^2}\right)\tau_s,$$

$$\left.\begin{matrix}\varepsilon_\theta \\ \varepsilon_r\end{matrix}\right\} = \frac{\tau_s}{E}\left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}\left(\frac{1-\nu}{b^2} \pm \frac{1+\nu}{r^2}\right),$$

$$\varepsilon_{r\theta} = \frac{1+\nu}{E}\,\frac{M(t)}{2\pi r^2},$$

$$u_r = \frac{\tau_s}{E}\left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}\left[\frac{(1-\nu)r}{b^2} + \frac{1+\nu}{2}\right],$$

$$u_\theta = -\frac{(1+\nu)M(t)}{2\pi E}\left(\frac{1}{r} - \frac{r}{b^2}\right).$$

В пластической области $a \le r \le r_s$ имеем:

$$\sigma_r = \tau_s\left\{\ln\frac{r^2 + \left[r^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{a^2 + \left[a^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}} + \frac{\left[a^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{a^2} - \frac{\left[r^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{r^2}\right\}, \qquad (7)$$

$$\sigma_\vartheta = \sigma_r + \frac{2\tau_s}{r^2}\left[r^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}, \qquad (8)$$

$$\varepsilon_r = \frac{1-\nu}{E}\sigma_r + \frac{2\tau_s}{Er^2}\left\{\left[r^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}(1-\nu) - \left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}\right\} \qquad (9)$$

$$\varepsilon_\theta = \frac{1-0}{E}\sigma_r + \frac{2\tau_s}{Er^2}\left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}. \qquad (10)$$

$$\varepsilon_{r\theta} = \frac{1+\nu}{2\pi r^2 E}M(t) + \frac{1}{\pi r^2}\int_0^t \dot\lambda M(\tau)d\tau,$$

$$u_r = \frac{1-\nu}{E}r\sigma_r + \frac{2\tau_s}{rE}\left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}, \qquad (11)$$

$$u_\theta = -\frac{(1-\nu)M(t)}{2\pi E}\left(\frac{1}{r} - \frac{r}{b^2}\right) - \frac{2}{\pi}\left(1 - \frac{r}{b}\right)\int_0^t \dot\lambda M(\tau)d\tau.$$

Величина, которая входит в (8) – (10), (11) представляется формулой (7). Параметр нагружения $\dot\lambda$ определяется формулой:

$$\dot\lambda = \frac{2}{E}\left\{\frac{M\dot M/\left(4\pi^2\tau_s^2\right)}{\left[r^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}} + \frac{2r_s^3\dot r_s - M\dot M/\left(4\pi^2\tau_s^2\right)}{\left[\left(r^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right)\left(r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right)\right]^{1/2}}\right\}.$$

Неизвестный радиус r_s есть решение следующего уравнения:

$$\ln\frac{r_s^2 + \left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{a^2 + \left[a_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}} + \frac{\left[a^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{a^2} - \frac{\left[r_s^4 - \left(\frac{M(t)}{2\pi\tau_s}\right)^2\right]^{1/2}}{r^2{}_s}.$$

Представленное решение имеет место при $\frac{M(t)}{2\pi\tau_s} \le a^2$.

Выводы. Определены условия появления вторичных пластических

деформаций при полной разгрузке после предварительного упругопластического деформирования кольцевой пластины под действием по внутреннемуконтуру распределенного момента.

ЛИТЕРАТУРА

1. Качанов Л. М. Основы теории пластичности– М. : Наука, 1969, 420с.

2. Хан Х. Теория упругости – М.: Мир, 1988, 344с.

3. Nordgren R. P., Naghdi P. M. Loading and unloading solutions for an elastic- plastic annular plate in the state of plane stress under combined pressure and couple. // International Journal of Engineering Science, 1963. № 1. p. 33-70.

РАСЧЕТ ДИНАМИЧЕСКИХ ПОТЕРЬ МОЩНОСТИ В ПОЛУПРОВОДНИКОВЫХ ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЯХ С ВЕКТОРНЫМ УПРАВЛЕНИЕМ

Чернышов Николай Николаевич
к.т.н., с.н.с., доцент
Никифоров Антон Сергеевич
студент
Белгородский государственный
технологический университет
им. В.Г. Шухова
г. Белгород, Россия

Аннотация. В статье представлены результаты исследования схем перемещения рабочей точки IGBT, сделан анализ возможности применения схем для коммутации больших-малых токов и малых-больших напряжений. Наиболее оптимальным решением этой задачи является введение дополнительных схемотехнических комплексов в схему силового каскада, которые обеспечивают состояния dI/dt при включении, и dV/dt при выключении. Они ограничивают мгновенные значения тока и напряжения на IGBT в пределах области безопасной работы.Практическое значение результатов заключается в исследовании форм напряжений и токов при коммутационных процессах.

Для этого использованы уравнения колебательных контуров с учетом особенностей элементной базы. Программой Comsol Multiphisic-5.5 сделан расчет концентрации электрических зарядов, легирующей примеси и распределение электрического потенциала в MOSFET с целью параметрической оптимизации. Разработана методика оценки динамических потерь мощности в MOSFET полупроводникового преобразователя. Рассмотрен пример расчета динамических потерь мощности в трехфазном преобразователе напряжения.

Ключевые слова: рабочая точка, коммутационные процессы, силовой

каскад, схемотехнические комплексы, переходные процессы, динамические потери мощности, векторная ШИМ, преобразователь.

Введение В настоящее время высокие темпы развития силовой преобразовательной техники стали одним из ключевых факторов широкого распространения силовых полупроводниковых преобразователей в системах преобразования электрической энергии. Жесткие требования к качеству преобразования электрической энергии в таких системах способствуют использованию высоковольтных многоуровневых полупроводниковых преобразователей [1, 2]. Одним из наиболее распространенных типов многоуровневых преобразователей, зарекомендовавших себя в мощных системах преобразования энергии, является преобразователь с фиксирующими диодами. Одним из ключевых показателей является коэффициент полезного действия преобразователя, расчет которого предполагает расчет статических и динамических потерь мощности. Если расчет статических потерь в настоящее время не вызывает затруднений, то расчет динамических потерь в ряде случаев представляет серьезную проблему. На сегодняшний день существует несколько вариантов расчета потерь мощности в преобразователях [3], однако большинство из них не учитывает специфики векторных алгоритмов ШИМ и не может быть использовано для *m*-фазного *n*-уровневого преобразователя. В работе [4] авторами была предложена методика анализа электромагнитных процессов в преобразователях, которая предполагает создание математических моделей на базе метода переключающих функций. Предлагаемая в статье методика позволяет учитывать специфику ШИМ и является универсальной для фаз преобразователя и уровней напряжения. Она позволяет учитывать энергию включения и выключения преобразователя. Целью работы является развитие общей теории физики полупроводников для исследования IGBT и MOSFET. Исследование моделей однотактных преобразователей напряжения высокой мощности для анализа траектории перемещения рабочей точки IGBT в моменты коммутации.

1. Динамические потери на транзисторах и диодах Потери на IGBT и инверсных диодах в общем случае можно описать на примере двухтактной мостовой схемы силового каскада для преобразователя высокой мощности. На рис. 1. представлен силовой каскад с инверсными диодами, выполненный по мостовой схеме с наличием инверсных диодов, работающий на индуктивно-реактивную нагрузку [1]. Для каждой конкретной рабочей точки в установившемся режиме работы силового каскада можно рассчитать потери на транзисторах.

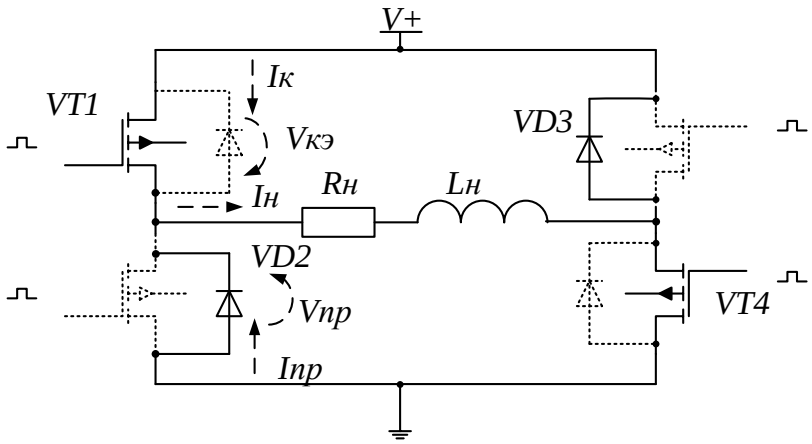

Рис. 1. Силовой каскад с инверсными диодами

Потери на IGBT имеют следующие составляющие [2]

а) рассеиваемая мощность при включении

$$P_{ON/T} = f_S \times E_{ON/T}\left(V, I_{Н_{мин}}, T_{j/T}\right); \quad (1)$$

б) рассеиваемая мощность при выключении

$$P_{OFF/T} = f_S \times E_{OFF/T}\left(V, I_{Нм.мак}, T_{j/T}\right); \quad (2)$$

в) мощность, выделяемая канале IGBT [2]

$$P_{FW/T} = \frac{1}{T}\int_0^{\tau} I_к(t) \times V_{КЭ}(t)dt. \quad (3)$$

2.Восстановление гармонических сигналов

При оценке величины потерь необходимо учитывать формы восстанавливаемых сигналов. Здесь ограничимся анализом потерь при восстановлении сигнала гармонической формы. Потери на IGBT при

восстановлении гармонических сигналов посредством ШИМ могут быть описаны на примере полумостовой группы трехфазного IGBT модуля для управления трехфазным электродвигателем. Для этого случая достаточно рассмотреть схему полумостовой пары трехфазного IGBT модуля (рис. 2). Отличием этой схемы является то, что ток нагрузки и температура переходов непостоянны. Они изменяются в зависимости от частоты восстанавливаемого сигнала (50Гц, 60Гц, 400Гц). Таким образом, динамические и статические потери на IGBT являются непостоянными. Полумостовая пара трехфазного IGBT модуля количества энергии, передаваемой от первичного источника к нагрузке за один такт переключения. Потери мощности для силовых ключей с ШИМ регулированием отличаются от стандартного метода. Для двухтактной схемы среднее за период значение напряжения на нагрузке равно [3]

$$V_L = E(2\gamma - 1), \tag{3}$$

где E– напряжение питания инвертора; γ – коэффициент заполнения импульса.

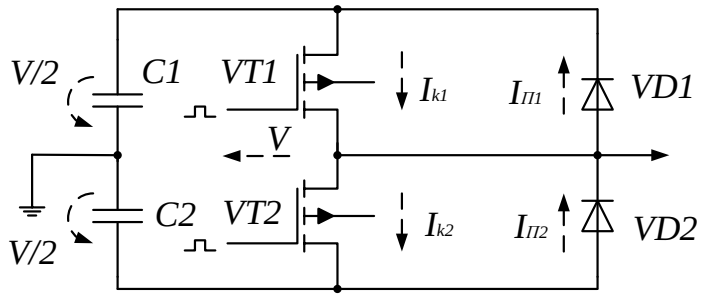

Рис. 2. Схема полумостовой пары трехфазного IGBT модуля

Для определения формы тока на нагрузке $I_L(\omega t) = I_L(\max)\sin\omega t$ требуется синусоидальное выходное напряжение инвертора [3]

$$v_L(\omega t) = V_L(\max)\sin(\omega t + \varphi) = I_L(\max) \times Z_L \sin(\omega t + \varphi), \tag{4}$$

где Z_L – модуль комплексного сопротивления нагрузки; φ – угол сдвига между током и напряжением.

Динамические потери на IGBT можно определить при помощи уравнения

$$P_{ON} + P_{OFF} = (E_{ON} + E_{OFF}) \times f \frac{1}{2\pi} f \frac{1}{2\pi} \int_0^{\pi} \sin(\omega t) d(\omega t), \tag{5}$$

где E_{ON} – энергия потерь при включении и E_{OFF} – энергия потерь при выключении силового ключа.

Расчеты концентрации заряженных частиц проведены в модуле Semiconductor ПК Comsol Multiphisic-5.5 (рис. 3). Исходная концентрация соответствует степени легирования структуры. При подаче напряжения на IGBT возникают новые эффекты. Поэтому более информативным является представление распределения дырок. При переходе носителей в легированную донорной примесью область их концентрация на три порядка меньше, что обусловлено кинетикой движения зарядов.

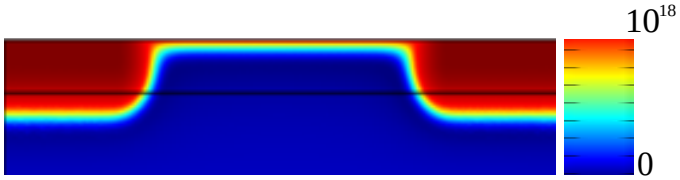

а – концентрация электронов

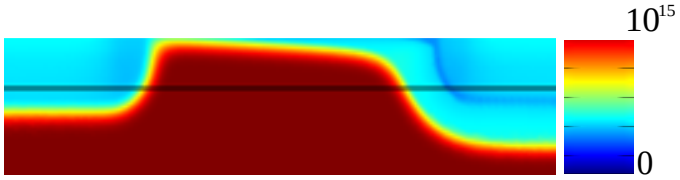

б – концентрация дырок

Рис. 3. Расчет IGBT структуры

3.Динамические потери в преобразователях на IGBT

Потери в моменты переходных процессов определяются на основании анализа эквивалентных цепей. Зададимся следующими упрощениями:

– Всплески токов на частоте коммутации малы по сравнению с величиной тока за период (достигается при введении в схему дополнительных снабберов);

– Температура кристаллов IGBT и инверсных диодов постоянна);

– Переключение IGBT мало по сравнению с длительностью импульса.

Уравнение для динамических потерь IGBT получено в результате аппроксимации зависимости потерь от величины коммутируемого тока с учетом величины напряжения питания [4]

$$P_{ON+OFF/T} = f \times \left(\frac{A_{ON+OFF/T}}{4} \dot{I}_1^2 + \frac{B_{ON+OFF/T}}{\pi} \dot{I}_1 \right), \quad (6)$$

Для численной оценки выберем типичный преобразователь, например, трехфазный IGBT модуль 600В×16А IRAMX16UP60A серии IMOTION производства International Rectified (рис.5).

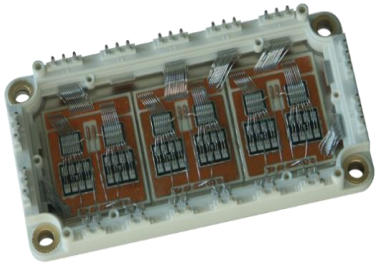

Рис.4. Модуль 600В×16А IRAMX16UP60A

Типичные значения для работы данного модуля следующие: частота коммутации – 12кГц; максимальный коэффициент заполнения импульса – 0,8; температура кристалла – 150°С. Как показывают расчеты, потери практически линейно зависят от тока. Это, в частности, можно отнести к несовершенству модели, основанной на элементах с линейными характеристиками. Тем не менее, они достаточно хорошо согласуются с экспериментальными результатами.

Вывод Снижения динамических потерь и разработка методов защиты IGBT наиболее актуальна применительно к ВЧ преобразованию электрической энергии (от нескольких десятков до нескольких сотен кГц), где в качестве нагрузки выступает реактивная нагрузка (электроприводы, индукционный нагрев, сварочное и зарядное оборудование). В таких условиях IGBT испытывают максимальные перегрузки и максимальные динамические потери. Таким образом, потребность в совершенствовании схемотехнических методов управления и регулировки режимов работы IGBT, способов их защиты, снижения динамических потерь с целью расширения области безопасной работы вплоть до границ, приводимых для идеализированного варианта конкретной схемы, являются наиболее актуальными в сфере проектирования, производства и обслуживания приборов и устройств силовой электроники.

Исследования показали, что применение унифицированных цепей формирования траектории рабочей точки, позволяют снизить амплитуду токовых всплесков при включении IGBT до нескольких процентов относительно среднего значения коммутируемого тока.

ЛИТЕРАТУРА

1. Arai, K., Iwasa, T. (1996). Development of New Concept PKG Third Generation IGBT Module U Series: Nürnberg, Proc. Power Electronics, PCIM. – P.35-45.

2. Blaabjerg, F., Jaeger, U., Pedersen, J. (1994). Comparison of NPT and PT IGBT: devices for hard switching applications in Conference Record of the IEEE Industry Applications Society Annual Meeting, Vol.2. – P.1174 –1181.

3. Constapel, R., Korec, J., Baliga, B. (1995). Trench-IGBT with Integrated Diverter Structures: Yokohama, Proc., ISPSD. – P.201-206.

4. Khansaa, A. Ghazi, Chernyshov, N., Pisarenko, V, Umyarov, K. (2014). Studying physical processes in crystals without inversion centre: Radioelectronics & informatics; №3, KhNURE. – P.11-14.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

UDC 338.435

THE INFLUENCE OF SOCIO-ECONOMIC FACTORS ON THE CURRENT STATE OF AGRICULTURAL CROP PRODUCTION (ON THE EXAMPLE OF PIDHAITSI AMALGAMATED COMMUNITY TERNOPIL REGION)

Zablotska Lyubov,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Bartko Snizhana,
Furda Nataliia
Master's students
Ternopil Volodymyr Hnatiuk
National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine

Abstract. The article characterizes a number of factors that influence significantly the current state of agriculture, specifically on the agricultural crop production. Agricultural crop production is considered as an important aspect of economic development of the Ternopil region on the example of Pidhaitsi amalgamated community. Thus, it has been identified that the newly created community is endowed with a wide range of functions that allow them to change the influence of governing bodies' centers as well as the funding distribution.

Keywords: Pidhaitsi amalgamated community, agriculture, agricultural crop production, agricultural lands, agricultural enterprises, crop yields, land fund, area.

Introduction. Agricultural crop production in Ukraine and in particular in the Pidhaitsi united territorial community is one of the most important and vital sectors of the economy. It plays a leading role in strengthening the economy (country, region,

community) and raising living standards. However, there are certain social and economic factors that affect the modern state of agricultural crop production in this region. That is why it is important to identify and study their influence on the current state of agricultural crop production.

The aim of the article is to identify the main socio-economic factors and prospects for the development of agricultural crop production on the example of Pidhaitsi amalgamated community of the Ternopil region.

The subject of study: Social and economic factors that influence the current state of agricultural crop production of the Pidhaitsi amalgamated community in Ternopil region.

Objectives of the study:

- to identify a set of socio-economic factors that affect the current state of the Pidhaitsi amalgamated community in Ternopil region;
- indentify shortcomings and operational problems of agricultural crop production of Pidhaitsi amalgamated community in Ternopil region;
- outline some ways to improve agricultural crop production of the Pidhaitsi amalgamated community in Ternopil region.

Material and methods. The methodological basis of the study were covered in the theoretical works of such researches, as A.Bolotov, M.Vavilov, I.Komov, M.Kuleshov, M.Lomonosov, D.Pryanishnikov as well as prominant breeders F.Kirichenko, P.Lukyanenko, V.Crafts, B.Sokolov and others.To achieve the aim of our research we used specifically general scientific research methods, they are: literary, statistical, comparative-geographical, system-structural analysis.

Results and discussions. The territory, where Pidhaitsi amalgamated community is located, belongs to the Volyn-Podilsky plate of the Eastern European platform. Its relief is flat, partially hilly, which contributes to the development of agriculture. Predominantly, fertile soils (black and gray ashed soils) allow obtaining better yields in comparison to the average indicators across Ukraine. Large areas of forests and forest belts increase the total environmental sustainability of the territory and prevent land erosion and deflation. The area of Pidhaitsi amalgamated

community is 496.38 km2, which is 3.6% of the total area of the region. The area of agricultural land of the community is 38,692.8 hectares. The largest share of agricultural land is arable land – 84%, pastures –13%, hayfields – 2% perennials – 1% [1].

Citizens own a significant part of the land and it is specified mainly for keeping a farm (farming), for commercial agricultural farming or for private subsidiary farming. The number of owners and land users is 20 779. The share of arable land cultivated by agricultural enterprises is 65.7% and households – 34.3%.

The agricultural development of Pidhaitsi amalgamated community is 5.8% lower than in Ternopil region, but quite high and is 75.8%. The high level of agricultural development of the territory is due to a set of socio-economic factors, the main of which are: the needs of the population (17.5 thousand people) in food; availability of highly qualified labor force (5% of the community population); increasing funding for land users; improvement of material and technical resources and directions of infrastructure.

The main land users of Pidhaitsi amalgamated community are agricultural enterprises, which in 2021 used more than 65% of agricultural land. Some of the largest are: Agroholding "Continental Farmer Group", Agricultural LLC "Dobrobut" and LLC "Siltsivske". Each of these enterprises of Pidhaitsi district invests in the development of agribusiness to the maximum of its capabilities. They achieved good results by increasing the agricultural crop productivity (the data are presented in Table 1).

Table 1

Crop yields by enterprises

Enterprise	Winter wheat	Spring wheat	Winter barley
LLC "Dream Pidhaitsi"	46.2 (dt/ha)	--	--
LLC “Siltsivske”	5.8 dt/ha	45,8 dt / ha	--
“Obriy”	43.2 dt/ha		38,2 dt / ha
Private agro-industrial enterprise "Agroprodservice"	--	63,9 dt / ha	--
Agricultural Lyceum	--	--	57,9 dt / ha

The agricultural development of Pidhaitsi amalgamated community is lower by 5.8 % in comparison to Ternopil region, but is rather high and constitutes 75.8%. The high level of agricultural development of the territory is determined by a set of social and economic factors, the main of which are:

- the foodstuff production requirement by the population (17.5 thousand people);
- availability of a highly-qualified labor force (there are only 5% of the amalgamated community population);
- growing funding for land users;
- improvement of material and technical resources and infrastructure direction.

There is a significant difference between the cultivation of crops by agricultural enterprises and the farming household.

The formation of the current state of agricultural crop production in Pidhaitsi amalgamated community has been influenced by a complex of social-economic factors, the main of which are: the population's need for food; availability of highly qualified labour resources; growing funding for land users; improvement of material and technical resources and the infrastructure of the industry.

In order to satisfy the population with food in full, 35% of agricultural products are required, and the rest, which constitute 65% of agricultural products that are usually sold. In general, we should note that this factor has a bad effect on the formation the current state of agricultural crop production in Pidhaitsi amalgamated community. It can be explained by the fact that the state funding is not sufficient enough to create favourable conditions for growing crops. Moreover, material and technical resources of the industry has outdated.

Conclusion. Thus, the agricultural orientation of Pidhaitsi amalgamated community's economy has led to the excessive load on the land fund. Besides, the overall ecological condition of the territory has significantly deteriorated due to the irresponsible use of its resources and the expanding interaction between the components of agricultural land and the sources of postal services. The rupture of

relationships between the components of agricultural landscapes has become a threat to the future prospects. On the one hand, natural conditions, relatively flat terrain, sufficient rainfall, fertile soils, vegetative period contribute to the development of cultivating crops. But on the other, there is a set of social and economic factors that affect negatively the development of agricultural crop production in the studied region. Among them are the insufficient funding of the agricultural industry in Pidhaitsi, poor logistics, outdated material and technical provision, etc. We strongly believe that currently it is impossible to develop the cultivation of agricultural crops in the Pidhaitsi amalgamated community unless there is a complete change of the state policy towards the countryside.

REFERENCES

1. Підгаєцька районна Державна адміністрація: Відділ Держгеокадастру у Підгаєцькій громаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oda.te.gov.ua/pidhaetska/ua/2413.htm (дата звернення 25.03.2018)
2. Марта Шептак Генеральний директор агрохолдингу «Мрія» Саймон Чернявський : «Хочу, щоб в Україні було так, як мріють українці» // Земля Підгаєцька. – Підгайці. – 2017. – № 41.
3. Ірина Стахурська. Агрохолдинг «МРІЯ» Завершив збір ранніх зернових // Земля Підгаєцька. – Підгайці. – 2019. – № 32.
4. Тамта Гугушвілі. «Мрія» Виділяє 4 млн. грн. на розвиток кооперативного руху на Тернопільщині//Земля Підгаєцька. – Підгайці. – 2017. – № 36(1234).
5. Агрохолдинг «Контінентал Фармерз Груп» відзвітував про досягнення, розповів про плани на сезон – 2020 і відзначив найкращих співробітників // Земля Підгаєцька . – Підгайці. – 2017. – № 45 (1252).

УДК 916

ТЕРИТОРІЇ АМАЗОНІЇ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ ПІД ОХОРОНОЮ

Андрійчук Тамара Вячеславівна,
Старший викладач, кандидат біологічних наук
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Гайдаржи Катерина Григорівна,
Студентка II курсу
014.07 Середня освіта (Географія)
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. У Південній Америці, на території таких держав, як Бразилія, Венесуела, Колумбія, Перу розкинувся великий природний регіон під назвою Амазонія, яка привертає значну увагу багатьох туристів з усього світу. Сучасний період збереження оточуючого середовища базується в захисті біосфери та всіх її геосистем, у рамках якого створюється всесвітня мережа природоохоронних територій. В цьому аспекті не стала виключенням і Амазонська низовина, де на сьогоднішній день знаходиться велика кількість природоохоронних територій.

Мета дослідження: оцінка сформованості природоохоронних територій Амазонії.

Результати дослідження та обговорення. Особливий інтерес у людей викликає неповторна природа Амазонії, яка простягається на десятки тисяч кілометрів з півночі на південь, а також велика різноманітність рослинного та тваринного світу[1]. Окрім величі багацтв ландшафти Амазонії зазнали значних змін, що в подальшому дало можливість для створення та розширення мережі територій. Об’єкти ПЗФ представлені значною кількістю національних природних парків та заказників (рис. 1., табл.1.). Кількісне співвідношення площ НПП та заказників, що були проаналізовані представлено на рисунку 2.

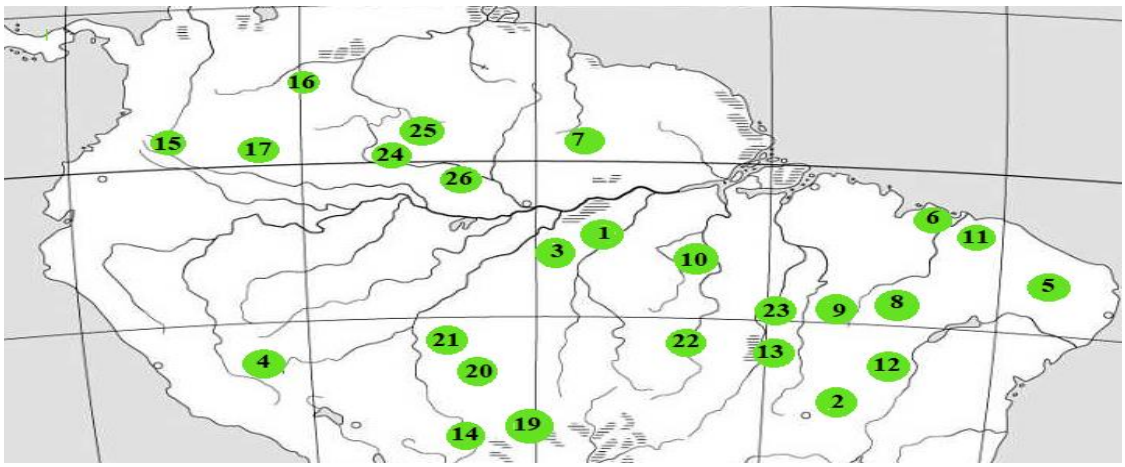

Рис. 1. Карта НПП та заказників Амазонії *(зроблено за наробками автора)*

Таблиця 1

Основні НПП та заказники Амазонії

№	Назва	Оригінальна назва	Штат	Дата заснування	Площа Км^2
1	Амазонія	Amazônia	Амазонас, Пара	19.02.1974	9940
2	Гранді-Сертан-Вередас	Grande Sertão Veredas	Баия, Мінас-Жерайс	12.04.1969	2317
3	Жаманшин	Jamanxim	Пара	13.02.2006	8598
4	Ману	Manu	Мадре –де Диос	1973	15328
5	Катинбау	Catimbau	Пернамбуку	13.12.2020	623
6	Ленсойс-Мараньенсис	Lençóis Maranhenses	Мараньян	02.06.1981	1550
7	Монтаньяс-ду-Тумукумаке	Montanhas do Tumucumaque	Амапа	31.12.2020	38821
8	Серра-да-Капивара	Serra da Canastra	Пиауи	06.05.1979	1921
9	Серра-дас-Конфусьоно	Serra das Confusões	Пиауи	02.10.1998	5024
10	Серра-ду-Парду	Serra do Pardo	Пара	17.02.2005	4473
11	Сате-Сидадес	Sete Cidades	Пиауи	06.08.1961	6221
12	Шапада-Диамантина	Chapada Diamantina	Баия	17.08.1985	1520
13	Шапада-дус-Веадейрус	Chapada dos Veadeiros	Гояс	01.11.1961	600
14	Емас	Emas	Гояс	01.11.1974	1319
15	Макарена	Macarena	Мета, Гуав′яре	12.01.1978	6200
16	Амакаяку	Amacayacu	Амазонас	03.06.1975	2935

17	Сьерра-де-Чирибикете	Sierra de Chiribiquete	Кукета, Гуав'яре	21.09.1989	27823,53
18	Каа-Лья	As-Lya	Санта-Крус	21.09.1955	34400
19	Мадиди	Madidi	Рурренабаке	06.08.1995	18958
20	Ноель-Кемпфф-Меркадо	Jose Miguel de Velasco	Хосе-Мигель-де-Веласко, Санта-Крус	28.06.1979	15234
21	Пакаас-Новус	Pacaás Novos	Рондонія	21.09.1979	7658
22	Шинґу	Shingu	Мату-Гросу	14.04.1961	26420
23	Араґуая	Araguaia	Гояс, Токантис	31.12.1959	5554
24	Піку-да-Небліна	Pico da Neblina	Амазонас	05.06.1979	22526
25	Серранія-Ла-Небліна	Serranía La Neblina	Амазонас	12.12.1978	13600
26	Жау	Jaú	Амазонас	06.07.1980	23779

Національний парк Центральна Амазонія створений в 1980 році. З 2000 року парк належить до Світової спадщини ЮНЕСКО. Площа складає 6 млн га. Територія парку характеризується велетенською тектонічною западиною і низькими схилами Гвіанського і Бразильського плоскогір'їв; горами Андами; тропічними лісами з високими деревами (довжина сягає понад 60 м.). Фауна налічує 120 видів ссавців; 400 видів птахів; риб більше 300 видів; десятки видів рептилій, метеликів та жуків тощо. Заповідні території Альпауайо-Міша створені для охорони унікальних природних ландшафтів, рослинного та тваринного світу. Площа заповідника складає понад 57677 га. Дана територія характеризується незвичними для цієї місцевості ґрунтами: вони варіюються від легких білопісчаних до важких глинистих, формуються з наносів, принесених водами річок. В заповіднику під охороною унікальні ліси, що ростуть на білих пісках. Тваринний світ представлений: 500 видами птахів, 120 видами рептилій, 83 видами земноводних. Серед 150 видів ссавців, які водяться в заповіднику, є рідкісні екваторіальні мавпи саки, Люцифер-стрибун. Варто відмітити, що ландшафти Альпауайо-Міша не досліджені достеменно, доказом цього є опис нових видів рослин та тварин [4]. Національний парк Ману, знаходиться на перехідній зоні між басейном Амазонки і г. Андами. Створений у 1973 році з площею 1,5 млн га. Парк є одним із світових лідерів по біорізноманіттю в регіоні [2].

Національний заповідник Альпауайо – Міша розташований всього в 20 км від Ікітос (столиця Амазонії). Заповідник характеризується великою різноманітністю дерев і найбільшою у кількісному відношенні видів тварин. Окрім, цього більше 28 видів тварин перебувають на межі зникнення і потребують охорони. Це нутрія, хижий орел, красива червона мавпа, чорний павич, гігантський броненосець та інші. Національний заповідник Пакайя – Самір розташований в Перу. На його території знаходиться 2 млн. га. озер, лагун, боліт, вологого ґрунту тощо. Тут можна зустріти: ламантинів (морська корова), рожевого дельфіна, маленьких черепашок (Тортуга Чарапа) і анаконду. Територія заповідника характеризується великою заболоченістю через надмірну кількість вологи та поширенням в цьому регіоні екваторіальних лісів – «сельва». Місцеві жителі називають це місце дзеркальними, оскільки в річках і озерах можна побачити відображення неба та рослинність джунглів. [3].

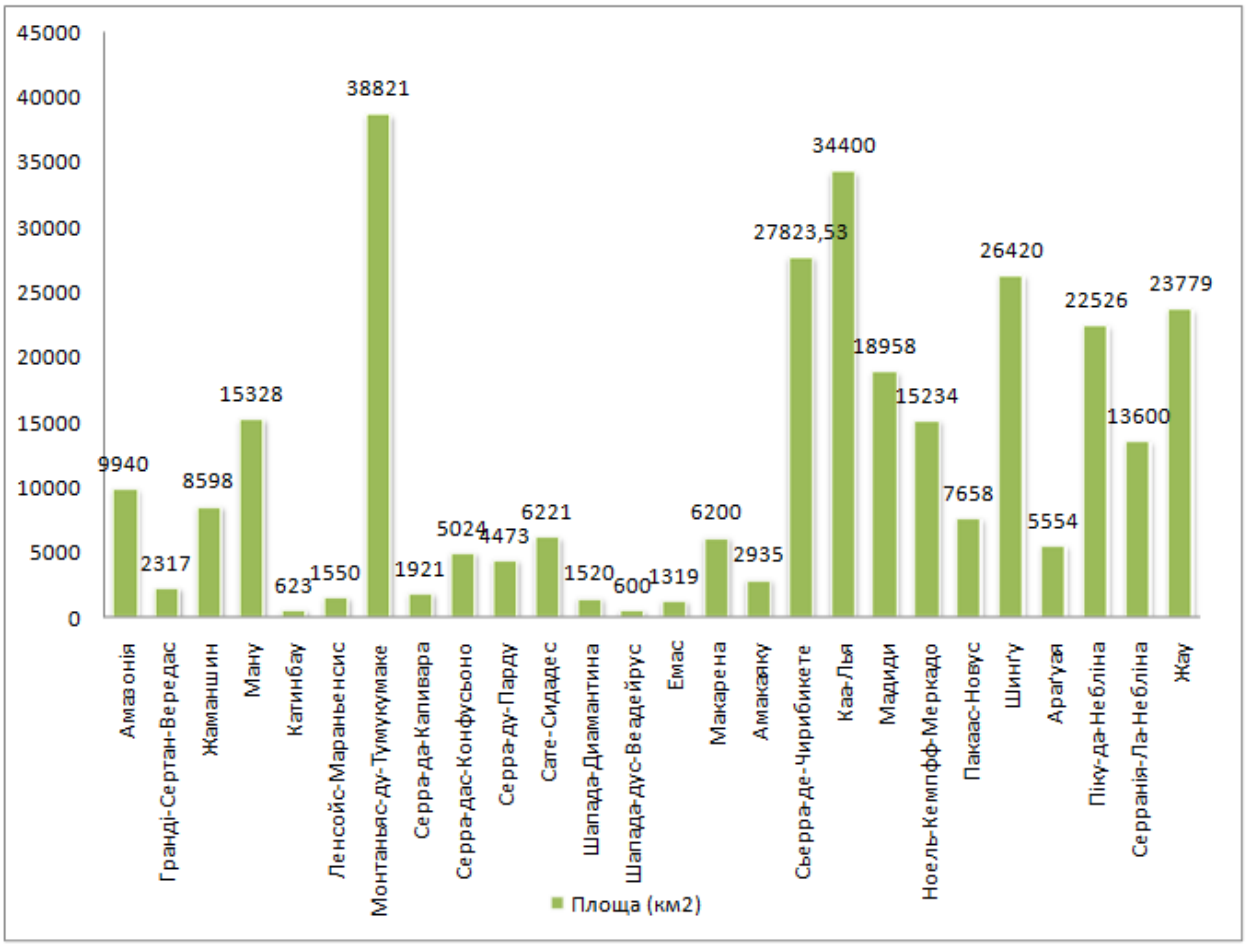

Рис. 2. Кількісне співвідношення НПП (зроблено за наробками автора)

Висновки. В результаті дослідження було опрацьовано літературні

джерела**.** Охарактеризовано основні природоохоронні території Амазонії та наведено кількісне співвідношення площ НПП та заказників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисов В.А., Белоусова Л.С., Винокуров А.А. Охраняемые природные территории мира / Национальные парки, заповедники, резерваты: Справочник. — М.: Агропромиздат, 1985. – С. 214 - 219.

2. Витольска К.Б. «Географический анализ сети охраняемых природных территорий Северной и Южной Америки»/Дипломная работа. – Вологда. – 2008.

3. Экстремальная экспедиция / Экстремальная экспедиция в джунглях амазонки / http://www.worldextreme.ru/amazonka.aspx / свободный.

4. tps://youroute.ru/countries/peru/regions/bassejn amazonki/places/nacionalnyj-zapovednik-alpauajo-mishana/

PEDAGOGICAL SCIENCES

HACCP SYSTEMS AS A SPECIAL DISCIPLINE FOR FUTURE RESTAURANT BUSINESS PROFESSIONALS

Bezruchenkov Yuriy
Ph.D., associate professor
of the Department of Tourism,
Hotel and Restaurant Business,
Luhansk Taras Shevchenko National University,
Starobilsk, Ukraine.

Introduction. In recent years, food safety has become a major public concern, from genetically modified foods to food poisoning. Incidents around the world are reported almost every week in food safety incidents. These incidents occur in any part of the food chain and can have serious consequences for food producers due to the very high sensitivity of consumers, the attention of the media to these problems, modern methods of information and the pace of dissemination of information.

Modern integrated production and distribution systems, unfortunately, still lead to the fact that a significant number of people within a wide geographical distribution in a short period of time can consume potentially dangerous or contaminated food. In response to these acute problems, the food industry has intensified its efforts to find optimal solutions that actually improve the situation in the field of food safety management. The desire to minimize risks and control food safety has led to the creation and development of various safety management concepts.

The objectives of these concepts are primarily to reduce the risk of producing a dangerous product and to ensure that both producers and consumers that the food placed on the market is safe and of high quality. Of course, the main driving force that encourages manufacturers to adopt and apply modern safety management concepts is a change in society's attitude to safety, consumer expectations of

guaranteed safety and awareness of products placed on the market. Such consumer awareness today provides not only general information about hazards, but also the ability to trace safety issues to a particular producer, processor or farmer.

Today there is virtually no alternative to the introduction of internationally recognized requirements for the organization of production and marketing of food products at all stages of the food chain – from growing and primary processing of raw materials to the sale of finished products, including wholesale and retail trade. Traditional food safety management systems, with their inherent focus on testing the end product, can no longer address the complex, profound, and rapidly changing challenges of the global economy. Scientifically based approaches to food safety management systems are now a necessary condition for the functioning of the official control system in any country in the world.

On September 1, 2017, as part of the association agreement between Ukraine and the European Union, an agreement was signed – a document that reveals the stages of integration and transformation of Ukrainian legislation into European standards, including improving the food safety control system in Ukraine.

From the introduction of new food legislation for food market operators, including restaurants on the one hand and for consumers on the other can be identified positive changes through the introduction of "traceability" where you can identify causes of product mismatch and correct the situation even in the early stages and how the result is safe food and culinary products of high quality, sales of which can be expanded not only in the country but also in other countries as the requirements of European food law are recognized in more than 80 countries. The introduction of new food legislation will help eliminate unnecessary inefficient and outdated requirements for market operators, strengthen state control, disclose requirements to suppliers, reduce losses from the production of dangerous and non-compliant foods by identifying non-compliance in the early stages of production, increase the number of potential customers. compliance with the requirements of voluntary international safety and quality standards. The advantages of the new legislation for the final consumer include: safe products, regardless of the type,

method of consumption or manufacturer, thanks to responsible manufacturers and a better safety control system; proper informing of the consumer about the composition of the product; a wider range of products due to better trade conditions; risk reduction for consumer groups that are sensitive to certain hazards, through proper risk assessment by the market operator.

In view of the above, there is a question of professional training of future professionals whose activities are related to the latest food legislation. To address this issue in the educational process of the university is proposed to introduce the discipline "HACCP systems in the hotel and restaurant industry" which is designed for students majoring in "Hotel and restaurant business", "Tourism" and "Professional education (Food Technology)". Discipline "HACCP systems in hotels and restaurants" belongs to the cycle of professionally-oriented elective disciplines.

The purpose of the discipline is to gain knowledge, skills and abilities to develop and implement security management systems in restaurants. The discipline involves the study of two modules:

1. HACCP as a basis for ensuring safety in restaurants in the production of culinary products.
2. Food safety requirements and audit of HACCP systems.

The aim of the discipline is to form in students a system of basic knowledge of the basic postulates of food legislation of Ukraine based on European experience: how is the process of implementing and ensuring the functioning of procedures based on the principles of HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point); hazard factors and control of critical points, which is a system of analysis of hazards and control at critical points in food production, as well as to reveal the benefits that end consumers and restaurant business receive from the implementation of HACCP principles in their industries.

The main task of the discipline "HACCP system in hotels and restaurants" is to obtain knowledge, skills and abilities to develop and implement security management systems in restaurants. The purpose of the discipline is to acquaint students with the basic requirements in the field of food legislation of Ukraine, and the principles of

their implementation in the restaurant industry. Based on this goal, we can identify the following tasks of the discipline: to reveal the history of the HACCP system; consider the main provisions of the HACCP system; consider the basic requirements for market operators; analyze the main risks that arise during the implementation of HACCP; to estimate the costs of development and implementation of the HACCP system; to analyze the regulatory framework governing food safety in the country and abroad; explore programs of mandatory preliminary measures such as concepts, requirements and design; to study the programs of general and special preliminary requirements; master the process of auditing food safety management systems at the enterprise.

The study of the discipline contributes to the formation of student competencies such as: the acquisition of flexible thinking, openness to the application of knowledge in a wide range of possible jobs and everyday life; ability to form and implement effective external and internal communications in the hotel and restaurant industry, skills of teamwork interaction; ability to design technological processes of production and compile the necessary regulatory documentation; ability to develop new services and products using innovative technologies of production and customer service; the ability to organize the service and production process in the hotel and restaurant industry, taking into account the requirements and needs of consumers and ensure its efficiency; ability to assess and ensure the quality of products and services at hospitality enterprises.

Assimilation of educational material of the discipline is based on the use of the following forms: elaboration of lecture material and scientific and literary sources; preparation of students for practical and seminar classes; participation of students in conducting practical and seminar classes; performance of an individual task; passing the final modular control; performance of certain types of selective individual tasks; passing the test.

Elaboration of lecture material and literary sources. Compilation and study of lecture notes – the main stage of independent work of the student to master a particular topic of the discipline. The student must clearly understand that a properly

made lecture outline is a short abstract record of the main provisions of the material being studied. The syllabus of lectures helps in rational preparation for seminars, tests and tests, indicates the direction and scope of further work with literature sources, statistical information, regulations.

Preparation for practical and seminar classes begins with the study of lecture material and syllabus. The student must study the theoretical provisions of the topic, get acquainted with the methodology of the lesson, prepare answers to control questions. Seminars enrich and consolidate the theoretical knowledge of students, developing their creative activity, help to acquire practical skills in the subject, which.

THE ROLE OF THE DEAN'S OFFICE IN THE PROCESS OF TRAINING AND EDUCATION OF FUTURE DOCTORS

Ivanchenko Olena
Lurie Konstantin
Melnikova Oksana
PhD, assistants of professor
Zaporizhzhya State Medical University

Introduction. Training highly qualified specialists is a priority for any higher education institution. The learning process is an effective stimulating factor in the formation of personality. Accumulation of knowledge, skills, abilities allows a person to acquire a profession, to take a certain place in society.

The process of training in a medical higher education institution is closely connected with the process of education and has its specific features because of the responsibility that relies on its graduates, on future doctors. A graduate of a higher medical institution must have not only a certain set of knowledge and skills. A graduate must also know how to use the skills acquired at the university in specific situations. For a doctor, as for a representative of the "man-man" profession, individual qualities, understanding of the value of human life, personal responsibility for the results of their work are of vital importance. A qualified specialist must have advanced intelligence, possess and master new, modern technologies, so he must be ready for constant improvements and solving complex problems using the gained knowledge. It is obvious that for the successful solution of complex problems of teaching and education in a medical university it is necessary to have an organized, structured management of the educational process.

Discussion. Management of higher education institutions is regulated by the Law of Ukraine "On Higher Education" [1]. The work of the university faculties is organized by according dean’s offices, which are managed by the deans. The authority of the head of the faculty is determined by the regulations of the faculty, the Charter of the University. The tasks related to the formation of a young person as a

specialist and as a person are solved in close cooperation between the dean's office and the staff of the departments at all stages of training.

The main tasks of the dean's office are the organization and management of the educational process. Work with students begins after their enrollment in the faculty. The division into groups, the choice of the head of the group - one of the most important stages in the life of students, because the group is the first team, which in future significantly affects the individual learning and communication. At the initial stage of learning, it’s a difficult task to form a group, because information about entrants is quite limited. But the function of the dean's office is to analyze the data provided by the entrant (school results, external evaluation scores, social assignments, hobbies, etc.), take into account the individual characteristics of students, sometimes their wishes, and then group them into the first team. The choice of the head of the group, the leader of a small student body, for the first semester must be made by the dean's office, and then after this period, the group decides on the need to re-elect the head. ZSMU has a "Regulation on the Head of the academic group" which clearly defines the requirements for the personality of the head, the powers, rights, responsibilities [2].

The educational process in medical universities is regulated by certain requirements: students must attend all classes on the schedule, understand that missed classes must be practiced, and know the procedure of this practice depending on if the class was missed because of a good exuse, or without a legitimate reason. For several years, ZSMU has been working with an automated control system (ASU) for the educational process. This system greatly simplifies the work of deans to monitor learning processes of all disciplines of the course, allows to analyze the number of missed classes, reasons for absences, as well as the timeliness of their completion, and the correction of unsatisfactory grades. Twice a year the dean’s offices and departments conduct training certifications to improve learning outcomes, gain the ability to adjust them if necessary before the session and identify possible problems of some students. Systematic cooperation of students with deans and deputy deans helps to increase responsibility for learning outcomes. The task of the dean's office is

to help students to adapt to the complex work at the university, support them in situations where there are problems of various kinds. Sometimes such assistance is not possible without the participation of parents, so deans communicate with relatives of students when the need arises.

Undoubtedly, an important task of the dean’s offices is to prepare students for the KROK-1, KROK-2 exams; state final certification. Departments of the faculty, the dean's office organize various additional classes, lectures, training tests, prepare students for exams psychologically. One of the most important exams for future doctors is OSP(K)I (Objective structured practical (clinical) exam). The procedure of the exam, which is "a modern type of assessment of knowledge and practical skills of students, which is designed to test their acquisition of clinical skills and competencies" is described in detail in the "Regulations on the Objective structured practical (clinical) exam in ZSMU" [3]. Preparation for such an exam is very thorough and requires joint and painstaking work of students, teams of departments, dean’s offices.

The dean's office, which coordinates the work of departments in the organization of students’ practice, plays an important role in this process as practice plays an essential part in the formation of young professionals and facilitates the choice of future specialty.

Among the students studying at the faculty, there are always talented young people who dream of scientific work in the future. The task of departments and dean’s offices is to identify such students and allow them to conduct research with the help of leading experts in the field.

But the work of the dean's office lies not only in the organization of an educational process. The process of growing up a cultural personality is also one of the functions of the dean's office. The dean's office works with students not only during their studies but also after classes. With the participation of dean’s offices, various events are held: "Freshmen oath", "Battle of faculties", "Student Spring", various sports competitions, and more. Unfortunately, nowadays all these events are not possible because of COVID-19, but all these activities are long-standing

traditions of our university, supported by students and staff of departments and dean's offices and to which we will return at the earliest opportunity.

A significant educational role is played by the joint work of student government, students, dean's offices in volunteer work, such as help in the orphanages, work in the hospices. Thus, future physicians develop such communication skills as empathy, sociability, ability to prevent conflicts, and so on.

Group curators, department teachers, the dean, and his deputies visit students' hostels where they live, communicate with their employees, which is a mandatory component of educational work.

Conclusions.

1. Higher medical education is an integrated process of teaching and education.

2. The main objectives of the educational process are to train a true professional, a competitive specialist who will be a humane, highly moral person.

3. Successful solution of this set of tasks is possible in joint work of dean's offices, faculties, students, student government, scientific, educational departments.

LITERATURE.

1. Law of Ukraine "On Higher Education". Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/

2. Regulations On the Head of the academic group at Zaporizhzhya State Medical University. Access mode: http://nmv.zsmu.edu.ua/p_95.html

3. Regulations On the Procedure for conducting the objective structured practical (clinical) exam at ZSMU". Access mode: http://nmv.zsmu.edu.ua/p_95.html

METHODICAL METHODS OF ORGANIZATION AND CONDUCT OF LABORATORY WORKS FOR STUDENTS OF NATURAL SPECIALTIES

Prylipko Tetiana
doctor of agricultural sciences is a professor
Koval Tetiana,
Ph.D. Sciences, Associate Professor
Podillia State University

Introduction. In accordance with the increased requirements for the preparation of the modern student, laboratory classes are an important type of training aimed at experimental confirmation of theoretical positions and the formation of educational and professional practical skills. The leading function of the laboratory lesson as an organizational form is to give the theoretical course an experimental nature.

The purpose of the work is to highlight the methodological principles of preparation and conduct of laboratory work by students of natural specialties of higher education institutions.

Materials and methods. In the process of writing the work used methods of analysis, systematization of scientific and methodological literature sources, generalization of theoretical data.

Results and discussion. One of the main tasks of laboratory work is to establish a connection between theory and practice based on the performance of practical tasks. The modern scientific worldview cannot be formed in isolation from practice, because the connection between science and practice is the unity of theory and scientific experiment. Natural science experiment acts as a special practice of scientific study of natural phenomena - this is the basis of knowledge of the world. Experimentation is a special, important, practical method of natural science research.

Workshops, as a form of educational experimentation, are a means of producing the necessary skills of the future specialist of independent experimental and production research.

With the development of society, the practice of scientific research becomes more complicated, there is a great variety of experimental methods in natural science. The specificity of the experiment does not depend on the experimenter, but is determined by the forms of motion of matter, the nature of the studied object of nature. In particular, the specificity of a chemical experiment is determined by the subject of chemistry as a science. But, in addition, the natural science experiment has common features arising from the construction of experimental activities in accordance with the general laws of human activity, which allow to standardize the experimental process, its organization and implementation. Therefore, in the interests of scientific and industrial experimentation, it is necessary to form in future specialists a basic system of methods for constructing their own activities that reflect the invariant content of any type of experimental activity.

It is the workshop as a material form of cognitive activity can become a tool for the formation of students' general laws of experimentation. The great role and importance of practical classes is also in the fact that this form of educational activity allows for close contact between teacher and student, thus intensifying the learning process.

Classes in the laboratory can be divided into three interrelated types: 1) controlled exercise; 2) experimental research; 3) research project.

Controlled exercises are thought out by the teacher. The main purpose is to help students develop the basic skills and techniques needed in their future careers. These exercises can usually be combined into one lesson, and the procedure is detailed in the instructions for laboratory work. Such exercises are more appropriate at the beginning of the course, when the task is to learn new skills, before a more complex job is offered. To successfully conduct a control exercise, the teacher must perform the following procedures: determine the objectives of the exercise (for example, "at the end of the lesson you will need to be able to…"); choose the material that students should read before class; propose a detailed procedure that students will follow; identify and provide all laboratory materials and equipment; list the observations that must be performed; formulate a list of requirements for the

report for a positive assessment.

The most important characteristic of experimental research is giving students the opportunity to show some initiative and implement elements of choice in planning and performing experimental work. The main idea is to simulate in a controlled and limited framework of the research process. The selected problems should, of course, correspond to the existing knowledge and experience of students. Such work can take several classes. Its purpose may be related to only one or more aspects of the research process. For example, students can be offered a new problem and asked to develop a series of possible hypotheses and an experimental plan to assume that the experiments will be implemented.

On the other hand, students may be offered experimental data and will need to analyze and interpret it, even if they do not imagine the experiment. The remaining cases may be a composition of the above polar situations.

The research project has always played an important role in the natural sciences, especially in senior courses, as well as in graduate and doctoral studies. The understanding of the value of the current research project is often reduced by financial constraints and low levels of equipment. The project provides students with a real research experience and is completely different from the controlled exercises described above. It gives high motivation to most students, as it implies a high level of active participation. Close contact with supervisors and research staff, reduced emphasis on evaluation and a higher degree of personal responsibility.

The research project can be performed individually or in a group, or by attaching the student to a research laboratory. In any case, the role of the leader is very important. The main points of your role in carrying out a research project with a student: meet with the student and discuss the goals of the project and research problems; develop a work schedule covering the entire project implementation period, with the allocation of each stage and timing (eg, literature review, hypothesis generation, experiment plan development, experiment execution, data processing, report); Schedule regular meetings with the student to check progress (remember that the task is not direct guidance, but the initiation of independence); to help the student

prepare a note of explanation (final report) and the text of the speech at the seminar with a critical analysis of the results.

Experience shows that research project managers are very different in their skills. Therefore, it is recommended that the department, which practices the implementation of research projects, develop recommendations and organize the training of managers.

Conclusions. Laboratory classes play a significant role in the system of training specialists. When developing a lesson plan and based on the need to achieve the educational goal, it is necessary to choose the method of conducting the lesson, which is the most appropriate in each case.

The laboratory lesson should be carried out according to innovative methods and technologies, taking into account modern methodological approaches and knowledge of teaching methods in higher education.

REFERENCES

1.Adamova I.Z. Peculiarities of organizing students' independent work in the process of revealing their creative potential [Text] / I.Z.Adamova, KL Bagri // Problems of education and teaching methods in higher education. - 2015. - 2 (58). - P.241

2.Bobko A.M. Independent work of students as an important component of professional training. Ped. workshop. 2012. № 4. P.17-21.

3. Valyuk V. Organization of student's research work in studying the course "Biochemistry". Youth and the market. 2016. №1 (132). Pp. 118-122. Gerush IV, Grigorieva NP, Davidova NV Modern approaches to teaching bioorganic and biological chemistry in medical universities. Medical and clinical chemistry. 2016. Vol.18. No. 4. P.114-117.

4. Prilipko T. N., KovalT. V. Formation of general subject competences in study of biocchemical students of natural specialties, Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, 2020, No. 1–2. – P. 18–25. DOI: https://doi. org/10.20534/AJH-20-1.2-18-25

5. Koval TV, Ovcharuk OV Formation of general subject competences in studying the course of biochemistry by students of natural sciences. Professionally applied didactics. International scientific collection. Issue 5. - Kamianets-Podilsky, 2018. P. 58-63.

6. Prilipko TM, Koval TV Professional orientation of teaching natural sciences in an agricultural institution of higher education. The Modern Movement of Science: Abstracts. IX International Scientific and Practical Internet Conference, December 2-3, 2019 Dnipro, 2019. Vol.3. Pp. 130-134.

7. Prylipko T., Koval T. Professional direction of teaching naturals ciencesin higher educationin agricultural es tablishment. Dynamics of the development of world cience: Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference Vancouver, Canada, 19-21 February 2020. P.252-255.

УДК 373.3/5.015.31

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Бінецький Дмитро Олександрович
Остапенко Олександр Іванович
Касіч Наталія Петрівна
к.п.н., старші наукові співробітники
НАПН України м. Київ, Україна

Анотація. В статті розкриваються основні положення, зміст, мета, завдання, принципи, ключові компетентності військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах інформаційної війни; місце і роль військово-патріотичного виховання учнів закладів освіти в загальнодержавній системі підготовки громадян України до військової служби та захисту Батьківщини.

Військово-патріотичного виховання є проблемою державної ваги і національної безпеки з огляду на те, що протягом останніх п'яти років на Україну з боку Російської Федерації здійснюється потужний інформаційно-пропагандистський вплив, який за силою, масштабом і рівнем агресивності повною мірою відповідає поняттю «інформаційна війна». Цей вплив передував реальним бойовим діям на сході країни і супроводжує її нині. Виклики, перед якими стоїть наша країна, як то: відстоювання власної територіальної цілісності, становлення політичної нації, зростання ролі власної причетності і відповідальності за долю України вимагають уваги до нових поглядів на зміст, форми і методи військово-патріотичного виховання

Відтак, важливими, напрямами дослідження є: військово-патріотичне виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах *інформаційної війни*; місце і роль військово-патріотичного виховання учнів закладів освіти в загальнодержавній системі підготовки громадян України до військової служби

та захисту Батьківщини; основні напрями взаємодії закладів загальної середньої освіти, дитячих та юнацьких об'єднань з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями з військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Мета та завдання. Основна мета дослідження військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах *інформаційної війни* полягає в системній і цілеспрямованій діяльності закладів освіти з виховання в учнів високої патріотичної свідомості, почуття вірності й любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, убезпечення особистості учня від впливу агресивного інформаційного середовища, формування готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, територіальної цілісності й незалежності України.

Відповідно до мети, сформовано завдання військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах *інформаційної війни*:

– виховання любові до Батьківщини, народу, рідної землі, формування національної гідності, національно-культурної ідентичності, прив'язаності до своєї малої і великої Батьківщини;

– убезпечення особистості учня від впливу ідеології інших держав, зацікавлених у формуванні своїх прихильників та розхитуванні з середини політичної ситуації в Україні, від впливу агресивного інформаційного середовища в результаті інформаційної війни з боку Російської Федерації;

– ефективне використання національних традицій з урахуванням сучасного світового та вітчизняного педагогічного досвіду й досліджень психолого-педагогічної науки з військово-патріотичного виховання;

– забезпечення взаємодії системи освіти з усіма соціальними інститутами щодо інтенсифікації процесу військово-патріотичного виховання учнів в умовах інформаційної війни;

– забезпечення формування в учнів закладів загальної середньої освіти освітньої, фізичної, психологічної, соціальної, морально-духовної готовності до

військової служби та захисту України;

– відродження на нових теоретико-технологічних засадах системи позакласного й позашкільного військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.

Система військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти має ґрунтуватися на наступних принципах:

- *принцип національної спрямованості*, який передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, поваги, толерантності до культури усіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- *принцип гуманізації виховного процесу,* який означає, що вихователь зосереджує увагу на дитині як вищій цінності, враховує її вікові та індивідуальні особливості і можливості, не форсує її розвиток, спонукає до самостійності, задовольняє базові потреби вихованця; виробляє індивідуальну програму його розвитку, стимулює його свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей;

- *принцип самоактивності і саморегуляції,* який сприяє розвитку у вихованця суб'єктивних характеристик; формує здатність до критичності і самокритичності, до прийняття самостійних рішень, поступово виробляє громадську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- *принцип політкультурності,* який передбачає інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього відповідних передумов; формування в учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних від національних ідей, цінностей, до культури, мистецтва, вірування інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- *принцип соціальної відповідності,* який обумовлює необхідність узгодженості змісту і методів військово-патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес;

- *принцип історичної і соціальної пам'яті* спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- *принцип міжпоколінної наступності*, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

Зміст військово-патріотичного виховання учнів в умовах *інформаційної війни* закладів загальної середньої освіти має спрямовуватися на формування в них ключових компетентностей:

1. Спілкування державною (і рідною, у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична компетентність.
4. Основні компетентності у природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння вчитися впродовж життя.
7. Ініціативність і підприємливість.
8. Соціальна та громадянська компетентності.
9. Обізнаність та самовираження у сфері культури.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Відтак, компетентнісний підхід в процесі військово-патріотичного виховання полягає у взаємозв'язаному формуванні в учнів ключових та предметних компонентностей; логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компонентностей; орієнтації під час реалізації військово-патріотичного виховання на особистість учня, як на мету, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід вимагає вивчення і врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх потенційних можливостей та інтересів у процесі вивчення предмета «Захист України» та військово-патріотичного виховання і конкретизується в індивідуальному та

диференційованому підходах.

Цілісна педагогічна система військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах *інформаційної війни* включає такі складові: змістовно-цільова – цілі (у соціальному й особистісному вимірах), принципи і завдання, зміст навчання й виховання; функціонально-процесуальна (педагогічні засоби, форми, методи і прийоми, способи взаємодії, педагогічні технології); результативно-оцінна (критерії оцінювання проміжних і кінцевих результатів навчання та виховання, інтегральні показники військово-патріотичного виховання).

Система військово-патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти в умовах *інформаційної війни* включає структурні компоненти:

1. Базовий освітньо-виховний компонент, що передбачає військово-патріотичне виховання учнів під час вивчення предмета «Захист України», складається з двох частин:

а) інваріантної частини, представленої предметами, які мають опановуватися всіма учнями, незалежно від типу навчального закладу й профілю навчання з предмета «Захист України»;

б) варіативної частини, що складається з предметів і курсів, які вводяться до робочі навчальні плани конкретного освітнього закладу відповідно до можливостей і потреб педагогічного колективу й учнів (варіативний модуль «Хортинг», Національна дитячо-юнацька військово-спортивна гри «Хортинг–Патріот» тощо).

2. Позаурочний компонент військово-патріотичного виховання, що передбачає організацію колективних і групових форм військово-патріотичної діяльності учнів поза межами класу й школи, але під керівництвом або за участю вчителів та керівників спортивних секцій (заняття в спортивних секціях, гуртках військово-патріотичного спрямування, шкільних об’єднаннях за інтересами тощо).

3. Позашкільний освітньо-виховний компонент, що охоплює різні типи

позашкільних освітніх закладів усіх форм власності – державних і громадських (центри з патріотичного, національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання, товариства сприяння обороні тощо).

4. Компонент військово-патріотичного самовиховання, початковий досвід яких набувається учнями в закладі освіти завдяки створенню відповідних організаційно-педагогічних умов, різних форм індивідуальної роботи вчителя з учнями, методів педагогічного стимулювання, мотивування та заохочення учнів, а також за допомогою залучення батьків до процесу військово-патріотичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1392 // Урядовий кур'єр : газ. Центр. органів Виконав. Влади України. – 2012. – № 19. – С. 9–16.

2. Зубалій М. Д. Класифікації методів військово-патріотичного виховання допризовної молоді / М. Д. Зубалій // Фізичне виховання в рідній школі. – 2015. – № 3. – С. 36–39;

3. Остапенко О.І. Методичні рекомендації щодо вивчення предмета «Захист України» в 2019/2020 навчальному році / О.І. Остапенко, М.Д. Зубалій // Фізичне виховання в рідній школі. – 2019. – № 6. – С. 32–39.

4. Остапенко О.І. Військово-патріотичного виховання в системі пріоритетів державної політики. / О.І. Остапенко, // Фізичне виховання в рідній школі – 2016. – № 5. (106) – С. 40 – 43;

5. Остапенко О.І. Концепція загальнодержавної Програми військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді України / О. Остапенко, М. Зубалій // Початкова школа. – 2015. – № 9. – С. 18–20;

6. Тимчик М.В. Форми і методи патріотичного виховання старших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності / М.В. Тимчик // Обрії. Науково-педагогічний журнал. – 2013. – №2(37). – С. 48–51;

ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Бондар Валерія Олександрівна
магістрантка навчально-наукового
інституту іноземної філології
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Вступ. Весною 2020 року Україна зіштовхнулась з пандемією COVID – 19, що призвело до впровадження дистанційного навчання в закладах освіти. Перехід до онлайн освіти ставить нові завдання і відкриває нові можливості.

Пандемія COVID - 19 мала три негативні наслідки для дітей та підлітків: різке закриття шкіл, обмеження свободи через заходи ізоляції, прийняті більшістю урядів, та глобальний економічний спад. Ці негативні наслідки мають короткострокові та довгострокові наслідки, які безпосередньо впливають на дітей та підлітків, а також їх сім'ї, вчителів та системи освіти

Пандемія спричинила зміни у навчально-виховному процесі навчальних закладів та вплинула на взаємодію вчителів та учнів. В результаті пандемії школи були змушені вести свою діяльність з учнями виключно онлайн. У зв'язку з цим багато урядів вжили заходів для того, щоб уникнути поширення вірусу і забезпечити безперервність освітнього процесу, а школи, університети в усьому світі прийняли онлайн-навчання.

Якщо в цілому інтернет-навчання вважається варіантом, альтернативою традиційному навчанню, то під час пандемії коронавірусу воно стало суттєвим елементом підтримки діяльності шкіл та університетів.

Позитивне ставлення до навчання, саморегуляція та внутрішня мотивація до навчання відіграють важливу роль у покращенні успішності в школі в цілому, але можуть бути особливо важливими, якщо онлайн-навчання продовжуватиметься.

Мета. Розглянути основні поняття і аспекти організації дистанційного навчання в школі, освоєння освітніх платформ, які забезпечують онлайн навчання.

Матеріали та методи. Матеріалами слугували різні джерела, а саме: публікації останній років з даної теми, літературні джерела.

Методи: теоретичні (аналіз літератури, різних статей з досліджуваної проблеми), емпіричні (спостереження, опитування).

Результати та обговорення. Освіта протягом усього життя набуває нового виміру з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. З одного боку, технології значно розширюють можливості навчання протягом усього життя, з іншого - постійний розвиток технологій змушує безперервно розвивати навички і підвищувати компетенції, які є необхідними для викладацької діяльності.

Вимушена ізоляція, впровадження карантинних заходів через пандемію COVID - 19 призвели до закриття шкіл, навчальних закладів та вищих навчальних закладів у більшості країн. Дистанційне навчання стало панацеєю від цієї безпрецедентної глобальної пандемії, незважаючи на проблеми, що стоять як перед викладачами, так і перед учнями. Перехід від традиційного очного навчання до онлайн-навчання може бути зовсім іншим досвідом для учнів і викладачів, до якого вони повинні адаптуватися. Система освіти та педагоги прийняли “освіту в надзвичайних ситуаціях” через різні онлайн-платформи і змушені прийняти систему, до якої вони були ще повністю не готові.

Дистанційне навчання — сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку учням основного обсягу досліджуваного матеріалу, інтерактивна взаємодія учнів і викладачів в процесі навчання, надання студентам можливості самостійної роботи з освоєння досліджуваного навчального матеріалу, а також в процесі навчання.

Завдяки своїм складним характеристикам і різноманітним особливостям онлайн-навчання може поліпшити освітній процес. Однак для того, щоб

позитивно впливати на співпрацю і результативність, викладачі та учні повинні знати, як ефективно інтегрувати його в навчальний процес.

Перваги дистанційного навчання:

– Можливість навчатися в будь-якому місці.

– Відсутність витрат на транспорт

– Більше часу на самостійне вивчення матеріалу

– Дистанційне навчання підходить для дітей, які захворіли або з інших причин не можуть відвідувати школу.

Безсумнівно, дистанційне навчання має багато переваг, але деякі його недоліки також можна виявити. “Онлайн” студенти можуть легко відволікатися, втрачати концентрацію або пропускати терміни. Дистанційне навчання залежить від технологій: інтернету і комп'ютерів, до яких у студентів може не бути доступу, а під час уроку можуть виникати збої та інші системні помилки. Для учнів здатність організовувати те, як вони навчаються, і кількість часу витраченого на навчання, іноді можуть призвести до зниження мотивації, а відсутність фізичної взаємодії та спілкування з однолітками може призвести до того, що студенти почуватимуться ізольованими від суспільства. Недоліки електронного навчання можна побачити і з точки зору фізичного здоров'я. Оскільки учні проводять багато годин сидячи перед екраном, в учнів та вчителів можуть розвинутися проблеми з спиною та зором, а їх активність на свіжому повітрі може бути знижена.

Якість освітнього процесу в онлайн−середовищі залежить від багатьох факторів, серед яких: рівень підготовки викладачів у використанні технологій, їх стиль викладання, взаємодія з учнями, стратегії, які вчителі використовують для залучення уваги, спільне навчання, швидкий зворотній зв'язок та інші фактори.

У контексті кризи, породженої пандемією, ієрархія причин, через які студенти не хочуть вчитися онлайн, змінюється. Найчастіше це технічні проблеми, які відіграють важливу роль у зниженні мотивації студентів. Відсутність технічних навичок у вчителів – ще одна важлива причина.

Наступною причиною є неадекватна адаптація стилю викладання до онлайн-середовища. Всі ці елементи відбилися на сприйнятті школярами якості онлайн-освітнього процесу, загальна шкала показала скромні результати: середній рівень задоволеності (результати дослідження представленні нижче).

Вивчення іноземної мови для школярів є важливим аспектом навчання, адже іноземна мова (переважна більшість шкіл вивчає англійську мову) сприяє формуванню світогляду особистості, дозволяє створювати успішну кар'єру, без бар'єрів спілкуватися з іноземцями. В період дистанційної освіти, діти продовжували навчання в школах, але вже через комп'ютер, телефон, планшет, тому школярам важливо було зрозуміти, що це вони вивчають не для оцінок, а лише для себе і свого майбутнього. Звичайно, коли вчитель спілкується в класі, (живе спілкування) то матеріал сприймається краще, дитина не відволікається. Але більшість школярів вже адаптувалися до такого навчання і стали краще розуміти, що таке онлайн навчання.

Під час дистанційного навчання в основному вчителі користувалися: платформою "GoogleClassroom" для передачі інформації, перевірки робіт, проведення тестування й оцінювання учнів. На платформах "Skype" (11,1%) і "ZOOM" (44,4%) педагоги проводили онлайн-уроки, відеоконференції та індивідуальні консультації. Також використовувалися програми для тестування "quizizz.com" (22,2%), освітні ресурси "ProfeDeEle" (11,1%), "Aprenderespañol" (11,1%), "Lingolia" (11,1%), "VideoEle" (11,1%). "ZOOM" і "Skype" виявилися зручними для пояснення нового матеріалу, контролю вимови, для вироблення навичок читання й аудіювання, для практики говоріння.

Для створення презентацій, окрім всім відомої PowerPoint, можна використовувати також такі програми як Prezi, Canva та Powtoon (для створення анімованих презентацій та мальованих відео).

Мною було проведене дослідження серед учнів загальноосвітьої школи на тему: "Дистанційне навчання в період карантину. Удосконалення іноземної мови". Середній вік яких був від 14 до 16 років, кількість школярів, які пройшли опитування було 12 людей. В ході дослідження було використано

анкетування та різні методи дослідження, а саме: аналіз, порівняння та спостереження.

Аналіз показав, що в 2020-2021 навчальному році діти освоїли дистанційне навчання. Вподобання дистанційним навчанням розділилося навпіл: 6 школярів задоволені такою формою освіти, а інші 6 негативно відносяться до онлайн навчання. На запитання № 2 “Чи задоволені ви переходом на примусове дистанційне навчання?” були такі варінти відповідей:

1. Так, дуже задоволений(-на)
2. Ні, але краще навчатимусь вдома, аби зберегти здоров’я
3. Ні, не задоволений (-на)

Результат відповідей представлений на рисунку 1.

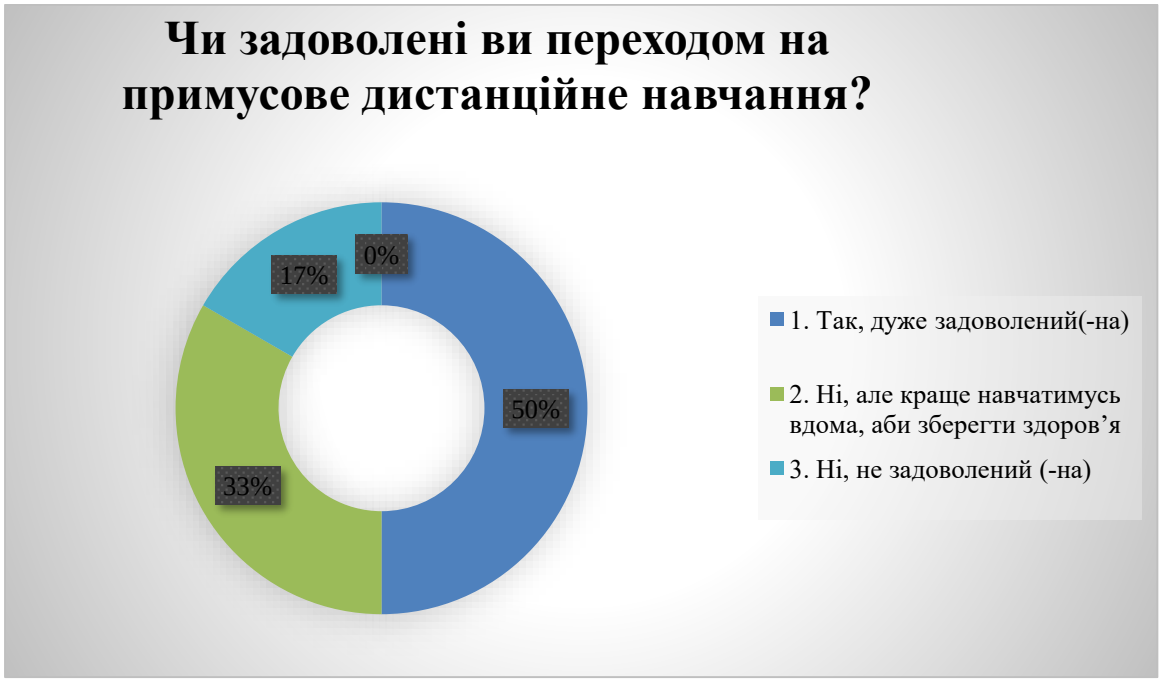

Рис. 1

Запитання № 3. Чи збільшилася кількість завдань для самостійної роботи і кількість часу, який ви витрачаєте на навчання? Відповідь “так” дали всі 12 школярів, які прийняли участь в опитуванні.

Запитання №4. Чи існує різниця між уроками дистанційного навчання та уроками в школі (не беручи до уваги, що вони проводяться в Zoom або інших додатках/ програмах)? Відповідь “так” дали всі 12 школярів, які прийняли участь в опитуванні.

Отже, можна зробити висновок, що традиційний спосіб навчання дітьми сприймається краще.

Висновки. Зараз додатків, програм та платформ для відеоконференцій є дуже багато. Всі вони схожі між собою однак володіють характерними відмінностями. В статті були досліджені платформи, за допомогою яких, вчителі навчають школярів іноземною мовою в період дистанційного навчання, яке спричинило пандемія Covid-19.

Аналіз дослідження показав, що дітям біль до вподоби офлайн-навчання, тобто традиційний спосіб (відвідування закладів освіти).

Таким чином, дистанційне навчання є новою формою навчання школярів. Швидкий розвиток комп'ютерних технологій дає можливість безперервного освітнього процесу, навіть, в умовах карантину.

УДК 784.9(043.2)

УДОСКОНАЛЕННЯ СПІВОЧОГО ГОЛОСУ

Верещака Артем Олександрович
Ст.викладач каф.Естрадного та народного співу
Харківській Державної Академії Культури
м. Харків, Україна

Будь-яка музичної діяльність є принцип єдності технічного процесу, таланту і придбаного, і знаходимого досвіду. Цей принцип, який за своєю суттю є провідним в будь-якій сфері музичної діяльності, передбачає взаємодію технічного розвитку художніх цілей.

У цій статті визначаються аспекти цілісності вокального становлення вокаліста, зв'язку технічного і виконавської процесу.

Складність полягає в тому, що співак одночасно є музикантом, контролером вокальної техніки, інструментом і виконавцем, творцем художньої концепції та її виразником. У цій єдності проявляється специфіка мистецтва співу і його надзвичайна складність.

Взаємодія способу з іміджем, розуміння тексту, тембрального звучання голосу, диханням, резонаторами, голосообразовании, штрихами артикуляцією вікового відповідності виконуваного твору і іншим складовим творчого вокального процесу є необхідний комплекс для успішної реалізації задуманого.

Одним з найважливіших засобів у виконавському мистецтві є звучання, а основою якісного звучання правильно поставлена артикуляція, вимова звуків, фраз в залежності від висоти їх звучання.

Придбавши базові навички, після застосування вправ на розспів голосних звуків, можна переходити до роботи з текстом.

Дуже часто доводиться зустрічатися з проблемою того, що виконавець, який тільки що виконував складні вокальні вправи, не може застосовувати набуті технічні навички виконуючи творів з текстом. В такому випадку необхідно пропрацювати сам текст, усвідомити про що він і подивитися на

нього через призму характерних особливостей виконавця, забезпечити гармонійне злиття думки - слова – звуку. Коли все думки виконавця спрямовані тільки на подолання технічних завдань і діапазону звучання замість творчого підйому психіка його знаходиться в стані емоційного спокою, що потім, згубно відбивається на виконанні емоційно насичених творів.

Розвиток вокальної техніки на художньому матеріалі є найбільш вірним шляхом для досягнення єдності художнього і технічного розвитку виконавця. Правильне, живе слово в поєднанні зі звуком голосу несе думки і почуття. Слово виконавця повинно бути простим і доступним, схожим зі словом яким зазвичай розмовляє людина. Одним із прийомів зіставлення думок, почуттів і голоса є мелодекломація, читання віршів або прози в супроводі музики.

Одним з найбільш складних процесів для виконавця є робота з аудиторією. У процесі публічного виконання твору можливі прояви нових складнощів закріпачення, напруги, хвилювання і страху, або ж навпаки експресії або перезбудження в слідстві чого розпадається багато набутих навичок. Перераховані вище фактори усуваються за допомогою роботи в колективі, вокальному ансамблі тацевально-вокальними вправами, ритмікою.

Кожен вокальний педагог застосовує різні методи навчання, але повинен пам'ятати що процес передачі свого досвіду повинен відповідати методиці, і враховувати особливості прийдешнього артиста, виконавця, творця!

ШКІЛЬНА ЕКОНОМІКА - ЦИФРОВИЙ ФОРМАТ

Гужва Вікторія
Олійник Єлізавета
Тягай Олена
Чаус Вікторія
Миколаївська загальноосвітня школа
І-ІІІ ступенів №30
м. Миколаїв, Україна

Вступ./Introductions. Економічна грамотність молоді шкільного віку в порівнянні із європейськими державами відрізняється суттєво. Нормативні освітні програми з економіки, підприємництва, фінансової грамотності мають за основу усвідомлення понятійного апарату і раціонального споживання фінансових ресурсів.

Тобто, не орієнтують споживача освітньої послуги на причетність до утворення ресурсу, до реальної присутності на ринку праці, навіть в ігровій формі.

Цифрове моделювання віртуальних робочих місць суттєво змінює на операційному рівні освітню технологію, збільшує можливості дистанційної освіти і персоніфікує освітні результати.

Мета работи./Aim.

Урядові освітні новації, динаміка ринку праці спонукають до пошуку варіантів вдосконалення технології освіти саме на операційному рівні. В освітньому експерименті здійснений наголос на причетності освітян до формування оновлених трудових ресурсів.

Цікавим фактом дослідження стало порівняння Резолюції (71) 29 Комітету міністрів Ради Європи «Про освіту споживача у школах" від 15 жовтня 1971 р. із чинними програмами з «Економіки», «Підприємництва», «Фінансової грамотності» для школярів.

Критичне сприйняття «споживання» за концепцією Природоцентризму на противагу Людиноцентризму примусило переусвідомити зміст «споживання».

В авторизованому освітньому процесі, споживання знань, а саме, здобуття компетентностей, оприлюднення здобутих знань (тести, іспити, авторські презентації) є одночасно пропозиція на торги інтелектуальних продуктів.

Мета дослідження, експериментально довести ефективність мотивації освітнього процесу на капіталізцію здобутих компетентностей.

Материали і методи./Materials and methods.

Засоби цифрового моделювання в категоріях економіки, бізнесу, педагогіки надають освітньому процесу ознаки ***персоніфікованого виробництва інтелектуальних продуктів***.

Запропонована операційна новація, започаткувати облік результатів освітнього процесу в категоріях чинного статистичного документу «Інструкція про порядок заповнення звіту про продаж ліцензій на об”єкти інтелектуальної власності, форма 6-НТ (ліцензії)».

Освітня (нормативна) програма представлена, як траекторія здобуття компетентностей для авторського проекту (цифрової моделі) робочого місця.

Додатково заохочується активізація усвідомлення конкурентних властивостей учнів, студентів, вчителів реєстрацією на сайтах вакансій.

Експериментально в ЗОШ № 30 м. Миколаїв, Україна, реалізована технологія капіталізації здобутих компетентностей в подоланні навчальної програми «Економіка 10-11 клас» .

Програмний матеріал дисципліни, предмету структуризований в цифровому посібнику (12 сторінок-таблиць програмно неподільних).

Впроваджена освітня технологія на операційному рівні дозволяє вибудувати власну траекторію бізнесового зростання. Здобуті компетентності і практика з бізнесового планування стануть у нагоді і поза освітнім закладом.

Цифрова модель насичена вимогами виконання звичайних і не зовсім, розрахунково-аналітичних вправ із фіксованими оцінками в балах. Споживач послуги має можливість і програмні засоби формувати особисту базу даних.

Змістова складова моделі, - цифрове моделювання віртуальних робочих

місць за принципом «Plug and Play».

Результат - розрахункове моделювання і вимір ринкової робочої сили (моніторинг рівня споживчого кошику) і споживчої вартості робочої сили (рентабельність робочого місця).

Ринковий орієнтир – вакансії робочих місць на сайтах, тобто додається елемент «Productive Learning».

Освітній (капіталізований) продукт – авторський проект ефективного (рентабельного) робочого місця.

Навчальна програма з «Економіки» для 10-11 класів здається дуже складною в текстовому варіанті опанування, проте цифрове моделювання надає можливість багатоваріантних розрахунків з елементами програмування результатів.

Долання курсу «Економіка» здійснюється персоніфіковано, здобувається певний досвід усвідомлення базових категорій, які є достатньо впливовими, а решта курсу персоніфікується за власними «бізнесовими» інтересами в проекті робочого місця.

Висновок./Conclusions. Технологія цифрової освіти орієнтована, як на спільне розуміння чинного ринку праці, так і своєї особистої вмотивованості і працездатності. Так, освітній процес формує лідерів і спостерігачів

Це свідчить про те, що ми разом (аудиторно) і окремо (дистанційно), спроможні здійснювати тренінг з надання авторизованих послуг при цьому знати і програмно вимірювати свою особисту вартісну вмотивованість.

Вміння програмними засобами моніторити особисту в родинну ринкову вартість свідчить про певну присутність на ринку праці. Стають зрозумілими і передбачуваними певні кадрові бар'єри, а саме "вік", умови сертифікації, патронаж, практика консультацій.

В лекційному форматі спілкування усвідомлена, рівноправність формальної, неформальної та інформальної освіти. Подолання предмету «економіка» засобами проектування робочих місць спонукатиме замовлення цільових компетентностей і професійному зростанню викладача.

Саме в цифровому посібнику, таблицями офісного пакету, програмно узгоджених, автоматично здійснюється оцінка виконаних завдань, формування Резюме і Сертифікату.

Не всі учні, студенти зацікавлені здобувати заявлені компетентності, тому формальним свідченням участі в освітньому процесі є «Резюме».

Сертифікація здобутих компетентностей здійснюється викладачем, авторитетною експертизою і обліковується, як інжиніринговий продукт (див. форму 6-НТ). Власник сертифікату, здобувши товарні властивості «спожитих» знань, вже присутній на ринку праці і здатний працювати під патронатом.

А чи багато бажаючих взяти персональну відповідальність за товарні властивості «спожитих знань».

Тож, вдосконалення освітньої технології триватиме.

1. (Резолюція (71) 29 Ради. Європи, ухвалена заступниками міністрів 15 жовтня. 1971 року) [Електронний ресурс] / Комітет міністрів

2. Миколаївська ЗОШ №30 -=Офіційний сайт=- - Головна сторінка Цифровий посібник «ЕКОНОМІКА - ТРЕНІНГ» (Excel)., «Модель паспорту робочого місця» (Excel)

УДК 378.011.3-051:78]:78.087.68

ХОРОЗНАВСТВО – ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Дем'янко Наталія Юріївна
канд. пед. наук, доцент кафедри музики
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Анотація: У статті розкрито значення навчального курсу «Хорознавство» як складової циклу диригентсько-хорової підготовки вчителя музичного мистецтва; розкрито мету, завдання, форми і методи навчання; визначено загальні та фахові компетентності, програмні результати навчання, які формуються під час вивчення дисципліни.

Ключові слова: хорове мистецтво, фахова підготовка, учитель, компетентності, результати навчання.

Вступ. На сучасному етапі інтеграції України в європейський освітній простір, модернізації системи вищої освіти одним із найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних стандартів. У зв'язку з цим дедалі набуває актуальності проблема підвищення ефективності та результативності навчального процесу, удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін, зокрема музичного мистецтва. Одним із профілюючих навчальних курсів, що озброює здобувачів вищої освіти знаннями основ хорового мистецтва, готує їх до практичної музично-педагогічної діяльності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти як керівників різних за жанровими напрямами та віковими категоріями вокальних і хорових колективів і гуртків, є «Хорознавство».

Мета статті: обґрунтувати значення навчального курсу «Хорознавство»

як невід'ємної складової диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Матеріали і методи. Метою курсу «Хорознавство» є ознайомлення майбутніх учителів з історією розвитку хорового мистецтва та його теоретичними основами, оволодіння методикою вокально-хорової роботи й організації вокально-хорових колективів. Основними завданнями є: розширення музично-естетичного кругозору студентів шляхом ознайомлення з кращими зразками української та зарубіжної хорової культури; вивчення історії розвитку та художньо-виконавських особливостей вітчизняного хорового мистецтва; опанування спеціальної музичної термінології, пов'язаної з хоровим мистецтвом; засвоєння основних вокально-хорових навичок та елементів вокально-хорової техніки; оволодіння методикою роботи з академічним хором; набуття теоретичних знань, практичних умінь і навичок організаційного, методичного та виконавського характеру; опанування принципів організації та функціонування вокально-хорових колективів.

На викладання курсу «Хорознавство» за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Музичне мистецтво)» підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за предметною спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) відводяться чотири кредити ЄКТС (120 годин). Навчання здійснюється у формі лекційних і практичних занять, на яких здобувачі вищої освіти отримують передбачені навчальної програмою теоретичні знання та методичну підготовку для роботи з хором.

У процесі вивчення курсу в студентів формуються відповідні загальні компетентності, зокрема: здатність до розуміння предмету своєї професійної діяльності; здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання в практичній діяльності, адаптуватися до нових умов та діяти в нестандартних ситуаціях; здатність здійснювати організаційну діяльність; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; фахові компетентності: здатність до хорового виконавства та роботи з хоровими колективами; здатність розуміти елементи музичної мови

та окремі виражальні засоби в їх взаємодії, здійснювати аналіз музичних творів; здатність розуміти значущість вітчизняної та світової музичної спадщини минулого й сучасності; здатність виявляти критичне та ціннісне ставлення до музичних творів, сприймати та інтерпретувати їх зміст і сенс на основі музикознавчих знань; здатність переносити систему фахових знань і вмінь у площину освітньої галузі «Мистецтво».

Формуванню професійних компетентностей сприяють застосування кредитно-модульної технології навчання та таких методів: словесних (лекція, бесіда, пояснення), наочних (застосування схем, таблиць, нотних джерел, перегляд відео- та прослуховування аудіозаписів хорових і вокальних колективів, співаків-солістів), практичні (складання опорних конспектів, графічних схем, таблиць, спостереження та аналіз занять хорових колективів тощо); пошуково-дослідницька робота (підготовка доповідей, рефератів); організація та перевірка самостійної роботи студентів.

З метою кращого засвоєння, систематизації й закріплення знань студентів у процесі вивчення курсу доцільно складати класифікаційну таблицю, яка заповнюється за графами: основні етапи розвитку вітчизняного хорового мистецтва; основні жанрові напрями; жанри; форми хорового виконавства; типи хорів; види хорів; кількісний склад хорових колективів; розташування хорових колективів; хорові партії; співацькі голоси та їх діапазони; основні вокально-хорові навички; план роботи над хоровим твором; принципи добору репертуару. За бажанням викладача, перелік граф можна доповнювати або змінювати. Практичний досвід показує, що заповнення студентами класифікаційної таблиці значно поліпшує та зміцнює знання з курсу «Хорознавство». Таблиця складається на базі навчального контенту та інформаційного забезпечення дисципліни.

Методами контролю є поточне, модульне та підсумкове оцінювання досягнень здобувачів вищої освіти за всіма видами аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності на основі Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. До кожної з тем курсу розробляються

тестові завдання, які виконуються, окрім усного опитування, на практичних заняттях після її засвоєння. Модульний контроль відбувається шляхом опитування та виконання тестових завдань до кожного модуля. Відвідування лекційних і практичних занять, вчасне виконання програмних вимог із дисципліни є умовами допуску студента до підсумкового контролю. Найчастіше формою підсумкового контролю є залік, що передбачає усне опитування та виконання підсумкових тестових завдань.

Очікуваними результатами навчання з «Хорознавства» є: виявлення знань історії, художньо-виконавських особливостей хорового мистецтва, класифікації співацьких голосів; вміння аналізувати основні елементи вокально-хорової техніки та характеризувати вокально-хорові навички; знання принципів організації та функціонування хорових колективів, добору високохудожнього хорового репертуару; володіння методикою роботи з хором. Вони відповідають програмним результатам навчання освітньо-професійної програми, зокрема: знати історію розвитку вітчизняного та зарубіжного музичного мистецтва, його стилі, жанри, форми; аналізувати музичні твори в єдності форми й змісту, оцінювати їх педагогічний потенціал, творчо інтерпретувати та застосовувати у власній музично-педагогічній діяльності; володіти методикою роботи з хором; захищати й утверджувати демократичні, гуманістичні та національні ідеали, цінності та традиції в музично-педагогічній діяльності тощо.

Висновки. Вивчення курсу «Хорознавство» є невід'ємною складовою циклу диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, адже знання теорії хорового мистецтва забезпечують здобувачам вищої освіти успішне вивчення курсів «Хорове диригування», «Хоровий клас», «Постановка голосу», допомагають розуміти і відчувати хор як цілісний організм, здатний продукувати хорову творчість. Хорове мистецтво було і залишається ефективним засобом музично-естетичного виховання молодого покоління в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Його виховне та культурно-просвітницьке значення визначається тим, що воно володіє могутніми виразними засобами, надає слухачам високої естетичної насолоди,

залучає до активної художньої творчості та духовного єднання виконавців і любителів хорової музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем’янко, Н. Ю. (2018). *Основи хорознавства і методики роботи з хором* (2-е вид.). Полтава: ПДПУ.
2. Дмитревський, Г. О. (1961). *Хорознавство і керування хором. Елементарний курс*. Київ: Музлітература.
3. Коломоєць, О. М. (2001). *Хорознавство*. Київ: Либідь.
4. Пігров, К. К. (1962). *Керування хором* (Вид. 2-е.). Київ: Музлітература.
5. Смирнова, Т. А. (2000). *Хорознавство.* Харків: ХДПУ.

ПРИЧИНИ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Завітренко Долорес Жораївна
к.п.н, доцент
Рацул Анатолій Борисович
к.п.н., професор
Нагорна Олена Василівна
асистент
Цетральноукраїнського
державного педагогічного
університету ім.В.Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. Цілісність суспільства, його розвиток, вдосконалення і перетворення забезпечується відтворенням соціальної структури, громадських зв'язків і відносин кожним новим поколінням. Важливу роль в реалізації функції громадського репродукування виконує підростаюче покоління, що є потенціалом трудового і популяційного ресурсу України. А тому забезпечення соціального і морального здоров'я підлітків відноситься до числа найважливіших державних завдань.

Будучи найбільш динамічною соціальною групою населення, підлітки швидше сприймають суспільні зміни, зазнаючи суттєвих деформацій в своїх інтересах, поглядах, культурі, засвоюючи як позитивні, так і негативні їх зразки. Проблеми соціального становлення підлітків як суб'єктів суспільного відтворення в переломні моменти історії, в умовах складних і суперечливих соціально-політичних процесів в країні загострюються.

Мета роботи. Стаття присвячена одній з найважливіших проблем сучасності – девіантної поведінки підлітків. У статті аналізуються основні причини, теорії і корекція девіантної поведінки, соціологічні та біологічні пояснення цього соціального феномена.

Матеріали та методи. У цій статті автори ґрунтовно описують методи та

засоби, за допомогою яких вони досягали наукових результатів. Методи розкриваються максимально детально, щоб кожний охочий науковець міг відтворити хід дослідження.

Результати та обговорення. В умовах переходу українського суспільства до ринкових відносин відбулися зміни в економіці, політиці, соціальній сфері, способі життя і поведінки більшості населення. Поряд з позитивними змінами виявився ряд гострих соціальних проблем, які безпосередньо впливають на становлення молоді. Відторгнення значної частини молодого покоління зі сфери уваги сім'ї, руйнування єдності простору соціалізації, погіршення положення дітей, зниження можливостей держави щодо їх життєзабезпечення та розвитку привели до різкого збільшення девіації в підлітковому середовищі в останні десятиліття.

Зростання відхилень у поведінці, поширення алкоголізації та наркоманії, жорстокість скоєних злочинів, викликають особливу тривогу громадськості, перш за все, тому, що вони супроводжуються негативними наслідками – біологічною, генетичною та соціальною деградацією особистості, посилюють дезінтеграцію підростаючого покоління в суспільство. Масштаби даного явища становлять загрозу національній безпеці країни.

Самим тривожним є те, що підліткова девіація характеризується постійністю і небажаним динамізмом: в сферу протиправної діяльності втягується все більше молодих людей, які об'єднуються для скоєння злочинів, число яких неухильно зростає. Об'єктивними підставами, що актуалізують вивчення девіантної поведінки підлітків являється зростання кількості та різноманіття деструктивних форм девіацій; омолодження і фемінізація суб'єктів девіації; порівнянність кримінальної активності малолітніх правопорушників зі злочинністю дорослих; збереження негативних тенденцій в соціальній, економічній, духовній сферах суспільства, що дозволяє робити прогнози подальшого зростання відхилень і те, що заходи держави, реалізація профілактичних програм не забезпечують зниження соціальних патологій.

У такій ситуації найбільш актуальними і соціально значущими

завданнями стає стримування зростання підліткової девіації, підвищення ефективності превентивних заходів. Викликає виправданий інтерес виявлення особливостей підліткової девіації, зумовленої вихованням, особистісними, соціально-груповими, психологічними та іншими характеристиками. Актуальною являється потреба у формуванні нового соціального дискурсу, що відображає основні особливості і тенденції, причини та фактори підліткової девіації, стратегію профілактичної роботи в сучасному суспільстві, що трансформується.

У зв'язку з цим назріла необхідність в комплексному вивченні і соціологічному обґрунтуванні сутності девіантної поведінки, заснованій на нових дослідницьких підходах.

З психолого-педагогічної точки зору девіації, або відхилення в поведінці, розглядаються як флуктуації в природі, мутації, що являються універсальною формою, способом мінливості, адаптації. Основою такої поведінки, яка веде до зміни життєвих орієнтирів, являється виникаюча різноманітність у психофізичному, соціокультурному, духовно-моральному стані людей [7, с.1224].

Вікові особливості підлітків, що виражаються в фізіологічних змінах, що супроводжуються емоційною неврівноваженістю, внутрішньої незадоволеністю, неадекватною самооцінкою, слабкістю волі є факторами, що провокують відхилення. Девіантній поведінці підлітків сприяє їх особистісна незрілість, яка не дозволяє їм повною мірою відчувати самоповагу, самостійно долати проблеми, знаходити конструктивні рішення і домагатися успіху в житті. Крайня нестійкість інтересів, залежність від думок і точок зору оточуючих людей, високий ступінь сприйнятливості до негативного соціального досвіду взаємодії з оточуючими - характеризують незавершеність первинної соціалізації підлітків, що також зумовлює високий ризик девіації.

Специфічність підліткового віку проявляється в стані перехідності, яка визначається переходом від залежного дитинства до самостійної дорослості, незавершеністю особистісного і фізичного розвитку, що стає причиною вчинків

і поведінки, що сприяють, на думку підлітка, самоствердженню, при цьому нерідко суперечать суспільним нормам [6, с.234].

Говорячи про причини девіантної поведінки, слід розуміти, що поведінка особистості визначається поєднанням як ендогенних, так і екзогенних факторів.

Точка зору про біологічну природу девіантної поведінки підтверджується безліччю доказів. Відомий криміналіст Чезаре Ломброзо виявив фенотипічні стигми кримінальної поведінки і спробував прогнозувати розвиток особистості по кримінальному типу, ґрунтуючись на біологічних ознаках. Цей тип можна визначити за такими характерними рисами, як скошений лоб, виступаюча нижня щелепа, знижена чутливість до болю. Існують і хромосомні маркери такої поведінки, зв'язок з хромосомними аномаліями девіанта. Виявлено, що серед чоловіків зі складом хромосом XYY спостерігається більш високий рівень правопорушень [3].

Вперше соціологічне пояснення девіантності було запропоновано в теорії аномії, розробленої Емілем Дюркгеймом в класичному дослідженні сутності самогубства. Він вважав однією з його причин явище, назване аномією. Автор підкреслював, що соціальні правила відіграють важливу роль в регуляції життя людей, а соціальні норми управляють їх поведінкою. Отже, зазвичай люди знають, чого слід очікувати від інших і чого чекають від них. Під час громадських криз або радикальних соціальних змін життєвий досвід перестає відповідати ідеалам, втіленим в соціальних нормах. Люди відчувають стан розчарування, заплутаності і дезорієнтації, що призводить до підйому рівня депресивності, суїцидів; «порушення колективного порядку», зміна правил в соціумі сприяє розвитку і формуванню у членів соціуму девіантної поведінки. І першою страждає і реагує сама пластична частина соціуму – підлітки і неповнолітні [6,с.124.].

Тревіс Хірші стверджував, що віра в цінності, прийняті суспільством (наприклад, в правильність законів), веде до активного прагнення до успішного навчання, участі в соціально схвалюваній діяльності; і чим глибше прихильність дитини до батьків, школи і однолітків, тим менше ймовірність,

що вони здійснять девіантні вчинки. Цьому може сприяти членство в неформальних молодіжних групах, де підлітки швидко вбирають агресивність. Відзначається негативний вплив засобів масової інформації на пропаганду девіантної поведінки, сексуальної розбещеності серед молоді; повідомлення про безкарність «замовних» убивств, про всесильність мафії, відсутності реакції суспільства знижують чутливість населення до відхилень [8].

Соціологічні дослідження показали, що в процесі реформ у молоді нашої країни відбулися зміни цінностей. Значно послабилася повага до таких цінностей, як «дисципліна», «виконання обов'язку», «самовладання», «безкорисливість», «самовідданість». Зросло позитивне ставлення до цінностей «свобода від авторитетів», «визнання особистості», «автономія», «самореалізація», «особиста недоторканність». Психологічний підхід, часто застосовувався до аналізу кримінальної поведінки, розглядає девіантну поведінку у зв'язку з внутрішньо-особистісним конфліктом, деструкцією і саморуйнуванням особистості, блокуванням особистісного росту, а також станами розумових дефектів, дегенеративності, недоумства і психопатії.

Так, причиною виникнення девіацій в поведінці та розвитку дитини може бути недостатній розвиток функціональних систем мозку, що забезпечують розвиток вищих психічних функцій (мінімальні мозкові дисфункції, синдром дефіциту уваги, синдром гіперактивності) [4].

Інші дослідники, прихильники Зигмунда Фрейда, природу девіацій розглядають поряд з іншими формами відхилень у поведінці – неврозами, сексуальними розладами, станами нав'язливості, різними формами соціальної дезадаптації особистості, яку відрізняють почуття підвищеної тривожності, агресивність, ригідність, комплекс неповноцінності. Особлива увага приділяється природі агресивності, яка в психоаналітичних роботах вважається першопричиною злочинів.

Причиною протиправних вчинків можуть виступати такі якості особистості, як жадібність, жорстокість, хитрість, заздрісність, брехливість. причому ці небезпечні якості, можуть провокувати девіантну і делінквентну

поведінку.

Усталеним в психологічній і медичній літературі є поняття «акцентуації характеру», «психопатії - соціопатії», які позначають вчинки і реакції особистості нехворобливої природи. Як правило, ці аномалії характеру відбуваються з причини негативних виховних впливів, коли батьками або особами, які їх замінюють, створюються ситуації, в яких викристалізовуються і закріплюються негативні риси характеру [1].

Специфічні поєднання рис характеру вказують на переважаючий тип характеру – істеричний, шизоїдний, епілептоїдний, психастенічний, астенічний, параноїдальний, який може визначати ті чи інші відхилення в поведінці. Девіантні форми поведінки, базуючись на індивідуально-психологічних стереотипах, мають залежність від зовнішніх умов, ситуативних моментів, які здатні або провокувати, або блокувати неадекватні форми поведінки, при цьому ситуації злочину (алкогольне сп'яніння, сварка, яка спровокувала імпульсивну агресію) є зазвичай каталізатором, «пусковим механізмом».

Підводячи підсумки аналізу причин походження девіантної поведінки, слід наголосити на тому, що існує цілковитий консенсус думок зарубіжних і вітчизняних вчених про важливість сімейного виховання. Сім'я завжди вважалася опорою і головним фактором соціалізації індивіда в суспільстві. У сім'ї формуються не тільки соціально значущі якості особистості, але і властиві їй оціночні критерії; вплив сім'ї на підлітка сильніше впливу школи, суспільства в цілому. Характерологічні особливості, формування і розвитку підлітка як особистості позначаються на появі девіантної поведінки [2].

Структурні зміни сім'ї, а також порушення її ефективного функціонування в істотному ступені визначають низький виховний рівень, стають передумовою відхилень у поведінці підлітків. Урбанізація життя і пов'язані з нею нервові перевантаження, потреба розрядитися, трансформуються в потребу проявити себе в малій групі, нерідко у вчинках асоціальної спрямованості, під впливом спиртного або наркотику.

Зростання тривалості дозвіллєвого часу вимагає продуманої системи його

використання, диференційованої за часом року, віком, освітою, інтересам і т.д. За відсутності такого підходу дозвілля стає живильним середовищем для антигромадської поведінки. При наявності розгалуженої мережі культурно-дозвіллєвих установ рівень реалізації дозвіллєвих потреб населення залишається як і раніше низьким у зв'язку з бідністю і одноманітністю використовуваних форм роботи, застосуванням застарілих технологій, відсутністю врахування інтересів споживачів. Нерозвиненість духовних потреб, невміння зайняти своє дозвілля, невисокий рівень культури і моральності – найсприятливіший ґрунт для поширення різних форм девіації в підлітковому середовищі [3].

Як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники вважають підлітковий вік періодом протиріч, домагань на дорослість і визнання, поглиблення самоаналізу, розвитку самосвідомості, становлення «Я-концепції», прагнення до соціального і особистісного самовизначення. Психолог М.Ю. Кондратьєв виділив провідний мотив поведінки підлітка «чим би не виділитися, аби виділитися». Л.Б. Філонов вважає джерелом девіантної поведінки підлітка «пошук меж допустимого». Це може чинити негативний вплив на самосвідомість, породжувати честолюбство, неадекватність самооцінки, провокуючи конфлікти в стосунках з оточуючими. В.С. Овчинський звернув увагу на те, що неповнолітні правопорушники характеризуються спотвореною, сильно і передчасно розвиненою потребою у свободі і самостійності [1].

Таким чином, прагнення до новизни, оригінальності поведінки, лідерства та престижності, бажання боротися, досягати є типовими рисами підлітка. Слід зауважити, що прагнення підлітка до пригод, завоювання визнання, випробування меж дозволеного, що розглядаються дорослими як поведінка, що відхиляється від норми, з точки зору самого підлітка можуть вважатися «нормальними ситуаціями», відображаючи пошукову активність підлітка і прагнення до розширення кордонів індивідуального досвіду.

Таким чином, порушення поведінки можуть бути наслідком вираженого протікання підліткової кризи – кризи ідентичності.

На сучасному етапі система профілактики девіантної поведінки насамперед спрямована на соціальний контроль по відношенню до дітей та підлітків, що вже вчинили злочини і правопорушення, випускаючи з виду важливість того, що упор в профілактичній роботі слід робити на роботу з неповнолітніми схильним до девіантної поведінки і ще не скоїли правопорушення. Зростання злочинності серед неповнолітніх показує малу ефективність існуючої системи роботи з профілактики відхилень у поведінці.

У соціальній роботі «під профілактикою маються на увазі науково обгрунтовані і своєчасно вжиті дії, спрямовані на: запобігання можливих фізичних, психологічних або соціокультурних колізій у окремих індивідів і груп ризику; збереження, підтримання та захист нормального рівня життя і здоров'я людей; сприяння їм у досягненні поставлених цілей і розкритті їх внутрішніх потенціалів» [4, с.24]. Профілактична діяльність девіантної поведінки підлітків в установи, громадських організацій та об'єднань, а також інших служб повинна носити комплексний характер, а також співвідноситься з рівнем пропонованих до нього вимог: профілактична робота повинна проводиться не тільки з підлітком, але і так само з його сім'єю, його соціальним оточенням,

З урахуванням виявлених домінуючих факторів підліткової девіації вважаємо, що в числі невідкладних соціальних заходів повинні бути такі:

- найважливіший превентивний захід - зміцнення інституту сім'ї. У зв'язку з цим необхідна активна пропаганда сімейного способу життя, підтримка матеріального становища сім'ї, розвиток інфраструктур, що забезпечують її життєдіяльність (система кредитування, пільгове будівництво, організація сімейного відпочинку і розваг, сімейне телебачення і відео, лікування, система дошкільних і шкільних установ);

-необхідно відродити діяльність установ, що спеціалізуються на роботі з підлітками, вжити заходів для максимального використання наявних площ і матеріальних можливостей (спортивні зали, комп'ютерні класи, збільшивши, в першу чергу, охоплення дітей «групи ризику»).

Негативна динаміка підліткової девіації дає підстави для невтішних прогнозів її розвитку в майбутньому, визначаючи значимість і пріоритетність профілактичної роботи в суспільстві. Аналіз сучасної державної політики, а також моделей профілактичної роботи щодо підростаючого покоління дозволив виявити умови, що знижують результативність зусиль в цьому напрямку. Недостатня ефективність державної політики щодо профілактики девіантної поведінки підлітків пов'язана зі слабким урахуванням основних факторів і особливостей підліткової девіації, міжвідомчою роз'єднаністю, недостатнім фінансуванням, відсутністю комплексної соціальної політики в інтересах дітей і підлітків.

Висновок. В ході дослідження були виявлені проблеми, що знижують дієвість профілактичної роботи в суспільстві. До основних з них можна віднести: відсутність достатньої кількості апробованих технік, неточне визначення предмета (об'єкта) впливу, брак строго обгрунтованих моделей і необхідної інформації, фінансових і кадрових ресурсів для організації повноцінної профілактичної роботи; переважання інформаційно-просвітницького підходу до вирішення проблем профілактики; відсутність комплексної системи профілактичної роботи та її невідповідність масовості явищ девіації; орієнтація на профілактику однієї форми девіації, без урахування взаємозалежності з іншими.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход / Г. Беккер // Избр. труды по экономической теории. – М., 2003

2. Иванов В.Н. Девиантное поведение: причины и масштабы / В.Н. Иванов // Социально-политический журнал. 1995. – № 2.

3. Ламброзо Ч. Гениальность и помешательство / Ч. Ламброзо. – М., 1995.

4. Менделевич В.Д. Психология девиантного поведения / В.Д. Менделевич. – М.: МЕДпресс, 2000.

5. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць.

Вип. 498-499. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2010. – 214 с.

6. Познышев С.В. Криминальная психология: Преступные типы. О психологическом исследовании личности как субъекта поведения вообще и об изучении личности преступника в частности / Сост. и предисл. В.С. Овчинского, А.В. Федорова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 345с.

7. Свинцицкая, Т.А. Профилактика девиантного поведения подростков в социальной работе / Т.А. Свинцицкая. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2015. – № 11 (91). – С. 1224-1226.

8. Співак В.І. Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки / В.І. Співак // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна. - 2009. – Випуск XI. - 266 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КАЗКОТЕРАПІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Завітренко Долорес Жораївна
к.п.н, доцент
Рацул Анатолій Борисович
к.п.н., професор
Нагорна Олена Василівна
асистент
Цетральноукраїнського
державного педагогічного
університету ім.В.Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. З малих років казка підсвідомо є для дитини путівником до подальшого життя і її моральним нормам. Саме через неї дитина усвідомлює, що таке добре, а що таке погано, бачить конкретні моделі поведінки героїв, які можуть привести як до щасливої розв'язки, так і до невдачі. Казкотерапія - метод арт-терапії, який дозволяє відкрити в собі творчу особистість і допомогти знайти вихід із самої важкої життєвої ситуації. За казками можна визначити те, як людина заглядає в майбутнє щодо певної поведінки і вчиться передбачати, як все закінчиться, якщо вона буде діяти так чи інакше.

Мета роботи. На основі теоретичного дослідження визначити сутність казкотерапії як методу психологічного впливу на особистість.

Матеріали та методи. У цій статті автори ґрунтовно описують методи та засоби, за допомогою яких вони досягали наукових результатів. Методи розкриваються максимально детально, щоб кожний охочий науковець міг відтворити хід дослідження.

Результати та обговорення. Казки - цікава тема на багатьох рівнях. Вони важливі, тому що в культурному плані ними говорять маленькі діти, у яких ще немає фільтрів, які змусили б дорослого відкинути протиправну або явно нелогічну ідею. Діти «поглинають» казки, а за допомогою казок вони поглинають вірування, цінності, «звичаї» і «уроки», приховані в казці.

Казкотерапія - один з різновидів психотерапії, в якому терапевтичним «інструментом» виступають придумані історії (казки).

За визначенням Т. Д. Зінкевич-Євстигнєєвої, казкотерапія - це процес пошуку сенсу, розшифровки знань про світ і систему взаємовідносин в ньому. Основний вплив казкотерапевт здійснює на рівні ціннісних орієнтацій людини. Сенс цінності усвідомлюється інакше внаслідок безособової для клієнта казкової історії. У зв'язку з цим можлива зміна точки зору і позиції суб'єкта, що згодом призведе до більш глибокої перебудови - а саме до трансформації поведінки і взаємин [1].

Основний принцип казки полягає в тому, що вона розкриває людські надії, страхи і умови. Спираючись на історію, терапевт може почати добиратися до клієнта дуже глибоко на емоційному рівні. Як заявив Х. Дікманн, десь в колективному несвідомому, за межами наших особистих спогадів, існує шар загальної психічної енергії, який має потенціал для розвитку людини. Казки раннього дитинства символічно починають формувати щаблі свого роду психічної решітки, які можна розглядати як етапи маркування процесу індивідуалізації; таким чином, людина відчуває можливість вчитися і набиратися досвіду невідомого і часто казкового, внутрішнього світу, а також зовнішнього світу. У казках розповідається про способи сприйняття можливостей психічного функціонування, які виходять за рамки особистого досвіду [3].

З точки зору представників трансактного аналізу, на особливу увагу заслуговує вивчення рольового взаємодії героїв казок. У відповідності з цією концепцією кожен персонаж казки символізує певну роль, яку людина може грати в житті або навіть класти в основу свого життєвого сценарію.

Мало того, що казкова історія оповідає про взаємини і складні ситуації, але також розглядає можливі вирішення основних людських проблем. Зв’язок з колективним несвідомим людини дозволяє казці стати засобом, що створює безпечний простір для вирішення багатьох чутливих питань без необхідності незручного саморозкриття. Будучи зовнішньою структурою, казка може

запропонувати можливі рішення проблем і проблем перехідного періоду. Дитина може проектувати свою особистість в історію і тому може побічно вирішувати основні проблеми. В безпечних межах розповіді дитина може почати розпізнавати себе, створювати проблеми, використовувати історію як спосіб моделювання різних стилів спілкування, зниження опору і запропонувати можливі рішення їх проблем.

Казка може стати ефективним інструментом вирішення складних питань, а також розвитку почуття власної гідності. Це може дати можливість озвучити і висловити складні і абстрактні проблеми. Історія, обрана дитиною, стає дзеркалом, що відображає поведінку. Казка стає перехідною мовою і моделлю потенційної трансформації. Концентруючись на схожості між історією життя дитини і мотивом казки, терапевт може пролити світло на проблему. На ранніх стадіях консультації це може бути дуже корисним інструментом для орієнтації. Оскільки казки говорять про людські проблеми, проблеми і ситуації, які універсальні, історія може зачіпати важливі особисті проблеми.

Особливе значення мають казки в юнгіанській психології. Як припускає К. Юнг, метафори в казках добре підходять для процесу консультування. Він описав народні казки як символічні уявлення конфліктів життя, боротьби і рішень. К. Юнг вказав, що особисті міфи, які є архетипними візерунками, знайденими в міфології і казках, можуть регулювати життєвий шлях людей, в більшості випадків несвідомо. Функціональні структури колективного несвідомого - архетипи - К. Юнг порівнював зі стереометричних структурою кристала. Це первинні форми, що організують психічний зміст, схеми, згідно з якими утворюються думки і почуття всього людства. Результатом актуалізації архетипів стають архетипічні ідеї, які є основним змістом міфологічних уявлень. Казка в концепції Юнга виступає засобом зустрічі її читача з самим собою. Казковий сюжет розглядається як відображення внутрішнього світу читача, в казці описується індивідуація, як процес своєрідного внутрішньої подорожі. Пошук і виявлення початкової, первозданної, архетипічної «самості» становить відмінну рису численних досліджень казки юнгіанського

спрямування. Мета терапії - довести несвідоме до свідомості. Використовуючи метафору і казку, частини несвідомого можуть почати розкриватися клієнту [4].

Терапевт, використовує образ з казки, а потім ретельно спостерігає роль, яку клієнт грає в зв'язку з історією. Для клієнта його проблема, відображена в персонажах казки, є потужним терапевтичним втручанням. Це не тільки дає клієнтові відчуття нормальності, щоб мати можливість ідентифікувати себе з об'єктом у нестямі, але також дає йому відчуття, що він є частиною більш широкого, універсального людського стану. Як зовнішній об'єкт, казка стає дзеркалом, що відображає вибір і варіанти, які клієнт може досліджувати у своїй власній ситуації.

Як метафора, казка - дуже ефективний інструмент, що допомагає розгадати несвідоме і вивести його на поверхню.

Казкотерапія в даний час виділена в окремий напрямок психотерапії і виконує ряд функцій, серед яких діагностична, прогностична, терапевтична та ін. Даний метод в основному застосовується для корекції емоційно-вольової і поведінкової сфер. Вплив казкотерапії на особистість дитини з ООП багатогранна. За допомогою казок розвиваються всі психічні процеси (мова, мислення, увага, уява, пам'ять), формуються позитивні особистісні риси (лідерські якості, креативність і т.д.), можуть бути усунені негативні особистісні характеристики (нерішучість, тривожність, агресивність і т. п.) і поведінкові прояви (страхи, агресія і т. д.). Казка може виступати засобом встановлення контакту на ранніх етапах корекційної роботи, а також засобом розвитку творчого потенціалу особистості.

Казкотерапія може бути ефективна для величезної кількості цілей і задач [5]:

- зняття емоційної напруги;
- створення довірчої атмосфери в групі;
- встановлення міжособистісних контактів (дитина-фахівець; дитина-діти);
- формування адекватної самооцінки,

- самопізнання;

- розвиток у дитини почуття впевненості в собі, у власних силах;

- розвиток комунікативних умінь і навичок у спілкуванні з однолітками і дорослими.

Оскільки казкотерапія припускає комунікацію і спілкування між учасниками процесу, вона дуже часто використовується в роботі з дітьми, які мають порушення мовлення. Тому логопедичній роботі в руслі казкотерапії приділяється особлива увага.

В даний час виділені основні напрямки логопедичної корекційної роботи при використанні казкотерапії:

- формування культури мовлення (правильність, виразність, чіткість);

- розвиток артикуляційної і дрібної (пальчикової) моторики, мовного дихання; просторового орієнтування; правильної постави;

- вдосконалення фонематичного сприйняття, правильної вимови, граматичної будови мови;

- розвиток монологічної та діалогічної форми мови, розумових навичок і творчої самостійності дітей [2].

Відповідно до найбільш поширеними проблем дитячого віку багатьма авторами виділяються напрямки, або розділи казок: казки для дітей, які страждають розладом поведінки з фізичним проявом (енурез, порушення харчування), казки для гіперактивних і агресивних дітей, казки для дітей, які зазнають різні страхи (страх темряви, страх лікарів, та інші страхи), казки для дітей, які втратили батьків або улюблених домашніх тварин [5].

Т. Сак рекомендована методична система роботи з казкою:

Перший етап:

1) читання казки дитині фахівцем;

2) бесіда за казкою (частіше обговорюються питання моральності, емоційні переживання);

3) мовна зарядка (словникова робота, розвиток фразової мови, робота з прислів'ями та приказками);

4) розвиток мислення та уяви (питання по казці, завдання на перетворення сюжету, героїв, навчання вмінню висловлювати свою позицію);

5) казка і екологічне виховання дітей;

6) арт-терапія (розвиток уяви, сприйняття, формування почуття краси, дрібної моторики).

Другий етап:

1) бесіда за змістом казки;

2) інсценування епізодів або всієї казки;

3) психогімнастика;

4) робота над виразністю мови, тембром голосу;

5) психокорекційна робота (зняття тривожності, замкнутості, страху і т.д.) [3].

Для того щоб робота з дітьми з ООП була ефективною, педагог і психолог повинен поєднувати різні методи, техніки і прийоми (причому як традиційні, так і інноваційні). Метод казкотерапії, незважаючи на гадану традиційність, в цій ситуації є зразком інновації і передбачає значний ефект. Жанри, застосовані в казкотерапії, різноманітні: це можуть бути притчі, байки, легенди, билини, саги, міфи, казки, анекдоти, детективи, любовні романи, фентезі та ін. Особливої психологічного такту вимагає підбір жанру, відповідного інтересам і вподобанням клієнта [2].

У науковій літературі виділені наступні напрямки роботи з казкою: читання казок і бесіда про прочитане; ігри; казкотерапевтичне заняття; колективне складання казок; також в роботу по казкотерапії можуть бути включені елементи проектованого малювання і арт-терапії [4].

Висновок. Отже, зручність методу казкотерапії в наявності величезної кількості казок практично на будь-яку тематику, на будь-яку проблему і складність. Він відкриває простір для творчості самого фахівця при розповіданні, програванні казки, при її обговоренні. До безперечних плюсів також відноситься відносна відсутність вікових обмежень застосування даного методу. Однак не можна забувати, що метод казкотерапії, як будь-який

інструмент, який передбачає взаємодію з надзвичайно тонким механізмом - внутрішнім світом людини, пред'являє високі вимоги до професіоналізму фахівця, який використовує даний метод в своїй роботі. Як один з варіантів: невміле поводження з казкою може актуалізувати витіснені проблеми суб'єкта, що потребує психотерапевтичного втручання. Проте, грамотно організована робота фахівця в руслі даного методу дозволяє за короткий термін досягти значних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зинкевич-Евстигнеева Т. Проективная диагностика в сказкотерапии / Т. Зинкевич-Евстигнеева, Е. Тихонова. - СПб. : Речь, 2003. - 316 с.
2. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми / М. Киселева. - СПб. : Речь, 2006. - 160 с.
3. Ломко О. Якщо дитина-інвалід оточена турботою батьків і педагогів, то її недуга буде переможена/ О. Ломко // Освіта України. - 2002,- 15 березня. - С. 7.
4. Садова І. Основи дефектології: підручник /І. Садова. - Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. - 303 с.
5. Сак Т. Якщо у вашому класі навчається дитина з особливою поведінкою / Т. Сак // Початкова школа. - 2014. - №4. - С. 50-51.
6. Сухомлинський В. Вибрані твори в 5 т. / В. Сухомлинський. - К. : Рад. школа, 1977. - Т. 3. - 659 с.
7. Ross C. Something to draw on: Activities and Interventions using an Art Therapy Approach / C. Ross. - London-Boston: Jessica Kingsley Publishers, 1997. - 148 p.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІМИ ОФІЦЕРАМИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Іванченко Євгенія Анатоліївна
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри фундаментальних наук
Пірко Юлія Олександрівна
викладач кафедри
гуманітарних та соціально-економічних дисциплін
Військова академія (м. Одеса)
г. Одеса, Україна

Вступ. Підвищення якості та ефективності освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах є стратегічним завданням військової освіти на сучасному етапі розвитку нашої держави. На нашу думку, забезпечення формування військового фахівця, із визначеними потребами сьогодення компетентностями, можливо тільки за умови ґрунтовного засвоєння курсантами знань та навичок з дисциплін фундаментального циклу, зокрема з вищої математики. Адже, математики була і залишається тим інструментом, за допомогою якого створені та створюються найновіші зразки військового озброєння та техніки, що нині є «обличчям» збройних сил. З іншого боку, поява нових видів озброєння та військової техніки, переміщення театру військових дій до космічного простору, зміна звичайних війн на гібридні докорінним чином змінили погляд на всю військову справу, що призвело, у свою чергу, до перегляду поглядів на застосування певних видів озброєння під час військових дій, змінило фундаментальні положення тактики, оперативного мистецтва та стратегії. Виникла потреба будувати управління бойовими діями інакше, ніж це було прийнято раніше. А це також неймовірно без широкого застосування математики.

Особливо це стосується випускників спеціальності 253 Військове управління (за видами збройних сил), адже організація управління під час бою

завжди була важкою, творчою справою, а, зазначені вище фактори, призвели до ще більших утруднень: суттєво збільшився обсяг інформації щодо швидкоплинних змін бойової обстановки, виникла сувора необхідність миттєвого реагування на зміни цієї обстановки тощо. За цих обставин недостатньо елементарних обрахунків та рішень, заснованих на власному досвіді та інтуїції командира (хоча і ці аспекти не виключаються повністю). Управлінське рішення в сучасних війнах має ґрунтуватись на методах дослідження з арсенала точних наук. І тут на передній план знову виступає математика.

Метою публікації є оприлюднення матеріалів дослідження стосовно методів контролю засвоєння знань курсантів з дисципліни «Вища математика», зокрема спеціальності 253 Військове управління (за видами збройних сил).

Матеріали и методи. Особливості впливу природничо-наукової освіти на формування цілісного світогляду вивчали Г. Білецька, Г. Луценко та ін..; місце та значення природничих наук у концепції розвитку суспільства досліджували Ю. Краснобокий, І.Ткаченко, R. Landry, N. Amara, M. Ouimet та ін..; проблемам фундаменталізації освіти присвячено праці Ю. Краснобокого, Л. Ребухи та ін..; питаннями контролю та оцінювання знань займались В. Банкевич, М. Бернштейн, Г. Іванова, В. Кокота, Н. Красюк, І. Ланчук, О. Товма, С. Фоломкіна та ін. Але, аналіз наукового загалу показав, що питання методів контролю засвоєння знань курсантами з навчальної дисципліни «Вища математика», зокрема спеціальності 253 Військове управління (за видами збройних сил) залишилось поза увагою науковців.

У дослідженні було використано такі методи: аналіз, синтез, систематизація науково-педагогічної літератури, узагальнення.

Результати та обговорення. Спираючись на визначення, методів контролю І. Ланчука [1], зазначимо, що методи контролю – це способи діяльності викладача та курсантів, під час яких виявляється засвоєння курсантами навчального матеріалу та оволодіння необхідними знаннями, уміннями, навичками, що забезпечують формування інтегральної

компетентності.

У практиці вищих військових навчальних закладів застосовують такі види контролю знань курсантів: попередній, поточний, тематичний, рубіжний, підсумковий та заключний.

Попередній контроль дозволяє з'ясувати вихідний рівень знань та вмінь курсантів задля корегування навчального матеріалу щодо допустимої складності, підвищеної уваги до певних питань, темпу подачі нового матеріалу, усунення виявлених недоліків знань тощо.

Поточний контроль є необхідним для діагностування ходу навчального процесу, зіставлення результатів із запланованими, забезпечує оцінювання окремих елементів освітньої програми.

Періодичний (рубіжний) контроль дає змогу визначити якість засвоєння майбутніми офіцерами навчального матеріалу за розділами, перевірити міцність отриманих знань та здобутих навичок, бо э підсумком вивчення матеріалу протягом тривалого часу.

Підсумковий (заключний) контроль спрямовано на перевірку результатів навчання в цілому, виявлення ступеня володіння курсантами компетентностями, передбаченими професійним стандартом стосовно певної дисципліни. Результати підсумкового контролю дозволяє оцінити роботу як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає.

Контроль засвоєння навчального матеріалу з дисципліни «Вища математика» майбутніх офіцерів спеціальності 253 Військове управління (за видами збройних сил) здійснюється протягом навчального року, включає усне опитування, письмові роботи теоретичного й практичного змісту, виконані як під час занять під керівництвом викладача, так і під час самопідготовки, та має специфічні особливості для кожного розділу дисципліни, яких для курсантів зазначеної спеціальності передбачено шість. Завершується контроль з навчальної дисципліни письмовим іспитом.

Розглянемо методи контролю знань, вмінь та навичок докладно за розділами дисципліни.

Розділ 1. Елементи лінійної, векторної алгебри та аналітичної геометрії. Специфікою розділу є актуалізація знань з елементарної математики, які курсанти мали опанувати до початку навчання в академії. На це спрямовані, так звана, «нульова» контрольна робота з елементарної математики, та низка теоретичних самостійних робіт, що дозволяє скорегувати викладання навчального матеріалу розділу. Також розділ містить дві самостійні роботи щодо оцінювання якості засвоєння суто нового матеріалу («систем лінійних алгебраїчних рівнянь різними методами» та «Розв'язання прикладів за допомогою векторного та мішаного добутку векторів»). Остаточне комплексне оцінювання якості знань, вмінь та навичок здійснюється на рубіжній контрольній роботі за матеріалом розділу в цілому. За розділом курсанти можуть накопичити 15 балів.

Розділ 2. Диференціальне та інтегральне числення. Розділ також має низку теоретичних самостійних робіт, спрямованих на актуалізацію знань, отриманих у період до вступу до вищого військового навчального закладу, зокрема, «Таблиця основних елементарних функцій», «Таблиця похідних», «Таблиця інтегралів», що сприяє підвищенню якості засвоєння навчального матеріалу з дисципліни. Також під час вивчення матеріалу розділу виникає необхідність винести на самостійне відпрацювання навичок розв'язання низки прикладів з певних тем, зокрема «Розв'язання прикладів за допомогою теорії функцій багатьох змінних», які розглядаються тільки під час лекцій. Природно, що ці моменти вимагають більш прискіпливого контролю за засвоєнням таких навичок. Розділ також передбачає виконання рубіжної контрольної роботи. За розділом курсанти можуть накопичити 15 балів.

Розділ 3. Теорія ймовірностей. Протягом розділу важливо проконтролювати засвоєння як навчального матеріалу, що розглядався разом з викладачем під час занять (зокрема, «Розв'язання прикладів на обчислення ймовірностей подій за допомогою формул комбінаторики»), так і той, що засвоювався курсантами самостійно (зокрема, «застосування формули повної ймовірності та Байєса», «Види розподілів випадкової величини»). Саме на це

спрямована низка самостійних робіт як теоретичних, так і практичного спрямування. Остаточне оцінювання ступені засвоєння навчального матеріалу відбувається під час написання рубіжної контрольної роботи. За розділом курсанти можуть накопичити 10 балів.

Розділ 4. Математична статистика. Протягом вивчення розділу після кожного практичного заняття курсанти виконують індивідуальне завдання (робота в малих групах 4-5 осіб) за матеріалом, розглянутому на занятті, тим самим демонструючи ступінь засвоєння навчального матеріалу. Закінчується розділ лабораторною роботою, яка містить комплексне завдання та показує ступінь засвоєння матеріалу розділу в цілому. За розділом курсанти можуть накопичити 10 балів.

Розділ 5. Математичне програмування. Протягом вивчення розділу курсанти виконують низку теоретичних робіт, що дозволяє виявити ступінь засвоєння теоретичного матеріалу, та виконують розрахунково-графічне завдання (РГЗ), контроль за виконанням якого надає інформацію про ступінь оволодіння практичними навичками розв’язання задач лінійного програмування професійного змісту. Остаточне оцінювання засвоєння навчального матеріалу розділу проходить під час захисту РГЗ на окремих заняттях. За розділом курсанти можуть накопичити 15 балів.

Розділ 6. Теорія ігор. Даний розділ передбачає теоретичні колоквіуми, що дозволяє перевірити засвоєння матеріалу розділу навчальної дисципліни. За розділом курсанти можуть накопичити 5 балів.

Завершуючим етапом контролю з навчальної дисципліни «Вища математика» є письмовий іспит. Іспит передбачає 20 тестових питань по всій дисципліні та три задачі, різного рівня складності. За іспит курсанти можуть отримати 30 балів.

Таким чином організована система контролю підтверджує свою ефективність щодо сформованості компетентностей, передбачених професійним стандартом спеціальності 253 Військове управління (за видами збройних сил) стосовно навчальної дисципліни «Вища математика», протягом

чотирьох років, що її застосовують автори.

Висновки. Отже, нами надано визначення методів контролю, окреслено форми контролю, що застосовуються у вищих військових навчальних закладах, презентувано систему оцінювання знань з навчальної дисципліни «Вища математика» для курсантів спеціальності 253 Військове управління (за видами збройних сил). Така система є ефективною, дає об'єктивну інформацію щодо попереднього, поточного та підсумкового стану засвоєння знань, вмінь та навичок майбутніх офіцерів, дає змогу кількісно оцінити ступінь набуття визначеної професійним стандартом спеціальності компетентності, що забезпечується навчальною дисципліною «Вища математика» за системою EKTS.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ланчук, И. А. Контроль уровня 324 подготовки курсантов как система научно обоснованной проверки результатов образования и воспитания. Молодой ученый. 2011. № 10 (33). Т. 2. С. 164-167. URL: https://moluch.ru/archive/33/3674/ (дата обращения: 05.04.2021).

СПЕЦИФІКА МЕДІАОСВІТНЬОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ШКОЛЯРІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Лазарева Алла Олексіївна
кандидат філософських наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Державний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

Вступ./ Introductions. Сучасна медіа культура активно впроваджується в навчальні курси усіх освітніх програм та систем навчання. При цьому існує незначна кількість наукових досліджень, які стосуються впливу окремих елементів медіакультури на основи формування свідомості школярів початкових класів.

Мета./Aim. Мета дослідження – оцінити впровадження медіаосвіти у процес навчання школярів початкових класів. Відповідно до мети сформовані наступні завдання:

- дослідити теоретичні підходи у реалізації медіа освітнього навчання для молодших школярів;
- проаналізувати тенденції у реалізації медіа культури у розвинутих країнах для школярів початкових класів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Медіаосвіта з розвитком інформаційних технологій все більше переходить у сферу індивідуального навчання та формування основ медіа культури особистості. Якщо розглядати у контексті шкільної початкової освіти, то виникає суперечність, яка проявляється у тому, що традиційна форма навчання, а саме обмін та перерозподіл навчальних дій формує специфічний соціало-психологічний простір школярів. Цей простір забезпечує формування індивідуально-психолочіної здатності, а саме самостійного мислення та розуміння процесів, явищ та самого навчання. Іншими словами, групове навчання школярів молодших класів краще забезпечує оцінку їх можливостей та підвищує рівень

знань. В той же час, при груповому навчанні ефективніше формується рефлексивні дії, ніж при індивідуальному навчанні.

Однак закордонні дослідження психології розвитку дитини у кінці 20 ст. досліджували розвиток особистості дитини без впливу елементів медіа культури. Так, американський психолог та соціолог Дж. Болдуін відстоював концепцію пізнавального розвитку дітей та стверджував, що соціальне середовище є найважливішим фактором розвитку дитини та відзначив роль гри для дітей початкових класів [1].

Важливий вклад у дослідження формування особистості вніс американський психолог А. Гезелл [2]. В своїх дослідах він використовував фотографії та кінозйомки поведінки дітей, що дозволило йому сформувати так звану тенденцію оптимального розвитку дитини. Зокрема, ця тенденція є невичерпана і дитина її використовує, коли пізнає дійсність навколо себе без впливу зміни оточення дорослими. Іншими словами, це означає, що вроджена тенденція дозволяє дитині витримувати негативний вплив окремих елементів медіаосвіти при умові, що дорослі не будуть такі засоби та елементи сучасної медіа культури активно нав’язувати.

Сучасні дослідження розвитку особистості дітей школярів початкових класів зосереджені переважно на оцінці впливу окремих елементів медіа культури через експертну оцінку та відзначають агресивний характер такого впливу. Американські науковці одностайно відзначають негативний вплив нових медіа на формування у дитини цінностей, мрій, очікувань [3]. Проте батьки можуть суттєво знизити цей вплив на майбутній психологічний та соціальний розвиток дитини через довірливе та достатньо тривале спілкування.

Італійські дослідники відзначають, що школярі досконало володіють навиками використання елементами сучасної медіа культури [4]. Проте не можуть протистояти впливу негативних аспектів цієї культури. Крім того, новітні медіа спонукають до втрати відповідності та ролі сім`ї у життя та навчанні дитини. В той же час, англійські науковці відзначають, що дослідження по розвитку та формуванню особистості дітей в основному

зорієнтовані на вивчення взаємодії «дитина – Інтернет» та вказують на повну відсутність медійної грамотності для дітей початкового шкільного віку [5].

Методологією даного дослідження є принцип історизму, застосування якого дозволяє створити певне підґрунтя для ефективної реалізації медіаосвітнього процесу у освітніх закладах початкової школи. Використані праці зарубіжних та вітчизняних авторів, теоретичні положення і концепції у формуванні та розвитку медіакультури школярів. Застосовано системний та діяльнісний підходи та як вирішальна умову розвитку особистості школярів.

Результати та обговорення. Results and discussion. Якщо для середньої школи медіаосвіта уже успішно ввійшла в навчальні програми та курси і використовується школярами старших класів у виконанні індивідуальних завдань та свого позиціювання у соціальних мережах, то для школярів молодших класів, меді освіта залишається у процесі розуміння впливу на психіку дитини та прояву зовнішніх ознак її поведінки на окремі елементи медіа культури.

Сучасне завдання медіаосвіти навчання старших класів – це експерименти щодо різних способів використання окремих її елементів для формування (особисте створення, використання) власних медіа продуктів. Для школярів початкових класів таких завдань ще не визначено. Проте однозначним залишається розуміння того, що групове навчання для школярів початкових класів є базовим. Навіть у період впровадження локдаунів у зв’язку з пандемією COVID-2019 школярі 1-4 класи відвідують групові навчання в школах. Адже систематичне відвідування школи першокласниками є складним процесом адаптування дитини до нової соціальної поведінки, нової важливої персони (вчителя) та нової групи однолітків із загальними для них правилами поведінки та дії у виділений проміжок часу. В цьому сенсі для окремих першокласників така зміна може слугувати не сприйняттям, якщо є можливість та досвід у сучасному інформаційному просторі.

Охарактеризуємо сучасну медіаосвіту по країнах. Так, основні тенденції медіаосвіти зорієнтовані переважно на вчителів, які реалізуються через

підвищення кваліфікації, а потім самостійно впроваджують у свої курси. Цей напрям характерний для Франції та США. Німецька педагогічна думка відзначає, що медіаосвіта є невід'ємним засобом розвитку критичного мислення для школярів старших класів. Тому повинна формувати свідомого відповідального медіа користувача.

Найбільший успіх в реалізації шкільної медіаосвіти належить Австралії та Канаді. Так, для Канади меді освіта є загальнообов'язковою та з 1987 року отримала офіційний статус [6]. Для початкової школи медіоосвіта задіяна частково у вивченні іноземної мови. Така ж тенденція щодо молодших класів прослідковується у Австралії [7].

У Австрії з 1973році медіа освіта офіційно введена в програму початкової і середньої школи, а у 1994 році було впроваджено новий навчальний стандарт, відбулось навчання медіа культурі та створено відділ в Міністерстві освіти [8]. У Німеччині з1997 року школярі стали повноцінними споживачами медіа контенту наряду з іншими предметами. У Франції з 2005 року згідно законодавства елементи медіаосвіти є обов'язковими в школі і викладаються у вигляді факультативів. 96% шведських дітей до 10 років мають необмежений доступ до комп'ютерів та Інтернету в межах школи. В Норвегії з 1977 року в навчальний план введено обов'язкове навчання медіаосвіти, а у школах використовуються мультимедійні технології, інтерактивні дошки, та приділяється увага підвищенню комунікативних навиків школярів молодших класів [9]. У Фінляндії впродовж 2006-2007 років реалізували проект Media Muffin-project0 з метою розвитку меді освіти до школярів та и молодших школярів через ігри. В Україні впровадження медіа освіти здійснюється через експеримент, який закінчився у 2020 році [10]. Однак конкретних рішень по проекту поки ще не прийнято.

Висновки./Conclusions. Таким чином, у сучасному світі медіа освіта у шкільній програмі реалізується досить інтенсивно:

1. Через інтеграцію окремих її елементів у структуру відповідних предметів. Це стосується вивчення іноземних мов для молодших школярів.

2. Автономно у формі гуртків та факультативних занять. Для школярів середніх та старших класів.

Отже, сучасні навчальні програми, курси середньої школи активно застосовують засоби медіа культури для навчання школярів. Щодо школярів молодших класів, то на даний час концепція впровадження елементів медіа культури для України носить не системний характер, а визначається як підхід окремих учителів без вимог Міністерства освіти. Однозначно необхідно стверджувати, що такі елементи сучасної медіа культури слід впроваджувати дуже виважено і обережно з врахуванням соціально-економічного середовища школярів з врахуванням єдиного правила – не нашкодити формуванню психіки майбутнім підліткам та зрілої молоді.

На рівні вітчизняного державного управління слід провести повноцінний аналіз проведеного експерименту та розробити вітчизняний стандарт меді освітнього навчання. А для молодших школярів провести додаткові дослідження та визначити напрямки реалізації такої освіти з врахуванням психологічних та фізіологічних особливостей школярів 1-3 класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Weber, B. H., & Depew, D. J. (Eds.). (2003). Life and mind.Evolution and Learning: The Baldwin Effect Reconsidered. The MIT Press.

2. Gesell A., Ilg F. L., & Ames L. B. (1974). Infant and child in the culture of today: the guidance of development in home and nursery school (Rev. ed.). New York: Harper & Row.

3. The official website of Pew Research Center (2021). URL: https://www.pewresearch.org/

4. Stefano Pasta (2020). Hybridising media education and social pedagogy: the (missed) opportunity in educational intervention with refugees in the «Italian reception system». Volume 11 (2019): Issue 2. 38-44.

5. Avery, A., McDougall, J. and Pritchard, A. (2011) ‘Every Child Matters and media literacy: Perceptions and connections.’ Critical Commentary 4(1), 35–48.

6. Divina Frau-Meigs and Jordi Torrent (2009). Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges. Retrieved from: https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/mars/source/resources/references/others/31%20-%20Mapping%20Media%20Eudcation%20-%20UNESCO%202009.pdf

7. Michael Dezuanni (2019) Media Literacy in Australia. Wikkey Online Library. https://doi.org/10.1002/9781118978238.ieml0140

8. Christiane Hintermann&et al (2020) Critical Geographic Media Literacy in Geography Education: Findings from the MiDENTITY Project in Austria. Journal of Geography. Volume 119, 2020Issue4.https://doi.org/10.1080/00221341.2020.1761430

9. Julian McDougall&et al (2018) Teaching media literacy in Europe: evidence of effective school practices in primary and secondary education. Network of Experts on Social Dimension of Education and Training (NESET). DOI:10.2766/613204

10. Leena Rantala (2014) Finnish Media Literacy Education Policies and Best Practices in Early Childhood Education and Care Since. The National Association for Media Literacy Education's Journal of Media Literacy Education 3:2 (2011) 123 – 133

11. Kontseptsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) [The concept for the introduction of media education in Ukraine (new edition)] (2016, April 27).Retrieved from:https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya/

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ТЕКСТІВ З НАУКОВОГО СТИЛЮ МОВЛЕННЯ (ДОВУЗІВСЬКИЙ ЕТАП МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ)

Манаева Галина Сергіївна
ст. викладач
Новікова Ірина Георгіївна
викладач
Запорізький державний медичний університет
м. Запоріжжя, Україна

Annotation. The purpose of this article is to determine the criteria for selecting textual material that is optimal for teaching reading Ukrainian language to foreign students at the initial stage of study. The article provides the criteria by which the communicative goal can be achieved - preparation of foreign students to read literature in the specialty: 1. motivational (cognitive) factor; 2. Interest as a selection factor; 3. Thematic compliance of the specialization profile; 4. Availability of content; 5. The easiness of the lexical and grammatical material included in the text. According to the authors of this article, the use of these criteria in the selection of texts will serve as a reliable basis for creating a typology of educational texts in the language of the specialty.

Метою даної статті є відбір оптимального текстового матеріалу для читання на довузівському етапі.

У процесі викладання української мови як іноземної читання може виступати як самостійна мета навчання, а також як допоміжний засіб при розвитку навичок і вмінь в інших видах мовної діяльності.

Об’єктом вивчення при установці на розвиток навичок читання стає зміст тексту і його структура. Навчальний текст повинен відповідати наступним вимогам:

- відображати специфічні особливості того стилю мови, до якого він відноситься;

- сприяти збагаченню словникового запасу студентів за рахунок лексики наукової дисципліни, що вивчається.

- виконувати виховні функції;

У зв'язку з цим необхідно з'ясувати, які тексти слід вводити в навчальний процес, щоб вони відповідали вказаним вимогам і досягали намічених цілей навчання: загальнолітературні, загальнонаукові, вузькоспеціальні, науково-популярні; адаптовані або оригінальні.

На нашу думку, при викладанні наукового стилю мовлення навчальні тексти за спеціальністю повинні висвітлювати не вузькоспеціальні, а загальні поняття певної галузі науки. Однак ці тексти досить складні для засвоєння, особливо на початковому етапі навчання, тому необхідна їх часткова адаптація.

Комунікативна мета - підготовка студентів до читання літератури за спеціальністю, уміння працювати самостійно з навчальними посібниками та рекомендованою додатковою літературою - може бути досягнута шляхом використання в навчальному процесі наукових текстів. При відборі і підготовці цих текстів ми керуємося наступними критеріями:

1) мотиваційний (пізнавальний) фактор;

2) інтерес як фактор відбору;

3) тематична відповідність (профілю спеціальності);

4) доступність змісту;

5) посильність включеного в текст лексичного і граматичного матеріалу.

Мотиваційний (пізнавальний) фактор.

Успішне оволодіння мовою спеціальності можливе лише при використанні в навчальному процесі такого матеріалу, який відображає життєві потреби студентів, їх цілі і завдання. Ефективність навчання читання літератури за спеціальністю досягається тоді, коли мотивом читання виступає сам зміст тексту і якщо цей мотив підкріплений певною мовною ситуацією. Студенти-іноземці зацікавлені в досягненні професійних цілей: читання і переклад літератури за спеціальністю, вміння вести наукову бесіду і тощо. Таким чином, основна мотивація у вивченні наукового стилю мовлення - це

підвищення знань за обраною спеціальністю.

Отже, відібрані тексти повинні включати ключові поняття, основний зміст спеціальних дисциплін, але і розширювати, доповнювати його за рахунок залучення загальнонаукового матеріалу. Це, посилюючи мотивацію оволодіння іноземною мовою, розсовує рамки потреб у читанні наукової літератури.

Відбір необхідного матеріалу може бути здійснений лише при тісній співпраці фахівців-предметників і викладачів підготовчих факультетів або Центрів підготовки іноземних громадян. Це важливо, перш за все, для визначення змістовного потенціалу текстів і вибору послідовності їх введення в навчальний процес.

Інтерес як фактор відбору навчальних текстів.

Наявність інтересу становить одну з важливіших умов творчого відношення до процесу праці, а в процесі навчання читанню за спеціальністю відіграє часто вирішальну роль. Зміст матеріалу, що вивчається, тільки тоді стане джерелом розвитку пізнавальних інтересів студентів, коли матеріал заняття в цілому і зміст текстів будуть підпорядковані розкриттю основної ідеї предмета, зв’язані з розумінням закономірностей науки що вивчається. Необхідно відбирати тексти з таким змістом, яке дозволило б чітко розкрити перед студентами головне, проблемне, що є в науці, зацікавити їх цим змістом. Інтерес взагалі до чогось, згідно положенням загальної психології, може стати основним мотивом діяльності. Саме тому врахування інтересу учнів розглядається як один із критеріїв відбору навчального текстового матеріалу.

Тематичний критерій.

Тематичний критерій пов’язаний з предметним змістом обраної спеціальності. Тема тексту, яка обирається в якості навчального, характеризується двома особливостями: по-перше, вона виступає як вихідний критерій для відбору і організації лексичного, фонетичного матеріалу і мовних зразків, по-друге, як засіб систематизації змістовного плану при розвитку навичок читання.

Тематичний критерій у даному випадку передбачає інформативність

змісту, пов’язаного, насамперед, з майбутньою спеціальністю студентів, з новітніми досягненнями української і світової науки. Тематика навчальних текстів для студентів - нефілологів повинна містити основні відомості про предмет обраної спеціальності, історії, розвитку і досягненнях в області даної наукової дисципліни. Ця професійна тематична направленість повинна, звісно, узгоджуватися з виховною цінністю текста.

Зміст тексту повинен бути зрозумілим студенту, не випереджати вивчення загальнотеоретичних дисциплін, але закріплювати і розширювати вже наявні знання по профілюючим дисциплінам. Якщо зміст текстів буде випереджати вивчення спеціальності, то в цьому випадку студентам доведеться засвоювати ще й новий теоретичний матеріал, що суперечить основним положенням викладання іноземної мови.

Українська мова як іноземна повинна допомагати формувати і виховувати студентів. У зв’язку з цим особливу значимість набуває змістовний аспект навчання, зокрема, тематична направленість, інформативність навчального тексту, що організує пізнавальний інтерес, який у подальшому стає мотивом навчання і виступає як фактор, що дозволяє виховувати і формувати студентів.

Якщо текст несе нову цікаву інформацію, якщо матеріал, що в ній міститься корисний і зможе бути перенесений в майбутню діяльність вивчаючого мову, то такий текст буде краще засвоюватися, швидше і міцніше запам’ятовуватися.

Текст, що викликає інтерес студента, організовує мимовільну увагу, вмикає механізм довгострокової пам’яті. Значення інтересу полягає в тому, що він розширює вузькі звичні рамки умов діяльності, що вже склалися, розширює кругозір студентів, зокрема, професійний кругозір.

Доступність навчальних текстів.

При навчанні читанню представляється виправданим брати оригінальні тексти підручників і статей із наукових журналів за профілем ЗВО об’ємом до 500 мовних одиниць.

Порівняно великий об’єм текстів виправданий тим, що в них легше

організувати повторюваність старого і нового, презентацію і закріплення матеріалу, краще дозувати лексику, тим більш, що наукові тексти містять певну кількість слів, вже знайомих студентам, велику кількість інтернаціоналізмів (перш за все латинського походження), які не представляють особової складності для їх засвоєння. Загальна кількість нових слів в тексті, які засвоюються студентами заново, не повинна перевищувати 10-15 одиниць.

Для розуміння загального змісту тексту, не байдуже розподіл незнайомих слів за частинами мови. Отже, кажучи про доступність мови текстів, потрібно мати на увазі не тільки кількість незнайомих слів, але і вплив слів на процес розуміння. Одні незнайомі слова можуть виявитися нездоланною перешкодою до розуміння тексту, інші при читанні можна ігнорувати, так як значна глибина розуміння може бути досягнута без них. Ця особливість повинна враховуватися при різних видах навчальних робіт і розподілі текстів на навчальні та контролюючі.

Поряд з лексичною доступністю повинні враховуватися і інші мовні характеристики тексту, зокрема, особливості стильового і граматичного оформлення наукового тексту. В текстах повинна бути спадкоємність тематичного і граматичного матеріалу, що, безумовно, полегшує їх розуміння; а використання на заняттях проблемних ситуацій, пошукових задач ще більше сприяє швидкому і міцному засвоєнню їх змісту. Глибина розуміння змісту текста, міцність формованих вмінь та навичок допомагають застосовувати отримані знання у подальшому навчанні і в майбутній професійній діяльності.

Доступність змісту і посильність включеного в тексти лексичного і граматичного матеріалу забезпечуються:

- розташуванням текстів від простих за змістом і граматичному матеріалу до більш складних;

- можливою адаптацією мовної форми текстів (за рахунок скорочення або заміни складних конструкцій більш простими і тощо);

Доступність текстів визначається їх стильовими особливостями, характером укладеної в них інформації, а також підготовленістю студентів до

сприйняття цієї інформації і ступенем володіння іноземною мовою. Тому тексти за спеціальністю повинні будуватися тільки на вже вивченому матеріалі.

Основний принцип доступності, як відомо, полягає в тому, щоб вести студентів від відомого до невідомого, від легкого до складного, постійно дотримуючись при цьому міру дозування складнощів.

Розглядаючи питання про доступність текстів, необхідно розрізняти доступність мови і доступність сенсу. Коли кажуть про доступність мови, зазвичай виділяють питання про допустиму кількість незнайомої лексики. Причому важливе не тільки кількість незнайомих слів, але їх характер і розподіл в тексті.

Для доступності предметно-лексичного змісту текста важлива ієрархія сенсів в тексті, бо сенс не обмежується рамками одного речення, а переходить з одного речення в інше. Рух думки складає логічну основу текста, отже, обробка текстів в навчальних цілях зачіпає не тільки мовну форму, але і стосується логічних зв'язків між реченнями. Мета обробки, адаптації текста - забезпечити розуміння його іноземними студентами.

Дані критерії були покладені в основу тематичного підбору текстів за мовою спеціальності. Так, на уроках з теми «Класифікація предметів та явищ» студенти Центру підготовки іноземних громадян Запорізького державного медичного університету знайомляться з такими текстами як: «Неметали», «Класифікація», «Кислоти», «Багатоклітинні організми», «Анатомія людини», «Віруси» й «Ендокринна система».

А тема «Характеристика властивостей предмета» об'єднує тексти з таким змістом: «Залізо», «Загальна характеристика галогенів», «Кисень», «Водень», «Обмін речовин і енергії в організмі людини».

Отже, використання при вищеописаних критеріїв послужить основою для створення типових текстів наукового стилю мовлення на довузівському етапі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання». ВНЗ. Монографія. - К: Фірма «ІНКОС», 2005. - С. 101.

2. Сокіл Б. Концепція підготовки фахівців для викладання української мови як іноземної /Л. Новицька. - Українська мова у світі: збірник матеріалів II Міжнар. науково-практ. конф. 8-9 листопада 2012 р. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. - С. 6-12.

3. Тернопольский О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. - Дніпропетровськ: Видавництво ДУЕП, 2005. - 246 с.

4. Шарапова С.И. Критерии отбора содержательно-тестовой базы для обучения студентов неязыкового вуза профессионально ориентированному чтению на иностранном языке//Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена, № 102. - 2009. - С. 319-322.

5. Чистякова А.Б. Організація навчання іноземців на заняттях з мови у вищому навчальному закладі/А.Б. Чистякова//Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. Міжпредметні зв’язки: зб. наук. пр.. - Х., 2012. - Вип. 20. - С. 212-222.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ВМІННЯ ВЧИТИСЯ – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Муренець Людмила Сергіївна
вчитель початкових класів
вищої кваліфікаційної категорії,
педагогічне звання «Вчитель-методист»
Комунальний заклад
«Рубіжанська обласна спеціальна
школа«Кришталик»
м.Рубіжне, Україна

Вступ./Введение./Introductions. Необхідною умовою неперервної освіти є вміння вчитися впродовж життя, під яким розуміється здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання.

Особливо значущою є формування такої компетентності в учнів з особливими освітніми потребами (ООП), адже наявність первинних порушень розвитку суттєво впливає на процес становлення пізнавальних функцій, емоційно-вольової та мотиваційно-особистісної сфери, які опосередковують можливість формування компетентності «вміння вчитися впродовж життя».

Мета роботи./Цель работы./Aim. Дослідити проблему формування в учнів з особливими освітніми потребами ключової компетентності «уміння вчитися впродовж життя», яка є компонентом Формули Нової української школи.

Матеріали та методи./Материалы и методы./Materials and methods. У 2017 році в Україні розпочалася реформа Нової української школи (НУШ) пілотним проектом у 100 школах країни. З 2018 року у всіх школах держави першокласники навчаються по-новому.

Головна мета реформи – створити школу, у якій буде приємно навчатись, і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувалося вчора, а й уміння застосовувати їх у житті. Це школа, де прислухаються до їх думки, вчать критично мислити, не боятися висловлювати власне бачення; де панує співпраця та взаєморозуміння. На рівні держави розроблено ряд заходів по впровадженню реформ Нової української школи. Щоб сформувати зазначені вище якості, нова українська школа має створити нові механізми, правила, процедури, нову культуру управління співпраці. Сам учитель має працювати по-новому.

Відповідно до концепції та завдань Нової української школи, усе, що відбувається з учнями з особливими освітніми потребами в навчальних закладах, має допомогти їм стати конкурентоспроможними. Простіше кажучи, діти з вадами зору повинні отримувати у школі ті знання і розвивати ті уміння, які знадобляться їм у майбутньому. Саме тому підготовка дітей до майбутньої інтеграції у суспільство повинна започатковуватися вже у молодшому шкільному віці. Випускник загальноосвітньої школи має бути інноватором, який «здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя».

А так як у навколишньому світі та розвитку економіки відбуваються швидкоплинні зміни й особистості кілька разів за своє життя треба вносити корективи у свої знання, оновлювати їх новими здобутками, результатами нових досліджень, то неперервна освіта, вміння вчитися, працювати з новою інформацією є однією з основних умов її продуктивного життя.

Освіта дітей з особливими освітніми потребами є цілеспрямованою, взаємопов’язаною діяльністю вчителя і учнів, яка включає мотивацію, цілепокладання, планування, підготовку та її здійснення, рефлексію і оцінювання результатів. Щоб сформувати в особистості вміння здобувати освіту впродовж життя, нова українська школа, насамперед, має бути орієнтована на учня, створити відповідне сучасне освітнє середовище, яке б

включало вмотивованого вчителя, партнерську навчальну взаємодію учня як з педагогом, так і з іншими учнями та виховання на цінностях. Якщо раніше стандарти не дозволяли вчителям та учням сильно відхилятися від програми, то тепер головне - не знання заради знань, а знання заради життя. Такі уміння можна розвинути із завданнями будь-якого типу. Наприклад, якщо учень на уроці математики розв’язує задачу не тим способом, який передбачений підручником — це не помилка, а креативність. Те саме, скажімо, з літературою: заучування віршів напам’ять беззмістовне, якщо учень не розуміє, про що в них йдеться. Не боятися помилитися, креативно і критично мислити, шукати виходи з нестандартних ситуацій, співпрацювати та спілкуватися, це те, чому я навчаю дітей на своїх уроках.

Найкраща мотивація чогось навчитися — це розуміння, навіщо це потрібно. Для досягнення вищезазначеної мети, потрібно створити партнерські взаємовідносини між учасниками освітнього процесу.

Створення партнерської навчальної взаємодії ефективне в умовах інтерактивного навчання. Організація навчальної роботи в парах, малих групах сприяє реалізації основних принципів «педагогіки партнерства». У процесі навчання спільно розв’язувати завдання, педагог, на основі критичного мислення, має можливість формувати доброзичливість, взаємоповагу, позитивне ставлення учасників навчального процесу один до одного, довіру у відносинах та повагу до думок партнера по групі, добровільність прийняття рішень, обов’язковість виконання домовленостей.

Соціальне замовлення суспільства стимулює як практичну діяльність (вдосконалення організаційних структур), так і трансформацію педагогічних теорій відповідно з особливостями розвитку світового співтовариства, конкретної країни і конкретно пережитого періоду часу. Сучасне покоління має бути гнучким до динамічних процесів суспільства та економіки. Особа з вадами зору має оволодіти компетенціями, які допоможуть самостійно віднайти, проаналізувати та відібрати в будь-який момент необхідну інформацію й застосувати її до ситуації, яка виникла перед ним. Якість підготовки

особистості до неперервної освіти підвищиться, якщо в освітньому процесі буде наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій, запровадження яких має перейти від одноразових проєктів у системний процес. Саме тоді розширяться можливості формування в особистості технологічних компетентностей, які є надто важливими для нинішнього і прийдешнього поколінь.

Умінь 21 століття потребують не лише учні, а й учителі. Наприклад, завдяки комунікативності вчителі можуть запобігати конфліктам між учнями. Креативність допомагає знайти нові підходи до викладання предметів, навіть якщо вчитель читає один і той самий матеріал уже 20 років поспіль. А якщо вчитель хоче впровадити інноваційні підходи в навчальний план, то знадобляться уміння кооперації з адміністрацією.

Результати та обговорення./Results and discussion. Отже, у сучасній системі освіти дітей з особливими освітніми потребами наразі триває пошук технологій, що дозволять підвищити ступінь їх соціальної адаптивності. Нове освітнє середовище передбачає підготовку дітей з ООП не лише як носіїв знань, а й особистість, яка здатна буде використовувати вже здобуті знання та отримувати нові впродовж життя для конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя, тобто формувати компетентну особистість.

Висновки. Conclusions. Тому завдання школи – формувати в дітей бажання вчитись та прагнення до самоосвіти, яке буде їй у пригоді впродовж усього життя. Розв’язання такого завдання, натомість, вимагає постійного професійного розвитку педагога.

Таким чином, формування життєвих компетентностей Нової української школи сприятиме розвитку суспільства освіченого загалу, високої культури і рівних можливостей. Саме таке суспільство забезпечує європейську якість життя, у якому освічена людина може бути справді вільною, вміти навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, бути здатною до участі у міжкультурному спілкуванні.

УДК 796.853.2

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ И ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ЮНЫХ ДЗЮДОИСТОВ

Пакулин Сергей Леонидович
доктор экономических наук,
академик УАННП,
профессор кафедры городского кадастра,
четвертый ДАН дзюдо
Государственный университет по землеустройству,
г. Москва, Россия
Перебейнос Владимир Борисович
PhD, профессор PAE, четвертый ДАН дзюдо
Спортивная школа Aad van Polanen, г. Лейден, Нидерланды

Введение / Introductions. Совершенствование системы спортивной подготовки по виду спорта «дзюдо» требует от специалистов значительного переосмысления многих положений этой системы, в том числе особенностей тренировочного и воспитательного процессов юных атлетов на начальных стадиях подготовки. Несмотря на то, что в работах ведущих специалистов детского и юношеского спорта весьма обстоятельно раскрыты приоритетные положения теории спортивной подготовки юных спортсменов, многие аспекты проблемы оптимизации физической подготовки и совершенствования физических качеств с учетом современных тенденций развития спортивного движения требуют углубленного изучения и модернизации. Более высокая необходимость в эффективном решении названной проблемы существует в дзюдо, что предопределяет высокую значимость решения проблемы повышения эффективности физической подготовки юных дзюдоистов в системе многолетнего тренировочного процесса на этапе начальной подготовки и тренировочном этапе. Все перечисленное показывает актуальность углубленного поиска эффективных вариантов объемов и соотношений средств

физической подготовки различной направленности в тренировочном процессе юных дзюдоистов. На определение наиболее целесообразных сочетаний этих средств с учетом современных тенденций развития теории и практики дзюдо было направлено проведенное исследование, что и определило высокую актуальность избранной темы.

Цель работы / Aim. Целью исследования являлось обоснование направлений совершенствования физической подготовки и повышения эффективности тренировочного процесса юных дзюдоистов.

Материалы и методы / Materials and methods. Нами применялся широкий комплекс методов, типичных для научных работ в области спортивной тренировки: теоретический анализ и обобщение литературных данных по различным аспектам подготовки спортсменов, специфике тренировочной и соревновательной деятельности в видах единоборств, особенностям современных методов физической подготовки в олимпийских видах борьбы; педагогическое наблюдение за тренировочным процессом и соревновательной деятельностью дзюдоистов и контроля точности выполнения технических движений; анкетный опрос тренеров для конкретизации состояния изучения проблемы в практике дзюдо; тестирование показателей физической и технической подготовленности дзюдоистов с использованием наиболее информативных тестов; анализ видеозаписей и протоколов соревновательных схваток для сбора информации и последующего расчета спортивно-технических показателей; экспертная оценка в целях повышения объективности оценивания правильности выполнения двигательных действий и приемов дзюдо; педагогический эксперимент для проверки эффективности экспериментальных программ подготовки юных дзюдоистов; методы математической статистики с расчетом средних величин полученных данных и достоверности их различий.

Результаты и обсуждение / Results and discussion. Несмотря на значительное количество научно-исследовательских работ, направленных на изучение особенностей сочетания средств физической подготовки дзюдоистов

различной квалификации и возраста, проблема системного обновления и конкретизации имеющихся в литературе данных в связи с требованиями интенсивно меняющейся практики дзюдо имеет проведения углубленных исследований в этом направлении, включая разработку программы физической подготовки с приоритетным применением современного высокоэффективного тренинга.

Проведенный анализ выявил наличие проблемной ситуации, которая характеризуется следующими противоречиями: 1) между необходимостью повышения эффективности развития физических качеств юных дзюдоистов и недостаточным объемом научно обоснованной информации о путях этого развития; 2) между необходимостью оптимизации системы реализации средств общей физической подготовки юных дзюдоистов и недостатком точных рекомендаций по составу, приоритету применения и объему этих средств в тренировочном процессе [1, с. 55]; 3) между необходимостью значительной модернизации состава средств физической подготовки юных дзюдоистов с включением современных видов спортивной деятельности и отсутствием завершенных научных исследований, подтверждающих эффект позитивного воздействия такой модернизации.

В тренировочном процессе юных дзюдоистов на начальных стадиях подготовки должен соблюдаться приоритет средств физической подготовки по сравнению с другими видами подготовки [2, с. 57], создавая тем самым необходимый фундамент для обеспечения оптимальной структуры физической подготовленности на более поздних этапах многолетнего тренировочного процесса.

Имеющиеся в литературе данные по проблеме оптимизации состава и соотношений средств физической подготовки в тренировочном процессе дзюдоистов содержат недостаточный объем конкретной информации и заметно устарели, что предопределяет необходимость усиления внимания специалистов к этой проблеме в связи с отчетливо выраженной тенденцией интенсивных изменений практики современной спортивной борьбы и значительным

отставанием развития системы физической подготовки от этих изменений.

Одним из реальных направлений модернизации содержания и структуры физической подготовки борцов является расширение спектра упражнений из других видов спорта, включая средства кроссфита как современного и быстро прогрессирующего вида спортивной деятельности, представляющего собой многофункциональный тренинг с использованием широко варьируемых высокоинтенсивных заданий с элементами спортивной гимнастки, тяжелой атлетики, гиревого спорта, легкой атлетики, плавания, атлетической гимнастики. Кроссфит имеет широкое распространение в молодежной среде и объемный спектр позитивных характеристик, формирует фундамент физической подготовленности спортсменов и способствует эффективному развитию физических качеств спортсменов, необходимых для результативной тренировочной и соревновательной деятельности.

Для обоснования сочетания средств физической подготовки различной направленности в тренировочном процессе юных дзюдоистов нами было проведено анкетирование 37 тренеров высокой квалификации по ключевым вопросам физической подготовки дзюдоистов. Совокупные результаты проведенного анкетирования позволили сделать следующие обобщения: 1) в тренировочном процессе юных дзюдоистов вполне успешно применяются многообразные формы средств физической подготовки из различных видов спорта, причем наиболее часто используются гимнастические, акробатические и легкоатлетические упражнения, а также спортивные игры и средства из тяжелой атлетики, причем упражнения из других видов спорта также применяются в этом процессе, но значительно реже; 2) большинство тренеров используют средства физической подготовки в виде отдельных тренировочных занятий два или три раза в неделю, что вполне соответствует общепринятым представлениям теории спортивной тренировки в необходимости повышенного объема упражнений общей направленности на начальном этапе подготовки юных атлетов, способствуя тем самым адекватному освоению и формированию технических действий и развитию волевых качеств занимающихся; 3) в связи с

современными тенденциями развития дзюдо появилась необходимость расширения спектра средств и методов физической подготовки спортсменов, что во многом предопределило возможность использования кроссфита в качестве средства физической подготовки дзюдоистов различного возраста и квалификации, включая атлетов подросткового и детского возраста; 4) большинство тренеров позитивно относится к интенсивному внедрению кроссфита в тренировочный процесс юных дзюдоистов, что обусловливает необходимость решения задач по системному изучению возможностей целесообразного сочетания этих средств с другими средствами и методами физической подготовки для оптимизации тренировочного процесса и повышения результативности соревновательной деятельности атлетов.

В состав средств физической подготовки включаются упражнения из других видов спорта, причем рекомендуется соблюдать объемы и соотношения этих средств в соответствии с требованиями спортивной подготовки по дзюдо. В рамках этих требований наиболее высокий эффект реализации имеют средства кроссфита как современного вида спортивной деятельности, включающего в себя элементы из других видов спорта, применяемые в строго определенном порядке и постоянно меняющиеся в зависимости от задач тренировки. Средства кроссфита рекомендуется применять в объеме 55 – 65 % общего объема средств физической подготовки, используя его во второй половине основной части тренировочного занятия. В качестве приоритетного средства физической подготовки кроссфит удачно сочетается со спортивными и подвижными играми, но во многом заменяет средства из других видов спорта, поскольку включает в свои комплексы упражнений основные элементы из них.

В группах начальной подготовки дзюдоистов (мальчики 10-11 лет) следует применять кроссфит в качестве средства физической подготовки дважды в течение недельного микроцикла, причем в одной из этих тренировок кроссфит должен использоваться в качестве основного средства подготовки. В тренировочных группах дзюдоистов (подростки 13-14 лет) следует применять кроссфит в качестве средства физической подготовки до трех раз в недельном

микроцикле, достигая при этом максимального объема (40 минут) таких средств два раз в неделю и еще на одном тренировочном занятии можно использовать кроссфит в меньшем объеме (30 минут) перед комплексом восстановительных мероприятий.

Содержание усовершенствованной экспериментальной программы основывалось на включении в нее нескольких принципиальных отличий от традиционного построения тренировочного процесса дзюдоистов детского и подросткового возрастов. Системно-логическую основу разработки программы составили следующие положения: 1) соотношения средств физической подготовки могут претерпевать периодические изменения в зависимости от задач того или иного периода подготовки дзюдоистов; 2) эффективность воздействий различных средств физической подготовки на другие стороны подготовки юных дзюдоистов во многом определяется точностью соблюдения оптимальных соотношений этих средств с учетом влияний периодов годичного тренировочного макроцикла; 3) в широком спектре средств физической подготовки разностороннее действие на организм дзюдоистов оказывал кроссфит как синтетический вид спортивной деятельности, включающий в себя элементы многих других видов спорта и формирующий адекватную базу физической подготовленности атлетов, гарантирующую эффективное развитие всех физических качеств, необходимых для успешной тренировочной и соревновательной деятельности спортсменов; 4) кроссфит как многофункциональный интенсивный тренинг широко распространен в молодежной среде и имеет объемный комплекс позитивных характеристик, способствующих быстрому росту его популярности, включая доступность, гибкость регулирования нагрузок, разнообразие упражнений, экономность, функциональность и оздоровительный эффект; 5) результаты теоретических и эмпирических поисковых исследований подтвердили весьма широкие перспективы применения кроссфита в качестве приоритетного средства физической подготовки юных дзюдоистов и необходимость проведения углубленных экспериментальных исследований по установлению состава,

объемов и соотношений этих средств в тренировочном процессе.

Построение тренировочного процесса с использованием упражнений кроссфита в качестве приоритетного средства физической подготовки юных дзюдоистов обеспечивает более интенсивный рост показателей физических качеств, способствует формированию оптимальной структуры физической подготовленности атлетов и, на этом фоне, гарантирует высокий эффект соревновательной деятельности и рост спортивных результатов.

Выводы / Conclusions. Определение степени эффективности воздействия средств физической подготовки различной направленности на динамику показателей физической подготовленности и спортивно-технических показателей позволяет не только установить характер и специфику этого воздействия, но и дает достоверную информацию для разработки инновационной программы физической подготовки дзюдоистов детского и подросткового возраста с преобладающим применением средств кроссфита.

Эффективность подготовки юных дзюдоистов значительно повышается при условии реализации целенаправленной программы тренировочного процесса, в содержание которой должны быть включены рациональные сочетания средств физической подготовки с приоритетным применением средств кроссфита в виде системной совокупности силовых и аэробных упражнений, выполняемых с высокой интенсивностью и обеспечивающих позитивную динамику показателей подготовленности занимающихся в течение годичного макроцикла на этапе начальной подготовки и тренировочном этапе.

Реализация усовершенствованной программы подготовки юных дзюдоистов, основанной на эффективном сочетании средств физической подготовки с преобладающим применением упражнений кроссфита гарантирует достоверное повышение уровня общей и специальной подготовленности атлетов, обеспечивая тем самым интенсивный рост спортивно-технических показателей и спортивных результатов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Perebeynos, V.B., Pakulin, S.L. (2019), “Development of coordination abilities of young judoists”, *Proceedings of IX International scientific conference “Scientific achievements of Europe”, Edinburgh, Mar 9, 2019*. London, SI Universum, 2019. pp. 53–59.

2. Pakulin, S.L. (2019), «Ideomotor exercises to improve training of judo wrestlers», *Proceedings of VI International scientific conference «Scientific achievements during the rapid technological development», Berlin, Germany, Dec 1, 2019*. Hamburg, tredition GmbH, 2019. pp. 54–58.

УДК 37

АТЛЕТИЧНА ГІМНАСТИКА. РОЗВИТОК ГНУЧКОСТІ ЗАСОБАМИ СТРЕТЧИНГУ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ

Тимчик Світлана Григорівна
викладач,
Козак Ірина
студентка, І курс
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
м. Київ, Україна

Анотація: Вправи стрейчингу - це виконання рухових дій – від потягувань до вправ з йоги. За способом виконання вправ, існує класифікація, яка розподіляє стрейчинг на наступні методи: статичний, динамічний, активний, ізометричний, балістичний, пропріоцептивний або нервово-м'язовий. На заняттях фізичним вихованням на відділені атлетичної гімнастики використовують вправи з розвитку гнучкості. Одним із засобів розвитку гнучкості є вправи стрейчингу.

Ключові слова: стрейчинг, гнучкість, розтяжка, фізичне виховання, атлетична гімнастика.

Вступ Фізична культура має величезний потенціал не тільки як засіб поліпшення фізичної підготовленості, здоров’я, але і як засіб формуючого впливу на особистість студентів, як ніяка інша сфера діяльності може бути спрямована на вирішення ряду психофізичних, естетичних, соціально-психологічних завдань. [Видрін В. М.]

Завдяки правильній фізичній підготовці можна досягнути високого показника здоров’я і загартованості організму. Останнім часом, все більше і більше фізична робота витісняється розумовою. Однак, багато хто забуває про те, з якою користю спорт впливає безпосередньо на діяльність нашого мозку. Як результат відсутності спортивних навантажень спостерігається низка

неприємних негативних наслідків, як наприклад, гіподинамія, нервово-емоційні та серцево-судинні розлади, зайва вага та ін. [Твердохліб О.Ф]

Важливою помилкою при занятті спортом є фокусування на єдиному виді діяльності. Хороших результатів можна досягти в комплексі. Можна розвинути неймовірну м’язову масу і силу, але мати порушення стану серцево-судинної системи. [Грушко В. С.] Якщо виконувати не лише силові навантаження, а й фізичні вправи, котрі характеризуються роботою суглобів та зв’язок, які сприяють розслабленню, розтягуванню та зміцненню, можна подовжити своє життя. До таких вправ належить стрейчинг, або «розтяжка».

Метою даного дослідження є визначити причини включення вправ зі стрейчингу на заняттях фізичним вихованням на відділені атлетичної гімнастики.

Актуальність роботи полягає в тому, що незалежно від виду спортивної зайнятості, розтяжка принесе багато користі для організму і сприятиме значному покращенню самопочуття, фізичному та духовному здоров’ю. Функціональність стрейчингу – це різноманітність та адаптивність вправ до потреб людини. У даній роботі висвітлено основні види стрейчингу, охарактеризовані методи розвитку рівня гнучкості.

Регулярні заняття стрейчингом поліпшують кровообіг, укріплюють серцево-судинну систему, зменшують ризик травм на заняттях з фізичного виховання, позитивно впливають на роботу шлунково-кишкового тракту, покращують обмінні процеси в організмі та стан людини в цілому. [4]

Недостатня гнучкість приводить до порушень у поставі, виникненню остеохондрозу, відкладенню солей, змінам у ході. [5] Розтягування - це красива постава, граційна хода, розкутість, безпечне заняття спортом.

Слово «стрейчинг» від англ. «stretching» перекладається, як процес розтягування. Наші м’язи складаються з волокон, які скорочуються під впливом навантаження - еластичні. Стрейчинг - спрямований на повільну, планомірну розтяжку зв'язок та м'язів рук, спини, ніг - підтримання їх еластичності і гнучкості. Стрейчинг дозволяє швидко повернути в форму м’язи, які давно не

працювали. Це розслаблення та повернення в вихідне положення після важких навантажень та якісна підготовка до наступних. При інтенсивному виконанні та більшому навантаженні стрейчинг замінює повноцінне тренування.

Стрейчинг допомагає розвивати гнучкість, зменшити напругу в м’язах, тримає суглоби і зв’язки в тонусі. Чим більш розвинена гнучкість, тим більша амплітуда виконання будь-яких завдань – вдвічі кращий результат від занять спортом: біг, тренування з гантелями, плавання, катання на велосипеді. Розтяжку використовують для амплітудності рухів.

Стрейчинг не має вікових обмежень; користуються в якості «заминки» після активного тренування. Мета вправ – відновити дихання, зняти напругу з втомлених м'язів, знизити больові відчуття після посилених тренувань. Зробити: суглоби менш схильними до вивихів та ідеальну поставу за рахунок якісного опрацьовування м'язів всього тіла. Покращення руху крові і лімфи в організмі допомагає ефективно боротися з зайвими жировими клітинами, прискорити метаболізм.

Розтяжка є складовою йоги та медитації: фокусування на диханні та розслаблення подумки в не зручній позі. Послаблюються больові відчуття, що виникають внаслідок нервового напруження або стресу. Розтяжка є профілактикою передчасного старіння. Деякі вправи стрейчингу рекомендують використовувати жінкам, які важко і болісно переносять менструації.

Стретчинг не потребує додаткового спортивного обладнання – можна займатись на самостійно вдома, без зайвої трати часу та коштів.

Залежно від того, який результат потрібно отримати підбирається необхідний комплекс вправ із стретчингу: навантаження, порядок виконання та інтенсивність.

Залежно від інтенсивності виконання, розрізняють наступні види стретчингу: базовий стретчинг; аеростретчинг; балетна розтяжка;

Базовий стретчинг - виконання вправ на підлозі - підготовчий етап до наступних, складніших видів розтягування.

Залежно від ступеня навантаження на м'язи існує м'який стретчинг (м'язи

розтягуються до своєї звичної довжини, а вправи виконуються по 40 секунд) і глибокий (розтягує м'язи до нової довжини – виконання вправи від 1 до 5 хвилин). [7]

Два етапи тренувального процесу з розвитку гнучкості: I – збільшення амплітуди рухів у суглобах до оптимальної величини; II – збереження рухливості у суглобах на досягнутому рівні.

На I етапі. Звернути увагу: обмеження амплітуди руху - еластичність м’яких тканин опорно-рухового апарату, сила м’язів, які забезпечують переміщення певних частин тіла. Визначити силу одних м’язів і розтяжність інших - величини активної й пасивної гнучкості. Чим більша між ними різниця, тим більше активна гнучкість залежать від сили м’язів. І навпаки, чим менша між ними різниця, тим більше активна гнучкість залежать від розтяжності м’язів, зв’язок, сухожилків і здатності до довільного розслаблення м’язів.

Функціональною передумовою розвитку активної гнучкості є достатній рівень розвитку пасивної гнучкості. На початку занять перевагу віддають засобам розвитку пасивної гнучкості. Активна гнучкість розвивається у кілька разів повільніше пасивної. Для розвитку рухливості в різних суглобах необхідно визначати різну кількість часу.

Вправи на розтягування виконують інтервальним або комбінованим методами. Тривалість вправи від 15-20 с до кількох хвилин. В серії по 10-20 повторень. Статичні вправі - 6-12 с. Для початківців - нижня межа, добре розвинутим спортсменам – верхня. В одному занятті виконують 3-5 серій вправ для конкретного суглоба, а потім переходять до розвитку рухливості в іншому суглобі.

Інтенсивність вправ. Під час виконання вправ на розтягування амплітуду рухів збільшують поступово. В кожному наступному повторенні намагаються досягти більшої амплітуди. Наприклад, у нахилах уперед дотягнутися до підлоги кінчиками пальців, потім кулаками, долонями; дотягнутися носком махової ноги до м’ячика, який підвішений на одній висоті, а потім на більшій висоті. У пасивних вправах з додатковими обтяженнями інтенсивність

регулюється їхньою масою - близько 30 % максимальної сили м’язів, які розтягуються, у початківців та до 40-50 % – у фізично добре підготовлених людей.

Темп виконання повторних рухів має бути повільним, особливо в першій серії - не виникає «стретчинг-рефлекс» і м’язи краще піддаються розтягуванню. В наступних серіях темп рухів збільшують. В останній серії – знижують.

Тривалість інтервалів відпочинку між вправами й між серіями вправ від 10-20 с до кількох хвилин: залежить від характеру вправ, тривалості і рівня підготовленості людини. Наприклад, після багаторазових повторень махових рухів ногою необхідний більш тривалий відпочинок, ніж після десяти-секундного пасивного розтягування м’язів, зв’язок і сухожилків променево-зап’ясткового суглоба. Тривалі інтервали пасивного відпочинку (понад 8–10 хв.) призводять до зменшення рухливості в суглобах і зниження ефективності тренування. Короткочасні інтервали відпочинку (10–20 с) проводити пасивно. Триваліші паузи заповнювати повільною ходьбою, вправами на розслаблення. Позитивно діє на відновлення еластичності м’язів тепло, легкий масаж.

Послідовність виконання вправ. Починати заняття з розвитку рухливості в суглобах, які оточені масивними м’язами (суглоби хребта, тазостегнові і плечові), а потім переходити до розвитку рухливості в інших суглобах.

Висновки Студенти активно використовують вправи на розтягнення в самостійних заняттях вдома. Особливо це актуально на дистанційному навчанні під час пандемії та локдауну.

РОЛЬ РЕФЛЕКСИВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Трубіцина Ольга Михайлівна
кандидат педагогічних наук, доцент
Державний Заклад
« Південноукраїнський національний
педагогічний університет»
імені К. Д. Ушинського
Одеса.Україна.

Як наголошено у Національній доктрині розвитку освіти в Україні в ХХ1 столітті, нові пріоритети й соціокультурні цінності, що обумовлюють необхідність інноватизації змісту, засобів, форм і методів професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, сприяли значній активізації наукових досліджень у різних напрямках.

Вступ. За останні роки з'явилося чимало наукових розвідок, присвячених вирішенню окремих теоретичних і практичних питань присвячених дослідженню рефлексивного управління навчальною діяльністю учнів та студентів (Л. Верзунова, О. Ільїна , О. Найн , Г. Щербан та Т. Щербан та ін.); рефлексивного управління процесом становлення майбутнього вчителя (М. Сайгушев). У нашому попередньому дослідженні [2] ми розглянули проблему організації професійної підготовки майбутніх учителів, здатних до реалізації функцій рефлексивного управління. З урахуванням існуючих напрацювань у межах тез ми продовжуємо досліджувати зміст і форми професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної (англійської) мови в аспекті оволодіння ним основами рефлексивного управління у сфері їх майбутньої професійної діяльності, та, зокрема, на рівні мікросистеми «учитель – учні».

Мета. Описати зміст та форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів в аспекті опанування основами рефлексивного управління

у сфері професійно-орієнтованої підготовки майбутніх учителів англійської мови.

Матеріали і методи. Дослідники Є.І. Ісаєв, С.Г. Косарецький та В.І. Слободчиков зауважують, що превалювання в учителя рефлексії "об'єктної причинності" не буде націлювати суб'єкт на аналіз власної діяльності. Лише у випадку домінування в учителя рефлексії, спрямованої на педагогічну діяльність, остання може стати предметом перетворення і розвитку, що забезпечить ефективне розв'язання проблемних ситуацій у педагогічному процесі та саморозвиток, самовдосконалення вчителя [1]. Враховуючи те що, провідною метою навчання іноземних мов у школі є формування в учнів іншомовної комунікативної компетенції в єдності її лінгвістичного, соціокультурного, стратегічного й іншомовного компонентів (Бех І.Д. [3], С.Ю.Ніколаєва [4] та ін.),на лекційних і практичних заняттях з методики викладання основної іноземної мови ми намагалися сконцентрувати більш пильну увагу студентів на особливостях управлінських процесів, що мають місце у взаємодії вчителя й учнів, організованій на принципах комунікативного підходу до навчання іноземних мов. Тут ми звертали особливу увагу на той об'єктивно встановлений факт, що за комунікативного підходу в центр навчання іноземної мови різко зміщується від володіння мовними формами на процес комунікації. У силу цього в центрі навчання знаходиться особистість учня, а вчитель покликаний лише активно формувати його вміння самостійної діяльності, забезпечуючи його творчу активність і виявлення навичок самоорганізації, самооцінки й самоконтролю. У зв'язку з цим взаємодія, а також рольові позиції вчителя й учня набувають своєї особливої специфіки, що вимагає свого врахування в організації їхньої спільної діяльності в процесі навчання іноземної мови.

Інакше кажучи, студенти усвідомлювали той факт, що комунікативний підхід як і кожний із сучасних методів навчання іноземних мов, передбачає свою особливу організацію взаємодії вчителя й учня, обумовлену роллю кожного з них. Роль останнього за комунікативного підходу значно

активізується за рахунок усвідомлення своїх індивідуальних потреб і можливостей. Через це учень, одержуючи знання від учителя, членів навчальної групи та з інших джерел, повинен уміти самостійно складати свою індивідуальну програму навчання і брати на себе відповідальність за те, що вони роблять у групі; контролювати й оцінювати свої успіхи в навчанні; конструктивно вирішувати такі навчальні ситуації і проблеми, коли їхній лінгвістичний запас не зовсім адекватний висунутим вимогам.

Результати та обговорення. Студенти підводились до думки, що з цієї причини одним з найважчих управлінських завдань учителя іноземної мови є вироблення оптимальних засобів розвитку поступово зростаючої автономії учня. Обумовлено це тим, що в комунікативно спрямованому навчанні передбачається, що учні обговорюють і виробляють разом з учителем вибір своїх навчальних цілей та засобів їхнього досягнення, досліджуючи на практиці, як краще використовувати і застосовувати вже сформовані вміння та навички. У свою чергу, постійний розвиток автономії учня в процесі навчання іноземної мови призвів до виявлення таких особливостей у його організації, які фіксуються новими поняттями [6,7], як:

- self-instruction – нейтральний термін, що стосується загальних ситуацій навчання, у межах яких учні працюють без прямого контролюючого впливу вчителя;
- self-direction – термін, за допомогою якого описується певне відношення до навчального завдання, коли учень бере на себе відповідальність за прийняття рішень, пов’язаних з його навчально-пізнавальною діяльністю, проте тут виявлення його активності, спрямованої на реалізацію цих рішень, є необов’язковим;
- autonomy – термін, що описує ситуацію, у якій учень повністю відповідає за всі рішення своїх навчальних проблем і дій, що стосуються їхньої реалізації. За повної автономії учень повністю не залежить від учителя і яких-небудь спеціально підготовлених матеріалів;
- semi-autonomy - термін, що фіксує стадію, на якій учень готується

одержати повну автономію;

- self-access materials – матеріали, що наявні і призначені для самостійної роботи;
- self-manager – самоменеджемент, який розуміють як ефективний спосіб самоорганізації й самоконтролю з урахуванням особистісної ситуації розвитку, провідних потреб і перспектив саморозвитку;
- individualised instruction – навчальний процес, організований з урахуванням індивідуальних характеристик і потреб особистості учня.

Отже, ми концентрували увагу студентів і на вивченні новітнього професійного тезаурусу, сформованого в руслі зарубіжних технологій навчання іноземних мов. Зокрема, вище наведені визначення понять фіксують момент, який засвідчує, що за комунікативного підходу до навчання іноземної мови наявність мотивації учня є найважливішою передумовою успішності цього процесу. Малося на увазі, що процес навчання іноземної мови повинен бути особистісним, індивідуальним. Тому, учителеві, який несе відповідальність за велику кількість управлінсько-організаційних завдань у вигляді комплексної організації навчальних матеріалів, занять, серії вправ і завдань, системи контролю тощо, необхідно послідовно частину цих завдань перекладати на плечі учнів (вибір завдань навчання, навчальних матеріалів, методів навчання, регламентування часу виконання навчальних завдань, вибір партнерів для парної й групової роботи, підведення підсумків та оцінка результатів і т.д.).

Студенти підводилися до висновку, що комунікативний підхід до організації процесу навчання іноземної мови передбачає таке управління ним, за якого вчитель постійно залучає учнів до прийняття рішень у навчальних цілей, збільшуючи міру його відповідальності за якість одержуваних результатів. Під автономією в цьому випадку розуміється повна відповідальність учня за реалізацію завдань навчання іноземної мови.

При цьому повної автономії може досягти учень, який готовий до комунікації за будь-якої можливості; активно й зацікавлено брати участь у навчальній діяльності; обговорювати і висувати пропозиції стосовно вибору

текстів, завдань, вправ, іти на компроміс; обмінюватися знаннями, досвідом, враженнями; поважати індивідуальність інших; сумніватися і ризикувати; користуватися різними джерелами інформації; приймати поради й побажання від учителя та однокласників; оцінювати власні досягнення й успіхи інших.

У зв'язку з цим, студенти поступово розуміли, що типовими ролями вчителя за комунікативного підходу до навчання іноземної мови є ролі:

- needs analyst – аналітика потреб учнів, коли учитель бере на себе відповідальність за визначення індивідуальних потреб своїх вихованців та їх всебічного врахування під час організації навчання іноземної мови;
- counselor – радника, коли вчитель служить прикладом комунікатора, який установлює зв'язок того, хто говорить, з тим, хто слухає, використовуючи підтвердження, зворотний зв'язок;
- group process manager – менеджера групи, коли вчитель повинен забезпечити умови для успішної самостійної діяльності кожного учня, спрямованої на іншомовну мовленнєву комунікацію, але без виправлення помилок на занятті. (Це означає брати на замітку помилки, що допускаються, для того, щоб у кінці заняття продемонструвати групі правильні варіанти відповідей, надаючи учням можливість самокорекції своїх помилок, а потім забезпечуючи закріплення лексико-граматичного матеріалу, що вивчається, на практиці). [6,7].

Загалом, розглядаючи соціально-психологічні й технологічні особливості практичної реалізації кожного із сучасних методів навчання іноземної мови, ми в кожному конкретному випадку звертали увагу студентів на специфіку сполучення елементів системи:

- управління, притаманного педагогічній діяльності вчителя іноземної мови (цілі управління, його функції, методи, принципи, структура, техніка, а також сам процес управління);
- і дидактики (цілі навчання учнів іноземної мови, функції, принципи, зміст, методи, організаційні форми).

Таке порівняння значною мірою сприяло усвідомленому оволодінню

студентами основними функціями рефлексивного управління процесом навчання учнів іноземної мови. Воно дало змогу за абстрагування об'єктивувати специфіку окремих актів управлінських циклів навчально-пізнавальної діяльності учнів, що вивчають іноземну мову, та власне педагогічної діяльності вчителя, не затінюючи бачення діалектики їхнього тісного взаємозв'язку під час організації цілісного педагогічного процесу.

Висновки. У процесі навчання у вищій школі майбутній фахівець передусім повинен засвоїти зовні йому поставлені зразки професійної діяльності, її правила та операції. У такому випадку, хоча і відбувається активізація особистості студента, але, в основному, здійснюється жорсткий контроль за формами її самостійної діяльності, тобто фактично відбувається їхнє обмеження певними професійними нормативами. Однак здобуття професійно-педагогічної освіти у вищій школі має відбуватися не тільки через засвоєння професійних знань, культурних норм шкільного життя, представлених у предметній формі і у вигляді професійних способів мислення. Воно, на думку В.П.Симонова, повинно відбуватися переважно як процес усвідомлення особистістю майбутнього вчителя іноземної мови себе як суб'єкта педагогічного менеджменту на основі оволодіння структурно-функціональними компонентами своєї професійної діяльності: її цілей і завдань, змісту, засобів, технологій, принципів та методів організації [5].

У зв'язку з інноватизацією шкільної практики (широке розповсюдження нових інформаційних технологій, комп'ютеризація, тенденція до впровадження дистанційного навчання іноземних мов) модель професіограми вчителя іноземної мови сучасного типу повинна залучати блок спеціальних – управлінських – знань, умінь, навичок та рис, що дозволяють йому продуктивно керувати процесом навчання іноземної мови як цілісною педагогічною системою на основі реалізації науково обґрунтованих способів її діагностики, моделювання, організації та моніторингу якості функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Исаев Е. И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога / Е. И. Исаев, С. Г. Косарецкий, В. И. Слободчиков // Вопросы психологии. – 2000. – № 3. – С. 57–65.

2. Єременко Т. Є. Організація професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови здатних до реалізації функцій рефлексивн управління/ Т. Є. Єременко, О. М. Трубіцина // International scientific professional periodical journal “The Unity of Science” / publishing office Beranovych str., 130. – Czech Republic. – Prague, 2016 (April). – P. 32–35.

3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

4. Николаева С.Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам: Монография. – К.: Вища шк., 1987. – 138 с.

5. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: 50 НОУ-ХАУ в управлении педагогическими системами: Учебное пособие. – М.: Роспедагенство, 1999. – 427 с.

6. Curran C. A. Counseling-Leaning: A Whole-Person Model for Education. New York: Grune and Stratton.1972.

7. Richards J.C., Rodgers T.C. Approaches and Methods in Language Teaching: a Description and Analysis. - Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1991. – 171p.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗОК-ТРАГЕДІЙ

Федотова Світлана Олександрівна
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри методик дошкільної
та початкової освіти
факультету педагогіки та психології
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

Вступ. Казки-трагедії є у фольклорах багатьох народів. Архітектоніка казки-трагедії пройшла довгий шлях у своєму становленні від доби архаїки до сучасності, коли були записані останні з відомих варіантів казок.

Первісна семантика текстів цього жанру для пересічного сучасного читача й досі залишається таємничою, незрозумілою. До дитячого читання, у життя дитини казка-трагедія потрапила значною мірою випадково тільки тому, що поступово втратила своє значення у житті дорослої людини. Старше покоління протягом віків набувало історичного досвіду, накопичувало багаж найрізноманітніших знань, які, нарешті, еволюціонували в казку, але після чергового стрибка людської свідомості, який призвів до втрати цілого ряду культурних реалій і зв'язків між ними, рамки казки стали затісними для молодшого покоління. Ознакою цього є те, що діти уже давно не розуміють підтексту (моралі, історичного досвіду) казки, її алегорії, однак вони захоплені, зачаровані казковою фантастикою, її містикою.

Мета роботи. Проаналізувати структуру казок-трагедій, з'ясувати їх мораль і розібратись, у чому ж полягає їх виховний потенціал і вплив на дитину.

Матеріали і методи. Вивчення казки, її соціальної, міфологічної природи має свою історію у фольклористиці. Найбільш детально й глибоко дослідження казки є в працях В. Я. Проппа [2; 3], який дотримувався порівняльно-

типологічного вивчення фольклорних жанрів. У структурі казки В. Я. Пропп вичленував найголовніші елементи, так звані «цеглинки В. Я. Проппа», а саме: *отлучка, запрет, нарушение запрета, герой покидает дом, встреча в дороге, испытание героя, получение волшебного средства, враг побеждён, возвращение героя, счастливый конец* [2, с. 36 – 45]. Подібна побудова казки свідчить про її магічну, ритуальну функцію, що наближає казку до такого найархаїчнішого жанру, як замовляння. У казці, як і в замовлянні, поєдналися магічна ритуальна дія з магічною словесною формулою, і через це у казці часто зображуються заборонена дія, на яку накладено табу, а також потенційне, ймовірне покарання за порушення цього табу.

Схеми В. Я. Проппа показують типову будову, «моделі» казок, відповідно до яких виокремлюється їхній «будівельний матеріал»: річ у тім, що казки мають набори «цеглинок», тобто типові сюжетні елементи, ситуації, заборони, дії. І це теж підстава для розрізнення творів цього фольклорного жанру: деякі казкові тексти мають весь комплект «цеглинок», однак існує тип казок, у яких певні «цеглинки» пропущені з певною метою. «Цеглинки В. Я. Проппа» легко виявити, наприклад, у таких казках: «Курячий шлунок»; «Червона Шапочка» (французька народна казка й літературна казка Шарля Перро). На перший погляд ці казки не мають нічого спільного. Але якщо уважно придивитися до їхньої структури, то можна побачити, що складаються ці чарівні казки з так званих «цеглинок В. Я. Проппа». До того ці казки є казками-трагедіями, казками-жахів.

Результати та обговорення. Казка «Курячий шлунок» має ланцюжкову кумулятивну структуру, що свідчить про її дуже давню історію. Такі кумулятивні казки, як «Ріпка», «Рукавичка» (українські казки), «Теремок», «Колобок» (російські казки), «Курячий шлунок» (абхазька казка) віддзеркалюють архаїчне мислення наших далеких предків, вони не мають причинно-наслідкового сюжету, вони побудовані за принципом аналогії. Хронотоп цих казок – це «світ, в якому все з усім пов’язане, але ніщо ні для чого не є ані причиною, ані наслідком. Замість причинності у казках існує

суміжність у тексті, але так само і в світобудові. Загальна схема будови названих казок така: перелік кожного нового епізоду, де кожен наступний не зумовлений попереднім у причинно-наслідковий спосіб, натомість ці епізоди взаємозіставлені один із одним, нанизувані одне на одного – теоретично до безмежності» [4]. «Структурна спільність кумулятивної казки та формул замовлянь – наслідок їхньої генетичної спільності» [4].

І кумулятивні казки, і замовляння відбивають найбільш раннє, докомпозиційне сприйняття та відображення світу. Свідомості архаїчної людини не була відома композиція: світ сприймався безкомпозиційно, тобто без початку, закінчення, центру, а події розташовувалися не у причинно-наслідковому зв'язку, а за принципом аналогії, подібності. Тексти замовлянь, які належать до найархаїчнішого фольклорного жанру, побудовані за аналогією: вони не мають меж (формул зачину, розв'язки), що свідчить про їхню надзвичайну рухливість.

Структура текстів кумулятивних казок не має такої здатності змінюватись: їхня форма більш стійка, дія тут обмежена у просторі, вони мають усталені формули зачину, закінчення. Так зокрема, казка «Курячий шлунок» має усталені формули зачину й розв'язки:

Зачин. *«Жили-були дід з бабою. Дітей у них не було. Одного разу баба зарізала курку.».*

Закінчення. *«Не витримав курячий шлунок спільного натиску селян, луснув, і вискочили на волю всі його жертви».*

Отже, якщо казка має межі, то центру в її тексті бракує. У казці немає центрального, найголовнішого епізоду. Криваві епізоди ковтання все нових і нових жертв нанизуються один на одний у градуальній послідовності: від найменшої кількості жертв (спочатку одна) – до найбільшої (остання жертва: двадцять вершників).

Якщо до казки «Курячий шлунок» застосовувати схему В. Я. Проппа, то можна резюмувати, що у структурі казки є не всі «опорні цеглинки», а характер окремих «цеглинок» певною мірою змінений.

«Опорні цеглинки» та «Структурні елементи тексту»

1. «Відлучка».

Цей елемент сюжету у казці змінений. Не дід з бабою відлучаються і з домівки, а сам курячий шлунок відправляється у мандрівку світом.

2. «Заборона». «Порушення заборони».

Ці елементи у казці відсутні. Ніхто у творі не встановлює межі поведінки для курячого шлунка, ніхто його у діях не обмежує. Це він як володар (лев, чи вовк, тобто хижак) встановлює закони: хочу і ковтаю, ковтаю всіх, кого можу подолати. Ніякої заборони перед курячим шлунком не поставлено. Це він – хижак, злодій і йому немає чого боятися у світовому просторі, він сам всіх ковтне, знищить.

3. «Герой полишає домівку».

Цей елемент у тексті казки є. Герой полишає дім. Тільки його природа змінена: він тікає з дому не жертвою, а катом (наприклад, на відміну від Колобка з однойменної казки). «Тепер він розбух, впав на підлогу і покотився з дому».

4. «Зустріч у дорозі».

Таких «зустрічей у дорозі» у головного персонажа було п'ять. Всі вони закінчилися для зустрічних фатально: шлунок ковтнув двох, трьох, десятьох, двадцятьох.

5. «Випробування героя».

Лише зустріч із п'ятдесятьма робітниками стала для шлунка випробуванням, він їх не подолав. Робітники «Але ті не злякались чудовиська, підняли мотики і кинулись бити його. Не витримав курячий шлунок спільного натиску селян, луснув, і вискочили на волю всі його жертви».

6. «Отримання чарівного засобу».

Такого чарівного засобу у казці головний персонаж не отримав. Сам герой має магічну природу, але вона йому не допомогла подолати увесь світ, бо він, дійсно, протистоїть всьому світові.

7. «Ворог переможений».

Курячий шлунок є і головним персонажем і ворогом для всіх і всього, він переможений великою кількістю робітників.

8. «Повернення героя».

Додому повертаються жертви шлунка: «дід з бабою» та всі інші жертви. Сам герой луснув і повернувся у первісний стан свого існування: у небуття.

9. «Щасливе завершення».

Так, казка щасливо завершується. Зло покарано, воно луснуло. Всі його жертви залишилися живими і неушкодженими і повернулися до своїх домівок

У казці «Курячий шлунок» створено образ страху, жаху, небезпеки, тобто зла. Шлунку дається характеристика і на вербальному рівні, герой називається жадібним чудовиськом, персонаж гіперболізований: він ковтає людей двох, трьох, чотирьох, десятьох, двадцятьох; звісно, що він величезний, ненажерливий «лантух». Легко уявити курячий шлунок: він за формою опуклий, тому зрозуміло, що він перетворився на величезний зубатий, ротатий колобок, який котиться і ковтає всіх зустрічних на своєму шляху. Засобом яскравої характеристики курячого шлунка є й слово «куамачама» – це звуки, які продукує чудовисько, перетравлюючи свої жертви. Проте Курячий шлунок може ковтати і збільшуватися у розмірах лише доки не зустріне гідного супротивника, сильнішого, міцнішого.

Стосовно смислу казки, її ідеї. Звісно, що тлумачення цієї казки на сучасному рівні відрізняється від розуміння давніх людей. Ідея казки «Курячий шлунок» є прихованою, таємничою. Природа Курячого шлунка, ймовірно, метафорична, пов’язана з певними язичницькими уявленнями, зв’язок із якими для сучасної людини вже втрачено. Проте, якщо сучасний читач не може осягнути прадавній смисл, то може його переінтерпретувати, осучаснити таким чином: навіть найменша дрібничка (така маленька і непутяща, як курячий шлунок) може при нагоді перетворитися на зло, небезпеку, якщо вчасно на неї не звернути уваги.

Така сучасна інтерпретація казки «Курячий шлунок», певна річ, не має нічого спільного із архаїчним світосприйняттям, міфологічним мисленням, проте має повне право на існування, бо саме казка, навіть дуже давня, пристосовується до сучасної дійсності, і аж ніяк не навпаки.

Казка французького письменника Шарля Перро «Червона Шапочка» – це казка-трагедія /казка-жахів/. Тема казки: історія стосунків ката і жертви. Кат /тобто Вовк/ у казці «Червона Шапочка» розумний, улесливий, хитрий, обережний, облудливий маніпулянт. Жертва – довірлива, легковажна. Граматичні ознаки роду вказують, що Червона Шапочка (жіночий рід) – це дівчинка, дівчина, жінка /до речі статевозріла дівчина/, якій саме і небезпечні спокусливі чоловіки/, вовк (чоловічий рід) – це чоловік-спокусник.

Казка Шарля Перро «Червона Шапочка» закінчується трагічно: вовк проковтнув і бабусю, і онуку.

Казку «Червона Шапочка» діти початкової школи читають у 3 – 4 класі. Потрібно зазначити, що подається ця казка у читанках з щасливим закінченням /варіант братів Грімм/.

Якщо аналізувати казку «Червона Шапочка» з точки зору «цеглинок В. Я. Проппа», то можна виокремити такі досить приховані за змістом **«цеглинки»:**

«відлучка» – ***«сама дівчинка йде з домівки, хоча вона виконує завдання матері»;***

«заборона» – ***«дівчинці наказано йти довгою безпечною дорогою, а вона йде небезпечним, але коротким шляхом, через ліс, де повно хижаків»;***

«цеглинка» – ***«щасливе закінчення казки»*** змінена, модифікована. Казка закінчується трагічно: вовк з'їв бабусю й дівчинку. Своїм закінченням трагічним казка «Червона Шапочка» дуже схожа на казку «Колобок». Так, і ця казка стверджує й попереджає, що у житті багато небезпек, і потрібно бути дуже обачним і обережним, щоб не постраждати, не загинути.

Таким чином, за В. Я. Проппом, не всі «цеглинки» наявні у сюжеті казки «Червона Шапочка»: деякі пропущені, деякі змінені, модифіковані.

Висновки. Творці і народних, і літературних казок-трагедій були впевнені, що такі казки необхідні для виховання дитячої душі, тільки ці твори не повинні закінчуватися смертю героїв, тому що за дитинством іде не смерть, а дорослість (юність, молодість, зрілість), за дорослістю – старість, а лише за старістю – віддалено, нереальна і незбагненна для дитини – смерть [5, с. 263]

Психологи стверджують, що казка у житті дитини виконує різні функції, зокрема такі корекційні функції:

– підготовка до життя («Налякай казкою, щоб дитина не злякалася життя»);

– виховання емоційної сфери (емпатії: співчуття, жалості до інших);

– психологічна підготовка до напружених емоційних ситуацій [1, с. 201 – 204].

Отже, казка-трагедія обережно й поступово повинна входити у життя дитини, щоб невпинно готувати дитячу душу до складнощів і труднощів дорослого життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Осипова А. А. Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: ТЦ Сфера, 2000. – С. 201 – 204.

2. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки [Текст] / В. Я. Пропп. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1986. – 364 с.

3. Пропп В. Я. Морфология сказки [Текст] / В. Я. Пропп. – М. : Наука, 1969. – 168 с.

4. Українські замовляння / [упор. М. Н. Москаленко; авт. передм. М. О. Новикова]. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с.

5. Шаров А. И. Волшебники приходят к людям. / Шаров А. И. – М., – 1985. – С. 251 – 263.

УДК 13.00.02

ПРОЕКТНАЯ МЕТОДИКА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Щербань Лидия Михайловна
старший преподаватель
Национальный технический университет
Украины «КПИ им. И. Сикорского»
г. Киев, Украина

Активное использование педагогических и информационных технологий дает возможность более активно вовлекать студентов в процесс обучения иностранным языкам и развивать у них навыки самообразования.

Говоря о педагогических технологиях, мы подразумеваем проектную методику. Проектный подход может применяться на разных уровнях обучения иностранному языку дополнительно с основными методиками. Он может помочь реализовать одну из главных целей обучения иностранным языкам, а именно, устное общение на иностранном языке.

По мнению А.А. Леонтьева, общение является средством для сообщения или получения информации на языке собеседника. [2, с. 161].

Но следует отметить, что есть студенты, которые испытывают сложность в представлении своих мыслей даже на родном языке. Поэтому общение на иностранном языке для таких студентов, несомненно, является еще более сложным действием.

Многие методисты считают, что использование проектной методики поможет эффективно решать задачу обучения общению на иностранном языке. Использование этой методики позволяет вовлекать студентов в коллективную деятельность, чтобы решать общую задачу. [1, с. 6]. Работая вместе, студенты обмениваются информацией, анализируют, обсуждают, ищут совместными усилиями правильное решение. Кроме того, такая совместная работа желательна в условиях, которые могут соответствовать реальным условиям

общения. Важным условием положительного результата применения данной методики будет правильный выбор тематики. Подбирая темы, нужно учитывать, прежде всего, интересы и уровень языковой подготовки студентов, актуальность данной темы и т.д.

Учитывая эти факторы, преподаватель строит процесс обучения, т.е. осуществляет подбор учебных материалов, разработку упражнений, использует приемы обучения и т.д.

Использование проектного метода может служить хорошей возможностью мотивировать студентов изучать иностранный язык. Практика уже давно доказала насколько важна мотивация для достижения положительного результата в учебном процессе.

Метод проектов является положительным стимулом для развития навыков и умений самостоятельной работы, развивает инициативу, способствует развитию творческих способностей, умению реализовать свои знания на практике. Этот метод способствует расширению кругозора знаний студентов и способствует приобретению навыков критического мышления. Знания, которые студенты приобретают во время лекций, практических занятий, самостоятельной работы будут базисом для мышления. И этот базис уже основан на их собственном опыте.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Зимняя И.А., Сахарова Т.Е. (1991). Проектная методика обучения английскому языку. И. А. Зимняя, Т.Е. Сахарова. ИЯШ №3, М.: Просвещение.

2. Леонтьев А.А. (1999) Психология общения. Леонтьев А.А. М.: Смысл, 1999. – 365 с.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ЗРАДА ЯК НЕНОРМАТИВНА КРИЗА РАННЬОЇ ЮНОСТІ

Білецька Олена Давидівна
здобувач PhD, викладач психології,
ВСП «Сарненський педагогічний
фаховий коледж Рівненського державного
гуманітарного університету»
м. Сарни, Рівненська область, Україна

Вступ./Introductions. Проблематика криз в індивідуальному житті традиційно перебувала в центрі уваги гуманітарного (зокрема, психологічного) наукового мислення, однак теоретичне вивчення механізмів виникнення і чинників подолання криз розвивається з відносно недавнього часу. Так в основі виникнення кризових станів лежить наявність критичної ситуації, при якій суб'єкт зіштовхується з реальною або потенційною неможливістю задоволення своїх фундаментальних потреб і реалізації мотивів, прагнень, цінностей. Ця ситуація є проблемою, яку особистість не може вирішити звичним способом. Таким чином, криза виникає внаслідок виникнення подій, що ускладнюють реалізацію особистістю свого життєвого задуму, коли вона виявляється безсилою подолати їх вольовими зусиллями.

Мета роботи. /Aim. Висвітлення зради як ненормативної кризи ранньої юності.

Матеріали та методи./Materials and methods. В ході дослідження використовувались фундаментальні праці вчених і провідних фахівців з досліджуваної проблеми (автореферати дисертаційних робіт; монографії), періодична література. При розкритті феномену зрада застосовувався логічний метод; методи системного аналізу – для виявлення структурних зв’язків між особливостями зради в ранній юності; порівняльний аналіз – дозволив зіставити

явища з метою встановлення схожості чи відмінності між ними.

Результати та обговорення./Results and discussion Умовно всі особистісні кризи для кращого розуміння і деталізації можна розділити на дві основні категорії:

1) внутрішні (нормативні) кризи, які мають відносно виражений хронологічний, віковий характер, а причиною їх є природний розвиток особистості; такі кризи переживають всі люди, але рівень їх вираженості не завжди набуває характеру конфлікту;

2) зовнішні (ненормативні) кризи, в яких в якості стресора виступають зовнішні травматичні події – екстремальні кризові ситуації, що супроводжуються потужним негативним наслідком, ситуації загрози життю для особистості або близьких; такі кризи мають імовірнісний характер, час настання, життєві обставини, сценарії; учасники кризи випадкові, виникають внаслідок збігу обставин.

Нормативні та ненормативні кризи, пережиті в дитинстві й юності, практично завжди мають віддалені наслідки. І не обов'язково негативні. Навчившись «тримати удар», приймати життєві виклики, долати несподіванки на шляху до мети, молоді люди зможуть й надалі вистоювати в кризових ситуаціях, стаючи все більш зрілими і життєздатними.

Ненормативні кризи ранньої юності не є обов'язковими, а пов'язані зі значними кардинальними змінами умов життя. Такими можуть стати важливі життєві події, що змінюють індивідуальну біографію особи – закінчення навчального закладу, працевлаштування, одруження, народження дитини, зміна місця проживання та інші. Ці зміни соціально-економічних, тимчасових і просторових обставин супроводжуються значними суб'єктивними труднощами, психічною напруженістю, перебудовою свідомості й поведінки. До ненормативних відносяться також кризи, які обумовлені драматичними і трагічними обставинами життя, такими як інвалідність, зрада, розлучення, міграція, несподівана смерть близької людини, позбавлення волі і т.п. Ці кризи є випробуванням на межі людських можливостей, викликають емоційні

переживання і вимагають перебудови свідомості, перегляду життєвих цінностей.

Варто відмітити, що юність – останній віковий період розширення кола спілкування, тому на нього приходиться, так званий, пік міжособистісного спілкування. Дружні зв'язки, що встановилися в юності, не завжди зберігаються в подальшому житті, але здатність до таких зв'язків формується саме в цей період. Відзначаються не тільки розширення сфери спілкування, а й зростаюча індивідуалізація і відокремлення. Спілкуючись з людьми, юнаки і дівчата відчувають потребу в знаходженні своєї позиції в їх середовищі, свого «Я».

У юнацькому віці формування стосунків з протилежною статтю, побудованих на основі симпатії та любові виступає одним з головних вікових завдань розвитку. Від того, якими будуть перші романтичні відносини людини, яким чином вперше буде задоволена потреба в любові, багато в чому залежить подальше благополуччя в сфері міжособистісних відносин. У той же час саме в цьому віковому періоді по-справжньому пробуджується дане природою прагнення до іншої статі, юність розглядається як період життя, коли над іншими почуттями може домінувати всепоглинаюча пристрасть до іншої людини, прагнення «відкрити своє Я для зустрічі з Ти».

Рання юність (від 15-16 до 17-18 років) − пора виникнення і переживання першого кохання, яке відчутно впливає на емоційне життя старшокласників, становлення їх особистості. Цю пору називають «періодом утворення пар», перших побачень, перших чуттєвих контактів і відповідного зближення. Дівчата і хлопці вчаться звертати на себе увагу осіб протилежної статі, розуміти смаки й уподобання іншої сторони, пристосовуватися до них. Отже, у старшому шкільному віці створюється сприятливий ґрунт для формування міжстатевих стосунків молодих людей, які духовно збагачують їх. Але емоційна нестабільність, недостатня сформованість особистості юнака, відсутність достатнього життєвого досвіду у вирішенні різного роду проблем в сфері міжособистісних стосунків є ґрунтом для виникнення великої кількості кризових ситуацій між партнерами [3, с. 60].

У ранньому юнацькому віці ненормативні кризи нерідко провокують депресивні стани, які у дівчат зустрічаються вдвічі частіше, ніж у юнаків. Невірність партнера (зрада), нерозділене кохання, відсутність молодої людини, з якою можна зав'язати міцні відносини, призводять до стійкого неприйняття своєї зовнішності, що зводить нанівець самоповагу.

Згідно тлумачного словника, зрада розглядається як невірність, підступний перехід, приєднання до супротивника; порушення вірності у коханні, дружбі; відмовлення від своїх переконань, поглядів. Таким чином, зрада – це порушення вірності кому-небудь або чому-небудь [1].

З точки зору О.О. Бантишевої, зрада може виконувати ряд функцій: спосіб завершення відносин; спосіб привернути увагу партнера і передати йому повідомлення щодо незадоволення певних потреб; спосіб зберегти відносини шляхом реалізації потреб або компенсувати почуття неповноцінності, підвищити самооцінку [2, с. 59].

Зрада, що виникає у відносинах в ранньому юнацькому віці, є травмуючою ситуацією для більшості. Вона характеризується неоднозначністю переживань, негативними емоціями, високим потенційним руйнуванням. Зрада, як правило, тягне за собою загрозу втрати значущої людини, розрив важливих відносин, зсув загального укладу життя. Вона вважається однією з найтяжчих ненормативних криз життя особистості.

Спільними причинами зрад і для юнаків, і для дівчат є: нове кохання, помста, пошук нових романтичних переживань, випадковий зв'язок. Відмінними причинами зрад для дівчат є такі: бажання відчути себе знову коханою і значимою; відчути свою владу над хлопцем; як подяка за добре ставлення до себе; за надану послугу, за своєчасну допомогу і підтримку у важку хвилину (особливо емоційну) і т.п.; як спосіб заробити гроші. Юнаки схиляються до зради в силу таких відмінних причин, як: загострена статева потреба (в більшості випадків не пов'язують з будь-якими емоційними і духовними сторонами спілкування); «нагорода собі за успіх».

Окремі сучасні автори розглядають позитивні наслідки зради. Це

пов'язано з тим, що невірність пов'язана з гедоністичним мотивом, тобто той, хто зрадив, починає відчувати почуття провини, внаслідок чого стає більш терпимим в інтимно-сексуальній сфері зі своїм партнером, починає більше ним дорожити, відбувається переоцінка цінностей. Зраджений партнер починає прагнути до внутрішніх і зовнішніх змін на краще, намагається розвивати себе у всіх планах. В цьому випадку впоратися з наслідками зради також допомагає занурення у творчість. Згідно з дослідженнями Т.Н. Кочеткової, більшість юнаків позитивно ставиться до власних зрад, але при цьому нетерпимо відносяться до дівочих. На їхню думку, якщо фізична зрада відбувається без кохання, то в цьому немає нічого поганого і забороненого. Також з'ясувалося, що дівчата рідше зраджують своїм хлопцям [4].

При збереженні зради в таємниці почуття провини одного партнера може мати позитивний вплив на відносини. Але при відкритті даного факту суб'єкт впадає у різноманітні емоційні стани, найчастіше негативно забарвлені: злість, гнів, ревнощі, біль, образа, депресія, розчарування, відчай і ненависть.

Науковець І.М. Хмарук виділяє два види стратегій реагування суб'єкта на ситуацію зради «дезадаптивні» (ведуть до розпаду відносин) і «адаптивні» припускають збереження зв'язку) [5].

З нашої точки зору, варто відмітити кілька особливостей зради як феномену в міжособистісних стосунках ранньої юності:

1. Суб'єктивність розуміння. Різні вчинки партнера можуть бути розцінені як зрада існуючим відносинам. Це залежить від установок особистості, понять про зраду, вірності у відносинах, від виховання в батьківській родині і досвіду попередніх відносин.

2. Травматичність тільки після факту її розкриття і можливий позитивний вплив на відносини до цього.

3. Сукупність негативних і позитивних переживань.

4. Для людини, яка зрадила відносини все ж є привабливими і не втрачають своєї актуальності. Причин може бути багато: прихильність і звичка до партнера, фінансові питання і т.д.

Висновки./Conclusions. Таким чином, зрада може виступати як позитивним чинником, що сприяє зміцненню взаємин, зміни обох партнерів у кращу сторону. Однак не варто забувати, що в більшості випадків зрада є руйнівним чинником в стосунках, оскільки встановлення її факту може підірвати психічне і фізичне здоров'я зрадженого партнера. Також зрада – дисфункціональний стабілізатор відносин в парі, вона є маркером неблагополуччя, проблем в спілкуванні, відсутності довіри і справжньої близькості. У зв'язку з цим важливо використовувати виховний потенціал сім'ї та інших агентів соціалізації для розвитку в ранньому юнацькому віці усвідомленого ставлення до побудови партнерського спілкування в шлюбно-сімейних відносинах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічний тлумачний словник. URL: https://ukrainian_explanatory.academic.ru/62057/%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B0 (дата звернення: 08.04.2021).

2. Бантишева О.О. Гендерно-вікові особливості схильності осіб юнацького віку до активної поведінки. *Молодий вчений*. 2016. № 1 (28). С. 58-63.

3. Журавльова Л., Коломієць Т., Шмиглюк О. Психологічні особливості міжособистісної взаємодії в юнацькому віці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2020. Випуск 9(54). С. 58-68.

4. Кочеткова Т.Н. Социальные представления о допустимости измены в контексте гендерных отношений. *Мир науки. Педагогика и психология*. 2017. №1. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnye-predstavleniya-o-dopustimosti-izmeny-v-kontekste-gendernyh-otnosheniy/viewer (дата обращения: 07.04.2021).

5. Хмарук И.Н. Социально-психологические корреляты выбора способа реагирования в ситуации измены супруга: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Москва, 2000.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Верютіна Олена Олександрівна
директор комунального закладу
«Харківський дитячий будинок «Родина»
Харківської міської ради»,
Калініна Тетяна Станіславна,
канд. психолог. н., доцент кафедри
корекційної освіти та спеціальної психології
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
Роменкова Людмила Михайлівна,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
комунального закладу
«Харківський дитячий будинок «Родина»
Харківської міської ради»,

Вступ. Складність завдань, які постають сьогодні перед Україною у зв'язку із різким збільшенням кількості дітей, що опиняються у складних життєвих обставинах (СЖО), соціальне сирітство, безпритульність, зростання дитячої злочинності вимагають від органів управління освітою, педагогічної науки нових нестандартних підходів у розв`язанні проблем навчання, виховання цих дітей.

Внаслідок несприятливих соціальних умов в нашій країні з'являється багато дітей, що опинилися у складних життєвих обставинах: перш за все це діти-сироти, діти, які залишилися без піклування батьків, діти з багатодітних та малозабезпечених сімей.

Одним із пріоритетних завдань системи соціального захисту є забезпечення необхідного рівня соціалізації дітей, які опинились у складних життєвих обставинах. Загальновідомо, що соціалізація є складним і тривалим процесом придбання дитиною соціального досвіду, всебічного формування її особистості, адаптації до навколишнього середовища [5]. Соціалізація має

ґрунтуватися на засвоєнні дітьми відповідних форм поведінки з поступовим переходом до самостійної реалізації їхніх особистісних установок у процесі поетапного «культурного зростання» (за Л.С.Виготським). Тому повноцінна соціалізація дітей, які опинились у складних життєвих обставинах повинна супроводжуватися організацією корекційно-педагогічного процесу [4].

Доведено, що соціалізаційний процес дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, потребує психолого-педагогічного супроводу на всіх рівнях, а формування і зміцнення суб'єктної позиції таких дітей, активізація їхнього внутрішнього потенціалу, розкриття здібностей, допомога в самореалізації та самоствердженні є важливими завданнями психолого-педагогічного забезпечення розвитку підростаючих особистостей.

Психологічна підтримка спрямована на мобілізацію внутрішніх ресурсів дитини, з метою формування впевненості та мотивації щодо подолання почуття тривоги, психологічних комплексів, невпевненості в своїх силах, зміцнення активної, діяльнісної особистісної позиції. Вона може здійснюватися шляхом надання психологічних консультацій з метою покращення мікроклімату сім'ї, збереження психологічного здоров'я членів сім'ї, набуття впевненості в своїх силах, адаптації до середовища, поліпшення взаємин з оточенням, обговорення наявних проблем з членами сім'ї та надання рекомендацій щодо їх вирішення, формування навичок подолання труднощів та конфліктів з оточенням, організація та координація психотерапевтичних груп та груп самодопомоги, психологічна діагностика корекція та реабілітація.

Слід зазначити, що педагогічна підтримка орієнтована на превентивну та оперативну допомогу дітям, сім'ям шляхом надання їм необхідної соціально-педагогічної інформації, проведення просвітницької роботи, консультацій, бесід тощо. Зокрема науковець Т. Анохіна поняття «педагогічна підтримка» розглядає як відбір і використання системи педагогічних засобів, реалізація яких забезпечує допомогу у самостійному індивідуальному виборі особистістю своєї поведінки, у подоланні перешкод самореалізації у комунікативній, творчій та інших видах діяльності [1].

Мета роботи. Визначення та створення психолого-педагогічного супроводу дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Матеріали та методи.

Доведено, що процес соціалізації дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, потребує соціально-психологічної допомоги на всіх рівнях, а формування соціальної готовності таких дітей, активізація власного соціального потенціалу, адекватності у спілкуванні, розкриття здібностей, допомога в самореалізації та самоствердженні є важливими завданнями стимулювання їх соціального розвитку.

Основна увага науковців спрямована на соціальне становлення дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах. Відповідно, заклад дошкільної освіти відіграє важливу роль у формуванні соціальної готовності до навколишнього світу дітей у СЖО.

Питання соціального становлення дошкільників висвітлено в працях Г. Абрамової, А. Богуша, Л. Божович, О. Кононко. Концептуальні питання соціального розвитку, виховання й навчання дітей дошкільного віку досліджували В. Кудрявцев, С. Козлова, Л. Коломийченко, Л. Обухова, Д. Фельдштейн. Фактори, засоби та зміст соціального становлення дошкільників висвітлено такими науковцями, як Т. Бабунова, Л. Коломийченко, С. Козлова, Л. Трубайчук.

Знаходячись у складних життєвих обставинах, дитина потрапляє в ситуацію, яка серйозно впливає на її благополуччя, безпеку життєдіяльності з яких вона не завжди спроможна вийти самостійно. У цьому випадку їй потрібна психолого-педагогічна допомога [6].

Тому соціальна значущість та актуальність проблеми зумовили проведення дослідно-експериментальної роботи за темою «Психолого-педагогічні умови соціальної підтримки дітей у складних життєвих обставинах» на базі комунального закладу «Харківський дитячий будинок «Родина» Харківської міської ради» на 2017-2021 роки.

Для якісного проведення дослідно-експериментальної роботи була

розроблена Програма дослідно-експериментальної роботи на 2017-2021 роки, визначені об’єкт, предмет, мета, завдання, теоретичні та емпіричні методи, етапи дослідження. З метою підготовки до науково-дослідної роботи за темою експерименту в дитячому будинку відбувся перерозподіл управлінських функцій; був запроваджений моніторинг експериментальної роботи; створені творчі групи; підібрано матеріал для проведення педрад, семінарів; були запроваджені різноманітні форми роботи з батьками дітей, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Протягом дослідно-експериментальної роботи на базі комунального закладу «Харківський дитячий будинок «Родина» Харківської міської ради» нами досліджувалась соціальна готовність дітей дошкільного віку у СЖО до навколишнього світу.

Метою констатувального етапу експерименту було вивчення сформованості компонентів соціальної готовності в дітей у СЖО.

Для дослідження сформованості комунікативної компетентності у дітей дошкільного віку у СЖО ми використовували такі методики:

1. Методика «Називання знайомих предметів (12), зображених на картинці (активний словник);

2. Методика «Запитати і вгадати» (П. Торренс)» [3].

Для дослідження сформованості соціальної компетентності у дітей дошкільного віку у СЖО ми використовували такі методики:

1. Методика «Бесіда» (модифікація Роменської Т.Г.);

2. Методика «Оціни вчинок» (А. Бомаріс) [3].

За результатами проведення методик зафіксовано, що діти у СЖО не вміють будувати й аналізувати взаємовідносини із значущими дорослими, однолітками. Це без сумніву негативно позначається не лише на поведінкових проявах, але й негативно впливає на соціальне становлення дитини у СЖО. Спостерігається несформованість засобів комунікації як з однолітками, так і з дорослими, пошуку шляхів вирішення проблемних ситуацій, що, у свою чергу, негативно позначиться на включенні дитини до життя, адже внаслідок низької

комунікативної спроможності дитина ризикує опинитися поза межами дитячого колективу [2].

Також протягом дослідно-експериментальної роботи на базі комунального закладу «Харківський дитячий будинок «Родина» Харківської міської ради» нами досліджувалась педагогічна батьківська компетентність.

Було розроблено та підібрано діагностичний інструментарій для дослідження рівнів сформованості педагогічної батьківської компетентності сімей дітей у СЖО:

1) для вивчення мотиваційного компонента підібрано методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича;

2) для вивчення комунікативного компонента підібрано тест-опитувальник батьківського ставлення А. Варга та В. Століна.

Низький рівень сформованості педагогічної батьківської компетентності сімей дітей у СЖО свідчить про ставлення батьків до дитини як такої, яка не досягне успіху в житті, вони проявляють у спілкуванні з нею авторитаризм, намагаються нав’язати дитині власну точку зору, незважаючи на те, що дитина її не розуміє, не довіряють своїй дитині, дорікають їй у неуспішності, більшість батьків відчувають до дитини злість, роздратованість, прикрість і образу.

Результати та обговорення. У процесі організації експериментальної роботи з формування компонентів соціальної готовності за її компонентами – соціальна компетентність і комунікативна компетентність у дітей у СЖО, спеціально розроблена корекційно-розвивальна програма «Сходинки адаптації до навколишнього світу». Програма має допомогти дітям дошкільного віку у СЖО реалізувати власний соціальний потенціал у провідній для них ігровій діяльності й забезпечити умови для входження у соціокультурне середовище.

Мета програми передбачає покомпонентне формування соціальної готовності дітей дошкільного віку у СЖО до навколишнього світу. Програма має допомогти дітям дошкільного віку у СЖО реалізувати власний соціальний потенціал у провідній для них ігровій діяльності й забезпечити умови для входження у соціокультурне середовище. Форми роботи з дошкільниками

повинні поєднувати індивідуальну й групову.

Дослідження засвідчило, що підвищувати педагогічну компетентність батьків дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах доцільно через методи, форми й механізми психолого-просвітницької роботи із батьками дітей організованою педагогічним колективом закладу.

Реалізація психолого-педагогічної роботи з батьками з розвитку педагогічної батьківської компетентності відбувалася з використанням різноманітних інтерактивних методів. Такий вибір зумовлювався тим, що інтерактивна діяльність передбачає організацію та розвиток діалогічного спілкування її учасників, веде до їхнього взаєморозуміння, взаємодії в розв'язанні спільних, але значущих для кожного завдань [4].

Інтерактивна діяльність реалізовувалася нами за допомогою соціально-психологічного тренінгу, консультативного пункту для батьків «Дошколярик», клуба для батьків «Турботливі батьки».

Висновки. Отже, зміна ставлення до умов виховання дитини, їх покращення, здійснюють позитивний психологічний вплив на індивідуальні особливості, і змістовні характеристики процесів соціалізації дітей СЖО. Тому, необхідно в дошкільному віці намагатися розкрити якомога більший потенціал дитини, а також шляхи його розвитку.

В основу взаємодії сучасного закладу дошкільної освіти і сім'ї покладається співробітництво, яке потрібне в інтересах дитини. Успішному входженню дітей СЖО в соціокультурний простір сприяє активна участь у освітньому процесі батьків дітей, або осіб, які їх заміщують. Своєчасно надана психолого-педагогічна допомога оптимізує особистісний розвиток дитини і сприяє зняттю психологічних проблем у самих батьків. Вони активно включаються в психокорекційний і одночасно виховний процес. Останній робить позитивний вплив на формування адекватних дитячо-батьківських контактів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохина Т. В. Идеи и технологи педагогической поддержки в образовании США, Великобритании, Голландии Воспитание и педагогическая поддержака детей в образовании: Материалы все рос.конф. Под ред. О. С. Газмана. М., 1996. С.16-57.

2. Калініна Т.С. Вивчення та формування соціальної готовності дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах Науковий журнал «Габітус» Випуск 21 Видавничий дім «Гельветика» 2021, С. 124-128

3. Лемак М.В, Петрище В.Ю. Психологу для роботи: діагностичні методики, Ужгород, 2012. 615 с.

4. Організація соціальної роботи з дітьми та молоддю, які опинились у СЖО. Практичний посібник для спеціалістів соціальної сфери. К.: ХХ, 2011. 304 с.

5. Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді: узагальнення досвіду проекту : інформ.-метод. матер. К., 2007. 144 с.

6. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: Метод і техніки: Методичний посібник. Вінниця : ФОП Рогальська І.О., 2016. 234 с

АНАЛІЗ ВИВЧЕННЯ ФАХІВЦЯМИ ПРОБЛЕМ СТРЕСУ ТА СТРЕСОСТІЙКОСТІ

Даниленко Наталія Володимирівна
к. псих. н, доцент,
Сулім Вікторія Олександрівна
магістрант кафедри психології
ХНПУ імені Г.С.Сковороди
м. Харків Україна

Сьогодні проблема стресу в світі є особливо актуальною в зв'язку з пандемією Covid-19. Стресовий фактор, пов'язаний з вірусом, що привів до пандемії, в першу чергу зачіпає інстинкт самозбереження. Щоденні новини щодо кількості хворих та померлих мимоволі впливають на психологічний стан людей, що в більшості випадків призводить до стану стресу. Життя людини постійно супроводжується стресами різного характеру: робочі та сімейні стреси; проблеми зі здоров'ям; небезпека; стреси, пов'язані з адаптацією в новому середовищі; відповідальність; прийняття швидких і важливих рішень; великі розумові та емоційні навантаження тощо. В результаті стресу більшість людей потребують психологічної допомоги, тому що власноруч вони часто бувають неспроможними допомогти собі подолати наслідки.

Окрім страху захворіти та чималий ризик померти, ситуація з пандемією впливає і на загальний стан невпевненості людей щодо роботи. Це довела всесвітня організація Ipsos, яка провела дослідження в 28 країнах світу щодо впливу Covid на роботу. Результати дослідження показали, що близько половини працюючих дорослих відчувають підвищену тривогу через невпевненість в їх робочих місцях (56%), стрес через зміни в робочих процесах (55%), збільшення сімейних обов'язків, таких як майже цілодобовий догляд за дітьми (45%), труднощі з пошуком балансу між роботою і життям (50%). І все це - в результаті пандемії COVID-19 [4].

Метою нашого дослідження є визначення головних положень про стрес,

що існують на сьогодні, щоб мати можливість надавати кваліфіковану психологічну допомогу людям, які потерпають від його наслідків.

Методом дослідження ми обрали аналіз робіт фахівців в області стресу та факторів, що впливають на стресостійкість людини, а також узагальнення отриманих результатів.

Отже, в результаті проведеного теоретичного дослідження можна відзначити наступне. В перекладі з англійської термін «stress» означає натиск, напруга. Довгий час цей термін використовувався переважно в технічних науках. В такі науки як медицина, психологія та біологія він був введений лише в 1936 році канадським дослідником Гансом Сельє. Автор звернув увагу на те, що симптоми багатьох хвороб мають подвійну структуру - специфічну, характерну для даної хвороби, і неспецифічну, однакову для різних захворювань. Сельє показав незалежність процесу пристосування організму людини від характеру впливу або екстремальності. Він писав, що немає значення приємна або неприємна ситуація, з якою ми зіткнулися. Має значення лише інтенсивність потреби в перебудові або адаптації.

Психологічний стрес - це особливий психічний стан, який характеризується неспецифічними системними змінами активності психіки людини, що виражають її організацію та мобілізацію в зв'язку з виниклими підвищеними вимогами нової ситуації. Стрес негативно позначається на психічному здоров'ї людини і може викликати безсоння, роздратованість, схильність до депресії, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Проте стрес впливає не тільки на психічне, але й на фізичне здоров’я людини. При стресі виділяється гормон кортизол, який має вплив на роботу всіх систем організму. Це призводить до порушень роботи серцево-судинної і нервової систем, що позначається на всіх органах та системах. Сьогодні деякі дослідники відзначають, що у будь-якому соматичному захворюванні в тій чи іншій мірі присутній і психогенний фактор.

В психології виділяють позитивну (Еустрес) і негативну (Дистрес) форми стресу. В результаті еустресу підвищується функціональний резерв організму,

відбувається його адаптація до стресового фактору. В результаті дистресу людина проявляє дезадаптивну поведінку і неспроможна повністю адаптуватися до стресових ситуацій та спричинених ними наслідків.

Стресори - фактори, які викликають стрес, поділяють на фізіологічні та психологічні. До фізіологічних стресорів відносяться низька або висока температура, дії, що спричиняють біль, надмірне фізичне навантаження тощо. Вони безпосередньо впливають на тканини тіла. Психологічні стресори є стимулами, які сигналізують про біологічну або соціальну значущість події. До них відносяться сигнали про небезпеку, образи, необхідність швидко приймати важливі рішення та ін.

Підсумовуючи все вищезазначене, виникає необхідність з'ясувати, які фактори позначаються на стресостійкості, чи може людина вплинути на свій рівень стресостійкості і як в цілому зменшити вплив стресу на своє життя.

Стресостійкість є інтегральною якістю особистості, що характеризується низьким рівнем тривожності, емоційною стабільністю, високим рівнем саморегуляції, здатністю переносити значні інтелектуальні, вольові та емоційні навантаження і психологічною готовністю до стресу.

Аналіз психологічної літератури показав, що багато вчених – Г. Сельє, Р.Лазарус, В. Бодров, Ю. Щербатих, О. Баранов, Б. Варданян та ін. - вивчали питання стресу та стресостійкості. Кожен з них мав свій підхід і розглядав ці питання в контексті свого напрямку.

Наприклад, американським психологом, фахівцем в області психологічного стресу Р. Лазарусом та його колегами було вивчено взаємозв'язок між хворобами та стресом «повсякденної суєти». Ними була розроблена шкала (Hassles Scale, 1981), що складалася зі 117 пунктів, в яких були питання щодо здоров'я, сімейних проблем, зайнятості та фінансової складової життя. В результаті дослідження було встановлено, що повсякденний клопіт краще прогнозує психологічну складову хвороби, ніж конкретні події, що відбуваються в житті людини. Це пов'язано з «ефектом накопичення» проблем, які окремо одна від одної не мають суттєвого значення, але згодом

їхня загальна вага призводить до стану стресу. Також науковці звернули увагу на «ефект посилення» - в разі складної життєвої ситуації реакція на повсякденні негаразди посилюється [3, с.26].

Інше дослідження в галузі стресу було проведено в Німеччині в 2012 році Федеральним відомством з охорони праці та виробничої медицини Bundesanstalt für Arbeitsschutz und Arbeitsmedizin (BAuA). В дослідженні прийняли участь більше 20 тисяч людей, зайнятих в різних галузях німецької економіки. Результати показали, що до числа факторів, які викликають стрес, відносяться тривалий цейтнот, неможливість зосередитися на виконанні одного завдання, монотонна робота, а також відсутність можливості відпочити. Виходячи зі звіту BAuA можна побачити, що стрес, який відчуває співробітник, скорочується, якщо він може самостійно визначати свої завдання і тимчасові рамки їх виконання, а також за умов підтримки колег та керівництва.

Численні дослідження в цій галузі виявили взаємозв'язок стресостійкості з рядом психологічних якостей. Так, наприклад, люди з інтернальним локусом контролю мають меншу схильність до дистресу в складних ситуаціях у порівнянні з людьми, які звикли шукати причини того, що з ними відбувається в зовнішніх обставинах. Невпевненість в своїх силах та низька самооцінка загалом робить людину менш стійкою відносно стресу.

Також великий вплив на схильність до дистресу може мати стиль життя людини. Наприклад, надмірне вживання алкоголю, паління, переїдання, малоактивний спосіб життя знижують здатність організму щодо опору стресу.

Багато наукових праць присвячені темі формування стресостійкості.

Доцент кафедри педагогіки та психології ХНУВС, кандидат психологічних наук В.В. Доценко у своїй роботі пропонує «систематизувати методи розвитку здатності опановувати стресом за трьома напрямками: профілактика, нейтралізація і корекція негативних стресових станів та відновлення ресурсів організму» [1, с.29].

Кандидат психологічних наук Г.М. Дубчак, що досліджувала психологію становлення професійної стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних

професій, зробила висновок, що «розвиток професійної стресостійкості буде більш ефективним за умови реалізації у діяльності психологічної служби програми психологічного супроводу, який передбачає включення студента у цей процес протягом навчання у вузі, врахування специфіки особистісного розвитку студента на кожному з курсів навчання, спрямованість на розвиток професійно важливих якостей майбутніх фахівців соціономічних професій» [2, с.126].

Для розвитку стресостійкості необхідно в першу чергу піклуватися про своє здоров'я, як фізичне так і психічне, намагатися утримуватися від шкідливих звичок, слідкувати за харчуванням, частіше гуляти на свіжому повітрі, вчасно лікуватися, не перенавантажувати себе, а також звертати увагу на свій емоційний стан, захищати себе від «токсичного» оточення, навчитися казати «ні» в ситуаціях, що протирічать вашим бажанням і частіше робити те, що приносить задоволення.

Таким чином, зробимо висновки. 1. Факторів, що викликають стрес, чимало. До них відносяться суттєві зміни в житті (весілля, розлучення, нова робота, зміна місця проживання та ін.), будь-які сильні емоції, тривожність, перевтома, хвороби, значні фізичні навантаження, різка зміна температури, шкідливі звички тощо. 2. Стресова реакція залежить від ставлення людини до ситуації, що тісно пов'язано з її особистісними якостями, життєвим досвідом.

Існує позитивна реакція (еустрес), наслідком якої є підвищння функціонального резерву організму. 3. Деякі людини мають високу стресостійкість, що допомагає їм у подоланні стресу та його наслідків і збереженні здоров'я на всіх рівнях. 4. Здебільшого, стресостійкість зміцнюється при здоровому способі життя. 5. У випадках, коли людина сама не спроможна подолати наслідки стресу, є психологічні засоби і механізми фахової допомоги. 6. Для підвищення рівня стресостійкості у здобувачів гуманітарних професій, слід залучати працівників психологічної служби ВНЗ, з метою профілактики, нейтралізації і корекція негативних стресових станів та відновлення ресурсів їхнього організму. 7. Актуальність розробки програм психологічної допомоги у

зв’язку із пандемією COVID-19.

Наше вивчення проблеми стресу та стресостійкості, у подальшому, передбачає розробку програми психологічної допомоги у подоланні наслідків стресу та підвищення рівня стресостійкості здобувачів вищої освіти. Якщо все ж таки людина загрузла в стані стресу, потрібно не затягувати з цією проблемою, а звернутися за кваліфікованою допомогою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доценко В.В. Методи розвитку стресостійкості у правоохоронців на етапі фахової підготовки. *Право і безпека.* 2018. Вип. №2 (69). С. 29–36.

2. Дубчак Г.М. Психологія становлення професійної стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій: дис. … канд. психологічних наук : 19.00.07 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2018. 168 с.

3. Зливков В.Л., Лукомська С.О., Федан О.В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.

4. https://www.ipsos.com/ua-ua

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДРУЖБИ В РЕАЛЬНОМУ І ВІРТУАЛЬНОМУ СВІТІ

Єльчанінова Тетяна Миколаївна
к.психол.н., доц., доцент кафедри психології,
Пенцова Ірина Валеріївна
магістрантка,
Національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна

Вступ. Дружба вважається одним з найбільш психологічно важливих видів міжособистісних відносин. Не випадково її етико-філософські та психологічні аспекти, зміст і специфіка з самого початку XX століття знаходяться в зоні уваги вітчизняних психологів-дослідників і педагогів. З розвитком онлайн-технологій соціальні відносини, в тому числі й дружні, перемістилися в інтернет-спільноти, що надають надзвичайно широкий спектр можливостей для розширення свого кола спілкування шляхом віртуальних знайомств.

Мета – розглянути психологічні аспекти дружби та онлайн дружби., розкрити основні проблеми виникнення дружби в різні періоди дитинства та в підлітковому віці.

Матеріали і методи. У статті здійснено теоретичний розгляд проблеми із застосуванням таких методів теоретичного дослідження, як аналіз, синтез, узагальнення і систематизація поглядів на проблему, здобутків сучасної науки, визначення напрямку емпіричного дослідження.

Результати і обговорення. Онлайн дружба вимагає окремого дослідження. Це явище стало поглиблено обговорюватися в науковій літературі у 2010-х рр. До цього вже існувало багато мережевих спільнот, в яких люди демонстрували приятельські відносини, перебуваючи при цьому ледве знайомими. Однак в середині 2000-х років з'являється і до початку наступного десятиліття стає неймовірно популярним новий інструмент комунікації –

соціальні мережі. Кількість акаунтів в соцмережах весь час зростає, і тепер майже кожен користувач не уявляє свого онлайн життя без постійного листування з сотнями ледь знайомих людей, які соцмережа пропонує називати «друзями». Але чи завжди дружба та онлайн дружба одне й те саме? Чи дійсно можна назвати друзями всіх тих, чиї контакти зберігаються в телефонах та соцмережах?

Сучасна психологія трактує дружбу як найважливіший феномен, що визначає індивідуальний розвиток особистості. Дослідники визначають, що наявність близьких друзів служить найважливішою умовою і показником суб'єктивного благополуччя (Д. Майерс, С. Москаленко, Д. Юм та ін.). Недарма в визначеннях дружби постійно підкреслюється наявність довіри: друг – це людина, якій можна сказати все.

У ранньому віці дитина вибирає друзів, що називається, за територіальною ознакою: сусіди по будинку, двору. У цей період поняття «дружба» включає тільки спільні ігри. У своєму маленькому суспільстві дошкільник виробляє соціальні навички, особистісні якості. Малюки діляться іграшками, пригощають один одного ласощами, сильні намагаються захищати слабких.

Коли дитина вступає в шкільне життя, вона формує інші пріоритети. На перше місце висувається навчання, а у виборі друга, частіше за все, діють гендерні відмінності (хлопчики більше дружать з хлопчиками, дівчатка – з дівчатками).

Особливого значення дружба набуває в перехідному віці, коли відбуваються найважливіші процеси – розширення життєвого світу і кола спілкування особистості, формування особистісної та соціальної ідентичності, придбання та зміцнення соціальних зв'язків з іншими людьми. Діти прагнуть завоювати авторитет, зміцнити свій статус, чимось виділитися. Важливість дружби підкреслюється дорослішанням і виникненням необхідності поділитися потаємним, спитати поради. Підліткова дружба носить такий же яскравий емоційний характер, як і всі психологічні прояви дітей в даний період.

Відносини починають будуватися на симпатіях і антипатіях. Характерною рисою дружніх відносин на даному етапі виступають нескінченні телефонні розмови. Ці багатогодинні бесіди викликають нерозуміння і навіть роздратування батьків. Насправді такі «розмови ні про що» є своєрідною психотерапією, демонстрацією довіри і прихильності між підлітками.

Ще не так давно дружба між дітьми або підлітками складалася сама собою. Однак сьогодні підростаюче покоління так багато часу проводить із різними гаджетами, що прості способи знайомства оффлайн викликають в них труднощі. Соціальні мережі в цьому сенсі більш доступний для дітей спосіб завести друзів.

Соціальні мережі задовольняють потребу підлітка в спілкуванні і в цьому плані виступають ефективним інструментом не тільки організації комунікації, але й її розширення. Вони сприяють появі зв'язків, які згодом можуть набути особливого значення для підростаючої особистості. Про це свідчить досягнення школярами в соціальних мережах «числа Данбара» - величини, що позначає граничну кількість стійких соціальних зв'язків, які може підтримувати доросла людина.

Проте кількість міжособистісних зв'язків не завжди означає якість, тому питання про те, наскільки близькими, емоційно глибокими і насиченими можуть бути дружні відносини, які з’явилися та підтримувалися за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, залишається відкритим. Якщо в реальній дружбі підлітки відзначають високу значимість присутності таких компонентів, як безпосередній контакт, емоційний обмін, довіру, спільне проведення часу, взаємодопомогу, то у віртуальній дружбі, навпаки, в якості її особливостей підкреслюють їх відсутність.

У віртуальній дружбі безпосередній контакт зі співрозмовником компенсується інформаційним обміном і залишає стійке відчуття відсутності близькості. Довіра і безпека обертаються недовірливістю і тривогою, відчуттям небезпеки. Таким чином, віртуальна дружба, в порівнянні з реальною дружбою, це як би «дружба по листуванню», дружба навпаки, в який всього, що якраз

треба, не вистачає.

Серед довірених осіб підлітків, безперечно, лідирують реальні друзі. Проте віртуальні «незнайомі друзі» в ієрархії міжособистісних відносин займають почесне друге місце. Незважаючи на те, що діти категорично характеризують дружбу в соціальних мережах як «мало емоційну» і навіть фальшиву, вони віддають більшу перевагу віртуальному другу, а не реальному знайомому. Більше половини дітей, що мають «незнайомого друга», діляться з ним своїми переживаннями, радяться, чекають від нього допомоги.

Все це показує, що новий феномен «незнайомого друга» займає в системі міжособистісних відносин сучасного підлітка найважливіше місце. Цей специфічний вид дружби став масовим, а також більш «відчутним» і багатогранним – інформаційно-комунікаційні технології дозволяють не тільки написати «незнайомому другу», але ще почути і побачити його. Це ще один значущий штрих до портрета цифрового покоління, що вимагає свого подальшого вивчення.

Висновки. У статті визначено психологічні аспекти дружби та онлайн дружби. Розкрито основні проблеми виникнення дружби в різні періоди дитинства та в підлітковому віці. Зауважено на різниці почуттів, які діти відчувають в реальній та в онлайн дружбі. Тому вважаємо за необхідність емпіричного вивчення феномену віртуальної дружби.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белинская Е.П., Жичкина А.Е. Современные исследования виртуальной коммуникации: проблемы, гипотезы, результаты. *Образование и информационная культура*. Москва: Центр социологии образования, 2000. С. 395–431.

2. Дослідження психологічних явищ: психологічний пошук магістрантів. Збірник наукових праць / За ред. О. Л. Мачушник. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2018. С. 12-16.

3. Зінченко О. В. Розвиток поняттєвого мислення підлітків у процесі

інтернет-спілкування : автореферат канд. психол. наук, спец.: 19.00.07 - пед. та вік. психологія. Київ : Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2016. 23 с.

4. Черних Л.А. Особливості дружніх стосунків старших підлітків. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. прац*. Луганськ, 2014. № 2.

5. Шахмартова О. М., Болтага Е. Ю. Психологические аспекты общения в социальных сетях виртуальной реальности. *Известия ПГПУ им. В. Г. Белинского*. 2011. № 24. С. 1002–1008.

6. Dunbar, R. Do online social media cut through the constraints that limit the size of offline social networks? London: Royal society open science, 2016.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВУ ДОВІРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Крива Наталя Леонідівна
вихователь, ЗДО №53 «АБВГДЕЙКА», м. Житомир
науковий кореспондент,
лабораторія психології дошкільника,
інститут психології
імені Г.С.Костюка НАПН України

Вступ. /Introductions. Розвиток інформаційних технологій, їх проникнення в різні сфери життя впливають на розвиток особистості сучасної дитини, значно розширюють освітньо-виховні можливості, але поряд з тим призводять до замкненості, тривожності, емоційної нестабільності тощо. Тому особливої актуальності набуває завдання підготувати зростаюче покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, навчити розуміти та усвідомлювати наслідки їх впливу. Для цього необхідно формувати у дітей здатність інтегрувати сильні психоемоційні впливи, вміння взаємодіяти з іншими людьми, здатність довіряти собі, іншим та світу як безпечному місцю.

Мета роботи. /Aim. Виходячи з цих міркувань, поставили перед собою завдання – за допомогою спостереження з'ясувати особливості проявів довіри дитини старшого дошкільного віку, визначити рівні її сформованості.

Матеріали та методи. / Materials and methods. Дослідження проявів довіри дітей старшого дошкільного віку до соціального оточення в умовах сучасного інформаційного середовища проводилося на базі ЗДО №53 «АБВГДЕЙКА» м. Житомира. Вибірку респондентів склали діти віком 5-6 років (вихованці старших груп ЗДО) 54 особи. Було обрано метод цілеспрямованого спостереження, яке здійснювалося під час режимних моментів, ігрової та навчальної діяльності, та відбувалося за розробленими нами на основі наукових досліджень довіри дітей дошкільного віку

показниками відповідно до когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів довіри: наявність в уяві «моделі» людини, якій можна довіряти; відчуття безпеки та захищеності; вміння встановлювати емоційно-довірчі контакти; готовність поділитися іграшкою (грою), яку приніс з дому; прояв довіри до дорослого, визнання його авторитету; звернення до дорослого по допомогу. Характеристики та бальні оцінки прояву зазначених вище показників представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Прояви довіри дитини ст. дошк. віку	**Показники та їх характеристика**	**Бальна оцінка**
Наявність в уяві «моделі» людини, якій можна довіряти	Розуміє поняття «довіра до іншого», «щирість», «надійність», вміє на основі власного життєвого досвіду оцінювати безпечність дорослого для себе, усвідомлює якості, які сприяють формуванню довірчих стосунків, може передбачати наслідки виявленої довіри по відношенню до інших.	3
	Частково розуміє поняття «довіра до іншого», «щирість», «надійність», з цікавістю розглядає незнайомих дорослих, що заходять в групу, спостерігає за реакцією педагога на їх появу, тому що не завжди може оцінити, наскільки ці люди безпечні, в недостатній мірі усвідомлює якості людей, яким можна довіряти.	2
	Не може пояснити, що означає довіряти іншій людині, з пересторогою ставиться як до знайомих, так і незнайомих, не вміє встановлювати причинно-наслідкові зв’язки та оцінити, кому варто довіряти, а хто може бути небезпечним.	1
	Відкрито виражає готовність до спілкування, довіряє практично усім, приймає думку та виконує вимоги не лише дорослих найближчого оточення, а й незнайомих людей, не вміє реально оцінювати людей та ситуацію, в якій знаходиться.	0
Відчуття безпеки та захищеності	Активний, поводить себе розкуто та невимушено, настрій підвищено гарний, поява сторонніх дорослих в групі не викликає дискомфорту.	3
	Спокійний, самостійний, має позитивний оптимістичний настрій з цікавістю розглядає незнайомих дорослих, що заходять в групу,	2

	спостерігає за реакцією педагога на їх появу.	
	Врівноважений,спокійний, потрібний час, щоб звикнути до нового оточення.	1
	Пригнічений, сумний, має тривожний настрій, відсторонений погляд, не може пояснити причину тривоги та страху, намагається бути ближче до дорослого.	0
Вміння встановлювати емоційно-довірчі контакти.	Активно включається у взаємодію з однолітками,охоче спілкується з однолітками, легко та швидко встановлює контакт, відверто та енергійно виражає своїх почуття, має здатність передбачати наміри та поведінку партнера по спілкуванню, здійснювати вольову регуляцію власної поведінки.	3
	Включається у взаємодію з однолітками вибірково та за умови індивідуального звернення, охоче спілкується з приємними однолітками, обережний, здатний уникати небажаних контактів.	2
	Зрідка (фрагментально) включається у взаємодію з однолітками, але вона довго не триває через те, що дитина не враховує інтереси та бажання інших дітей, демонстративно показує своє незадоволення та бурхливо проявляє негативні емоції, при невдачі замикається, не вміє налагодити взаємодію з однолітками.	1
	Відмовляється від взаємодії з однолітками, не виявляє зацікавленості, не йде на контакт.	0
Готовність поділитися іграшкою (грою), що приніс з дому.	Ділиться охоче іграшкою з усіма в групі.	3
	Ділиться лише з найкращими друзями.	2
	Постійно тримає свою іграшку (гру) при собі, або тримає в шафі, може поділитися лише в обмін на інші іграшки (ігри), які принесли діти.	1
	Не приносить своєї іграшки (гри) в садок, бо не хоче ні з ким ділитись.	0
Прояв довіри до дорослого, визнання його авторитету.	Звертається до дорослого з особистих та ділових питань, готовий поділитися своїми таємницями, наслідує поведінку та висловлювання.	3
	Демонструє дорослому свої можливості та досягнення, уважно вислуховує думку дорослого щодо них, ділиться усім, що відбувається вдома.	2
	Похвала або зауваження дорослого мають вплив на поведінку, але дитина намагається триматися осторонь, неохоче ділиться своїми таємницями.	1
	Відмовляється від організованої педагогом діяльності, сміється із зауважень дорослого, часто	0

	говорить «не хочу», «не буду», «ні», не має бажання ділитися з дорослим своїми секретами та досягненнями.	
Звернення до дорослого по допомогу.	Завжди звертається по допомогу в складних ситуаціях, очікує розуміння та підтримки.	3
	З пересторогою звертається по допомогу до дорослого через попередній негативний досвід, відмову близьких зрозуміти дитячі проблеми та допомогти.	2
	Рідко звертається по допомогу, намагається вирішити усі проблемні ситуації самостійно, навіть якщо вони не під силу.	1
	Не звертається до дорослого і не розповідає про те, що трапилось, демонструє небажання спілкуватись з дорослим.	0

Спостереження за дітьми старшого дошкільного віку під час дослідження, режимних моментів, ігрової та навчальної діяльності дало змогу нам виділити рівні сформованості та типи проявів довіри старших дошкільників до соціального оточення. Критерієм оцінки рівня прояву довіри дітей старшого дошкільного віку до соціального оточення була сума балів, яка присвоювалась респондентам за показниками, які було розроблено на основі наукової літератури: наявність в уяві «моделі» людини, якій можна довіряти відчуття безпеки та захищеності, вміння встановлювати емоційно-довірчі контакти, готовність поділитися іграшкою (грою), визнання авторитету дорослого та звернення по допомогу. За допомогою прийомів математичної статистики визначили кількість ступенів прояву довіри дітей до соціального оточення та присвоїли кожному ступеню певну кількість балів.

Для обрахунку оптимальної величини інтервалу використали формулу [3]

$$\boldsymbol{i = \frac{X\,max - X\,min}{m}},$$

де $\boldsymbol{i}$ – кількість балів, які відповідають певному інтервалу;

X max, **X min** – відповідно найбільше та найменше значення показників;

m – число груп, яке можна визначити за формулою Стерджеса:

$$\boldsymbol{m = 1 + 3,32 \lg n},$$

де $\boldsymbol{n}$ – число спостережень, **lg n** – десятинний логарифм числа $\boldsymbol{n}$.

В процесі нашого дослідження отримали такі дані: X max = 18

(найбільша сума балів, яку міг набрати респондент за всіма показниками проявів довіри до соціального оточення), X min = 0 (найменша сума балів за всіма показниками), *n* = 54 (кількість спостережень в експериментальній та контрольній групах). Величина інтервалу за розрахунками дорівнювала приблизно 3 балам, що дало можливість розділити найбільшу суму (18) на 6 інтервалів. Розподіл бальних оцінок проявів довіри дітей старшого дошкільного віку до соціального оточення за визначеними інтервалами відобразили в таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл бальних оцінок проявів довіри дітей до соціального оточення.

К-ть інтервалів	1	2	3	4	5	6
Бальне значення інтервалу	0 – 3	4 – 6	7 – 9	10 – 12	13 – 15	16 – 18
Кількість осіб	-	3	8	26	15	2

Таким чином було визначено бальні критерії проявів довіри дитини старшого дошкільного віку до соціального оточення: бальне значення першого інтервалу свідчило про недостатній рівень сформованості проявів довіри, бальне значення шостого інтервалу – достатньому.

На основі отриманих даних визначили рівні прояву довіри дитини старшого дошкільного віку до соціального оточення: бальні оцінки першого та другого інтервалів (від 0 до 6 балів) відповідали недостатньому рівню сформованості прояву довіри дитини до соціального оточення; третього та четвертого інтервалів (від 7 до 12 балів) – середньому рівню, п’ятого та шостого (від 13 до 18 балів) – оптимальному. Кількісну характеристику розподілу старших дошкільників відповідно до рівня прояву довіри до соціального оточення відобразили в таблиці 3.

Таблиця 3

Кількісна характеристика розподілу старших дошкільників відповідно до рівня прояву довіри до соціального оточення

Рівні прояву довіри	К-ть респ. (осіб)	К-ть респ. (%)
Недостатній	3	6
Середній	34	63
Оптимальний	17	31

Як видно з таблиці 3, більшість обстежених дітей старшого дошкільного віку мають середній рівень прояву довіри (34%), вдвічі менше – оптимальний (17%). Спостерігається незначна кількість дітей з недостатнім рівнем довіри (3%).

За нашими спостереженнями, до групи з недостатнім рівнем довіри до соціального оточення входять як діти з проявами низького рівня довіри, так і старші дошкільники, які відрізняються надмірно довірливим ставленням як до знайомих, так і незнайомих людей. Тому виділили чотири підгрупи:

1) діти з проявами низького рівня довіри до соціального оточення;
2) діти з проявами надмірної довіри до соціального оточення;
3) діти із середнім типом прояву довіри до соціального оточення;
4) діти із оптимальним типом прояву довіри до соціального оточення.

Діти ***першої підгрупи*** часто мають тривожний настрій, відсторонений погляд, не можуть пояснити причину тривоги та страху, намагаються бути ближче до дорослого. Емоційна нестійкість та підвищений рівень тривожності супроводжуються низькою самооцінкою, невпевненістю, агресивністю та ворожістю. Їм властиві внутрішні конфлікти, порушення нормальної діяльності. Такі діти не виявляють зацікавленості у взаємодії з однолітками, вони прагнуть бути самі по собі, часто залишаються спостерігачами ігор інших. Часто не мають бажання ділитися з дорослими своїми секретами та досягненнями, з недовірою ставляться до схвалень та заохочень. Причинами проявів низького рівня довіри можуть бути неадекватність батьківсько-дитячих взаємин (брак уваги, довіри та любові, порушення дорослими обіцянок, позбавлення

комунікації внаслідок постійної зайнятості), емоційна напруженість в суспільстві, негативний вплив сучасного інформаційного середовища. В результаті діти не отримують достатньої уваги рідних, не відчувають захищеності, виникає недовіра до соціального оточення та світу, який сприймається дитиною як небезпечне місце. Низький рівень довіри ґальмує психічний розвиток дітей, негативно впливає на їх майбутнє, спілкування з однолітками та взаємодію з соціумом.

Діти ***другої*** підгрупи веселі, активні життєрадісні діти, які довіряють практично усім, як рідним, знайомим, так і незнайомим людям. Вони відкрито виражають готовність до спілкування, приймають думку та виконують вимоги не лише дорослих найближчого оточення, а й незнайомих людей. Для дітей з надмірними проявами довіри характерні нездатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, реально оцінювати людей та ситуацію, в якій опинились. А. Сидоренков називає таке ставлення до соціального оточення «сліпою вірою», яке потребує психокорекційного впливу [1].

Однією з причин надмірної довіри старших дошкільників до соціального оточення може бути поверхнева поінформованість про себе, особистій простір, кола спілкування (знайомих і незнайомих дорослих, які оточують дітей), про правила поводження в небезпечних ситуаціях (бути обережними під час спілкування з незнайомцями, чинити опір неприйнятній пропозиції) та надмірна ідеалізація дорослих, через що такі діти втрачають відчуття особистої безпеки.

Діти ***третьої підгрупи*** спокійні, самостійні, мають позитивний оптимістичний настрій, з цікавістю розглядають незнайомих дорослих, що заходять в групу, спостерігають за реакцією педагога на їх появу, включаються у взаємодію з однолітками вибірково та за умови індивідуального звернення, охоче спілкуються з приємними однолітками, обережні, здатні уникати небажаних контактів, з пересторогою звертаються по допомогу до дорослого. Коли дорослий робить зауваження, у таких дітей виникає страх, тривога та невпевненість. Причиною цього може бути попередній негативний досвід,

відмова близьких зрозуміти дитячі проблеми та допомогти.

Діти ***четвертої підгрупи*** активні, поводять себе розкуто та невимушено, настрій підвищено гарний, поява сторонніх дорослих в групі не викликає дискомфорту, активно включаються у взаємодію з однолітками, охоче спілкуються з однолітками, легко та швидко встановлюють контакт. Такі діти відверто та енергійно виражають свої почуття, мають здатність передбачати наміри та поведінку партнерів по спілкуванню, здійснювати вольову регуляцію власної поведінки. Вони завжди звертаються до дорослого з особистих та ділових питань, очікують розуміння та підтримки, готові поділитися своїми таємницями, наслідують поведінку та висловлювання дорослих найближчого оточення.

Висновки. /Conciusions. Опис рівнів сформованості та типів проявів довіри старших дошкільників до соціального оточення ґрунтується на нашому суб'єктивному аналізі наукової літератури та спостереженнях за дітьми під час режимних моментів, ігрової та навчальної діяльності. На нашу думку, завданням дорослих найближчого оточення є формування у дітей оптимального типу прояву довіри дитини до соціального оточення. Для цього необхідно створювати довірливі взаємини в родині та дитячому колективі, задовольнити потреби дитини у визнанні та прийнятті, ставитись до дитини як цінності з визнанням її права на гармонійний розвиток та реалізацію потенційних можливостей в безпечному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сидоренков А. В. Психологические особенности доверия дошкольников. Ростов-на-Дону: Издательство Ростовского университета, 2001. 134 с.

2. Скрипкина Т. П. Психология доверия: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2000. 264 с.

3. Рабочая книга социолога / под. ред. Г. В. Осипова. Москва, 1976. 510 с.

ПРИЧИНИ ТА ПРОЯВИ АСЕКСУАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Котюжан Вадим Вадимович
вчитель хімії та біології СШ №14
ім. С.Ф Грушевського
м. Київ, Україна

Вступ. У сучасній культурі, в якій секс являється товаром за послуги, позиціонує себе як обов'язок та інструмент певної влади, асексуальність, найчастіше, розглядають як «хворобу» або «патологію». Люди, у яких сексуальне життя неактивне, почуваються невдахами та відлюдниками, бо найчастіше самооцінка асексуальних людей страждає, навіть якщо у цей момент вони не відчувають потреби у сексуальних контактах. У європейській культурі секс надто переоцінюють. Часто маєш відчуття, що усі навкруги постійно займаються сексом: після навчання, перед роботою, замість харчування. Але ці думки не відповідають реальності.

Мета роботи полягає в тому, що будь-яка людина ще з моменту появи на світ і до смерті включена в систему родинних відносин, де дитина має умови для нормально фізичного, психічного, морального і психосексуального розвитку, а це безпосередньо впливає на побудову взаємодій з протилежною статтю і створення в майбутньому власної сім'ї.

Результати й обговорення: Використання даних наукового дослідження серед студентів Арт Академії художнього моделювання та дизайну ім. Сальвадора Далі. Розробка методик виявлення причин набутої асексуальності серед репродуктивного населення.

Матеріали й методи. Спостереження, експеримент, порівняльно описовий, аналіз наукових і медичних видань.

У готовності до створення власної сім'ї розрізняють декілька змінних компонентів, із яких:

1. Культурний досвід уявлень про будову і структуру сімейного життя (гендерні, культурні, релігійні, расові еталони).

2. Власний досвід життя у батьківській родині (де «Я – дитина»). Формується уявлення про статево-рольові форми поведінки, комунікації та розподілу обов'язків

3. Наявність структури особистісних особливостей (статева ідентифікація), внаслідок розвитку яких з'явиться можливість досягти «близькості» зі статевим партнером і виникнення феномену «Ми».

Створюючи своєрідні стереотипи та установки на психічному рівні, соціальна культура є одним з найголовніших рушіїв, що впливають на формування суспільних та сімейних традицій і норм. Дані кліше мають прояв у «культурно-обумовлених сексуальних комплексах, уявлень, що блокують чи, інколи, змінюючи чуттєві відносини, а також у порушеннях сексуального здоров'я».

Гендерна ідентичність проявляться через сукупність трьох складників: статевої ідентифікації, статево-рольової поведінки і психосексуальної орієнтації.

Припускається. Що порушення психосексуального розвитку у підлітків, зокрема, асексуалізації, проявляються в процесі розвитку у ряді особливостей гендерної ідентифікації:

1. Порушення статевої ідентифікації (у вигляді інверсій психологічної статі, порушення гендерного еталону «Я-реальне», феноменом ретроспективної самоідентифікації).

2. Порушення статево-рольової поведінки, що проявляється у невідповідності традиційним формам статево-рольової поведінки (маскулінність, фемінінність, андрогінність), порушенні еталонним нормам статево-рольової поведінки.

3. Порушення сексуальної орієнтації (егодистонічна сексуальна орієнтація, порушення еталону обрання об'єкта та порушення етапу формування лібідо.

Асексуальність є вираженою реакцією відмови від стереотипів необхідності сексуальної поведінки, а також обов'язкових сексуальних

відносин між симпатизуючими одне одному партнерами, незважаючи на глибину та тривалість їх відносин. Асексуальність фізично і психічно здорових і впевнених у собі партнерів, яку не пов'язують ні з імпотенцією, ані з фригідністю та релігійними обітницями й заборонами, на нашу думку, може проявлятися як негативна відповідь на продиктовану гіперсексуальність сучасного суспільства. [1].

Термін «асексуальність» вперше входить в обіг з 2001 року. У цьому році Девідом Джейом було створено власний сайт асексуалів Asexual Visibility and Education Network (AVEN) [2]. Метою даного сайту було поширення в широкі маси поняття «асексуальність» і об'єднати людей з асексуальність і близьких за світоглядом до асексуалів. На даний момент сайт нараховує більш ніж 62 тис. зареєстрованих користувачів зі всього світу. Це наводить на думку, що й асексуальність прогресує у своєму поширенні і розвитку. Сайт висвітлює тенденцію, що прояви асексуальної поведінки притаманні особам від 20 до 40 років (репродуктивний вік, а, отже, суттєво впливає на демографію сучасних людей.

На думку американського письменника і журналіста Майкла Кастлмана, є й четверта сексуальна орієнтація – асексуальність. Мова йде про тих, хто в принципі ніколи *не* відчуває сексуального потягу [3].

Можна припустити, що природа біологічно регулює чисельність популяції людини розумної на планеті Земля через перенаселення.

Збільшення чисельності популяції залежить від величини її репродуктивного (біотичного) потенціалу. Це теоретичний максимум нащадків від однієї пари батьків (або однієї особини у гермафродитних організмів), що народилися за одиницю часу (місяць, рік тощо). *Репродуктивний потенціал характеризує здатність даного виду до розмноження за відсутності лімітуючих факторів.* Кожному виду організмів притаманний свій репродуктивний потенціал. Наприклад, видам, які не проявляють турботу про нащадків, властива висока плодючість.

Висновки. Отже, Сексуальність індивіда є одним з ключових аспектів у

соціальному житті людини, здобутком її існування. Але сексуальність – не є властивістю природи людини, а це означає, що людина можлива як асексуальна істота. Сучасній людині, як повноцінній і сформованій повністю фізично і психологічно істоті основним та зумовлюючим началом і є сексуальність – феномен, який сприяє набуттю людиною стану соціальності – потреби у присутності собі подібних, аби відбутися як людина, якою вона себе знає. Через сексуальність у людини здійснюється виокремлення індивідуального та колективного начала у самій людині. А далі, ці начала протистоять поміж собою. Це протистояння можна схопити як конфлікт між тим, як себе відчуває конкретна людина, і як вона себе розуміє або вимушена розуміти [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словарь гендерных терминов / ред. А. А. Денисова [Электронный ресурс]. URL: http:// www.owl.ru/gender/002.htm (дата обращения 30.04.2015).
2. AVEN: the Asexual Visibility and Education Network : [сайт для асексуалов (англозычный)]. URL: http://www.asexuality.org/home/ (дата обращения 30.04.2015).
3. Асексуали серед нас. Блог американського експерта. URL: https://life.nv.ua/ukr/blogs/aseksuali-sered-nas-blozi-amerikanskogo-eksperta-938422.html
4. Kaluha, V. (2018). Sexuality as a phenomenon of (social) being of a person and subject of educational discourse. Filosofiya Osvity. Philosophy of Education, 23(2), 163–175. https://doi.org/10.31874/2309-1606-2018-23-2-163-175

ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Підлісна Світлана Володимирівна
науковий кореспондент лабораторії
психології навчання імені І.О.Синиці
Інститут психології
імені Г.С. Костюка НАПН України
Вчитель початкових класів
Києво-Печерського ліцею №171

Вступ. Особистість людини один з найголовніших предметів вивчення психології. Знаючи живу особистість та її буття, можна прогнозувати, як вона поведеться у тій чи іншій ситуації і як можна сприяти її розвитку.

Відомо, що на формування людської особистості впливають зовнішні і внутрішні, біологічні та соціальні фактори.

До зовнішніх факторів належать макро-, мезо- і мікросередовище природне і соціальне, виховання в широкому і вузькому, соціальному і педагогічному сенсі. На думку науковців, до внутрішніх факторів відноситься спадковість та власна активність особистості, породжувана протиріччями, інтересами та іншими мотивами, що реалізується в самовихованні, а також в діяльності і спілкуванні.

На молодших школярів таким же чином впливають зовнішні та внутрішні чинники розвитку. Якщо на такий внутрішній чинник, як спадковість, ми вплинути не можемо, то на власну активність особистості – цілком. Окрім того, якщо організувати позитивний вплив на такі зовнішні чинники як учбова діяльність, спілкування, організація сприятливого та безпечного середовища, то це дозволить реалізувати потенціал молодшого школяра, як активного суб’єкта, що пізнає світ і самого себе.

Мета роботи. Метою нашого дослідження було створення сприятливого та безпечного середовища, завдяки постійному психологічному супроводу, з використанням нових методів інтерактивного навчання, які допоможуть

молодшим школярам розкрити внутрішній потенціал учнів у процесі тих діяльностей, які природно забезпечують саморозвиток дитячої особистості.

Матеріали і методи. Інтерактивне навчання, за дослідженнями сучасних науковців, є найбільш цікавим та ефективним. Під час інтерактивного навчання учень стає не об'єктом учіння, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій, що сприяє формуванню внутрішньої мотивації та спонукає до саморозвитку. Проте не можна відкидати надбання традиційної освіти, у зв'язку з чим найефективніші уроки були побудовані нами за традиційною методикою із застосуванням елементів інтерактивного навчання, зокрема психологічних ігор.

Експериментальне дослідження проводилося упродовж 2012 – 2020 рр. на базі Києво-Печерського ліцею №171 «Лідер» міста Києва і було лонгітюдним. Дослідження проводилося в рамках Всеукраїнського експерименту: «Психологічні засади інноваційних технологій розвитку особистості» на базі Києво-Печерського ліцею № 171 «Лідер» (Наказ МОН № 414 від 9 квітня 2015 року).

В експерименті взяли участь 366 молодших школярів, а саме 111 учнів експериментального «Б» класу початкової школи першого потоку, 129 учнів експериментального «Б» класу початкової школи другого потоку та 126 паралелі «А» другого потоку, які виступили в якості контрольного класу.

Специфіка емпіричного дослідження полягає в тому, що воно було лонгітюдним і проводилось у два етапи. Під час першого етапу проводилось констатувальне дослідження на базі учнів експериментального класу першого потоку (2012-2016 рр.). Робота на другому етапі дослідження (2017-2019 р.р.) базувалась на результатах першого етапу і особливістю його є постійний взаємозв'язок констатувального і формувального дослідження.

Щоб довести нашу гіпотезу про те, що використання нового інтерактивного методу психологічної гри у зв'язку постійним психологічним супроводом позитивно впливає на учнів і є чинником розвитку особистості молодших школярів, ми продовжили наше експериментальне дослідження на

другому потоці учнів молодшої школи Києво-Печерського ліцею №171 «Лідер» (2016-2019 р.р.), під час якого констатувальне дослідження проходило паралельно з формувальним. Вихідні умови експериментальному та контрольному класі були тотожні, оскільки чисельність учнів у них була майже однакова, в цілому з однаковим рівнем підготовки. У подальшому навчання в експериментальному класі було організовано згідно з визначеними психолого-педагогічними умовами, з використанням нових методів інтерактивного навчання, зокрема психологічних ігор та постійного психолого-педагогічного супроводу, у контрольному класі – навчання здійснювалося в усталених умовах.

Ми досліджували вплив інтерактивного навчання на розвиток психічних процесів молодших школярів: концентрації та вибірковості уваги, логічної та механічної пам'яті, креативності, розумового розвитку та рівня тривожності, за умови створення сприятливого та безпечного середовища.

Результати та обговорення. Для статистичної перевірки факту однакового рівня розумового розвитку та інших психічний процесів учнів контрольного та експериментального класу, наприкінці проведення експерименту, використано методи – первинні описові характеристики (знаходження середніх величин, стандартного квадратичного відхилення, процентних співвідношень), перевірка статистичних гіпотез (критерії Стьюдента і Манна-Уітні) і кореляційний аналіз. Це дозволило на основі порівняння емпіричних значень критерію контрольної і експериментальної груп виявити закономірності отримани результатів та підтвердити правомірність висунутої гіпотези дослідження. Позаяк експериментальні дані не відповідають нормальному розподілу, то для їхньої статистичної обробки використали непараметричні тести, зокрема U-Манна Уїтні – для визначення відмінностей між показниками в учнів експериментального та контрольного класів, отриманими на 1 та 4 зрізах.

Відтак, після проведення аналізу відмінностей показників, які було отримано після 1 та 4 зрізів в молодших школярів експериментального класу,

було визначено значне зниження показників рівня тривожності та значне підвищення показників вибірковості і концентрації уваги, логічної пам’яті, креативності та розумового розвитку. А в школярів контрольного класу таких відмінностей ми не спостерігаємо, що засвідчує таблиця 1 і 2.

Таблиця 1

Аналіз відмінностей показників в учнів експериментального класу

№	Показники	1 зріз	4 зріз	U тест Манна-Уітні
		ЕК	ЕК	
1	Тривожність	62,86*	50,42	U=894,0 p≤0,05
2	Вибірковість уваги	47,83	64,15*	U=945,5 p≤0,05
3	Концентрація уваги	46,49	65,06*	U=857,5 p≤0,05
4	Механічна пам'ять	53,57	53,39	U=1315,5 p=0,98
5	Логічна пам’ять	47,79	62,93*	U=943,0 p≤0,05
6	Креативність	47,57	63,29*	U=928,5 p≤0,05
7	Розумовий розвиток	41,90	60,53*	U=856,0 p≤0,05

Примітки: ЕК – експериментальний клас; 1 зріз – 2016 р.; 4 зріз –2019 р.

Таблиця 2

Аналіз відмінностей показників в учнів контрольного класу

№	Показники	1 зріз	4 зріз	U тест Манна-Уітні
		КК	КК	
1	Тривожність	50,42	58,58	U=1117,0 p=0,19
2	Вибірковість уваги	51,20	57,29	U=1168,5 p=0,31
3	Концентрація уваги	55,77	49,75	U=1092,5 p=0,51
4	Механічна пам'ять	55,60	50,04	U=1170,0 p=0,30
5	Логічна пам’ять	54,96	51,09	U=1223,5 p=0,68
6	Креативність	53,57	53,39	U=1315,5 p=0,98
7	Розумовий розвиток	60,75	75,53	U=769,0 p=0,087

Примітки: КК – контрольний клас; 1 зріз – 2016 р.; 4 зріз – 2019 р.

Висновок. Отже, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що застосування нових методів інтерактивного навчання та постійний психологічний супровід підвищують ефективність навчання та розвиток усіх психічних процесів учнів, таких як пам'ять, увага, уява,

креативність. Встановлено, що саме інтерактивне навчання та постійний психологічний супровід як специфічна форма організації пізнавальної діяльності, сприяють розкриттю внутрішнього потенціалу молодших школярів і виступають чинником розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. История развития высших психологических функций: Собр.соч. М.: Педагогика, 1983. Т.3. 366 с.
2. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами: метод. посібн. 2-ге видання К.: Літера ЛТД, 2008. 416 с
3. Лонгітюдний_метод. Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki
4. Підлісна С.В. Використання психологічних вправ на уроках у початковій школі *Психологічний супровід як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів:* [методичний посібник] за ред. С.Д. Максименка. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. С.21-27.

ИНДИВИДУАЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ЭМПАТИИ

Приснякова Людмила
доктор н., профессор
Сердюк Наталья
преподаватель
г. Днепр,Украина,
Днепровский гуманитарный университет

Актуальность исследования.Эмоциональный интеллект как аспект выявления внутреннего мира личности отражает степень разумного отношение человека к миру, к другим и к себе как субъекта жизнедеятельности. Ему присущи внутренние (диспозиционные) и внешние (те, что оказываются в признаках течении эмоционального процесса) компоненты, которые обусловливают стрессозащитную и адаптивную функции этой интегральной личностной характеристики. Роль эмоционального интеллекта в достижении жизненного успеха человека основывается на способности субъекта адекватно распознавать истоки мыслей и эмоций других людей, осуществлять на этой основе самоконтроль, поддерживать доброжелательные отношения с окружающими, также мотивировать свою деятельность, проявлять настойчивость в достижении ее цели. Одновременно эмоциональный интеллект своеобразно отражается в сознании человека в виде чувства психологического благополучия, положительной самооценки, выбора адекватных стратегий психологического преодоления. Проблема, которой посвящена данная работа, является актуальной в нескольких аспектах.

Во-первых, в теоретическом, так как тема «эмоционального интеллекта» недостаточно разработана, хотя она находит весьма широкое отражение в тематике научных конгрессов и специальных конференций по проблемам психологии личности.

Во-вторых, в социальном аспекте, ведь человеческая цивилизация может оказаться в состоянии саморазрушения, если уровень эмоциональной

несдержанности и в дальнейшем будет противопоставляться разуму, оставаться неконтролируемым и нерегулируемым.

В-третьих, актуальнаа тема «эмоционального интеллекта» и в педагогическом аспекте: на основе экспериментального изучения особенностей течения эмоциональных процессов и состояний и устойчивых свойств личности не будут разработаны научно обоснованные подходы к целенаправленному формированию под влиянием обучения и воспитания эмоциональной разумности преемников.

Объектом исследования является эмоциональный интеллект как психологический феномен.

Предметом исследования является индивидуально-типологические особенности эмоционального интеллекта.

Цель данной работы заключается в том, чтобы выявить зависимость между уровнем развития эмпатии и индивидуально-типологическими особенностями личности.

В исследовании приняло участие 83 человека, из них 35 мужчин и 48 женщин в возрасте от 18 до 65 лет

Распределение участников исследования по возрастным группам

Численность участников	**1 группа(18-25 лет)**	**2 группа (26-35 лет)**	**3 группа(36-45 лет)**	**4 группа(46-55 лет)**	**5 группа (56 и старше)**
Общее количество	45	8	19	9	2
Кол-вол М	15	4	10	4	2
Кол-вол Ж	30	4	9	5	-

Методика Г. Айзенка EPI. В работах Айзенка Г. и его сотрудников приводятся данные ряда исследований, направленных на поиск физиологических коррелляторов рассмотренных измерений личности. Экстраверсия в самом общем смысле определяется как направленность личности во вне себя, преимущество роли внешнего фактора, тесная связь со средой на всех уровнях взаимодействия, а интроверсия - как направленность на

внутренний мир, предпочтение внутреннего фактора. Центра, диктуемого уровнем интро-экстраверсии E и нейротизма N, что позволило собрать все типы темперамента видоизмененной плоскости круга Айзенка. В нашем исследовании мы используем эту условную терминологию гиппократовских типов, так как понятие экстраверсии-интроверсии является наиболее удобной единицей анализа протекания мнемических процессов, психических состояний и поведенческих реакций.

Факторы E и N являются основными суперфакторами практически во всех факторно-аналитических исследованиях свойств личности. Айзенк Г., вслед за Фрейдом 3., Юнгом К. Г. и другими теоретиками, неоднократно заявлял, что факторы E и N в значительной степени влияют на поведение и деятельность человека, что является важным аспектом для реализации цели нашего исследования - выявление влияния индивидуально типологических особенностей как на моторику, так и на мнемическую деятельность человека.

Количественные характеристики каждого типа темперамента были получены с помощью опросника EPI. Все результаты могут быть размещены на так называемом «круге Айзенка»: - экстравертированность имеет диапазон от 12 до 24; интровертированность от 0 до 12; эмоциональная стабильность от 0 до 12; эмоциональная нестабильность от 12 до 24.

Экспериментальные исследования предполагали получения количественных показателей типологических свойств нервной системы испытуемых. С целью сбора всех экспериментальных точек на одной плоскости и выявления закономерностей для определенного типа темперамента был использован параметр индивидуальности p', который характеризует удаленность от центра. (рис.1), где E' - значение экстраверсии; N' - значение нейротизм

$$\mathbf{p}= \sqrt{\boldsymbol{E}^2+ \boldsymbol{N}^2} \qquad (1)$$

Так как E и N имеют различные числовые значения (от 0 до 24), то в случае если значения превышают 12 значение p' для различных типов темперамента находилось следующим образом:

$$E' = \sqrt{E - 12};\ N' = \sqrt{N - 12}. \quad (2)$$

Если показатели экстра- интроверсии были меньше 12, то E '= E, а N' = N.

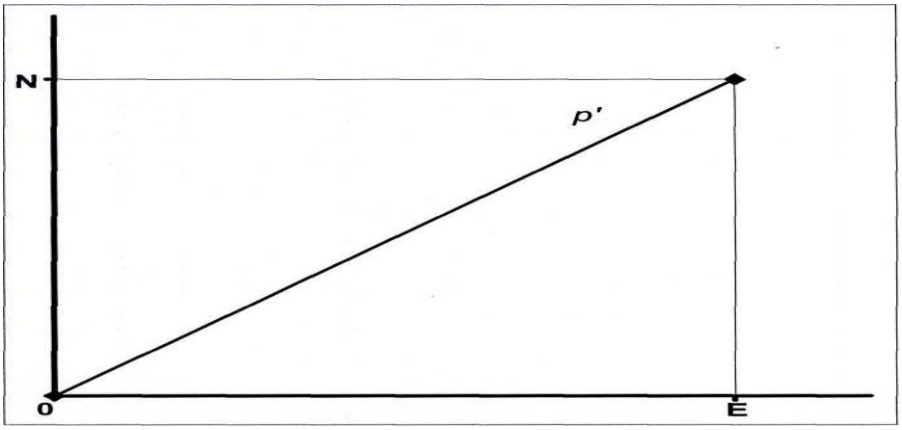

Рис. 1Видоизмененная плоскость круга Айзенка Г.

Полученные значения показателя индивидуальности *p'* приведены по возрастным группам и типам темперамента в следующей таблице.

Табл.1

Значения показателя индивидуальности *p'*

Тип темперамента	p' 18-25 лет	p' 26-35 лет	p' 36-45 лет	p' 46-55 лет	p' 56 и старше	**p' среднее по типу темперамента**
Холерический	6.2	6.8	7.2	7.9	8.3	**7.28**
Сангвинистич.	6.5	6.9	7.2	9.1	10.12	**7.96**
Меланхолич.	8.3	9.5	10.2	10.5	12.0	**10.1**
Флегматичес.	8.8	10.9	11.5	12.1	12.2	**11.1**

Выявлено:

- p' экстравертов ≤ p' интровертов;
- p' нестабильных≤ p' стабильных;
- наблюдается увеличение значения p' по возрастным группам;
- p' совпадает с результатами других исследователей, что свидетельствует о достоверности полученных результатов;
- при анализе изменения значений показателя индивидуальности очевидно увеличение значений p' по ходу часовой стрелки для представителей сильной нервной системы.

Нас интересует вопрос о влиянии индивидуально-типологических черт на

проявление эмпатии у участников исследования.

Методика «Диагностика эмпатии». Впервые опросник для оценки свойства эмпатии был предложен А. Меграбяном и Н. Епшейном.Российский тест вопросов был взят по учебному пособию «Советы психолога менеджеру». Как индивидуально-психологическое свойство эмпатия характеризует способность человека к сопереживанию и сочувствию.

Табл.2

Количественные показатели эмпатии (в стенах)

в зависимости от возраста и пола

Возрастные группы	1 группа	2 группа	3 группа	4 группа	5 группа
Средние значения	19,15	14,98	12,54	12,1	8,43
Значения у мужчин	19,15	14,98	16,37	9,8	6,79
Значения у женщин	19,5	14,98	8,71	14,4	9,52

С возрастом средние значения эмпатии уменьшаются примерно в 2 раза (с 19,15 до 8,43). У мужчин четко выделяется граница изменений - это 35 - 36 лет: до 35-ти лет значения уменьшаются, в период кризиса - увеличивается, а затем происходит уменьшение. Если сопоставлять значения изменений (за исключением 3 группы), то видно, что значения уменьшаются примерно в 3 раза. У женщин (за исключением 3 группы) значения уменьшаются примерно в 2 раза. Анализ показателей эмпатии позволяет выявить половые различия, которые происходят после кризиса среднего возраста у мужчин и женщин: наибольшие изменения в проявлении эмпатии происходят до 35-ти лет (молодежь) и после 56-ти лет (пенсионеры), а также в возрасте 36 - 45 лет.

Проанализировано влияние индивидуально-типологических черт личности на значение эмпатии.

Табл.3

Значение эмпатии в зависимости от темпераментних особенностей участников исследования

тип темперамента	**Х**	**С**	**М**	**Ф**
эмпатия(средние значения)	13,3	14,7	15,6	10

Полученные средние значения эмпатии сопоставим со значениями ρ`

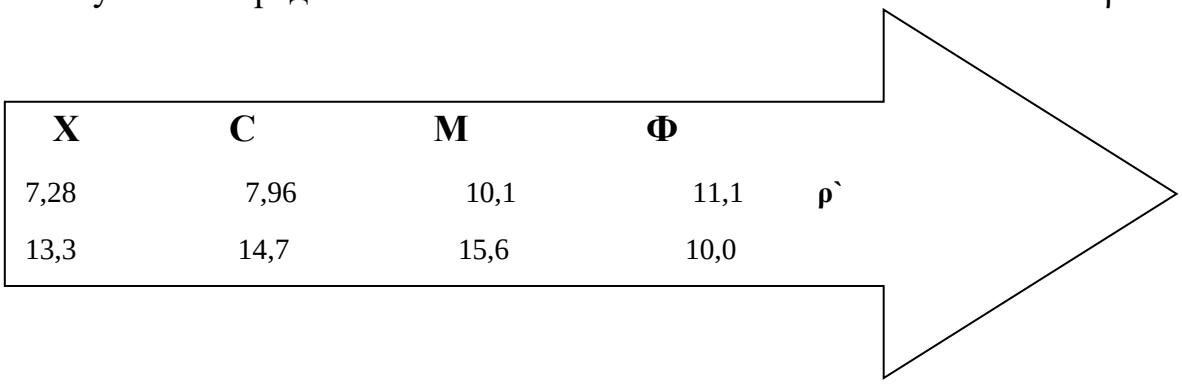

Рис.2 Взаимосвязь средних результатов эмпатии со значениями *ρ*`.

Анализ результатов по методике «Определение эмпатии» свидетельствует о том, что высокий уровень у меланхоликов, а самый низкий у флегматиков, то есть у интровертивных. Расхождение значений у интровертивных составляет 5,6, в то время как у экстравертивных расхождение лишь 1,4.

Выводы: Таким образом, выявлены половые и возрастные проявления эмпатии у участников эмпирического исследования. С увеличением значения ρ` увеличивается значение проявлений эмпатии (исключение составляет флегматичный тип темперамента). Это можно объяснить тем, что из 83 участников эмпирического исследования к представителю флегматичного типа темперамента относятся лишь 8 человек разного пола и возраста. Малый объем выборки не позволяет выявить тенденции в полном ее объеме.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Федосова Людмила Олексіївна
кандидат психологічних наук, доцент
Келін Діана Валеріївна
магістрант,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин та соціальних наук,
м. Київ, Україна

Вступ. Виховання дітей, що мають індивідуальні особливості поведінки і розвитку, є однією з найбільш актуальних проблем в педагогічної психології. Практики, що працюють з такими дітьми, часто стикаються з випадками ускладнень психічного розвитку, більша частина яких є лише відхиленням від норми, а не симптомом психічного захворювання.

Синдромом дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) називається нозологічна категорія, що описує хронічний розлад поведінки з маніфестацією в дитячому віці. Медико-соціальна значимість СДУГ визначається міждисциплінарністю зазначеної патології, значною поширеністю, гетерогенністю порушень поведінки та їх наслідками в дорослому житті, неоднозначним розумінням патогенетичних механізмів, а також складнощами діагностичного і терапевтичного плану.

Мета дослідження. На основі теоретичного аналізу наукової літератури вивчити поняття гіперактивності та особливості розвитку дитини молодшого шкільного віку. Емпіричним шляхом виявити психологічні особливості поведінки дитини молодшого шкільного віку, що має риси гіперактивності. Надати практичні рекомендації щодо корекції проявів гіперактивності у дитини молодшого шкільного віку.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження психологічних особливостей поведінки дитини молодшого шкільного віку, що має риси

гіперактивності, було можливим за умови використання наступних психодіагностичних методів: коректурна проба (тест Бурдона) дитячий варіант; тест Векслера (субтест «шифування» або «кодування»); анкета для батьків; складання пазлу (оцінка кількості пауз і відволікань, загальний час виконання); командна гра з правилами (кількість помилок через недотримання правил).

Матеріали та методи. Гіперактивність вивчається вже більше 100 років і перші клінічні описи окремих випадків дитячої гіперактивності належать психіатру Хоффману (1845). Але авторами перших наукових публікацій є Г. Ф. Стілл (Still G. F., 1902) і Тредголд (Tredgold A., 1908). Далі вивченням даного питання займалися вітчизняні та зарубіжні дослідники. На думку К.П. Ковіної, поняття гіперактивність - сукупність симптомів, пов'язаних з надмірною психічною та моторною активністю. Слово «гіперактивний» походить від злиття двох частин: «гіпер» - (від грец. Hyper - над, зверху) і «активний», що означає «дієвий, діяльний» [6].

Гіперактивність Н.Н. Заваденко характеризує як моторне порушення, що виявляється в якісних і кількісних порушеннях рухової активності, у вигляді постійного неспокою, метушливих рухів руками, ногами; непосидючості; гіперрухливості в неприйнятних ситуаціях; багатомовності; постійній рухливості [, с. 46].

D. Dewey і B. J. Kaplan розрізняють наступні порушення координації рухів: порушення послідовності рухів; порушення виконання рухів (рівноваги, міміки); порушення розвитку всіх рухових умінь, порушення зорової просторової координації рухів [1, с. 84].

Говорячи про гіперактивних дітей, більшість дослідників (З.Тржесоглава, В.М.Трошін, А.М.Радаев, Ю.С.Шевченко, Л.А.Ясюкова) мають на увазі дітей з синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ).

За спостереженням В.В. Глущенко, у 6-7 років діти з гіперактивністю не готові до навчання в школі у зв'язку з уповільненням темпів функціонального дозрівання кори і підкіркових структур. Систематичні шкільні навантаження можуть привести до зриву компенсаторних механізмів центральної нервової

системи і розвитку дезадаптаційного шкільного синдрому, що поглиблюється навчальними труднощами. Тому питання про готовність до школи для гіперактивних дітей має вирішуватися в кожному конкретному випадку психологом та опікунами дитини, лікарем [32].

К.П. Ковіна визначає причини гіперактивності як дуже індивідуальні і в більшості випадків це поєднання різних чинників, серед яких:

1. Спадковість. Як правило, у гіперактивних дітей хтось із близьких родичів гіперактивний.

2. Здоров'я матері. Гіперактивні діти часто народжуються у матерів, які страждають на алергічні захворювання, наприклад сінну лихоманку, астму екзему або мігрень.

3. Вагітність і пологи. Проблеми, пов'язані з вагітністю (стреси, алергія), ускладнені пологи також можуть призвести до гіперактивності у дитини.

4. Дефіцит жирних кислот в організмі. Дослідження показали, що багато гіперактивних дітей страждають від нестачі основних жирних кислот в організмі.

5. Навколишнє середовище. Деякі дослідники висловлюють припущення, що екологічне неблагополуччя, яке зараз переживають всі країни, вносить певний внесок у зростання кількості нервово-психічних захворювань, в тому числі і СДУГ.

6. Дефіцит поживних елементів. За даними досліджень у багатьох гіперактивних дітей в організмі не вистачає цинку, магнію і вітаміну В12.

7. Харчування. Повідомлення доктора B.F.Feingolda (1975) про те, то у 35-50% гіперактивних дітей спостерігалося значне поліпшення поведінки після виключення з їх дієти продуктів, що містять харчові добавки.

8. Відносини усередині сім'ї [6].

Дослідження, проведені Брязгунова І.П., Касатикова Є.В. показали, що дві третини дітей, що характеризуються як гіперактивні - це діти з сімей високого соціального ризику.

До них відносяться сім'ї:

• з неблагополучним економічним становищем (один або обоє батьків безробітні, незадовільні матеріально-побутові умови, відсутність постійного місця проживання);

• з несприятливою демографічною ситуацією (неповні і члени багатодітних сімей, відсутність обох батьків);

• сім'ї з високим рівнем психологічної напруженості (постійні сварки і конфлікти між батьками, труднощі у взаєминах між батьками і дітьми, жорстке поводження з дитиною);

• сім'ї, які ведуть асоціальний спосіб життя (батьки страждають алкоголізмом, наркоманією, психічними захворюваннями, ведуть аморальний спосіб життя, скоюють правопорушення) [2, с. 56].

За спостереженням Т.В. Дуткевич, цілеспрямовані дослідження СДУГ в Україні почалися відносно недавно [4, с. 56].

А.Л. Сиротюк визначає, що СДУГ - це етіологічно гетерогенна група порушень поведінки, які виявляються у дітей старше 5 років, супроводжуються зниженням уваги і гіперактивністю і потенційно призводять до порушень навчання, зниження якості життя, антисоціальної поведінки [8, с. 78].

В.М. Студеникін із співавторами доводять, що СДУГ, маніфестуючи у дошкільників, досягає максимальних прояві в початковій школі і, еволюціонуючи, не зникає ні у підлітків, ні у дорослих, а в міру дорослішання трансформується і зазнає змін в кількількісному і якісному співвідношенні симптомів [9, с. 33].

Є.А. Морозова зазначає: якщо у дітей дошкільного та шкільного віку переважають прояви гіперактивності, то у підлітків і дорослих більш очевидні дефіцит уваги та прикордонні психічні порушення – тривожно-депресивні розлади; якщо у дітей молодшого шкільного віку - це агресивність в іграх з однолітками і невміння знайти спільну мову, то у дорослих проблеми стають багатогранними, сприяючи формуванню антисоціальної поведінки, розвитку алкогольної і наркотичної залежності [7, с. 68].

До довгострокових наслідків дитячої гіперактивності З. Тржесоглава відносить зловживання алкоголем і наркотиками в дорослому віці, в той же час у батьків з алкоголізмом, асоціальною психопатію і афективними розладами частіше, ніж серед здорового населення, діти страждають СДУГ [10, с. 18].

Результати дослідження. Базу дослідження склали учні 199 школи міста Києва, 50 осіб (1-3 класи), вік дітей 6-8 років. Їх вчителі та шкільний психолог виступали експертами, на етапі, коли ми дітей об'єднували у гомогенні експериментальну і конрольну группи для порівняння.

Спочатку батькам запропонували анкету, за допомогою якої було виділено 15 дітей, що мають риси гіперактивності, відповідно решта дітей не мали рис гіперактивності. Для коректного математичного порівняння ми взяли з 50 осіб загальної вибірки – 15 осіб з рисами гіперактивності і 15 осіб, що не мали рис гіперактивності. Експериментальна група (ЕГ) – діти із рисами гіперактивності, контрольна група (КТ) – діти, що не мають рис гіперактивності.

За результатами анкети ми можемо спостерігати, що для гіперактивних дітей характерні такі прояви у поведінці: знижений контроль, погана концентрація уваги, висока рухливість, висока педагогічна складність у вихованні, вони мають проблеми із шкільною дисципліною і можуть мати складнощі у навчанні.

За тестом Векслера ми можемо сказати, що діти із експериментальної групи (тобто ті, що мають риси гіперактивності) мають схильність до підтримання високого темпу і при цьому погано концентруються на завданні. Діти ж з контрольної групи не мають подібної особливості і можна сказати, що в них темп і концентрація уваги розвинені більш рівномірно.

За методикою «Коректурна проба» Бурдона ми з'ясували, що діти із рисами гіперактивності мають характерні «портретні» характеристики: високе переключення уваги і при цьому низьку концентрацію і стійкість уваги.

За всіма параметрами методики «Складання пазлу» ми можемо зробити висновок, що контрольна группа показала більш розвинені вольові

характеристики, ніж гіперактивні діти.

За методикою «Перетягування в парах» ми можемо спостерігати, що для гіперактивних дітей характерні проблеми із стримуванням безпосередніх бажань, наполегливістю, витримкою і дисциплінованістю.

В результаті математико-статистичної обробки даних, яку ми здійснили, щоб виявити особливості у поведінці гіперактивних дітей, ми отримали такі результати: з таблиці рангів ясно, що в експериментальній групі більша кількість відволікань і пауз, менша кількість дітей завершила завдання повністю, також діти в цій групі гірше стримують свої безпосередні бажання, менш наполегливі і дисципліновані, порівняно із дітьми із контрольної групи групи. Також гіперактивні діти мають гіршу концентрацію уваги, швидший темп виконання завдань, частіше отримують зауваження за свою поведінку і частіше засмучують своїх батьків неконтрольованою поведінкою і рухливістю.

Отже, проаналізувавши результати наших маленьких респондентів, ми можемо стверджувати, що суттєві відмінності гіперактивні діти мають за такими параметрами, як: схильність до відволікання, складність із доведенням початого до кінця, стримуванням безпосередніх бажань, наполегливістю, дисциплінованістю, стійкістю уваги, мають швидкий темп виконання діяльності, проблеми із концентрацією уваги, привертають на себе багато уваги, а отже отримують зауваження, вони дуже рухливі, батьки переживають труднощі і емоційне виснаження виховуючи таких дітей.

Виявлені характеристики поведінки можуть бути кориговані за допомогою психокорекційної роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті проведеного дослідження ми визначили зміст поняття гіперактивності та її причин. Було зроблено висновок про органічне ушкодження головного мозку дітей з гіперактивністю і трохи пізніше - про мінімальне мозкове пошкодження. Поява медичних даних про мінімальну мозкову дисфункцію привела вчених до відокремленого формулювання поведінкових порушень - синдрому гіперактивності та синдрому дефіциту уваги. Визначено, що молодший

шкільний вік є також сензитивним віком для корекції гіперактивності дитини, і якщо не докласти педагогічних зусиль у цей проміжок часу – то можна втратити можливість істотно компенсувати соціальними навичками гіперактивність дитину у майбутньому.

Проаналізувавши результати наших маленьких респондентів, ми можемо стверджувати, що суттєві відмінності гіперактивні діти мають за такими параметрами, як: схильність до відволікання, складність із доведенням початого до кінця, стримуванням безпосередніх бажань, наполегливістю, дисциплінованістю, стійкістю уваги, мають швидкий темп виконання діяльності, проблеми із концентрацією уваги, привертають на себе багато уваги, а отже отримують зауваження, вони дуже рухливі, батьки переживають труднощі і емоційне виснаження виховуючи таких дітей.

Виявлені характеристики поведінки можуть бути корииговані за допомогою психокорекційної роботи. Оскільки гіперактивність дитини існує без відриву від соціуму, то доцільно проводити таку програму для класу в цілому, де навчаються гіперактивні діти, створювати психокорекційне середовище також для всіх дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асимметрия мозга и поведение человека: Материалы Международной украино-российской конференции. – К.: МАУП, 2005. – 140 с.
2. Брязгунов И.П., Касатикова Е.В. Непоседливый ребенок, или Все о гиперактивных детях. - М.: Изд-во Института психотерапии; 2008.
3. Глущенко В. В. Нарушения внимания и гиперактивность // Обзоры по клинич. фармакол. и лек. терапии. 2010. №3. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/narusheniya-vnimaniya-i-giperaktivnost (дата обращения: 05.10.2020).
4. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
5. Заваденко Н. Н. Гиперактивность и дефицит внимания в детском

возрасте: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2005.

6. Ковина Е.П. Синдром дефицита внимания и гиперактивности у детей младшего школьного возраста [Электронный ресурс] – режим доступа: http://forum.schoolpress.ru/upload/article4a09e16ecc56f2bc36360fdafbb0b96d.doc

7. Морозова Е.А. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью: причины и последствия. Практическая медицина. 2011; 49 (1): 125–7.

8. Сиротюк А.Л. Синдром дефицита внимания с гиперактивностью. Диагностика, коррекция и практические рекомендации родителям и педагогам. – М.: ТЦ Сфера, 2003 – 125 с.

9. Студеникин В.М., Балканская С.В., Шелковский В.И. Синдром дефицита внимания и гиперактивности: диагностика и лечение // Леч. врач. 2010. №1. С. 31–34.

10. Тржесоглава З. Легкая дисфункция мозга в детском возрасте: Пер. с чешск. — М.: Медицина, 1986. — 256 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Шопша Олена Леонідівна
кандидат психологічних наук, доцент
Миколаєнко Ірини Олександрівни
магістрант
Міжрегіональна Академія управління персоналом
Навчально-науковий інститут
міжнародних відносин та соціальних наук,
м. Київ, Україна

Вступ. Актуальність теми полягає в тому, що оволодіння знанням про спілкування та розвиток комунікативних вмінь дає можливість осмислювати реальний досвід стосунків між людьми, бачити його в усій повноті та розмаїтті, знаходити адекватні й достатньо дієві способи розвитку та вдосконалення міжособистісних і міжгрупових взаємодій. Період навчання у виші має вирішальне значення в розвитку особистості, накладаючи відбиток на подальший життєвий шлях. Адже оволодіння здібністю до ефективного спілкування з іншими людьми у студентстві буде визначати в подальшому успішність життєвого шляху особистості в цілому. З іншої сторони, добре оволодіння комунікативними вміннями буде сприяти покращенню процесу навчання, більш ефективному засвоєнню студентами вузів необхідних в майбутньому професійному житті знань та навичок.

Проблемі розвитку комунікативних умінь студентів надавалася значна увага. Вона розглядалася багатоаспектно й неоднозначно. Але, незважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених вивченню комунікативних умінь студентства, проблема розвитку комунікативних вмінь студентів вивчена недостатньо. Особливо це стосується діяльності психолога з розвитку комунікативних вмінь студентської молоді.

Мета дослідження На основі теоретичного аналізу наукової літератури вивчити проблему становлення комунікативної компетентності студентської

молоді. Емпіричним шляхом виявити психологічні особливості комунікативної компетентності студентської молоді. Розробити та впровадити програму соціально-психологічного тренінгу з формування комунікативної компетентності студентської молоді.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження психологічних особливостей комунікативної компетентності студентської молоді було можливим за умови використання наступних психодіагностичних методів: методика оцінки комунікативних та організаторських схильностей (КОС-1) (автори – В.В.Синявський, Б.А.Федоришин), методика діагностики вміння слухати, комунікативний самоконтроль Снайдера, методика діагностики соціально-психологічної адаптації К.Роджерса та Р.Даймонда (методика СПА).

Матеріали та методи. Поняття комунікації та комунікативних навичок вивчали різні вітчизняні та зарубіжні дослідники. У науковій літературі є різні визначення понять "спілкування", "міжособистісне спілкування", "комунікативна сторона спілкування", "здатність до спілкування або комунікативні навички" тощо.

Відповідно до психологічного словника, це процеси, цінності, обмін інформацією, емпатія, взаєморозуміння, сприйняття, відтворення, вплив групи на людину чи людини на іншу [4, с. 167].

Н.М. Ануфрієва та її співавтори ототожнюють „спілкування” у широкому розумінні цього поняття з поняттям „комунікації” [1, с. 24].

В.П. Конецька виділяє дві загальні функції спілкування: функцію комунікативного контролю та приналежності (під цією функцією розуміють неминучу природну послідовність комунікативної поведінки) [3, с.46].

Щодо форм передачі інформації, О.П. Бєлінська та О. А. Тихомарицька розрізняють пряме та масове міжособистісне спілкування, організоване та стихійне [2, с. 270].

Т.Л. Шепеленко розглядає процес спілкування студентів університету як окремий випадок спілкування та як особливо організовану комунікацію, в рамках якої здійснюється управління знаннями, засвоєння соціально-

історичного, соціально-психологічного досвіду, відображення, відтворення та засвоєння всіх видів діяльності та реалій мікросоціуму [5, с. 88].

Соціально-психологічні характеристики навчальної діяльності охоплюють також характеристики міжособистісного спілкування в студентській групі. Таким чином, на ефективність спілкування буде впливати соціально-психологічний клімат групи студентів, рівень комунікативних потреб, стиль спілкування, властивий групі, етнопсихологічні характеристики учасників комунікаційного процесу, здатність зустрічатися пізнавальні та комунікативні потреби учнів. Останній показник є суттєвим, оскільки дані різних досліджень показали взаємозв'язок між задоволеністю міжособистісними стосунками в групі та ефективністю групи в цілому та кожного з її членів зокрема [5, с. 89].

А.Д. Чурсіна з’ясувала, що до умов формування комунікативних вмінь студентів відносяться: вікові особливості студентів; активний процес соціалізації; конкретна професійна сфера, тобто спрямованість особистості на придбанні конкретної професії; постійне бажання самореалізуватися; спільна діяльність педагога й студента, яка засновується на діалогічному типі взаємодії; виховання в колективі, у тому числі учбовому, де можливе створення необхідних умов для реалізації даної педагогічної задачі; побудова процесу навчання культурі професійного спілкування на діях механізмів зараження, наслідування, переконання, навіювання і переживання [6, с. 109].

Таким чином, успіх комунікації студентів вузу є інтегральною характеристикою їх комунікативної поведінки.

Результати дослідження. З метою вивчення рівня розвитку комунікативних вмінь студентської молоді нами було проведене дослідження, в якому брали участь студенти психологічного факультету 2-го та 3-го курсу денного відділення Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук МАУП віком 19 – 20 років, у кількості 42 осіб хлопців та дівчат. Порівнювалося дві групи студентів – другого та третього курсів.

За методикою КОС-1, в експериментальній групі виявлено досить

великий відсоток (31,8%) осіб з низьким рівнем показників розвитку комунікативних здібностей, переважно середній рівень розвитку організаторських здібностей (36,4%), поряд із цим виявено досить великий відсоток (22,7% та 22,7%) осіб з відповідно низьким та рівнем нижче середнього показників розвитку організаторських здібностей.

За тестом „Вміння слухати", в експериментальній групі переважає хороший рівень показників розвитку вміння слухати співрозмовника (36,4%), поряд із цим виявено відсоток (22,7%) осіб з низьким рівнем розвитку вміння слухати співрозмовника.

За тестом «Оцінка самоконтролю в спілкуванні» (за Маріоном Снайдером), в експериментальній групі переважає високий рівень показників розвитку контролю при спілкуванні з іншими людьми (55,5%) та середній рівень показників (45,5%).

За результатами методики Роджерса-Даймонда, більшість показників досліджуваних знаходились в межах норми, але у деяких з них ряд показників виходили за верхню межу норми (неприйняття інших та себе, дезадаптивність, схильність до домінування).

Таким чином, в експериментальній групі виявлено: низький рівень показників розвитку комунікативних здібностей, середній рівень розвитку організаторських здібностей, недостатній рівень розвитку вміння слухати співрозмовника, достатній рівень показників розвитку контролю при спілкуванні з іншими людьми, високий рівень неприйняття інших та себе, дезадаптивність, схильність до домінування.

Усереднені результати експериментальної групи показали необхідність психокорекційної роботи щодо розвитку комунікативних та організаторських здібностей студентів, розвивати вміння слухати співрозмовника, прийняття інших та себе, адаптивність та зменшувати схильність до домінування.

Спираючись на результати дослідження ми розробили програму соціально-психологічного тренінгу з розвитку комунікативних вмінь студентської молоді, у яку увійшли 10 занять. Ця програма розроблена для

студентів вищих навчальних закладів з метою розвитку комунікативних вмінь та навичок у студентів, що мають проблеми у процесі комунікації. Тривалість кожного заняття становила 1,5 години. Програма розрахована на 15 годин, і проводилась з експериментальною групою студентів по 2 заняття на тиждень. Рекомендована кількість студентів у групі – 10-12 осіб.

Розвивальна робота розвитку комунікативних навичок у студентів за цією програмою повинна проводитись практичним психологом (на базі вищого навчального закладу). На нашу думку, працюючи за цією програмою, психолог зможе допомогти не тільки розвитку комунікативних вмінь студентів, але й розвинути вміння працювати та взаємодіяти в групі, підвищити рівень згуртованості, довіри в групі, а також рівень самоконтролю за своєю поведінкою в процесі спілкування.

Мета нашої програми соціально-психологічного тренінгу – сприяти розвитку комунікативних вмінь студентів, покращенню міжособистісних стосунків у студентській групі, саморегуляції своєї поведінки та емоційного стану, підвищити рівень комунікативного самоконтролю, розширити використання навичок невербальній комунікації.

Завдання програми СП тренінгу – сприяти: 1) розвитку комунікативних навичок, вмінь успішного міжособистісного спілкування в колективі; 2) підвищенню рівня комунікативного самоконтролю; 3) самопізнанню і взаємному пізнанню студентами одне одного; 4) підвищенню рівня згуртованості та довіри в групі; 5) відпрацюванню навичок встановлення контакту, відносини в різних ситуаціях, 6) розширенню можливостей використання навичок невербальній комунікації; 7) оволодінню практичними навичками ефективного слухання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нами були встановлені зміст комунікативних вмінь студентів і чинників, що впливають на ефективність комунікації: рівень розвитку комунікативних та організаторських здібностей, вміння слухати та рівень комунікативного самоконтролю, рівень соціально-психологічної адаптації та основні її параметри (прийняття себе та

інших, емоційний коморт, внутрішній або зовнішній контроль, домінування, конформмність, відхід від проблем тощо).

Нами було проведено констатуючий експеримент, у ході якого в експериментальній групі виявлено: низький рівень показників розвитку комунікативних здібностей, середній рівень розвитку організаторських здібностей, недостатній рівень розвитку вміння слухати співрозмовника, достатній рівень показників розвитку контролю при спілкуванні з іншими людьми, високий рівень неприйняття інших та себе, дезадаптивність, схильність до домінування.

Усереднені результати експериментальної групи показали необхідність психокорекційної роботи щодо розвитку комунікативних та організаторських здібностей студентів, розвивати вміння слухати співрозмовника, прийняття інших та себе, адаптивність та зменшувати схильність до домінування.

Також нами проведено формувальний експеримент, в ході якого було розроблено та впроваджено програму соціально–психологічного тренінгу з розвитку комунікативних вмінь студентської молоді; проведено повторне дослідження студентів контрольної та експериментальної груп з метою виявлення змін, які відбулися під впливом розробленої програми.

У ході повторної діагностики нами було виявлено, що у студентів експериментальної групи розвинулись комунікативні та організаційні якості, у порівнянні з первинним дослідженням та зі змінами контрольної групи, які не брали участь у цій програмі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ануфриева Н.М., Зелинская Т.Н., Зелинский Н.Е. Социальная психология: Курс лекций. – К.: МАУП, 2003. – 136 с.

2. Белинская Е.П., Тихомарицкая О.А. Социальная психология: Хрестоматия. - М.: Феникс, 2000. – 415 с.

3. Конецкая В.П. Социология коммуникации. - М.: МУБУ, 1997. - 164 с.

4 Краткий психологический словарь / Сост. Л.А. Карпенко; Под общ. Ред.

А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1985. – 431 с.

5. Шепеленко Т.Л. Формування комунікативних умінь студентів в процесі рольової гри // Педагогіка і психологія професвіти – 1988, - с.232 – 237.

6. Чурсина А. Д. Формирование коммуникативно-познавательных умений у студентов средствами новых информационных технологий: Дис… канд. пед. наук: 13.00.08. — Челябинск, 2002. — 207 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕНЬ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Шопша Олена Леонідівна
к.п.н., доцент
Нагорна Дана Ірина Олексіївна
Студентка
Міжнародна академія управліннння персоналом
г. Київ, Україна

Вступ. Суспільна значущість проблеми розладів харчової поведінки та їх психокорекції обумовлена низкою факторів. За даними ВООЗ, у світі підвищується кількість осіб з розладами харчової поведінки (РХП), які спричиняють найвищий рівень смертності серед людей з психічними захворюваннями. Крім того, харчова поведінка значною мірою впливає на якість життя. За дослідженнями ВООЗ, здоров'я населення на 70% залежить від способу життя, найважливішим чинником якого є харчування.

Згідно даних Українського науково-дослідного інституту соціальної і судової психіатрії МОЗ України, приблизно 90% жінок і 50% чоловіків мають значне незадоволення власним зовнішнім виглядом; 0,9% жінок страждають від нервової анорексії протягом життя; у 33-50% пацієнтів з нервовою анорексією та булімією відмічаються супутні депресивні та тривожні розлади [1]. Саме тому проблема розладів харчової поведінки потребує підвищеної уваги до попередження і подолання. На жаль, жодна статистика не наводить дані, скільки людей не можуть розпізнати проблему, не звертаються за допомогою, тому будь-яке дослідження в цій сфері є актуальним.

Мета роботи – на основі теоретичного аналізу наукової літератури та емпіричного дослідження розглянути психологічні чинники порушень харчової поведінки у сучасної молоді.

Матеріали та методи. Вивченню питання психологічних аспектів та прояви харчової поведінки її розладів та порушень присвятили свої роботи багато дослідників. А. Вахмістров, Т. Вознесенська, І. Малкіна-Пих, В.

Менделевич, Ю. Савчикова розглядають психологічні аспекти харчової поведінки. Порушення харчової поведінки з позицій надмірної ваги у жінок вивчаються у працях Л. Абсалямової, О. Марциняк-Дорош, М. Овдій, Л. Святенко та ін. До класифікації порушень харчової поведінки відносяться: екстернальна, емоціогенна (може проявлятися як компульсивне переїдання та як «синдром нічної їжі»), обмежувальна поведінка (полягає у харчовому самообмеженні, дотриманні строгої дієти.

Розглянуто сутність понять «розлад» і «порушення» харчової поведінки, вказано, що «розлад харчової поведінки» розуміється як відхилення у вживанні їжі, що призводять до фізичного та психологічного нездоров'я та являє собою комплексну медико-психологічну проблему. До розладів харчової поведінки відносяться нервова анорексія та нервова булімія, «геофагія» (перекручення апетиту), бігорексія, сітофобія, орторексія. Порушення харчової поведінки – це система поведінкових актів (стереотипів харчування), які перешкоджають повноцінному функціонуванню людини внаслідок надмірного або недостатнього споживання їжі, але не є хворобою. До порушень належать екстернальний, емоціогенний та обмежувальний тип харчової поведінки, а надмірна вага є наслідком порушень харчової поведінки.

Зокрема, пояснюючи відмінності між розладами харчової поведінки і порушеннями, Л. Абсалямова вказує, що «серед всіх розладів харчової поведінки найбільш вивченими є нервова анорексія та нервова булімія. Різке підвищення апетиту називають булімією. Вона спостерігається в осіб із захворюваннями шлунково-кишкового тракту, при ураженні головного мозку і його харчового центру, при ендокринних захворюваннях. Поширеність нервової булімії за деякими даними сягає 1–3%. Страждають на неї переважно жінки, в чоловіків цей розлад діагностується рідко. Поширеність нервової анорексії у молодих жінок складає від 0,5 до 1% [2].

«Шкала оцінки харчової поведінки» (Д. Гарнер). Оригінальна версія «Eating Disorder Inventory» складалася з 64 тверджень, розподілених на 8 субшкал: прагнення до худорби; булімія; незадоволеність тілом; не

ефективність; перфекціонізм; недовіра в міжособистісних відносинах; інтероцептивна некомпетентність; страх зрілості. У 1991 році D.M. Garner створив другу версію опитувальника, де змінив кількість питань і шкал [3].

На даний момент «Шкала оцінки харчової поведінки» (ШОХП) складається з 51 твердження, розділеного на 7 субшкал. Твердження сформульовані від першої особи. Респонденти повинні оцінити по 6-бальною шкалою частоту певних дій, думок або почуттів. При підрахунку сумарного показника за відповіді «завжди», «звичайно» і «часто» нараховуються відповідно 3, 2 і 1 бал; за відповіді «іноді», «рідко» і «ніколи» бали не нараховуються. Ряд тверджень має зворотній напрямок оцінки. Змістовний контекст субшкал орієнтований на оцінку наступних базових психологічних і поведінкових феноменів: прагнення до худорби, булімія, незадоволеність тілом, неефективність, перфекціонізм, недовіра в міжособистісних відносинах, інтероцептивна некомпетентність [4].

«Шкала самоповаги» (М. Розенберг) – це особистісний опитувальник для виміру рівня самоповаги. Самопринижения може бути наслідком депресивного стану, тривожності і психосоматичних симптомів; самоповага є причиною і наслідком активності в спілкуванні, лідерства, почуття міжособистісної безпеки. Обидва чинники безпосередньо залежать від ставлення до респондента його батьків у дитинстві [5].

Опитувальник М. Розенберга складається з 10 суджень, на кожне з яких пропонується чотири градації відповідей, кодованих в балах за запропонованою схемою: «4 – повністю згоден»; «3 – згоден»; «2 – не згоден»; «1 – абсолютно не згоден». Відповідно до ключа методики за кожну відповідь нараховуються бали. Рівень самоповаги дорівнює сумі балів:

10-18 балів – вам не вистачає самоповаги (низький рівень); 18-22 балів – ви балансуєте між самоповагою і самознищенням (рівень нижче середнього); 23-34 бали – самоповага у вас переважає (достатній, середній рівень);35-40 балів – ви поважаєте себе як людину, особистість, професіонала і робите все для того, щоб продовжувати поважати себе і далі (високий рівень) [6].

Результати та обговорення. За методикою «Шкала оцінки харчової поведінки» Д. Гарнера (табл. 1.) та методикою «Шкала самоповаги» М. Розенберга (табл.2) було проведено дослідження серед 30 осіб, які є студентами старших курсів закладів вищої освіти, з них 15 хлопців та 15 дівчат віком від 22 до 25 років. Ми отримали такі результати:

Таблиця 1

Характеристики харчової

поведінки хлопців і дівчат за методикою Д. Гарнера

Характеристики харчової поведінки	Дівчата (n=15 осіб)			Хлопці (n=15 осіб)		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1. Прагнення до худорби	53,3%	46,7%	-	13,3%	33,3%	53,3%
2. Булімія	13,3%	40%	46,7%		13,3%	86,7%
3.Незадоволеність тілом	40%	46,7%	13,3%		73,3%	26,7%
4. Не ефективність	26,7%	53,3%	20%	13,3%	40%	46,7%
5. Перфекціонізм	20%	60%	20%	6,7%	33,3%	60%
6. Недовіра в міжособистісних відносинах	33,3%	53,3%	13,3%	20%	20%	53,3%
7. Інтероцептивна некомпетентність	40%	33,3%	26,7%	13,3%	33,3%	53,3%

Прагнення до худорби мають 53,3% дівчат і 13,3 хлопців- це говорить про те, що вони постійно контролюють свою вагу, рахують калорії, використовують різні прийоми обмежувального харчування ; до булімії схильні 13,3% дівчат (серед хлопців не виявлено), у цьому випадку молоді люди схильні до сильних приступів голоду з об'їданням , після яких вони намагаються очистити організм з допомогою блювоти, проносних, сечогінних засобів, фізичих вправ. Незадоволені своїм тілом також тільки дівчата (40%), що призводить до пошуку засобів покращень тіла відповідно до загальноприйнятих норм. Відчуття не ефективності більш властиве для дівчат (26,7%), ніж для хлопців (13,3%), що призводить до відчуття загальної незадоволеності собою та своїм

життям, до відчуття втрати контролю у житті. Цікаві результати опитування за шкалою перфекціонізму – по 20% дівчат мають високі і низькі прояви, а для хлопців переважним є саме низький рівень (60%), вони не вимагають від себе ідеального вигляду і виконують поставлені завдання по мірі своїх сил, не домагаючись найкращого результату.

Недовіра в міжособистісних відносинах виявляється у третини дівчат (33,3%) і 20% хлопців, а вільно спілкуються з іншими саме хлопці (53,3%). Інтероцептивна некомпетентність властива для 40% дівчат і 13,3% хлопців, які не довіряють власному тілу і не вміють розрізняти його стани, відчуття голоду чи його задоволення. Відповідно до виявлених результатів більшість опитаних хлопців і дівчат не мають порушень харчової поведінки, і хоча спостерігаються проблеми із самоставленням та довірою до себе, низькою впевненістю в собі, все ж мають оптимальні харчові звички. Разом з цим для дівчат більш характерні прояви прагнення до худорби (на 40%), не задоволеності власним тілом (на 40%), схильності до булімії (13,3%), не ефективності і перфекціонізму (на 13,3%), недовіри в міжособистісних відносинах (на 13,3%).

Також дівчатам більш властиві, ніж хлопцям, високі прояви інтероцептивної некомпетентності (на 26,7%). Відповідно до отриманих результатів визначено підгрупу дівчат як експериментальну для подальшої профілактично-корекційної роботи з подолання порушень харчової поведінки, оптимізації самоставлення та визнання власної цінності незалежно від зовнішнього вигляду свого тіла. За «Шкалою самоповаги» (М. Розенберг) встановлено такі прояви поваги респондентів до себе (табл. 2.8.).

Таблиця 2

Рівні прояву самоповаги молоді за методикою М. Розенберга

Показники	Всього (n = 30 осіб)	Дівчата (n=15 осіб)	Хлопці (n=15 осіб)
Високий рівень	33,3%	53,3%	13,3%
Достатній (середній) рівень	26,7%	13,3%	40%
Нижче середнього рівень	20%	13,3%	26,7%
Низький рівень	20%	20%	20%

За даними таблиці помітно, що більшість опитуваних мають високий

рівень самоповаги (33,3%). Ще 26,7% мають достатній (середній) рівень прояву самоповаги. І по 20% опитуваних мають як низький, так і нижче середнього. Останні показники не є оптимальними для успішного особистісного розвитку молоді та вказують на негативні тенденції у формуванні їх образу Я.

Аналізуючи особливості прояву самоповаги серед опитуваних хлопців та дівчат, помічаємо досить значну групу дівчат з високим рівнем самоповаги (53,3%), що, на нашу думку, вказує на певну демонстративність відповідей опитуваних. Також для дівчат властивий і низький рівень самоповаги (20%), і однакові прояви середнього і нижче середнього рівнів (по 13,4%).

Серед хлопців більшість мають достатній (середній) рівень самоповаги (40%), ще 26,7% характеризуються рівнем нижче середнього, для 20% властивий низький рівень прояву самоповаги, і ще 13,4% мають високий рівень самоповаги. Як бачимо, серед хлопців також є опитувані, що мають не оптимальні показники прояву самоповаги, однак варто зазначити переважання середнього рівня, що є стимулюючим до особистісного зростання та вказує на потенціал формування позитивного Я-образу.

Висновки. Психологічні особливості виникнення порушень харчової поведінки тісно пов’язані із неадекватним (негативним) самоставленням, проблемами емоційної саморегуляції (труднощі у вираженні емоцій та почуттів, управління емоційною поведінкою) та не здатності адекватно реагувати на стресові ситуації, вирішувати свої проблеми, із певними особливостями особистісного розвитку (низька самооцінка, тривожність, нейротизм, негативне ставлення до свого фізичного образу Я) тощо. Вказано, що найчастіше до порушень харчової поведінки схильні дівчата, саме вони найбільше стурбовані власним зовнішнім виглядом та прагнуть схуднути, а тому мають ризик виникнення нервової анорексії, булімії, компульсивного переїдання.

Також до головних причин порушень харчової поведінки у молоді відносяться нудьга, поганий настрій, страхи, тривога і стрес; невдоволення своїм тілом, деформований образ тіла; деструктивні форми психологічного захисту; низька емоційна зрілість. Крім того, на харчовий вибір молоді значно

впливають ЗМІ та реклама, які часто стимулюють нездорову харчову поведінку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пінчук І. Розлади харчової поведінки – це серйозна медична проблема, а не свідомий вибір чи стиль життя [Електронний ресурс] / І. Пінчук. – Режим доступу: https://www.unn.com.ua/uk/blog/190-rozladi-kharchovoyi-povedinkitse-seryozna-medichna-problema-a-ne-svidomiy-vibir-chi-stil-zhittya.

2. Клиническое руководство по психическим расстройствам / под ред. Д. Барлоу. – 3-е изд.. – СПб.: Питер, 2008. – 912 с.

3. Ильчик О. А. Русскоязычная адаптация методики «Шкала оценки пищевого поведения» [Електронний ресурс] / О. А. Ильчик, С. В. Сивуха, О. А. Скугаревский, С. Суихи. – Режим доступу: https://www.bsmu.by/files/55d396070ae895aee93260110a9dd2b7/.

4. Скугаревский О. А. Метод донозологической диагностики пищевого поведения: инструкция по применению [Електронний ресурс] / О. А. Скугаревский, А. В. Копытов, М. М. Скугаревская, О. А. Ильчик, С. Л. Мельгуй. – Минск, 2013. – Режим доступа: https://www.bsmu.by/downloads/vrachu/instrukcii/2016/pdf/176-1113.pdf.

5. Тест на самоуважение. Методика «Шкала М. Розенберга» [Електронный ресурс]. – Режим доступа: http://psycabi.net/testy/546-test-na-samouvazhenie-metodika-shkala-m-rozenberga

НЕТВОРКІНГ: ОСНОВНІ ПРАВИЛА ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Юркевич Г. Й.
к.псих.н.,доцент кафедри
фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту
підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету,
Україна

Вступ. Для підприємців-початківців особливо важливий такий вид діяльності, як нетворкінг – соціальна і професійна активність, спрямована на розширення кола корисних друзів і знайомих і поліпшення відносин з ними. Адже чим більше у бізнесмена налагоджених ділових відносин, тим вище ймовірність успіху в будь-якій галузі. А все тому, що за допомогою нетворкінгу можна якнайшвидше вирішити безліч питань – пошук співробітників, клієнтів, нових партнерів. Тому підприємцям, незалежно від їх схильності до спілкування, важливо розвивати навички створення мережі корисних контактів.

Нетворкінг - це налагодження і підтримка корисних контактів.

Самі того не усвідомлюючи, ми займаємося нетворкінгом постійно. Практика взаємовигідних зв'язків проникла в усі сфери нашого життя, але саме для бізнесу корисні знайомства відіграють найважливішу роль.

Мета роботи. Будь-які бізнес-завдання завжди виконуються у співпраці. Їх успіх залежить від правильного вибору партнерів, співробітників, клієнтів. Тому не можна покладатися на випадок у пошуку нових знайомств, адже для цього існує нетворкінг – зав’язування корисних знайомств та спілкування з потенційно корисними для бізнесу людьми.

Як створити мережу контактів швидко, ефективно та якісно?

Матеріали і методи. Перш за все нетворкінг – це безпосереднє знайомство на якихось заходах. Це можуть бути зустрічі професіоналів, семінари, фестивалі, конференції, лекції, виставки, нагородження... Нетворкінг – органічна частина таких заходів: нерідко навіть у програмі заявлені

нетворкінг-перерва, нетворкінг-сесія, можливість залишити візитку чи інформацію про себе.

Згідно з останніми дослідженнями, люди, які мають знайомства і зв'язки не лише у своїй сфері діяльності, а й у протилежних, продукують більш креативні ідеї та приймають вигідніші рішення. Тому роботодавці особливо цінують, коли у коло ваших знайомств входять не лише колишні колеги чи однокурсники, а й експерти інших галузей.

Безумовну користь приносить нетворкінг і для популярної сьогодні діяльності – блогерства. Хоч саме поняття далеке від соціальних мереж і має за основу реальні знайомства та спілкування, але блогери зуміли його пристосувати у своєму світі. Так, вони не показують на загальний огляд конкуренцію, а разом влаштовують розіграші чи фотосесії, щоб заманити підписників один одного і збільшити свій дохід.

Результати та обговорення. Є кілька рекомендацій, які допоможуть зав'язувати знайомства на заходах швидше та приємніше.

1. На заходи краще приходити раніше, не ховатися і не намагатися злитися з оточенням: що більше людина ефектна зовні, то більше це йде їй на користь – співбесідники самі почнуть підходити до неї.
2. Виявляти позитивні емоції, захоплення своєю справою.

3. Інформацію про найважливіших знайомих краще пам'ятати: їхні імена, дні народження, членів сімей, домашніх улюбленців тощо

4. Не варто зовсім підміняти особисте спілкування онлайн спікуванням. Адже останнє забезпечу менш якісний зв'язок із людиною, адже не видно її обличчя, очей, її реакції на певні слова.

5. Знайомство буде ефективнішим ,якщо буде цілеспрямованим. Випадкові знайомства – це теж добре, адже вони можуть виявитися дуже корисними. Проте краще вибрати 10-15 людей, з якими ви точно хотіли б познайомитися і поспілкуватися, і зосередитися на них.

Особливої уваги заслуговує онлайн нетворкінг особливо у період пандемії коронавірусу. Він має свої переваги: швидкість, високу вірогідність

того, що повідомлення прочитають, доступність майже будь-якої, навіть статусної, людини. Проте і тут є правила ефективного встановлення зв'язків. 1. Треба критично оцінити, яке враження справляє ваша сторінка на іншу людину.

2. Дуже важливо, як ви входите в контакт. Частіше за все люди просто додаються у друзі, нічого не пишуть і навіть буває, не відповідають на запитання, з якого приводу вони звертаються. Це справляє враження неповаги та нерозбірливості.

3.Але ще краще, коли люди шукають вас. Як зробити, щоб вони знаходили вас і знайомилися з вами? Залучити потік користувачів через пошукову систему. Один із таких способів – грамотні коментарі та пости в цільових групах.

Висновки.Зв'язки, знайомства, вміння заводити потрібні контакти – все це дуже важливо в сучасному світі. Адже успіх, як особистий, так і професійний, багато в чому, залежить саме від побудови потрібних зв'язків .Нетворкінг — це формування продуктивних зв'язків. Вибудовуючи довірчі, довгострокові відносини з людьми з різних сфер, при необхідності вдається з їхньою допомогою вирішувати особисті, професійні та бізнес-питання.

ЛІТЕРАТУРА

1.Брич В.Я.,Снігур Х.А. Нетворкінг : поняття та особливості застосування в управлінні персоналом. *Вісник Хмельницького національного університету Серія: «Економічні науки»*2017. № 5 С. 108-111

2. Резак Д. Связи решают все! Правила позитивного нетворкинга Дарси Резак. М. : Альпина Бизнес Букс, 2012.

3. Нетворкинг – как инструмент расширения бизнеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://business.damotvet.ru/ marketing/22190.htm.

4. Fisher D. & Vilas S. Power Networking. Bard Press The Riley Guide, 2000. URL: www.rileyguide.com. 5. Frishman R. Networking Magic / R. Frishman, J. Lublin. – Adams Media, 2004.

6. Lipnack J., Stamps J. The age of the Network: Organizing Principles for the 21st Century. – New York: Wiley, 1994.

7. Turniak G., Antosiewicz W. Praktyczny poradnik networkingu. Zbuduj sieć trwałych kontaktów biznesowych. – Wydawnictwo Helion, Gliwice, 2012.

JOURNALISM

МОРАЛЬНО-ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Антонова Вікторія Юріївна
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарної підготовки, філософії
та митної ідентифікації культурних цінностей
Університету митної справи та фінансів Україна, Дніпро
Андрусенко Ян Станіславович,
Овсієнко Ангеліна Іванівна,
студенти
Університету митної справи та фінансів Україна, Дніпро

Постановка проблеми. Актуальність обрання даної теми дослідження обумовлено перш за все існуючим на сьогодні рівнем та характером висвітлення подій спорту у вітчизняних ЗМІ, який однозначно необхідно покращувати, шляхом необхідної професійної підготовленості саме спортивних журналістів. Адже засоби масової інформації мають провідне значення в популяризації спорту, як у національному, так і в міжнародному масштабі. Це наймасовіші, найдоступніші та найоперативніші засоби висвітлення подій, що відбуваються у світі спорту. Спортивний журналіст повинен вміти цікаво та конструктивно аналізувати, виявляти і враховувати актуальні проблеми, знати історію, термінологію, правила, особливості підготовки і змагальної діяльності з різних видів спорту, дотримування професійної етики. Спортивна журналістика може піднімати економічні питання, розповідаючи на сторінках видань про придбання нових гравців або купівлю футбольних, баскетбольних та інших спортивних команд впливовими людьми. Крім того, ЗМІ сприяють удосконаленню діяльності всієї сфери фізичної культури і спорту. Спорт на даний момент є важливою складовою життя громадян, досягнення спортсменів дозволяють людям пишатися своєю країною, підіймати престиж держави на

світовому рівні. Тому популярності серед читачів набувають спортивні медіа джерела. Саме для аудиторії у тексті спортивних видань використовуються специфічні спортивні терміни, зрозумілі лише людині, яка має відношення до спорту. Українська преса, безумовно, відіграла дуже важливу роль у висвітленні перемог спортсменів нашої країни на таких великих змаганнях, як Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи. На сьогодні особливої ваги набуває саме культурний та морально-ціннісний рівень професійної підготовки спортивних журналістів, світоглядні переконання яких повинні детермінуватися високими морально-етичними, патріотичними та культурними цінностями.

Метою даного дослідження є аналіз ролі тих морально-етичних аспектів у роботі спортивного журналіста, що обумовлюють високий рівень його професіоналізму, патріотизму та обізнаності. У даному дослідженні нами було застосовано метод аналізу та синтезу, який дозволив проаналізувати найбільш яскраві позитивні та негативні аспекти у діяльності спортивних журналістів, а метод структурного аналізу допоміг детально висвітлити ключові морально-ціннісні аспекти, які обумовлюють унікальну природу спортивної журналістики.

Дефініція поняття «спортивна журналістика» у сучасному розумінні висвітлюється досить по-різному [Див.: 2; 3; 4]. На наш погляд, спортивна журналістика це особливий вид діяльності з підготовки та періодичного поширення актуальної інформації про спортивні події в нашій країні і за кордоном.

У чому ж відмінність роботи спортивного журналіста від звичайного журналіста? Діяльність спортивного журналіста доволі цікава та своєрідна: потрібно знати дуже багато чого з того, на що звичайний журналіст часто навіть не звертає уваги [6]. Наприклад, спортивний журналіст обов’язково повинен знати кличку боксера. У коментарях з рингу, на якому зустрічаються професіонали, досить часто у відповідності зі сформованою традицією називають не ім’я та прізвище, а саме кличку. *Спортивний журналіст повинен*

бути обізнаний в сучасних тенденціях та розвитку фізкультури й спорту в тій чи іншій країні. То ж не дивно, що часто саме спортсмени стають професійними журналістами. Так, співробітники редакцій періодичної преси, радіо і телебачення знайомлять читачів, слухачів і глядачів з досягненнями фізичної культури і спорту, розкривають їх соціальну значущість в житті суспільства, освітлюють найбільші міжнародні спортивні події, публікують фото звіти про найкращих спортсменів. Одна зі складових професії спортивного журналіста – регулярні, іноді і закордонні, відрядження. Але не варто сподіватися, що вони замінять туристичні поїздки. Кореспондент їде працювати, а не відпочивати, і, якщо відповідально підходити до своєї справи, викроїти для ознайомчої екскурсії час практично ніколи не виходить. Одна з головних особливостей та переваг, на наш погляд, спортивної журналістики – запрограмованість оперативних подій, а, виходячи з того і матеріалів. Спортивний журналіст як ніхто інший наперед знає, в якому місці і в який час відбудеться та чи інша подія, яку буде потрібно висвітлити. Він точно впевнений, про що йому необхідно написати через місяць чи півроку конкретного числа і місяця. Причина всьому – спортивний календар.

Однак, як і будь-яка професія, професія спортивного журналіста пов’язана із рядом аспектів, труднощів та протиріч, до котрих початківець не завжди готовий морально, будучи впевненим, що це доволі легка та цікава робота, яка подарує матеріальне задоволення та швидкий професійний злет. Надзвичайно важливим є відповідальне ставлення та моральна підготовка людини до виконання такої роботи. Але головне, на нашу думку, це «любов» до своєї професії. Влучно згадати у даному контексті ідейні переконання відомого українського мислителя Г.Сковороди, який був переконаний, що лише обравши близьку за покликом серця працю ти будеш справді щасливим у житті та зробиш щасливими інших. У цьому й полягає, на наш погляд, *основна ідея про відповідальне ставлення до вибору професії спортивного журналіста, яка реалізується шляхом свідомого вибору, перед яким опиняється журналіст щодня, відданістю власним моральним ідеалам, високими морально-етичними*

переконаннями суб'єкта діяльності. Спортивний журналіст дуже часто працює за ненормованим графіком, орієнтуючись на календар змагань, в якому основна маса головних подій припадає на вихідні, тому проводити уїк-енди з сім'єю виходить не у багатьох. Тому, дуже важливим аспектом є готовність журналіста до такої самопожертви та розуміння й підтримка його рідних. Початок і кінець робочого дня теж поняття досить відносні - все залежить від того, на коли заплановано інтерв'ю або приїзд-від'їзд команд тощо. При цьому репортерові потрібно ще написати матеріал, щоб здати його до запланованого терміну, тому безсонні ночі – практично норма для спортивного журналіста. Одержимість (в хорошому сенсі слова) в свою чергу – одна з основ журналістської професії, особливо в темі спорту.

Одним з важливих критеріїв професіоналізму в спортивній журналістиці є вимога *об'єктивності та неупередженості*. Її важливість і актуальність пов'язані з тим, що спортивними журналістами часто стають колишні спортсмени, тренери, вболівальники. Отже, в редакції приходять люди не з вакууму, а з вже сформованими уподобаннями, поглядами, думками – абсолютно суб'єктивними. Часто вони складаються в якому-небудь спортивному товаристві, пов'язані дружніми та діловими зв'язками з представниками спортивного бізнесу або просто з дитинства мають улюблену команду. І коли мова заходить про «своїх», неупередженість опиняється під загрозою тенденційності, а на неї спортивний журналіст не має права.

Є ряд цікавих аспектів щодо висвітлення унікальної природи спортивної журналістики. Наприклад, у середовищі українських спортивних журналістів постійно чути нарікання на відсутність у наших спортсменів культури спілкування з пресою. Особливо це актуально, коли мова заходить про футбол. Якщо представники інших видів спорту ще розуміють, що уважне і тактовне спілкування з журналістами сприяє підвищенню їх особистої популярності і популярності акредитуючого ними виду спорту, то футболісти, розпещені надзвичайною та пильною увагою преси до своїх персон, часто дозволяють собі ігнорувати прохання навіть про експрес-інтерв'ю. У багатьох зарубіжних

країнах, де спортивні ЗМІ більш самостійні та незалежні, така зневага була б покарана дружною обструкцією і різкою критикою з боку видань, але в сучасних українських реаліях це неможливо. Ось і доводиться вітчизняним журналістам проявляти такий неодмінний набір якостей, як винахідливість та наполегливість. Можливість зібрати якомога повнішу, різнобічну і достовірну інформацію відкриває журналісту додаткові варіанти з виконання завдання редакції, коли він переходить до стадії створення журналістського тексту. Ключовим моментом, в якому творчий задум журналіста, його власний неповторний стиль і добута цінна інформація з'єднуються з умовами реалізації поставленої начальством завдання є вибір жанрової форми матеріалу. Найбільш частим приводом для докорів служить некомпетентність спортивних журналістів в тих питаннях, за висвітлення яких вони беруться, не знаючи справи. У результаті в спортивній пресі з'являються поверхневі інтерв'ю із зірками спорту з явним жовтим відтінком, серйозне обговорення проблем українського спорту підміняється роздуванням скандалів, а про техніку, тактику, психологію різних видів спорту та інших важливих складових спортивного життя часто пишуть менше, ніж про гроші клубів і заробітках спортсменів. В даному контексті велику роль відіграє професійна етика кожного спортивного журналіста, усвідомлення того, що є «прийнятним» або «неприйнятним» у підготовці власного журналістського матеріалу. Це та межа, яку журналіст ніколи не перетне, за жодних обставин. В цьому й полягає морально-етичний вибір кожного спортивного журналіста. Рівень професіоналізму визначається, не лише обізнаністю, грамотністю чи досвідом, але й дотримання усіх етичних норм та моральних засад.

Висновки. Спорт як соціальне явище посідає значне місце в житті суспільства. Результати змагань, як і самі змагання, активно висвітлюються на телебаченні, в Інтернеті, по радіо і в пресі. Медіа формують громадську думку, популяризують певні цінності. Спортивна журналістика формує одне з найважливіших цінностей в житті людини – здоровий спосіб життя. Засоби масової інформації були і залишаються надійними помічниками фізичної

культури і спорту, допомагаючи розкривати їх соціальну значущість у житті суспільства, показувати високі фізичні можливості людей, впроваджувати досвід оздоровчої роботи в масах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Житарюк В. Іван Боберський – спортивний журналіст (на прикладі матеріалів на олімпійську тематику в "Ділі") / Віта Житарюк // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2006. – Вип. 29. – С. 139– 142.
2. Корольова О. Генезис періодичних спортивних видань на території України / Олена Корольова // Зб. праць Науково-дослідного центру періодики / відп. ред. М.М. Романюк ; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства. – Львів. – 2010. – Вип. 2 (18). – С. 121–128.
3. Мічуда Ю.П. Особливості наукового аналізу сучасного ринку у сфері фізичної культури і спорту : [Електронний ресурс] / Ю. Мічуда // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2001. – № 4. – С. 82–86.
4. Садовник О. Створення іміджу українського спорту засобами масової комунікації / О. Садовник // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць. – Львів: ЛДІФК, 2003. Вип. 7, том 1. – С. 24–26.
5. Яцимірська М. Телекомунікація в епоху біту: психологія сприйняття глобальних категорій / М. Яцимірська // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2006. – Вип. 29. – С. 248–252.
6. Волова М. Создание имиджа спортсмена : [Электронный ресурс] / М. Волова // Международный пресс-клуб: PR- библиотека и PRтехнологии. – Режим доступа: URL: http://prclub.com/PR_Lib/PR_Rabots.shtml
7. Дуцик Д. Євро-2012 як піар-катастрофа. Огляд німецької преси : [Електронний ресурс]/ Діана Дуцик // Телекритика. – 2012. – 14 травня. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/material/6257

УДК 070

РЕДАКЦІЙНА ПІДГОТОВКА ЗАГАЛЬНОПОЛІТИЧНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ГАЗЕТИ

Клапоушко Вікторія Іванівна
Студентка
Галицький коледж імені В. Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Анотація: наукова робота присвячена дослідженню редакційної підготовки загальнополітичної регіональної газети. Описано роботу редактора над композицією матеріалу, його мовою та стилем, фактичним матеріалом та графічним оформленням. Для проведення аналізу ми обрали тернопільську загальнополітичну газету «Свобода плюс Тернопільська область».

Ключові слова: газета, редактор, загальнополітична газета, регіональна газета, композиція, мова та стиль, жанри журналістики, графічний дизайн.

Важливими засобами масової інформації для суспільного життя є періодичні друковані видання, які, насамперед, інформують людей про те, що відбувається у їх місті чи країні, формують громадську думку. Німецький дослідник Ніклас Луман вважає, що «*головною для новітніх газет є функція створення комунікативного середовища для всіх суб'єктів суспільного життя» [3]. Представником періодики є газетне видання.*

«Газетне видання – аркушеве видання, видавничо пристосоване до його специфіки» [3]. Термін «газетне видання» – ознака матеріальної конструкції у ДСТУ.

*Як вид періодичних та продовжуваних видань, «г*азета – періодичне газетне видання, що виходить через певні, короткі проміжки часу, містить оперативну інформацію й публікації з актуальних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературно-художні твори й рекламу» [1]. Однак з погляду вживання термінології у видавничій практиці

«газетне видання» та «газета» є синонімічними.

Характерними рисами для газетних видань є актуальність змісту, оперативність, масове розповсюдження, а найголовніше – відповідність назви змісту тексту. Газета містить офіційні матеріали, літературу, рекламу та різноманітні розважальні матеріали.

Ми будемо оперувати термінологією, уніфікованою у видавничій справі в ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять». Цей стандарт за функціональною ознакою наводить такі види газет [2]:

1. «Загальнополітична газета – газета, що систематично висвітлює питання внутрішньої та зовнішньої політики держави, міжнародне життя, діяльність місцевих адміністрацій і громадських об'єднань.

2. Спеціалізована газета – газета, що систематично висвітлює окремі проблеми суспільного життя, науки, техніки, культури та інших сфер діяльності.

3. Спеціальний газетний випуск – газета, що її присвячено спеціальній темі або підготовлено з якоїсь нагоди для оперативного доведення потрібної інформації до читача, має назву основного видання, його поточний та валовий номери (або може бути ненумерованою), а також рік і дату виходу у світ.

Примітно, що в основному стандарті [2] змінюється формулювання термінології: донедавна «громадсько-політичну газету» (таке поняття зафіксоване у попередній редакції стандарту названо загальнополітичною. Відповідно дещо видозмінилася і дефініція понять.

«Громадсько-політична газета – газета, що систематично висвітлює окремі питання внутрішньої та зовнішньої політики держави та міжнародного життя». Цією термінологією українська видавнича справа та журналістикознавство послуговувалися 20 років.

Натомість «загальнополітична газета – газета, що систематично висвітлює питання внутрішньої та зовнішньої політики держави, міжнародне життя, діяльність місцевих адміністрацій і громадських об'єднань» [2].

Отже, з оновленням стандартів загальнополітична газета «розширила свої масштаби», тепер у ній можна охоплювати значно ширшу тематику.

У загальнополітичній газеті систематично висвітлюються події, які стосуються зовнішньої та внутрішньої політики держави, також міжнародного життя, діяльність партій, які існують в країні. Оскільки спеціалізована газета присвячена конкретній тематиці, то методом виключення за замовчування загальнополітична набуває універсального характеру.

Окремо варто акцентувати увагу на понятті «регіональний» в контексті типології газети. Регіональна газета охоплює лише певну область. «Регіональна преса України відіграє вагому роль в житті місцевих громад, допомагає реалізувати прагнення людей. У цьому перевага якісної регіональної газети над загальнонаціональними виданнями» [3, с. 26].

Загальнополітична регіональна газета – недорогий товар, який розрахований на масового споживача, товар постійного щоденного попиту, однак за функціональним навантаженням така газета є значним ресурсом формування громадської думки в суспільстві.

Ці газети впевнено домінують над іншими типами газетних видань, а теми, які піднімаються, – завжди актуальні. Кожен із вищезгаданих дослідників ставить загальнополітичні видання на перше місце, а отже, в цьому є сенс переваги цих газет над спеціалізованими.

«Функції газети – це сукупність її обов’язків перед суспільством і характер їх виконання, роль, яку відіграє газета як соціальний інститут щодо соціуму» [4, с. 4].

Загальнополітичні регіональні видання мають такі функції:

1. Інформувати;
2. Корелювати;
3. Мобілізувати.

«Загальнополітична газета служить каналом передачі повідомлень від носіїв до масової аудиторії. Користуючись комунікативними можливостями газети, громадяни дістають змогу сформувати свою соціально-політичну

позицію, напрямки розвитку суспільної свідомості і тоді урядовці та державні діячі мають можливість вибрати найбільш прийнятий варіант розвитку політичних подій» [1].

Важливою для загальнополітичної газети є робота редактора над матеріалом.

Найголовнішим завданням редактора при редагуванні газетних видань є знання як практики, так і теорії жанрів. Важливо розрізняти інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні жанри, адже тоді редактор розумітиме, які вимоги до кожного із жанрів. Отож, до інформаційних жанрів відносять замітку, інтерв'ю, звіт, репортаж та інформаційну кореспонденцію. Їх завдання – повідомити про новину.

Редактор повинен звернути увагу на мову та стиль написання автора, адже важливо, щоб редактор не сплутав ці елементи із помилками та правильно їх відредагував. «Мовностилістичне оформлення періодичних видань залежить від читацької аудиторії, на яку вони розраховані» [3, с. 18].

Також перевірка фактажу – один із головних обов'язків редактора, адже інформація повинна бути не лише цікавою, але і достовірною. «Важливо, щоб під час редагування фактичного матеріалу редактор аналізував ще й його кількість та якість. Від усіх цих вищезгаданих критеріїв залежить якість майбутнього видання, а отже, й те, як сприйматимуть його читачі» [3, с. 17].

В. Й. Здоровега зауважив те, що «будь-який факт багатший від судження. Вписуючись у систему суджень, у процес доказу, у той чи інший узагальнюючий журналістський виступ, факт втрачає властиву йому від природи багатогранність, висвітлюється однобоко» [3, с. 8]. Редактор повинен уміти швидко знайти потрібну довідку, перевірити правильність даних, орієнтуватися в довідкових посібниках, володіти прийомами аналізу тексту» [3, с.87].

Наступним етапом є виправлення технічних помилок, якими займається коректор: усуває орфографічні, пунктуаційні помилки, буквені неточності і технічні вади верстки, а також зчитує матеріал після редактора. На цьому етапі

коректор останній, хто вичитує матеріал; після цього вже виправлений текст вносять на оригінал-макет.

На Тернопільщині сьогодні чимало загальнополітичних регіональних газетних видань, якими славиться наша область. Їх збільшення – великий розвиток для регіону.

Ми виділили загальнополітичні регіональні газети, що існують на Тернопільщині:

1. Газета «Свобода плюс Тернопільщина»;
2. Газета «Тернопіль вечірній»;
3. Газета «Наш день»;
4. Газета «Номер один».

Для аналізу ми взяли загальнополітичну газету «Свобода плюс Тернопільщина».

Газетне видання «Свобода плюс Тернопільщина» почала існувати ще із

26 жовтня 1990 року як газета обласної ради «Відродження», а вже у 1995 році стала спільним друкованим органом обласної ради та ОДА. Саме із 1995 року по 2000 рік тираж газети налічував 120 тисяч примірників [4]. Як зазначається на сайті газети «Свобода плюс Тернопільщина», що «теперішній наклад становить 35 тисяч примірників» [4].

Важливо, щоб редагування та оформлення загальнополітичної регіональної газети «Свобода плюс Тернопільщина» було здійснено успішно та правильно, адже від цього залежить продаваність газети та наклад.

Жанри журналістики у випусках газети «Свобода плюс Тернопільщина» є різноманітними, найчастіше зустрічається такий аналітичний жанр як стаття, у одному випуску газети їх налічується близько шести, наприклад, матеріал «Згода будує дім, а коровай – сім'ю», автором якого являється Мар'яна Москалик, стаття Ігора Дуди «Еліта по-українськи» та стаття Ігора Залевського «На мудрість громади уповаємо!». Також не менш часто публікуються інформаційні жанри, такі як звіт, наприклад, «На Тернопільщині для армії сплатили майже 18 млн гривень» та «Угорське консульство відкрили у

Тернополі»

Наталії Жигадло. В малій кількості публікуються інтерв'ю та репортажі, а заміток налічується мала кількість.

Фактичний матеріал у газетному виданні «Свобода плюс Тернопільщина» є достовірним, оскільки у кожному матеріалі є джерело, на яке покликається автор, тобто таким джерелом може бути людина, яка дає коментар, наприклад, матеріал «Містить прямі корупційні ризики»: нардеп Андрій Богданець не підтримав законопроєкт про повернення вкрадених активів з-за кордону», де Андрій Богданець особисто дав коментар, тобто він є першоджерелом. Газета, як зазначається на сайті «Свобода плюс Тернопільщина» видається двічі у тиждень – середа та п'ятниця. Оскільки видання виходить двічі в тиждень, то

Композиція матеріалів газети «Свобода плюс Тернопільщина» є комбінованою, адже переважно використовується діалогова (кілька учасників комунікативного акту виголошують по одній репліці, а надалі комунікативний акт послідовно повторюють велику кількість разів) та оповідна композиції (композиційні одиниці співвідносяться із відрізками часу, в яких розгорталися ці сюжети) [4]. Та рідше – описова, функція якої – описувати об'єкти, події чи явища. Щоб проконтролювати композицію газетного видання редакція використовує публіцистичний шаблон «перевернена піраміда», де спочатку описується подія, а вже потім йдуть деталі та роз'яснення. Такий шаблон можна розглянути у матеріалі «У Тернополі відкривають новий заклад з великою ігровою зоною для дітей і справжньою італійською піцою», де спочатку розповідають про те, що відкривається ігрова зона із піцою, а після цього зазначається, що така подія відбудеться 13 червня (коли?), на вулиці Петлюри (де?), назва «Фабрика піца» (що?).

Новини, які публікуються у газеті є завжди актуальними, суспільно важливими та правильно підібраними під рубрики. У газеті «Свобода плюс Тернопільщина» налічується одинадцять рубрик: «Про головне», «Це цікаво», «Корисна інформація», «Посміхайтесь», «Право», «Пером публіциста», «З передової», «Про важливе», «Сторінка для сімейного читання», «На дозвіллі»,

«На завершення номера». Матеріали, які публікуються під кожною із цих рубрик повністю їм відповідають, тобто ці рубрики є тематичними, в залежності від того, куди вони входять. Назва рубрики зображена у колонтитулах, яка змінюється протягом кожної сторінки. Самі рубрики не нумеруються, оскільки їх кількість не надто велика, тобто вони є ненумеровані. Загалом композицію газети складена досить зручно для читання та використовує прості методи для покращення вигляду через композицію.

Мова та стиль у матеріалах газети завжди є грамотними, а найголовніше – простими для читання, тобто автори та редактор дбають про те, аби читач розумів весь текст. Часто використовується аналітичний стиль при написанні матеріалів – це роздуми або коментарі автора, також використовується, схожий до аналітичного, описовий стиль, тобто автор описує матеріал зі своєї точки зору. Журналісти, які пишуть матеріали завжди є суб'єктивними. Для того, аби читач легко сприймав текст, речення повинні мати не більше двадцяти слів, у газеті використовують від 11 до 22 слів. Тобто, речення є зручними для читання. Проте, у газеті немає слів, які супроводжуються наголосами для правильного читання, також відсутні розшифровані абревіатури, що дає певну складність у читанні.

Важливою проблемою у цій газеті є не уніфіковане написання років, тире та у деяких матеріалах йде підряд більше 6 переносів.

Щодо художньо-графічного оформлення газетного видання «Свобода плюс Тернопільщина» використовується багато елементів: декоративні, вид та розмір шрифту, колірність, фотоілюстрації, а також таблиці та схеми.

Декоративні елементи у газеті надають їй кращого вигляду. Отже, серед декоративних елементів наявні рамки червоного кольору, які відмежовують матеріали. А також зображений прапор України та Європейського союзу, які об'єднані. Такий декоративний елемент зображений у заголовній частині. Біля періодичності газети є круг зеленого кольору та статус газети виділено червоною жирною лінією. Початок кожного матеріалу позначається буквицею червоного кольору у квадраті зеленого кольору.

У заголовній частині є назва газети, статус, періодичність, кількість сторінок, а також дата виходу. Назва газети зображена синім та білим кольорами великого розміру. У газеті використовують близько 7 різних розмірів заголовків, які позначені або червоним, або синім, або чорним кольорами, а це означає, що в газети відсутня гармонія кольорів, а це є великим мінусом.

Ілюстрації у газеті «Свобода плюс Тернопільщина» виконують допоміжну функцію, оскільки вони тісно пов'язані із текстом. Здебільшого у газеті використовується глуха верстка, оскільки ілюстрація закрита текстом із усіх сторін, або ж закрита верстка в обробку, де ілюстрація закрита із трьох сторін. Формат газети не є зручним, адже його розмір А3.

Отже, газета «Свобода плюс Тернопільщина» є популярною газетою по області, адже у ній використовується достовірний фактичний матеріал, зрозумілі для читання мова та стиль, а також зручна композиція. Проте, важливо зменшити кольорову гаму та уніфікувати заголовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Газети спеціального призначення.

URL: https://imi.org.ua/blogs/hazety-spetsial-noho-pryznachennia-i1902

2. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення. Вид. офіц. Київ, 2015.

3. Проблеми регіональної газетної періодики в сучасному інформаційному просторі України та Польщі Матеріали Міжнародної наукової конференції «В єдності сила. Україна – Польща: спільні шляхи до свободи». 20–21 червня 2014 р. Житомир : 2014. 364 с.

4. Смірнова О. Які функції виконує газета? Макарівські вісті. 2017. 3-4 с.

УДК 09

ТИПОЛОГІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ

Рибун Назар Володимирович
Студент
Галицький коледж ім. В. Чорновола

Роботу присвячено дослідженню діяльності і типології сучасних Українських видавництв. Виявленню основних напрямків і величини діяльності видавництв в Україні, а також їх тип.

Ключові слова: типологія, тип видавництва, тематичний діапазон, форма власності.

На сучасному етапі розвитку та функціонування українського книговидавництва особливого значення набуває діяльність великої кількості видавництв, які створюють, накопичують та розповсюджують інформацію. Світовий науковий досвід свідчить про те, що саме книги здобули визнання як найвичерпніше інформаційне джерело. Вони акумулюють інформацію з усіх галузей знань чи однієї ділянки, можуть створюватися на основі різних даних. Діяльність видавництв є важливою складовою розвитку будь якого суспільства. Кожне видавництво створює, розповсюджує те що дає розвиток суспільству, зупиняє його стагнацію. Мета роботи: дослідити типологію і діяльність сучасних Українських видавництв. Об’єктом дослідження є видавнича справа України. Предмет дослідження концепція діяльності Українських видавництв Новизна роботи полягає у тому, що вперше здійснено аналіз типології і діяльності українських видавництв

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що ця праця є внеском у дослідження книговидавничої діяльності України.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення специфіки

діяльності видавництв України.

Видавництва та бібліотеки виникли у відповідь на потребу суспільства подолати обмеження усної комунікації. Видавництва долають перешкоди на шляху руху інформації від автора до читача. Видавнича справа виконує необхідну соціальну функцію: доводить книговидавничу продукцію до споживача. Її діяльність спрямована, насамперед, на подолання обмежень у розповсюдженні авторської інформації. Також для покращення розповсюдження авторської інформації існують публічні та приватні бібліотеки, які створюють певний комунікативний простір, що допомагає читачеві сприймати інформацію завдяки консультаціям бібліотекарів, можливості звернутися до довідково-бібліографічного апарату, участі в заходах, які забезпечують комунікацію з іншими читачами (наприклад, читацьких конференціях). Збільшення обсягу написаного, а потім надрукованого матеріалу викликало необхідність появи бібліографічної діяльності, яка сприяє поширенню інформації про видання.

«Розглядаючи теоретичні матеріали про книговидавничу справу, ми можемо вказати, що на межі 1990 років радянське книговидання України було консервативним – жорстко регламентована і фрагментована система була нездатна до внутрішньої трансформації, що відповідала б вимогам нового часу. Вмонтовані в радянську систему книговидання ідеологічні обмеження потрібно було ліквідувати, а менеджмент удосконалити чи змінити. У 1990 році на території Радянського Союзу функціонувало 274 видавництва, в тому числі на території України – 28 підприємств, що випускали 10,3% книг і брошур за назвами із загальної кількості назв видань» [2].

Розвиток самостійності державних видавництв, введення госпрозрахунку, перехід на орендні відносини, прийняття нормативних актів, покликаних стимулювати індивідуальну трудову діяльність – все це вело до становлення ринкових відносин, до необхідності появи альтернативних комерційних видавництв, як приклад: у той час отримав розвиток випуск видань за рахунок автора, а також з 1988–1989 років розпочалося створення комерційних

видавництв. Спочатку вони виникали при різних фондах, асоціаціях, творчих об'єднаннях, спілках тощо. Право видавничої діяльності отримали редакції журналів, газет, навчальні й наукові інститути, які вже на початку 90-х склали серйозну конкуренцію державним видавництвам і тим самим порушили існуючу монополію в системі радянського книговидання [2].

Розглядаючи розвиток видавничої справи України ми можемо порівняти випуск книг і стверджувати, що друк не має сталого значення, як приклад «у 2011 р. було випущено 22826 назв накладом 46565700 примірників, тоді як у 2010 р. – 72557 назв накладом 45058300 примірників, у 2019 р. – 5724 назв тиражем 10817,2 тисяч примірників» [1].

«Типологія – вид наукової систематизації, класифікації чогось за спільними ознаками з допомогою абстрактних теоретичних моделей (типів), у яких фіксуються найважливіші структурні або функціональні особливості досліджуваних об'єктів» [4].

Структура й підпорядкованість підрозділів видавництва залежить передусім від його:

– типологічних ознак,
– змісту розробленої програми,
– складності вибраних для видання текстів,
– обраних способів промоції книжкової продукції,
– професіоналізму кожного члена колективу.

Структура будь-якого видавничого підрозділу, як і видавництва в цілому, залежить від багатьох чинників. Але найперше – від типу, до якого видавництво належить.

Тип цей визначається характером та змістом діяльності видавця. На основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду книговидання визначити типологію сучасних видавництв та їхніх систем можна за такими головними ознаками:

– масштаб діяльності
– тематичний діапазон літератури

– вікова специфіка адресатів видавничої продукції
– знаковий принцип творення видання
– форма власності
– економічна природа діяльності
– структура підпорядкованості.

За масштабами діяльності класифікуємо великі, середні й малі видавництва. Відповідно до європейських мірок: великим видавництвом прийнято вважати таке, яке протягом року випускає понад сто назв книг [3].

Серед таких є:

– Навчальна книга – Богдан (1085 назв),
– Ранок (699 назв)
– Фоліо (480 назв),
– Vivat (454 назви)
– КМ-Букс (415)
– Старого Лева (327 назв).

Середнє – від десяти до ста.

– Фабула (99 назв)
– Свічадо (95 назв)
– Грамота (75 назв)
– Видавництво 21 (23 назви)
– Читаріум (16 назв)
– Видавничий дім «Комора» (11 назв).

Маленьке – до десяти назв.

– Маміно (9 назв)
– Герда (7 назв)
– Джура (7назв)
– PABULUM (7 назв)
– Макрос (2 назви).

«У невеликих за обсягом діяльності видавництвах, важливо, що б штатні працівники могли виконувати декілька функцій, які є наближеними до сфери

їхньої професійної діяльності. В ряді видавництв, що на високому технологічному рівні забезпечують підготовку нових видань, де зокрема використовуючи комп'ютерні програми успішно відпрацьовується перевірка правопису й граматики, української й щонайменше однієї з іноземних мов, не має в штатному розписі посади коректора. Однак у такому разі саме видавничий редактор покликаний оволодіти вміннями і навичками коректорського фаху. Спеціаліст з комп'ютерних технологій мусить оволодіти в такому видавництві і функціями технічного редактора та верстальника» [3].

Звичайно, таку кількісну ознаку слід сприйняти умовно, зважаючи ще й на обсяги видань та їх наклади. Окрім кількості назв, у країнах Євросоюзу статус визначається також і обсягом річного обороту коштів.

Малим видавництвом вважається те, де цей показник становить менше 10 тисяч євро. Великим навпаки – більше 1 млн. євро. За тематичним діапазоном літератури, яку випускають видавництва, їх можна поділити на вузькоспеціалізовані, видавництва специфічною тематикою та універсальні.

Вузькоспеціалізоване видавництво здебільшого працює з чітко визначеним видом фахової літератури (наукова, навчальна шкільна, навчальна вузівська, що охоплює всі предмети і навчальні дисципліни або якісь окремі їх напрямки – сільськогосподарський, природничий, медичний тощо). Це, як правило, малотиражні, а тому й зазвичай дорогі за ціною видання, але які мають стабільного споживача. Шукати його доводиться безпосередньо в навчальних чи наукових закладах, під час проведення відповідних наукових заходів, а не в книгарнях.

Прикладом таких видавництв є:

– Видавництво Жупанського (перекладна література)

– «Видавництво СКІФ» (книги по рукоділлю)

– Видавнича група «АС» (спеціалізоване видавництво, що випускає журнали та газети для працівників бюджетних організацій)

– «Видавничий дім Весна» (спеціалізується на випуску навчально-методичної літератури)

– Видавництво «КнигоВир» (християнська література).

Видавництво із специфічною тематикою зорієнтоване передусім на таку групу читачів, яка є стабільно значною за кількістю і специфіка читацького інтересу якої зводиться до споживання літератури на різна теми як приклад дозвілля, хобі, туризму, мистецтва, релігії та інших. Видавець цього блоку літератури прагне втримувати біля себе визначене коло покупців такими новинками, які згодом започатковують певну серію – широку за кількістю назв і тривалу в часі видання.

Універсальні видавництва роблять погоду на книжковому ринку передусім літературою широкого профілю – від художніх бестселерів до енциклопедичних довідників. Вони можуть готувати до друку одночасно літературу з кількох галузей знань.

Прикладом таких видавництв є:

– «Фоліо»

– «Знання»

– «Клуб сімейного дозвілля».

За віковою специфікою адресатів видавничої продукції розрізняють видавництва для дорослих, для молоді, для дітей. На українському книговидавничому ринку міцно утвердилися такі суто дитячі видавництва, як

– «БАО»;

– «Белкар-Книга»;

– «Весела Перерва»;

– «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га» (як дитяча так і доросла);

– «Видавець Вадим Карпенко».

– «Теза»

«Більш, ніж 80 років тому в Києві було створено видавництво з промовистою назвою «Молодь», яке й сьогодні видає літературу, розраховану на суто молодіжну читацьку аудиторію» [5].

Для дорослих:

– «Nebo Booklab Publishing»

– «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» (як дитяча так і доросла)

За знаковим принципом творення видань видавництва групуються на текстові, електронні, нотні, картографічні, мистецькі. З нотним способом передачі інформації в Україні працює переважно видавництво «Музична Україна». Все більше сьогодні видавництв за знакову основу творення книги бере картографію і мистецькі твори.

Текстові:

– «БАО»

– «Белкар-Книга»

– «Весела Перерва»

– «А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га».

Електроні:

– Видавництво «Астролябія»;

– «Життя».

Картографічні:

– ДНВП «Картографія»

– ТОВ «ВИДАВНИЦТВО «МАПА».

За формою власності типологічна картина видавництв сьогодні стає все строкатішою. Окрім державних, кількість яких зменшуватиметься, все більше групу складають приватні, кооперативні, акціоновані видавництва.

На даний момент державних видавництв практично не має.

Приватні:

– «Школа»

– «Факт»

– «ПАІС».

За економічною природою діяльності працюють два види видавництв: комерційні та некомерційні.. Перші розглядають книгу як товар і мають головну мету – одержання прибутку. Останні випускають книгу здебільшого у

виробничих чи пропагандиських цілях, задовольняючи потреби галузі, громадської організації партії.

Комерційні:

«Видавництво Старого Лева»

«Фоліо»

«А-ба-ба-га-ла-ма-га»

«Клуб сімейного дозвілля»

«Дух і літера»

«Видавництво Анетти Антоненко»

«Ярославів Вал»

«Лаурус»

«Основи»

«Наш формат»

«Книги XXI»

«Віват»

«Темпора»

«Навчальна книга «Богдан»

«Видавництво Жупанського»

«Смолоскип»

«Ранок»

«Нора друк»

«Родовід»

«Комора»

«Перун» .

За підпорядкованістю можна виділити самостійні видавництва та об’єднання, концерни, групи, складові яких, особливо за кордоном, часом не мають чітко визначеного юридичного статусу Аби не втрапити в правову колізію, про цю обставину особливість важливо пам’ятати тим, хто вступає з керівниками таких підрозділів переговори щодо уступки (покупки) ліцензії за перевидання поширення твору або ж має намір здійснити принадний, але

дорогий з фінансового боку, проект спільного видання [6].

Самостійне:

– «Світ»

– «Освіта»

– «Фоліо»

– «Видавництво Старого Лева».

Видавниче об'єднання:

– «Вища школа» (1989р., до складу якого входило видавництво при ЛДУ, було поділено на чотири самостійні видавництва: власне, «Вищу школу» та «Либідь» у Києві, «Основу» в Харкові та «Світ» у Львові) [5].

Тому ми можемо побачити, що в Україні є велика кількість різноманітних видавництв які сприяють розвитку друкарства і створюють, накопичують та розповсюджують інформацію із різних тем.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Друк України (2010): статистичний збірник / укладач С. Буряк. – Київ: Книжкова палата України, 2011. 6 с.

2. Ильницкий А. Книгоиздание современной России. М. : Вагриус, 2002.

3. Про видавничу справу: Закон Верховної Ради України Відомості Верховної Ради України. 1997. № 32. 206 с.

4. Партико З. В. Основи видавничої справи: навч. посібник. Л. : Афіша, 2014. 304 с.

5. Видавництва дитячої літератури України. URL: https://lodb.org.ua/bibliotekaryam/vydavnycztva-dytyachoyi-literatury-ukrayiny (дата звернення 05.03.2020)

6. Закон України про правові засади видавничої діяльності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр (дата звернення 13.02.2020)

РОЛЬ СОВРЕМЕННОЙ ЗАРУБЕЖНОЙ ЖУРНАЛИСТИКИ

Семёнова Ольга Александровна
к.пед.н., доцент
Приходько Виктория Александровна
студентка
Криворожский государственный
педагогический университет
г. Кривой Рог, Украина

Введение: в данной работе рассмотрены процессы развития современной журналистики и глобализации информационного пространства. Анализируются мировые тенденции в развитии журналистики, проблемы свободы печати, а также без чего не может существовать журналистика.

Цель работы: ознакомить с динамикой изменения роли медиапродуктов в современном обществе.

Материалы и методы: при проведении исследования использовались общедоступные онлайн ресурсы, электронные библиотеки. За основу брались общенаучные методы: исторический, логический и метод анализа.

Результаты и обсуждение: Динамичные процессы развития современной журналистики и глобализации информационного пространства затронули практически все страны мира, как развитые, так и те, что стоят перед острейшими проблемами перестройки экономических и политических отношений. Пресса, радио и телевидение, мультимедиа и компьютерные сети вошли в дома миллионов людей, сблизили страны и континенты. Информационные потоки становятся теми рычагами управления общественными процессами, к которым прибегают власть имущие и те, кто стремится к завоеванию политической власти. Вместе с тем, законы бизнеса все сильнее диктуют свои нормы и правила в производстве, обработке, хранении и распространении информации. Конечно, далеко не всегда выпуск газеты или журнала, владение теле- или радиостанцией приносит прямой доход. Но выгода может быть и опосредствованной - путем создания положительного имиджа,

формирования общественного мнения, воспитания масс и т.п.

Средства массовой информации переживают ломку устоявшихся технологических процессов. Это вызвано революционными изменениями в технике СМИ и связанных с ними методов и форм управления. Компьютеризация сбора, обработки, хранения и распространения информации, внедрение новых материалов, изменение схем управления редакционными коллективами и многое другое ведет к новому качеству СМИ и усилению их роли в обществе.

Изменился медиапродукт, сами средства массовой информации становятся интерактивными и мультимедийными. Трансграничная передача данных и связанные с нею международные и правовые проблемы, виртуальная реальность и процессы воспитания - эти и другие проблемы волнуют сейчас умы многих исследователей.

Современная зарубежная журналистика многолика, но существуют общие тенденции ее развития и еще сохраняются национальные особенности. Дальнейшая коммерциализация прессы, радио и телевидения, повсеместное внедрение новейших технических достижений поставили сложнейшие вопросы перед СМИ стран Восточной и Центральной Европы, бывших республик Советского Союза. Модернизационные процессы в развивающихся странах протекают в различных формах, что, в свою очередь, оказывает существенное влияние на развитие средств массовой информации и коммуникации, их идеологическое наполнение.

В последнее время значительное внимание уделяется вопросам социального функционирования средств массовой информации. Этот интерес вызван необходимостью с одной стороны критического переосмысления социального статуса журналистики, а с другой – изучения взаимодействия СМИ с различными социальными структурами.

Идет быстрое развитие средств массовой информации, нарастает интенсивность коммуникационных процессов. Массмедиа приобретают все большее значение в жизни человека и общества, начинают активно влиять как

на социальные процессы, так и на самого человека.

Становление и развитие СМИ в ряде стран шло наряду с демократизацией и плюрализацией государственной системы. Опыт зарубежных СМИ может являться примером для успешного развития российской национальной журналистики в условиях глобализации информационного пространства.

Можно предположить, что дальнейшее развитие журналистики детерминировано социально-политическими и экономическими процессами в обществе, а также внутренней логикой развития науки и техники. В связи с этим актуальное значение приобретает изучение социально-политических и экономических особенностей функционирования массмедиа, перспектив и социальных последствий развития науки и техники.

Существует взаимосвязь многочисленных факторов и общественных связей, которые опосредованы влиянием СМИ на аудиторию. В журналистике стала осознаваться необходимость теоретического осмысления массовой коммуникации как области междисциплинарных исследований, использующих инструментарий общественных наук в коммуникативных процессах. Существует множество зарубежных теорий и концепций журналистики, которые отражают социально-политические реалии в обществе и в свою очередь влияют на функционирование СМИ.

Средства массовой информации и коммуникации целенаправленно используются для достижения геополитических целей, информационно-пропагандистского обеспечения внутренней и внешней политики. Журналистика, пользуясь правами и свободами человека, сама оказывает существенное влияние на их реализацию в современном обществе. Усиливается роль печати, радио и телевидения в лоббировании интересов различных финансовых и политических групп и объединений, включая транснациональные корпорации прессы.

Мировые тенденции в развитии журналистики включают в себя, в частности: глобализацию информации в сочетании с региональным интересом; дальнейшую концентрацию и монополизацию СМИ; включение СМИ в

систему корпораций; дифференциацию и специализацию СМИ; зависимость журналистской практики от внедрения новейших технических достижений.

Помимо государственного регулирования информационных потоков в ряде стран активно осуществляется саморегулирование печати, радио- и телевещания. Разнообразие существующих в мире правовых систем и национальных законов о СМИ становится тормозом в дальнейшем развитии журналистики и осуществлении свободы слова и свободы печати, что ставит в ряд насущно важных проблему гармонизации национальных законов о СМИ.

Множество современных зарубежных теорий и концепций журналистики представляют собой весьма мозаичную картину. Их связь с более общими доктринами социально-политического обустройства общества, а тех в свою очередь с различными философскими теориями очевидна. Конечно, для журналистики всех стран можно найти общие, наиболее существенные черты. Но нельзя забывать и о ярко выраженных национальных особенностях, связанных с историей, культурой, экономикой, социально-политическими явлениями.

Наиболее интересным и продуктивным представляется подход к анализу явлений в зарубежной журналистике, связанных с политическими процессами, а, следовательно, и с влиянием массмедиа на жизнь людей.

Множество теорий современной журналистики применительно к обществу затрагивают проблему свободы печати. Собственно, свобода печати в представлении западных исследователей – это:

- свобода публичного выражения мнения;
- свобода доступа к источникам информации.

Но даже это урезанное понимание свободы печати в современном обществе не может быть в полной мере осуществлено. Вот почему, декларируя право на свободу публичного выражения мнения и свободу доступа к источникам информации, правящие круги любой страны в реальной жизни различными способами, формами и методами препятствуют осуществлению этих прав.

Поскольку средства массовой информации играют чрезвычайно важную роль в современном обществе, постольку и их использование должно осуществляться лишь во благо общества. Вот почему свобода печати неотделима от социальной ответственности. Действительно, как иногда выражаются, «моя свобода размахивать руками заканчивается там, где начинается кончик носа моего оппонента». Помимо законодательных ограничений, существуют и так называемые этические запреты, т.е. самоцензура журналистов.

Журналистика не может существовать без общества, ибо она предназначена прежде всего для удовлетворения его нужд. Современное общество немыслимо без журналистики, поскольку оно заинтересовано в распространении социально важной информации в массовых масштабах. Вот почему взаимозависимость и взаимовлияние СМИ и общества многогранно и разнообразно.

Журналисты и потребители вырабатываемого ими медиапродукта вполне сознательно, а в большинстве случаев неосознанно придерживаются конкретных теорий и концепций прессы, которые определяют цели, задачи, формы и методы функционирования СМИ. В конечном итоге медиапродукт приобретает вполне конкретные и характерные черты, удовлетворяющие или не удовлетворяющие требованиям той или иной теории или концепции. Кому должна служить пресса? Как она должна выполнять свои задачи, исходя из ответа на заданный выше вопрос? Какими правами обладает и, какими обязанностями наделен журналист для эффективного и качественного выполнения своего общественного долга? Каковы пути информационных потоков в современном обществе? Ответы на эти и многие другие, практически важные вопросы пытаются дать теоретики современной журналистики.

Выводы: В ряде случаев средства массовой информации используются правящими кругами той или иной страны для достижения собственных геополитических интересов. В итоге такие проблемы, как права и свободы человека, порядок международного информационного обмена,

внутриполитические процессы, касающиеся СМИ, и многие другие становятся предметами острой борьбы на международном уровне. Общественные потребности в информации удовлетворяются СМИ в той степени и в том объеме, которые характерны для конкретной отдельно взятой страны во вполне определенных исторических условиях.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Михайлов С.А. . – СПб. : Издательство Михайлова В.А., 2005. – 319.с

2. Сиберт Ф.С., Шрамм У., Питерсон Т. Четыре теории прессы. – М., 1998. – С. 9–10.

3. Pavlik John V. New media technology: Cultural and commercial perspectives. – Boston, 1996. – P. 9–12.

ART

UDK 5527

OBOE IN P. I. TCHAIKOVSKY`S SYMPHONY ORCHESTRA (ON THE EXAMPLE OF THE SYMPHONY POEM «MANFRED»)

Miroshnik Aleksandr Sergeevich
Student, Master of
Dnipro Academy of Music
Scientific director
PhD in Philosophy, assistant professor
Tarasova Natal`ya Yur`yevna
Dnipro, Ukraine

Annotation: in the article, we examined the oboe in the staff of a symphony orchestra. As an example, we have chosen the work of the famous composer P.I. Tchaikovsky`s «Manfred», in which the oboe plays one of the key roles due to the peculiarities of its timbre. Comparing works from different eras, we traced where and why the oboe was used by composers as a solo instrument.

Key words: oboe, timbre, solo, orchestra, Manfred.

Introduction: musical romanticism, which at the beginning of its existence was characterized by a variety of innovations (especially in the field of genres and forms), in the XIX century was marked by the enrichment of all existing at that time means of musical expression, making them one of the most important elements of musical imagery.

To a large extent, this also affected the peculiarities of the use of the symphony orchestra's instrumental composition.

By combining the stable orchestral timbres of a classical symphony orchestra or personifying individual instruments in it, composers of the Romantic era enriched

the thesaurus of coloristic means and brought the drama of orchestral development to those heights unknown to the music of previous epochs. Among the generation of such artists - innovators of the second half of the XIX century, a special link is occupied by the outstanding composer, symphonist P.I. Tchaikovsky.

A characteristic feature of the work of P.I. Tchaikovsky - romance is the desire for detailed imagery both in the field of external impressions and in the transmission of feelings. Of course, a significant role in the semantic content of the musical texts of the great master is played by the orchestra.

And although Tchaikovsky did not write solo concertos for wind instruments, orchestral solos from his symphonic, ballet and opera scores show an excellent knowledge of the capabilities and resources of flute, oboe, clarinet and bassoon and other timbres. Note that even today in the analysis of musical drama of composer's works (including the works of PI Tchaikovsky) is too superficial coverage of the role of individual instruments, the peculiarities of their quality in timbre drama.

Thus, the relevance of the chosen topic is the need to reveal the meaning of a particular orchestral instrument (in our case, the oboe) as an important factor in both dramatic and timbre - color design of the program symphonic work. The purpose of the work is to investigate the figurative - semantic context of the oboe in the orchestral scores of P.I. Tchaikovsky.

By personifying the timbre of the oboe in our study, we set the following tasks:

- To trace the process of evolution of the oboe as a separate musical instrument;

- Emphasize the specific timbre features of the oboe;

- To indicate the place of the oboe as an orchestral unit in the process of development of professional composition;

- To actualize the figurative-semantic function of the oboe as a lyrical timbre in the orchestra of P.I. Tchaikovsky;

- Define the function of the oboe in the timbre drama of the program symphony "Manfred".

The object of research is an oboe in a symphony orchestra. The subject of research is the timbre of the oboe as an instrument in the symphony orchestra P.I. Tchaikovsky. Research material - a symphonic poem by P.I. Tchaikovsky's "Manfred".

Conclusions: From its inception to the present day, the oboe has evolved and improved both structurally and timbre. Having come a long way and undergone significant changes, from a primitive tube with several holes to a complex mechanism with a full valve system, it has always attracted attention with its unique sound.

The greatest composers of all epochs turned to the oboe, writing a large number of sonatas, concerts, plays and ensembles. The level of complexity of execution gradually increases, which requires great skill and virtuoso mastery of the tool. Today, the oboe is a virtuoso solo instrument, which creates a large number of different images and conveys a variety of emotions. Not surprisingly, the orchestra often entrusts important solo numbers and fragments to the oboe: from lyrical lengths to playful and humorous ones.

Studying the specifics of the use of oboe in the works of P.I. Tchaikovsky, we note that throughout his career, this instrument remained one of the priorities for the composer. The expressiveness of the timbre is first of all manifested in the reproduction of landscape lyrics.

This is especially noticeable in the broad lyrical cantilenas of pastoral scenes. Analyzing opera and ballet works by P.I. Tchaikovsky, we can note that the oboe, as an instrument endowed with a special timbre and the possibility of subtle expressive nuance, in the Tchaikovsky Orchestra is also quite often personified in order to:

- materialization of the emotional state;
- verbalization of movements and gestures;
- creation of a separate color in the design - "painting" of landscape-pictorial and national-characteristic episodes.

Almost all of the above features of the use of the oboe timbre are observed in the analysis of the symphony PI Tchaikovsky's "Manfred". We also note that in this

work, in addition to lyrical scenes, the oboe also plays a significant role in the reproduction of dramatic states associated with the characterization of the protagonist - Manfred: as an orchestral timbre oboe participates in lyrical-dramatic choral episodes, as well as in purely dramatic situations, acting as an equal unit of the orchestra in the intensification of the culminating waves.

ЖАНР БУРЛЕСКУ ЯК ФЕНОМЕН ЕМАНСИПАЦІЇ ЖІНОК НА СЦЕНІ

Балабанова Дар'я Сергіївна
магістр
Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтв
м. Київ, Україна

Вступ. Рівноправна поява жінок на сцені пов'язана з багатовіковими заборонами, релігійними переконаннями та неоднозначним ставленням соціуму до професії артиста. Перші ролі що дісталися жінкам в театрі датуються XVI століттям, але ключовими їх назвати було важко. Акторкам діставалися лише образи на кшталт героїнь-коханок, у той час як більш типажні ролі все ще діставалися чоловікам. Крім того, неможливо було назвати кар'єру акторки XVI-XVII століть самостійною та незалежною. Жінка що воліла працювати на сцені(тобто мати хоч якийсь заробіток) мала обов'язково опинитися під покровительством впливового чоловіка та потім грати за його правилами. Але у другій половині XIX століття зароджується бурлеск, жанр який дав поштовх феміністичному руху у мистецтві, хоча на початку таким і не являвся. Бурлеск-артистки отримали можливість грати на сцені свої п'єси та номери, провокаційно виглядати та жартувати. Зазнавши у своєму розквіті комерційного успіху, цей жанр не був пропущений впливовими чоловіками та суто чоловічою аудиторією, але згодом остаточно ознаменував епоху емансипованої жінки-артистки на сцені.

Мета роботи. Звернути увагу на унікальність бурлеску як жанру що дав жінці-артистці право не залежати від постановників-чоловіків та не піддаватися об'єктивізації.

Матеріали та методи. Термін «бурлеск» походить від італійського слова «burla» - жарт. Це тлумачення добре описує особливості жанру як літературного: подання високого низьким, елементи іронії та пародії. Перша згадка про бурлеск як сценічний жанр з'являється у так звану епоху

Вікторіанського бурлеску. Народжений в робочих класах Лондона, він став мистецтвом на противагу мистецтву вищої спільноти, таким як опера та класична шекспірівська драма. [5]

У 1868 році у цей рух гучно вривається Лідія Томпсон та британські блондинки (рис. 1). Її називали «першою леді бурлеску», а зухвалі сатиричні п'єси її трупи в яких артистки демонстрували ноги у колготках наробили багато шуму. І хоча шоу міс Томпсон складно назвати бурлеском у сучасному його розумінні, вони зробили величезний внесок у феміністичний рух на сцені. Британські блондинки були зухвалими, кокетливими та гостро жартували роблячи невинні очі. Важливо звернути увагу на те, що у XIX-му та у першій половині XX-го століття, жінки в Америці та Великій Британії зазвичай могли стати хіба що дружинами та домогосподарками. Тому така самореалізація на сцені була свого роду революційною. Так, глядачами бурлеску були переважно чоловіки, але це не заважало британським блондинкам бути собою і не грати за чиїмось правилами. Через це вони мали такий шалений успіх і дали потужний поштовх новому жіночому жанру, що зазнаватиме багато трансформацій. [4]

Рис. 1. Лідія Томпсон та Британські блондинки

Наступний внесок у формування бурлеску зробило шоу Ziegfeld Follies (рис. 3) під керівництвом відомого на той час імпресаріо Флоренса Зігфельда. Надихнувшись французьким м'юзік-холом Folies Bergère, Зігфельд створив на Бродвеї власний феномен. Follies були «серіями гучних ревю, чимось середнім між більш пізніми бродвейськими шоу та більш продуманими висококласними водевілями та вар'єте». [3] Перше шоу було поставлено у 1907 році. Артистами

Ziegfeld Follies стало багато зірок, такі як Джозефін Бейкер, Фанні Брайс, Вільям Філдс та багато інших.

Але найяскравішою частиною цього вар'єте були дівчата Зігфельда, красиві танцівниці в унікальних екстравагантних костюмах, головні убори яких могли сягати декількох метрів у висоту. Такий стиль епохи послугував неабияким натхненням для бурлеску, адже незвичайні складні костюми та розкутість є атрибутами жанру й сьогодні.

Рис. 2. Геді Ламарр у фільмі «Дівчина Зігфельда»(1941)

Рис. 3. Артистки шоу Ziegfeld Follies

Ziegfeld Follies були настільки феноменальними що навіть були удостоєні декількох фільмів – «Великий Зігфельд» (1937), «Дівчина Зігфельда» (1941), у якому зіграли Геді Ламарр (рис. 2), Джуді Гарленд та Лана Тернер, «Безумства Зігфельда» (1946) з Фредом Астером та іншими артистами реальних Follies.

Наступними гучними іменами жанру стали брати Мінськи. Маючи власний кінотеатр, вони не зазнали великого успіху, і навіть показуючи водевілі не ставали популярними. Тоді вони відкрили для себе бурлеск. Жанр що розвивався міг стати затребуваним та робитися із залученням значно менших коштів. Брати, мріючи стати наступним Зігфельдом, зрозуміли що справа в тому яких артисток ти даєш публіці. Так з'явилось «Бурлеск як вам це

подобається – не сімейне шоу», дівчата ставали все відвертішими, а костюми все меншими. [2]

До 1930-х років великої депресії, бурлеск перетворився у великий бізнес яким керували чоловіки. Театр братів Мінськи був надто популярним та багато гастролював. Їхні шоу вже починали межувати зі стриптизом у сучасному його розумінні. Не дивлячись на цілковиту об'єктивізацію жіночого тіла у тогочасному бурлеску, емансипація там будувалася на іншому. У 1920-30-х роках жінка не мала великого вибору серед професій, тому наявність власних коштів та розпорядження ними було майже неможливим. Бурлеск-артистки театру Мінськи не просто заробляли на себе, вони могли після чергового турне дозволити собі автомобіль. Танцівниці були шаленими зірками того часу, чи не на одному рівні з голівудськими акторами, були заможні та самостійні.

Однак, те що має багато уваги не може пройти й повз заборони, особливо такий провокативний жанр як бурлеск. У 1935 році мер Нью-Йорку Фьорелло Ла Гуардія, під загрозою забрати у театру Міньски ліцензію, заборонив повне оголення артисток на сцені. Жінкам дозволено було роздягатися лише до маленьких трусиків та наліпок на соски(пестіс). Це правило максимально допустимого оголення у бурлеску діє і досі, що є однією з відмінностей цього жанру та стриптизу. Зрештою, це все одно на врятувало театр, і бурлеск, як і сам Мінськи, потрапили під заборону в Нью-Йорку та поїхали у чергове турне на місяці. [1]

Подальші роки ознаменували цілковитий розквіт американського бурлеску. Артистки аж до 1960-х років ставали секс-символами тих часів - вони були кокетливі, зухвалі, дотепні та дуже привабливі. Джипсі Роуз Лі яка змушувала публіку шаленіти одними лише жартівливими монологами та знятою рукавичкою (рис. 5); Саллі Ренд яка вигадала танець з величезними віялами з пір'я та великою прозорою кулею (рис. 4); Лілі Сент Сір яку називали Мерілін Монро з бурлеску; Темпест Сторм королева екзотичних танцівниць та багато інших. Це був час яскравих жінок-артисток, жінок які могли самостійно заробляти собі на життя, за спиною яких не стояв чоловік режисер чи

продюсер. Їхній гардероб викликав захват на рівні із їхніми зухвалими виступами, під час яких зал жадав лиш однієї знятої панчохи чи рукавички.

Рис. 4. Саллі Ренд у номері з кулею

Рис. 5. Джипсі Роуз Лі

Рис. 6. Бурлеск-артистка Фейт Бейкон

Знаменитий номер із віялами заслуговує окремої уваги. Чуттєвий танець у виконанні Саллі Ренд або Фейт Бейкон (рис. 6), цитувався на сцені та в кіно нескінченну кількість разів. Загадковий та гіпнотичний виступ в якому артистка

вправно маніпулює двома величезними віялами із страусового пір'я був одночасно ніжним та відвертим. Вже більше ніж 70 років ця магнетична задумка надихає творців та глядачів.

На тлі подальшої сексуальної революції, бурлеск ставав все більш цнотливим та наївним, нікого вже не цікавили шикарні костюми та оригінальні номери, роздягатися потрібно було швидко та до кінця. Поступово жанр пішов у небуття аж до 1990-х років. Тоді дві ветеранки бурлеску створили на своєму ранчо у Лас-Вегасі перший музей жанру Exotic World та санаторій для колег що вийшли на пенсію. З метою зібрати кошти на утримання музею де зберігалися костюми відомих артисток, почали влаштовувати конкурси для танцівниць. Так з'явилося нове покоління бурлеск-дів, які втомилися від глянцевих стандартів краси та канонів нав'язаних стриптизом. Покоління нео-бурлеску показувало виразні погляди та любов до себе, загравало з вінтажною культурою та робило номери з абсолютно неочікуваною тематикою. Саме тоді з'явилася Діта фон Тіз (рис. 7), всесвітньо відома представниця течії класичного бурлеску, тобто такого який відповідає вінтажним канонам зі стразами, пір'ям та дорогими корсетами. [1]

Рис. 7. Діта фон Тіз у бокалі мартіні

Сьогодні бурлеск-ком'юніті гордо називає жанр феміністичним мистецтвом і ось чому. Справа в тому, що роздягання на сцені стало на кінцевою метою, а лише засобом виразності. У центр уваги вийшла сама артистка, її особистість, образ, костюм та посил. Сьогодні у бурлеску немає канонів краси. Худий ти чи повний, молодий чи дорослий, жінка або чоловік – це більше не має значення. Бурлеск-спільнота є однією з найбільш інклюзивних артистичних спільнот. А найголовнішим залишається те, що це все ще сценічний жанр, де артистка сама вирішує що їй робити. Вона роздягається на власних правах, створює костюм який забажає, режисує свій номер самостійно та рухається так як вміє та хоче. І від цього неможливо відвести погляд. Вісімдесят відсотків глядачів на бурлеск-шоу та фестивалях – жінки. Жінки які приходять подивитися на таких же різних жінок, як і вони самі, але лише у блискітках та підсвічених софітами. Це допомагає повірити що такою може бути кожна. Мистецтво бурлеску сьогодні більше не про об'єктивізацію жіночого тіла, а про жінок та для жінок.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день, коли у світі гостро стоїть питання фемінізму, деяким людям складно повірити що жанр бурлеску транслює його цінності. Але досліджуючи історію та сучасність жанру, ми дійшли висновку, що так як тіло жінки має належати лише їй самій, бурлеск якнайкраще підкреслює її самовираження. Бажання бути такими, якими хочуть бути жінки, а не такими як їм диктують чоловіки, лежить в основі сучасного бурлеску. Від можливості самотужки заробляти непогані гроші до прийняття себе такою яка ти є бурлеск пройшов не малий шлях. Від самого його зародження він неквапливо надавав жінкам все більше прав та свобод. Бурлеск допоміг жінкам на сцені бути смішними, сексуальними та гострими на язик, бути вільними. Вони захоплювали і були абсолютно самодостатніми. Так само і сьогодні, будь-яка жінка, чи то директорка банку, чи то вчителька може вийти на сцену і заявити про себе світові за допомогою бурлеску. І робитиме це повністю на своїх правах.

Висновки. Являючись суто американським жанром, бурлеск сьогодні

щільно проник у Європу, тому справедливо було б вважати, що він заслуговує уваги і в Україні. Досліджуючи його історію, ми зрозуміли що це одночасно і вінтажний і супер сучасний сценічний жанр, який не має аналогів. Часто артисткам доводиться пересилювати себе аби втілити на сцені чийсь задум, а бурлеск навпаки надає простір для власної творчості і дозволяє артистці повністю створити образ, хореографію і сюжет. Бурлеск-артистки кажуть що це мистецтво яке допомагає жінці розкрити себе за допомогою сцени. Тому на питання чи потрібен нам бурлеск у XXI столітті і чи є він сучасним, відповідь однозначно так.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Что такое бурлеск на самом деле [Електронний ресурс] – Текст і граф. дані. – Режим доступу: https://pinkandpurple.com.ua/blog/%D0%A7
2. 4 BROTHERS -- COUNT 'EM – 4 The New York Times [Електронний ресурс] – Текст і граф. дані. – Режим доступу: https://www.nytimes.com/1986/03/30/books/4-brothers-count-em-4.html
3. "FOLLIES OF 1907."; New Jardin De Paris Review Has the Anna Held Chorus. The New York Times [Електронний ресурс] – Текст і граф. дані. – Режим доступу: https://www.nytimes.com/1907/07/09/archives/follies-of-1907-new-jardin-de-paris-review-has-the-anna-held-chorus.html
4. Streetswing’s Burlesque History Archieves: Lydia Thompson [Електронний ресурс] – Текст і граф. дані. – Режим доступу: https://www.streetswing.com/histmai2/d2lydtm1.htm
5. Victorian burlesque: cheap thrills for the chattering classes [Електронний ресурс] – Текст і граф. дані. – Режим доступу: https://www.historyextra.com/period/victorian/burlesque-entertainment-victorians-music-halls-stage-titillation-comedy/

LITERATURE

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ
У ЗВ'ЯЗКАХ ІЗ ПОЛТАВЩИНОЮ

Демченко Лілія Олександрівна
Науковий ліцей № 3
Полтавської міської ради

Вступ./Introductions. Полтавщина багата літературними традиціями та сучасним письменством. Тут народилися або довгий час мешкали/мешкають автори епічних, ліричних, драматичних і ліро-епічних словесних полотен; тут роками працювали/працюють діячі, так чи так дотичні до літератури: перекладачі, видавці, редактори, журналісти тощо. Отже, кажемо про тих митців, які безпосередньо пов'язані з землею полтавською. Можемо також виокремити значне число письменників, котрі споріднені з нашим краєм певними моментами свого життя та творчості. З-поміж них і Михайло Михайлович Коцюбинський (1864 – 1913).

Він народився у Вінниці, відійшов у засвіти в Чернігові; але між цими буттєвими географічними точками Сонцепоклонника були й містечка Бар та Шаргород, і село Лопатинці, і Бессарабія та Таврія, і Галичина, й острів Капрі, і наша Полтавщина. Якщо в інших місцях М. Коцюбинський «затримувся» довше, то полтавський край лише короткочасно навідував.

Мета роботи./Aim. Мета нашої статті – розкрити життєві та творчі (безпосередні й опосередковані) зв'язки письменника-класика української літератури Михайла Коцюбинського з Полтавщиною.

Матеріали і методи./Materials and methods. Укладаючи статтю, послуговувалися біографічним, описовим та історико-культурним методами. Головними джерелами нашої розвідки були автобіографічні матеріали, спогади

сучасників митця, його епістолярій та художні твори.

Результати й обговорення./Results and discussion. Ми переконані, що найпомітнішою «полтавською сторінкою» біографії Михайла Михайловича стала його участь у відкритті пам'ятника зачинателю нової української літератури Іванові Котляревському 1903 року.

На урочистості до нашого міста Коцюбинський прибув офіційно, у складі чернігівської делегації – як член Чернігівської губернської ученої архівної комісії та як голова Чернігівського музично-драматичного гуртка. З Києва активні національні діячі Наддніпрянської й Наддністрянської України їхали у двох сусідніх вагонах одного потяга. На станції Крути на цей потяг сіли й чернігівці: Василь Сімович помітив на пероні поміж інших пасажирів Михайла Михайловича, якого знав по світлинах [10, с. 67].

«Чільний український письменник» (Таня Малярчук) Михайло Коцюбинський під час офіційного прийому (урочистого засідання міської думи) у Просвітньому будинку імені Миколи Гоголя (сучасна адреса – вулиця Гоголя, 22) «віддав шану Котляревському… українською мовою» [Сюн]. Цим самим виступальник викликав помітне пожвавлення і в залі, і у президії, адже міністерство внутрішніх справ своїм розпорядженням заборонило виголошувати промови українською мовою. Коцюбинський, твердить історик Тамара Демченко, також «мав зачитати один із двох вітальних адресів, бо ж репрезентував одразу дві інституції» [3, с. 101] (тексти цих адрес оприлюднені [5, с. 335-337]). Протестуючи проти заборони промовляти на святі національної літератури українською мовою, Михайло Михайлович підійшов до полтавського міського голови В. П. Трегубова і «вручив йому обкладинку від своєї промови (саму промову – ні, бо вона написана забороненою мовою), після чого демонстративно покинув залу. Так само вчинила решта промовців. Глядачі підтримали протест, і за лічені хвилини вщерть набита зала спорожніла» [7, с. 127].

З-поміж багатьох свідчень, відгуків, досліджень, присвячених грандіозній події в нашому місті, ми звернули увагу на своєрідне представлення свята 1903

року та його оцінку, зроблену Танею Малярчук в історико-біографічному романі «Забуття»: «… ця подія мала колосальний, досі нечуваний резонанс. … у вересні 1903-го до Полтави з'їхалися чи не всі відомі українці, активна студентська молодь із Києва, головний редактор львівського "Діла", письменники, композитори, історики, галицькі діячі і депутати віденського парламенту. Пам'ятник став символом протесту проти гноблення українського народу, а приїзд до Полтави – справою честі. Ще ніколи досі українство обох імперій не заявляло про себе так гучно» [7, с. 126].

Так склалося у творчій «біографії» Михайла Коцюбинського, що два твори, пов'язані з Полтавщиною/Полтавською губернією, – «Як ми їздили до Криниці» та «Intermezzo» – з'явилися одночасно – у 1908 році.

Нарис «Як ми їздили до Криниці» – автобіографічний: письменник справді побував на Лубенщині біля криниці, «до якої з'їздяться люди з далеких сіл навіть і стають табором під десяту п'ятницю». У листі до дружини свідчив детальніше: «Кожне село стоїть своїм табором, палять вогонь і цілу ніч співають хорами. Співають всі гори, співає долина, горять вогні на землі й свічки на рогах волів». Свято біля лубенської криниці стало основою впорядкування сюжету твору Коцюбинського.

Шукаючи свідчення про Криницю, натрапили на книгу «З матір'ю на самоті» Миколи Сома. Розмовляючи з матір'ю Василя Симоненка Ганною Федорівною, автор зауважив: «Я ні краплі не сумніваюся: ваш Василь, щоб стати "витязем молодої української поезії", припадав душею до відкритих і забутих народних джерел…». У відповідь він почув розлоге материнське слово: «…І до криниці Коцюбинського, про яку ти згадував, Вася теж припадав. А та криниця, як ти знаєш, стоїть при березі Удаю – недалечко від нашої хати. Ще за мого дитинства там вирували велелюдні ярмарки, усі Біївці потопали у піснях та у вогнях. До нашої криниці, немов на прощу, з усіх усюд збиралися люди у дні десятої п'ятниці петрівчаних свят. Я звернула увагу, що нашу криницю Михайло Коцюбинський намалював у оповіданні "Як ми їздили до криниці" якраз у рік мого народження – 1908 року. Ось послухай, що написав

Коцюбинський: “Чорне озеро ярмарку вливається струмочком в каплицю: одні ідуть, другі виходять. Се та знаменита криниця, до якої з’їздяться люди з далеких сіл і стають табором в ніч під десяту п’ятницю. Я думаю про тих мудрих людей, що ставлять церкви, монастирі й каплиці в найкращих диких місцях: вони знають, що роблять, – вони промовляють не стільки до нас, як до живих в нас пращурів наших, що віками справляли священні грища по гаях і дібровах та палили там жертви”» [9, с. 3].

Новелу «Intermezzo», яку нині можна назвати хрестоматійною, М. Коцюбинський присвятив «кононівським полям». Скажемо, отже, про цей топонім. Село Кононівка за сучасним територіально-адміністративним поділом належить до Драбівського району Черкаської області, а на початку ХХ ст. входило до складу Полтавської губернії. Від Києва треба їхати «в напрямку Харкова сотню кілометрів, залишити ліворуч Яготин, потім (праворуч) Богданівку Катерини Білокур – і вважайте, що ви вже в Кононівці» [8].

Запросив Михайла Михайловича погостювати до свого полтавського села Євген Чикаленко. Про цього мецената дуже сильно сказав наш сучасник: «Думаю, що жоден народ світу немає в своїй віковій історії такої винятково оригінальної і відданої ідеям національної розбудови фігури, як Євген Харлампійович. Будучи на диво удатним хазяїном… він весь свій хист, талан і удачу присвятив ідеї українізації суспільства. В імперії, яка забороняла нашу національну культуру і мову. Євген Чикаленко фактично поклав на олтар боротьби за українську Україну все своє багатство, а затим і життя» [2]. Чикаленко постійно надавав фінансову допомогу відомим літераторам тієї пори, і Михайлові Коцюбинському також.

«Intermezzo» гостювальник Кононівки мав намір писати тут же, на Полтавщині, проте намір реалізував у Чернігові 28 вересня 1908 р. (твір надруковано у першому числі журналу «Літературно-науковий вісник» за 1909 р.).

У Кононівці збереглося велике дворище українського поміщика-мецената Є. Чикаленка, «густо порослий травою фундамент будинку, криниця, з якої пив

воду гість кононівського маєтку і його ліричний герой, величезне старе дерево перед будинком, на ґанку цього будинку сидів М. Коцюбинський…» [6].

Доречним у контексті розмови про зв'язок М. Коцюбинського з Полтавщиною буде згадати і факти, які стосуються рідних письменника.

Випадково дізналися, що сестра Михайла Михайловича Ольга (у Михайла Матвійовича та Гликерії Максимівни, батьків великого письменника, окрім нього, найстаршого, були ще Лідія (1868), Хома (1870), Леонід (1872), Ольга (1877)) протягом 1917 – 1922 рр. працювала в Хорольському районі Полтавської області. Ми по зернятках зібрали інформацію/свідчення про Ольгу Михайлівну. Так, на сайтах «Відділ освіти, молоді та спорту Хорольської районної державної адміністрації» і «Хорольська районна рада» вичитали різні повідомлення про представницю роду Коцюбинських: на першому вона названа донькою «відомого українського письменника Михайла Михайловича Коцюбинського», також зазначено її шлюбне прізвище – Кушніренко, на другому сказано, що Ольга – сестра митця, по чоловікові – Шинкаренко.

З різних джерел відомо, що Ольга Михайлівна була активною учасницею революційного руху. Її заарештували, брат-письменник допоміг вийти з в'язниці. У 1917 – 1922 рр. Ольга вчителювала у Хорольському районі. У селі Демина Балка цього району є могила Ольги Коцюбинської- Шинкаренко, яка рішенням виконкому Полтавської облради народних депутатів від 23.04.1984 № 165 внесена до переліку «Об'єкти культурної спадщини Полтавської області, взяті на облік відповідно до законодавства Української РСР "Про охорону і використання пам'яток історії та культури" й вважаються пам'ятками культурної спадщини місцевого значення».

Спроби знайти ширші відомості про Ольгу Михайлівну Коцюбинську (Шинкаренко) (1877 – 1922) виявилися безуспішними.

Висновки./Conclusions. Отже, письменник Михайло Михайло Коцюбинський переважно опосередковано пов'язаний з нашим полтавським краєм. Ми розуміємо, що питання «Коцюбинський і Полтавщина» потребує подальшого вивчення, але наші напрацювання стануть відправною точкою для

наступного дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бронзенко Т. Вивчення біографії Михайла Коцюбинського в аспекті його мистецького феномена. *Українська мова і література в школі. 2015. № 2. С. 35-38.*

2. Горобець О. Кожен свідомий українець повинен проголосувати за Євгена Чикаленка. URL : https://blog.liga.net/user/ogorobets/article/37899

3. Демченко Т. Чернігівці на святі «української інтелігенції». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Історичні науки. 2015. Вип. 134. С. 98-104.

4. Коцюбинська І. Спогади і розповіді про М. М. Коцюбинського. Київ : Дніпро, 1965. 201 с.

5. Коцюбинський М. Твори : у 7 т. Київ : Наукова думка, 1973-1975.

6. Кошова І. Любов Сонцепоклонника. URL:
http://vycherpno.ck.ua/lyubov-sontsepoklonnika/

7. Малярчук Таня. Забуття. Львів : Видавництво Старого Лева , 2016. 256 с.

8. Панченко В. Утомлений людьми, зцілений сонцем URL : http://litakcent.com/2008/03/17/volodymyr-panchenko-utomlenyj-ljudmy-zcilenyj-soncem/

9. Сом М. З матір'ю на самоті. К. : Смолоскип, 2005. 134 с.

10. Сімович В. На святі Котляревського. *Спогади про Михайла Коцюбинського* / Упоряд. М. М. Потупейка. Вид. 2-ге, доп. К., 1989. С. 67-69.

11. Сюндюков І. Мов фенікс із попелу... До 100-ї річниці відкриття пам'ятника І. П. Котляревському в Полтаві. *День*. 2003. 5 вересня

МЕТАФОРИ І СИМВОЛИ В ПОЕЗІЇ МИКОЛИ ВОРОНОГО

Мацько Віталій Петрович
д. філолог.н., професор
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
м.Хмельницький, Україна

Вступ/Introductions. Письменник Микола Вороний (1871–1938) на початку ХХ століття був зачинателем українського модернізму. Навчався у Віденському та Львівському університетах, де познайомився із західноєвропейською культурою, яка справила на молодого поета приємне враження. Повернувшись в Україну, він заходився оновлювати літературний процес. Письменник у львівському журналі «Літературно-науковий вісник» 1901 року надрукував відкритий лист, в якому закликав поетів при написанні художніх творів особливу увагу звертати на «естетичний бік». Лист Вороного літературознавці неофіційно називають першим «маніфестом» українського модернізму. Перебуваючи за кордоном, Вороний познайомився з польськими письменниками Ю. Тувімом, Л. Стаффом. Великий вплив на його творчість мав І. Франко. Художню практику репресованого в сталінські часи письменника досліджували українські науковці Л. Білецький, В. Кузьменко, А. Гуляк, Ю. Ковалів, Н. Костенко та інші, однак метафори і символи в художній спадщині поета в науці про літературу досі обійдені увагою, що спонукало нас до розгляду означеної проблеми.

Мета роботи/Aim. Виявити й обгрунтувати метафори й естетичні функції символів у творчості Миколи Вороного як основоположних елементів художнього мислення, збагачення філософського світу поезій в річищі тематичних та естетичних параметрів модерністського дискурсу.

Матеріали і методи/Materials and methods. Матеріалом, об’єктом дослідження є поезії, вміщені у збірках «Ліричні поезії» (1911), «В сяйві мрій» (1913), «Євшан-зілля» (1917), «За Україну!» (1921), що увійшли до його вибраних творів «Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика» (Київ, 1996). В

процесі аналізу авторської символіки використовуємо історико-генетичний, контекстуальний, філологічний методи інтерпретації метафор та символів. Теоретичний аспект реалізуємо за допомогою історико-літературного та літературно-критичного методів. Елементи герменевтичного підходу використовуємо при визначенні інтерферентних смислів художньої міфологізації символів.

Результати й обговорення /Results and discussion. Перші модерністські вірші поет надрукував в альманасі «З-над хмар і з долин» 1903 року в Одесі, у 1908-му Олекса Коваленко упорядкував і видрукував поетичну антологію «Українська муза» в Києві. Історичну хрестоматію відкриває розлога біографія Вороного та його чимала добірка поетичних творів, серед них цикли «Мандрівні елегії», «Весняні мелодії», «Amoroso», «За брамою раю», поему «Євшан-зілля». Поезії засвідчили, що в українську літературу в особі Вороного прийшли молоді здорові сили, які протиставляли себе традиційній (хуторянській) моделі поезії, драматургії і прози, демонструючи нові засоби художнього відтворення дійсності, естетизуючи художній світ.

Слово в художньому тексті виступає у прямому (дискурсивно-логічне мислення) і в метафоричному (міфо-поетичне, міфо-образне мислення) значеннях. Наприклад, у віршах Вороного є словосполучення «холодний вітер», «марна річ», «широкеє море», що вказують на пряме значення, а ось такі словосполучення, як «чуття розкішне», «жаль пекучий», «буйні голови» – переносне значення. Міфо-поетичне мислення, виражене метафорою, – своєрідний місток між автором і читачем, між об’єктом і суб’єктом, адже читач намагається декодувати слово, виражене метафорою, аби глибше пізнати світ істини. Декодувати метафору не завжди легко, адже погляди різних людей на однакову справу можуть носити багатовимірний характер. Трактування проблеми залежатиме від екзистенційно-внутрішнього світу, сформованого світогляду, інтенційного мислення, начитаності, психофізичних властивостей організму, темпераменту кожної особистості. Метафора є методом пізнання конкретного предмета, метафора підштовхує реципієнта до виявлення

характерних особливостей її неповторності щодо авторського способу описати світ в міфо-образному значенні. Метафоричне значення легше дешифрувати лише в контексті, а також зрозуміти таємницю образного висловлювання можна при допомозі асоціативної форми. Остання сприяє утворенню смислового змісту метафори, закладеного у неї авторського задуму задля глибшого розкриття теми, ідеї.

Асоціативно-смисловий, міфо-поетичний світ розкривається в образній тональності за допомогою інтуїції, підключеної в процесі дешифрування поетичного тексту, як ось у триптиху Миколи Вороного «Осокорі»: «Мов зібралися юрбою / Наді мною / І шумлять осокорі… / Довгі віти розгортають, / Тихо-тихо колихають / Буйні голови старі / І зітхають сумовито, / Та, немов крізь сон, сердито / Гомонять чупиндарі. / Ох, я знаю ту їх мову / Колискову, / Повну жалю восени, / Що, мов легіт супокійний, / Мов канон меланхолійний, / Навіває тихі сни, / І в хвилини чарівливі / Будить в серденьку тужливі, / Любі спомини весни». Вірш сповнений метафорично-динамічним передзвоном: «осокорі шумлять; віти розгортають; колихають буйні голови старі; зітхають сумовито; сердито гомонять». У другому вірші асоціативно-метафоричні словосполучення «вітер рознесе, понесе; свист віщує перемогу; лист шепоче скаргу; лист зривається, тремтить; метелиці, морози приглушать нудьгу, печаль», у третьому вірші – «тихий сум іде за мною; в душі зринає спомин; налягає сум на серце». Таким чином, переконуємось, що дієслова рознесе, віщує, шепоче, зривається, тремтить, приглушать, іде, зринає, налягає динамізують наративну структуру поетичного тексту, є ключем дешифрування коду до цілісного розуміння смислового змісту метафори. Ми знаємо, що в прямому розумінні сум не може іти, але в даному разі абстрактний іменник сум персоніфікується з живою істотою. Перший погляд на метафору субституційний (метафора вживається замість буквального слова), другий погляд – інтеракційний (взаємодія, яка спирається на систему загальновизнаних асоціацій).

Метафора вказує на спосіб образного мислення автора, його здобуті

раніше знання про світ. Метафора водночас є способом бачення світу в образних тонах й прочитується, як нами вищезазначено, завдяки інтуїції читача. Причому у міфо-поетичному висловлюванні поєднуються навіть далекі поняття, що іноді є непоєднуваними: «Сонце заходить, цілуючи гай; зграї легкокрилих мрій сплелися в образи, видіння; серце немов яка сила схопила в обійми, кудись понесла». Як бачимо, за метафорою криється гра образами: емоційна виразність ламає звичні стереотипи, перепони між серйозним та іронічним, в результаті чого відкривається внутрішній простір ліричного героя. Метафора уподібнена до іншого тропу – метаморфози, завдяки чому світ людиною сприймається наче оновлено: метафоризація впливає на читача, його свідомість, збагачуючи асоціативними поняттями. Метафора скорочує мовлення, виступає у ролі предикату-судження про суб'єкта (ліричного героя), тоді як символ виходить за межі реальності.

Символ (знак) є імперативним. Адже знак буває інструментальним і комунікативним, виявляючи тенденцію перетворення, як ось у поезіях Вороного: «хижий свист», «лютий час», «біль несамовитий», «жаль тяжкий» тощо. Вороний за допомогою символів підсилює інтимний світ душі ліричного героя. Звернення до символізації як образно-тропеїчного прийому застосовано задля позначення уявних, абстрактних чи конкретних явищ і понять довкілля. Аперцепційні (сприйняття, залежно від набутих знань) символи поєднують інтелектуальну рефлексію, внутрішній світ ліричного героя і внутрішній світ автора, втілення творчого задуму. Так, у «Баладі моря» з підтекстом «Світлій пам'яті Лесі Українки» ясно атрибутовано смислову риторику, схрещену двома сюжетними лініями, що засвідчує новаторство – природна фантазія-казковість повільно перекидається на реальне циклічне життя, альфа й омега, початок і кінець. Смерть поетеси Лесі Українки не змальована прямолінійно, а крізь призму символічного ряду, позірного смислового пуанту, а сама дія віднесена до кульмінації з ознакою символу: «Ніжна квітонька зітхає... /Сьогодні вночі перед сходом зорі, / Коли ще ви спали, / Царівна, яку ви кохали, / Царівна, що там, на високій горі / Самотня жила і співала, / Сьогодні сконала! / Ой, леле! –

шепочуться хвилі сумні, / Замовкли пророчі пісні...».

Космогонічні символи на позначення сонця, зір, місяця окремі народи світу ототожнюють із божеством вогню. Недаремно люди і досі звертаються до близьких друзів, дітей зі словами пестливого значення «сонечко», «зіронько», а Вороний для підсилення емоцій позначає предмет у компаративному ключі: «зоріть мені, очі дівочі!». У вірші «Знову ранок, знову світ...» поет символічно подає образ кришталево чистого озера, яке «Огорнулося і сяє, / Вигравае / В сяйві сонця, мов скляне». Відтак символи сонця, місяця, зорі створюють один космогонічний синонімічний ряд до світила-вогню, адже і зорі світять, і місяць світить, і сонце світить, і вогонь світить, осяваючи довкілля, де: «Мріє Чумацька дорога, / Волосожар і Віз» – назви небесних світил. Аперцепція (сприймання) слова-символу в художній структурі є алегоричною, оскільки алегорія моделюється силою розуму й розкодовується інтелектуально. Комунікація між висловлюванням та змістом слова, словосполучення в алегорії є умовною. За алегорією приховуються реальні події, факти, особи, тому значення символу кожен читач осмислює осібно, по-своєму. Серед космогонічних символів Микола Вороний зчаста звертається до образного освітлення астральних термінів як природних явищ. Літературознавець Лідія Голомб зауважила, що в інтимній ліриці Вороного чітко простежується високий рівень символізації явищ природи, гра запахів і кольорів, музикальність, що дало їй право визнати поета «співцем інтимного світу душі».

Символічним відтінком позначений світ рослинний, особливо у вірші «Хмари» – квіти увиразнюють подієвий ряд за допомогою дієслів, у такий спосіб відтворюючи нездійсненні надії Я-персонажа ліричного: «Чи вже вам більш не рясніти, / А чи як зірвані квіти, / В'янути тільки й марніти / В серці на дні?». Поет, застосувавши риторичне речення, звертається до психологічного паралелізму: квітка не в силі побороти грозу, буревій, очевидно, що в реальному житті не кожна особистість зуміє встояти перед суворими випробуваннями-перипетіями долі. Автор вдається до стильової фігури –

градації: «Вітер гуде-завиває, / Гілля зелене ламає, / Цвіт молодий обриває – / Цвіт навесні...». Флоролексеми-символи у поетичних текстах Миколи Вороного створюють мікрополя, словесний ландшафтний дизайн – образний світ української модерної поезії початку ХХ століття.

Висновки/Conclusions. Проаналізуваши лірику Миколи Вороного, з'ясовано, що крізь ліричний образ моделюється цілий світ – мікросвіт і макросвіт. Мікросвіт втілюється в духовній сфері, він позначений ціннісними та просторово-часовими параметрами, а індивідуальна світоглядна картина світу є результатом розуміння макросвіту. Для кращого пізнання світу реципієнтом автор вдається до художнього засобу метафоризації, яка полягає у перенесенні одного предмета чи явища на інший за схожістю. У ліриці Вороного космогонічні та пейзажні метафори атрибутують сутність природи, атмосферних явищ, образів флори та фауни, краєвиду.У віршах поет зчаста вдається до зображення символів, зокрема тотемістики (художні паралелі між людиною і природою) у зашифрованому вигляді. Відбувається своєрідна гра з читачем: автор зашифровує символи, а читач – інтерпретує, дешифрує символічний текст. Декодування як дія відбувається завдяки онтологічному, текстовому й позатекстовому досвіду читача. Виявлено філософсько-естетичні джерела символів у ліриці Вороного. . На підставі здійсненого аналізу з'ясовано, що творчість поете-модерніста була пройнята основоположними світоглядними, філософськими, морально-етичними, філософськими проблемами, виховання читачів в дусі національної культури. Його художньо-естетичні моделі світовідчуття закладені в численних символічних образах. Лірика Миколи Вороного була суголосною західноєвропейській філософії і культурі початку ХХ століття, слугувала прикладом творення модерністської поезії для його послідовників – представників оновлення модерністського руху в Україні.

PHILOLOGICAL SCIENCES

ФРАНЦУЗЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Галаздра Світлана Іванівна
викладач кафедри романської філології
Борейко Юлія Вікторівна
студентка кафедри германської філології
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Безсумнівно, що будь-яка мова завжди перебуватиме у процесі постійного розвитку. Німецька мова формувалася протягом певного часу, поступово розвиваючись і вдосконалюючись. Основним засобом збагачення лексики німецької мови, як і будь-якої іншої мови, було творення нових лексичних одиниць на базі наявних слів. Також словниковий склад поповнювався шляхом запозичення лексем з інших мов.

Мета роботи. Розглянути: 1) запозичення як процес розвитку мови; 2) причини появи французьких слів в німецькій мові; 3) критерії запозичення та навести приклади запозичення з французької мови в сфері моди.

Матеріали та методи. Головним матеріалом дослідження стали **наукові джерела** та спеціальні дослідження як вітчизняних так і німецьких вчених.

Результати та обговорення. Як відомо, Німеччина будує модельний бізнес за загальноприйнятими французькими зразками. Тому що саме у Франції виникають нові явища та тенденції в моді, які стають провідними в усьому світі. Це зумовлює специфіку моди, яка формується передусім на підґрунті іншомовної лексики та продовжує поповнюватися за рахунок запозичень.

Отже, необхідно визначити причину появи французьких запозичень у німецькій мові, а також відзначити лексику, яка безпосередньо пов’язана зі

сферою моди.

Запозичення – сталий процес розвитку словникового складу в історії мови. Інколи такий процес стає ключовим у збагаченні мови, тому що за допомогою запозичень словниковий склад стає багатшим, яскравішим, раціональнішим, проте інколи це витісняє мову. Тому носій повинен завжди знаходити слова-відповідники, які допоможуть зробити мову чистішою. В різні часи були спроби надати запозиченню негативної чи позитивної оцінки.

Перші прояви боротьби за чистоту мови (пуризм) з'явилися в XVII-XVIII ст., що проявлялося в першу чергу критикою французької лексики в німецькій мові. У 1875 р. у Німеччині навіть було створено Загальну спілку німецької мови, яка ставила собі за мету чистоту німецької мови [2, с. 111].

На думку О.С. Іовенко запозичення є досить зручним способом розвитку та збагачення мови, оскільки не потребує словотворчих зусиль. Нове слово входить в мову-реципієнт зберігаючи своє основне значення та набуваючи при цьому нових морфологічних та фонетичних ознак [2, с. 110].

У сучасному мовознавстві не має однозначного трактування поняття запозичення, проте є велика кількість класифікацій та типів запозичень. Одну з найдетальніших запозичень пропонує М. Орєшкіна, яка характеризує запозичену лексику за такими критеріями:

– за генетичною належністю до мов-джерел чи до мовних сімей: індоєвропеїзми, арабізми, тощо;

– за поширеністю в мовах світу: інтернаціоналізми, регіоналізми, локалізми, оказіоналізми;

– за ступенем засвоєння мовою-реципієнтом: повністю засвоєні, частково засвоєні, незасвоєні;

– за структурою запозиченого слова: чужа/іншомовна форма, змішана форма/напівкалька, власна/рідна форма/калька;

– за графічним образом запозиченого слова: власна графічна форма/іншомовні слова, чужа графічна форма/іншомовні вкраплення;

– за наявністю в семантиці запозиченого слова

національнокультурного чи культурно-історичного компонента: екзотизми, варваризми, етнографізми, орієнталізми тощо;

– за лексико-граматичними класами: іменники, прикметники, дієслова, вигуки тощо;

– за тематичними групами: апелятивна запозичена лексика (суспільноісторичні, природні, культурно-побутові реалії та поняття), неапелятивна запозичена лексика (антропоніми, топоніми, гідроніми, етноніми);

– за стилістичним відтінком запозиченої лексики;

– за сферою використання: загальновживані й обмежені професійно/запозичені терміни;

– за часом запозичення: ранні (історичні, етимологічні, старі), пізні (сучасні, нові) [3, с. 73].

Для того, щоб зрозуміти причину появи французьких запозичень в німецькій мові, необхідно визначити процес взаємодії двох мов.

Більшість науковців називають такі причини появи запозичень у німецькій мові, а саме:

а. Німеччина та Франція мають близьке сусідство;

б. Франція вважається авторитетною країною у сфері культури, а особливо в царині високої моди;

в. Відбувся значний вплив лінгвокультури Франції на німецьку мовну картину світу;

г. Історичні зв’язки між культурами та народами;

д. Перевага нації над певною цариною діяльності (в даному випадку – культури).

Відомий німецький мовознавець Г. Пауль вважає, що запозичення є невід’ємною частиною життя мови і діалекту. Процес запозичення відбувається поступово і основою його є контакти між окремими носіями різних мов, а також цілими групами людей.

Г. Пауль зауважує, що однією з передумов початку процесу запозичення є

наявність осіб, що володіють двома мовами – рідною та іноземною. А саме, включення іноземних слів в рідну мову продиктоване певною потребою. Саме тому запозичуються в першу чергу слова, які відповідають поняттям, для яких у рідній мові ще не існує позначень. Це в першу чергу географічні та власні назви, а також назви імпортних товарів [4, с. 112].

Словник моди визначається як «сучасний», проте значна його частина має довгу історію. Наприклад, у німецьку мову латинське слово *mode* через французьку запозичується в XVII столітті у складі словосполучення *à la mode – «nach der (gegenwärtig bevorzugten) Art»*, яке спочатку використовувалося лише стосовно одягу. Поява слова Mode зумовила цілі низку запозичень і новоутворень у німецькій мові. Наприклад: *Modefarbe, Model, Modenschau, modisch, Modetrend, Modeberuf, modebewusst, Modethema, Modephotographie, Modezeichnung, Modethema, Modekatalog, Modewelt.*

Французькі запозичення є важливими складовими словника моди у сучасній німецькій мові. Тому варто навести приклади, які безпосередньо пов’язані зі сферою моди:

- ***Лексеми, які номінують загальні поняття моди як явища культури:*** Saison, modernisieren, Kreation, Mannequin, modisch, Kollektion, Silhouette, en vogue, Prêt-à-porter, de luxe, Haute Couture, Boutique;
- ***Лексеми, які номінують фасони одягу та оздоби:*** Dekolletee, Fasson, Kanevas, Paillette, Jabot, Chanel-Schleife, Revers, Manschette;
- ***Лексеми, які номінують реалії французької культури:***

Hof, Kabarett, Arrangement, Motiv, Nuance.

Деякі французькі лексеми увійшли до фразеологічного фонду німецької мови. Наприклад:

1. Einer Dame die Cour machen; (залицятися до жінки)
2. Einem das Wams ausklopfen; (побити когось)
3. Mit jemandem eine Lanze brechen; (зламати крила)
4. Der Kavalier genießt und schweigt (джентльмен ніколи не розголошує чужих таємниць) [4, с. 110-111].

Таким чином, ми з’ясували, що французькі запозичення мають вагоме значення у сучасній німецькій мові.

Висновки. Німецька мова на сучасному етапі розвитку знаходиться в постійному пошуку нових номінацій, тому дослідження в царині запозичення, не втрачають своєї актуальності.

Висвітлюючи причину появи французьких запозичень в німецькій мові, особливу увагу привертає широкий пласт в сфері моди, який відображає сучасний стан процесу взаємодії двох мов і культур.

Разом з цим, зазначимо, що запозичення поділяються на типи, мають різні класифікації, що підкреслює перспективу теориетичних і практичних досліджень французьких запозичень у німецькій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан Н.М. Періоди появи слів французького походження в німецькій мові. Вісник Житомирського державного університету. 2011. №59. С. 174-175.

2. Іовенко О.С. До історії запозичень у німецьку мову. Мова як відображення суспільних змін. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2014. №44. С. 110-112.

3. Орешкина М.В. К вопросу классификации заимствованной лексики / Орешкина М.В. Функциональная лингвистика. Материалы конференции. Часть I. - Симферополь, 1994. - С. 73-75

4. Устінова В.О. Роль запозичень у сучасній німецькій мові моди. Філологічні студії. 2015. №12. С. 107-112.

УДК: 891.550:82

СТОРОНЫ ПОЭТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬ ТОЛКОВАТЕЛЯ МАХМУДА ЗАМАХШАРИ

Очилова Мехринисо Илхомовна
кандидат филологических наук,
доцент кафедры иностранного языка
Таджикского педагогического института
в городе Пенджикент.
Пенджикент, Таджикистан

Аннотация: В статье рассматривается стороны поэтической деятель толкователя Махмуд Замахшари, так как народы Средней Азии вправе им гордиться, что он оставил яркий след в развитии культуры и искусства народов всего Востока. Авторитет Замахшари в мусульманском мире был высок. Его талант и огромную эрудицию признавали даже его идейные противники, ортодоксы ислама. Совсем неслучайно его прозвали Глава «наипревосходнейших» «**رئيس الافاضل**» «Сосед Аллаха» «**جارالله**» «гордостью Хорезма» «**فخر الخوارزم**» и «Учителем арабов и неарабов» « **استاز العرب والعجم**».

Ключевые слова: Махмуд Замахшари, Хорезм, поэзия, учитель, ученик, востоковеды

Джаруллах Махмуд Замахшари жил и творил в конце XI и начале XII вв. и был не только выдающимся филологом для своего времени, но и творцом и исследователем других гуманитарных науках. Он создал около 80 литературных и научных работ. Рукописи издания его сочинений хранятся во многих библиотеках мира.

Такие выдающиеся ученые, как Суйути, Ибн Хаджар ал-Аскалани, аз-Зубайди, ал-Устаз Ахмад Амин, Мухаммад Курд ‘Али и другие также дали высокую оценку его научной деятельности, его сочинениям.

Анализируя труд Замахшари по географии, академик И.Ю. Крачковский

отмечает, что этот «…знаменитый ученый и писатель…, гораздо более крупный след оставил как выдающийся экзегет му'тазилиткого толка, грамматик, лексикограф и автор ряда произведений высокого стиля в художественной прозе». Академик Бартольд заявил: «Среди происходивших из Хорезма и действовавших там ученых XII в. мы видим таких ученых мирового значения, как Замахшари и Шахристани, разумеется, от таких ученых в то время трудно было ожидать проявления местного или национального (турецкого) патриотизма» [1, 231].

Высоко оценивали ученую деятельность Замахшари проф. А.Н. Баскаков и академик Б.Гафуров. Последний определяет Замахшари, как видающегося лингвиста: «Абу-л-Касим Махмуд Замахшари... был одним из выдающихся исследователей лексики и арабской грамматики. Ему принадлежит арабо-фарси словарь».

Знаменитый филолог, способствовавший всестороннему развитию наук своей эпохи, Махмуд Замахшари, давно глубоко заинтересовал ученых-востоковедов Востока и Запада. Его труды изданы в Египте, Стамбуле, Казани, Лейпциге, Багдаде, Исфахане, Вене, Штутгарте, Париже, Бейруте, Хайдарабаде, в Иране. *В* Польше напечатано несколько статей о творчестве Замахшари.

В изучение жизни и творчества Замахшари внесли СВОЙ: вклад советские ученые акад. И.Ю. Крачковский, акад. А.Е. Крымский, акад. В.В. Бартольд, ориенталисты запада - Бенциг, К.Брокельман, Т.Нельдеке, В.Райт, А.Зайончковский, И.Гольдциер, а также восточные исследователи - Зеки Валиди Тоган, Мухамад Казим и др.

В Ургенче молодой Махмуд Замахшари изучал грамматику и литературу у известного Абу Мудара ад-Дабби. Этот ученый пользовался огромным авторитетом среди современников. Его всегда приводили как образец учености и мудрости. Его даже прозвали «великим и единственным человеком эпохи». Особенно велики были знания Абу Мудара в филологии и медицине.

Убедившись в исключительной талантливости и усердии Махмуда Замахшари, Абу Мудар сильно привязался к своему ученику и стал оказывать

ему покровительство, помогая ему материально, проводя с ним много времени. Он стал его любимым учеником. В свою очередь, и Махмуд Замахшари с большой любовью и уважением относился к своему учителю, понимая, как многим он обязан Абу Мудару. Отношение величайшего уважения и любви Замахшари сохранил к нему навсегда. Йакут Хамави называет Абу Мудара ад-Дабби как самого любимого и лучшего учителя Махмуда Замахшари [5, 306-307].

С именем Абу Мудара ад-Дабби ал-Исфахани связано и распространение в Хорезме учения му’тазилитов. Это особое рационалистическое учение ислама. Замахшари получил у своего любимого учителя не только его обширные знания, но и наследовал его мировоззрение: навсегда стал последователем секту му’тазилитов . Все биографы подчеркивает, что несмотря на большой риск в политическом плане и в плане карьеры для последователей ислама этого толка, Замахшари никогда не скрывал своих взглядов, что говорит о его бесстрашии и принципиальности. «Я пожалуй, не будет преувеличением», - пишет профессор Б.З. Халидов - если скажем, что одной из причин того, что он стал крупнейшим арабистом - филологом, является его му’тазилитство. Сторонники этого течения всегда старались лучше знать арабский язык, чтобы использовать его тонкости в своих основанных на разуме, построениях и в дискуссиях со своими противниками[6, 231].

Замахшари посвятил своему любимому учителю несколько стихотворений. Приведем одно из них:

قضلت لطبعى هات كل زخيرة

فهن اجله ما زلتارخرالذخرا،

وابرز كريعات القو فى وغرها.

فنه استفد نا العلم والنطم و النثرا

(Я сказал себе: мне нужна вся безграничность науки,

Поэтому так много знаний мною накоплено.

Мой учитель открыл чудесные рифмы,

И мы научились у него прозе, поэзии и другим наукам) [6,285].

После смерти своего учителя Замахшари пишет элегию. В качество примера из этой элегии приводим следующее двустишие:

وفائلة ما هازه الديد التى،

تساقط من عينيک سعطين سعطين.

فعلت لها الذى كان قدحشا،

ابو مضو ازنى تساقط من عينى.

(Спросили у меня: что за жемчуга,

Падают из твоих глаз?

Я ответил: это жемчуга сердечной щедрости) [6,285].

Одарил ими меня мой учитель Абу Мудар, теперь они текут из моих глаз.

После своего выздоровления Замахшари отправляется в Багдад, где знакомится со многими учеными, получает у ник знания. По свидетельству многих современников, несмотря на свою деревянную ногу, Замахшари отличался большой подвижностью, живостью. Вскоре он вторично посещает Мекку, и уже остается там на целых пять лет. Почти вся дальнейшая жизнь писателя протекает в путешествиях. Нет почти не одного уголка на Ближнем Востоке, который бы он ни посетил: Сирия, Дамаск, Багдад и т.д. В Мекке он заканчивает свое знаменитое сочинение «ал-Кашшаф». Только незадолго до смерти он возвращается в родной Ургенч. Но перед этим он посетил такие города, как Бухара, Мерв, Нишапур, Исфахан, Мекка, Медина, Йемен, Рийад, Таиф и др [3, 27].

Замахшари очень любил и высоко оценивал свои комментарии к Корану «ал-Кашшшаф». Вот в каких стихах выразил свое отношение к этой работе сам автор:

ان التفاسير فى الدنيا بلا عدد.

ولهى فيها لعمرى مثل كشافى،

ان كنت تبقى الهدى فالزم قرائته.

فالجهل كالدا والكشاف كالشافى،

(Много на свете тафсиров, не счесть.

Но, клянусь жизнью, в мире нет равных моему «Кашшафу».

Если хочешь идти по правильному пути, читай мой тафсир,

Незнание, как болезнь, а «Кашшаф» лечение от нее) [6,285].

Замахшари закончил «ал-Кашшаф» в 1134 г. Подарил он его эмиру Мекки Абу-а-Хасану ‘Али ибн Иса ал-Хасани. Книга раскрывает огромную эрудицию писателя, удивительную разносторонность его таланта и интересов. Существует такой бытовой анекдот из жизни Замахшари: когда Закахшари ушел в уединение, Хорезмшах Атсыз ибн Мухаммед часто его посещал. Однажды он нанес ему визит вскоре после того, как Замахшари вернулся из Мекки. Тут кто-то из окружающих заметил ученому: «Вы поседели», на это замечание последовал ответ: «Меня сделали седым чтение книг и путешествия» [3, 29].

Сочинения Замахшари, как нам представляется, всегда оригинальны по замыслу и исполнению. Сам ученый оставил нам свое мнение о своем творчестве в нескольких двустишиях, которые он поместил в конце тафсира «ал- Кашшаф», в комментарии суры «Бакара» (второй суры Корана). Ученый завещал выбить эти двуствшю на своем надгробном камне:

يا من يرى مد الهفو ضى جنا حها.
فى طلعة الليل البهيم الاليل،
ويرى عروى نياطها .
والمح فى تلک العمام النهال،
اغفر لعهد تاب من فرطاته.
ما كان منه فالزمان الاول

(О ты, который в темной страшной ночи,

Своим воображением может увидеть крыло комара.

Который может видеть самые мельчайшие, кровоточащие капилляры сердца,

И в одно мгновение постигает самые тонкие и чувствительные его движения.

(О, Аллах) прости раба, который раскаялся в своих грехах –

Которые он совершил в минувшие дни) [6,285].

Да, методы изображения Замахшари характерны - пронзительная острота художественного зрения, страстная заинтересованность к изображаемому. Эти свойства художника во все века являлись самыми драгоценными. - Видеть то, чего не "зрят" равнодушные очи окружающих, из-за чего сердце художника обливается кровью - это и есть кредо творца.

Как и некоторые его знаменитые современники - Мадж ад- дин Санайи (1079-80/1140-41 гг.), Мухамма ибн Джарир ат-Табари (839-923 гг.), Абу Хаййан ат-Тавхиди и другие, - Замахшари никогда не имел семьи, не был женат. Объясняет он это в своих стихах тем, что глубоко разочаровался, наблюдая за жизнью семейных людей. Тут, конечно, сказалось его отрицательное отношение к тем, кто теряет прежние патриархальные нравственные обычаи:

تمفخت اولار الرجال فلم اكد.
اصارف من لا يفضح الام و الابا،
رايت ايا نيشق لتربية ابنه.
ويسعى لكى يدعى عكيسا ومنجبا،
اراد به النشق الاغرفما درى.
ايوليه حجرا ام يعليه منكبا .
اخو شقوة ما زال مركب ط ظه.
فاصبح زاک الط فل للتاس مركبا.
لذاک تركت النسل والخترت سيرة.
مسيهت احسن يذاک مد مبا «

(Я увидел много людей,
Которые не оказывали внимания своим родителям.
Увидел родителей, которые стремились сделать своих детей Богатыми и образованной, но не могли этого достигнуть вполне.
Хочет отец, чтобы его сын нашел достойное место в жизни,
Но не знает, что жену он поставит на колени, а сын залезет к нему на плечи.
У несчастного отца дети сидят на шее,

А на шею детей, в свою очередь, завтра сядут другие.

Поэтому я отказался жениться и живу жизнью христианского монаха.

Это хороший образ жизни) [6,285].

Его дорогие сердцу, милые дети - это его стихи, его сочинения. В них он взрастил себе верных я преданных помощников, которые, не искажая истин его сердца, понесут их дальше в жизнь. Своим произведением, как верным и любимым сыновьям, он отдал все силы своего сердца, вложил в них свои убеждения и веру. И эти выстраданные свои мысли и чувства Замахшари также выразил в стихах:

يتى طا علم بنات فكرى.
حصانهم امة الدراسة.
ابنا صدق لهم نفوس.
وصفن با لفضل والنفاسة.
حماة عرضى محصنوة
فى كنف الصون والحراسة،
ما نسل فلبى كبسل صلبى.
من فاسرد له قياسة،
كمبين زبى مسلک طهور.
وسالک سالک الخساسة،
من ساس ابنائه مانا.
لله لا البنين ساسة

(О мой сын! Знай первые плоды моей мысли -

Наука и учение, добродетельная и целомудренная мать.

Это сыновья мои верные,

Они отличается честью и достоинством.

Они нравственно чисты и бдительны,

Соблюдая чистую совесть.

Они благопристойны. В них нет дурных привычек,

Хорошие, послушные - они не восстанут на меня.

Нет у меня сына роднее своего сердца.

Кто сравнивал, тот знает.

Среди хороших и чистых,

Имеются и плохие люди.

Кто уважает своего сына,

Для нас дорог и уважителен) [6,285].

Далее поэт - ученый развертывает свою любимую мысль следующим образом:

وحسبى تصانفى وحسبى رواتها.

بنين بهم سيقت الى مطالبى،

ايالاب لم يامن من ابن عقوقه .

ولا يمق الا ين بعض البوائب

فانى منهم و عليهم ،

وامقا بهم ارجوهم للموقب.

(Написанных мною книг - мне достаточно, читателей моих произведений - мне достаточно.

Они выражают мои мечты и чаяния.

Блудный сын приносит глубокие страдания отцу.

Страдания отца заставляют страдать и сына.

Я в безопасности от того и от другого –

Мои произведения спасают меня от этих бедствий) [6,285].

Некоторые сведения об учениках Махмуда Замахшари. Одно из замечательных свойств Замахшари как ученого, - воспитание целого поколения талантливых и верных последователей - учеников, которые продолжили его достижения, внедрили в жизнь его научную школу. У Замахшари было много учеников. Куда бы он ни шел, где бы он ни был, всюду вокруг него собирались люди, жаждущие получить от него знания, идти вслед за ним в науку. Тем самым Замахшари решил те труднейшие задачи, которые не могли решить многие ученые той эпохи: создать научную школу, продвинуть свой научный метод, как систему взглядов, творческих убеждений.

К числу учеников Замахшари относятся сын сестры Замахшари Абу Амр

Амир ибн ал-Хасан ас-Суммар из Замахшара, Абу-л-Махасин Абд ар-Рахим ибн Абдаллах ал-Баззаз из Абиварда, Абу-л-Махасин Исмаил ибн Абдаллах ат-Тавили из Табаристана, самаркандец Абу Са’д Ахмад ибн Махмуд и другие, Абу Тахир из Хорезма, Саман ибн Абд ал-Малик ал-Муваффак ибн Ахмад ибн Абу Саид - прозаики, поэты, лингвисты и богословы. Например, Абу-л-Хасан известный по псевдонимом Худжжат ал-Афадил, и Фахр ал-Машаих (ум. в 560 гх.), учился у Замахшари и считается выдающимся филологом и комментатором. Известны его произведения «Китаб ал-Маваде’ ва-л-булдан», «Тафсир ал-Кур’ан». Видный филолог Мухаммад ибн Абу-л-Касим Байчук, и Абу-л-фадл ал-Баккали ал-Хорезми ал-Адами также является учениками Замахшари. Мухаммад Абу ибн ал-Касим учился у Замахшари лексикологии и после его смерти заменил его. Мухаммед ибн Абу-л-Касим написал также произведения, как «Мифтах ат-танзил», «Таквим ал-лисан», «И’раб фи-л-и’раб», «ал-Бидайат фи-л-маани ва-л-байан», «Китаб маназил ал-‘араб», «Шарх асма ал-хусна» и некоторые другие. Абу Йусуф Йа’куб ибн ‘Али ибн Мухаммад ал-Балхи, Дийа ад-дин ал-Мекки. Мухаммад ибн Абду-л-Джалил ал-Балхи Рашид ад-дин Ватват также был учеником великого ученого. Ватват стал выдающимся поэтом, а его произведение «Хадаик ус-сехр фи дакаик уш-ше’р» (о художественных особенностях поэзии) до сих пор сохраняет свое научное значение [6, 231].

Самым известным учеником и поклонником Махмуда Замахшари является эмир Мекки ибн Ваххас Абу-л-Хасан ‘Али ибн Иса ибн Хамза ибн Ваххас ибн Сулайман ибн Хусайн ибн ‘Али ибн Абу Талиб аш-Шариф ал-Хасани. Ибн Ваххас был одним из самых просвещенных людей своего времени. Он автор нескольких прозаических и поэтических произведений и по своим воззрениям, как и Замахшари, был мутазилитом. Ибн Ваххас очень уважал своего учителя и помогал ему материально. В своем стихотворении, посвященном кишлаку, где родился Замахшари, он так пишет о Замахшари:

و كم للامام الفرد عندى من يد

و ها تيک ما قد اطاب واكترا

اخس العزمة البيضا والهمة التى
جميع قرى الدنيا سوى قرية التى
تبواها دارا قدا زمخشرى
واحرز باى تزها زمهشر بارئ.
ازاعه فى اسد الشرى زمح الشرى،
طولاه ما طن البلار بدكرها.
ولا طار قيها منجدا و مفورا
فليسر ئناها بالعراق والها
باعرف منه بلحجازو اشهرا؟

(У меня воспитывались многие ученые, если среди них есть
Лучший ученый, привезите его ко мне в качестве примера.
Такого настоящего ученого этой эпохи,
Которого хвалят сейчас и хвалили бы всегда,
Все города мира, кроме священного дома Мекки Ка'ба,
Являются поклонниками Замахшара.
Люди восхищены тем, что раньше это место считалось местом
Нахождения львов, а теперь считается родиной Замахшари.
Если бы не был Абу-л-Касим,
Не славился бы в мире этот кишлак.
Хвала Замахшари не только в Ираке,
Но особенно он известен в Хиджазе) [6,285].

Когда Махмуд Замахшари находился в Мекке, Хафиз Абу-т-Тахир Ахмад ибн Мухаммад ас-Салафи направил ему приглашение из Александрии, пожелав учится у него. В ответном письме Замахшари написал, что не сможет приехать.

Некоторые ученые стали "заочными" учениками Замахшари. Например, ал-Эмир Шибл ад-Давла Абу-л-Хайджа Мукбил ибн 'Атийя ал-Бакри, зять Низам ал-Мулька, восхваляя Замахшари, написал следующие двустишия:

هذا ار يب فضال
مثل الدزارى درده
زمخشرى فاضل

انبعبه زمخشره

كا لمحران لمااره

قد اتائى خيرة

(Был он превосходным литератором,

Как звезда и жемчуг.

Сам он, достойный Замахшариец,

И родился в Замахшаре.

Его знания беспредельны, как море, к сожалению, я не увидел его,

Но его сочинения достаточно говорят о нем) [6,285].

Замахшари написал Шабл ад-Давла Абу-л-Хайджа ответное двустишие:

شعره امطر شحبى طرفا

ماعتلى منه نباتات الجسد

كيف لا بستاسد الهنتارا

بات ستيا بنو الاست

(Его стихи плодороднее долины Ше'б,

На них способно вырасти человеческое тело.

А если это тело принадлежит ибн Асаду,

Разве оно не должно стать могучим?) [6,285].

Читая и используя произведения учителя Замахшари, его «заочный» ученик - Касым ибн ал-Хусайн Мухаммед Хорезми написал комментарий к нескольким его произведениям и широко прославился, как превосходный поэт и оратор, великолепный знаток арабского языка.

Махмуд Замахшари - сын своего времени, энциклопедист-просветитель, который вместе с другими выдающимися деятелями - Бируни, Навои и многими другими - творил культуру нации, больше того - эпохи. Невольно и осознанно он стал носителем и выразителем той философской, нравственной и научной нормы, которая была наиболее характерной для эпохи позднего арабского средневековья.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Бартольд В.В., Туркестан в эпоху моногольского нашествия, сочинения том 1.- Москва: 1963.

2. Гафуров, Бободжон. Таърихи мухтасари халки точик (Краткая история таджикского народа), Т.-Сталинабад: Госиздат Тадж., 1947.(на тадж.яз.)

3. Замахшари, Абулкасим Джаруллах Махмуд ибни Умар. аль-Кашшаф ’ан хакаик кавамид ат-танзил ва ’уюн аль-акавил фи вуджух ат-та‘вил. –Каир, 1966. (на араб. яз.)

4. Насриддинов, Фахриддин. Арзишхои адаби дар тарчума ва тафосири кухани форси точики (Литературные ценности в древних персидско-таджикских переводах и комментариях).-Худжанд: Ношир, 2012.-559 с. (на тадж.яз.)

5. Наджи, Мухаммадриза. Фарханг ва тамаддуни исломи дар каламрави Сомониён (Исламская культура и цивилизация в период Саманидов).- Душанбе, 2011.- (на тадж. яз.)

6. Окилов, Махмуджон. «Атвоку-з-захаб» Замахшари, (литературные исследование, перевод и его комментарии): монография / М. Окилов. - Худжанд: Нури маърифат, 2012.

ECONOMIC SCIENCES

CORPORATE GOVERNANCE AS AN IMPORTANT ELEMENT OF THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM

Bondar Iuliia
Ph.D. of Economics, Associate professor,
Flight Academy of the National Aviation University,
Kropyvnytskyi, Ukraine
Fabryka Irina
Ph.D. of Economics,
head of the Control Center strategic changes of Oschadbank,
Kyiv, Ukraine

Introductions. Current trends in the development of the banking sector of Ukraine are closely related to the intensification of financial globalization, which increases competition between domestic banks and limits the possibility of financing in the domestic market. An important advantage for foreign investors is the creation of quality corporate governance in accordance with international standards.

In order to achieve European standards in the financial market, as well as the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU and other international legal obligations of Ukraine, the roadmap for implementing the Strategy 2025 [5] includes measures and actions aimed at implementing EU legislation in the field of financial services.

The bank's strategy is the conceptual basis of its activities, which defines the goals and objectives to be achieved in the planning period, and formalizes the tools to achieve them. The development of the bank's strategy should be in accordance with the established technology as a certain formalized set of measures, the implementation of which will justify the goals and objectives to be achieved in the planning period, and determine the tools to achieve them. Improving the bank's corporate governance system plays an important role in this.

Corporate governance (CG) is a system of relations between the bank's management, its board, shareholders and other related parties, which provides a structure through which to determine the goals of the bank and ways to achieve them [4]. In accordance with the defined essence of corporate governance, its purpose is - profitable and efficient operation of the bank, protection of the interests of its shareholders and depositors and providing quality service in the bank.

Aim. The purpose of the article is to determine a strategic approach to improving the system of effective corporate governance in banking institutions of Ukraine. The main objectives of the study are to get acquainted with the principles of corporate governance as an important component of the strategy of the banking system, as well as to determine its impact on the development of the economy as a whole.

Materials and methods. The most important problem for the effective development of the public banking sector is the availability of strategy and improvement of the mechanism for improving the quality of its corporate governance. Due study of issues and research of banking development strategy and principles of corporate governance is given due attention of domestic and foreign scientists, in particular A. Burley, R. Vishny, J. Capiro, V. Antonenko [1], V. Mishchenko, J. Stinky [6], G. Stern [7] and others. They analyzed and researched international and world experience in implementing national principles (codes) of corporate governance as an important factor in the strategic development of the banking system.

The last process carried out in strategic management is the evaluation and monitoring of strategies. This process provides a stable feedback between how the process of achieving goals, and the actual goals of the organization [6].

The main achievements of foreign and domestic science in strategic management and the theory of corporate governance became the theoretical and methodological basis of the research.

The article used general scientific and special research methods: a systematic approach - to consider corporate governance as part of the overall system of

development strategy of the banking sector; analysis and synthesis - in the study of the essence of corporate governance and the definition of its structural components; method of logical generalization - in the analysis of theoretical approaches to the organization of supervisory boards in the implementation of corporate governance in the banks of Ukraine; comparative analysis - in determining the features of the implementation of strategies and the level of corporate governance in banks owned by different types of owners.

Results and discussion. The strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025 is aimed at creating conditions for the effective growth of the financial sector of Ukraine and increase its competitiveness in terms of integration into the global financial space.

Implementation and implementation of the Strategy will ensure the development of five strategic areas: financial stability, macroeconomic development, financial inclusion, development of financial markets and innovation development [5]. Each direction has its own strategic goals and performance indicators, which, in turn, should meet the needs of consumers in quality and affordable financial services; reduce the cost and extend the maturity of financial resources for the state and enterprises; to increase the competitiveness of Ukraine's economy as a whole.

Business entities of Ukraine in the process of their activities need to use various financial instruments to achieve their own goals, so the main goal of key players in the financial system is to meet the needs of end users. It is the end users of financial services who are the focus of all participants in the financial system, as creating conditions for the efficient operation of economic entities is the main task of the entire financial sector.

To this end, key players in the system interact with each other, creating relevant services and products for consumers. The success of the whole system depends on the coordinated, mutually beneficial work of the participants, which is based on openness and respect for the interests of the participants (Table 1) [1].

Table 1

Classification of participants in the financial system

Participant functions	Subjects of the financial system
1. Financial service providers	- companies, government institutions that directly provide financial products and services to end users
2. Creation of infrastructure and technology	- companies and government institutions that provide products, services and solutions for financial service providers and other participants in the financial sector, strengthening their value proposition for consumers of financial services
3. Implementation of regulation and control	- state institutions that create rules for the interaction of system participants and monitor compliance with these rules
4. Examination	- market participants and state institutions, which with their services and solutions create the basis for professional development of system participants

An important area of development of the public banking sector (according to the Strategy) is to increase the efficiency of public sector banks through the improvement of their corporate governance and the implementation of individual strategies for their development, creating a unified model of state bank management. The adopted Strategy for reforming the public banking sector will increase the profitability and attractiveness of the banking sector for foreign and Ukrainian investors, which will provide additional revenues for the state budget [5].

Domestic state regulatory authorities (the National Bank of Ukraine and the State Commission on Securities and Stock Markets) have officially confirmed their positions on the essence of corporate governance. Thus, the National Bank of Ukraine in the guidelines defines corporate governance as a «system of organization of activities and control of the bank» [4].

Corporate governance determines the distribution of rights and responsibilities between the various members of the corporation, namely: the bank's supervisory board (board of directors), bank management (board), shareholders and other stakeholders (for banks - primarily depositors and other creditors), as well as rules and decision-making procedures for bank matters. This ensures the definition and implementation of the tasks of the organization and monitoring of its activities. The

main goal of corporate governance is to ensure fair and transparent business, responsibility and accountability of all parties involved [2].

Banks operate with a high share of borrowed funds, their assets are less transparent than the assets of traditional non-financial organizations, so corporate governance in banks has its own characteristics that significantly distinguish it from the management of non-financial institutions.

According to the revised definition, the role of the CC is to delineate responsibilities between the participants in the process and streamline the system of their relationships (in the context of cooperation and mutual control) with adjustment to the interests of different stakeholders. The components of corporate governance in banks are shown in Fig. 1 [3].

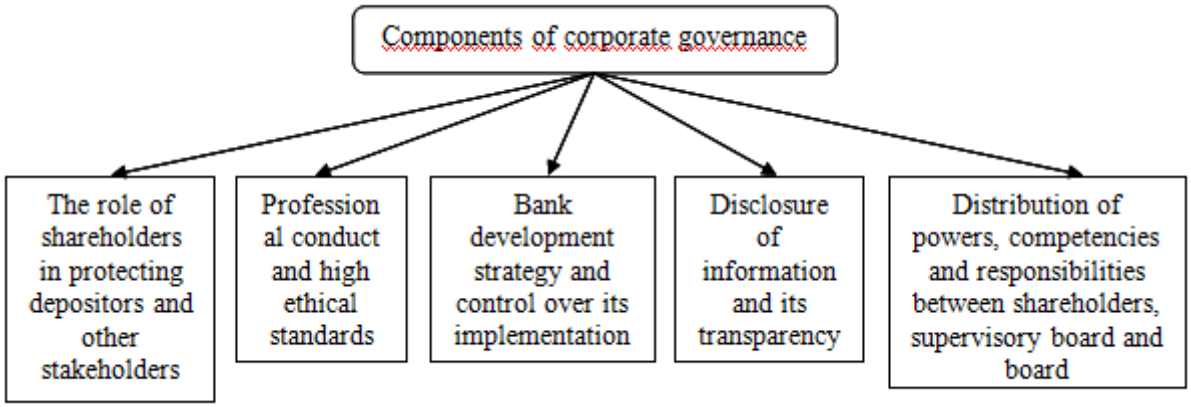

Fig. 1. Components of corporate governance in banks

Corporate governance focuses primarily on the relationship between management, different classes of shareholders and creditors. KU must be constantly evolving and improving, enriched not only by theoretical hypotheses and judgments, but also by practical achievements in creating a system of effective interaction between the stakeholders of the corporation.

Conclusions. The most important problem for the effective development of the public banking sector, in line with the Public Banking Sector Reform Strategy, is the improvement of the mechanism for improving the quality of its corporate governance. It will ensure their proper functioning and will contribute to the effective management of the state bank, protection of the rights of depositors, creditors and the state as a shareholder, and will be the basis for developing a strategy for the bank's

further development.

REFERENCES

1. Antonenko V.I. (2014). Corporate governance is an important element of enterprise management. Bulletin of KNTEU. Kyiv, № 3. pp. 120-128.

2. Bondar Iu. A., Leginkova N.I. (2018). Basic aspects of corporate enterprise management. Scientific journal «Intellect XXI», № 4. pp. 40-44.

3. Leginkova N.I., Factory I.V. (2021). Improving the system of effective corporate governance in Oschadbank JSC. Problems and prospects of financial system development in modern conditions: materials of III International scientific-practical Internet conference, Poltava: PUET.

4. Modern approaches to banking regulation and supervision in Ukraine. Reform of corporate governance in banks: seminar materials at the NBU 18 May. 2018. URL: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900827

5. Strategy for the development of the financial sector of Ukraine until 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686

6. Sinky J. (2007). Financial management in a commercial bank and in the financial services industry / translation from English. Moscow: Alpina Business Books, 1018 p.

7. Stern G.Yu. (2009). Corporate governance: textbook. way. Kharkiv: KNAMG, 278 p.

APPLICATION OF INNOVATIONS IN THE PRODUCTION OF COMPETITIVE PRODUCTS

Soltanova Günel Gündüz
University of Technology of Azerbaijan,
Ganja, Azerbaijan
Mammadli Zeynab Tahir
University of Technology of Azerbaijan,
Ganja, Azerbaijan
Mammadova Xadija Yusif
University of Technology of Azerbaijan,
Ganja, Azerbaijan
Hasanova Sabina Namig
University of Technology of Azerbaijan,
Ganja, Azerbaijan
Allahverdiyev Tural Gasim
University of Technology of Azerbaijan,
Ganja, Azerbaijan

Summary: In a market economy, in order to win the competition, every enterprise must abandon old technologies and boldly apply new ones. The application of new techniques plays a special role in the development of the enterprise in the conditions of market relations and increase its efficiency. It is impossible to predict how an enterprise will acquire new equipment and what results it will have compared to the old equipment, which in turn increases the risk factors. is one of the important factors to apply.

Keywords: competition, innovation, competitive product, production, efficiency

Capital investment in the application of new technologies in industrial enterprises is also associated with great risk. Improving the mechanisms for the application of new techniques and identifying areas to increase their efficiency strengthens its position in the market. Competition is the factor that forces every company to apply new techniques. It is also important to modernize the structure of

production and production technology to form a new customer base. The economic efficiency of new equipment in industrial enterprises means the use of resources as sparingly as possible to produce a quality product in a certain volume at the lowest cost. In other words, the economic efficiency of new technology means, first of all, the development of cheaper and higher quality products. The less money and labor is spent in the production process, the more and better the product, the higher the economic efficiency of the enterprise. It is impossible to ensure economic development without the efficiency of the enterprise.

It is necessary to determine the economic and technological benefits of innovation in the enterprise. To increase the economic efficiency of the enterprise, the production process must be carried out using the most modern high-quality technological equipment, all types of products must be tested in laboratories by methods that meet the requirements of international standards. If the efficiency of the new equipment of the enterprise is high, but the demand for it is low, then it will lead to a decrease in overall efficiency. Expansion of production on the basis of non-renewable technological base in the conditions of dynamic competition leads to negative consequences, because as a result of competition and full satisfaction of demand, the consumer value of such a product, in other words, the level of innovation decreases. In the transition phase of the introduction of new techniques, the company faces a number of challenges. Initially, the technological level of the enterprise is seriously declining. At the next stage, it takes some time for the new technology to reach the level of the old technology, that is, for it to form. In addition, additional costs must be incurred for the development of new technology.

In a modern market economy, enterprises must develop and implement a system of concrete measures to increase efficiency and ensure sustainable economic development. One of the main reasons for the introduction of new techniques in enterprises is to improve product quality. Technically obsolete equipment leads to a decrease in the efficiency of the enterprise and production. The quality of the product and its economic results are one of the main problems for any enterprise. Improving the quality of products through the application of new techniques to achieve the main

objectives of the enterprise in a market economy leads to the efficient operation of the enterprise and increase reliability. The application of new techniques is accompanied by an increase in labor productivity, reduction of production costs, reduction of prices and improvement of product quality.

Innovative changes in the modern market economy affect the activities of enterprises. The factor of technological development also affects the stimulation of enterprises. Technological development covers a whole period, starting from the fundamental research of the enterprise, to the mastering and application of innovative techniques. The forms, methods and directions of stimulating the application of innovative techniques should be determined by the level of professionalism of employees, resource opportunities and the company's relationship in the international market. Strengthening the role of innovation-oriented technologies as a factor of sustainable economic development affects the stimulation of the enterprise. The main purpose of the application of innovation-oriented techniques is to improve the production process of the enterprise, increase its competitiveness, product quality and efficiency.

The rapid development of science and technology in recent years, as well as the application of innovative techniques in enterprises in connection with the innovations taking place in society, ensures its development. Enterprises that gain a technological competitive advantage by investing heavily in the application of new technologies are forced to distribute the latest technology products worldwide in order to maintain this advantage. Technological strategy must be defined in order to develop the enterprise and use new techniques. The technology strategy should address issues such as improving product quality, reducing costs, and increasing productivity in order to increase the economic efficiency of the enterprise. When assessing the economic efficiency of new techniques in market conditions, it is necessary to determine its impact on the company's performance and the market.

The application of innovation-oriented technologies in enterprises leads to the formation of new markets, new buyers, the predominance of intellectual labor. World experience shows that the application of innovations and innovation-oriented

techniques in recent years, along with strengthening the economy, also has an impact on the development of the state. Long-term sustainable development of enterprises is impossible without technology. In order to stimulate the application of innovation-oriented techniques, enterprises need to determine the efficiency that will be gained from the application of new technologies that they did not previously have. Scientists studying modern innovative technologies have identified the features of these technologies.

These features are:

- deep specialization;
- rapid wear;
- the need for sustainable development;
- high risk of financial resources;
- spreading frequencies around the world;
- use and research of know-how;
- development of mass production;
- Such technologies, the proliferation of which is not possible only by document, are mainly created in technological nuclear countries and spread around the world.

The introduction of new techniques in enterprises leads to an increase in production. However, the application of new techniques in enterprises is a complex process formed from the complex and costly experience of research activities. It is considered expedient to apply foreign technologies to produce high-quality and competitive products. It should be noted that every industrial enterprise can become dependent on advanced enterprises as a result of the application of foreign technologies in order to eliminate technological backwardness. Therefore, first of all, every entrepreneur must achieve a high degree of specialization of human resources before applying new techniques.

Forms of stimulating the production of innovative products are as follows: - direct participation of the enterprise in the process of application of new techniques;

- formation of modern innovative infrastructure facilities meeting international

standards;

- training of new staff in order to stimulate the application of innovation-oriented techniques.

Experience shows that increasing the efficiency of the enterprise in the competition is due to the application of innovative techniques in the production process. Acquisition of innovation-oriented technologies is considered expedient if the cost of the technology should not exceed the difference between the minimum investment in alternative projects and the cost of the user of the technology for its commercial transfer. Technological development results in the replacement of means of production with modern technologies, socio-economic development of society, rising living standards and increasing the innovative potential of enterprises.

Stimulating the application of new techniques and determining the direction of its development, the development of a system of long-term measures aimed at technological development will increase the competitiveness of the enterprise. There are 4 main stages in the formation of technological development of the enterprise:

- formation of the goals of the enterprise;
- decision making;
- organization of technological development;
- Analysis of the work done.

It is not enough to increase the volume of innovative products to achieve sustainable economic development of the enterprise. In addition to the volume of innovative products, their quality, efficiency and the formation of an innovative environment are considered more important. In order to ensure economic development in the conditions of market relations, it is important to direct innovations to the leading sectors of the economy, to increase the number of science-intensive areas in the production process. The limited number of innovative products does not allow the economy to update its technological base and meet modern requirements, which leads to economic decline.

Research shows that it has gained a technological advantage, and maintaining it requires long-term strategic planning. In order to stimulate the use of innovation-

oriented techniques by the state, the methods of paying income tax at a low interest rate and implementing the depreciation policy are applied. Stimulation of the application of innovation-oriented techniques in enterprises directly affects the innovative development of the state. In order to successfully apply new techniques, first of all, the development strategy of the enterprise must be defined and focused on innovations. The application of new techniques in enterprises under market conditions is associated with the development parameters of the production process. At the initial stage of the introduction of new techniques, the cost of the product is high, and labor productivity is low. The company's revenues are slowly rising. In most cases, the economic efficiency is negative at the initial stage of the introduction of new techniques in industrial enterprises. As noted, the rapid increase in production leads to a decrease in cost and the payment of new equipment. The formation of the production activity of the enterprise is connected with technological processes. Development and application of a unified technical policy of the enterprise reveals the application of new techniques with high technological performance in the production process. Identification of factors hindering technological innovations allows enterprises to effectively organize innovation activities. The main indicators of the innovation process are the intensity of innovation activity of enterprises and the presence of research units, the share of new products in the sales turnover of the enterprise, the structure of innovative costs.

The following can be considered as the main directions in stimulating innovation-oriented techniques in industrial enterprises:

- application of new techniques in order to improve the competitiveness of the enterprise and the quality of products;

- increasing the flexibility of the production process in industrial enterprises and reducing the volume of materials used in the production process through the application of new technologies based on savings;

- application of new techniques for the purpose of technological reconstruction of enterprises and determination of its development directions;

- reducing the complexity of the production process through the application of

new techniques;

- Improving the technological quality of enterprises, automation of technological processes through the application of labor based on scientific knowledge;

- Increasing the share of new technologies in the production of enterprises.

The application of innovation-oriented techniques is aimed at the development of enterprises. It is clear from research that improving the technological capabilities of the enterprise allows the application of cost-effective methods in the production process, improving the performance of products, reducing production costs. It should define the role and importance of innovative development in the management system in connection with strengthening the impact of innovation-oriented techniques in industrial enterprises. Technological development of the enterprise in the conditions of market relations results in renewal of product range, reduction of production costs and increase of profit, increase of competitiveness, satisfaction of growing demand, increase of production efficiency of the enterprise, efficient use of available resources. The rapid development of science and technology and its application to production changes the nature of labor. In order to stimulate the introduction of new technologies, it is necessary to cooperate with technoparks, information technology centers, business incubators, technology transfer and other centers that support innovation.

REFERENCES

1. Akif Musayev. Innovation economy and tax incentives. Baku, 2014. 184p.

2. Tagiyev A.H. Aslanzade IA Innovation management. Textbook. Part II. Baku, 2017.352p.

3. Alirzayev A.Q. Tourism economics and management. Textbook. Baku, 2011. 494p.

4. Hüseynov İ. Efendiyeva N. Basics of tourism. Textbook. Baku, 2017. 442p.

5. Karimova TI Investment potential of the economy, mechanisms of formation and use (Monograph). Baku, 2008. 225p.

ISSUES OF ORGANIZATION OF ELECTRONIC ACCOUNTING IN BUDGET ORGANIZATIONS

Orucov Vasif
Doktorant
of Azerbaijan State Agrarian University

Summary. The establishment of electronic accounting in budget organizations, the improvement of the electronic system of electronic financial reporting and its submission to the relevant authorities, and the establishment of an information system that provides the formation of electronic financial control in the treasury is examined here.

Keywords: budget organizations, electronic accounting, information processing, software.

Introduction. In modern times, a lot of work has been done to introduce electronic accounting systems in enterprises with different forms of ownership, and on this basis to form and submit electronic financial statements. Various softwares can be used in enterprises and organizations for the formation of electronic accounting and financial reporting, as well as for the implementation of effective financial control by ensuring their interaction.

Materials and methods. The formation of electronic accounting in budget organizations, as well as the promotion of quality financial control by treasury bodies are noted in the existing laws in this area [1, 2]. To address these issues in a holistic and compact way, the application of the "Gunesh" accounting software package is considered expedient by some well-known economists in the field of accounting research [3, 4]. The application of this software will allow the organization to organize the electronic accounting system in an optimal way, resulting in the development of fully automated electronic financial reporting forms, their submission to higher organizations "online", as well as local treasury of electronic financial documents within the necessary financial control procedures. It is easily delivered to

the authority and provides alternative response information.

In order to ensure the compliance of the "Gunesh" software with the features of the accounting system existing in budget organizations, a "Vesta" module has been created within it. This module of the program and the set of related information processing arrays are called "Budget Accounting" by economists-accountants in short terms. Dedication of a special module to budget accounting in the program is due to the fact that the issues of accounting in budget organizations differ significantly from commercial enterprises and other similar organizations in accordance with the rules established by the existing legislative and regulatory framework in our country.

This difference mainly consists of the following:

1. Budget organizations, unlike other organizations, when conducting accounting, in parallel, also keep records of the implementation of the cost estimates approved by the state for each financial year;

2. Expenditure estimates shall be compiled on the basis of the economic classification of expenditures approved by the relevant state body and separate estimate codes shall be issued for each expenditure item;

3. When recording the execution of the cost estimate, at the same time the accounting of expenses shall be carried out separately in several directions, which are as follows:

- accounting of expenses according to the approved estimate plan;
- accounting for expenses on opened financing;
- accounting of expenses on actual cash expenses;
- accounting of expenses on actual items of expenses.

Because such accounting is significantly different from general accounting, and in fact records objects of different content and purpose, the software provides a separate module, the “Vesta” (Budget Accounting) module. This module addresses the following issues:

- inclusion of the approved estimate plan on expenditure items;
- the actual costs incurred when the accounting entries are made in the general accounting module, provided that the cost entries in the accounting entries relating to

which cost item they belong to;

- preparation of documents submitted to the state treasury by budget organizations;

- Receipt of reports on the implementation of the budget estimate.

Accounting of opened financing and actual cash expenses is carried out in general accounting in analytical accounts opened in accordance with the classification of estimate items under bank accounts.

It should be noted that this module of the accounting software "Gunesh" can be successfully used in the organization of many issues of management accounting in commercial enterprises. Thus, this module can be used by commercial organizations and other similar enterprises in the planning and control of expenditures and revenues in their financial and economic activities, the establishment of segment accounting, the creation of a system of segment reporting and financial control over revenues and expenditures by segments, budgeting.

The information management mechanism of the "Gunesh" accounting software package is formed on the basis of the card system. Whether it is accounting information or functional operating information placed in the initial sector of the program, all types and a wide range of them are placed in information arrays called "cards" in such programs. Therefore, in such computer programs, many cards of different types and assortments are created, and they play the role of separate information arrays. The essence, purpose and importance of sorting, classification and classification of accounting information by various characteristics are well known. Thus, leaving aside a number of other features of accounting, it is not a mistake to say that the accounting process consists of sorting information and grouping it in terms of economic content. By the way, in order to see this approach more clearly, it is possible to note the opinion of well-known economists that the subject of accounting is the information system: “The subject of accounting is the composition and location of all assets of the enterprise, as well as its obligations and business transactions. and an information system that reflects their results ”[5, p.21]. In order to purposefully form this system and obtain the necessary result information

from the mechanism of its operation, the card system of information processing is used in the package of accounting programs "Gunesh". Thus, accounting and financial reporting in budget organizations is a whole information system aimed at managing this sector of the economy, which uses the information management mechanism of the "Gunesh" accounting software package to activate and use this system in the form of a working mechanism.

Cards designed to serve the purposes of accounting and preparation of financial reporting forms in budget organizations have a number of unique features, such as opening items of the organization's budget, determining its nature, entering budget indicators for different reporting periods and viewing available data. functions-oriented. The "Vesta" module of the program, one of such cards, "Smeta card" is shown below.

As can be seen from the figure, the estimate card contains the code and name of the estimate item, as well as opportunities for its adjustment. In order to keep accounting records in the organization, an estimate card corresponding to each item on the economic classification items given in its budget must be opened. The estimate card is designed to open the general estimate items, to determine its shape and type, as well as to give the code items a code and name according to the economic classification.

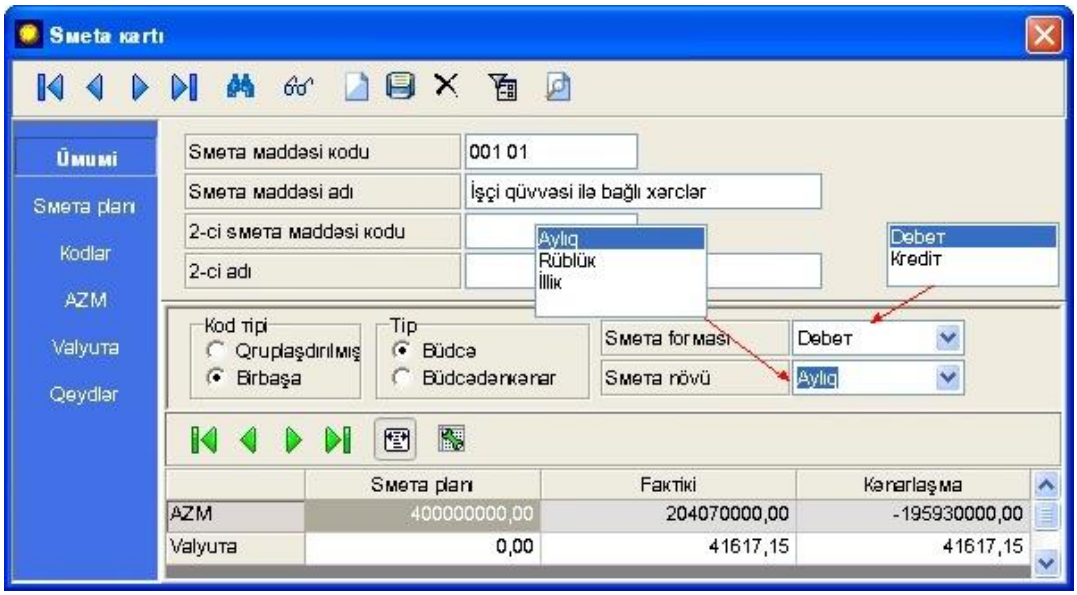

Picture. "Estimated card" created for accounting in budget organizations in the "Vesta" module of "Gunesh" software.

The codes and names of the individual items of expenditure on the organization's cost estimate are typed on the keyboard in the appropriate cells of the cost card, which are shown in the figure. In the budget card shown in the figure, the code of the budget item is entered as “001 01” and the name is included as “Labor costs”. The software installation disc has been opened and put into operation in accordance with the economic classification of budget expenditures approved by the Ministry of Finance of the Republic of Azerbaijan.

The effective use of the “Vesta” module, which is part of the “Gunesh” software, ensures the optimal implementation of electronic accounting, electronic financial reporting and other processes of electronic financial control in budget organizations. Taking this into account, it is recommended to apply this software more widely in the budget organizations of our country.

LITERATURE

1. Law of the Republic of Azerbaijan “On Budget System”. "MINIMAX Consulting". Baku 2008, -16p.

2. Law of the Republic of Azerbaijan “On Accounting”. Website of the Ministry of Finance of the Republic of Azerbaijan. www.maliyye.gov.az. -17 s.

3. Mehdiyev V.M. National Accounting Standards and Computer Accounting: Essence, Problems of Formation and Application. Baku, “SABAH” Publishing House, 2014. 228 p.

4. Salahov A.S. Computerization of accounting. Features of application of "Azmuhasib" accounting software package. Textbook. Baku, 2008. 236p.

5. Salahov A.S., Mehdiyev V.M. Accounting. Textbook. Baku, “Baku Printing House№3” OJSC, 2016. 566 p.

СТРУКТУРА ЭКОНОМИКИ БЕЛАРУСИ: ПРОБЛЕМЫ ОЦЕНКИ, АНАЛИЗА И УПРАВЛЕНИЯ

Адашкевич Светлана Павловна
докторантка
Вроцлавский экономический университет,
Вроцлав, Польша

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы оценки и анализа структуры национальной экономики в разрезе хозяйственных комплексов Беларуси. Автором показаны несоответствия в теории и практике учета, анализа и государственного управления хозяйственными комплексами. Предложены способы разрешения выявленных проблем и методика анализа макроэкономической структуры. Результаты могут быть использованы для совершенствования экономической политики государства.

Ключевые слова: структура, хозяйственный комплекс, вид экономической деятельности, управление, результат, эффективность.

Введение. В литературе белорусская экономика представляется как совокупность шести хозяйственных комплексов. На уровне государственного менеджмента хозяйственные комплексы определены как объекты государственного управления. Поэтому видится весьма актуальным анализ места и значимости хозяйственных комплексов в структуре экономики с целью совершенствования экономической политики государства.

Цель работ – разработка теоретических и методологических основ анализа структуры национальной экономики.

Материалы и методы. Объект исследования – экономика Беларуси. Предмет исследования – методология анализа состава и структуры экономики. Информационно–эмпирическая база – данные Национального статистического комитета. Методы исследования - наблюдение, анализ и создание теории.

Результаты и обсуждение. Под структурой экономики понимается

соотношение частей экономики к целому. В качестве частей могут выступать отрасли, виды экономической деятельности, сектора, хозяйственные комплексы. В качестве целого, по отношению к которому эта структура оценивается, как правило, выступает национальный продукт или его элементы. В Беларуси принято, что экономика состоит из шести хозяйственных комплексов, а структура экономики определяется как доля соответствующего хозяйственного комплекса в ВВП, численности работающих, производственных фондах [1; 2]. Такая концепция лежит в основе построения учебных программ и содержательной части учебного материала по дисциплине «Национальная экономика» (табл. 1).

Таблица 1

Хозяйственные комплексы национальной экономической системы

Хозяйственный комплекс	Отрасль
Промышленный	топливно-энергетический комплекс, машиностроение и металлообработка, металлургия, химическая и нефтехимическая, лесная, деревообрабатывающая и целлюлозно-бумажная, легкая промышленность
Агропромышленный	сельское хозяйство; переработка сырья; машиностроение сельскохозяйственное, машиностроение для пищевой и легкой промышленности; производство удобрений и средств защиты растений, сельское строительство, сельскохозяйственная авиация, торговля сельхозпродукцией и продтоварами, заготовка, хранение, транспортировка, др.
Строительный	капитальное строительство, промышленность строительных материалов
Транспорт и связь	транспорт, связь
Социально-культурный	образование, здравоохранение, физическая культура и спорт, культура и искусство, социальное обслуживание,
Социально-потребительский	торговля, общественное питание, бытовое обслуживание населения, жилищно-коммунальное хозяйство

Источник: разработка автора по [1; 2]

Один из представленных в табл. 1 комплексов – агропромышленный – позиционируется как «локомотив» белорусской экономики [3]. Публикуются данные, что на его долю приходится около 20% основных средств и 30% всех работающих в экономике, около 30% ВВП [3].

Исследование позволяет подвергнуть сомнению приведенную в табл. 1 структуру, а также показатели вклада отдельных комплексов в экономику страны. Эти сомнения объясняются наличием методологических проблем, с которыми неизбежно сталкивается исследователь при оценке перечисленных элементов экономики. Например, весьма затруднительно определить объем строительства, легкой промышленности, торговли или авиации в составе АПК, так как система национального счетоводства не учитывает продукт по признаку хозяйственных комплексов. Белстат как субъект государственного управления не занимается сбором информации о хозяйственных комплексах. Из чего следует, что хозяйственные комплексы не являются объектом учета и анализа.

Как известно, учету как инструменту управления экономикой, предшествует планирование, которое на уровне национальной экономики реализуется в соответствии с Законом РБ «О государственном прогнозировании и программах социально-экономического развития» [4]. Закон определяет объекты управления, среди которых – хозяйственные комплексы. Однако государство не осуществляет управления хозяйственными комплексами. В ходе обоснования такого вывода будем исходить из установки, что хозяйственный комплекс – это нечто целое, что характеризуется системой показателей. Эти показатели должны являться параметрами развития комплекса и определяться в ходе стратегического планирования. Однако на практике ничего подобного не наблюдается. В Национальной стратегии устойчивого социально-экономического развития на период до 2030 г. и в Государственной программе социально-экономического развития на период до 2020 г. термин АПК встречается многократно, но при его описании используются лишь аддитивные элементы экономики - сельское хозяйство и пищевая промышленность [5; 6]. Прочие хозяйственные комплексы в системе параметров развития государства вовсе не упоминаются. Таким образом, концепция государственного стратегического планирования обнаруживает проблему целеполагания – отсутствие целевых параметров развития хозяйственных комплексов, что дополняется отсутствием организованной системы учета и анализа результатов

их деятельности: Белстат (как субъект государственного управления) характеризует структуру экономики исключительно как совокупность сфер и видов экономической деятельности (табл. 2).

Таблица 2

Структура ВВП Беларуси по ВЭД

Вид деятельности	*2000*	*2018*
Сфера производства	48,7	37,9
сельское, лесное и рыбное хозяйство	12,2	6,6
промышленность	30,2	26,0
строительство	6,3	5,3
Сфера услуг	36,8	47,8
оптовая и розничная торговля; ремонт автомобилей	10,2	10,0
транспортная, почтовая и курьерская деятельность	9,0	5,9
финансовая и страховая деятельность	2,6	3,5
операции с недвижимым имуществом	4,1	5,1
информация и связь	2,0	5,4
государственное управление	3,0	3,7
образование	4,3	4,0
здравоохранение и социальные услуги	2,7	3,5
Налоги на продукты	21,2	16,3
Субсидии на продукты (-)	6,7	2,0
Валовой внутренний продукт	100	100

Источник: разработка автора по данным [7]

Табл. 2 показывает, какие изменения претерпела структура Беларуси за период с 2000 г. Доля производственного сектора сократилась на 10,8% и составила в 2018 г. 37,9%. Доля сферы услуг, соответственно, увеличилась с 36,8% в 2000 г. до 47,8% в 2018 г. В производственной сфере уменьшился вес всех важнейших ВЭД – промышленности, сельского хозяйства и строительства. В сфере услуг значительно уменьшился вес транспортной деятельности. Наиболее динамично развивается информация и связь. Одной из целей государственного управления является рост эффективности, чему может способствовать оптимизация макроэкономической структуры. Структура экономики связана с ее специализацией, под которой понимается более высокий уровень концентрации отрасли по сравнению с некими средними параметрами других отраслей [8]. Специализация – это эффективная форма организации производства. Однако рост эффективности не всегда связан с

углублением специализации. Для макроэкономического анализа специализации предлагается использовать коэффициент эффективности специализации, который в общем виде представляет собой отношение удельного веса результата ВЭД (отрасли, сектора) к удельному весу располагаемых ресурсов. В качестве результата могут быть использованы различные отраслевые показатели – ВВП, добавленная стоимость, валовая прибыль. В данной работе в качестве результативного показателя принята валовая добавленная стоимость (ВДС) [9]:

$$К_{ЭС}=\frac{У_{ВДС}}{У_{ПР}}, \quad (1)$$

где $К_{ЭС}$ – коэффициент эффективности специализации;

$У_{ВДС}$ – удельный вес отрасли (сектора) в структуре ВДС;

$У_{ПР}$ – удельный вес производственных ресурсов.

Удельный вес производственных ресурсов рассчитаем как среднюю из удельных весов трудовых ресурсов и основных средств:

$$У_{ПР} = \frac{У_{тр}+ У_{ос}}{2} \quad (2)$$

где $У_{тр}$ – удельный вес трудовых ресурсов отрасли (сектора);

$У_{ОС}$ – удельный вес стоимости основных средств отрасли (сектора).

Использованный в настоящей работе коэффициент эффективности специализации – это измеритель, показывающий процент ВДС, приходящийся на каждый процент сосредоточенных в отрасли ресурсов (рис. 1).

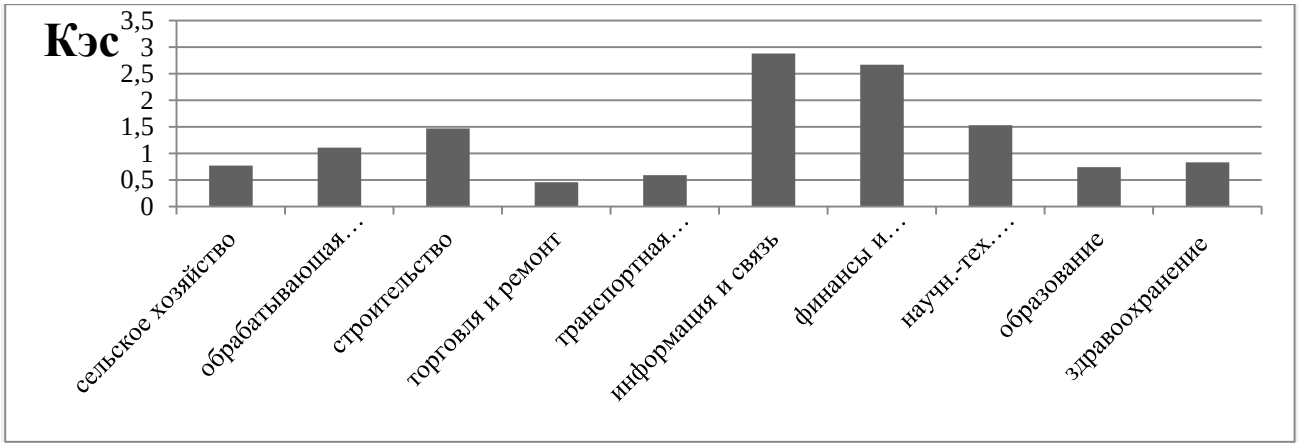

Рис. 1. Эффективность специализации экономики Беларуси в 2019 г.

Источник: разработка автора по данным [7]

Рис. 1 показывает разную степень отдачи производственных факторов в отраслях и ВЭБ. В 2019 г. на каждый процент производственных ресурсов сельского хозяйства приходилось лишь 0,77% ВДС, в то время как в обрабатывающей промышленности – 1,11%, строительстве – 1,47%. Применение алгоритма (1) позволяет признать эффективной специализацию в таких ВЭД, как информация и связь, финансовая деятельность и страхование, профессиональная, научная и техническая деятельность; и неэффективной – в сельском хозяйстве, торговле, образовании, здравоохранении и соцуслугах.

Предложенная методика оценки эффективности специализации позволяет выявить отрасли, которые оказывают позитивное и негативное воздействие на ВВП, добавленную стоимость или валовую прибыль. Если значение $К_{эс}$ меньше единицы, специализацию следует признать неэффективной. Лишь в том случае, когда $К_{эс}$ превышает единицу, можно говорить о наличии положительного эффекта масштаба производства. Определяя приоритетные направления экономики, следует ориентироваться на те отрасли, которые соответствуют условию $К_{эс} > 1$. Исследование показывает, что на современном этапе для Беларуси наиболее перспективной являются в сфере производства обрабатывающая промышленность и строительство, в сфере услуг – информация и связь, финансовая и страховая деятельность, профессиональная, научная и техническая деятельность.

Практическая значимость предложенного метода оценки структуры экономики заключается в том, он позволяет сформировать зоны особого внимания органов государственного управления, определяет вектор структурных перемен в экономике. С позиций комплексного и системного подхода анализ структуры национальной экономики можно расширить, вовлекая в исследование межрегиональные пропорции. Ведь задачей управления является не только выбор перспективных отраслей, но и определение регионов, где их концентрация будет наиболее эффективной.

Беларусь – страна с переходной экономикой, для успешной трансформации которой необходимы поиск и государственная поддержка

отраслей, которые могут стать факторами экономического роста и сформируют эффективную структуру национальной экономики.

Выводы. Действующая методология анализа структуры экономики Беларуси обнаруживает существенные недостатки, осложняющие ее использование. Хозяйственные комплексы задекларированы в экономической политике как объекты государственного управления, однако результаты их работы не являются объектом ни государственного планирования, ни статистического учета и анализа. Поэтому оценить структуру национальной экономики в разрезе хозяйственных комплексов не представляется возможным. Рекомендуется привести в соответствие теоретические и методологические концепции состава экономики, определив ее важнейшими элементами виды экономической деятельности, что соответствует международной практике анализа макроэкономической структуры. Предложенная в работе методика оценки эффективности ВЭД и сфер экономики может способствовать решению задачи совершенствования макроэкономической структуры и поиску оптимальных экономических пропорций национальной экономики.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Национальная экономика Беларуси: учебник для студентов / В. Н. Шимов и др. 4-е изд., перераб. и доп. - Минск: БГЭУ, 2012. – 649 с.

2. Национальная Экономика Беларуси: Тип. уч. программа для направления образования 25 «Экономика» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://edoc.bseu.by:8080/handle/edoc/58976 (25.08.2020).

3. Экономика организаций и отраслей агропромышленного комплекса. В 2 кн. Кн. 1 / В. Г. Гусаков [и др.]; под общ. ред. акад. В. Г. Гусакова. - Минск: Бел. наука, 2007. — 891 с.

4. Закон РБ «О государственном прогнозировании и программах социально-экономического развития». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://economy.gov.by/uploads/files/Zakon-o-GIP.pdf (22.12.2020)

5. Национальная стратегия устойчивого социально-экономического

развития РБ на период до 2030 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: http://www.economy.gov.by (11.12.2020)

6. Государственная Программа социально-экономического развития РБ на 2016–2020 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://pravo.by/document (11.12.2020)

7. Национальные Счета Республики Беларусь. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/ (15.12. 2020)

8. Минакер П. А. Российское экономическое пространство: стратегические тупики // Экономика региона. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://economyofregion.ru/ arhiv/2019-2/nomer-4-2019-2/rossijskoe-ekonomi cheskoe-prostranstvo-strategicheskie-tupiki (07.08.2020).

9. Адашкевич, С.П. Исследование методологии анализа межотраслевой концентрации производства в перерабатывающей промышленности РБ / С.П. Адашкевич // Региональные проблемы преобразования экономики, Москва, / Ин-т проблем рынка РАН [и др.]; редкол.: Н.А. Петраков [и др.]. – М., 2012. – С. 23–25.

10. Метод. рекоменд. по отнесению технологий к V и VI технологическим укладам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: https://gknt.gov.by (24.01.2021)

ВПЛИВ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙ

Гринько Павло Леонідович
д.е.н., доцент
Харківський державний університет
харчування та торгівлі
м. Харків, Україна
Грінько Алла Павлівна,
д.е.н., професор
Харківський національний університет
Імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Людська цивілізація вступила у важливу для неї фазу, яку слід визначити як зміну епох економічного знання. Формуванню економіки знань сприяє експоненційно зростаючий попит на послуги, які здійснюються через посередництво інформаційно-комунікаційних технологій – ІКТ (стільниковий і супутниковий зв'язок, цифрові телебачення і радіо, Інтернет, електронний уряд, електронна демократія тощо). Глобальність інформаційного простору спонукає до використання знань як ключової компетенції у формуванні інформаційно обізнаного суспільства, взагалі, та удосконалення системи управління організаціями, зокрема, в цілях їх інноваційноо розвитку. Тому дослідження питань, пов'язаних із управлінням знаннями надає можливість удосконалити, проаналізувати та оцінити всю бізнес-систему економічного суб'єкту, окремі бізнес-процеси з позиції його конкурентоспроможності та інноваційного розвитку.

Ціль роботи. Дослідити питання щодо особливостей економіки знань, яка ставить перед наукою і практикою широке коло завдань, пов'язаних із трансформацією системи управління бізнесом та робить акцент на інтелект, знання, інформаційні ресурси та наукомістку продукцію.

Матеріали та методи. Теоретичне обґрунтування базується на

спостереженнях, групуваннях, під час визначення проблем і тенденцій інноваційного розвитку організацій. Теоретичною основою дослідження стали методологічні і загально-наукові принципи проведення комплексних досліджень.

Результати та обговорення. На теперішній час нові технологічні рішення уможливлюють не тільки більш економне використання кінцевих і невідтворюваних природних ресурсів але й поступову відмову від їх використання, оскільки сучасна економічна теорія, її індустріальна парадигма не в змозі розкрити процеси і явища, характерні для нової економіки і суспільства. У цих умовах змінюються ключові засади економіки: виникають нові об'єктивні закономірності; у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання життєвих благ все більше використовуються інформаційні технології; основою новітніх технологій виступають інноваційні розробки, що вимагають нових інвестицій, все це зводиться до того, що виникають нові види товару: знання, інформація, інтелектуальна власність; нові (електронні) форми грошей. Логічною стала потреба у зміні інерційного індустріального розвитку на розвиток інноваційний, який відповідає вимогам сучасного етапу науково-технічної революції [1, с. 26].

Глобальна економіка знань стає наскрізним імперативом, правлячою системою та починає проявляти себе не тільки як засіб господарювання, а й як політика, і навіть як ідеологія нової епохи. І як результат – економічні імперативи починають поступатися місцем реаліям глобалізації. В економіці знань є принципова особливість, яка відрізняє її від традиційної. Якщо ви продаєте знання, це не означає, що ви їх втрачаєте, оскільки вони залишаються у вас. Їх набуває хтось інший. Це радикально змінює погляд на весь процес обміну. Отже, існуючі теорії повинні бути змінені, а отримані раніше моделі, у тому числі й модель економічної рівноваги, побудовані для стандартних процесів обміну, для опису економіки знань вже не використовуються. Поряд із новими моделями, вимірювачами, регуляторами інтелектуальної власності нова економіка ставить перед наукою і практикою безліч інших завдань. Тому,

наприклад, в Китаї до економіки знань ставляться як до нової рушійної сили, яка за своєю значущістю перевершила теорію конкурентоспроможності з її заміною на конкуренцію знань.

Отже нова архітектура розвитку економіки в умовах економіки знань свідчить, що економіка розвинутих країн все більше виконує сервісну функцію, оскільки в структурі ВВП цих країн сфера послуг вже давно перевищила 60%, а частка обробної промисловості не досягає 20% [1].

Вважаємо, що знання, як актив та ключова компетентність, характеризують складову інтелектуального потенціалу, що є структурною основою інноваційного розвитку бізнесу й економічних систем у цілому та сприяють активізації механізмів розробки і відтворення умов, правил і настанов, що впливають на модель взаємодії між суб'єктами господарювання. Тобто, здійснюється забезпечення взаємодії організацій із зовнішнім економічним середовищем через їх поширення та відтворення на основі змін і трансформацій інформаційних, економічних і соціальних систем. Отже знання це та інформація, яка необхідна для підвищення рівня компетентності всіма зацікавленими особами під час виконання не тільки своїх функціональних обов'язків, а й життєвих позицій [2, с. 16].

Знання на рівні організацій складаються зі знань її співробітників, знань клієнтів, а також інформації з зовнішніх джерел, які близько 20% за статистикою можна формалізувати. Таким чином, найважливішою функцією управління на всіх рівнях ієрархії є об'єднання, інтеграція всіх сторін і аспектів діяльності, в тому числі на рівні організацій та їх окремих виробничих ділянок у єдине ціле. Дослідження цього процесу організаційної інтеграції, вивчення управління як цілісного, комплексного й історично конкретного соціального явища потребує оновлення методологічної бази проведення робіт. Одні організації використовують у своїй діяльності більше інформаційних джерел, інші – менше. Проте, всі ці знання певним чином структуровані й зберігаються для їх подальшого використання.

На рис. 1 надані основні переваги, які, на нашу думку, має організація

щодо становлення розвиненого управління знаннями.

Рис. 1. Переваги, які має організація щодо становлення розвиненого управління знаннями

Використання всіх підходів до удосконалення системи управління інноваційним розвитком організацій в сукупності дозволить впровадити таку систему управління знаннями, яка приведе до стійких конкурентних переваг та інноваційного розвитку.

Висновки. Таким чином, система управління знаннями дозволяє підвищити ефективність бізнесу (знизити витрати) за рахунок об’єднання і структуризації важливої інформації з різних джерел (Інтернет-ресурси, внутрішні ІС, сховища даних компанії тощо) і організації рольового доступу до неї. Швидкий і зручний доступ до необхідної інформації співробітників організації забезпечується за рахунок потужного механізму пошуку і класифікації, а можливість збору статистичної інформації, формування аналітичних звітів, а також сервіси спільної роботи дозволяють підвищити

якість і оперативність прийнятих управлінських рішень та сприяють підвищенню рівня конкурентоспроможності та інноваційному розвитку [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронкова В. Г. Нова парадигма філософії економіки XXI століття. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2011. № 46. С.19–32.

2. Гринько П. Л. Управління інноваційним розвитком бізнесу в умовах цифрової економіки: теорія, методологія, практика: монографія. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 2020. 342 с.

3. Корягин Н. Д., Сухоруков А. И., Медведев А. В. Реализация современных методологических подходов к менеджменту в информационных системах управления: монография. М.: РИО МГТУ ГА, 2015. 148 с.

ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Мітяєва Тетяна Леонідівна
к. е. н., доцент
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету
м.Харків, Україна

Вступ. Економіка України та її регіонів значною мірою формувалася під впливом зовнішніх факторів. Економічні системи мезорівня досі є найменш захищеними, хоча саме за місцем проживання населення вирішуються конкретні завдання щодо підвищення рівня людського розвитку. У державних програмах часто відсутній повноцінний регіональний розріз. Можливість майже безкоштовного отримання природних ресурсів і неефективне використання основних фондів, успадкованих від попередньої системи, спотворює відтворювальні процеси, не сприяє мотивації інноваційної діяльності.

Мета роботи. Недооцінка проблем забезпечення економічної безпеки регіонів призводить до надмірної диференціації економічного розвитку регіонів, порушення міжрегіональної кооперації та руйнування корпоративно-кооперацийного каркасу національної економіки в цілому. Внаслідок цього виникають проблеми із зайнятістю населення, знижуються показники людського розвитку, відбувається деградація навколишнього середовища, порушуються принципи сталого розвитку соціо-еколого-економічних регіональних систем. Отже, захист соціально-економічних інтересів регіонів є актуальною проблемою.

Матеріали та методи. Основи економічної теорії використання простору закладені Іоганном Генхріхом фон Тюненом, який дав уявлення про розміщення виробництва в залежності від попиту. Його послідовник А. Вебер

довів, що промисловість доцільно розміщувати у місцях з мінімальними витратами, виходячи з «матеріального індексу» (відношення ваги локалізованих матеріалів, що поступають на завод, до ваги готової продукції). А. Льош вважав головним районоутворюючим фактором максимізацію прибутку. А. Маршалл також підкреслював необхідність врахування параметрів конкретного простору при вирішенні економічних проблем. Ідею локалізації економічного розвитку в масштабах держави розвивав Ф. Ліст, який розглядав можливість опори на власні сили. Принципи розміщення виробництва змінилися внаслідок науково-технічного прогресу та застосування математичних методів розміщення виробництва. Теорія регіональної економіки сьогодні враховує принципи мінімізації трансакційних витрат, оскільки в рамках регіональної економіки здійснюється координація багатьох економічних агентів.

Останнім часом піднімається питання про повернення науки про регіональну економіку до мейнстриму економічної теорії. При цьому підходи до вирішення економічних проблем регіонів мають адаптуватися до умов національної економіки, вимог часу та особливостей забезпечення економічної безпеки регіонів. Роботи на цю тему обґрунтовують необхідність вдосконалення регіонального менеджменту і збагачення його практичними механізмами забезпечення соціально- економічного розвитку та економічної безпеки. Все більше з’являється публікацій щодо промислових кластерів. Суттєве значення для забезпечення економічної безпеки регіонів мають роботи щодо використання конкурентних переваг регіону, розвитку депресивних регіонів , забезпечення економічної безпеки регіонів, врахування економічних і фінансових циклів .

Результати та обговорення. Економічна безпека регіону характеризується раціональним використанням ресурсного, виробничого та інноваційного потенціалу; захищеністю від дестабілізуючих чинників; міцністю зв’язків між елементами регіональної економіки; збалансованістю міжрегіональни та зовнішньоекономічних відносин. Регіон при цьому

розглядається як умовно замкнена соціо-еколого-економічна система і, водночас, як елемент макросистеми. Економічна безпека регіонів має забезпечуватися в рамках регіональної політики шляхом зменшення територіальних диспропорцій; удосконалення міжрегіональних та міжбюджетних відносин; узгодження підприємницьких, регіональних та державних інтересів в процесі розміщення виробництва та інвестицій; формування регіональних інноваційних систем, формування кластерів, розвитку транскордонного співробітництва регіонів.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів характеризується декількома десятками показників. Кожен з цих показників в окремому періоді може зростати або знижуватися. Однак виникає питання: в якому з розглянутих періодів соціально-економічний стан регіону є кращим? При наявності більш ніж трьох показників завдання істотно ускладнюється. Для вирішення цього питання необхідна розробка узагальненого інтегрального індексу оцінки ефективності соціально-економічного розвитку регіону, який характеризував би його зміну в динаміці. Другий аспект використання інтегрального індексу полягає у порівняльній оцінці економічної діяльності регіонів для визначення рейтингу кожного окремого регіону та середнього показника інтегральної оцінки.

Під ефективністю соціально-економічного розвитку розуміється ступінь використання максимальних, оптимальних або потенційних значень макропоказників, що характеризують якість економічного розвитку регіону. Система показників для оцінки ефективності соціально-економічного розвитку повинна відображати найважливіші якісні характеристики розвитку країни, регіонів і основних видів економічної діяльності, а в сукупності – давати уявлення про узагальнену характеристику розвитку – рівень інноваційності.

Отже, проблема розробки інтегрального індексу оцінювання ефективності соціально- економічного розвитку регіонів передбачає:

1) розробку науково-методичних підходів до формування інтегрального індексу оцінки соціально-економічного розвитку регіонів;

2) вибір і обґрунтування мінімально необхідного переліку макропоказників, що відображають основну форму соціально-економічного розвитку регіонів, тобто паспорта регіону.

Актуальність розглянутої проблеми підтверджується Постановами Кабінету Міністрів України, в яких зазначено, що оцінювання підсумків соціально-економічного розвитку регіонів здійснюється з метою аналізу змін у діяльності регіонів та впливу місцевих органів виконавчої влади на покращення стану. Питання розроблення методичних підходів до інтегральної оцінки соціально-економічного розвитку розглядається багатьма вченими. В Україні на державному рівні існують два підходи, що розроблені Міністерством економічного розвитку і торгівлі та Держстатом України.

Поряд з відомими перевагами інтегрального оцінювання стану соціально-економічного розвитку є і деякі недоліки, які знижують ефект від використання цих підходів. До головних недоліків можна віднести наступні:

- використання індикаторів ВРП та інвестицій на душу населення спотворює реальну дійсність, тому що не враховує обсяги капіталу та його завантаження, завдяки якому отримано ВРП;

- при оцінці напряму "наукова та інноваційна діяльність" застосовуються індикатори, які є зовнішніми ознаками інноваційності, проте не дають уявлення про те, як вони вплинули на кінцевий результат соціально-економічного розвитку. Тобто використовувані індикатори не відображають реальний інноваційний розвиток;

- підсумовування окремих показників здійснюється з одиничними вагами (у підході Мінекономрозвитку); крім того, визначення ваг економічного та людського розвитку доцільно проводити не за кількістю аспектів, вибраних для розрахунку кожної складової, а з ієрархічним застосуванням методу головних компонент (у підході Держкомстату);

- не здійснюється врахування тіньового ВРП, тіньової заробітної плати, тіньової зайнятості, рівня досягнення потенційних можливостей, соціальної справедливості (частки оплати праці у випуску), використання праці та

технології виробництва, темпів науково-технологічного прогресу, що робить комплексну оцінку соціально-економічного розвитку регіонів недосконалою.

Отже, розробка та удосконалення методологічних підходів щодо формування інтегральних індексів оцінки соціально-економічного розвитку регіонів набуває принципового значення. Тому з метою усунення перелічених недоліків пропонується методологія оцінки ефективності соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням тіньової економічної діяльності та інших визначених актуальних аспектів регіонального розвитку.

Вирішення проблем розробки обґрунтованої стратегії регіонального розвитку є важливішим завданням сьогодення. При цьому необхідно враховувати, що кожний регіон відрізняється своїми природними, географічними, історико-суспільними та виробничо- споживчими особливостями. Основною проблемою реального оцінювання та прогнозування соціально-економічного розвитку (СЕР) регіонів є розроблення адекватних реальній економіці економіко-математичних моделей з метою виявлення найбільш актуальних економічних проблем та розроблення на цій основі відповідної стратегії регіонального розвитку.

Цілком очевидно, що тіньова економічна діяльність знижує ефективність макроекономічного регулювання, погіршує інвестиційний клімат і, таким чином, послаблює конкурентоспроможність економіки країни та її регіонів.

Висновки. Отже, основним завданням сьогодення, є, вочевидь, розроблення та прийняття ефективних політико-економічних рішень, що дозволять забезпечити Україні гідне становище в світовому економічному просторі. Очевидно також, що неможливо належним чином оцінити загальний рівень економічного розвитку країни та регіонів, величину ВВП і ВРП, розробити засади грошово- кредитної та бюджетно-податкової політики без визначення обсягів та динаміки тіньової економіки. Тіньова діяльність вирішальною мірою залежить від загального стану економіки країни та її регіонів, рівня життя її населення і обмежень з боку держави у вигляді законодавчо встановлених норм оподаткування відповідно до

загальноєвропейських правил та стандартів.

Розрахунки обсягів та динаміки тіньового ВРП, тіньової оплати праці та тіньової зайнятості можуть бути використані для:

1) оцінювання загального рівня економічного зростання;

2) розроблення грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики;

3) відстеження обсягів, динаміки тіньової економіки та тіньової зайнятості з метою оцінки дієвості заходів щодо детінізації економіки;

4) оцінки можливого потенціалу розвитку.

Зменшення рівня тінізації економіки приводить до збільшення обсягів номінального ВВП (ВРП), додаткових надходжень до Пенсійного Фонду України, частки плати праці у випуску та одночасно зменшення тіньових заробітних плат, співвідношення тіньової та офіційної заробітної плати, тіньової зайнятості.

Обмеження впливу чинників тінізації економіки не може базуватися лише на силових методах, які приносять тимчасовий ефект. Основними заходами щодо детінізації ринку праці можуть бути наступні: зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці; зменшення диференціації доходів населення та забезпечення соціальної справедливості через зміни існуючого податкового законодавства та чинного законодавства у сфері оплати праці – введення податків на розкіш, нерухомість, прогресивного оподаткування з одночасним контролем доходів та витрат; підвищення мінімальних державних гарантій в оплаті праці; запровадження тісного зв'язку між надходженнями до ПФУ особистих пенсійних надходжень та розміром пенсії; запровадження системи адекватних податкових пільг підприємствам, які будуть сплачувати та підвищувати заробітну плату без звільнення працівників; застосування високих штрафів за недотримання чинного законодавства; розроблення заходів щодо підвищення податкової моралі.

Поточний стан тіньової зайнятості та тіньової оплати праці створює загрозу економічній безпеці суб'єктів економічного процесу, спонукає їх до стихійного встановлення власних правил здійснення господарських операцій, в

яких регулююча і контролююча роль держави поступово заміщується неформальними угодами між учасниками. Враховуючи, що основним стимулом звернення до тіньових операцій є можливість одержання більш високого прибутку, ніж у легальній сфері, слід визнати, що сфера тіньової економіки здатна зберігати привабливість доти, доки не будуть створено умови до настільки ж прибуткової діяльності у сфері легального підприємництва.

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА: ОСОБЛИВОСТІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Рудич Алла Іванівна
к.е.н., доцент
Біленко Катерина Віталіївна
здобувач вищої освіти СВО «Магістр»
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

Вступ. Провідна роль у вирішенні завдань формування та оптимізації обсягів фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання, в ситуації нестабільності економічних процесів, належить бухгалтерському обліку та економічному аналізу. Це забезпечує можливість отримання максимального ефекту при мінімальних витратах фінансових, трудових та матеріальних ресурсів, значною мірою залежить від того, наскільки оперативно і достовірно підприємство здійснює облік та аналіз власних витрат і доходів. Грамотна організація обліку та економічного і фінансового аналізу на підприємстві дозволяє не тільки точно, об'єктивно і своєчасно відобразити доходи і витрати, вести оперативний аналіз за рівнем виконання плану та дотримання визначених нормативів витрат, але і виявити реальні резерви зниження собівартості продукції, визначити напрями оптимізації доходів і витрат діяльності, що забезпечить можливість суттєво підвищити фінансові результати підприємства та забезпечити високий рівень його конкурентоспроможності.

Мета роботи. Метою даної праці є узагальнення теоретичного підходу визначення фінансових результатів, особливостей проведення фінансового аналізу та обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності та прибутковості на підприємстві в умовах нестабільності, пов'язаної із зовнішніми факторами впливу. Для реалізації поставленої мети дослідження використано діалектичний метод пізнання та теоретичного узагальнення; аналізу і синтезу – для узагальнення інформації; абстрактно-логічний – для

теоретичного пояснення сутності та змісту категорії «фінансовий результат».

Результати і обговорення. Над проблемами підвищення рівня прибутковості національних підприємств та вдосконаленням методики їханалізу працюють такі провідні вчені : В. Андрійчук, І. Замула [1], Т. Примак, С. Пілецька [2], Ю.Тютюнник [3]та ін.

Фінансовим результатом діяльності суб'єкта господарювання є – різниця між доходами та витратами підприємства, тобто, прибуток або збиток. Прибуток в процесі діяльності утворюється в результаті реалізації (продажу) продукції (товарів, послуг). До того, підприємство може реалізовувати інші матеріальні цінності та послуги допоміжних господарств та виробництв, та мати доходи або збитки, які збільшують чи зменшують рівень прибутку від не операційної діяльності.

Прибуток – це сума, на яку відповідні доходи перевищують пов'язані з ними витрати виробництва. Збитки – це перевищення суми витрат над сумою доходів, в процесі отримання яких здійснені дані витрати. Обчислення фінансового результату полягає у визначенні чистого прибутку (збитку) за звітний період – для цього передбачається послідовне зіставлення доходів та витрат діяльності підприємства.

Відносні критерії оцінювання ефективності діяльності підприємства – це показники рентабельності та окупності, які показують рівень прибутковості вкладеного капіталу отриманого доходу, окупність здійснених витрат.

У фінансовому аналізі застосовується система показників прибутку, що оцінюються підприємством та іншими суб'єктами (інвесторами, кредиторами, державними органами тощо), виходячи з їх інтересів.

Менеджери та аналітики підприємства, для аналізу результатів діяльності та оцінки ефективності прийнятих управлінських рішень, використовують показники економічного і маржинального прибутку, прибутку за видами діяльності та періодами дослідження, що дає змогу визначати оптимальні напрями використання всіх видів ресурсів. Зовнішні суб'єкти аналізу, наприклад, податкова та контрольно-ревізійна служба, вивчають за формами

фінансової і податкової звітності формування та складові прибутку, що підлягають оподаткуванню, з метою перевірки правильності розрахунків і сплати суми податків [1].

Етапи факторного аналізу фінансових результатів діяльності:

– визначення мети аналізу;

– відбір факторів, що обумовлюють досліджувані результативні показники;

– класифікація факторів за ступенем впливу на досліджувані показники;

– визначення форми залежності між факторними та результативними показниками;

– побудова основної моделі;

– перевірка моделі на реальну адекватність;

– використання моделі, пояснення і обґрунтування результатів.

В аналізі господарської діяльності прибуток підприємства залежить від низки чинників, які не завжди піддаються регулюванню підприємством, тобто - зовнішні фактори впливу. Тому доцільно детальніше досліджувати основні внутрішні чинники, що впливають на обсяги рівня прибутку [2].

Одним із важливих внутрішніх факторів, який суттєво впливає на рівень прибутку - є обсяги реалізованої продукції. При високій питомій вазі постійних витрат у собівартості продукції, збільшення обсягу реалізації приводить до зростання рівня прибутку в результаті зменшення питомої ваги постійних витрат, що визначаються на одиницю продукції.

Оцінювання ефективності господарської діяльності підприємств, і особливо в період нестабільності, пов’язаної з форс-мажорними обставинами, здійснюється через порівняння постійних та змінних витрат і фінансових результатів. Водночас сума отриманого прибутку характеризує лише абсолютний ефект. Щоб зробити висновок про рівень відносної ефективності, отриманий прибуток необхідно спів ставити із показниками: вкладеним капіталом, використаними ресурсами або понесеними витратами. Для цього доцільно обчислювати відносні показники ефективності: рентабельність

виробництва та окупність витрат [2].

Рентабельність – це відносний рівень прибутковості бізнесу, що пояснюється відношення ефекту діяльності (прибутку) до наявних або використаних ресурсів:

$$P = \frac{П}{B(К, Р)} \times 100 \quad (1)$$

де Р – рентабельність, %;

П – прибуток;

В (К, Р) – витрати (капітал, ресурси)

Рентабельність показує, скільки прибутку отримало підприємство на одну грн. понесених витрат (вкладеного капіталу, використаних ресурсів) [3].

Важливими показниками, що спів ставляють чистий дохід з витратами, є коефіцієнти окупності витрат. Коефіцієнт окупності характеризує величину, на яку чистий дохід покриває понесені витрати:

$$Кокуп = \frac{ЧД}{В} \quad (2)$$

де К*окуп* – коефіцієнт окупності;

ЧД – чистий дохід.

Для ефективної організації обліку та аналізу фінансових результатів на підприємстві, повинна бути затверджена облікова політика, що висвітлювала б основи важливі положення щодо його складових елементів. Оскільки основною складовою фінансового результату є дохід і витрати, тому у наказі про облікову політику, перш за все, повинно міститись необхідна інформація, по даних об’єктах обліку. В наказі про облікову політику, відносно фінансових результатів повинно бути зазначено наступні важливі складові:

- алгоритм формування і визначення фінансових результатів в розрізі видів діяльності;

- нормативне визначення фінансових результатів загалом по підприємству, ґрунтуючись на нормативних документах та достовірній оцінці витрат і доходів.

Важлива роль у організації облікової та аналітичної роботи фінансових результатів належить реєстрації господарських операцій доходів та витрат на рахунках бухгалтерського обліку. При цьому необхідно в додатках до Наказу про облікову політику на підприємстві, створити і затвердити робочий план рахунків, де будуть передбачені усі особливості щодо класифікації, узагальнення та визначення доходів і витрат, а також фінансових результатів.

Висновки. Проведене дослідження визначення поняття «фінансові результати» дозволяє виділити три напрямки його трактування і пояснення у економічній літературі:

1) це підсумок (результат, ефект) діяльності суб'єкта господарювання;

2) це фінансовий результат: прибуток (збиток) підприємства;

3) це приріст (зменшення) власного капіталу.

Нормативно-правове регулювання обліку і аналізу фінансових результатів визначається чинним законодавством і нормативно-правовими актами, проте у них відсутній єдиний підхід до його визначення.

Фінансовим менеджерам і аналітикам підприємств доцільно проводити детальний оперативний аналіз та розробляти ряд заходів, спрямованих на підвищення рівня прибутковості та рентабельності, що матиме позитивний вплив на рівень фінансового результату та на загальний економічний стан підприємств. Для удосконалення загальногосподарської ситуації економічна політика підприємства повинна бути спрямована на пошук резервів підвищення рівня доходів та шляхів зниження витрат, що позитивно впливатиме на обсяги фінансового результату підприємства в умовах економічної нестабільності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Замула І.В., Примак Т.С. Організація аналізу фінансових результатів в межах маркетингового дослідження конкурентних переваг. Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. 2016. № 2. С. 12-19. URL: rbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=

FILA=&2_S21STR=Vzhdtu_econ_2016_2_4

2. Пілецька С.Т. Оцінка фінансово-економічного стану підприємства в системі антикризового управління. Економічний аналіз : збірн. науков. праць. Т. 23. № 2. Тернопіль : ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2016. С. 139–145. URL: https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1068

3. Тютюнник Ю.М., Єрмоленко В.М. Детермінований факторний аналіз фінансових результатів підприємств малого бізнесу. Економіка і підприємництво: організаційно-методологічні аспекти обліку, фінансів, аудиту та аналізу. Полтава, 2017. Вип. 17. Том 1. С. 59-63.

4. Фещенко О.П. Розрахунок показників фінансового стану господарських товариств з урахуванням нових форм фінансової звітності. БІЗНЕС-ІНФОРМ. 2015. № 2. С. 229–236. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=binf_2015_2_39

5. Фінансова звітність ПАТ. URL: https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/114722/156/templ

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Смірна Валентина Володимирівна
Здобувач вищої освіти,
Науковий керівник:
Кончаковський Євген Олегович
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
та економічних досліджень,
Полтавська державна аграрна академія
м. Полтава, Україна

Вступ. Відтворення трудових ресурсів як соціально-економічний обумовлений процес забезпечує формування, розподіл, обмін і використання кількісних і якісних характеристик трудових ресурсів. Недостатній рівень трудового потенціалу і специфічні умови його відтворення в аграрному секторі обумовлюють необхідність наукової оцінки ситуації, що склалася з метою модернізації механізмів функціонування етапів відтворювального процесу і підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Модернізація етапів відтворювального процесу і розробка нових методичних підходів створять умови для розширеного відтворення трудових ресурсів, їх ефективного використання та стимулювання економічного зростання в аграрному секторі економіки.

Мета роботи. Мета роботи полягає в дослідженні методичних підходів оцінки єфективності використання трудових ресурсів в галузі сільського господарства. Це зумовлене розбіжністю підходів щодо визначення категорії «ефективність праці», що відбивається на розробці методик оцінки використання трудових ресурсів.

Як правило, вчені займалися дослідженням продуктивності праці, а не його ефективності. Тому в даний час загальновизнаним вважається підхід, згідно з яким показники продуктивності праці висловлюють ефективність

використання трудових ресурсів. Разом з тим більшість авторів вважають, що сутність ефективності праці полягає в його результативності.

Матеріали і методи. В процесі використання трудових ресурсів виконується важлива соціально-економічна функція. Використання трудових ресурсів дозволяє виробляти і створювати продукти та послуги, необхідні для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства. В результаті споживання трудових ресурсів проводиться громадський продукт і робоча сила, тобто розвиваються здібності до праці (знання, навички та вміння).

В процесі написання використовувалися фундаментальні загальнонаукові методи пізнання, зокрема, для розкриття теоретичних основ відтворення трудових ресурсів використовувався абстрактно-логічний метод.

Результати і обговорення. В аграрній галузі використання трудових ресурсів має свої особливості. Дослідженням природи і особливостей сільськогосподарської праці займалися багато видних учених. Всі вони виділяли закономірності впливу аграрного виробництва на специфіку праці в сільській місцевості. Так, А. Сміт зазначав універсальність сільськогосподарської праці. Він вважав, що в землеробстві неможливо такий поділ праці, як в мануфактурі [6]. На думку Ф. Кене, сільське господарство слід відносити до самостійного системі, яку можна відзначити окремо і яка передбачає не взаємний обмін між людьми, а лише обмін між людиною і природою [3].

В сучасних умовах специфічність використання сільськогосподарської праці обумовлена такими особливостями:

- сезонність праці;

- залежність ефективності праці від природно-кліматичних умов і якості землі;

- неоднорідність праці, суміщення працівниками кількох трудових функцій;

- додаток і використання праці в громадському і особистому підсобному господарстві;

- невисока престижність сільськогосподарської праці;

- предметами праці в аграрній галузі є живі організми (рослини і тварини).

В даний час у зв'язку з існуючими проблемами формування і використання трудових ресурсів виникає потреба і в оцінці ефективності праці. Проблеми безробіття, зниження чисельності трудових ресурсів, сезонності і багато інших знижують продуктивність праці і стримують економічне зростання. Раціональне використання трудових ресурсів є важливим фактором соціально-економічного розвитку регіону і країни. Ефективне використання трудових ресурсів сприяє широкому залученню незайнятого населення, підвищення заробітної плати, якості праці, розвитку творчих здібностей і збільшення прибутку підприємств.

У сучасних умовах проблема ефективного використання трудових ресурсів в аграрній галузі залишається відкритою і недостатньо вивченою. В економічній науковій літературі немає єдиного підходу не тільки до визначення ефективності праці, а й до встановлення змісту даного поняття. В даний час під ефективністю використання трудових ресурсів розуміють продуктивність праці. У міру її зростання проводиться досить велика кількість матеріальних благ, що впливає на зниження витрат виробництва продукції, збільшення її якості, конкурентоспроможності, збільшення заробітної плати і національного доходу в цілому.

Так, Г.Е. Слезингер під ефективністю праці розуміє соціально-економічну категорію, яка визначає величину досягнення різної мети, зіставлення з показником раціонального витрачання необхідних при цьому ресурсів [5, с. 127]. Економіст розглядає ефективність як співвідношення між результативністю і раціональністю зроблених витрат. При цьому показник розраховується тотожне продуктивності як відношення обсягу робіт до приведеними витратами ресурсів або чисельності працівників.

Продуктивність праці – це показник ефективності трудового процесу, що виражається відношенням результатів виробництва до відповідних витрат

живого праці [1, с. 203]. А. Рофе вважає, що продуктивність праці є показником результативності та ефективності виробництва, що характеризує частку випущеної продукції або наданих послуг, що припадають на одиницю витрат праці [4, с. 123].

О. Васільєва ототожнює ефективність праці з продуктивністю праці і має на увазі під нею величину корисного результату праці, що припадає на одиницю витрат праці [2]. Разом з тим економіст відзначає, що економічна ефективність праці характеризується показниками продуктивності праці, граничного продукту праці і зарплатоотдачі, то є комплексом показників.

Таким чином, продуктивність праці характеризується співвідношенням результату праці до показників, його яке обумовлює. Поширеним методом розрахунку цього показника вважається відношення виробленої продукції до витрат праці. Продуктивність праці виражається також через показники інтенсивності, трудомісткості і вироблення. Інтенсивність праці визначається показником його напруженості в проміжок часу і становить кількістю витраченої енергії.

Виробіток показує обсяг виробленої продукції в одиницю часу, а трудомісткість – кількість витраченого часу на виробництво одиниці продукції. У зв’язку з цим постає питання: якщо збільшується обсяг виробленої продукції за відсутності на неї попиту, чи можна сказати що трудові ресурси використовуються ефективно?

Прибуток є також результатом праці, тому важливо при оцінці ефективності використання трудових ресурсів враховувати і цей показник.

На зростання рівня ефективності праці і зниження трудомісткості, поряд з іншими факторами, істотно впливає зростання фондоозброєності, яке можливе на основі сталого зростання середньорічної вартості основних засобів і скорочення чисельності працівників. При цьому позитивним є перевищення темпів зростання продуктивності над темпами зростання фондоозброєності.

Подальше підвищення технічної оснащеності, автоматизації, використання інноваційних технологій і стратегій організації і управління

виробництвом, поряд із зростанням врожайності і продуктивності, матиме позитивний вплив на продуктивність праці і зниження трудомісткості.

Висновки. Таким чином, при оцінці ефективності використання трудових ресурсів необхідний розрахунок комплексу показників продуктивності і рентабельності праці. Розрахунок показників використання трудових ресурсів в аграрному секторі та показників ефективності їх використання дозволить оцінити рівень використання трудових ресурсів, виявити напрямки і тенденції розвитку аграрних форм господарювання. При цьому важливо підвищення результативності праці при високому рівні зайнятості сільського населення.

Удосконалення організації праці на основі науково обгрунтованих рекомендацій в даний час є найважливішим завданням сучасного сільськогосподарського виробництва і умовою вирішення завдань, поставлених кожним окремим підприємством.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богиня Д. П. Основи економіки праці. К. : Знання-прес, 2011. 313 с.
2. Васильєва О.О. Продуктивність праці в сільському господарстві: фактори та шляхи підвищення. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки).* 2014. № 1. С. 70-75.
3. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения. М. : Соцэкгиз, 1960. 426 с.
4. Рофе А.И. Экономика труда: учеб. М.: КНОРУС, 2010. 400 с.
5. Слезингер Г.Э. Труд в условиях рыночной экономики. М. : Инфра-М, 1996. 336 с.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатств народов. Пер. с англ. Петрозаводск: Петроком, 1993. 320 с.

ТАРГЕТОВАНА РЕКЛАМА. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ В ПОРІВНЯННІ З ТРАДИЦІЙНОЮ

Шиліна Вікторія Юріївна
Студентка
Навчально-науковий інститут
економіки і управління національного університету
харчових технологій
м. Київ, Україна
Назаренко Тетяна Генадіївна
д. п. н., відділ навчання географії та економіки
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна
Шиліна Наталія Володимирівна
к. п. н., вчитель географії та економіки
Гімназія №283
м. Київ, Україна

Вступ. З появою інтернету було розроблено і соціальні мережі. Суть таких продуктів полягала у вирішенні проблеми живого спілкування. Як всім відомо соціальні мережі виконують функцію електронної пошти, телефону, зокрема вони дозволяють поширювати фото та відео серед широкої аудиторії, а не тільки вести приватну розмову.

На самому початку свого функціонування соціальні мережі виконували виключно роль розважальних платформ. Але з часом кількість користувачів зросла і тепер навіть аудиторія котрій за 60 має сторінку бодай в одній мережі. Така популярність платформ зумовила «прихід» комерційних сторінок, яким, в свою чергу, треба рекламувати себе, свою сторінку, свій продукт. Потреба в рекламі для комерційних акаунтів породила новий вид реклами у її новій формі – таргетована реклама.

Матеріали та методи дослідження. Під час проведення дослідження було використано наукові праці таких провідних вчених: Д. Огілві, Ф. Котлер, В. Ученова, Н. Старих, Л. Пірсон, Ф. Далзелл, Р. Олегаріо, Д. Дайер, У. Аренс, К. Бове, Е. Головлева, А. Дегтярьов, А. Костіна, А. Лебедев-Любимов, Б.

Обритько, А. та інші вчені. Також було проаналізовано діяльність інших сучасних маркетологів-практиків, таких провідних компаній США як: «Smart Audio Report», «B2B Influencer», «PowerInbox» та інші.

Результати. Історія розвитку реклами як інструменту сповіщення цільової аудиторії про певні послуги чи товари має глибоке коріння й тисячолітню історію. Так римляни розписували стіни будівель, щоб закликати людей прийти на гладіаторські бої. Фінікійці ж, аби розхвалити свій товар, розмальовували та розписували скелі за маршрутами, де часто ходили люди. А на території країн Середземномор'я археологами були знайдені різні вивіски, що сповіщали людей про події.

У 1478 р. з'явилася перша реклама в пресі англійською мовою, виникнення якої пов'язане з іменами Т. Ренодо та У. Кекстона. Перше у світі рекламне бюро А. Горша та У. Копа виникло в Лондоні в 1611 р. Через 11 років реклама отримала хороший стимул, оскільки світ побачив першу газету англійською мовою, що мала назву "Weekly News". Далі Стіл та Еддісон, які були прихильниками реклами, почали випускати газету «Тетлер». У ній була така порада для тих, хто створював рекламу: «Велике мистецтво написання рекламного оголошення полягає у відшуканні правильного підходу, щоб захопити увагу читача, без чого добра звістка може залишитися непоміченою або загубитися серед повідомлень про банкрутства» [1].

З розвитком технологій розвивалася і реклама – підприємці шукали нові канали комунікації зі споживачем, прагнучи максимально оптимізувати витрачені зусилля , захопити якомога більше клієнтів за менші кошти. Так з появою типографічних станків з'явились буклети, об'яви в газетах, банери. Поява радіо дозволила робити оголошення транслюючи їх на кілька кілометрів і охоплювати аудиторію з різних кутків міста. Винайдення телебачення не тільки відкрило кордони для фантазії кінематографів, але й створило новий спосіб легко донести інформацію про товар або послугу до споживача показуючи товар та розповідаючи про нього [2].

Таким чином, соціальні мережі стали одним із засобів комунікації з

потенційними клієнтами зо 5-7 років тому, коли аудиторія соціальних мереж стала більш широкою. За останні 2 роки бізнес у соціальних мережах зазнав такого собі буму. Адже в умовах самоізоляції та локдауну всі споживачі перейшли у спілкування онлайн, яке можна здійснювати за допомогою такого інтернет ресурсу як соціальна мережа. Зокрема, для відпочинку, подолання стресу або аби просто скоротати час сидіння вдома люди передивлюються в соціальних мережах різноманітні відео-ролики та фото розважального характеру, що збільшує їх час перебування у цьому середовищі.

За даними міжнародного агенства "We are social", що спеціалізується на дослідженнях в сфері медіа, у звіті "Digital in 2019", до середини цього року у соцмережах зареєструється більше половини населення світу.

"Зараз Інтернет використовують понад 4,5 мільярда людей, тоді як кількість користувачів соціальних мереж перетнула позначку в 3,8 мільярда. Майже 60% населення світу вже користується Інтернетом, а останні тенденції свідчать про те, що до середини цього року більше половини всього населення світу використовуватиме соціальні мережі", − йдеться у дослідженні.

Як зазначається, станом на початок 2020 року інтернетом користувалося на 7% (298 мільйонів нових користувачів) більше порівняно з січнем 2019 року [5]. Тепер відсутність сторінки підприємства у соціальній мережі – це збутки, це той незадіяний ресурс, який міг би приводити більше клієнтів, але його не застосовують. Реклама в YouTub, Instagram, Facebook, TikTok, Twiter, тощо, стала одним з найпопулярніших способів просування товару [3].

Як показали дослідження компанії ClearVoice в сфері контент-маркетингу, то, згідно результатів опитування, 1000 власників смартфонів у віці від 13 до 35 років показало, що 8 з 10 респондентів щодня дивляться короткі користувацькі відеоролики. 70 % респондентів заявили, що віддадуть перевагу кільком коротким відео, ніж телешоу або іншим довшим відео. Понад половина респондентів стверджують, що повнометражні теле- і відеосеріали вимагають більше часу, ніж вони готові віддати.

Згідно зі звітом Sprout Social, майже 90 % споживачів кажуть, що будуть

купувати продукти брендів, за якими вони стежать у соцмережах. Водночас після підписки на бренд 75 % з них збільшують суму, яку вони витрачають на продукти або послуги цього бренду. Минулого року ця цифра сягала 63 %. Зростання очевидне [4].

Отже, таргетована реклама – це інструмент соціальних мереж, який дозволяє комерційним акаунтам поширювати спеціальні рекламні пости, або просто пости, серед інших користувачів соціальних мереж. Перевага таргетованої реклами над традиційною (наприклад оголошення на стовпах, банерні оголошення, реклама на ТВ та радіо) є досить значущою. Маркетологи виділяють наступні критерії.

1. Робота з цільовою аудиторією. Завдяки можливості задати чіткі параметри користувачів, яких може зацікавити пропозиція або продукт, рекламні оголошення будуть показані чітко певній аудиторії потенційних покупців. Можна фільтрувати їх за різними критеріями: поведінковими, тимчасовими, соціально-демографічними. З одного боку, це звужує коло потенційних покупців, з іншого, — підвищує ефективність кожного показу рекламного оголошення.

2. Можливість просування товарів і послуг без сайту. Не всі представники малого бізнесу готові вкласти гроші у створення сайту. Офіційної сторінки бренду в соціальних мережах, в даному випадку буде достатньо для запуску рекламної кампанії.

3. Доступна вартість у порівнянні з традиційними видами реклами. Не дивлячись на те, що ціни на рекламу в Інтернеті і соціальних мережах ростуть, вартість просування за допомогою таргетованої реклами залишається економічно вигідною. А головне — дозволяє стартувати буквально з $5 бюджету. Вона динамічна, сфокусована на певну цільову аудиторію і забезпечує велике охоплення. При цьому вона коштує дешевше, ніж традиційні види реклами.

4. Аналітика ефективності та оптимізація. Соціальні мережі надають достатньо інформації для глибокого аналізу ефективності рекламної кампанії,

рівня продажів і активності користувачів. Таргетована реклама досить динамічна і дозволяє вносити зміни в налаштування кампанії, оптимізувати результати і тестувати нові оголошення або продукти (Рис. 1).

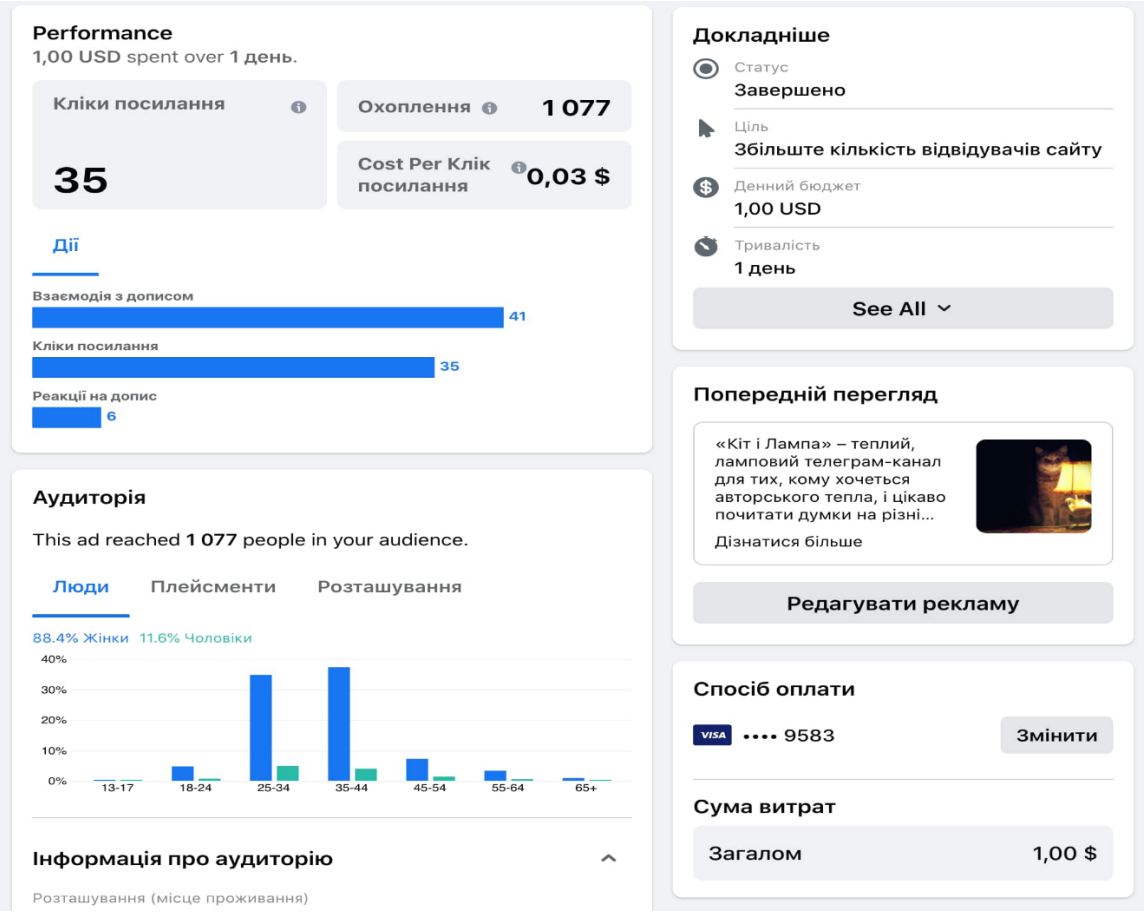

Рис. 1 Аналітика таргетованої реклами [6].

Рис. 6 – це фото-скрін сторінки рекламного кабінету на Facebook. Як видно з рисунку, це аналітичні результати вже проведеної реклами, яка тривала лише 1 день і обійшлася підприємствув 1 доллар. Цілью представленої реклами було підвищення пізнаваності сторінки певного сайти. Під час рекламної кампанії було охоплено 1077 чоловік, з яких 88,4 % жінки. Аудиторія, якій було цікаво дане повідоблення, за віком лежить у межах 25-44 років жіночої статі. З усієї аудиторії, якій було показано рекламу, перейшли за посиланням з повідомлення 35 чоловік. Таким чином один потенційний клієнт обійшовся підприємству у 0,03 долари. Що є дуже вигідним для підприємства.

5. Велике охоплення. Кількість активних користувачів соціальних мереж стає дедалі більше. Вони щодня заходять на свої сторінки для спілкування та обміну інформацією. Добре організована рекламна кампанія забезпечує доступ

до великої аудиторії потенційних клієнтів [6].

З огляду на всі переваги нового виду реклами – таргетованої, нами було досліджено та виявлено ряд недоліків.

1. Для запуску реклами, яка дійсно принесе великий прибуток, треба провести ряд досліджень, наприклад шляхом запуску пробних рекламних кампаній, що може бути витратним.

2. Кожна соціальна мережа потребує персональних налаштувань реклами.

3. На відміну від цілеспрямованих пошуків споживача певного товару в інтернеті, споживач в соціальних мережах не дуже налаштований на покупку. Це зумовлено самою ідеологією соціальних мереж – платформа створена для розваг та комунікації.

4. Такий варіант реклами, як наприклад у ТМ «CocaCola» - кожного року напередодні Різдва запускається відео ролик з машиною у Різдвяній тематиці, не підійде для соціальних мереж, адже (майбутнім) споживачам дуже швидко набридає одноманітність. Тобто рекламний менеджер та його команда (або як в нашому випадку, таргетолог) повинні постійно вигадувати щось нове, тестувати його на ЦА, аналізувати та запускати.

Висновки. Тепер соціальні мережі більше ніж просто платформа для розваг, адже прихід великої кількості потенційних споживачів заманила на платформу комерційних користувачів соціальними мережами. Так задля полегшення процесу реклами продуктів комерційних акаунтів, було розроблено такий інструмент як таргетована реклама.

Переваги таргетованої реклами над класичною полягають у спрощені процедури аналізу ЦА, поширенню повідомлення, дозволяє економити гроші на рекламі. Та недоліки також присутні – це саме аудиторія соціальних мереж, для яких запускається реклама, що зумовлено тим, що аудиторія соціальних мереж приходить на платформу заради розваг, а не для того щоб здійснювати покупки. Тому таргетологам потрібно додатково прогрівати аудиторію, створювати естетично привабливі та неповторні рекламні оголошення, які будуть чіпляти потенційного клієнта.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Котлер Ф. Основи маркетингу [Електронний ресурс] / Ф. Котлер, пер. з англ. В. Бобров. – Санкт-Петербург : АТ «Коруна», АТЗТ «Літера плюс», 1994. – 647 с. – Режим доступу : http://bibliograph.com.ua/biznes-42/130.htm.

2. Перша в світі реклама [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://megasite.in.ua/49129-persha-v-sviti-reklama.html

3. Основные статистические данные маркетинга в социальных сетях за 2020 год / Мария Чупахина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://vc.ru/social/133426-osnovnye-statisticheskie-dannye-marketinga-v-socialnyh-setyah-za-2020-god

4. Блог интернет-агентства UaMaster [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://blog.uamaster.com/40-researches-content-marketing/

5. Мультимедійна платформа іномовлення України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2870117-do-seredini-roku-bils-ak-polovina-naselenna-svitu-bude-koristuvacami-socmerez.html

6. Таргетована реклама у соцмережах: що це таке і в чому її переваги / ag marketing team [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ag.marketing/targetovana-reklama-u-socmerezhah/

ПАНДЕМІЯ ЯК ЧИННИК ЗАРОДЖЕННЯ НОВИХ БАНКІВСЬКИХ ТРЕНДІВ

Шкуренко Світлана Валеріївна
Боляк Інга Михайлівна
Студентки
Відокремлений структурний підрозділ
" Одеський торговельно- економічний фаховий коледж
Київського національного торговельно-економічного університету"
Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії,
викладач цифрової комісії
фінансово-кредитних та облікових дисциплін
Пархоменко С. Г.
м. Одеса, Україна

Вступ. 2020 рік став роком перетворень, оскільки глобальна криза людства повністю зруйнував наш світ і викликав багато шуму і заворушень у всіх галузях. Він має великий вплив на всі сфери нашого життя, і сучасний світ як і раніше зіштовхується з безліччю проблем. Бізнес-компанії повинні були швидко адаптуватися до різких змін триваючої пандемічної ситуації. Багато секторів, зокрема банківська справа, були повністю перебудовані у відповідь на різкі фінансові наслідки і постійну ізоляцію. Пандемія прискорила цифрові перетворення в банківській справі і фінансових технологіях, щоб ефективно адаптуватися до поточного часу, розширювати масштаби технологій, а також коригувати операції для підвищення ефективності.

Ціль роботи. Ціллю даної роботи є дослідження змін банківської діяльності в сучасних умовах. Вплив пандемії коронавірусу на розвиток трендів банківського бізнесу. Проаналізувати ефективність актуальних тенденцій розвитку банкінгу.

Матеріали і методи. Дослідження даної роботи засноване та основних трендах банкінгу та їх впливі та роботу банків. При написанні даної роботи використовувалися такі методи дослідження: порівняння, аналіз, спостереження, пояснення.

Результати та обговорення. Занадто довго банки та інші фінансові установи щосили намагалися не відставати від споживчого маркетингу і універсальності підтримки лояльності в порівнянні з іншими галузями. В період пандемії відбулося серйозне зрушення в тому, як банки вибудовували свої стратегії зростання, введення нових трендів і утримання клієнтів за рахунок персоналізованих циклів взаємодії з клієнтами.

Розглянемо основні тенденції 2020 року, вони всі взаємопов'язані один з одним: деякі з них стануть продовженням раніше існуючих трендів, інші будуть посилювати або послаблювати їхню дію.

Дистанційне кредитування. Найбільші банки перейняли виграшну стратегію у Фінтех-стартапів, які вчасно запропонували позичальникам швидкий і простий спосіб отримання кредиту за допомогою мобільного додатку. Про успіх цієї технології свідчить те, що в США 38% споживчих позик видано Фінтех-стартапами.

Штучний Інтелект для підвищення персоналізації. Штучний інтелект впроваджується в багатьох галузях, і банківський сектор буде широко використовувати цей інструмент, який змінить правила гри, щоб підвищити персоналізацію клієнтів і загальне зручність використання послуг. Крім того, ця інноваційна технологія допоможе банкам прогнозувати поведінку клієнтів, управляти ризиками, скорочувати кількість випадків шахрайства, виявляти галузеві тенденції та аналізувати конкуренцію.

Роботизована автоматизація процесів для підвищення ефективності. Роботизована автоматизація процесів або проста RPA – ще одна гаряча тенденція, яку банки спробують використовувати для підвищення продуктивності і ефективності. Це рішення може значно заощадити бюджет і замінити співробітників-людей або допомогти їм у вирішенні широкого кола завдань, щоб мінімізувати помилки, підвищити точність і значно поліпшити якість обслуговування клієнтів.

Банки масово пішли в нові медіа. TikTok завоював світ. Тому в 2021 році в TikTok будуть майже всі банки. Але не всі будуть успішні, тому що зробити

гарний банер простіше, ніж запустити механіку, яка зможе залучити мільйони людей. Банк – це бізнес, в якому LTV навіть не найбагатшого клієнта може доходити до дуже значних цифр. Відповідно, чим раніше банк залучить клієнта, тим більше він на ньому заробить

В світі вже працюють зручні онлайн сервіси для обслуговування приватних клієнтів (B2C). Найближчим часом очікується доведення до такої самої простоти, прозорості та зручності банківського обслуговування корпоративного сектора (B2B).

В Україні необхідно буде зробити багато для виведення B2C сектора на світові стандарти. Для цього фінансовому сектору необхідно працювати над простими, інтуїтивними і при цьому доступними продуктами для споживача. Больові точки нашого ринку – це недовіра до фінансової системи, відсутність фінансового планування і фінансової грамотності клієнтів, проблеми з покриттям інтернет-сітки в регіонах країни.

Активно розвиваються в цьому напрямку такі додатки: Приват 24 Бізнес, Мій бізнес Online від Альфа Банку, ТАС24 Бізнес, iPumb, Raiffeisen Business Online, UKRSIB business – це лише перші кроки на шляху побудови сервісу, який очікує корпоративний сегмент.

Висновки. Оскільки ситуація з поширенням коронавируса залишається невизначеною, а криза триває, ніхто точно не знає, коли осяде пил. Компанії як і раніше можуть стикатися з новими проблемами, можливостями і відкриттями, тому необхідно уважно стежити за ситуацією, відстежувати ринок і зосереджуватися на поведінку клієнтів, щоб швидко адаптуватися до виникаючих обставин.

LEGAL SCIENCES

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Ваганова Ірина Михайлівна
к.ю.н., доцент
Харківський національний економічний
університет ім. Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

Вступ. Колись римське право називали «писаним розумом» (ratio scripta). Зрозуміло, сучасне приватне право пішло далеко вперед у регламентації найскладнішої сфери майнових відносин, особливо торгового (комерційного) обігу. Новітні юридичні конструкції як з цеглинок складаються з основних, елементарних понять і категорій, розроблених саме в римському праві. З цієї точки зору римське приватне право продовжує залишатися основою для вивчення цивільного та торгового законодавства і базою для підготовки кваліфікованих юристів.

Мета роботи. Метою даної статті є роль і значення римського приватного права для розвитку сучасного цивільного права.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження є наукові праці вчених щодо ролі та значення римського приватного права для розвитку сучасного цивільного права. При проведенні досліджень використовувались наступні методи: аналізу, порівняння, абстрактно-логічний та ін.

Результати та обговорення. Після падіння Римської імперії в 476 р. римське приватне право продовжувало існувати і навіть розвиватися в його східній частині - Візантії. Саме там була зроблена спроба врятувати рабовласницький спосіб виробництва шляхом кодифікації римського права, що була вжита імператором Юстініаном. Однак невмолиме колесо історії

остаточно розвалило колись могутню рабовласницьку імперію Стародавнього Риму. З її падінням для римського права настала епоха забуття. На тривалий час воно ніби зникло. Його перестають вивчати, губляться нечисленні записи. Здавалось, остаточна загибель і втрата неминучі. Проте римське право продовжувало жити у свідомості римського народу, підкореного варварами. Поступово його починають застосовувати у відносинах між римським населенням, а потім і вивчати [1].

Вплив римського приватного права на розвиток цивільного права простежується упродовж X–XIX ст. У першому писаному і основному джерелі права Київської Русь «Руській Правді» є чимало положень, які мають безсумнівну подібність до положень римського приватного права у його візантійській інтерпретації, а це засвідчує факт запозичення певної кількості норм та інститутів візантійського законодавства.

Так, наприклад, ст. XXI «Руської Правди» передбачає: «Якщо кредитор буде вимагати своїх грошей з боржника, а останній заперечує, то позивач-кредитор закликає свідків. Якщо вони заприсягнуться у справедливості його вимог, хто дав позику, бере свої гроші і ще три гривні на додачу». Порівнюючи речове та зобов'язальне право за «Руської Правдою» з римським (візантійським) правом, варто звернути увагу на подібність деяких рішень. Насамперед, необхідно зазначити наявність норм, що регулюють як громадську (публічну), так і приватну власність. Причому головним об'єктом і в тому, й іншому випадку є земля. Разом з тим, в «Руській Правді» відносини власності урегульовано не так детально [2].

З розвитком ремесел, торгівлі і торгових відносин попит на римське право зростає. Наприкінці XI ст. в Болоньї був заснований університет, який набув всесвітньої слави завдяки вивченню римського права. Він став центром юриспруденції, що відроджувалась. Болонський університет відіграв особливу роль у вивченні, систематизації і тлумаченні римського права. Сюди стікалися студенти з усієї Європи, а отже, формувалася корпорація знаменитих професорів. Слава Болонської школи швидко зростала, в діяльності її

простежуються дві особливості:

1. Заклик до ґрунтовного вивчення першоджерел. Особлива увага приділялася головній частині Корпусу Юстініана - Дигестам. Професори Болонської школи виявили та усунули багато протиріч, перекручень первісного тексту.

2. Суворе дотримування норм закону. В період, що передував заснуванню Болонського університету, юристи дозволяли собі занадто вільно поводитися з нормами римського права. Було проголошено, що внаслідок колізії jus (права) і aeguitas (справедливості) перевага надавалася правовій нормі.

Слухачами Болонського університету були численні громадяни з різних країн, що потім ставали активними пропагандистами римського права в усьому світі. вже на початку XVI ст. знову настає епоха активного відродження римського права [3].

У міру розвитку ремесел в Європі освоюються нові морські шляхи, збільшується товарообіг і стрімко розширюється місто. На цьому тлі обтяжливими стають середньовічні феодальні обмеження майнових прав громадян, а також різні види залежності (феодальна, громадська, родова, сімейна) від суб'єкта самого права. Середньовічне європейське право не здатне регулювати нові виробничі відносини. Значні зміни відбулися в соціально-економічному житті: упав старий феодальний лад та з часом його повинен був змінити новий, прогресивніший державний устрій і правопорядок. Цивільний кодекс Юстиніана як продукт повної імперської влади міг би стати правовою основою для нової державної влади та економічних операцій. Розвиток промисловості та торгівлі потребував у новій правовій допомозі, яка активно сприяла їх подальшому розвитку та допомозі «перетинати» межі невеликих федеральних держав.

Римське приватне право є найбільш загальновизнаним правом, в той час як римське публічне право не отримало великого прогресу. Цивільний кодекс Наполеона, Німецьке цивільне право, нове цивільне законодавство інших

європейських держав редагувались та приймалися на основі ідей, поглядів, конструкцій і положень римського приватного права. Всі системи нового континентального права сповнені духу римського приватного права, його принципи, багато понять покладені в основу цього законодавства і цим самим визнавалися інтернаціональними.

Система розташування правового матеріалу в Кодексі Наполеону запозичена з Інституцій Юстиніана, а тому в її основі лежить відома римському праву юридична тріада: особи (personae), речі (res), позови (actiones), відповідно з чим і здійснюється систематизація цивільно-правових норм за розділами Цивільного кодексу.

Що стосується Германського Цивільного кодексу, який називався деякими з німецьких романістів «класичною будівлею з готичними деталями», то він побудований за пандектною системою розміщення приватноправових норм. Назва вказаної системи не пов’язана з Пандектами Юстиніана, а пов’язана з системою, яка була висунута німецькими юристами у XVI ст. і складалася з загального розділу і чотирьох спеціальних – речове право; зобов’язальне право; сімейне право; спадкове право. Загальний розділ містить правила, які застосовуються до усіх спеціальних розділів: особи, об’єкти, тощо. Вважається, що перевагою цієї системи являється те, що наявність загального розділу (частини) звільняла від повторів спеціальні розділи [4].

Європейська наука цивільного права розвивалася на основі рецепійованого римського приватного права. Римська юриспруденція відзначалася не лише теоретичною ґрунтовністю, а й практичною загостреністю. Тільки на основі розв'язання окремих казусів, конкретних практичних висновків були розроблені загальні цивілістичні теорії, дані наукові пояснення багатьом правовим явищам (теорія відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, за деліктні правопорушення тощо) [2].

Вільне володіння загальновизнаними афоризмами, висловлюваннями, термінами не тільки свідчить про високу правову культуру, а й значно полегшує спілкування юристів різних країн. Це один з аргументів на користь

вивчення римського приватного права.

Римське право складалося в обстановці гострої соціальної боротьби, у якій приходилося від багато чого відмовлятися, зберігаючи найкраще. Це і сформувало такі його риси, як суворість, твердість правової регламентації, раціоналізм і життєва мудрість. Подібні якості визначили становлення чіткої юридичної системи, зв'язаної широкими принципами, що поєднують правові норми. Висловлюється думка, що римлянам із самого початку вдалося виділити субстанцію права зі сфери почуттів і підкоривши її розрахунку створити з права незалежний від мінливих суб'єктивно-моральних поглядів зовнішній організм [5].

Римська правова термінологія, особливо цивілістична, в багатьох випадках зберегла своє значення і в практичному, і в науковому обороті, вона є інтернаціональною. Терміни «реституція», «віндикація», «негаторний позов», «делікт», «легат», «новація», «субститут», «оферт», «акцепт» тощо давно стали загальновживаними в національному і в міжнародному житті [6].

Вільне володіння загальновизнаними афоризмами, висловлюваннями, термінами не тільки свідчить про високу правову культуру, а й значно полегшує спілкування юристів різних країн. Це один з аргументів на користь вивчення римського приватного права.

Особливістю римського права є його пристосованість до світового обороту, тому що Рим активно підтримував торгово-економічні і політичні відносини із сусідніми країнами. Це сприяло розробці абстрактних фундаментальних юридичних конструкцій у сфері приватного права. Таким чином, римське право пройшло сувору технічну школу [7].

Таким чином, наука цивільного права виявилася просякнута духом римського приватного права, що наклало свій певний відбиток на її подальший розвиток.

Суттєві перетворення у соціально-політичній та економічній сферах суспільного буття України, що відбулися після проголошення її незалежності і прийняття нової Конституції, обумовили принципові зміни у цивільно-правовій

сфері і викликали необхідність закріплення нових засад правового регулювання відносин за участю фізичних та юридичних осіб на основі загальновизнаних у світі засадах приватного права: неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини; неприпустимості позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією та законом; свободи договору; свободи підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; судового захисту цивільного права та інтересу; справедливості, добросовісності і розумності. Це принципово важливо, бо приватне (цивільне) право складає основу, стрижень правопорядку, який ґрунтується на ринковій організації суспільства.

Новий ЦК має традиційну для України пандектну систему і складається із 6 книг: Кн. 1 – Зальні положення; Кн. 2 – Особисті немайнові і майнові права фізичної особи; Кн. 3 – Право власності та інші речові права; Кн. 4 – Право інтелектуальної власності; Кн. 5 – Зобов’язальне право; Кн. 6 - Спадкове право [4].

Висновок. Внаслідок переходу України до ринкової економіки, свободи підприємницької діяльності значення приватного права зростає. Студенти юридичних вузів України вивчають римське приватне право передусім з метою пізнавальною, для засвоєння загальної історії права, теорії права, історії політичних і правових вчень. До того ж зараз вивчення цього предмета набуває додаткового практичного значення, пов'язаного з бурхливим розвитком торговельного, економічного, науково-технічного та інших видів міжнародного співробітництва, вимагає від наших юристів ґрунтовних знань в галузі правових систем зарубіжних країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. Учебник. М.: Проспект, 2020. 272 с.

2. Бойко І.Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні / І. Й. Бойко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична.

- 2013. - Вип. 2. - С. 87-96. - Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvlduvs_2013_2_12

3. Основи римського приватного права: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. [Електронний ресурс] // Підопригора О.А. – 1997. – Режим доступу до ресурсу: https://uchebnikfree.com/rimskoe-pravo/istorichna-rol-rimskogo-privatnogo-prava-yogo-27054.html.

4. Основи римського приватного права [Електронний ресурс] // В.І. Борисової та Л.М. Баранової. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://radnuk.info/pidrychnuku/rum-pr/438-rim-privat.html.

5. Виппер Р. Ю. Очерки по истории Римской империи // Р.Ю. Виппер / Издат. «Феникс». – 1995. – Режим доступу до ресурсу: https://na5ballov.pro/lib/drevmir/4850-vipper-ryu-lekcii-po-istorii-grecii-ocherki-istorii-rimskoy-imperii-nachalo-izbrannoe-sochinenie-v-ii-tomah-tom-i.html

6. Римське право та його історичне значення // С.Д. Гринько, С.М. Голуб.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://univer.km.ua/visnyk/1587.pdf.

7. *Підопригора* О.*А*. *Римське право* : підруч. / О.*А*. *Підопригора Є*.О. *Харитонов*. – 2- ге вид. - К. : *Юрінком Інтер*, 2009. - 528 с.

БОРОТЬБА З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Коваленко Тетяна Володимирівна
Голова циклової комісії праових дисциплін,
викладач І категорії
Коваленко Володимир Кинрилович
Студент
Кіровоградського кооперативного коледжу
економіки і права ім. М.П. Сая
М. Кропивницький, Україна

Вступ. Одним із небезпечних злочинних проявів у сучасному світі є міжнародний тероризм. Безпрецедентні терористичні акти, що сталися. у Вашингтоні, Нью-Йорку, Локербі, Гамбірі, Беслані, Парижі та інших містах, змусили світове співтовариство переглянути досвід боротьби з тероризмом та виробити нові дієві заходи щодо його протидії.

Мета роботи. Розглянути правові напрями організації боротьбі міжнародному тероризму.

Матеріали і методика. Особливої актуальності набуває захист людських цінностей під час реалізації заходів щодо боротьби з тероризмом. Досить детально відповідні питання висвітлено в працях І. Громівчук, Д. Хаббарда, С. Хантінгтона та інших. Перспективним, на нашу думку, є узагальнення отриманих результатів і на їх основі здійснити теоретичне обґрунтування пропозицій до удосконалення міжнародної стратегії протидії тероризму.

Результати і обговорення. Вчені також активно підтримують думку, що тероризм представляє собою міжнародне явище, боротьбу з яким самотужки жодна з країн світу вести не може. Події, що відбуваються останнім часом у світі, свідчать про дуже загрозливу, швидко прогресуючу модифікацію цього небезпечного злочину, вихід його на якісно новий рівень. Політичні, релігійні, національні, етнічні та кримінальні угрупування майже щоденно здійснюють акти терору, про які постійно повідомляють засоби масової інформації.

Науково-технічний прогрес надав злочинцям великий вибір засобів і можливостей вчинення терористичних актів. Тому виникла потреба у розробленні механізму боротьби з тероризмом, який зможе забезпечити надійний захист національної безпеки України.

Співпраця між державами у цьому напряму розпочалася у 30-х роках XX століття в період руху з уніфікації кримінального законодавства. Згодом, у 1937 році була підписана Конвенція про запобігання і покарання тероризму. Цей документ (ст. 1) під тероризмом розумів злочинні діяння, спрямовані проти держави, мета чи характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб чи серед населення.

У грудні 1973 р. ООН прийнято Конвенцію про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів. Серед форм співпраці держав у боротьбі з тероризмом Конвенція передбачає обмін інформацією і координацію профілактичних заходів (ст. 4), зобов'язання країн надавати одна одній найбільш повну правову допомогу в зв'язку з кримінально-процесуальними діями, включаючи надання у їх розпорядження всіх наявних доказів, необхідних для судового розгляду (ст. 10); врегулювання спорів шляхом переговорів, звернення в арбітраж чи Міжнародний суд (ст. 13).

Наступним кроком у протидії тероризму стало створення при ООН Спеціального комітету з міжнародного тероризму. Його основне завдання – координація діяльності держав у вивченні і усуненні причин тероризму та боротьбі з ним.

За ініціативою Спеціального комітету Генеральна Асамблея ООН у 1984 році прийняла резолюцію "Про неприпустимість політики державного тероризму і будь-яких дій держав, спрямованих на підрив суспільно-політичного ладу в інших суверенних державах". У цьому документі засуджуються всі прояви тероризму і концепції, що його виправдовують.

Певне значення у запобіганні актів тероризму відіграла Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення 1991 року.

Серед позитивних моментів міжнародної співпраці у боротьбі з тероризмом можна відмітити прийняття в 1994 році ООН Декларації про заходи з ліквідації міжнародного тероризму і доповнень до неї 1996 року.

Крім того, враховуючи, що терористичні акти вчиняються досить часто з використанням вибухових пристроїв, Генеральною Асамблеєю ООН 15 грудня 1997 року прийнята Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом. Вона засудила всі прояви, методи і практику тероризму.

Важливе значення у справі боротьби з тероризмом відіграють також Міжнародна конвенція про заборону фінансування тероризму, прийнята 19 грудня 1999 року, та Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму, прийнята 13 квітня 2005 року.

З метою координації боротьби з проявами тероризму, його запобіганню та забезпечення невідворотності покарання за терористичні прояви Індією розроблено проект Всеохоплюючої конвенції по боротьбі з міжнародним тероризмом. Вказаний документ має вирішити також проблему визначення тероризму, яка залишається однією із найбільш дискусійних і неузгоджених між державами.

Разом з тим чітке визначення тероризму дозволить відмежувати цей злочин від інших суміжних суспільно небезпечних діянь, що допоможе скоординувати заходи протидії цьому явищу зі сторони окремих держав.

Треба звернути увагу, що геополітичне розташування України зумовлює не тільки наявність власних проявів злочинів терористичного характеру, але й можливість “імпорту” тероризму з інших держав. Прозорість кордонів країн СНД дозволяє терористам вільно переїжджати із однієї держави в іншу, налагоджувати контакти з представниками місцевих злочинних організацій, залучати їх до вчинення терористичних актів.

Вистновки. Можна зробити висновок, що тероризм на даний час став глобальним явищем. Протягом короткого періоду зі злочину міжнародного характеру він перетворився в міжнародний злочин, представляючи світову загрозу.

Тому протидіяти йому можна лише спільно, об’єднавши зусилля держав. Юридична наука та інші галузі наукового знання ще не виробили єдину концепцію у боротьбі з тероризмом, міжнародне співпраця у цьому напряму ще малоефективна та нескоординована.

Не дивлячись на велику кількість міжнародно-правових актів, спрямованих на боротьбу з тероризмом, на міжнародному рівні доцільно було б прийняти універсальний документ, який би скоординував діяльність міжнародної спільноти у цьому напряму, визначив поняття міжнародного тероризму, його юридичну природу і відповідальність за вчинення.

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Людвік Валентин Дмитрович,
Полковник поліції., доцент кафедри
Кримінального права
Чичик Юлія Олексіївна
Курсант
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Я, навчаюся в університеті внутрішніх справ, майбутній поліцейський. Обізнаний поліцейський - це той, що добре знається в законах, тому, я повинна чітко розуміти та знати, що собою являє Кримінальне правопорушення, дана тема важлива в моєму навчанні.

Тому, вважаю обрану мною тему дуже важливою та вагомою.

Кримінальне правопорушення , як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини. Саме тому йому притаманні всі ті об’єктивні і суб’єктивні особливості, що характеризують поведінку особи: фізичні властивості — той чи інший рух або його відсутність, використання фізичних, хімічних, біологічних та інших закономірностей навколишнього світу; психологічні властивості — прояв свідомості і волі, певна мотивація поведінки, її цілеспрямованість.

Однак, я думаю, що на відміну від інших вчинків людини кримінальне правопорушення за своєю соціальною сутністю є посяганням на ті відносини, що склалися в суспільстві.

В кримінальному кодексі України, а саме ч.1 статті 11 говориться, Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння(дія або бездіяльність) вчинене суб'єктом кримінального правопорушення .

Я дізналась, що в історії кримінального права поняття кримінальне правопорушення визначалося по-різному. Залежно від того чому надавалося більше значення — соціальній чи правовій характеристиці. В кримінальному

правопорушенню, можна виділити три визначення цього поняття: формальне, матеріальне та формально-матеріальне.

Формальне визначення відображає юридичну природу, юридичні ознаки кримінального правопорушення: правопорушенням визнається таке діяння, що передбачається законом як кримінально каране (злочинно те, що карано, або злочинно те, що передбачено кримінальним законом).

Матеріальне визначення виділяє лише соціальну сутність кримінального правопорушення, його суперечність певним соціальним цінностям (кримінальне правопорушення — суспільно небезпечне діяння).

В Кримінальному кодексі найбільш поширеною класифікацією кримінальних правопорушень є їх поділ за ступенем суспільної небезпеки, коли правопорушення поділяються на кримінальні правопорушення і проступки. Головними критеріями їх поділу являється, по-перше, характер і ступінь суспільної шкідливості, яка, в свою чергу, визначається цінністю об’єкта протиправного посягання, змістом протиправного діяння, обстановкою, часом, способами (насильницькими чи ненасильницькими), розміром і характером завданої шкоди, формою і ступенем вини правопорушника, інтенсивністю протиправних дій, їх мотивацією, особистими характеристиками правопорушника і ін.; по-друге, суб’єктивний фактор, який в значній мірі вплив на визнання того чи іншого діяння в якості протиправного.

Для повного розуміння поняття кримінальне правопорушення важливе значення має з'ясування мною поняття малозначного діяння, яке не є кримінальним правопорушенням . Поняття такого малозначного - незлочинного діяння наведене у ч. 2 ст. 11 КК України :

Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі .

На перший погляд, мені здалося, що малозначність діяння означає

відсутність його суспільної небезпечності. Проте в літературі висловлюються й інші думки. Так, Т. Є. Севастьянова стверджує, що "малозначні діяння все-таки мають мізерну суспільну небезпеку". М. Й. Коржанський та Я. І. Соловій міркують аналогічно і вказують: "Якщо діяння передбачено в нормах кримінального закону, то це означає, що воно не може не бути суспільно небезпечним".

Згадаю встановлену в ст. 12 КК класифікацію кримінальних правопорушень відображено й у нормах Особливої частини КК: у багатьох статтях учинення тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення виступає як основна або кваліфікуюча ознака. Наприклад, заздалегідь не обіцяне приховування кримінальних правопорушень карається як самостійне кримінальне правопорушення, якщо воно пов'язано з приховуванням тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення (ст. 396 КК); створення кримінальної організації передбачає таку обов'язкову ознаку, як мета вчинення тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 255 КК). У ч. 2 ст. 383 і ч. 2 ст. 384 КК кваліфікуючою ознакою визнається вчинення цих кримінальних правопорушень, якщо вони поєднані з обвинуваченням особи у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення.

Висновок Отже, кримінальне правопорушення, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини і тому йому притаманні всі ті об'єктивні і суб'єктивні особливості, що характеризують поведінку людини: фізичні властивості – той чи інший рух або його відсутність, використання фізичних, хімічних, біологічних та інших закономірностей навколишнього світу; психологічні властивості – прояв свідомості і волі, певна мотивація поведінки, її цілеспрямованість

Значення складу кримінального правопорушення полягає в тому, що він єдиний і достатній показник наявності кримінального правопорушення, єдина підстава кримінальної відповідальності.

Тільки після встановлення в діяннях особи всіх елементів складу

кримінального правопорушення є підстава стверджувати про скоєння нею конкретного кримінального правопорушення.

У Кримінально-процесуальному кодексі України зазначено, що кримінальна справа не може бути порушена, а порушення підлягає припиненню, якщо в діянні особи відсутній склад кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК України).

Щодо питання, що є правовою підставою кримінальної відповідальності, то на нього дає відповідь ч. 1 ст. 2 КК: "Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно-небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбачено цим Кодексом".

Отже, має бути наявним діяння, передбачене Кримінальним кодексом. Загальні засади вчення про склад кримінального правопорушення і надають нам цю можливість. Оскільки склад кримінального правопорушення – це ознаки, які характеризують кримінальне правопорушення з об'єктивної та суб'єктивної сторони, то вивчення та вдосконалення даного поняття дає змогу краще зрозуміти причини злочинності, вивчити її і можливо керувати ростом.

Мною було розглянуто елементи кримінальних правопорушень та вказано, що кожне кримінальне правопорушення містить чотири елементи. В законі є ознаки, спільні для всіх складів кримінальних правопорушень. Так, візьмемо суб'єкт кримінального правопорушення. Такі його ознаки, як фізична, осудна особа, властиві для всіх кримінальних правопорушень. Чи, наприклад, об'єкт кримінального правопорушення – це завжди суспільні відносини, вони, безумовно, різні, але головне, що будь-яке кримінальне правопорушення завжди посягає на певні суспільні відносини і ні на щось інше.

Природно, що загальний склад кримінального правопорушення визначається Загальною частиною кримінального права.

Конкретний же склад – це склад кримінального правопорушення, передбачений певною статтею КК. Конкретні склади кримінальних правопорушень вивчаються Особливою частиною кримінального права і описані в ній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. – ст. 141.

2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 25-26. – ст. 131.

3. Александров Ю.В. Кримінальне право України: Заг. частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю.В. Александров, В.А. Клименко. – К.: МАУП, 2004. – 328 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІШОХОДІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Мельник Тетяна Миколаївна
викладач юридичних дисциплін
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Вступ. В складних умовах сьогодення для сучасної України, яка прагне стати частиною Європейського Союзу, проблематика забезпечення безпеки дорожнього руху на її дорогах вже давно перейшла із площини дорожньої статистики у площину національної трагедії, що для країни взагалі є неприйнятним. Щороку рівень травматизму та смертності на дорогах унаслідок дорожньо-транспортних пригод (надалі – ДТП) лише зростає. Щодня чуємо з соціальних мереж, новин чи преси про ту велику кількість ДТП, що стаються на дорогах нашої держави, зокрема й через порушення пішоходами правил дорожнього руху (надалі – ПДР). Таким чином, убачається необхідність наукового дослідження деяких питань адміністративної відповідальності пішоходів як учасників дорожнього руху, що безумовно вплине на стан транспортної безпеки України та профілактику й відвернення існування порушень ПДР зі сторони пішоходів у майбутньому.

Варто відмітити, що питанню притягнення пішоходів до відповідальності з боку науковців приділялося досить мало уваги. Проте, проблематиці забезпечення безпеки дорожнього руху, в тому числі й відповідальності за порушення ПДР, значну увагу в своїх працях приділити такі науковці, як Бандурка О.О., Бахрах Д.М., Битяк Ю.П., Бевзенко В.М., Гуржій Т.О., Гусаров С.М., Єгупенко В.В., Михайлов Р.І., Подоляка А.М., Продаєвич В.О., Салманова О.Ю., Соловйова О.М., Свірін М.О., Стоцька М.М., Старілов Ю.М., Тимощук В.П., Тихомиров Ю.О. та ін.

Мета роботи. Метою роботи виступає наукове дослідження найбільш проблемних аспектів теоретичного та прикладного характеру, що мають місце

при порушенні пішоходами ПДР та притягнення їх до адміністративної відповідальності.

Результати дослідження. На сьогоднішній день в нашій державі велика увага з боку правників приділяється питанням порушення ПДР водіями, але ж згідно ПДР учасником дорожнього руху є не лише водій, але й інші особи, серед яких провідне місце займає пішохід. Саме пішоходи виступають найуразливішою та наймасовішою категорією учасників дорожнього руху.

Відповідно до ПДР пішоходом визнається особа, котра «бере участь у дорожньому русі поза транспортними засобами і не виконує на дорозі будь-яку роботу. До пішоходів прирівнюються також особи, які рухаються в кріслах колісних без двигуна, ведуть велосипед, мопед, мотоцикл, везуть санки, візок, дитячу коляску чи крісло колісне» [1].

Важливо пам’ятати, що пішохід є таким ж учасником дорожнього руху, як й водій, а тому повинен неухильно дотримуватися вимог ПДР та виконувати їх. На жаль, кожна сімнадцята дорожньо-транспортна пригода в нашій державі не обходиться без участі пішохода. А тому, аби уникнути біди та забезпечити власну безпеку, вони зобов’язані рухатися по відведених для них пішохідних доріжках та тротуарах, при цьому притримуючись правого боку, а також пам’ятати про правила переходу проїзної частини та дотримуватися їх. Звісно ж бувають випадки, що пішохід може рухатися по велосипедній доріжці, по узбіччю та проїзній частині.

Слід відмітити, що пішоходи звикли переміщуватися так, ніби ПДР повинен дотримуватися тільки той, хто керує транспортним засобом. Проте така поведінка та необізнаність можуть призвести до непоправних наслідків, особливо, якщо люди, які рухаються в пішому порядку перебувають у стані алкогольного чи наркотичного сп’яніння. Доволі часто можна на власні очі побачити, коли пішохід рухається так, наче водій зобов’язаний пропустити його саме у тому місці, де йому заманулося перейти проїзну частину. Він впевнено, незважаючи на подвійну суцільну чи забороняючий сигнал світлофору, намагається перейти дорогу у не встановленому місці з думкою, що лише водії

несуть відповідальність за порушення ПДР. Але це далеко не так.

Слушно підмітила Іщенко А., яка зазначає,що невтішні прогнози та показники змушують задуматися кожного про те, як убезпечити людей на дорогах. Адже, опинитися жертвою ДТП може кожен, проте, за даними ООН, практично половина усіх летальних наслідків в ДТП припадає саме на пішоходів, велосипедистів та мотоциклістів [2].

За офіційними статистичними даними патрульної поліції в Україні за 2020 рік (з 01.01.2020 по 31.12.2020) сталося 8527 ДТП за участю пішохода (наїзд на пішохода). З них: 7642 – ДТП з загиблими та/або травмованими, 1198 осіб загинуло, 6959 осіб було травмовано [3].

Варто назвати найбільші порушення ПДР пішоходами як учасниками дорожнього руху, які були скоєні ними у 2020 році [3]:

1) перехід пішоходів у невстановленому місці: загальна кількість ДТП – 1086; усього ДТП із загиблими та/або травмованими – 992; загинуло осіб – 227; травмовано осіб – 821;

2) неочікуваний вихід на проїзну частину: загальна кількість ДТП – 497; усього ДТП із загиблими та/або травмованими – 403; загинуло осіб – 94; травмовано осіб – 313;

3) невиконання пішоходами вимог сигналів регулювання: загальна кількість ДТП – 104; усього ДТП із загиблими та/або травмованими – 88; загинуло осіб – 7; травмовано осіб – 94;

4) порушення ПДР пішоходами у стані сп’яніння: загальна кількість ДТП – 65; усього ДТП із загиблими та/або травмованими – 54; загинуло осіб – 16; травмовано осіб – 38.

Статистику ДТП за участю пішоходів у Тернопільській області за 2020 рік містить наступні показники: ДТП з загиблими та/або травмованими пішоходами: у 2019 році становила 154, у яких: загинуло – 23 особи; травмовано – 145. У 2020 році становило 171, у яких: загинуло – 24 особи; травмовано – 157 [3].

Погоджуємося із думкою Азарової М.О., яка наголошує, що в багатьох

випадках наїзд на пішохода стається власне з його вини, адже, пішоходи, як правило, не розбираються або ж погано розбираються у ПДР. Проте, як вірно підмітив автор, водій, незалежно від того, де в даний момент він знаходиться (чи то безлюдне шосе, чи жвава вулиця), постійно повинен дотримуватися пильності на дорозі, до чого зобов'язують його правила дорожнього руху [4].

Нагадаємо, що щороку 15 листопада світ відзначає Всесвітній день пам'яті жертв ДТП. Саме в листопаді світловий день значно скорочується, а тому водій бачить лише ту частину дороги, котра освітлюється фарами транспортного засобу. Раптова ж поява пішохода у темному вбранні за відсутності спеціальних приладів може завершитися трагедією. Саме тому, на виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Кабінет Міністрів України підтримав цю ініціативу та вніс зміни в національне законодавство, згідно яких пішохід для своєчасного його виявлення другими учасниками дорожнього руху, зобов'язаний використовувати світлоповертальні елементи (жилет, наклейку, стрічку, наклейку тощо) або ж бути в одязі, котрий містить зазначені елементи. Такі зміни законодавець вніс до ПДР 11 листопада 2020 року [5] з метою зменшення кількості ДТП за участю пішоходів та велосипедистів, котрі не були обладнані освітлювальними приладами або ж світловідбивними елементами.

До найбільш поширених порушень ПДР зі сторони пішоходів є: перехід пішоходів у невстановленому місці, неочікуваний вихід на проїзну частину, невиконання пішоходами вимог сигналів регулювання, порушення ПДР пішоходами у стані сп'яніння.

Тому, вбачається, що значного зниження рівня кількості ДТП за участю пішоходів можна досягнути шляхом застосуванням до них заходів превентивного характеру, а в окремих випадках й притягнення до відповідальності, насамперед, адміністративної. Що ж стосується загальновідомого принципу «пішохід завжди правий», то Верховний Суд своїм прецедентним рішенням фактично скасував його, зобов'язавши пішоходів-правопорушників з вини яких сталося ДТП платити за ремонт авто, яке їх збило

[6].

Із метою забезпечення безпеки дорожнього руху за порушення ПДР та інших законодавчих актів, які регулюють дорожній рух, законодавець передбачив адміністративну відповідальність, а за більш серйозні, навіть, кримінальну. У певних випадках може наставати цивільно-правова відповідальність. Та найпоширенішою все ж таки залишається адміністративна відповідальність, до якої найчастіше притягують правопорушників за порушення ПДР.

Слід наголосити, що основним нормативно-правовим актом, який регламентує притягнення учасників дорожнього руху до адміністративної відповідальності, в тому числі й пішоходів, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (надалі – КупАП) [7]. Варто відмітити, що таке законодавче закріплення адміністративної відповідальності позитивно впливає не лише на стан водіїв транспортних заходів, але й інших учасників дорожнього руху, у тому числі пішоходів. Проте, не можна оминути увагою той факт, що чинний КУпАП не містить окремої глави, що стосувалася б суто порушень правил дорожнього руху. Так, на сьогоднішній день, глава 10 КУпАП має назву «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку» [7].

Як випливає з оновленої законодавцем ст. 127 КУпАП від 16 лютого 2021 року [8] адміністративні стягнення на сьогоднішній день коливаються від накладення штрафу в розмірі від п'ятнадцяти до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян й аж до громадських робіт на строк від двадцяти до сорока годин. Варто відмітити, що законодавець виключив із даної статті попередження та практично вп'ятеро посилив відповідальність пішоходів за правопорушення, вчинені ними у сфері безпеки дорожнього руху. Проте, як буде діяти оновлена стаття на практиці покаже час, адже в реальному житті притягнення пішоходів до адміністративної відповідальності носило суто профілактичний характер, оскільки в більшості випадків правоохоронці обмежувалися винесенням попередження порушникам.

Кукшинова О.О відмічає, що проблематика додержання пішоходами ПДР неодноразово піднімалася на різних інформаційних ресурсах та автомобільних форумах, де водії залишали безліч коментарів, в яких висловлювали обурення щодо несправедливої практики притягнення до адміністративної відповідальності пішоходів-правопорушників [9, с. 132]. І ми погоджуємося із думкою науковця. Адже, якщо взяти до уваги, що за одні й ті самі порушення ПДР нормотворець передбачив різні розміри штрафів для пішоходів та водіїв транспортних засобів, то зрозуміле обурення водіїв. Якщо звернутися до норм чинного законодавства, то побачимо, що відповідальність для водіїв в десятки разів більша, ніж для пішоходів.

Висновки. Таким чином, бачимо, що український парламент все ж посилив адміністративну відповідальність пішоходів за правопорушення, вчинені ними у сфері безпеки дорожнього руху, але не прописав у чинному КУпАП статтю, яка б зобов'язувала пішохода сплачувати матеріальні збитки у випадку, якщо ДТП сталося з його вини. Окрім того, народним обранцям слід було б подумати про появу в адміністративному законодавстві статті, яка б передбачала відповідальність пішоходів за не використання ними у темну пору доби світлоповертальних елементів (жилету, наклейки, стрічки тощо) або ж не використання ними одягу, який має такі елементи.

Таким чином, убачається, що й надалі проблема адміністративної відповідальності пішоходів за порушення ними ПДР потребує подальших глибоких наукових досліджень з метою удосконалення даної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Правила дорожнього руху : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text

2. Іщенко А. ДТП з пішоходами : хто опиняється жертвами і як убезпечити міста. *Сьогодні. Новини України*. 1 жовтня 2019 року. URL : https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/dtp-s-peshehodami-kto-okazyvaetsya-

zhertvami-i-kak-obezopasit-goroda-1336824.html

3. Патрульна поліція. *Офіційний сайт.* URL : http://patrol.police.gov.ua/statystyka/

4. Азарова М.О. Аналіз безпеки руху пішохода. URL : http://eprints.kname.edu.ua/46563/1/ilovepdf_com-132-133.pdf

5. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2020 р. № 1105. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-2020-%D0%BF#Text

6. В Україні відмінили правило «пішохід завжди правий». *Теребовлянська об'єднана територіальна громада. Офіційний сайт*. Лютий 13, 2020. URL : https://terebotg.in.ua/v-ukrayini-vidminyly-pravylo-pishohid-zavzhdy-pravyj/

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* 1984, додаток до № 51. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху : Закон України від 16.02.2021 № 1231-IX. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20#top

9. Кукшинова О.О. Пішоходи як суб'єкти адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху. *Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки.* м. Івано-Франківськ, 20-21 березня 2015 р. С. 131–133. URL : http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/09march2015/41.pdf

УДК 34-340.1

НАРИСИ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЄ ПРАВА І СВОБОДИ ПАЦІЄНТА

Сич Володимир Іванович
аспірант
Міжнародний університет бізнесу і права (МУБіП)
м. Херсон, Україна

Введення. Вивчення та аналіз пам'яток історії медицини свідчить про те, що відносини між лікарем та особою, які відчувають потребу в наданні медичної допомоги, були тривалий час становили предметом предмет соціального та законодавчого регулювання з найдавніших часів. З історичних джерел Київської Русі відомо, що племена і народи, які населяли цю територію сучасної України мали достатньо глибокі як на той історичний період розвитку медичні знання.

Мета роботи. Осмислення процесу формування українського законодавства про охорону здоров'я, що забезпечує інтереси соціально вразливої групи осіб, яка здійснюється на базі джерел медичного права різних періодів існування Української держави.

Мета і методи. Нариси історії становлення і розвитку українського законодавства в галузі охорони здоров'я, що забезпечує права і свободи пацієнта дозволить висловити низку рекомендацій з оптимізації змістовного наповнення чинних нормативно-правових актів, практики їх виконання і застосування.

Результати і обговорення. Медицина формувалась під помітним впливом давньогрецької та арабської культури, а також слов'янської західної культури. Основу медичних знань на території Київської Русі становила народна медицина, яка емпіричним шляхом встановлювала раціональні методи лікування. Саме медична справа в княжий період мала достатньо високий

рівень. Так, наприклад, у X ст. при дворі київських князів обов'язковими були посади придворних медиків, а монастирі того часу відрізнялись високим рівнем медичної культури і наявності медичних знань, як, наприклад печерські лікарі, які були ченцями Києво-Печерської лаври [1, с. 112]. У давньоукраїнській літературі слово «врач» супроводжувалося такими епітетами, як «мудрий», «хітрок», «філозов» [2, с. 75]. В історії української медицини прийнято вважати, що першими серед лікарів, імена яких збереглися до наших часів, були ченці-лікарі. Це пояснюється тим, що після хрещення Русі хворих лікувала церква, про що свідчить «Статут великого князя Володимира». Так, за княжим наказом в середині XI ст. при Києво-Печерській лаврі була побудованан лікарня, засновником якої вважається ченець-лікар Феодосій [3, с. 50]. Таким чином, церкві на Русі в X–XII ст. вдалося відшукати ті сфери права, які держава, княжа влада залишила поза своїх інтересів, і взяти під свою опіку на велику групу громадських інститутів, без значних перешкод з боку держави. Лікування на Русі в цей історичний період допускалося тільки під контролем церкви. Підставою для подібного висновку є зміст. Статут проголосив лікарів людьми церковними, які перебувають під її захистом. Церква намагалася жорстоко розправлятися зі знахарями (волхвами) [4, с. 43]. Таким чином, описання в літописах діянь монахів-лічців Агапіта, Пантелеймона, Феодосія та інших можемо вважати одними з перших зачатків для пізніших «словників українських лікарів», подібні описання перших лічців-лікарів становлять початки всесвітньої історії медицини. Матеріали до історії народної медицини, монастирської, козацької, цехової перебувають у давніх рукописах і першодруках.

У Статуті князя Володимира перераховані небезпечні для людей вчинки, які з позицій церковного права слід оцінювати як злочин. При цьому зміст статуту наповнений не лише матеріальною, а й процесуальною значимістю. Так у «Статуті великого князя Володимира Святославича» було встановлено підвідомча підпорядкованість згаданих категорій справ церковним судам, а саме те, що церковні суди розглядали «відьомство, зіллярство, чари, ворожбу».

Під зіллярством розуміли лікарство, знахарство, мистецтво зцілювати або ворожбу за допомогою чудодійних ліків і трав.

Правові норми, які мали безпосереднє відношення до упорядкування лікарської діяльності, містяться в пам'ятнику давньоруського права, яким є «Руська правда» – збірка стародавнього руського права, що складена у Київській державі у X–XII ст. на ґрунті звичаєвого права та містить норми кримінального, спадкового, процесуального та ін. законодавства [4, с. 143]. Перший звід писаного давньоукраїнського права, забезпечуючи правовими засобами охорону здоров'я людей, одночасно врегулював деякі сторони професійної діяльності лікарів. За «Руською правдою» гарантувалася оплата послуг лікарів, покладаючи на порушників правові заборони на виконання відповідного обов'язку. Так, «Руська правда» містить норми кримінального і цивільного права та процесу, основну увагу приділяючи характеру тілесних ушкоджень, нанесених кривдником потерпілому [4, с. 75]. Складові норми «Руської правди» покладали на кривдника правовий обов'язок сплатити лікареві за послуги, надані потерпілій особі, тобто, «якщо вдарив мечем, але не вб'є до смерті, платить 3 гривні, а пораненому – гривню за рану, та ще слід за леченье ...» [4, с. 25]. Також за приписами «Руської правди» церкви повинні були будувати лікарні, лазні, надавати безкоштовну медичну допомогу. До нашого часу збереглися письмові свідчення, що за санітарними нормами низка міст Київської Русі набула суттєвих переваг у зіставленні з європейськими містами відповідний час. Це були мости, дерев'яні і кам'яні, водопроводи та ін. благоустрій. Досягнення медицини цього часу були викладені у письмових пам'ятках, рукописах, трактатах, лікарських довідниках: «Шестоднєв» Іоанна екзарха Болгарського (1263), «Фізіолог» (бл. II–III ст.) «Ізборніки Святослава» (1073, 1076), [5, с. 59-72] та ін. У пізніший історичний період відбулося розповсюдження європейського, зокрема польського досвіду медичної освіти на сучасну територію України з Краківського (Ягелонського) університету (1364) як найближчих до Західної України земель. Першою медичною школою була Острозька школа (Острог, 1575) і Замойская академія в м. Замості біля

Львова (1595). З XV ст. студенти з України навчались медицині також у Кракові та в інших європейських університетах. Першим викладачем медицини в Острозькій медичній школі був Ян Лятошинський [5, с. 92]. Навчальною базою став госпіталь при Свято-Троїцькому монастирі (1580). Тут медична школа існувала близько 46 років, після чого була перетворена на Єзуїтський колегіум 1624 р. Від початку існування Замойська академія мала ті самі права, що й європейські університети. Під час відкриття академії була тільки одна медична кафедра «філософії натуральної», однак протягом першого року існування академії засновано кафедру анатомії, згодом були створені кафедри хірургії та медичної практики [5, с. 91].

Значна епоха розвитку медицини на території сучасної України була пов'язана з підйомом Російської імперії. Ментальність «Держави Російської» у XVII, XVIII і XIX ст. визначали за афоризмом Сенеки «vivere est militare – жити значить боротись». Імперія вела нескінченні війни і потребувала потужної армії, й армія потребувала власних лікарів. Потреба в лікарях для армії сприяла створенню шкіл при госпіталях: Московському (1706), Адміралтейському (1716), Кронштадтському (1720), Єлисаветградському (1787). Це були школи-лікарні, «щоб хворих лікувати і лікарів навчати» [5]. До цих шкіл вступала молодь з України, здебільшого з козацьких родів. Після закінчення школи більшість талановитих учнів мали можливість здобути освіту в західноєвропейських університетах, і після повернення на батьківщину чесною працею формували видатних українських лікарів – учених і мислителів.

Початок державної організації російської медицини, і української як частини імперії, поклав «Приказ Аптекарської палати» (1620) – вищий орган медичного управління, який в XVI–XVII ст. відав всіма лікарськими та аптекарськими справами. Метою створення Аптекарського приказу була централізація державного управління охороною здоров'я. До функцій Аптекарської палати входила організація медичного забезпечення населення і протиепідемічних заходів, видача дозволу на право заняття медичною діяльністю, організація військово-медичної служби, лікарський огляд

(експертиза хворих і калік), підготовка медичних кадрів та їх атестація, постачання лікарськими засобами. Той факт, що Аптекарський приказ видавала дозвіл на заняття лікуванням, свідчить про правове регулювання відносин, які виникають з приводу надання населенню послуг медичного характеру, створення реального правового механізму державного контролю за веденням медичної діяльності [5].

Правові відносини в цей історичний період набувають різко вираженого державно-публічного характеру, тоді як приватно-правові елементи різко звужуються. Поверхово аналізуючи «Приказ Аптекарської палати», дозволив нам констатувати, що проблем правового забезпечення здоров'я громадян та встановлення відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення приділялась все ж недостатня увага. Незважаючи на те що в різних правових документах було сформульовано заборону на порушення тілесної недоторканності людини й умисне заподіяння тілесного ушкодження в побутових умовах, однак не було запропоновано жодного правового механізму для протидії суспільно небезпечним діянням у сфері охорони здоров'я людини та надання медичної допомоги.

Разом з тим, усвідомлюючи важливість правового регулювання професійної діяльності лікарів, було видано царський приказ «Про покарання лікарів за умертвіння хворих через злий намір і з необережності» (1686), в якому за результатами публічного засудження конкретних дій лікарів, які заподіяли смерть хворого під час виконання лікувальних функцій, сформульовано норми правового характеру, що покладали на лікарів обов'язок за зазіхання на життя пацієнта [4, с. 33]. Залишаючи без критичної оцінки правову техніку викладеного нормативного матеріалу того історичного періоду розвитку медичного права, в позитивному аспекті слід наголосити на виражену соціальну обумовленість правових обов'язків виключати з професійної поведінки лікаря можливість спричинення шкоди життю і здоров'ю пацієнта. Спираючись на показові приклади з медичної практики, законодавець прагнув підкреслити суспільну небезпека описаних діянь. Казуальний підхід до викладу

відповідним правових заборон цілком узгоджується з реаліями того історичного періоду розвитку медичного права.

Правова регламентація взятих окремо професійних дій лікаря дістав розвиток у «Морському статуті» (1720), а саме десятий розділ якого так і називається «Про лікаря» [5, с. 94]. Морським статутом встановлювалась відповідальність лікаря за несприятливий результат лікування, в якому говорилось, що якщо «лікар своїм нехтуванням і явним презирством до хворого» вчинить так, що від цього «біда трапиться», то такий лікар має буде покараний як злочинець, якщо буде «лінощі чинить», то також буде покараний у суді [5, с. 96].

Вагомий внесок у процес правового упорядкування діяльності у сфері охорони здоров'я вніс систематизований правовий документ «Статут лікарський» (у ред. 1857, 1892, 1905), що склав 12 томів зведення законів Російської імперії. У книзі 1 «Установи лікарські», були зібрані норми і положення, які регламентують структуру органів управління охороною здоров'я, систему нагляду за медичною та фармацевтичною діяльністю в країні, порядок організації та надання медичної і фармацевтичної допомоги населенню, обов'язки осіб, які займаються лікарською практикою та ін. Так, ст. 54 «Статуту лікарського» покладала на кожного, хто практикує лікування правовий обов'язок з'явитися за запрошеннями хворого для надання лікувальної та іншої медичної допомоги. Лікар, який проігнорував дане розпорядження, підпадав під кримінальну відповідальність, що виписано у ст. 872, 873 «Ухвали про покарання кримінальних та виправних» 1845 р. [5, с. 75].

Висновки. Таким чином, можемо зробити певні висновки, що в досліджуваний історичний період успішно була реалізована спроба систематизації норм і положень, які закріплювали стандарти якості медичних послуг, які надавались пацієнтам, що свідчить про досягнення до другої половини XIX ст. досить високого рівня урегульованості медичної діяльності на території України, яка входила до складу Російської імперії. Одночасно вивчення історичних документів дозволив виявити прогалини в правовому

забезпеченні здоров’я громадян, заповнення яких стало першочерговим завданням тогочасного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганіткевич Я.В. Внесок українських лікарів у світову медицину. *Укр. мед. часопис*. 2009. Т. VII/VIII. № 4 (72). С. 110-135.

2. Бурчинский Г. И., Передерий В. Г. Киевская школа терапевтов. Київ: Вища школа, 1991. 114 с.

3. Німчук В.В. Руська правда XI–XII ст. за списком 1282 року. Хрестоматія з історії української мови X–XIII ст. НАН України. Інститут української мови. Київ; Житомир: Полісся, 2015. 420 с.

4. Лащенко Р.М. Лекції по історії українського права. Київ: Україна, 1998. 254 с.

5. Ціборовський О.М. На варті здоров’я. Історія становлення соціальної медицини і охорони громадського здоров’я в Україні: монографія. Київ: Факт, 2010. 320 с.

НАСЛЕДОВАНИЕ КРИПТОВАЛЮТЫ: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ И ФИНАНСОВО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТЫ

Ушаков Руслан Михайлович
Студент
Институт прокуратуры
Саратовской государственной юридической академии
г. Саратов, Россия

Введение. В гражданско-правовой и финансово-правовой доктрине в последние годы тема правового регулирования криптовалюты подвергается особому вниманию [1, с. 51-59]. Именно развитие информационных технологий в эпоху глобализации, вызвавшее структурные сдвиги в мировой экономике и породившее новые виды общественных отношений, обусловило возникновение криптовалюты (от греч. kryptos – «скрытый») — относительно нового и перспективного цифрового актива, обладающего рядом исключительных свойств, особо востребованных при стремительно меняющемся товарно-денежном обороте. В условиях финансово-экономических кризисов, приводящих к снижению уровня доверия населения к банкам и государственным валютам, криптовалюта как альтернативное средство платежа, обмена и накопления стала объектом живого интереса со стороны граждан, бизнеса и государства, что предопределяет актуальность комплексных правовых исследований данного явления.

Целью работы выступает систематизация доктринальных разработок по заявленной теме, их сопоставление с соответствующей российской правовой практикой, а также формулирование собственной научной позиции.

Достижению указанной цели способствовали постановка и решение следующих задач:

1. Исследование правовой природы криптовалюты, установление ее места в системе гражданского и финансового законодательства Российской Федерации.

2. Анализ проблем гражданско-правового и финансово-правового регулирования наследования криптовалюты в российском гражданском праве.

3. Обобщение полученных данных и выработка авторских рекомендаций по преодолению выявленных проблем.

Материалы и методы. Методологическую основу исследования составил диалектико-материалистический метод познания действительности, позволивший проанализировать отдельные точки зрения на предмет исследования и решить задачи, поставленные для достижения цели работы. Использовались методы анализа, синтеза, аналогии и обобщения научных, нормативно-правовых и практических материалов, системного толкования закона, правового моделирования, которые в своей совокупности позволили определить сущность и содержание анализируемого явления. Широко применялись методы: исторический, сравнительно-правовой, формально-логический, статистический.

Нормативная основа научной статьи представлена нормами Конституции Российской Федерации 1993 г., Гражданского кодекса Российской Федерации (далее — ГК РФ) и ряда федеральных законов, подзаконных и ведомственных актов. Исследование выполнено на основе анализа и обобщения значительного количества специальной литературы. Использовались акты Центрального Банка Российской Федерации.

Результаты и обсуждение. По существу, появление и функционирование «бестелесной» криптовалюты является проявлением тенденции дематериализации гражданского оборота.

Официальная позиция Российского государства по отношению к криптовалюте долгое время была крайне отрицательной, что закономерно — процесс выпуска цифрового актива, производимый частными лицами без санкции Центрального Банка России, а также его оборот, осуществляемый в тени, не только посягают на государственную монополию в сфере эмиссии денег, но и являются неподконтрольными органам власти. Одним из первых было сообщение Центрального Банка России от 27 января 2014 г., в котором

главный регулятор предостерег граждан и юридические лица от использования криптовалюты в сделках, отметив, что при их проведении существует реальная возможность применения криптовалюты в отмывании нелегальных доходов и финансировании терроризма, что может рассматриваться как потенциальная вовлеченность в осуществление сомнительных операций и, соответственно, уголовно наказуемо [2, с. 5-6].

На практике ранее встречались весьма неординарные позиции относительно определения правового статуса криптовалюты. Министром финансов России в октябре 2017 г. было сделано заявление, в котором указывалось, что криптовалюта является денежным суррогатом — инструментом, выполняющим функции денег, но запрещенным законом [3]. Так, в ст. 27 Федерального закона от 10.07.2002 № 86-ФЗ «О Центральном Банке Российской Федерации (Банке России)» зафиксировано, что введение иных, наряду с рублем, денежных единиц, а также выпуск денежных суррогатов запрещен.

Одной из существующих точек зрения является мнение, что криптовалюта, несмотря на специфику своей экономической природы, может быть признана электронными деньгами, поскольку обладает частью признаков, присущих данной разновидности денег. Действительно, применяя формальный подход, отметим, что согласно п. 8 ст. 3 Федерального закона от 27.06.2011 № 161-ФЗ «О национальной платежной системе» к таковым относятся: 1) учет информации о размере средств без открытия банковского счета; 2) обязательное использование электронного средства платежа (средства, позволяющего дистанционно передавать распоряжения оператору об изменении записей в базе данных). То есть с технической стороны и электронные деньги, и криптовалюта не имеют материального носителя, а их существование подтверждается наличием записей в виртуальной базе данных, доступ к которым обеспечивается посредством электронного средства платежа — в частности, в обоих случаях используются онлайн-кошельки и сервисы.

Однако криптовалюта не соответствует иным, на наш взгляд, более

существенным признакам, указанным в законе. Во-первых, принципиальным отличием криптовалюты от электронных денег является то, что для появления криптовалюты у субъекта отсутствует необходимость предварительно предоставить фиатные денежные средства оператору в лице какой-либо финансовой организации — биткоин приобретается лицом самостоятельно либо в процессе майнинга, либо посредством гражданско-правовой сделки, и имеет собственный номинал. Во-вторых, как ранее было отмечено, безналичные деньги в целом (и электронные деньги как их разновидность) по своей правовой природе являются обязательственным правом (требованием), каковых, как правило, не содержит криптовалюта. В-третьих, криптовалюта может быть использована не только для исполнения обязательств перед третьими лицами, но и выступать в качестве товара, свободно обмениваемого на специальных площадках (биржах, торгующих криптовалютой) на любой другой товар/валюту.

Кроме того, согласно содержанию п. 1. ст. 1 Федерального закона от 10.12.2003 № 173-ФЗ «О валютном регулировании и валютном контроле» криптовалюта также не подпадает под понятие иностранной валюты, ибо не является законным средством наличного платежа ни в одном государстве мира.

Однако к настоящему времени отношение государственных органов к криптовалюте в значительной степени изменилось. С момента принятия Президентом России указа от 09.05.2017 № 203 «О Стратегии развития информационного общества в Российской Федерации на 2017 - 2030 годы» и внесения множества изменений в федеральное законодательство правовое регулирование криптовалюты существенно смягчилось.

В 2021 году в России вступил в силу Федеральный закон от 31.07.2020 № 259-ФЗ «О цифровых финансовых активах». Данный закон является одним из серии актов регулирования блокчейн-сферы и будет применяться совместно с уже вступившими в силу Федеральным законом от 18.03.2019 № 34-ФЗ «О внесении изменений в части первую, вторую и статью 1124 части третьей ГК РФ» (дает понятие цифровым правам, относя их к «иному имуществу» (ст.

141.1 ГК РФ) и смарт контрактам); Федеральным законом от 02.08.2019 № 259-ФЗ «О привлечении инвестиций с использованием инвестиционных платформ и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» (о краундфандинге).

Рассматриваемый закон определяет цифровую валюту, по существу, как имущество, представленное в электронной форме (это распространяет на нее право собственности), что дозволяет осуществление ее передачи по наследству на законных основаниях (и включить в конкурсную массу должника при банкротстве, а также в совместно нажитое имущество супругов), но, однако, пока не имеет конкретной легально установленной процедуры реализации (при этом, например, уже выработаны особые правила передачи объектов интеллектуальной собственности или прав из корпоративных договоров). Следует констатировать, что в данной сфере существуют следующие проблемы:

Во-первых, заинтересованным лицам необходимо совершить действия, направленные на охрану и безопасную передачу криптоактивов в порядке наследования. В частности, завещателю следует предусмотреть способ передачи доступа к своему электронному кошельку, в котором хранится цифровая валюта. Решающим фактором является именно фактическая передача доступа к криптовалютному кошельку, на котором хранятся активы, что юридически соответствует обычной процедуре наследования.

Технически передача прав на криптоактивы наследникам реализуется сложно и по-разному в каждом отдельном случае. В частности, для получения наследником доступа к кошельку наследодателя, учетные данные последнего необходимо отразить в отдельном документе, для чего подходит конструкция закрытого завещания (ст. 1162 ГК РФ). В данном случае определенная информация хранится в запечатанном конверте у нотариуса, доступ к которому исключен со стороны всех иных лиц, включая нотариуса.

Однако если криптоактивы находятся на счете в торговой площадке, то целесообразно переместить их на специальный кошелек, ибо локальные акты

бирж и пользовательские соглашения обычно не определяют механизм передачи активов наследникам. На данный момент только Coinbase включила в свое пользовательское соглашение пункт о переходе прав на криптоактивы наследникам владельца в случае его смерти. Биржа Binance закрывает счет умершего и присваивает его средства себе [4].

Во-вторых, для безошибочного оформления передачи криптоактивов необходимо правильно их идентифицировать. Для этого нотариус должен иметь определенный уровень грамотности. Например, возможность пользоваться банковским счетом или совершать операции с ценными бумагами прекращается со смертью лица. И пока законный правопреемник не появится, банк, реестродержатель и биржа будут осуществлять технический надзор за исполнением закона.

Применительно к криптовалюте следует отметить, что у нотариусов нет инструкций насчет того, как обеспечить прекращение пользования цифровым кошельком или как совершить передачу цифровых прав, если в завещании указаны одни токены, а на момент открытия наследственного дела там будут указаны другие токены. Пока не будет разработано подробное методическое пособие по передаче цифровых прав, это право существует только на бумаге: де-факто в настоящее время эффективного механизма наследования цифровых прав в российском праве не существует [4].

В-третьих, вступая в наследство, наследник криптовалюты освобожден от уплаты налогов, поскольку данный объект является имуществом, не подлежащим обязательному задекларированию. Однако если гражданин является государственным служащим, то он в императивном порядке должен обратиться в Федеральную налоговую службу, чтобы решить вопрос о необходимости декларирования дохода от получения криптовалюты, что установлено по Федеральному закону «О противодействии коррупции» от 25.12.2008 № 273-ФЗ. При этом полагаем, что законодателю следует отметить нецелесообразность введения налога на наследование криптовалюты, поскольку, как видится, ключевой проблемой является именно высокая

сложность его реализации.

Выводы. Во-первых, криптовалюта признана российским законодателем имуществом, что имеет множество юридических последствий. Во-вторых, поскольку на криптовалюту распространяется режим права собственности, то в отношении нее допустимо осуществление наследования. В-третьих, процедура реализации наследования криптовалюты требует большего внимания законодателя, поскольку данная сфера правового регулирования не регламентирована специализированными актами.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ

1. Гаврилов В.Н., Рафиков Р.М. Криптовалюта как объект гражданских прав в законодательстве России и ряда зарубежных стран // Вестник экономики, права и социологии. Казань, 2019. № 1. С. 51-59.

2. Информация об использовании при совершении сделок «виртуальных валют», в частности, Биткойн // Вестник Банка России. 2014. № 11. С. 5-6.

3. Силуанов: криптовалюта не сможет заменить рубль в России. URL: https://tass.ru/ekonomika/4686162 (дата обращения: 11.02.2021).

4. Передача криптовалюты по наследству в России: что важно знать. URL: https://www.rbc.ru/crypto/news/602a61569a7947ba9c309e53https://www.rbc.ru/crypto/news/602a61569a7947ba9c309e53 (дата обращения: 08.04.2021).

МИРОВА УГОДА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРАКТИКА ВИКОРИСТАННЯ

Хохлова Ірина Валеріївна
к.ю.н., доцент
Ужгородський національний університет
Логойда Катерина Володимирівна
Студентка
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. У правовій доктрині, проблема укладення мирової угоди полягає в тому, що її сутність певним чином суперечить, наприклад, принципу обов'язковості судових рішень, оскільки сторони врегульовують відносини між собою вже за наявності рішення суду, яке набрало законної сили. Думки науковців та практиків розходяться навіть у питанні природи цього акту: має він ознаки цивільно-правового договору чи це є процесуальним документом – питання дискусійне; які наслідки невиконання умов такого договору. У зв'язку з цим, виникає ряд проблем у практиці, детальний аналіз яких проаналізований у роботі.

Мета роботи./Aim. Дослідити ефективність механізму закінчення виконавчих процедур шляхом укладення мирової угоди, його практичну та законодавчу площини.

Матеріали та методи./Materials and methods. У роботі проаналізовано наукові доробки вітчизняних вчених-правників, практику Європейського суду з прав людини та національних судів, а також національне законодавство. Для досягнення поставленої мети, у роботі використано логічний, системно-структурний та порівняльно-правовий методи у дослідженні питань правового характеру.

Результати та обговорення./Results and discussion. Мирова угода - письмова домовленість сторін, що укладається з метою врегулювання спору на

основі взаємних поступок і стосується прав та обов'язків сторін та предмету спору.

Практикою Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ), зокрема у справі «Hornsby v. Greece» від 25.02.1997 у §40 було визначено, що виконання рішень, ухвалених будь-яким судом, слід розглядати як невід'ємну частину «судового розгляду» для цілей ст. 6 ЄКПЛ [3]. Пізніше, фіксуючи порушення Конвенції у рішеннях «Стаднюк проти України», «Лізанець проти України», Суд зазначив, що виконавче провадження не має бути відокремлене від судового і ці обидва провадження мають розглядатися як цілісний процесс [4; 5]. Тому актуально дослідити реалізацію норм Закону України «Про виконавче провадження», які передбачають можливість укладення мирової угоди в процесі виконання судового рішення.

О. Б. Верба справедливо зазначає, що проблема укладення мирової угоди на стадії виконавчого провадження полягає в тому, що на цей момент спір між сторонами вже вирішено, існує ухвалене судове рішення, яке набрало законної сили, а сторони по-іншому врегульовують спір, наче, на перший погляд, нехтують загальнообов'язковим актом органу держави [6, с.37]. Приймаючи до уваги, що мирова угода є домовленістю, договором, що направлений на узгодження дій сторін у межах існуючого спору, такий документ має ознаки правочину, за визначенням ч. 1 ст. 202 Цивільного кодексу України. Правильною та обґрунтованою представляється позиція С. Фурси, Д. Сібільова, П. Черевка, А. Згами та інших вчених щодо необхідності застосування до мирової угоди загальних вимог до дійсності правочинів, окреслених у ст. 203 Цивільного кодексу України. Наслідком їх недотримання може бути недійсність мирової угоди [8, с.28]. Проте практика національних судів явно не поділяє доктринальне визначення мирової угоди у виконавчому провадженні. Зокрема, постановою Верховного Суду від 15 травня 2018 року у справі № 921/412/17-г/7 вказано, що мирова угода на стадії виконання судового рішення, не може вважатись правочином у цивільно-правовому розумінні, а є процесуальним актом, в якому встановлюється інший спосіб та порядок

виконання судового рішення [7]. Аналогічного висновку дійшов Верховний Суд у постанові від 24.04.2018 у справі №904/8731/17, оскільки порядок укладення та затвердження мирової угоди регламентовано відповідними положеннями ГПК, проте вона має на меті припинення спору на умовах погоджених сторонами та затверджених судом [10]. Таким чином, на мою думку, мирова угода у виконавчому провадженні є документом комплексної правової природи - це матеріально-правовий договір, укладення якого призводить до процесуально-правових наслідків.

На думку Т. Жукової, мирова угода у виконавчому провадженні є механізмом добровільного виконання, основна мета якого - відмова від державного примусу або припинення примусового виконання, якщо така процедура була розпочата [9, с.160]. Так, статтею 19 Закону України «Про виконавче провадження» регламентовано, що сторони у процесі виконання рішення відповідно до процесуального законодавства мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ [1, с.35]. Відповідно до приписів статті 330 Господарського процесуального кодексу України мирова угода, укладена між сторонами, або заява про відмову стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному або приватному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ. Про затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення або про задоволення заяви про відмову стягувача від примусового виконання рішення судом постановляється ухвала. Разом з тим, як зазначено у частині третій статті 330 ГПК, суд має право відмовити у затвердженні мирової угоди у процесі виконання рішення якщо: 1) умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або 2) одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє [2, с.165]. Так, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду, посилаючись на викладену у постанові Верховного Суду України від 16

листопада 2016 року у справі № 412/4157/2012 (провадження № 6-2513цс16) правову позицію, вказав, що ухвалюючи рішення про затвердження мирової угоди між сторонами, суд першої інстанції вирішив питання про права та обов`язки стягувача, який не брав участі у цій справі, оскільки цей стягувач боржника, хоча і не брав участь у справі, однак є також кредитором боржника, а тому у разі наявності майна у боржника матиме можливість за його рахунок стягнути з нього заборгованість [11]. Разом з тим, виходячи з вищенаведених положень процесуального законодавства, слід зазначити, що мирова угода набуває юридичної сили лише після їх затвердження судом. Як зазначає Л. Грось, незатверджена судом мирова угода, укладена сторонами у виконавчому провадженні, не може розглядатися як юридичний факт, що тягне припинення підтвердженого рішенням суду зобов'язання між стягувачем і боржником [8, с.27]. Проте у правозастосовній діяльності виникають численні проблеми під час укладення, визнання і примусового виконання мирових угод [9,с.161].

Наприклад, виникає питання правомірності закриття виконавчого провадження виконавцем на основі ухвали суду про затвердження мирової угоди на стадії виконання судового рішення, яку пізніше буде скасовано судом вищої інстанції. В цьому питанні практика Верховного Суду відносно усталена: 19 серпня 2019 року у рамках справи № 35/128-10 Суд дійшов висновку, що державний виконавець правомірно закінчив виконавче провадження на підставі пункту 2 частини 1 статті 39 Закону України «Про виконавче провадження», оскільки вищезазначена мирова угода затверджена саме під час здійснення виконавчого провадження, адже на момент вчинення цих дій виконавця ухвала суду була чинною [12]. У Постанові Верховного Суд у справі № 904/7658/17 було визначено, що дана обставина може бути підставою для відновлення виконавчого провадження, а не для визнання дій державного виконавця щодо закриття виконавчого провадження неправомірними [13].

Наступна проблема полягає у визначенні обсягу зобов'язань сторони у разі укладення мирової угоди в провадженні про невиконання умов господарського договору, а саме: зобов'язання визначається мировою угодою

чи первісним договором? Зокрема, Верховний Суд у справі № 921/412/17-г/7 від 15 травня 2018 року визначив, що факт укладення мирової угоди на стадії виконання судового рішення впливає лише на порядок виконання рішення суду та не змінює суті договірного зобов'язання, на підставі якого виникла заборгованість, що є предметом стягнення за судовим рішенням, а отже відсутні правові підстави для нарахування відповідачу інфляційних втрат та 3% річних за умов належного виконання основного зобов`язання на змінених мировою угодою умовах [14]. Аналогічну позицію викладено у постанові Верховного Суду від 25 жовтня 2019 року у справі № 920/115/18 [15].

Висновки./Conclusions. На основі всього вище вказаного підсумуємо, що мирові угоди у виконавчому провадженні є ефективним механізмом закінчення виконавчих процедур шляхом досягнення згоди між стягувачем та боржником, проте в той же час окремі процесуальні аспекти укладення мирових угод у виконавчому провадженні потребують подальшого удосконалення на законодавчому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.

1. Про виконавче провадження: закон України від 21 квіт. 1999 р. № 606-XIУ // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 24. - Ст. 56.
2. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 6. - Ст. 207.
3. Рішення у справі «Горнсбі проти Греції» (Case of Hornsby v. Greece) [Електронний ресурс] /. - Режим доступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_079/stru.
4. Рішення у справ і «Стаднюк проти України» [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_416.
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Лізанець проти України» [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_292.
6. Верба О. Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження / О. Б. Верба // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. - 2008. - № 3.

7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду 15 травня 2018 року у справі № 921/412/17-г/7 [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/82738324.

8. Бортнік О. Г. Мирова угода у цивільному судочинстві: автореф. дне. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»/Бортнік О. Г.- Х., 2007. - 28 с.

9. Жукова Т. В. Мировое соглашение в исполнительном производстве как реализация принципа диспозитивности / Т. В. Жукова // Арбитражная практика. – 2005. – № 5. – С. 158–162.

10. Постанова Верховного Суду від 24.04.2018 у справі №904/8731/17 [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/73761547.

11. Постанова Верховного Суду України від 16 листопада 2016 року у справі № 412/4157/2012[Електронний]/. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/84817216.

12. Постанова Верховний Суд від 19 серпня 2019 року у справі № 35/12/810 [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/83703392.

13. Постанова Верховного Суд від 17 вересня 2019 року у справі № 904/7658/17 [Електронний]/.- Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/84320461.

14. Постанова Верховного Суду від 15 травня 2018 року у справі № 921/412/17г/7 [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/82738324.

15. Постанова Верховного Суду від 25 жовтня 2019 року у справі № 920/115/18 [Електронний ресурс] /. - Режим доступу: http://reyestr.court.gov.ua/Review/85241502.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЗАКОННОГО» МЕХАНІЗМУ ПЕРЕРАХУНКУ ВІЙСЬКОВИХ ПЕНСІЙ В УКРАЇНІ

Шульгін Володимир Вікторович
к. ю. н.,
доцент кафедри військово-спеціальної
підготовки факультету післядипломної світи
Військового інституту Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Вступ. Основним принципом пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби є пряма та пропорційна залежність розмірів призначених пенсій від фактичного та загального рівня грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців (включаючи основні та додаткові види), які проходять військову службу, не залежно від часу та місця їх звільнення.

Найсуттєвішою проблемою національного пенсійного забезпечення осіб, звільнених військової служби майже з перших років української незалежності (1994-2001) залишається наявність штучно створеної диспропорції в розмірах пенсій особам, звільненим з військової служби в залежності від часу їх звільнення.

Мета роботи. Метою дослідження є теоретико-правовий та прикладний аналіз законодавчих аспектів механізму перерахунку пенсій особам, звільненим з військової служби та зокрема в умовах діяльності Збройних Сил України в особливий період.

Матеріали та методи дослідження. Важливий вклад у розробку шляхів ефективності соціально-правого захисту (військово-соціального забезпечення) військовослужбовців внесли: Є. Григоренко, С. Корольов, О. Лобан, Л. Медвідь, С. Пасіка, В. Пашинський, Ю. Прудов, А. Синиця, Б. Шамрай та інші. Але механізм перерахунку пенсій особам, звільненим з військової служби, зокрема унормований на рівні спеціального закону у достатній мірі ще не досліджувався. Для вирішення завдань дослідження використані загальнонаукові (діалектичний, історичний, структурно-функціональний,

формально-логічний, системний) та спеціальні методи (порівняльно-правовий, аналізу, тлумачення правових норм тощо) пізнання військово-правових явищ.

Результати дослідження та обговорення. Першопричиною вище зазначеної системної проблеми слід визнати прийняття численних популістсько-лобістських та безсистемних підзаконних нормативних актів (переважно Президентом України) для деяких правоохоронних органів із спеціальним статусом, інших військових формувань (розвідувальних органів), окремих видів Збройних Сил України (далі – ЗСУ), якими намагалися підвищити низький рівень грошового забезпечення військовослужбовців (далі – ГЗВ) та одночасно (з боку Уряду) уникнути необхідність перерахунку військових пенсій всупереч імперативної вимоги статті 63 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 № 2262-XII (далі – Закон № 2262), якою було передбачено обов'язковість такого перерахунку у разі підвищення ГЗВ. Тобто, окрім дискримінаційно-принизливого розшарування військового товариства, ГЗВ збільшувалося не за рахунок логічного збільшення його основних уніфікованих видів (посадових окладів, окладів за військове звання), а за рахунок введення додаткових видів (різноманітних (навіть абсурдних - «надбавка за службу в ЗСУ» одночасно із «надбавкою за вислугу років» у тих самих ЗСУ) надбавок, доплат, підвищень, премій), які не враховувалися при обчисленні пенсій особам, що були звільнені до моменту введення таких надбавок.

Другою причиною виникнення пенсійних диспропорцій стало прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 08.01.2000 № 12, за якою обчислення додаткових видів ГЗВ здійснювалося за останні 24 календарні місяці підряд перед їх звільненням. Військовослужбовці, які отримували надбавки не за 24 місяці, а за менший період, після звільнення отримували і меншу пенсію. Склалася така ситуація, що окрім щомісячної 100 % грошової надбавки («президентської»), яка поширювалася на більшість категорій військовослужбовців, окремі військовослужбовці отримували в середньому до 4-10 різновидів інших, встановлених підзаконними актами щомісячних

надбавок, в залежності від роду (виду) діяльності та специфіки служби (не завжди військової). Більша частина яких мали штучно-індивідуальну стимулюючу сутність, не пов'язану із реальними результатами та військово-професійною мотивацією та доля яких складала 60-80% ГЗВ, але за рахунок рівноцінної заміни яких не вважалося доцільним підвищувати основні види (оклади) ГЗВ.

Третьою причиною, мабуть самою цинічною, стало прийняття Верховною Радою України не правових, безсистемних та алогічних законів у суперечність Конституції України (ст. 22) та законів, які вона й приймала з метою саме уникнення диспропорцій у військово-соціальному забезпеченні з урахуванням розумного співвідношення основних та додаткових видів ГЗВ, а головне – у зв'язку із введенням нових додаткових видів ГЗВ (їх мораторієм), які деструктивно-періодично збільшували загальний розмір ГЗВ, при чому безсистемно та безвідповідально - по-різному, у різних розмірах, у різні періоди часу, але для однакових за посадою, за військовим званням, за вислугою років категорій військовослужбовців та за однакових умов проходження ними військової служби у ЗС України та інших військових формуваннях.

Що, нарешті, остаточно знищило, і дуже цинічно – саме 06.12.2016 року, уніфікований, зважений та логічний механізм перерахунку саме військових пенсій, визначений Законом у частині четвертій статті 63, який давав військовим пенсіонерам єдину, законну, переконливу підставу та можливість у суді відстояти своє законне право на перерахунок пенсій у разі його порушення з боку безвідповідальних суб'єктів посадово-владних зловживань у виконавчо-пенсійній сфері їх діяльності.

І що дуже цікаво, механізм, який був уніфікованим для всіх суб'єктів Закону № 2262, дуже «вчасно» був продубльований Законом від 23.12.2015 № 900-VIII та чомусь залишається таким виключно для осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (міліції), поліцейських: «Перерахунок пенсій особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України (міліції), які мають право на пенсійне забезпечення

або одержують пенсію на умовах цього Закону, здійснюється з урахуванням видів грошового забезпечення, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством для поліцейських».

А так виглядала логічно продумана, детально опрацьована та успішно апробована практикою на протязі 11 років (з 2005 року) уніфікована юридична конструкція частини четвертої статті 63 Закону № 2262, яка не потребувала прийняття жодного додаткового підзаконного акту, а значить реально захищала права військових пенсіонерів на перерахунок пенсій відповідно до вимог Закону № 2262: «Усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством. Перерахунок пенсій здійснюється на момент виникнення права на перерахунок пенсій і провадиться у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06.12.2016 № 5130 вніс зміни до Закону № 2262 шляхом редакції (а фактично скасування) справедливого механізму перерахунку, який був встановлений цим Законом, зокрема частиною четвертою статті 63 Закону № 2262, яка була до цих «контрреволюційних» змін єдиним законним механізмом (юридичним засобом прямої дії) та самодостатньо-переконливою законною підставою для перерахунку («захисту») пенсій саме для військових пенсіонерів без прийняття для його реалізації рішення Кабінетом Міністрів України, що позитивно підтверджено практикою судового правозастосування України.

До внесення зазначених змін судова національна практика підтверджує, що відповідна частина статті 63 Закону № 2262 правову підставу для перерахунку пенсії пов'язує виключно з фактичною зміною (збільшенням) розміру (видів) грошового забезпечення (див. постанови Верховного Суду

України від: 15.01.2013 по справі № 21-201а13; 16.01.2013 по справі № 21-416а12; 19.11.2013 по справі № 21-392а13; 24.04.2012 по справі № 21-84а12; ухвала ВАС України від 26.12.2012 по справі К/9991/79708/12; постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 22.11.2012 по справі 2а/2604/793/12 (2604/19239/12); постанови Дніпровського районного суду м. Києва: від 20.08.2013 по справі № 755/17875/13а; від 28.07.2014 по справі № 755/11125/14а тощо).

Але, вже більше 5 років, у результаті вищезазначених антиконституційних та протиправних змін (які чомусь не були зупинені представниками Комітету з питань національної безпеки і оборони апарату Верховної Ради України, Уповноваженим з прав людини у Верховні Раді України, Президентом України) військові пенсіонери позбавлені законних підстав на звернення до суду за захистом своїх порушених прав на перерахунок пенсій відповідно до норми прямої дії, яка була передбачена частиною третьою (згодом частиною четвертою) статті 63 Закону № 2262 та реально діяла. Тобто, у першу чергу, вона заважала численним зловживанням при здійсненні перерахунку пенсій звільненим військовослужбовцям з боку посадових осіб Пенсійного фонду України (з метою «економії» бюджетних коштів).

Адже на сьогодні: «Усі призначені за цим Законом пенсії підлягають перерахунку у зв’язку з підвищенням грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом на умовах, у порядку та розмірах, передбачених Кабінетом Міністрів України.

Тобто, безспірне, неопосередковане та безумовне право на перерахунок військової пенсії, яке було встановлене на рівні Закону стало умовним, дискреційно-підзаконним, залежним від правозастосовного розсуду Уряду, який набув повноважень не тільки встановлювати порядок (механізм) перерахунку, але фактично та юридично узурпував право на санкціонування такого перерахунку всупереч всіх структурних складових ГЗВ для обчислення пенсії, встановлених ст. 43 Закону № 2262. Адже Уряд набув право визначати умови реалізації такого права, його доцільність (а не законність),

встановлювати (обмежувати) розміри (види, структурні складові) грошового забезпечення (не зважаючи на їх унормування ст. 43 Закону № 2262 для обчислення пенсій) для такого перерахунку в залежності від наявності фінансового ресурсу, якого завжди бракує для цих цілей та ніколи не буде достатньо. Та навіть в залежності від відомчої приналежності суб'єктів Закону № 2262, що є відверто дискримінаційною ознакою по відношенню до переважної більшості таких суб'єктів, зокрема – військовослужбовців.

І це сьогодні вже продемонструвала постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 103 «Про перерахунок пенсій особам, які звільнені з військової служби, та деяким іншим категоріям осіб» (далі – Постанова № 103), яка Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 12.12.2018 практично визнана «нікчемною» - протиправною та нечинною.

Таким чином, у відверто цинічній, протиправній та дискримінаційній формі щомісячні додаткові види ГЗ (надбавки, доплати, підвищення), які правомірно отримували військовослужбовці під час проходження військової служби у відповідний період перед звільненням, та з розміру яких були обчислені їм пенсії – безпідставно, протизаконно на розсуд Уряду виключені із складу ГЗ звільнених військовослужбовців для здійснення «перерахунку» їх пенсій з 01.03.2018 року Постановою № 103.

Від таких «рішучих» кроків Уряду диспропорція у розмірах пенсійного забезпечення суб'єктів Закону № 2261 тільки поглибилася, механізм перерахунку військових пенсій став не правовою гарантією, а антиконституційним знаряддям (інструментом) звуження змісту та обсягу їх конституційного права на гідне соціальне забезпечення, яке для більшості з них є основним та єдиним джерелом існування та виживання. Це загострило і без того соціальну напругу у військово-ветеранському середовищі в умовах особливого періоду в державі.

Але залишаються без відповіді ряд важливих питань:

- як же відповідні положення частини третьої статті 43 Закону № 2262;

- як же бути із реалізацією принципів, проголошених у змісті преамбули Закону № 2262, яка визначає, що Закон має на меті реалізацію особами, які мають право на пенсію за цим Законом, свого конституційного права на державне пенсійне забезпечення у випадках, передбачених Конституцією України та цим Законом, і спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України**;**

- яким же чином держава гарантує гідне пенсійне забезпечення осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, шляхом встановлення їм визначеного законом перерахунку призначених пенсій у зв'язку із збільшенням рівня грошового забезпечення, надання передбачених законодавством державних соціальних гарантій, вжиття на державному рівні заходів, спрямованих на їх соціальний захист.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина визнається найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а відповідно до ст. 17 Конституції України забезпечує соціальний захист військовослужбовців. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

А якщо погіршення пенсійного забезпечення звільненого військовослужбовця є умовою для «покращення» економічного стану держави і навпаки, то чого взагалі варта така держава, яка проголосила себе соціальною та правовою. Адже правовий порядок, встановлений ст. 19 Конституції України зобов'язує органи держави, їх посадових осіб діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. У зв'язку з чим, усі сумніви (якщо вони є) повинні трактуватися на користь людини і громадянина, а не суб'єкта владних повноважень. Згідно ст. 22 Конституції України конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Висновки. Відповідно до вимог статей 43 та 63 Закону № 2262, як при

первісному обчисленні військової пенсії так і при подальших її перерахунках у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів ГЗВ та премій, або у зв'язку із введенням нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення, перерахунок (розрахунок) пенсії повинен враховувати ці зміни розміру та структури основних та додаткових видів грошового забезпечення, зберігаючи щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) в розмірах, установлених законодавством, які фактично отримував військовослужбовець під час служби, на які він мав право на день призначення пенсії, які були враховані при її обчисленні за 24 останні календарні місяці служби підряд перед звільненням за відповідною посадою, та які не скасовані до теперішнього часу та виплачуються для відповідних категорій військовослужбовців Збройних Сил України.

Пропонуємо Президенту України як гаранту Конституції України, Верховному Головнокомандувачу Збройних Сил України відновити порушені Урядом України права осіб, звільнених з військової служби на справедливий та правовий перерахунок пенсії, відповідно до п. 15 ст. 106, ст. 150 Конституції України з одночасним зверненням до Конституційного Суду України.

Притягнути до юридичної відповідальності всіх високопосадовців, зокрема військових, які причетні до прийняття вищезазначених законодавчих змін, а значить до ганебної диспропорції, умисному та свідомому зменшенні вдвічі у результаті останнього перерахунку розміру пенсійного забезпечення військовослужбовців, звільнених до 01.01.2018 року